

UUSI VAPAAVALTIO MUSTIEN
MAANOSASSA.

KIRJOITTANUT

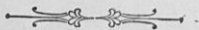
HENRY M. STANLEY.

Suomentanut

AATTO S. [Lyyppanen]

Kartoilla ja kuvilla kaunistettu.

2 osa.

PORVOOSSA.
WERNER SÖDERSTRÖM,
Kustantaja.

1887.

Sisällys.

XXVI.	Mustallejoelle	siv.	1.
XXVII.	Mustaltajoelta Stanley-Pooliin ja takai- sin päiväntasaajan-asemalle	„	28.
XXVIII.	Aruvimi- eli Bijerre joelle	„	54.
XXIX.	Bijerreä ylöspäin	„	85.
XXX.	Stanleyn koskille	„	96.
XXXI.	Myötävirtaan Stanley-Pooliin	„	121.
XXXII.	Palaaminen Viviin	„	137.
XXXIII.	Ostendeen	„	167.
XXXIV.	Euoppalaiset Afrikassa	„	180.
XXXV.	Ilma	„	210.
XXXVI.	Ilma (Jatkoa)	„	234.
XXXVII.	Kaiken summa	„	260.
XXXVIII.	Berliinin neuvottelukokous	„	293.
Liite I.	Kongon kauppa-alue	„	316.
„ II.	Protokolla N:o. 9	„	322.
	Selityksiä ja Sopimuksia	„	327.
„ III.	Protokolla N:o. 10	„	342.
„ IV.	Berliinin neuvottelukokouksen päätöskirja	„	349.

Luettelo toisen osan kuvista eri lehdillä:

1.	H. M. Stanley	siv.	1.
2.	Yhtyminen päämiehen asunnon edustalla Wan- gatassa	„	27.
3.	Hirmuinen onnettomuus	„	40.
4.	Ekvaattori-asema	„	60.
5.	Ylä-Kongon rannat	„	65.
6.	„Vihdoin rupesi 'Ibanza' näkymään!”	„	76.
7.	Bondeh	„	87.
8.	Eräs lahti lähellä meidän asemaamme Stanley putousten luona. Seitsemäs putous kaukaa katsoen	„	113.
9.	Katu Iboko'ssa	„	125.
10.	Orjien rankaseminen Wakutin luona, lähellä ek- vaattori-asemaa	„	130.
11.	Kinshassan asema, Stanley'n Pool	„	134.
12.	Leopoldvillen asema ja satama, 1884. Babtistien lähetystalo Leopold-Hill'en kukkulalla	„	136.
13.	Kongo muutama peninkulma yläpuolella Lulam- ban yhtymistä Kongoon	„	140.
14.	Joki eräältä paikalta katsoen, joka on melkein Isangilan vastapäässä	„	164.
15.	Naisia ja lapsia, jotka ovat meidän mustia apu- laisiamme	„	169.
16.	Sanatoori Boman luona	„	174.
17.	Mr. A. B. Swinburne, Kinshassan aseman päällikkö	„	194.
18.	Höyryvene „Stanley“ lähtee Vivin rannasta	„	200.

Kuudeskolmatta luku.

Mustallejoelle.

Bolobon kauppa. — Päämiesten rikkaus. — Manguru, Bolobon Rothschild. — Luonto Ylä-Kongolla. — Ikävä matkalla. — Vertailua matkustuksiin muilla suurilla joilla. — Ei yhtään ruoan vaihtelua. — Eksymme tieltä. — „Hoi, weijansit, sukulaiset Lukolelassa!“ — Kylmä vastaanotto. — Tilapäiset markkinat — Neekerit mielitelevät. — Krokotiilin osto. — Ystävällinen vastaanotto Usindissa. — Irebu, etevimpien kauppiasten koto. — Päämies Mangombo. — Suuret kauppatiedot. — Sota Irebussa. — Minua pyydetään rauhaa välittämään. — Sodan syyt. — Stanleyn ja Bula-Matarin erotus. — Rikkauden kasvattamiskeinot. — Suuren padan kiehuminen. — Vaivaloinen tutkimus. — Uhkatanssi. — „Joki on vapaa, vaan alkää tulko maalle!“ — Bakuti. — Uuden aseman perustaminen.

Kuten Ibaka minulle kertoi, ovat beijansit vanhan tarinan mukaan Ubangista, joka alue on Kongon oikealla rannalla lähellä päiväntasaajaa ja siitä etelään päin. Päättäen ruuhien paljoudesta, jotka olivat kotoisin Ubangista ja tulivat minulle vastaan, on se hyvin väkirikas heimo. Ibaka oli kerran käynyt siellä jonkun kauppamatkueen kanssa ja sanoi Ubangia saareksi, „jonka toisella puolella kaikki vesi on valkoista ja toisella kaikki mustaa“. Luultavasti ja hyvin todennäköisestikin on se selitettävä niin, että tuo maa on niemikkeessä kahden joen, Kongon ja jonkun valkovesisen sivujoen välissä. Ibaka kertoi perin hämmästyneensä veden ja saarien paljoudesta; „vedestä ei tullut loppuakaan.“

Parin peninkulman päässä Bolobosta sisämaahan päin on suuri kauppapaikka Mpumbu, jossa myödään paljon koiran, krokotiilin ja jokihevosen lihaa, raakkuja, sisiliskoja kaloja ja punapuun jauhoa. Eurooppalaisille ja muille hieno-

aistisille ihmisille täällä kuitenkin on hyvin vähä kelloista.

Bolobo on hyvin huomattava elefantinluun ja santeleluun kaupan keskus, paraastaan sentähden, että asujat ovat erittäin toimeliaat. Neekerikauppiaille on Stanley-Poolissa omat asiamiehet, joille täällä koottu elefantinluu viedään ja jotka niin kauan säilyttävät luonansa merenrannikolta tulevia tavaroita, kunnes sattuu tilaisuutta lähettää ne Bolobon varakkaille kauppiaille.

Pukimien yksinkertaisuudesta ei suinkaan saa liian hätäisesti päättää tämän kauppa-alueen päämiehiä köyhiksi. He ovat luonnostaan säästäväiset ja sitä paitsi täytyy heidän ensin hankkia jonkinmoinen rikkaus, ennenkuin rupeavat jokapäiväisessä elämässä pitämään arvonsa ja varainsa mukaista pukua. Niinpä on Kintamossa asuva Mangi nuorempi päämies Bolobon Itimbasta; tummansinisessä pummulipuvussa käypi hän joka päivä Leopoldvillessä, vaikka onkin kolmen kylän herra ja vaikka hänellä on luultavasti 3,000 punnan (noin 75,000 Suomen markan) omaisuus. Ibakan visiirillä ja vanhimmalla orjalla Lugumbilalla on ehkä yhtä paljo. Mutta Bolobon Manguru se oikein pohatta on; jos hänen maallinen omaisuutensa huutokaupalla myötäisiin, niin vähintäänkin siitä kaiketi tarjottaisiin kaksi sen vertaa. Hänen ruuhensa ja orjansa tutkivat joka puron ja joen ylöspäin aina Irebuun ja Ubangiin asti; Kimbangussa Stanley-Poolin etelärannalla ja samoin Malimassa pohjoisrannalla on hänellä uskolliset asiamiehensä, ja Bolobossa hänellä on noin 100 aseellista orjaa. Vaan kuitenkin tämä jo jotenkin iäkäs Manguru joka päivä itse soutelee ruuhtansa pitkin Bolobon alueen jokivartta kylästä kylään kaupanteossa. Juuri tämä Bolobon Rothschild se neuvoi Gatulaa valitsemaan kahdesta pahasta, sodasta ja maksamisesta, vähemmän pahan ja sai hänet uskomaan, että rahan menetyks tuki aina on parempi kuin hengen ja koko omaisuuden menetys.

28 päivänä toukokuuta läksi laivasto kolmen luotsajan, msuatalaisen Msennen ja kahden Ibakan orjan, johdolla, jotka tarkkaan tunsivat Ujansin ja Ubangin seudut, Bolobosta perustamaan kahta asemaa Ylä-Kongolle.

Bolobon yläosassa on monta oivallista asemain perustuspaikkaa, joista olisi kaunis ja laaja näköala, mutta valitettavasti eivät varamme nyt salli niitä hankkia omaksemme. Jos nyt kykenisimme sinne rakentamaan terveellisiä asuntoja, niin bolobolaiset varmaan laskisivat meidät kauppapaikoillensa, ja jos Boloboona voisimme sijoittaa 100-miehisen varustusväen, vaurastuisi se paikka piankin kukoistavaksi kauppalaksi. Vaan meidän täytyy nyt etsiä kyliä, joiden päämiesten kanssa saatamme elää molemminpuolisessa riippuvaisuudessa.

Bolobosta koillista kohti kohoo maa jyrkänlaisesti noin 7—8 kilometriä; yläpäässä, jossa ylänkö siirtyy ulommaksi joesta, elää pienen lahden rannoilla wanunuheimo, joka laivastomme saapuessa lähelle asettui liikkeistä ja käsienhuuhtomisesta päättäen vihan vimmoissaan rannalle. Miten väärin meitä toki tuomittiin! Ne ihmisraukat saivat meistä nähden ulista hurjaa sotahuutoansa vaikka tuomiopäivään asti, ei heidän tarvinnut peljätä mitään vihollisuutta meidän puoleltamme, meidän tunsimme vain sanomatonta suosiota heitä kohtaan.

Laivastomme pysyi vähän loitommalla maasta syvällä vedellä ja kulki rauhallisesti kylän ohitse, laivaväen ja matkustajain vähimmälläkään tavalla häiritsemättä vanunulaisia. Ohitse päästyä oli alavaa maata, jossa metsä joko mustina, korkeina, läpipääsemättöminä muureina ulottui aivan rantaan asti taikka aitasii jokea vasten puolipyöreitä ruohokotilkkuja, joilta jokihevokset öillä ravintoansa haeskelevat.

Kongo on näiltä paikoin sangen leveä ja viitenä, jopa kahdeksanakin eri haarana, kunkin välillä rivittäin saaria. Viimmeisissä saarissa, joista muutamat ovat peninkulmia pitkät, kasvaa runsaasti kautsu-kasvia (landolfia floridaa), jonka arvosta maan omat asujamet eivät kuitenkaan vielä tiedä mitään. Muuten olivat tamarindit apinan-leipäpuut, villapuut, santelipuut, öljypalmut (elaeis guineensis), palmut, villit taatelipalmut, ruokopalmut (calamus indicus) ja sitkeät tuomet, niin läpipääsemättömänä puu- ja köynnösseinänä, ett'ei kellään ollut halua lähteä tarkemmin tutkimaan noiden lietemudasta keskelle Kongoa syntyneiden saarien kasvikkunnan rikkautta.

Eipä moni käsittäne, miten yksitokkoisen ikävältä matka Kongoa ylöspäin tuntuu tällaisilla höyryillä, jotka kulkevat vastavirtaan vain 2½ solmuvälin nopeudella. Yleensä on luonto Ylä-Kongolla hyvin viehättämätön; sitä ikävän tunnetta ehkä myöskin hyvin hidas matkamme enensi, sillä kyllästymme me Ala-Kongon ylänköönkin ja silmämme väsyivät ainiaan katselemaan niitä 180 metrin korkuisia kallioita ja ketunkarvaisia kiviröykkiöitä. Ennenkuin pääsimme sen pyöreän lampareen ohitse, joksi Kongo levenee Stanley-Poolin kohdalla, oli meillä ikävä; kun sen yläpuolella kuljimme korkeain vuoristojen juuritse Tshumbiriin, ikävöimme silloinkin luonnon vaihtumista; ja nyt, kun kuukauden päivät on kummallakin puolella vain yhtäläisiä pikku saaria, mataloita rantoja, ruohoisia tasankoja tai metsäisiä tiheikköjä, uhkaa meitä sama ikävä. Mutta tunnustakaamme totuus. Kyllästymisen ja väsymisen tunne tulee vain siitä, että liiketilamme on niin pieni, meidän kun täytyy koko tämä pitkä matka istua tai seisoa paikoillamme ja silmät, ainoat työskentelevät ruumiinosat, silloin uupuvat. Ikävä tulee vain pakollisesta työttömyydestä; silmillä on kaikenlaisia pikku asioita huomattavana, vaikka me tuskin itse tiedämme, mitä ne ovat: pienoisen päivälinnun vältkäminen, piipittelevät kankurilinnut pesiensä vieressä, pitkät, surullisesti kumartelevat ruokopalmut, jotka eivät mistään löydä tukea, vaikka ne kuusamain tavalla silloin paraiten menestyvät, kun tapaavat pitkän, vakavan rungon, johon voivat nojata; bambun kaltaiset ruo'ot, korkean papyrus-kasvin häilyvä, tuuhea latva, ohi ajelehteleva „pistia stratiotis“; parvi ylitsemme lentäviä, kirkuvia papukaijoja, suuri jokihepo, joka haukotellen laiskasti varustautuu sukeltamaan pohjaan; puunrungon näköinen krokotiiliin vartalo, joka, ajatteluistaan häirittynä, ainoastaan vastahakoisesti antaa itseänsä laivanratasten räminän pakkottaa katoamaan vedenpinnan alle; ketterät apinat, jotka enenevää pauhinaa paeten peittäytyvät syvemmälle lehdekkänsä kotoonsa, valkokaulaiset kalakotkat, jotka kottavat leveät siipensä lentoon, sukkelat sukeltajat ja pienet kuningaslinnut, jotka lentää viiltävät edeltämme ikäänkuin meidän tuloamme ilmoittamaan, parvi mustia

ibis-lintuja, jotka meitä tervehtivät käheällä kirkunalla, pieni, sinikaulainen perho, joka tuolta keltakukkaisen akaasiapensaan lehdiltä lähtee lentää liitelemään, pienet, vilkkaat västäräkit, jotka hyppelivät hietarannalla metsän reunassa, metsään lentävä harakka, pitkäsäärisiä flamingoja joka niemen nenässä — ja lukemattomia muita vähäpätöisyyksiä, uusia joka minuutti. Ja kukapa ryhtyisi tutkistelemaan mielikuvia, jotka paraastaan syntyvät siitä, mitä silmä näkee lakkaamatta ohi rientävältä rannalta? Nopeasti toinen toistaan seuraten ja eri muotoisina kulkevat ne kuvat tajuntamme ohitse, häilyvinä kuin harmaat pilvet länsitaivaalla, jotka läjäytyvät linnoiksi, kaupungeiksi ja vuoriksi, yhä suurenevat ja kuitenkin lakkaamatta kiireesti muodoltaan muuttuvat. Vauhdilla virtaava joki, laaja taivaan kupukansi, uhkaavat pilvet sen alareunassa, sen punertava siniväri, kolkot, aaveenkaltaiset pikku saaret, haudan synkkyys metsän läpipääsemättömän lehdistön alla, horjuva ruo'okko, vehreä ruohotasanko, harmaa liete, jonka läpi pujotteleksi jonkun pensaston punaiset juuret, kapea metsäpolku — kaikki kasvattaa uusia ajatuksia, uusia kuvia, jotka kuitenkin eivät pääse kehittymään, kun lakkaamatta jostakin uudesta näöstä kasvia, vaihtelevia uusia kuvia tunkeutuu sijaan.

Toisilla silmillä sen sijaan katselisi Kongoa, jos matkustaisi semmoisilla höyrylaivoilla kuin Mississippijoella, jotka kyntävät virtaa kahdentoista solmuvälin nopeudella ja joissa taattu päiväpurje suojelee kävelykantta, niin että saa astuskella edestakaisin, ja samalla on ylellisimmällä tavalla pidetty huolta ravinnosta ja asunnosta. Luulenpa, että Kongo silloin tunnustettaisiin paraimmaksi kaikista tunnetuista joista. Ehdottomasti johtuu mieli vertailemaan. Ehkä Rein? No, kyllä Rein kauneimmissa paikoissaan on suurennuslasilla katseltava Ala-Kongon pienoiskuva, mutta ennenkuin sen oikein näkee ja osaa sille antaa oikean arvonsa, täytyy ollakin käytettävänä Reinin höyrylaivat viineinensä, tauluinensa ja kaikkine mukavuuksineen. No entä Mississipp? Kongo on puolitoista kertaa pitempi ja ainakin kahdeksan tai kymmenen kertaa leveämpi kuin Mississipp; on täällä kyllä kymmenenkin haaraa, kasvullisuudeltaan kauniimpaa kuin

tuo Amerikan joki. Siellä ei ole palmua eikä ruokopalmua; sen sijaan täällä on toistakymmentä palmulajia, laumoittain jokihevosiä, lukemattomia krokotiileja, saarien ja mantereiden rannoilla iloisesti juoksentelevia apinoita, synkän metsän hämärässä vartiainkin tavalla seisovia elefantteja, runsaassa ruohokossa käyskenteleviä tummia ja mustia puhveleja, suuret joukot ibis-lintuja, mustia, vehreitä ja valkoisia papukaijoja ja helmikanoja. Mississippi on jotenkin leveä, harmaankarvainen joki matalain rantojen solassa, siellä täällä varsilla puu- ja kivikartanoisia kaupunkeja; mutta Kongo on vasemmalta puolelta teenkarvainen ja oikealta melkein liidunvalkoinen. Siinähan on tarjona teetä ja maitoa, Bordeauxin tai Reinin viiniä. Ja kaupunkeja minä toivon vielä kasvavan tännekin, jos kaikkivoipa jumalallinen huolenpito meidän työtämme siunaa; toistaiseksi on Kongon varsilla tilaa kylliksi sekä kaupungeille että puolelle Europalle ja vielä muillekin. No entä Niili sitte? Kysyttäköön Englannin sotamiehiltä, jotka ovat suurella vaivalla ponnistelleet ylös koskista, mitä he ajattelevat huvimatkasta Niilillä jonakin pyhäpäivänä. Mitäpä Tonava? Sitä ei luontoon katsoen voi ollenkaan verratakaan Kongoon. Volga? Sitä vielä vähemmin. Kuinka olisi Amazooni-joki? Ei sekään kelpaa. Sitä täytyy purjehtia kauas ylöspäin, ennenkuin tapaa seudun, joka edes likimainkaan kelpaa Kongon luonnon rinnalle asetettavaksi.

Täytyy siis tunnustaa, että ikävän tunne, joka nyt kiusaa, kun kuljetaan näin hitailla laivoilla vastavirtaan eikä ole tilaa liikkua, aivan varmaan haihtuisi iloisuuden ja tyytyväisyyden tieltä, jos saisi katsella Kongoa mukavan, nopeakulkuisen höyrylaivan kannelta.

Kello 5 iltapäivällä valitsemme tavallisesti yösijan, kuljettuamme 30—45 kilometriä; 45 kilometriä on kuitenkin verrattain pitkä matka päiväksensä, kun meidän vielä iltasilla täytyy sahata ja pilkkoa puita; useimmiten olemme kelle 9 asti työssä, ennenkuin höyryvenetemme tarve seuraavaksi päiväksi on pilkottuna. Kello 5—6½ on joka mies, paitsi keittäjät, puita kokoamassa, puoli ja koko kuivia puunrunkoja, jotka siellä paikoillaan on sahattava semmoisiksi kappaleiksi, kuin jaksetaan kantaa leiripaik-

kaan. Pimeään tullessa sytytetään suuri rovio, jonka valossa puumiehet sahailevat puunsa jalan pituisiksi ja pilkkovat pieniksi. Ahkeraan heiluvien kirvesten pauke tunkeutuu synkkään metsään, kajahtelee toisella puolella olevista metsistä takaisin ja kulkee pitkin joen tyyntä pintaa hyvinkin loitolle; tuon tuostakin seuraa kaikua puunhakkaajain kuorolaulu, jonka innostuttava tahti antaa työlle uutta vauhtia, niin että kirveet kaksinkertaisella voimalla ja nopeudella heiluvat. Valkoiset miehemme voisivat hyvin oppia sivistymättömäin neekerien ponnisteluista, miten raskas työ saadaan nopeimmin tehdyksi.

Tällä välin ovat joka aluksen valkoiset upseerit ja matkustajat kokoutuneet illan hämärtyessä päivälliselle, joka syödään joko alusten kannella tai rannallakin, missä leiripaikka on vain siksi sovelias. Lampunvalo muuttaa auringon paahteesta syntyneen kasvojen keltaisuuden vähän ruusuisemmaksi.

Ruokavaroja on runsaasti käsillä, vaan ei monenlaisia: papu- tai kasviskeittoa, paahdettua tshikwangaa (kassave-leipää), jollakin tavalla paistettua lintua, vuohenpaistia, kuivattuja taikka, jos meillä on ostaessamme sattunut olemaan onnea, sokuriperunoita tai jams-juurikkaita, paahdettuja bananeja, keitettyjä papuja, riisiä ja curryä taikka riisiä hunajan tai maidon kanssa ja päällisteeksi teetä, kahvia tai palmuviiniä.

Kun sitä ruokaa syö kolme vuotta aamiaiseksi ja päivälliseksi, ei se enää lopulta maistu; jo parin kuukauden kuluttua haluaa europalainen „pikku tilkkaansa“, Astrakanin kaviaaria, herkkukeitoksia, naudanpaistia, lohta kastekkeinensa, lihapiirakoita ja kaikkea muuta hyvää. Ja mitenkä hedelmät, juusto ja jäljisteet maistuisivat Kongon rannalla! Miten ihmeen ihanalta Kongon varsilla eläminen tuntuisikaan, jos pääsisi sampanja-lasista iloiselle mielelle!

Luulenpa todella, että Kongon ikuinen lintupaisti ja välttämättömät tshikwanga-palot, joilla nuoria upseerijamme syötetään, ansaitsevat ainakin kolme neljättäosaa moitteista, joita niin runsaasti vatkutetaan „Afrikan murhaavaisuudesta“. Ainoastaan suurenmoinen, moraalinen uljuus, semmoinen kuin Livingstonen, pystyy vastusta-

maan noita sivistyneen vatsan turhanpäiväisiä vaatimuksia. Muistettakoon vain, että hän eli Afrikassa 32 vuotta, vaikka nykyajan mitättömille miehille nousevat kyyneleet silmiin jo kolmen kuukausen kuluessa, kun europalainen ravintola vain johtuu mieleen.

Kun vatsa on sullottu täyteen raskasta tshikwangaa, sammuu puhelu pian, ja kun kaikki tiedämme, että „ihmiselämä on lyhyt, vaan kuitenkin liian pitkä hyödyttömästi kuluttaa“, käymme aikaisin levolle, saadaksemme sen nukkumalla paremmin kulumaan ja vahvistuaksemme seuraavan päivän ikävälle matkalle vasten suuren afrikalaisjoen virtaa.

Bolobon yläpuolella vietimme ensi yömmen Ungendessa. Beijansit olivat alussa hyvin ystävälliset, vaan auringon laskeutuessa saattoi pelko heidän mielensä muuttumaan, eivätkä he ennen rauhoittuneet, kuin me käsimme kaiken väkemme tekemään kaislavuoteensa aivan höyryalustemme lähelle.

Seuraavana päivänä kuljimme varsin sievien kukkulain ohitse, jota paitsi myöskin kylät, bananimetsiköt, palmuryhmät ja tiheä, vihreä metsä tuottivat vaihtelevaisuutta. Ne olivat Levy-vuoret, jotka päättyvät Ijumbin suurenmoisen korkeihin punakallioihin. Ihmiset katselivat meitä perin hämmästyneinä bananiensa varjosta, ikäänkuin sanoen: „Mikähän kummallinen olento nyt on meille tullut? Ihan varmaan on meille alkanut uusi ajanjakso; mutta kukapa osaa selittää, mitä se merkitsee.“

Me puolestamme, katsellessamme höyryvenemme telttakaton alta, näytimme vastaavan: „Niin, katselkaa vain, te miehet ja naiset, näitä kolmea sivistyksen vertauskuvaa. Nyt näette asioita, joita eivät maanne vanhimmat eikä viisaimmat ole kuulleet eivätkä edes unnek-sineetkaan, ja kuitenkin ovat nämä vain hentoja kuvia niistä itsestään liikkuvista hirviöistä, jotka yöt päivät kyntelevät pauhaavaa mertä.“

Parin tunnin kuluttua Ijumbista ohi kuljettuamme eksyimme tieltä. Siinä oli joukko haaroja, ja me sentähden Ijumbin yläpuolella laskimme pitkin kaislaisen särkän laitaa, ett'emme eksyisi pois manteresta; sitte poikkesimme kapeaan puroon, joka kyllä näytti vievän liiaksi itään

päin, vaan, kuten toivoimme, kuitenkin takaisin Kongoon. Siinä juoksi vesi vain hyvin hiljakseen, mutta me kuitenkin jatkoimme matkaa 25 kilometriä, kunnes puro niin kapeni ja muuttui tiheäkaislaiseksi, että meidän täytyi Ikulu-kylän kohdalla kääntyä, kun emme etemmäksi enää päässeet.

Mennessä ei näkynyt monta kylää, vaan palatessa sousi kuitenkin vastaamme noin parikymmentä ruuhta, jotka epäilemättä olivat tulleet jostakin kaislikosta. Soutajat heti meidät huomattuaan kääntyivät, vaan kun me tahdoimme kysyä parasta tietä, läksi En Avantista valasvene, joka sillä oli jäljestä viiltämässä, ajamaan kaikin voimin takaa.

Vasta 7—8 kilometriä kuljettuamme onnistui meidän tavoittaa tuo pakeneva ruuhisto, jossa soutajina oli vain naisia, kuten silloin huomasimme. Nähtyään, ett'eivät he enää päässeet pois meidän tieltämme, käänsivät he ruuhensa kaislikkoon ja hypätä loiskahtivat veteen, vaikka se ulottui heille kaulaan asti, siten pikemmin päästäkensä rantaan. Maalle he pysähtyivät äreästi katselemaan meitä, vaan eivät virkkaneet sanaakaan. Me kun kuljimme kuuden solmuvälin nopeudella, voi siitä arvata, miten sukelaan heidän ruuhensa juoksivat, vaikka ne olivat vain tavallisia kalaruuhiä; jos ne olisivat olleet sotapursia, niin tuskinpahan meidän höyrymme olisivat kilpaan pyystyneetkään.

31 päivänä toukokuuta oli meillä jotenkin edullinen matka, vaikka tuuli puhalteli myötävirtaan, kulkuamme hidastuttaen. Me tavoitimme kaksi kaupparuuhta, kummassakin parikymmentä soutajaa; ne pysyivät sitte koko päivän meidän tasallamme ja iltasilla aivan tutusti asettuivat meidän lähellemme eräälle puiston kaltaiselle puoli pyöreälle pengermälle, jota tiheä, synkkä metsä ympäröi ja jossa kasvoi nuorta, pehmoista ruohoa. Ne beijansilaisruuhet pyrkivät Ubangiin.

1 päivänä kesäkuuta me laskettelimme yhdeksän tuntia pitkin tiheän metsän reunaa, ennenkuin pääsimme ihmisasuntojen tienoille. Tällä välin olivat ruokavaramme hyvin vähenneet, sillä 7 euoppalaista ja 80 muunväristä syöivät vähintään 250 naulaa päivässä; me olimme siis

Bolobosta lähdettyämme kuluttaneet jo noin 1,000 naulaa, niin että meidän täytyi miettiä muonan vaihtamista edessämme olevasta kylästä, jota oppaamme sanoivat Lukolelaksi.

Se paikka oli puolikuun muotoisessa joen polvekkeessa jyrkällä savitöyräällä, joka yleni 1½—7 metriä joen pinnasta, metsän aukossa jonka kauniimpaa paikkaa en ollut vielä missään nähnyt. Puut olivat vain osaksi kaadetut, niin että majojen harmaasta loistosta ja bananien vehreydestä tuskin olisi johtunut ajattelemaan, että siinä olisi niin suuri kyläryhmä kuin Lukolela. Saarillakin kasvoi ihanaa puumetsää. Me kuljimme hitaasti pitkin rantaa tehdäksemme ensi taloissa tuttavuutta asujamien kanssa, vaan emme saaneet mitään vastausta, vaikka vaskenkarvaiset ihmisjoukot kasvoivat yhä lukuisammiksi ja suuremmiksi. Me näytimme heille tulipunaista save-listi-kangasta, kirjavia, kauneita nenäliinoja, juovikasta Florensin atlussia, sinistä Indian bafta-kangasta, messinkitanko-tukkuja, kauneimpia ja kirjavimpia helminauhoja, ja samalla msuatalainen Msenne, seisoen En Avantin kajuutan kannella kaikkien nähtävänä ja ihmeteltävänä ryhtinsä tähden, piti heille puhetta äänellä, jota huuto-kaupan-pitäjäkin olisi häneltä kadehtinut.

„Hoi, weijansit, sukulaiset Lukolelassa, Iukan ja Mungawan pojat, joiden nimet ovat minun herralleni ja päämiehelleni Gobilalle mieluiset! Hoi miehet! Ettekö tunne Gobilaa, Msuatan Gobilaa, weijansien ystävää? Gobila sanoi minulle: opasta Bula-Mataria, ainokaista Bula-Mataria, suurta Bula-Mataria!“

„Vaiti, Msenne; et sinä niin saa puhua, johan sinä pilkaat minua“, toruin minä, kun hänen sanansa loukkasivat minun kainouttani.

„Ei siitä lukua, Msenne kyllä tietää tien weijansien sydämmeen. Vai pitääkö minun ensin lähteä heidän itsepäisyyttänsä kukistamaan!“

„Hoi, Lukolelan weijansit, tässä istuu Bula-Matari. Hän on tullut tänne rupeamaan teidän ystäväksenne. Hän tarvitsee ruokavaroja. Kyllä hän niistä teille runsaasti maksaa. Nyt on Iukan ja Mungavan aika näyttää olevanne hyvät Bula-Matarin ystävät.“

Silloin hyppäsi Ibakan orja ylös kannelle ja puhui:

„Katsokaas, lukolelalaiset, me olemme Ibakan palvelijat Bolobosta. Ibaka on tehnyt veljeysliiton Bula-Matarin kanssa. Ibaka on meitä käskenyt tuomaan Bula-Matarin teidän luokseen. Lähettäkää päämiehenne Iuka ja Mungawa tänne ulos puhumaan ystävällisesti kanssamme.“

Höyryveneemme pysähtyivät ja Msennen kova ääni kuului pois päästettävän höyryn kohinankin ylitse, kaiken kauas pitkin rantaa. Joka kylässä näyteltiin liinoja ja kankaita, mutta vasta kolmannelta saatiin vastaus, että kaikki päämiehet olivat kuolleet, että suuri rokko oli vähennellyt asujamia ja että jäljelle jääneet olivat nälkään kuolemaisillaan.

„Hirmuista,“ vastasimme me, „mutta rannalla olevat ihmiset näyttävät kuitenkin liian kylläisiltä, ollakseen nälkää nähneet.“

Viimein saavuimme tämän 7—8 kilometriä pitkän kyläryhmän yläpäähän ja puolen tunnin kuluttua jonduimme kapeampaan paikkaan joessa, jonka leveys siinäkin vielä oli 2 $\frac{1}{4}$ kilometriä rannasta rantaan. Toivoen paikkakunnan asujamien tulevan meidän luoksemme, jos tähän asetuimme, laskimme siis rantaan ja varustauduimme viettämään yömmе metsässä.

Toivomme mukaan saapui kohta seudun asujamia, tuoden kanoja, vuohia, kypsiä ja raakoja pisangeja ja bananeja, kassave-leipää ja kassave-jauhoja, sokuri perunoita, jams-juurikkaita, munia ja palmuöljyä niin paljon, että me pian saimme vaihdetuksi kahden tai kolmen päivän tarpeen. Vaan kun emme tienneet, miten kauan saimme etsiä toisia markkinoita, päätimme seuraavana aamuna ostella vielä enemmän.

Auringon noustessa tuli vene toisensa perästä, ja kaikki toivat niin paljon ruokavaroja, että pian saimme kokoon kolme tusinaa kanoja, neljä vuohta, yhden lampaan sekä täydellisen muonan kahdeksaksi päiväksi kaikille afrikkalaisille työmiehillemme. Lukolelalaisten pelko heille outoja höyryveneitä kohtaan oli nyt jo muuttunut vilkkaimmaksi ihmettelyksi; ei kukaan enää luullut niitä turmiollisiksi hirviöiksi, päin vastoin olivat kaikki vakuutetut, että laivoissa oli vain pelkkiä „hyviä tavaroita“.

Eilen he valittivat olevansa ihan nälkään kuolemassa, vaan tänään oli jo yltäkylläisyys palannut heille, heidän päämiehensä olivat elossa eikä mikään rutto tai vitsaus ollut väestöä vähennellyt.

Kun varovasti tiedustelimme, mikä sen merkillisen muutoksen oli vaikuttanut, vastasivat he:

„Miksi enää huolitte ajatellakaan, mitä me teitä peljätessämme sanoimme? Eivät meidän vanhimpamme eivätkä heidän isänsäkään ole koskaan nähneet tuollaisia (höyryveneitä osoittaen) kapineita eikä niistä kuulleetkaan.“

Kun paikka oli erinomaisen sopiva asemaksi, ilmoitimme heille varovasti, että me palatessamme aioimme vielä tarkemmin puhella heidän kanssansa.

Noin 20 vuotta sitte asuivat lukolelalaiset Kongon oikealla rannalla; mutta syttyi taistelu Irebun sotilaita vastaan, jotka tulivat jokea myöten ylhäältä päin, hyökkäsivät kylään ja polttivat sen. Kun sitte saatiin rauha aikaan, muuttivat lukolelalaiset joen toiselle puolelle ja asettuivat muhkeaan metsään pitkin vasenta rantaa.

Parituntinen kulku puolenpäivän aikaan 2 päivänä kesäkuuta vei meidät lävitse pitkästä ja kummallisesta Kongon kavennuksesta; vasemmalla rannalla on noin 30 metriä korkea kukkula täynnä oivallisinta rakennuspuumetsää ja oikealla puolella samoin kaunismetsäinen mäki, melkoista korkeampi muuta tämän solan sekä ylä- että alapuolella olevaa maata. Pysyen aina lähellä vasempaa rantaa laskimme kapeaa salmea saarien välitse, joita peittää sangen tuuhea metsä; mataloilla rannoilla näkyy vuorotellen praeria-ruohokkojen kaltaisia lakeuksia ja jokeen päättyviä, metsäisiä tasa-seljänteitä.

Täällä kävi matkamme kolmen kylän ohitse, jotka lähettivät tiedustelijoita meidän luoksemme myömaan tuoretta kalaa ja saamaan selkoa oudoista aluksista, jotka pitivät niin omituista melua. Kylät olivat kuitenkin liian pienet ja mitättömät, että me olisimme niiden tähden pysäyttäneet kulkuamme.

Pari tuntia ajettuumme viimeisestä kylästä asetuimme yöksi eräasen autioon kylään. Siinä näimme 14 parvea pikku lintuja lentävän oikealta rannalta vasemmalle ja pimeään tuloon asti lensi samaa suuntaa suuret joukot

toisia variksen kokoisia lintuja, kuitenkin niin korkealla, ett'en voinut niitä tarkemmin erottaa.

Seuraavana iltana valitsimme leirinpaikan parin kilometrin päähän Ngombesta alaspäin. Heti tuli näkyviin kaksi ruuhta, joiden soutajat erinomaisen hyvästi lausuen lakkaamatta huusivat „Stanley“-nimeä. He olivat sen jostakin minulle käsittämättömästä sattumasta kuulleet ja olisivat luultavasti samoin puhutelleet ketä hyvänsä europpalaista. He kaupittelivat meille kalaa ja nuoria krokotiileja. Masinistimme taipuivat pilan vuoksi kaupan tekoon ja ostivat krokotiilinpojan, jonka luonteen vielä ehdimme oppia tuntemaan ennen sen karkaamista. Krokotiilin-luonteesta, jonka siinä huomasimme, saisi kylliksi ainetta kokonaiseen romaaniin. Vaikka osoitimme kaikenlaista ystävyyttä tuolle elukalle, joka oli sidottuna lähellä rantaa vahvaan puuhun, pakeni se vielä samana yönä. Lukolelassa pidetään krokotiilien kasvatusta hyvin tuotteliaana ammattina. Löydettyään pesän ottavat he munat ja hautaavat rauhalliseen paikkaan hiekkaan; heti kun pojat murtavat kuorensa ja matavat ulos munista, lasketaan ne verkoilla katettuun lammikkoon ja syötetään siinä, kunnes kasvavat jonkun kokoisiksi ja painoisiksi, että kelpaavat myöä markkinapäivinä.

4 päivänä kesäkunta kuljimme monen väkirikkaan paikkakunnan ohi, varsinkin Ngomben, joka on samanlaisessa joen kavennuspaikassa kuin Lukolelakin. Ngomben sekä ylä- että alapuolella on joki 6—9 kilometriä leveä; sen kohdalla yhtyvät kaikki eri haarakkeet yhdeksi, joka on vain lähes 3 kilometriä leveä ja jotenkin virtava. Ngombe on vasemmalla rannalla, noin 12 metriä korkealla vedenpinnasta, kuivalla tasangolla, joka näkyi runsaasti kasvavan bananeja ja olevan muutenkin hyvin hedelmällinen.

Muutaman kilometrin päässä Ngombesta ylöspäin alkaa Nkukun alue, jonka asujamilla näkyy olevan suuri taipumus kaupantekoon; he kulkivat meidän jäljestämme pitkät matkat ja tarjoelivat meille kaikenlaisia tavaroitansa, vaikka turhaan, kunnes viimein näyttivät kahta bisami-sorsaa, jotka heiltä ostimme.

Parin tunnin kuluttua saavuimme Butunuun, jonka

asujamet meitä tervehtivät kovilla huudoilla, muka iloa osoittaen. „Malamu, malamu!“ kaikui kylän päästä päähän.

Kuljettuamme vielä tuntikauden olimme jo väkirikkaan Usindin piirissä; nämä usindilaiset melkein liiaksiakin pauhasivat meidän tulostamme; heidän ilonsa oli niin rajaton, ett’ei meidän ystävällinen vastauksemme näyttänyt riittävän, vaan he työnsivät satakunnan venettä vesille sekä riemuiten ja pauhaten kiertelivät meitä, kunnes viimein pysähdyimme. Yksitoista nuorukaista hypähti heti En Avantin kannelle, tunkeutuen pudistamaan kaikkien, mustien ja valkoisten, nuorten ja vanhain, kättä; sitte katselivat he mustaa kattilaa niin totisesti, että olisi luullut heidän ryhtyvän sitä syleilemään. Olisipa noita ajattelemattomia, vastustamattomia veitikoita enempiakin tullut laivaan, jos vain olisimme sallineet, vaan kun meillä jo oli heitä kylliksi vastuksinamme, käännyimme heidän toivonsa mukaan Usindin laituriin; ne yksitoista neekeriä näyttivät silloin niin ylpeiltä, kuin olisivat tehneet jonkun urhotyön, josta Europassa annettaisiin urhollisuusmetallia.

Rantaan saapuessa tervehdittiin meitä yleisellä ilon pauhulla. Varsin merkillistä väkeä! Nkukussa meille hymyiltiin, Butunussa tervehdittiin meitä kuin ystäviä ja nyt Usindissa tullaan ulos vesille meitä syleilemään! Kauan me ihmettelimme sitä merkillistä ja äkillistä ilon purkausta ihmisillä, jotka asuivat 450 kilometrin päässä Stanley-Poolista, kunnes viimein heiltä kuulumme, että monta heidän miestänsä oli käynyt Leopoldvillessä ja Kintamossa ja nähnyt meidän suuren talomme, rattaat ja höyryveneet satamassa.

Vastaanotto Usindissa oli niin harras ja ystävällinen, että me viivyimme siellä puolelle päivällä 5 p. kesäkuuta ja vietimme oikein hauskaa elämää. Päämies Luka olisi meille antanut puolen kyläänsä ja mitä muuta vain mielemme teki, jos olisimme pysähtyneet ja rakentaneet aseman heidän luoksensa. He olivat hyvin kohteliasta väkeä ja kaikin tavoin koettivat, kuten huomasi, olla antamatta toinen toiselleen vähintäkään loukkautumisen tai pahastumisen syytä; he näet pitivät kaikki aseensa piilossa. Saatanpa sanoa, että tämä oli sivistyspiirin ulkopuolella

ensimmäinen paikka, jossa tapasin niin suurta huomaa-
vaisuutta seurustelussa. Oman voimansa tunnossa he
luultavasti eivät katsoneet tarpeelliseksi harjoittaa raakaa
pelotustapaa.

70 minuutin kulku joudutti meidät Usindista noin
300 metriä leveään, syvään haarakkeeseen, jonka toisella
puolella oli näköjänsä ruokoa kasvava saari, toisella vielä
suurempi asuttu paikka eli kyläryhmä kuin se, josta juuri
läksimme. Ranta oli pitkin pituuttansa täpö täynnä vas-
kenkarvaisia ihmisiä, mutta emme kuulleet ainoatakaan
ystävällisesti tervehtivää ääntä. Sitä me katsoimme epä-
luulon merkiksi ja aioimme jatkaa matkaamme, mutta
tuskin ehdimme kulkea muutamia kilometrejä, kun huo-
masimme itseämme takaa ajettavan. Niinpä me pysäh-
dyimme ja päästimme ruuhet lähestymään. Kuten soutu-
jat selittivät, piti niiden tuoman meille Irebun päämiehen
Mangombon kutsut käymään häntä tervehtimässä.

Me tiesimme siis olevamme väkirikkaan Irebun alu-
eella, joka on Ylä-Kongon etevimpien kauppiasten koto;
heille vetävät ainoastaan oikean rannan ubangilaiset ver-
toja sekä miesluvulta että yritteliäisyydeltä. Irebun
kauppiat olivat, kuten itse tunnustivat, ruuhillan laskeneet
myötävirtaan ja voittaneet Lukolelan asujamet ja väki-
rikkaan Ngomben, kauhistuttaneet Nkukua, Butunua ja
Usindia, jopa, kuten hämärä huhu kertoi, opettaneet villit
Bangalan asujametkin pitämään kunniassa Irebun kaup-
piaita. Tämä alue oli todella Kongon Venetia, joka,
ylpeänä suuresta väenpaljoudesta ja voimasta, on asettu-
nut Lukangan tummien vesien ja pääjoen tummanruskei-
den haarakkeiden välille.

Ylä-Irebun pikku poukaman rannalla seisoi sadoittain
ihmisiä, miehiä, naisia ja lapsia, ikivanhoja harmaapäitä
vanhuksia ja pieniä vaskenkarvaisia alastomia poikanuli-
koita, kiihkeästi odottelemassa laivastomme tuloa. Vaikka
väkijoukko oli suuri, syntyi kuitenkin vaistontapaisesti va-
kava äänettömyys, kun koneet purskuttivat vettä takape-
rin ja aluksemme hiljaan soluivat rannan laituripaikkaan.
Vasta sitte, kun miehet hyppäsivät köysinensä laivoista
maalle ja ketjut lakkasivat juoksemasta metallisten pidät-
timiensä välistä, alkoi yleinen hyväksymishälinä, he kun

toinen toiselleen kuiskailivat ihmettelyänsä ja huomautuksiansa laivoista.

Joukon etupäässä oli Mangombo itse, ehkä 60 vuoden ikäinen mies, hyvin vilkas ja paljon nuoremalta näyttävä, valmiina minua tervehtimään. Hänellä oli kädessä noin $2\frac{3}{4}$ metriä pitkä, omituinen sauva, toisessa päässä pienoinen messinkilapio, samankaltainen kuin leipurien leipälapiot. Hän pudisti lujasti minulta kättä ja samoin koko joukko hänen arvokkaimpia miehiänsä, jonka jälkeen läksimme rannalla kasvavan puun varjoon puhelemaan.

Minua erittäin miellyttivät miesten älykkäät kasvot, joita oli asettunut ryhmiin minun ympärilleni; heistä voi heti huomata, että he vähän tunsivat maailmaa ja olivat kokeneet jotakin matkoillansa; sitä vastoin oli vaikea mitään keksiä tyhmästä, hämmästyksen sekaisesta kummastuksesta, jota muuten olimme kaikkialla tavanneet.

Nämä miehet näyttivät todellakin tuntevan paljon Ylä-Kongon eri maita, ja samoin tunsivat he Stanley-Poolin ja Upoton välillä, jota matkaa on runsaasti 900 kilometriä, jok'ainoaan nimekkeen joen molemmilla rannoilla. Kaikki villin ja vapaan elämän tapaukset, kaikki vaihtokaupan voitto- ja tappiopuolet ja kaikki sukkeluus-temput, joita viekkaat neekerit siinä harjoittavat, olivat heillä myöskin yhtä selvänä kuin meillä aakkoset. He tiesivät tarkoilleen kaikki: eri pituudet sinäa (kangasta), miten monta matako-(messinki)-tankoa kukin niistä maksaa, minkä hintaisia ovat savelisti, atlas, valkasematon pummulikangas, juovikkaat ja toimikkaat liinakankaat, tvilli, sininen ja valkoinen bafta-kangas, helmet 1,000-nauhoittain, leikkaamattomat kangaspakat, ruutiastiat, pitkät ja lyhyet piilukko-pyssyt. Osasivatpa he myöskin kädessään vain punnitsemalla tarkkaan arvata, miten paljon voittoa he Langa-Langassa ostetusta elefantinhampaasta saisivat Stanley-Poolissa!

Eipä ihme, että noista kauppätiedoista ja kokemuksesta oli jäänyt merkkejä heidän kasvoihinsa. Heille käy tässä aivan samoin kuin Europassa. Niinkuin siellä voi tuntea upseerin, lakimiehen tai kauppiaan, pankkiirin, taiteilijan tai runoilijan, niin on myöskin Afrikassa helppo

tuntea kauppias, varsinkin Kongon varsilla, jossa enemmän kuin muualla harjoitetaan kauppaa. Ja kuitenkin on vain hyvin vähäinen erotus paikoillaan asuvan kauppiaan ja kauppaa harjoittavan laivurin kasvoissa tai oikeastaan kasvojen liikkeissä. Paikoillaan asuva kauppias saattaa kyllä olla kunnan asioitsija, vaan koko hänen olemuksensa on talonpoikamaisempi, viattomampi ja suoravai-
sempi, jota vastoin Usindin, Butunun, Ubangin ja Irebun weijansilais-kauppiasten käytös on ryhdikkäämpi ja itse-
tuntoisempi ja heidän kielessään on asioitsijan tapaista varmuutta, yksinkertaisuutta ja avomielisyyttä. Vaan samalla ovat he myöskin kyllin raa'at taipuakseen sopi-
vassa tilassa taisteluunkin. Minua kummastutti, kun huolellisesti tutkittuani ja tarkkaan punnittuani heidän kas-
vojensa juonteita kuulin heillä juuri nyt olevan sodan. Ylä-Irebu soti Ala-Irebua vastaan! Kaukaa kuuluikin pyssyjen pauketta, vaikka minä en ollut edes aavistanut-
kaan nyt juuri sodittavan.

Kongon kansoissa kulutetaan uuden tuttavuuden ensi päivä tavallisesti puhelulla; kumpikin koettaa tutkia toisen perusaatteita ja mielipiteitä. Päämies tuo vieraalensa lahjoja, ruokatarpeita, vuohia, kalaa, olutta y. m.; vasta seuraavana päivänä alkaa asioitseminen ja vastalahjain anto. Niin tapahtui Irebussakin.

Mangombo toi minulle neljä karvaista, hienosaparoista lammasta, kymmenen ihmeen kaunista bananikimppua, kaksi suurta ruukkua olutta ja tavalliset pienemmät sivulahjat.

Seuraavana päivänä teimme veriveljeys-liiton. Velhomies pisti meitä kumpaakin neulalla oikeaan käsivarteen, pusersi siitä vertä, seoitti siihen hiukkasen minun latauskepistäni kaaputettua tomua, rahtusen suolaa ja pitkästä palosta kaavittua tomua, levitti sitä haavalle ja hieroi vähän aikaa käsivarsia vastakkain; sitte kosketti hän palolla meitä kumpaakin niskaan, päähän, käsiin ja jalkoihin, samalla supisten nopeassa tahdissa jotakin loituslukua. Mitä seoituksesta jäi jäljelle, käärimme Mangombo ja minä huolellisesti bananinlehtiin, viedäksemme ja haudataksemme sen kunnioittavasti lähellä olevan palmuryhmän varjoon.

Mangombo, ollen nyt veren pyhästä vaihdosta minun veljeni, jonka täytyi samalla tavalla auttaa minua, kuin minäkin olin tuolla taikakeinolla sitoutunut auttamaan häntä, ilmasikin minulle heti vastuksensa ja pyysi minulta apua. Kun kaikki Irebun ylimykset olivat koutuneet meidän ympärillemme, alkoi Mangombo kertoa jotakuinkin tähän tapaan:

„Tuonnoin lähetin kolme ruuha Ibokoon (Bangalaan). Minun mieheni tekivät hyviä kauppoja, saivat arvokkaan joukon elefantinluuta ja olivat juuri lähtemäisillään paluumatkalle, kun äkisti syttyi riita bangalalaisten ja irebulaisten välillä. Meidän miehemme olivat maalla; kiivaasti he taistelivat elefantinluunsa puolesta; 70 miehestä surmattiin 33, eloon jääneiden 37:n onnistui pelastaa pari elefantinhammasta, päästä yhteen veneeseen ja soutaa tuomaan meille sanaa retken onnettomasta päätöksestä. Tietysti kaikki kauppa lakkautettiin. Niistä 33:sta, jotka kaatuivat taistelussa, oli 28 minun kaupungistani, vaan 5 Ala-Irebusta. Sinun tulee tietää, että Irebun piirissä on kolme osaa: Ylä-, Ala- ja Keski-Irebu. Maguala on Ala-Irebun päämies, Mpika Keski-Irebun ja minä olen yläpiirin herra. Maguala ja Mangombo ovat huomattavimmat päämiehet; jopa minua ennen sitä onnettomuutta, josta nyt sinulle kerron, katsottiin kaikkein ylipäämieheksikin. Muutaman kuukauden kuluttua nuorten miestemme surmasta Ibokossa näimme joukon Bangalan veneitä matkalla myötävirtaan Ngombeen. Mpika sen myöskin kuuli, ajoi heitä takaa ja otti kiinni yhden veneen, jossa oli 8 bangalalaista. Mpika näytti aivan unhottaneen, että minä olin menettänyt 28 miestä ja hän vain 5, eikä katsonut tarpeelliseksi antaa minulle osaani vangeista, vaan vastasi, kun minä vaadin häntä tekemään oikeuden mukaan: „Ei, minun miehenihän nyt saivat vankeja. Minä pidän ne menetettyjen viiden mieheni kostoksi. Mene itse ja tee samoin, sillä minä en anna sinulle ainoatakaan vangeistani.“ Kun minä silloin käännyin Magualan puoleen, vastasi hän Mpikan olevan ihan oikeassa, niin että hänen pitää saaman pitää, mitä oli asevoimalla hankkinut. Minun väkeni siihen ei kuitenkaan tyytynyt; meidän vahinkomme oli liian äskettäin

tapahtunut ja liian suuri; mieheni pakottivat minut julistamaan sodan. Noin kymmenisen päivää sitte se alkoi. Minä olen neljässä taistelussa menettänyt vielä kuusi miestä ja kolmattakymmentä minun alamaistani on haa-voittunut. Maguala ja Mpika ovat myöskin kärsineet suuria tappioita. Irebu on noussut Irebua vastaan; veljet ja ystävät surmailevat toisiansa. Kaikki kauppa on lakannut. Me liikumme vain öillä. Irebun naiset surevat päivät päästänsä, ja jos tätä onnettomuutta, joka on pahempi kuin iso rokko, vielä kestää kauan, silloin ei Irebua enää tiedetä vahvimmaksiksi heimoksi tämän suuren joen varsilla. — Nyt olet sinä, Bula-Matari, tullut juuri oikeaan aikaan, meitä pelastamaan toinen toistamme teurastelemasta. Me olemme jo vuosikausia sitte kuulleet sinusta. Tshumbirin mies sanoi, että nimesi on Stanley. Kun monilla veneilläsi tulit myötävirtaan, olimme me tuon suuren saaren takana väjymässä, mutta emme hyökänneet sinun päällesi. Me olemme kuulleet Bula-Matarista, mitenkä hän rakentelee kaupunkeja Kintamoon, Msuataan ja Boloboona, mutta me emme tienneet, kuka se Bula-Matari oli, kunnes Ibaka muutama kuukausi sitte meille kertoi, että Bula-Matari on Stanley. Nyt olet sinä irebulainen ja sinun pitää pelastaa tämä paikkakunta kuolemasta ja häviöstä.“

„Mangombo,“ vastasin minä, „minä tekisin sen mielelläni, mutta minulla on nyt muita töitä. Minun täytyy ensin mennä Ikengoon, ja palatessani koetan tehdä, minkä voin. Lakatkaa siihen asti sotimasta.“

„Se on helppo sanoa! Mutta Magualan ja Mpikan pitää myöskin lakata sotimasta. Puhutko heille?“

„Minä lähetän sinne veneen ja sanan, että Mangombo on pyytänyt minua sotaa lopettamaan, vaan että minulla juuri nyt ei ole aikaa viipyä. Minä pyydän heitä odottamaan minun palaamistani, jolloin teille toimitan rauhan.“

Koska olen kertonut melkein Mangombon omat sanat, niin onkin tuosta tuhoavaisesta sodasta, joka silloin riehui Ylä-Kongon mitä kukoistavimmassa ja väkirikkaimmassa paikkakunnassa, jo puhuttu kylliksi, mitä tarvitaan tämän teoksen ymmärtämiseen. Lupaukseni mu-

kaan soudatin itseni omalla veneelläni Mpikan ja Magualan laiturien lähelle ja tarjouduin välittäjäksi sotijoille sillä ehdolla, että heidän tuli lakata 15 päiväksi kaikista vihollisuuksista. Mpika siihen heti suostui, kun onneksi tuli selville, että hän oli Msuataan asetetun luutnantti Jansenin veriveli ja sen suuren ruuhan alkuperäinen isäntä, jota nyt hinattiin Royalin sivulla. Maguala ei ollut niin taipuvainen aselepoon, vaan viimein hänetkin ystävänsä Mpika siihen suostutti.

Kun Ylä-Irebun lahdessa ei tuntunut vähääkään virtaa, arvailin jossakin lähellä olevan järven; kysyttyäni sainkin kuulla, että muutaman peninkulman päässä Lukangaa myöten ylöspäin on „suuri vesi“; mutta Kongon heimot näkevät joka päivä niin suuret joukot vettä, ett'ei heistä järven läheisyys ole mikään erinomainen asia. Ainoastaan sisämaalaiset keuhvat järviänsä. Sentähden onkin tavattoman vaikea saada joen varsilla asuvia heimoja senkään vertaa mieltymään meidän puuhiimme, että antaisivat tarkkoja tietoja sisämaasta. He vain aina sanovat: „paljo vettä“, „suuri vesi“, „suuri joki“; mutta minä tiedän kokemuksesta heidän käyttävän noita sanoja myöskin niin kapeista ja mataloista vesistä, että niitä tuskin pääsee ruuhella kulkemaan.

Lukangan vesi on samannäköistä mustaa kuin Mfinissä ja Leopold II:sen järvessä; jotkut irebulaiset kertoivat Lukangaa myöten päästävän Mantumba-järveen ja sieltä jokea myöten Leopold II:sen järveen sekä Mfiniä myöten edelleen Gankabin kylään. Se kiihdytti sanomat-
tomasti minun uteliaisuuttani, vaan kuitenkin täytyi minun jättää sen huhun totuuden tutkiminen, kunnes palaan päiväntasaajan alueelta, sillä ei minun nyt kannattanut elättää 30:ea miestä joutilaana.

Mangombon antaman oppaan ja msuatalaisen Msenen kanssa läksimme iltapäivällä 6 p. kesäkuuta Ylä-Irebusta ja Lukangan suulta laskemaan Kongoa ylöspäin.

Niitä asioita, joita kuulin Irebun laituripaikalla puhelevien ihmisten suusta, oli myöskin Stanley'n ja Bula-Matarin erotus. Enimmät väittivät, että vaikka Stanley olikin ollut ensimmäinen „mundele“, kuin joella oli nähty ja joka oli taistellut kaikkia vastaan, jotka häntä koetti-

vat pidättää, niin Bula-Matari se oli hänetkin lähettänyt maata tutkimaan, ja Bula-Matarin omat ne ovat kaikki ruuhet ja miehet. „Sillä katsokaas, Stanleylla oli vain ruuhia, niinkuin meilläkin, vaan Bula-Matarilla on ainoastaan yksi ruuhi, muut ovat veneitä, joiden kokoisia emme ole missään muualla nähneet. Ei, Stanley on varmaankin Bula-Matarin visiiri tai pääkapteeni, sillä Bula-Matarilla on monta kaupunkia ja tuhansittain kangaspakkoja. Stanley antoi meille oikean mitan messinkitankoja; kun milloin lähdemme Kintamoon, vaadimme ainoastaan Stanley'n messinkitankoja, sillä ne ovat puolta pitemmät kuin Poolin batekelaisten tangot.“

Irebun ylimykset pyysivät minulta hartaasti lääkettä, jolla saisivat rikkautensa nopeasti kasvamaan. Minä koetin heille neuvoa kauppa-asioitsemisen alkeita, vaan he siitä neuvosta suuttuivat ja halveksivasti selittivät kyllä tietävänsä, miten kauppaa on käytävä, mutta ei heidän rikkautensa kuitenkaan kasvanut.

„Sinulla on“, sanoivat he, „taikakeino, jolla saat varastosi vaivatta kasvamaan. Näimmehän Kintamossa, mitenkä varastosi välistä ihan tyhjentyivät, mutta seuraavana aamuna meidän tullessamme olivat ne taas lattiaasta kattoon asti täynnä. Mekin tahtoisimme oppia sen salaisuuden.“

Ibakan orjat kehuivat sen tietävänsä; heidän majansa ympärillä kiehuikin sentähden lakkaamatta uteliaita tiedonetsijöitä, ja he ansaitsivat tuolla omituisella kujeelansa lähes 200 messinkitankoa.

Toinen viehättävä puheenaine irebulaisilla oli: mikähan oikeastaan pyörittää En Avantin vesirattaita? Se oli kuitenkin liian vaikea arvoitus heille. Muutamat arvelivat parikymmentä miestä olevan kätkeytynä jossakin laivan kannen alla; toiset vastustivat sitä sanoen salaisuuden olevan suuressa padassa (pannussa), sillä miksipä muuten kokki (masinisti) aina pysyisi sen luona ja pitäisi voimassa tulta sen sisässä. Mutta mitähän se mies keitti niin perin ahkeresti? Se oli toinen arvoitus.

„Olkoonpa mitä. hyvänsä,“ arvelivat he, „niin kauanpa kestää, ennenkuin kypsyy. Masinisti on jo koko päivän keittänyt eikä vieläkään ole saanut valmiiksi.

Kyllä siitä vahvaa lääketta tulee, koko kasa puita on jo poltettu. Molemmissa toisissa veneissä on samanlaiset padat, joihin kokit alinomaa sullovat puita. Jospa meilläkin olisi semmoiset suuret padat ruuhissamme ja vähä valkoisen miehen lääketta, niin ei meidän enää tarvitsisi soutamisella vaivata käsivarsiamme väsyksiin eikä kärsiä tuskaa lapaluissamme.“

8 päivänä kesäkuuta kello 10 aamupäivällä saavuimme 75 kilometrin päässä Irebun yläpuolella olevaan Ikengoon. Ranta oli pitkin matkaa melkein lakkaamatonta vehrää, ihaninta puumetsää, teak-, mahonki-, guajak-, puna- ja kelta-, gummi-, pisanki- ja villapuita, jotkut tavattoman paksujakin. Pitkät saaret olivat samoin täynnä rehevää, korkeaa metsikköä, molemmilla puolilla tiheätä, matalampaa monenlaista palmuvesakkoa ja ruo'okkoa.

Ikengolaiset meidän hyöryvenetemme tullessa näkyviin, työnsivät heti ruuhensa vesille ja sousivat myötävirtaan meille vastaan. Kaikista niistä lukemattomista korutekoisista ruuhista huudettiin meille tervetuloa ja jokainen ylisteli kovalla äänellä omaa kyläänsä aivan samalla tavalla, kuin ravintolain palvelijat Välimeren itärannikoilla vieraita houkuttelevat.

„Tulkaa Ikengoon,“ huusivat he, „Ikengo on rikas, Ikengossa on runsaasti ruokavaroja!“ „Ei, tulkaa Itumbuun! Tulkaahan katsomaan Ingandaa! Ingandassa on elefantinluuta, orjia, vaimoja, vuohia, lampaita, sikoja. Ingandalle on siunattu kaikkia yltäkylä. Stanley, oletko unhottanut meidät, jotka jo monta vuotta sitte teimme kauppaa sinun kanssasi? Oh, Stanley, tule, Ikengoon! Kyllä on olutta ja viiniä Ikengossa.“ Siihen tapaan kehuivat ihmiset kylänsä ja joka hetki kasvoi ahdinko ja levoton häärinen joella.

Tarkasti punnittuani kylien eri etuja valitsin levähdyspaikaksemme Ingandan, jonka kohta tunsin samaksi, kuin meitä oli 1877 tilapäisillä markkinoilla ilahuttanut tuomalla ruokatarpeita kaupaksi vastapäätä olevaan saareen.

Niinkuin kaikilla weijanseilla Kwa-joesta ylöspäin oli näilläkin ihmisillä terve vaskenväri, mutta vastoin heidän tapaansa oli näillä lakit apinan, kyykäärmeen, leopardin, vuohen tai antilopin nahasta ja miekat riippuivat

leveissä olkahiihnoissa, joita olivat leikelleet tummasta puhvelintaljasta. Puuvilla-vaatteita näkyi täällä vähä, useimilla oli enemmän tai vähemmän karkeaa ruohonsäie-kudosta.

Minä valitsin Ingandan leiripaikaksi, koska aioin sieltä käsin tutkia Kongon suurta sivujokea Ikelembaa, jota jo mainitsin „Mustien maanosassa“-teoksessani. Ehkäpä saatoin jokien yhtymäpaikasta hankkia pienen alueen omaksikin aikomaani asemaa varten. Jos sikäläiset neekerit olivat liian villit, salliakseen meidän sinne asettua, silloin täytyi minun jäädä Ingandaan ja toistaiseksi odottaa karttuvan vaikutuksemme seurauksia.

Kun kyselin tässä yhtyvien jokien tuntomerkkejä, sain perin sekavia vastauksia. Ikelembaa sanottiin „suureksi“, mutta kun ingandalaiset koettivat selittää jonkun lähellä olevan esineen avulla matkaa toisesta rannasta toiseen, näkyi leveys vaihtelevan 50 ja 100 metrin välillä. Se oli uskomatonta. Edellisessä teoksessani olen sen ilmoittanut 1,000 metriksi ja näinhän itse sen joen. Ja nämä samat ihmiset silloin sanoivat minulle jokea Ikelembaksi eli Burukiksi. Hyvin puhelias neekeri Bungatasta joen oikealta rannalta piirusti kaaren hiekkään ja veti noin keskipaikalta sen mykevää puolta yhtä kauaksi toisistansa kolme suorakulmaisesti kaarta leikkavaa viivaa; alimpaa sanoi hän Bungatasta tulevaksi haaraksi, keskimäistä Lulungun haaraksi ja ylimpää siksi, joka tulee Ikelemba-joesta. Kaaren yläsarvea sanoi hän Burukiksi eli Mohinduksi ja alasarvea Ingandaksi, jossa me nyt olimme. Se kaari näytti siis esittävän jokea, johon tuli kolme haaraa, mutta kun minä pyysin häntä kuvaamaan minulle Mohindua (merkitsee: musta), kuvasi hän ihmeekseni sen ainoastaan 25 metriä leveäksi.

Missä oli nyt sitte se mahtava joki, jonka olin nähnyt tulevan Kongoon ja joka minun uteliasta silmäni viehätti suurenmoisella leveydellään ja teenkarvaisella tummuudellaan, joka väri yhtä paljon erosi suuren joen väristä, jota myöten minun ruuheni kulki, kuin minun kasvoni erosivat tummien kumppanieni kasvoista. Minua rupesi oma tyhmyyteni suututtamaan ja minä tahdoin

niin pian kuin mahdollista ratkaista epäilyksen, joka nousi mieleeni.

Jättäen muun retkikuntamme Ingandaan läksin En Avantilla kyntämään Kongoa ylöspäin, suurenmoista, teenkarvaista sivujokea etsien. Viiden neljännestunnin kuluttua olin jo siinä paikassa, josta silloin olin katsellut sivujokea ja olin mielessäni tyytyväinen, kun uudestaan näin tuon näköjänsä Kongon suurimman lisäjoen. Minä käänsin nyt saarien luota vasemmalle rannalle päin ja pääsin jo puoli tiessä mustanvehreään veteen. Ajettuani niin pitkällä jokeen, että varsinainen Kongo jo oli jäljelläni, saatoin vähentää leveyden 900 metristä 750:ksi, mutta vettä oli kuitenkin syvälti ja virran nopeus 3 solmuväliä. Neljän peninkulman päässä Ingandasta ylöspäin väheni sivujoen suurenmoisuus melkoisesti, koska tämä hyvin tummavesinen joki, joka varsinaiselle Kongolle näkyi kolmehaaraisena, siellä jyrkänlaisesti kääntyi etelää ja itää kohti. Siitä minä tulin vakuutetuksi kulkevani todella sivujokea, vaikka se keksintö minua ei suuresti ilahuttanut, että Mustanjoen leveys jo oli vähennyt 550 metriksi.

Buruki, jota nimeä seudun neekerit olivat minulle niin usein sanoneet, oli suuri kaupunki Mohindun vasemmalla rannalla noin 4½ kilometrin päässä sen suusta. Rannat olivat molemilla puolilla matalat, oikealla puolella niinkin matala, ett'ei siinä käynyt ollenkaan asua, koska joen vesi ulottui laajalti soisen tasangon yli. Metsät näyttivät nuorilta, mutta voimakkailta, ja niissä kasvoi semmoisia puulajeja, jotka tavallisesti menestyvät alhaisissa paikoissa; kuitenkin kohosi siellä täällä korkea, tuuheä, tummankarvainen lehtikruunu muuta vehreää metsikköä ylemmäksi.

Täälläkin oli saaria, vaikka niiden vaikuttama joen hajautuminen ei juuri suurentanut joen arvoa. Vesi oli niin korkealla, että saimme ajaa koko kolme tuntia, ennenkuin voimme nähdä rannat. Mustannäköinen vesi ja tiheät vesakot eivät juuri huvita, vaan päinvastoin tekevät mielen synkäksi. En Avant, jolla ei nyt ollut mitään raskasta venettä vedettävänä, kynteli jotenkin nopeasti tätä tasaisesti virtaavaa jokea, jolla ei tapahtunut niin

mitään eikä näkynyt mitään esinettäkään, kunnes aurin-
gon laskeutuessa asetuimme yöksi ensimmäiseen pieneen
kuivaan paikkaan rannalla, jonka löysimme.

Joen luonne, mikäli sitä voim arvostella, näytti mi-
nusta suistolta (delta-seudulta), jonka läpi joukko kapeita
ja hyvin mutkikkaita puroja juoksee jokeen; maan mata-
luus, metsän vesakonkaltaisuus ja samalla voimakkuus,
lietepohjan mustuus, missä sitä hiukan näkyi, keskeyty-
mätön kuolonhiljaisuus, veden tasainen, hiljainen vir-
taaminen ilman mitään pyörteitä ja koko tämän niin
sanoakseni afrikkalaisen Styxin luonne vahvistivat sitä
vakuutustani. Ell'ei valaseva aurinko olisi tehnyt metsän
lehtiverhoa loistavan vehreäksi, olisi kaikki näyttänyt
sangen surulliselta.

Seuraavana aamuna oli meillä runsas varasto kovaa
puna- eli oikeastaan purpurapuuta ja päivän valjetessa
laskettelimme jo edelleen vastavirtaan. Vähän ennen
klo 7:ää aamusilla näimme oikealla rannalla muutamia
neekerien majoja; vastapäätä oli maa terveellisen korkeaa
ja siellä kasvoi kauniita, vaaleanvehreitä bananeja. Pääs-
tyämme majojen kohdalle huomasimme ne aivan uusiksi;
metsäkään ei vielä ollut harvenneltu. Mutta ei siellä eikä
bananien alla näkynyt ainoatakaan elävää olentoa. Oliko
täällä sota? Vai olivatko kaikki asujamet paenneet met-
siin? En Avant kyntää edelleen keskijokea; maa muut-
tuu kauniimpimuotoiseksi ja kohoaa tylsäpäiseksi, 6—10
metrin korkuiseksi savi- ja kallioseljänteeksi. Kohta sitte
tulee näkyviin asuttuja kyliä, ensin vasemmalla, sitte yksi
oikeallakin rannalla, ja pianpa ovat jo rannat täynnä kel-
lertäviä miehiä, jotka näyttävät sairastavan hurjaa tanssi-
tautia. He hyppelevät kuin ilvehtijämestarit tanssin rai-
voissa eteen-, ylös-, sivuille ja taapäin, syöksähtävät taas
eteenpäin ja vetävät jousensa niin kireelle, että nuolten
kärjet kaariin koskevat. Keihäs- ja kilpimiehet näyttele-
vät oikeaa asetanssia; ell'ei olisi syvällä juokseva joki
tässä, luulisimme heidän aivan tarkoittavan meitä. Mo-
lemmilla rannoilla koettavat he näytellä meille sotaleikin-
taitoansa niin hyvin, kuin suinkin osaavat. Se on todel-
lakin hyvin viehättävää; ainahan minä olen mieluisemmin
katsellut ihmisluontoa kuin mitään muita luontokappaleita.

Mutta nyt kuitenkin Mustajoki veti puoleensa suurimman osan huomiostani.

7 solmuvälin nopeudella juoksee En Avant. Kylästä toisensa jälkeen tulee joukko tanssivia sotilaita joelle; molemmilla rannoilla sama näytelmä. Majoja on noin $1\frac{1}{2}$ kilometrin pituudelta, sitte noin 3 kilometriä metsää, sen jälkeen taas samanlainen kyläryhmä ja uudestaan metsää. Kylien päällä huojuvat suloiset bananit ja tummat palmut, joita kaikkia valkoinen aurinko valasee. Puolenpäivän aikaan olemme $0^{\circ} 6'$ päässä etelän puolella päiväntasaajasta. Edellisenä päivänä olimme $0^{\circ} 4'$ päässä pohjoispuolella. Ja täällä välin olimme kahdesti kulke-
neet päiväntasaajan poikki.

Mustajoki on täällä 350 metriä leveä ja virtaa $2\frac{1}{2}$ solmuvälin nopeudella; syvyys on minulle tuntematon, vaikka kyllä lakkaamatta mittailimme sauvalla. Pienet kukkulat alkavat täällä vähän viehättävämmäksi muuttaa tasangon yksitoikkoisuutta. Noin 140 kilometrin päässä suusta pysäytämme kulkua hetkiseksi ja koetamme ryhtyä puheluun erään kauniissa paikassa olevan kylän asujamien kanssa; muutamia arvokkaimpia miehiä tulee rohkeasti aivan rantaan asti ja uljaasti puhuttelevat he meitä:

„Me emme tiedä, ketä olette, tai mistä tulette, tai mihin menette, tai mitä aiotte? Jos tulette kyllin lähelle rantaa, alotamme taistelun. Jos tahdotte mennä etemmäksi, menkää. Jos tahdotte palata, niin joki on vapaa, vaan älkää tulko maalle.“

Voiko ajatella selvempää, kauniimpaa ja suurempaa puhetta? Vai olisivatko nekin olleet vain semmoisia korusanoja, kuin oppaammekin käyttää?

Me palasimme samaa tietä takaisin. Kääntyessämme viskeltiin meitä kepeillä, maakokkareilla ja kivillä, jotka eivät kuitenkaan tulleet 200:hta metriä likemmäksi meitä. Arvattavasti tämä päiväntasaaja-seudun kansa sanoo sillä tavalla jäähyväiset.

Klo 8 iltasilla saavuimme samaan leiripaikkaan, josta olimme aamusilla lähteneet, ja puolenpäivän aikaan seuraavana päivänä Mohindun eli Mustanjoen suuhun Kongolle.

Wangatasta, $10\frac{1}{2}$ kilometrin päästä viimeinmainitun paikan alapuolelta näkee hyvin niiden kolmen haa-

rakkeen yhtymispaikan, joista oikean puolinen vie ylös Bungataan, keskimmäinen Ikelembaan ja Lulunguun ja vasempi Mustallejoelle. Siinä pysähdymme puhelemaan asujanten kanssa ja meitä pyydetään tulemaan maalle.

Siellä kuulumme olevamme bakutilaisten luona, joiden alue alkaa Ikengosta ja loppuu Barukiin, Mohindun suulla olevaan suureen kaupunkiin. Oikealla rannalla asuvat bakangalaiset; keskellä Kongoa, molempien heimojen rajana on suuri, noin 35 kilometriä pitkä saari Nsambana.

Bakutilaiset rupesivat kohta ystäviksi ja tekivät vanhaan tapaan veriveljeys-liiton meidän kanssamme. He osoittivat meille maata, johon saatoimme rakentaa aseman. Jätettyämme muutamia miehiä pantiksi, että olimme palaavat, riensimme takaisin Ingandaan. Seuraavana päivänä pantiin tavarat kokoon ja vietiin retkikunta päiväntasaajan-asemalle, joka on lähellä Wangataa, 0° 1' 0" päässä tasaajasta pohjoispuolella.

Uuden aseman päälliköksi nimitettiin luutnantti Vangelé, ja varustusväeksi annettiin 26 miestä. Toistaiseksi jätettiin avuksi myöskin luutnantti Coquilhat 20 miehen kanssa, kunnes tavaraa ja uusia miehiä ehtii tulla Leopoldvillestä.

Me itse viivyimme siellä vielä 2 päivää, uudelle asemalle valittua paikkaa puhdistelemassa metsästä ja vesakosta sekä suorittamassa, mitä maksuja meiltä vaadittiin, ja jakelemassa lahjoja arvokkaimmille henkilöille. 20 päivänä kesäkuuta laskettelimme taas Kongoa alas Irebuun päin, jonne saavuimme 7³/₄ tuntia ajettuumme.

Seitsemäskolmatta luku.

Mustaltajoelta Stanley-Pooliin ja takaisin päiväntasaajan-asemalle.

Pulaan saattava eronhetki. — Espanjan pippuri ja kyneleet. — Kavalan teeskentelyn menestys. — Sodanmelske. — Rauhanteko. — Sodan lopetus. Lukanga-joki. — Mantumba-järvi. — Watwalais-kääpiöt. — Haaksirikkoisen väestön pelastus. — Apotti Guyot. — Leijona saaliinensa. — Leopoldville kukoistavana. -- Levottomuuksia Buabua-Ndjalin kylässä. Murhanraivoinen upseeri. — Luutuantti Janssen ja apotti Guyot hukuvat. — Ikävyyksiä Kimpokossa. — Levottomuuksia Bolobossa. — Asema poltettuna. — Meitä ammuskellaan. — Sota. — Minä tuotan esiin Kruppin kanuunan. — Muskettien huono vaikutus. — Rauha uudistettu. — Vahingonkorvauksen määräys. — Kanuunan voiman näyttäminen. — „Minä ja minun väkeni lähdemme ainiaaksi pois Bolobosta.“ — Bunga-joki. — Lukolela. — Muhkea metsä. — Iukan taikuus. — Päiväntasaajan-asema erinomaisessa kunnossa. — Minun ihanteeni toteutuneena.

Ingandalaisten mieltymys meihin oli niin suuri, että me lähtiessämme päiväntasaajan-asemalta olimme aika pulassa. Kuinka saatoimme heille sanoa, että Ingandan kostea metsikkölahti ruohokkoineen ja monine syvänteineen, joissa vesi pysyi liikkumatta, oli vahingollinen eurooppalaisten terveydelle ja että me sekä terveydellisistä että valtiollisista syistä aioimme pakostakin siirtyä heidän kylästänsä Wangataan.

Kun Msenne, msuatalainen oppaamme, kuuli, että meistä, vaikka muuttomme oli aivan välttämätön, kuitenkin tuntui vähän kiusalliselta ja vastenmieliseltä loukata ingandalaisten tunteita, sanoi hän vähän mietittyään, että meidän piti jättää koko asia hänen huoleksensa, meillä ei

pitänyt enää oleman siitä mitään vaikeuksia. Ja kun hän oli niin luottavainen ja tyytyväinen kuin lakimies, joka on voittanut keräjäasian, ja hän myöskin paremmin kuin me tunsivat nämä ihmiset, niin luulimme syystä kyllä saatavamme jättää asian selvittämisen hänelle. Hän ilmoitti aikeensa minun palvelijalleni Duallalle ja myöskin Umarille, joilta sittemmin kuulin, miten hän oli sen suorittanut.

Saatuaan luvan panna aatteensa toimeen ja vakuutuksen, että minä pysyin sekautumatta, ell'ei hänen onnistumattomuutensa minua siihen pakottanut, ryhtyi hän puuhaan. Hän kiersi pitkän vaatteensa ympärilleen kuin nuoran, kosketti silmiään Espanjan pippurilla, niin että kyyneliä alkoi virtanaan juosta pitkin kasvoja, ja näytti niin surkutettavalta ja sortuneelta, että minä jo pelkäsin Duallan loukanneen häntä jollakin tavalla.

Heti kun saavuimme Ingandan laituripaikkaan, juoksi hän, huolimatta kestäjän ja kuulematta mitään huutoja, maalle ja astui hitaasti vähän erilleen sekä seisattui niin aukealle ja näkyvälle paikalle kuin mahdollista, kunnes pettyneet neekeriparat kokoutuivat hänen ympärillensä ja häneltä hiljaa ja lempeästi kyselivät, minkätähden hän ei vastannut heidän tervehdykseensä.

„No, Msenne, johan olet taas täällä.“ „Mitä uutta kuuluu? Mitä on sinulle tapahtunut?“

Nämä ja muita kysymyksiä sateli kuuroille korville, sillä Msenne oli niin vaipunut syvään suruunsa, ett'ei huomannut mitään, kunnes viimein ryhtyi nyyhkyttään ja perin murheellisena kertomaan surullista onnettomuutensa.

Hän kertoi sen hyvästi ja samoin näytteli ilveilynsä erinomaisesti, niin että johduin ajattelemaan, että kaukaisessa Afrikassa on varmaankin ollut monta Shakspeareaa ja Miltonia, jotka ovat kuolleet heistä tietämättömän maailman heitä itkemättä, kunnioittamatta ja lauluilla ylistelemättä ja heidän koristelemattomat hautansa jääneet nimettömiksi Afrikan metsien varjoon.

„Kahden päivämatkan päässä täältä, tuolla Mustanjoen rannalla, eli miksikä te sitä sanottekaan? oli paljo kyllä Bakutin puolella ja siellä pidettiin markkinoita.

Villit asujamet kutsuivat meitäkin sinne. Me sidoinme veneemme kiinni maahan. Mangombon poika, yksi Bula-Matarin mies ja minä hyppäsimme maalle ja silloin — oh, minä en ole koskaan vielä semmoista nähnyt — otettiin irebulaispoika heti vangiksi, sansibarilainen pistettiin keihäällä kuoliaaksi ja minä pääsin pakoon vain sillä tavalla, että juoksin kavalan ihmisjoukon läpi jokeen. Vene oli jo metelin syttyessä heti lähtenyt rannasta. No, sanokaas ystävät, mitä minun pitää tehdä. Mitä vastaan Irebun Mangombolle, kun hän minulta kysyy poikaansa? Te, Stanley'n miehet, mitä siinä enää seisotte? Lähtekäämme jo. Pankaa tavaranne kokoon ja taistelkaamme, kunnes ei enää yhtään niistä pettureista ole hengissä. Eikö teitä, miehet, yhtään sureta kuolleet ystävänne? Kuinka minä saatan palata Irebuun? Mitä, voi mitä sanoo minulle Mangombo? Pankaa kokoon tavaranne, sanon minä!“ Ja Msenne itki ääneensä.

Dualla ja Umari, jotka hän oli ottannut osallisiksi kujeesen, sanoivat lohdutellen: „Rauhoituhan, Msenne. Heitä huolesi. Voimmeko me taistella ilman ruokayaroja. Ostakaamme tänään ruokaa, ja huomenna lähdemme so-timaan.“

Seudun asujametkin yhtyivät lohduttamaan ja tarjoutuivat kutsumaan koko Ingandan ja Ikengon sotaan, kunnes Msenne viimein lakkasi itkemästä ja alkoi hymillä.

Vasta sitte, kun jo olimme asettuneet Wangataan, sain kuulla, miten viekkaasti Msenne ja molemmat meidän palvelijamme, joita ilveilyn osallisuus oli suuresti huvittanut, olivat pettäneet ingandalaiset.

Kun kiinnitimme veneitämme puihin Ylä-Irebun lahden rannassa, kuului kaukaa selvästi pyssyjen pauketta, ja kun kysyimme, mitä se merkitsi, vastattiin meille: „Oh, kun viivytte liian kauan, niin me aloimme tunti sitte jälleen sotia.“

Neuvoteltuani Mangombon kanssa lähetin Duallan kahdella veneellä Mpikan laituripaikkaan; saatuani molemmilta taistelevilta puolueilta luvan lopettaa sodan lähetin palvelijani neljän muun miehen kanssa taistelutal-
lalle, antaen heidän häilyttää kultatähtistä sinilippua, joka

on Kongon yhdistyksen lippu, korkealla päänsä päällä, että väjyksissä olevat vihollissotilaat saattoivat sen nähdä. Mpikan neuvosta astuivat meidän viisi miestämmme rohkeasti taistelevien rivien väliin, huutaen heille, että Bula-Matari oli tullut ja tahtoi nyt toimittaa rauhan. Tarttuivatpa he joskus pyssyihinkin ja laukasivat ne ilmaan, kun pyssynpitäjät vielä näyttivät aikovan tähdätä vihollista. Kohta sitte Mangombon sotilaat palasivatkin majoihinsa; he olivat, kuten huomasimme, inhottavimmalla tavalla itsensä maalaalleet sekä höyhenillä ja eläimen nahkoilla niin runsaasti koristelleet, ett'ei osaa ajatellakaan pahempaa ihmismuodon rumentamista.

Seuraavana päivänä annoin kunkin päämiehen kertoa syyt, jotka olivat saattaneet sotaan Mpikaa ja Magualaa vastaan, ja kysyin, mitä etua he sodastansa toivoivat. „Emme mitään“, vastasivat he heti. „Iboko tappoi minun mieheni“, sanoi Mpika lisäksi, „ja minä rehellisellä takaa-ajolla sain kahdeksan känen miehistänsä kiinni. Tehköön Mangombo samoin, sillä minun vangeistani hän ei saa yhtään.“ „Ja minä“, sanoi Mguala, „pidän samoin huolta, ett'ei hän niistä yhtään saa.“

Sitte kysyin Mangombolta, mitä hän luuli voittavansa sodan jatkamisella.

„Kummallakin puolella olette monilukuiset ja vahvat, mutta jos tällä tavalla toisianne vielä surmaillette, joutuu Irebu Bakutin, Baluin tai Wabangin saaliksi. Teidän ystävänne ovat myöskin teidän vastustajienne ystävät. Te olette tähän päivään asti niiden kanssa, jotka kaatuivat Ibokossa, menettäneet 37 kuollutta, jota paitsi paljo on haavoittunut. Sinä olet menettänyt nyt yhdeksän vahvaa miestä, saadaksesi neljä orjaa. Sinä et ole viisas, Mangombo. Tällaiset ammatit saattavat sinut häviöön. Kutsu kokoon neuvosto ja tottele sen käskyjä, muuten saat taistella yksinäsi.“

Minun ehdotukseni mukaan kutsuttiin kello 2 iltapäivällä kokoon Ylä-Irebun arvokkaimmat ja vanhimmat miehet neuvottelemaan erään aukean paikan nurkassa. Toiseen nurkkaan asetuin minä kolmen tulkkini kanssa ja Mangombo, pitkä messinkilapioinen sauvansa kädessään, istui yksinään kolmannessa nurkassa.

„Ensin on suoritettava malafu-maksu“, huomautti joku irebulainen. Laillista saatavaani minä en ollut ajatellut, vaan ilmoitin nyt Msennelle ja Umarille, ett'ei minun osani pitänyt jäämän liian pieneksi.

50 messinkitankoa jaettiin vanhimmille, ja minullekin tuotiin juhlallisesti 20.

Mangombo kertoi sitte sodan historian sekä tappionsa ja kuvaili hyvin innokkaasti, miten paljon vahinkoa Ylä-Irebu oli hänelle tehnyt. Sitte lausuivat vanhimmat ajatuksensa vihollisuuksien lopettamisesta, kaikki sydämestänsä surkutellen, että saman heimon osat toisiansa hävittelivät.

Viimeksi puhuin minä ja päätin, että sodan täytyi lakata. „Maguala ja Mpika ovat yksimielisesti jättäneet tämän asian minun ratkaistavakseni. Mangombo, sinun pitää tehdä samoin. Sodan syynä on nyt ainoastaan Mangombon itsepäisyys. Mpika on menettänyt viisi miestä mutta on pitänyt silmänsä auki ja kostanut Ibokolle, ottaen häneltä kahdeksan miestä vangiksi. Mangombo on koettanut vahinkoansa korvata sotimalla Mpikaa vastaan. Jos hän tahtoi Ibokolle kostaa verenvuodatusta, miksi hän ei mennyt Ibokoon ja pitänyt samoin silmiänsä auki, tuottamatta vahinkoa ystävällensä. Nsambi (Jumala) on vihastunut, sentähden on Mangombo vielä menettänyt yhdeksän miestä. Sano, että jo nyt riittää. Mpika ja Maguala tarjoavat Mangombolle kättä ystävyyden merkiksi. Anna rauhan pantti ja hautaa sota. Bula-Matari on puhunut!“

Vanhimpien neuvoskunta hyväksyi minun puheeni ja Mangombo totteli yleistä rauhan vaatimusta sekä antoi pyydetyn pantin. Heti lähetettiin minun tulkkini Keski-Irebuun noutamaan sikäläisiltä päämiehiltä rauhan panttia, jotka olivat: kaksi kappaletta valkasematonta karttuunia, kurpitsi-leili palmuviiniä, astia kosteaa ruutia ja katkaistu pyssy kultakin puolueelta. Sitte neljä vanhinta sekä Ylä- että Keski-Irebusta puolueettomina miehinä ottivat pantit ja veivät ne Keski-Irebun takaiselle tasangolle, heidän tavalliselle taistelukentällensä, johon ne haudattiin. Kun molemmat puolueet sitte vielä olivat muutamia kertoja ampuneet haudatun sodan kunniaksi, oli

Irebu pelastettu veljessodan kauhuista, kuten toivon, pitkäksi ajaksi.

Seuraavan päivän vietimme käymälle toisiamme tervehtimässä Irebussa.

Tämä suuri kaupunki on oikeastaan ryhmä kyliä, jotka kuitenkin ovat niin likekkäin, että vieras tuskin huomaa niiden rajoja; se ulottuu pitkin Kongon ja Lukangan vasenta rantaa 7½ kilometriä ja 3 kilometriä sisämaahan päin. Väkiluvun arvasin minä 15,000 hengeksi, mutta saattaisi summa tulla toisen verran suuremmaksi, jos yhteen luettaisiin Irebun esikaupungitkin sekä etempänä joesta ja ylempänä Lukangan varrella olevat kylät, joita voi katsoa Irebun etuvartioiksi.

23 päivänä kesäkuuta laskimme Lukangaa myöten ylöspäin, jota me luulimme joeksi, vaan joka todella onkin ainoastaan järven kapeampi alapää, vaikka se näyttää leveältä ja mutkikkaalta kanavalta. Rannikko oli leveältä ruohoista lietemaata, jossa siellä täällä näkyi miimoosa-ryhmiä ja keskulaisen korkeaa varvikkoa ja viimein saaririkas lahdeke. Muutamien peninkulmien päässä tuli näkyviin tylsäharjuinen seljänne punaista savea, jonka päältä vilkkui kylä, ympäröitynä bananeilla, palmuilla ja kassave-puistoilla. Me näimme suuren joukon kalastajia ja ruuhia, jotka palasivat pyydyksiltänsä taikka vasta olivat kalalle menemässä. Tähän asti ainoastaaa 300 metriä leveä Lukanga laajeni tässä 1½ kilometriä leveäksi ja sitte pienenlaiseksi järveksi. Me kuljimme nyt 2—3 kilometriä leveää väylää, joka meille oli neuvottu ja jonka rannat olivat kaunismetsäisiä mäkiä, voisipa melkein sanoa: kukkuloita, joiden harjuilla oli runsaasti kyliä. Noin puolivälissä tätä lahdekettä purjehdimme Maboko-kylän luona kapeaan kanavaan, jota kohta paalurivit, kaislat, vesililjat, lotus- ja papyrus-kasvit sekä monet ruokolajit vielä enemmän kavensivat, kunnes, kolme neljännestuntia kuljettuamme tätä sinne tänne polveilevaa vesitietä, Mantumba-järvi alkoi näkyä. Me laskimme pitkin pohjoisrantaa; eteläranta oli 7—8 kilometrin päässä, mutta poistui sitte, kunnes kello 4 aikaan iltapäivällä katosi kokonaan näkyvistä. Auringon laskun vaiheella saavuimme itärannalle johon asetuimme yöksi lähelle Ugangia eräälle saarelle.

Seudun asujamet tulivat meidän luoksemme ja kertoivat vatvalaisista, jotka asuvat monen päivänmatkan päässä sisämaassa ja tuovat heille elefantinluuta ja santelipuuta. Kymmenen päivää kuljettuumme pieniä lahtia ja puroja Ibingin ja Ikokon ohitse pitkin itä-, laakaa etelä- ja vähän länsirantaakin saavuimme kello 5 iltapäivällä lähelle Iku-lua, ja puolen päivän aikaan 25 päivänä kesäkuuta oli koko järvi kierrettynä ja yhteensä kuljettuna 220 kilometriä.

Mantumba-järvi on, samoin kuin Leopold II:sen jär-vikin, matala syvennys tässä Kongo-joen laakson alhai- sessa seudussa. Syvin kohta, jonka tapasin oli $9\frac{3}{4}$ met- riä. Samoin kuin Leopold II:sen järvi, näyttää tämäkin syntyneen siten, että alla oleva rautakivi-kerros on äkisti vaipunut, niinkuin monessa paikassa vieläkin selvästi näkyy hampaisesta ja terävästä rannasta, ikäänkuin olisi se vasta äskettäin katkennut. Toisissa paikoissa kohoaa maa mataloiksi kukkuloiksi, ei kuitenkaan niin korkeiksi, että ne vetäisivät puoleensa huomiota muulla kuin komeilla punapuu-metsillään, jotka kyllä ansaitsevatkin huomata. Missä rautakivi-kuori terävine reunoineen vielä on näky- vissä, on sen alla syviä, luolan kaltaisia aukkoja, joiden päälle kivikerros ulottuu kuin kalliokatto, ja se kuori nä- kyy olevan erinomaisen sitkeää, koska siinä ohuessa maakatossa monestikin kasvaa melkoisen pitkiä ja pak- suja puita. Länsirannalla näyttää pyöreillä piikivillä peitetty maanreuna muutamissa sen monista pikkulah- dista paljon suurempaa veden syvyyttä ja myrskyaal- tojen vaikutusta. Ranta on kaikkialla täysi niitä pyö- reitä kiviä, osaksi rautakiveä tai kvartsia, osaksi puner- tavaa, hohkaista ainetta. Kun minä muutamia niistä jau- hoin ja hämmensin jauhoa vesilasiin, tuli se paljon tum- memmaksi. Ruoste ja tummanpunainen rautakivi ehkä osaksi ovat tehneet veden tässä järvestä mustan näköisek- si, vaan ainoaksi mustuuden syyksi sitä en luule. Savea ja hiekkaa ei ollut rannoilla juuri ollenkaan näkyvissä, vaikka tarkkaan etsin ja tutkin joka lahdekkeen; kallioisella pohjalla oleva maa on punertava, hyvin hedelmällinen ja edullinen kuumen ilmanalan ylelliselle kasvullisuudelle. Missä rannat eivät ole viljeltyt, kasvaa tiheää metsää,

joka on kaikkialla yhtä korkeata. Eteläranta on hyvin matala ja kaislainen. Kun järven vesi nousee $4\frac{1}{2}$ metriäkin, kuten ainakin merkeistä voi päättää, joita näkyi rannassa, niin mahdollisesti kyllä Leopold II:sen järvi, joka on ainoastaan 35 kilometrin päässä, ja tämä Mantumba-järvi ovat sateen aikana yhteydessä.

Ikengossa tekevät neekerit hyviä saviastioita ja harjoittavat myöskin suurta santelipuun kauppaa, jota he joko survovat huhmareissa tai vuolevat lastuiksi tai ohuina keppeinä hierovat rikki kivien välissä, ennenkuin myövät. Elefantinluunsa ostavat he vatvalaiskääpiöiltä, jotka kuuluvat olevan iholtaan vaskenkarvaisia.

29 päivänä kesäkuuta pysähdyimme Lukolelassa entiseen leiripaikkaamme ja kutsuimme luoksemme Iukan ja Mungavan tekemään kanssamme veriveljeys-liittoa. Viimein onnistuikin meidän tehdä heidän kanssansa suullinen sopimus, jossa he julistivat olevansa valmiit antamaan meille alueensa yliherruuden. He möivät meille melkoisen kappaleen maata, johon me aioimme rakentaa aseman; vakuudeksi jätimme heidän luoksensa kaksi paraimmista miehistämme, ennenkuin läksimme edelleen Kongoa alaspäin.

Saman päivän iltana olimme muutaman kilometrin päässä Lukolelasta leirissä sillä ruohoisella pengermällä, jota jo vastarintaan matkustaessa mainittiin; silloin tuli näkyviin suuri ruuhi, väestönä 44 miestä ja lastina sekalaista tavaraa. He kertoivat toisen ruuhen haaksirikosta, jossa oli ollut 38 henkeä ja kalliita tavaroita. Kymmenkunta sen ruuhen miehistä oli tässä ruuhessa, kaksi oli hukkunut ja muut olivat vielä eräässä saarella lähellä onnettomuuspaikkaa; koko lasti oli joutunut hukkaan. Haaksirikkoon joutuneet olivat kotoisin Usindista, pelastajat Ngombesta. He tapasivat meidät sopivaan aikaan. Kun olimme matkalla alaspäin Stanley-Pooliin ja juuri äsken olimme lähteneet Lukolelasta, niin oli meillä runsaasti ruokavaroja, antaaksemme heillekin.

Päivän valjetessa seuravana aamuna olimme jo matkalla onnettomuuspaikalle, oppaina kolme hukkuneen ruuhen miehistä. Kello $8\frac{1}{2}$ saavuimme heidän luoksensa kolmella höyryveneellä, valasveneellä ja ruuhella. Neeke-

rit näyttivät meille onnettomuuden syytä, paksua puunrunkoa, joka oli noin 30 metrin päässä maasta ja vähän veden peitossa, joka niillä paikoin oli 10 metriä syvä ja huuhteli hyvin voimakkaasti tuota näkymätöntä vaaraa. Valitettavasti ei lähellä ollut mitään, johon olisimme voineet kiinnittää laivamme, ja kun minä kuitenkin koetin panna yhtä laivaa ankkuriin onnettomuuspaikan luo, menetimme siihen ankkurin vitjoinensa. Hukkuneen veneen päämiehen tunsin usindilaiseksi Mijongoksi, jonka jo olin nähnyt Bolobossa niissä sovittajaisissa, jotka pidettiin silloin, kun Gatulan väki surmasi kaksi meidän sotamiehistämmä. Kun kysyttiin, mitä apua hän meiltä tahtoi, neuvotteli hän ensin väkensä kanssa ja sanoi sitte olevansa valmis palaamaan vaimonsa ja kuuden miehen kanssa Boloboon. Muille annoimme ruokavaroja sekä neekerien aseita, joita olimme ostaneet Bakutista; he saattoivat astua maata myöten Lukolelaan. Me veimme heidät mantereelle ja jatkoimme sitte matkaamme Boloboon, jonne saavuimme kello 9 iltasilla.

Mijongo ja hänen vaimonsa seuravana päivänä melkein mykistyivät kiitollisuudesta, kun minä heille lahjoitin ruokaa 40 päiväksi, vaikka he oikeastaan olisivat maan tavan mukaan olleet meidän orjamme. Kohta sen jälkeen läksimme Bolobosta ja saavuimme 13 tunnin kuluttua Msuataan.

Minun ollessani päiväntasaajan matkalla oli luutnantti Janssenin luona käynyt eräs apotti Guyot, katolilainen lähetyssaarnaaja, Algerin kardinaalin käskyläinen. Apotilla oli lämpimimpiä suosituskirjeitä Kongon yhdistyksen upseereille, ja hänen aikomuksensa oli perustaa lähetyssasema Kongo-joelle. Kun Leopoldvillessä jo oli protestanttinen lähetyssasema, niin katsoi apotti paremmaksi valita toimialakseen vielä ihan koskemattoman seudun. Kun hänelle ehdotettiin sitä paikkaa, jossa Kwajoki laskee Kongoon, sanoi hän siihen olevansa erittäin tyytyväinen; minä sentähden kehoitin luutnantti Janssenia lähtemään Kwa-joelle perustamaan itsellemme asemaa vasemmalle rannalle ja sitte auttamaan apotti Guyotia lähetyssaseman perustamisessa vastapäätä olevalle oikealle rannalle.

3 päivänä heinäkuuta purjehdimme kovaa vastatuulta Msuatasta Leopoldvilleen. Juuri Wampoko-joen yläpuolella huomasimme leijonan, joka oli kyykistynyt hietikolle oikealla rannalla ja hyvin tarkkaavasti katseli pikku laivastomme lähestymistä. Me ammuimme petoa, mutta emme osanneet kohti; uteliaisuudesta nousimme sitte maalle ja huomasimme vähää ennen olleen kiivaan taistelun ja raskasta ruumista vedetyn hietikkoa myöten. Kun se jälki oli niin selvä kuin kivitie, astuimme sitä myöten ja löysimme noin 50 askeleen päässä rannasta suuren puhvelin vielä lämpöisenä; se oli nähtävästi ollut juomassa, ja siihen oli se avuttomasti surmattu. Hyvä, tuore liha oli Ylä-Kongolla niin harvinaista, ett'ei tehnyt mieli jättää sitä nyt mätänemään; me sentähden tänään kaikki nautimme kunnon paistia tuosta metsänkuninkaalle aiotusta saaliista.

Kimpokon asema, johon seuraavana aamuna kello 10 saavuimme, oli herra Amelotin hoidettavana. Se paikka oli nähtävästi tuleva meidän onnettomimmaksi asemaksemme. Herra Amelot oli jo neljäs päällikkö, mutta sittekään ei asuinhuone vielä ollut valmis; rakennuksen erittäin hitaasta edistymisestä päättäen piti luultavasti panna uudestaan puiset kannatuspylväätkin, ennenkuin talosta asuttavaa tuli.

Oltuamme poissa 57 päivää saavuimme jälleen Leopoldvilleen, jossa kaikkialla näkyi merkkejä päällikön, luutnantti Valcken, kunnollisuudesta. Eurooppalaisten asunoksi oli tehty suuri rakennus, yhdeksän tilavaa huonetta; sitä paitsi oli Kinshassaan perustettu pieni asema, ja puutarhaan oli istutettu 500 uutta bananin-tainta, jotka hyvästi menestyivät. Kaikin puolin oli tämä asema ja kaikki, mitä siihen kuului, kukoistavassa tilassa. Siinä siis oli todistus, että sopiva mies saa kahdessa kuukaudessa enemmän aikaan, kuin hänen edelläkävijänsä oli tehnyt yhdesätoista. Ngaljema ja muut päämiehet olivat paraimmassa suhteessa eurooppalaisiin, aseman varastohuoneet olivat täynnä ruoka-arkkuja, vaatepakkoja ja helmitukkuja; messinkitankoja oli lähes neljä tonnia.

13 päivänä heinäkuuta pantiin höyryihin ja veneihin 32 miestä ja 150 kantamusta tavaraa ja lähetettiin Bolo-

boon kapteeni Andersonin johdolla, johon minä täydellisesti luotin; sillä tällä välin oli Vivissä ja Manjangassa syttynyt riitoja, jotka vetivät puoleensa minun huomioni. Minun täytyi lähettää asiamies selvittämään onnettomuutta, joita tuossa turmion paikassa lakkaamatta tapahui, sillä perin mahdollon oli saada heitä tottelemaan kirjallisilla käskyillä.

„Kapitain“ * oli, kuusi kuukautta kärsivällisesti koetettuaan päästä virkapaiikkaansa, viimeinkin saapunut, kuten toivoimme, ottamaan vastaan päällikkyyttänsä. Myöhemmistä kirjeistä kuitenkin näimme, ett'ei hän ollutkaan ruvennut päälliköksi, koska Vivissä oli tapahtunut kolminkertaista erimielisyyttä ja väärinkäsitystä, joista ne kolme osallista henkilöä minulle kirjeissä jyrkimmällä tavalla puhuivat. Niinpä minun täytyi lähettää Viviin valtuusmies ja toimittaa hänelle kopiot kaikista käskyistä, jotka olin kuuden viime kuukauden kuluessa sinne lähettänyt. Ja tuo tyhmä vastenmielinen lörpöttely tässä tilaisuudessa saattoi minut antamaan tavallansa täydelliseksi malliksi katsottavan lopullisen käskyn, johon kuitenkin varovaisuudesta sovittelin niin monta jos'ia, että mielessäni iloiten luulin kokonaan poistaneeni ihmiselliset väärinkäsityksen ja erehdyksen mahdollisuudet. Kun minulla ei omissa miehissäni ollut ketään, johon olisin saattanut kylliksi luottaa, niin minun täytyi riistää päällikkö Leopoldvillestä. Luutnantti Valcke oli minun valtuusmieheni, ja tohtori van den Heuvel nimitettiin Leopoldvillen väliaikaiseksi päälliköksi.

Kun Buabua-Ndjali oli kehoittanut minua perustamaan asemaa Gordon-Bennet-joelle, kysyin minä nuorelta Euroopan mannermaan upseerilta, oliko hän valmis ryhtymään siihen toimeen. Hän myöntyi heti ja näytti innokkaasti haluavan osoittaa vastaisen ylennyksen varalle luotettavuuttansa ja kykyänsä, kuntoansa ja neroansa. Sentähden vietiin hänet 14 miehen kanssa joen yli ja tavan mukaan esitettiin päällikölle, joka lupasi ottaa hänet veljeksensä. Sitte annettiin nuorelle upseerille viimeiset ohjeet ja varsinkin vakava kehoitus olemaan viisas, varovainen, suosiollinen ja etenkin sen seudun asujamia ja omaa väkeänsä kohtaan hyväntahtoinen.

Kahdeksan päivän kuluttua alkoi kuulua huhuja, että joen toisella puolella oli tapahtunut levottomuuksia. Sentähden heti varustettiin vene ja lähetettiin hankkimaan tarkempia tietoja. Se palasi jo jonkun tunnin kuluttua, tuoden sen nuoren upseerin kalpeana ja kiihtyneenä, kasvot raavittuna ja vaatteet revittynä, sekä kaksi hänen miehistänsä. Veneen perämies kertoi tavanneensa upseerin, kädet ja jalat sidottuna, ja kaksi hänen omista työmiehistään häntä vartioimassa. Vaikka vartiat olivat hänelle kertoneet varsin kummallisen historian, oli hän kuitenkin omalla edesvastauksellaan päästänyt upseerin vapaaksi ja tuonut sekä hänet että molemmat vartiat Leopoldvilleen, että saisivat itse puhua puolestansa.

Upseeri kertoi saaneensa ilmi vehkeen, jonka tarkoituksena oli surmata hänet ja ryöstää kaikki hänen omaisuutensa. Sen johdosta oli hän koettanut ampua miestä, jota luuli salaliiton johtajaksi, vaan saanut hänet ainoastaan haavoitetuksi; silloin olivat miehet syöksähäneet hänen päällensä, riistäneet häneltä aseet, ja sitoneet hänet, viedäkseen Leopoldvilleen, vaan silloin oli onneksi vene tullut. Hän todisti, että veneen perämies oli hänet päästänyt siteistä.

Sen sijaan tuli molempien häntä vartioineiden miesten suorasta ja selvästä kertomuksesta ilmi, että hänessä oli äkisti alkanut näkyä murhanhimoa, että hän oli koettanut ampua Buabua-Ndjalia ja todella ampunutkin ylipäällysmiehensä kuoliaaksi, jolloin he olivat ottaneet häneltä aseet ja panneet hänet nuoriin. Yöllä oli hän kiskoutunut irti ja paennut metsään, josta hänet oli aamuksilla löydetty, otettu kiinni ja uudestaan sidottu; sitte toivat he hänet rantaan ja antoivat kohta sen jälkeen tulleen veneen miehille, jossa veneessä nyt vanki ja vartiat oli tuotu Leopoldvilleen.

Minä lähetin heti palvelijani Duallan Buabua-Ndjalin kylään noutamaan kaikkia miehiä takaisin Leopoldvilleen. Palattuaan todisti hän upseeria vastaan tehdyt valitukset tosiksi, niin että minun täytyi erottaa se onneton virastansa ja lähettää vartioituna Viviin.

22 päivänä heinäkuuta saapui Msuatan asemalta vene tuomaan hirmuista tietoa, että luutnantti Janssen ja apotti

Guyot ynnä 11 miestä olivat kovassa myrskyssä soutaessaan uudesta asemapaikasta Kwa-joen suulta Msuataan hukkuneet Kongo-joella.

31 päivänä heinäkuuta lähetin ruotsalaisen luutnantin Pagelsin ja pienen joukon miehiä Kwa-joen uudelle asemalle vartiaväeksi.

Kahden päivän kuluttua lähetti herra Amelot Kimpokosta souturuuhella sanoman, että oli tapahtunut väärinkäsitystä heidän ja kimpokolaisten välillä, niin että oli ammuttakin, jolloin kaksi tai kolme kimpokolaista oli kaatunut; hän pyysi hartaasti pikaista apua.

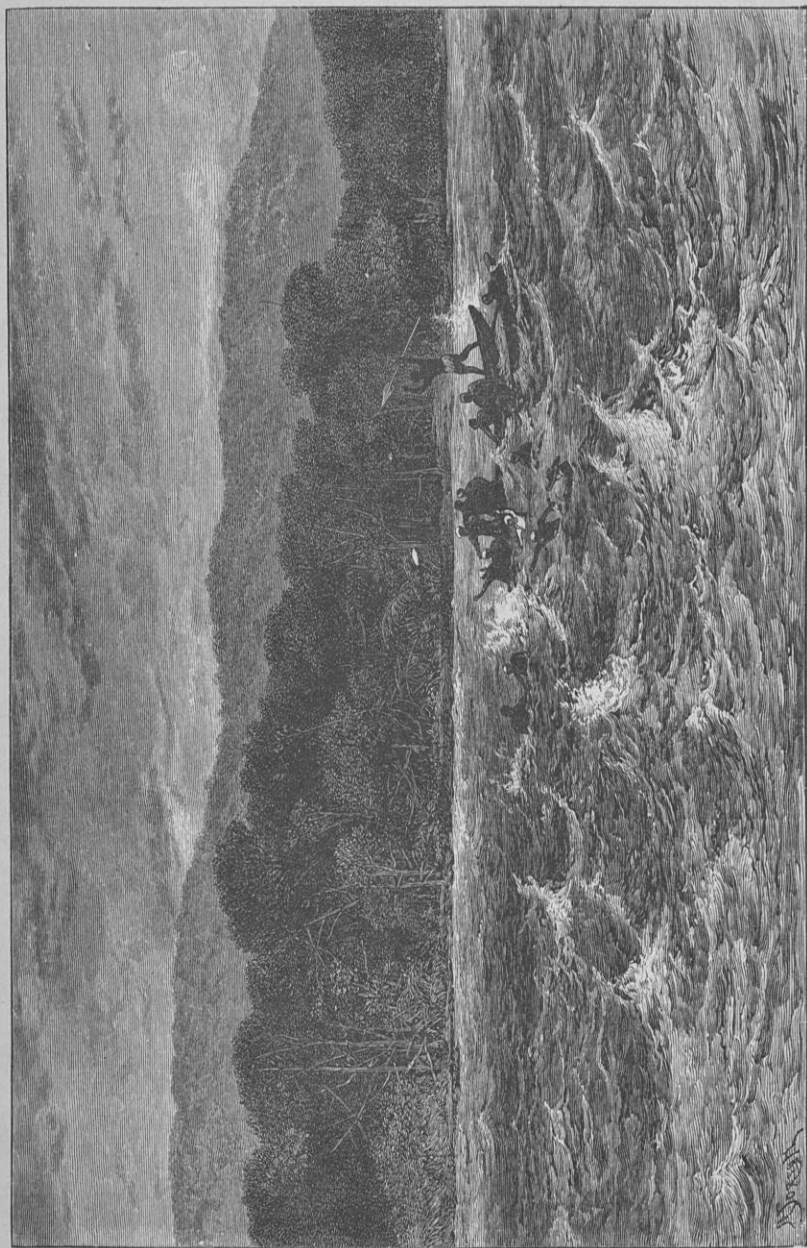
Tietysti minä heti riensin Kimpokoon, jossa huomasin täydellisesti toteutuneen, mitä aina olin peljännyt tästä asemasta. Gambiele ja kaikki hänen väkensä olivat paenneet, ja kun heitä en saanut palamaan, niin käskin hävittää sen keskentekoisen aseman ja palasin sen miehistön kanssa Leopoldvilleen.

Toiveet näyttivät hyvin synkiltä: Vivissä alinomaisia levottomuuksia, muutamissa päivissä kaksi asemaa hävitetty sekä kolmannella asemalla kaksi europpalaista ja yksitoista afrikkalaista hukkunut! Eivätkä ne onnettomuudet vielä siihenkään loppuneet.

21 päivänä elokuuta toi eräs ruuhi kauhusanoman, että tuo onneton Bolobo, joka ei näyttänyt koskaan valmistuvan, ynnä kaikki ylemmille Bangalan ja Stanleyntien asemille aiotut ja vasta äsken sinne kootut tavarat, 150 kantamusta, olivat kaikki tyyni palaneet.

Onneksi oli laivastomme, joka oli perinpohjaista korjausta varten vedetty maalle, taaskin hyvässä kunnossa ja valmis lähtemään matkalle, vaikka minä olin vielä odotellut erään karavaanin tuloa, jonka ilmoitettiin olevan lähellä. Taivasalle jääneen Bolobon väestön vaara pakkotti meidät kuitenkin heti lähtemään ja jo 22 päivänä elokuuta olimme, 50 miestä ja matkustajia sekä 10 tonnia kaikenlaista tavaraa, matkalla Kongon ylempiin seutuihin. 29 päivänä elokuuta saavuin minä „En Avantilla“, joka oli muutamia kilometrejä edellä molemmista toisista höyryistä „Royalista“ ja „A. I. A:sta“, Boloboon, kuljettuamme yhtäpäätä 57 tuntia.

Kun lähestyimme asemaa, huomasimme kuten taval-

Hirvuihin onnettomuus.

lisesti suuret joukot vaskenkarvaisia katselijoita. Ibakan lempikylästä Mungolosta tulivat suuret ja pienet tuloamme katsomaan; vuorotellen näkyivät Biangala, joka on ylhäällä Ylä- ja Ala-Boloboa erottavan kukkulan rinteellä, sitte Ururu, Mongo, Manga, Jambula ja Lingendji. Kaikkien kylien ohitse pääsimme rauhassa ja saavuimme viimein aseman raunioiden luo, jotka näyttivät erittäin kolkoilta.

Minä käskin masinistia pitämään höyrypannussa kolmen ilmakerroksen painoa, kunnes muutkin laivat ehtivät saapua, ja kuuntelin sill'aikaa asemanpalon kertomusta. Vaan yht'äkkiä toi ylipäämies Ibakan vene sanoman, että Itimbasta ja Biangalasta oli ammuttu molempia toisia höyryjämme. Se ilmoitus oli niin outo, ett'en sitä ollut uskoa, varsinkaan kun Royalissa oli myöskin kolme bolobolaista, jotka olivat tuoneet asemanpalon sanoman Leopoldvilleen ja nyt palasivat kotiinsa. Ja olinhan minäkin laskenut aivan läheltä rantaa, vaan bolobolaiset olivat kaikkialla minulle huiskuttaneet käsiänsä ja monessa paikassa tervehtineet meitä; aseman päällikkö oli myöskin ilmoittanut olevansa Bolobossa jokaisen kanssa paraimmassa ystävyudessa. Ei kummallakaan puolella ollut kuulunut vähintäkään vihamielisyyttä. Sen näennäisen ystävyysmerkinä oli Mangan päämies vielä samana aamuna vaihtanut aseman päällikön kanssa lahjoja; Itamban päämiestä Upitia ylisteltiin vielä „rakkaaksi ystäväksikin, todella paraimmaksi mieheksi koko maailmassa“.

Hyvin oudostuneena tästä äkillisestä vihan purkauksesta enensimme höyryä ja läksimme jokea alaspäin, saaman varmaa selkoa asiasta. Kun kuljimme Mangan ohitse joka kylä on noin 500 metrin päässä aseman laiturista ehdin tuskin tuntea suojattini, Usindin päämiehen Mijongon, leveillä helminauhoilla koristetusta, loistavasta miekanponnesta, kun leveä tulisäde välähti hänen läheltään vesakosta ja pienet metallipalaset suhisten lensivät meihin päin ja helisten sattuivat höyrymme teräsrunkoon. Sitte muutamien metrien päästä tuli toinen laukaus, lentää suhisten laivamme rungon yli.

Heti kasvoi mielessäni ajatus, että koko juttu oli ehkä edeltäpäin sovittu, ja ensi hetkestä asti pelkäsin,

ett'ei aseman päällikkö ollut osaton tässä rauhan häiritsemisessä. Hän oli ehkä omien hämäräin aikeidensa mukaan vehkeillyt yhdessä neekerien kanssa, koskapa hän sanoi heitä hyviksi ystävikseen; jos he olivat hänelle hyvät ystävät, miksikä he eivät olisi olleet meillekin? Tietysti se ajatus oli vastenmielinen, mutta ei minulla nyt ollut aikaa sitä tarkemmin miettiä, kun En Avant oli liian lähellä noita väjyviä neekerejä, niin että pitkä pysymies-rivi saattoi laukauksillaan tavoitella meitä vain 50 metrin päästä. Meitä oli laivassa kaikkiaan 6 miestä eikä pyssyjämme ollut tähän asti vielä koskaan tarvittu käyttä. Varovaisuudesta otettiin kyllä aseet mukaan, vaan neljään vuoteen, jonka ajan me jo olimme kynnelleet Kongo-jokea, ei ollut yksikään neekeri vielä ampunut meitä. Nyt otimme ripeästi pyssyt käsille ja aloimme ampua niin tiheään, kuin ehdimme, vesakkoon, samalla kulkien nopeasti alaspäin, ehtiäksemme avuksi toisille laivoille. 20 minuutin perästä saavutimme A. I. A:n ja kohta sen jälkeen myöskin Royalin, joiden miehet kertoivat ainoastaan toin tuskin selvinneensä vaarasta. Ainoastaan yhdeltä mieheltä oli erään poropeukalon taitamattomuuden tähden kasvot haavoittuneet hänen laukauksestansa.

Heti kun höyryt yhdessä saapuivat asemalle ja tavarat olivat toimitetut kiiressä rakennettuun vajaan ja vartiat asetetut, lähetin minä Royalin Leopoldvilleen noutamaan tykistön-upseeria, yhtä Kruppin kanuunaa ja 50:tta raehauli-panosta, kun näet toivoin, että vähäinen peljästys saattaisi vastahakoiset bolobolaiset jättämään meidät vast'edes rauhaan tyhmiltä hullutuksiltansa.

Lukija näkee tästä kaikesta, että Bolobo oli syystä kyllä meidän kirjoissamme merkitty onnettomaksi asemaksi. Se oli jo lähes vuosi sitte perustettu, vaan vielä se oli paljon jäljempänä kaikkia muita. Kaksi meidän miehistämme oli kavalasti surmattu, sitte hävitti tulipalo aseman ja kylän sekä tavaroita 1,500 punnan (37,500 Suomen markan) arvon, ja nyt oli edessä, mitä neekerit sanovat sodaksi. Koko Bolobon piiri, paitsi Ibakan molempia kyliä, Mungoloa ja Lingendjiä, oli vihollisenaamme.

Odoteltuamme neljä päivää, joll'aikaa ei kukaan näyt-

tänyt taipuvaiselta rauhan hieromiseen eikä meille tehty mitään sovinnon tarjousta, läksimme En Avantilla ja valasveneellä jokea alaspäin tiedustelemaan ja, jos mahdollista, suullisesti keskustelemaan mainituissa kylissä olevien ystäviemme kanssa; mutta heti kun saavuimme lähelle Mangan ja Jambulan laituripaikkoja, tervehdittiin meitä turmiollisella pyssytulella. Se sai meidätkin suuttumaan, me ammuimme metsää kohti sattumalta vain, kun emme nähneet ketään ihmistä.

3 päivänä syyskuuta asetin muutamia meidän pyssymiehistämme saarelle, joka oli vastapäätä vihamielisiä kyliä, ja käskin heidän ahkerasti ampumaan joka paikkaa rannasta, josta viholliset ampuivat.

Iltasilla tuli Mijongo kertomaan meille, mitä ammuntamme oli vaikuttanut. Eräältä vaimolta, sen petturin äitiltä, joka oli Mangan kylässä meitä ensiksi ampunut, oli luoti kolistanut pois etuhampaat ja eräältä mieheltä katkaissut palmikoidun hiussuortuvan; sitä paitsi oli särkynyt 17 ruukkua kotitekoista olutta, moneen taloon tullut reikiä ja kolme tai neljä bananipuuta turmeltunut. Sen sijaan oli En Avantin ammunta Itimbassa vaikuttanut paremmin; siellä oli kaksi miestä kuollut ja kolme haavoittunut ja sitä paitsi yksi vuohi ja kana vahingoittunut. Veijansit ovat liaksi kauppamiehiä, mainitakseen tarkkaan kaikkia pikku asioita, kun luettelevat vahingoitansa; luultavasti joidenkuiden uusien olutruukkujen särkyminen, he kun näet aina oluella rohkasevat mieltänsä, vaikuttaisi heissä semmoisen alakuloisuuden, että me voisimme toivoa riidan rauhallista sovitusta.

Seuraavana päivänä esittikin Ibaka meille Itimbasta tulleet rauhan tarjoajat, jotka toivat kanssansa muutamia kymmeniä messinkitankoja, yhden vuohen ja muutamia kukkoja. Bolobossa ei siis sota näyttänyt paljon merkitsevän, kun luulivat niin vähäisen korvauksen riittävän. Me kuitenkin otimme lahjat vastaan; Upiti-vanhus ja hänen virkaveljensä silloin iloissansa läksivät pois, luvaten vast'edes käyttäytyä hyvästi.

Ilta päivällä läksimme taas Mangan kylän vastapäiseen saareen ahkerasti ampumaan niitä valkoisia pilviä kohti, jotka siellä täällä nousivat tummasta vesakosta, ja

iltasilla kertoi Mijongo työmme seuraukset: päämieheltä, joka oli kumppaniensa kanssa juonut vesakossa olutta, oli jalka haavoittunut, eräältä mieheltä molemmat lanteet ja toiselta käsivarsi; sitä paitsi oli joku kuula rikkonut pyssyn; yksi ruuhi ja pari bananipuuta olivat myöskin turmeltuneet.

Päämiehen haavoittuminen saattoi Bangan tarjoamaan rauhaa; mutta kun tämä jo oli toinen rikos, niin olin minä ankara. Manga tarjosi samaa korvausta kuin Itimba. Minä kuitenkin vihaisesti hylkäsin sen, sanoen hänen välittäjilleen, että koska he näyttivät pitävän sotaa huvituksena ja meitä ampumisen oikeudesta maksamista rasiuksena, niin täytyi meidän seuraavina päivinä vielä koetella voimiamme, kunnes Stanley-Poolista ehtii suuri pyssy tulla, jolla aion puhalttaa heidät kaikki ilmaan. Se hirvittävä uhkaus pelotti mangalaisia niin kovin, että he jättivät Ibakan toimeksi rauhan ehdoista sopimisen meidän kanssamme; vaan vaikka Ibaka kyllä koetti parastansa, saimme yhdeksän päivää neuvotella, ennenkuin he taipuivat maksamaan sovittua korvausta, 600 matakkoa eli 15 puntaa (375 S. m.).

13 päivänä syyskuuta kuulutettiin rauhan teko asianmukaisesti koko Bolobossa ja seuravana aamuna minä laukasutin Kruppin kanuunan, joka oli neuvottelumme viime päivänä saapunut, Kongo-joen yli, joka on Bolobon kohdalta 3,700 metriä leveä. Kaikkien kylien päämiehet olivat siinä tilaisuudessa läsnä ja muutamia satoja muitakin miehiä, nyt kaikki vähissä aseissa.

Kanuuna ei heistä muuten näyttänyt kovinkaan pys-syn kaltaiselta. „Jos tuo on pyssy, niin missä on sitte liipasin, varsi ja latasin? Ja mitä ihmettä noilla pyörillä tehdään?”

„Joutavia,” sanoivat he, „Bula-Matari laskee vain leikkiä. Ei se voi olla pyssy; eihän se ole yhtään pys-syn näköinen. Onpahan vain kuin sileä paksu puupölkky, jonka läpi on reikä.”

Oli siis aivan välttämätön lauaista kanuuna. He olivat viattomassa villeydessään jotenkin raa'at; eiväthän he osanneet olla paremmin. Messinkitanko sytyttää sodan; pisarainen liiaksi olutta sytyttää samoin sodan; jos joku

näkee pahaa unta, niin toista onnetonta syytetään taikuudesta ja poltetaan, taikka hirtetään, jos hän on vain rikoskumppani; jos päämies kuolee johonkin tautiin, niin teurastetaan haudalla 2—50 ihmistä. Kun Mojen päämies, lähimmän kylän asemamme yläpuolella, kuoli, tapettiin 45 miestä, ja vasta äskettäin oli Ibaka kuristanut kuoliaaksi sievän nuoren tytön, koska hänen sulhonsa oli sairastunut ja kuollut. Kaksi Ibakan orjaa riitautuvat oluesta; toinen ampuu toisen ja ammutun veli vaatii kaksitoista orjaa, kaksi pakkaa kangasta ja 1,500 messinkitankoa; yksi mies-orja teloitetaan ja naisorja kuristetaan, että heidän henkensä seuraisivat vainajaa surullisella matkalla tuntemattomaan äärettömyyteen. Ett'emme jo useammin ole joutuneet pulaan semmoisten ihmistan kanssa kuin bolobolaiset, siitä on meidän kiittäminen ainoastaan omaa suurta varovaisuuttamme ja pitkämielisyyttämme.

Vaikka päämiehet innokkaimmasti vakuuttivat, ett'eivät he uskoneet kanuunan voimaa, saattoi kuitenkin huomata heidän koettavan pysyä kylliksi kaukana Kruppin aseesta, ja kun tykkimies, vietyään kanunan 2,000 metrin päähän, laukasi sen ja se potkasihe taapäin, vavahtivat heidän ruumiinsa suonenvedon tapaisesti ja he jäivät kauhistuneina katsoa tuijottamaan. Toinen laukaus 3,000 metrin päässä ja kuulan nostama vesipylväs vakuuttivat pahimmallekin epäilijälle, että tuo ase kuitenkin oli hirmuisen voimakas pyssy.

Weijansien luonnetta kuvaa paraiten seurava pikku tapaus. Kun Kruppin kanuunan voima oli näin rauhallisella tavalla näytetty, käytn minä hyväkseni tilaisuutta ja selittelin heille, miten mieletöntä heidän oli taistella ystäviänsä vastaan. Ei kukaan valkoinen tähän asti ollut kellekään tehnyt mitään vahinkoa; me olimme ainoastaan Ibakan hartaasta pyynnöstä asettuneet Boloboan ja kaikki päämiehet olivat saaneet kokea valkoisen miehen anteliaisuutta. Minä lupasin nyt maksaa oluet pitkän rauhan pitoihin ja annoin sentähden joka miehelle kappaleen kangasta ja kymmenen messinkitankoa, niin että minä, kun viisitoista päämiestä ja vanhinta oli läsnä, annoin enemmän kuin koko se rangaistus, jonka Ala-Bolobo oli

maksanut ampumisestaan meidän höyryjämme ihan ilman syyttä.

He jättivät lahjat maahan ja poistuivat syrjemmälle neuvottelemaan; sovittuansa keskenään tulivat he jälleen paikoillensa ja Lugumbila, Ibakan vanhin orja, uskalsi häikälemättä sanoa minulle:

„Bula-Matari, me olemme yhdessä neuvotelleet ja päättäneet yksimielisesti, että sinun pitää antaa jokaiselle meistä kaksi kappaletta vaatetta ja kaksikymmentä messinkitankoa (yhteensä 25 puntaa) rauhan viettäjäisiksi.“

Vastaamatta sanaakaan, mutta mielessäni hyvin pahastuen käskin palveljani Duallan ottamaan takaisin lahjat; sitte viittasin kädelläni ja sanoin: „Jo nyt riittää, Ibaka. Tämä maa on sinun. Pidä se. Minä ja minun väkeni lähdemme ainiaaksi pois Bolobosta. Minä olen kyllästynyt teihin!“

Kuin sähkön voimasta hypähtivät päämiehet ylös ja Ibaka, pidättäen Duallaa, huusi: „Ei, ei, ei. Mutta, Bula-Matari! Odota, Dualla! Ei, älä pahastu meikin; sehän on vain veijansien tapa. Jos olisit antanut meille 4,000 messinkitankoa, niin olisimme vaatineet 10,000; jos olisit antanut 50,000, olisimme pyytäneet kymmenen vertaa. Mitä Bula-Matariko lähtisi pois? Ei, ei koskaan! Anna meille se raha ja me pidämme rauhan kemit. Tule, Bula-Matari, haihduta suuttumuksesi.“ Ja Ibaka tuli minun luokseni, silitteli ja taputteli minun kellotaskuani, ikäänkuin minä olisin pistänyt sinne johonkin tyytymättömyyteni ja sisällisen suuttumukseni. „Ja“, jatkoi Ibaka hyväntahtoisesti hymyillen, „Bula-Matari, etkö vieläkään tunne weijanseja? No, weijansien ahneus on yhtä kyllästymätön kuin jokihevosen ruokahalu. Taistelu on lopussa, Bula-Matari. Weijansit rakastavat niin suuresti rahaa, ett'eivät huoli antautua pitemmän sodan vaaraan. Kaksi ikävää tapausta on heiltä riistänyt rahaa; niinpä he kyllä varovat, ett'eivät kolmanteen ryhdy. No, elä rauhassa ja rauhoitu!“

Kun minä olen luonteeltani lempeä, antelias ja ystävällinen, otin Ibakaa kiinni kädestä, jonka jälkeen kaikki äksivät juomaan olutta, lujasti päättäen vast'edes elää rauhassa valkoisen miehen ja hänen väkensä kanssa.

Weijansit eivät ole kostonhimoiset, miksikä minä sitte olisin?

16 päivänä syyskuuta läksimme Bolobosta ja jatkoimme matkaa pitkin Kongon oikeaa rantaa Lukolelaan. Usindilainen Mijongo ja hänen haaksirikkoon joutuneet miehensä, jotka olivat olleet meillä suurena apuna neuvotellessamme Ala-Bolobon neekerien kanssa, läksivät meidän mukaamme.

Kahden tunnin kuluttua kuljimme Mikene-joen ohi, joka, kuten oppaamme kertoi, kelpaisi ruuhilla kuljettavaksi päivänmatkan pituudelta aina kahden joen yhtymispaikkaan asti, mutta on liian virtava soutaa.

Mikenen yläpuolella laskiessamme läheltä rantaa huomasimme, että luja maa alkoi yleensä noin 1½ kilometrin päästä hajuruoho-, kaisla-, papyrus- ja pensastiheikön takaa, joka kasvoi läpi pääsemättömänä joukkona pitkin rantaa; sitä vastoin kasvoi lukemattomilla, enimmäkseen mataloilla saarilla ainoastaan ruokoja ja vesakkoa. Meidän kuljettuamme noin kaksi kolmattaosaa Lukolelan matkasta muuttui maan muoto paremmaksi; rupesi näkymään korkeaa metsää ja joitakuita ruohopengermiä, niinkuin vasemmallakin rannalla.

Noin 90 kilometrin päässä Bolobon vastapäätä olevasta niemestä kuljimme Ikuban eli Likuban ohi ja noin 30 kilometriä ylempänä näimme toisen kauniin joen, jota oppaamme sanoi Bungaksi, innokkaasti kuvailemalla selittäen sen rannoilla asuvan paljon heimoja, joilla on runsaasti elefantinluuta ja ruokavaroja. Lähellä Kongoa olevien Busaka-, Ikuba- ja Bunga-kylien asujamet kulkevat sitä jokea ylöspäin elefantinluuta etsimässä.

22 päivänä syyskuuta saavuimme Lukolelaan, jossa nuori englantilainen Glave nimitettiin uuden aseman päälliköksi ja annettiin hänelle 25 miestä.

Lukolelan asema on noin 7 kilometrin päässä ylimmästä neekerikylästä ylöspäin metsässä, noin 100 metrin päässä Kongon rannasta. Kun 20—45 metriä korkeat, sileät ja kolmeksi neljättäosaksi pituudestansa ihan oksattomat puut olivat ainoastaan 3:n tai korkeintaan 10 metrin päässä toisistansa, niin on nuorella herra Glavella vaikea työ edessänsä; sentähden me annoimme koko oman

väkemme hänelle muutamiksi päiviksi, että he ainakin hienommat vesat pois hakkaisivat, raivaisivat 50 neliömetriä laajan aukon ja tekisivät kylliksi tilaa parille neekerimajalle, jotka hänelle ostimme väliaikaiseksi asunoksi ja varastohuoneeksi.

Tutkiskellen kävellessäni metsän läpi, joka kävely tuskin oli vaikeampaa kuin Berliinin Eläintarhassa, arvasin kelpaavat puut Lukolelan luona 460,000:ksi taikka, jos kukin puu olisi vain 20 kuutiometriä, runsaasti 9 miljoonaksi kuutiometriksi. Erittäin paljo on platanipuita, joista on helppo sahata lankkuja tasapohja-veneiksi, ja hövryveneiksi sekä lautoja pöydiksi, oviksi, lattiapalkkeiksi, kattoparruiksi ja ikkunankehyksiksi y. m.; komeasta teak-puusta saa oivallisia emäpuita sekä perä- ja kokkapuita ja kansilankkuja; ihanat mahonki-, puna- ja guajak-puut kelpaavat huonekaluiksi. Höyrysaha tekisi tästä yhdestä metsästä monen miespolven ajaksi kylliksi kaikenlaista tarvepuuta kaikille kauppasiirtoloille. Vaikka Kongon varsilla ei muuallakaan ole metsän puutetta, niin on tämä metsä kuitenkin meren ja Lukolelan välillä ainoa, jossa ei juuri näe kelpaamatonta puuta ollenkaan.

Metsän ihmeteltävä kasvullisuus saattoi meidät luulemaan maata hyvinkin hedelmälliseksi; vaan kun kaivoimme pylväitä herra Glaven majoille, saimme töintuskin reikää tuohon raudanseokseen, joka oli maan pohjana. Puut kasvavat aivan nähtävästi vain lietemudalla täyttyneissä rautakiven koloissa ja ovat juuresta tavattoman paksut, kun juuret leviävät hyvin laajalle. Useimpien puiden rungot ovat niin sileät kuin höylätyt kuusiriu'ut ja suipistuvat tasaisesti suunnattomaan korkeuteen asti. Menestyköönpä asema muuten miten hyvänsä, niin kuukausia ainakin kuluu, ennenkuin sen päällikkö saa minkäänlaista puutarhaa. Eipä työ kuitenkaan pelottanut nuorta upseeria, sillä ripeästi hän kävi siihen käsiksi.

25 päivänä syyskuuta jatkoimme matkaa Lukolelasta ylöspäin. Mijongo perheinensä oli tällä välin tullut meille hyvin tuttavaksi. Kun tavalliset mustat myrsky- ja sadepilvet uhkasivat estää meitä lähtemästä, astui eräs hänen miehistänsä rohkeasti esiin torjumaan loitsullansa luonnonvoinia ja pakottamaan mahtavilla taikakeinoillansa

niitä siirtymään toisiin seutuihin. Samalla huomautti Mijongo valkoisilla miehillä kyllä olevan kaikkea muuta, vaan ei sateen loitsimistaitoa, pitääkseen sitä niin kauan poissa, kun ovat matkalla.

Seuraavana päivänä veimme Mijongon väkinensä maalle Usindiin, vaan satojen neekerien kasvoissa, jotka uteliaisuudesta kiireimmiten tulivat rantaan, en huomannut iloa enkä kiitollisuutta tekemästämme avusta. Jos me olisimme jonkun europpalaisruhtinaan pelastaneet niin turvattomasta ja tukalasta tilasta kuin Mijongon, niin olisi meille pidetty kunnan kemut ja kilistelty maljoja meidän kunniaksemme; mutta nythän olimmekin Usindissa Sisä-Afrikassa Kongon rannalla.

Usindissa ollessa teimme Mijongo ja minä juhlallisesti veriveljeys-liiton. Sitä kahdehti kovin Iuka, joka jo muutenkin oli äkeissään, kun minä en antanut Mijongoa hänen haltuunsa, että hän olisi alueen ylipäämiehenä saanut antaa hänet omille kyläläisillensä. Se saattoi minut näyttämään puhetaitoani, jolla minä, sovittaen Mijongon onnettomuutta Iukaan itseensä, saatoin päämies-vanhuksen uskomaan, ett'ei hänellä ollut mitään järjellistä syytä olla suutuksissaan.

„Onko Mijongo Iukan orja? Ovatko hänen vaimonsa tai orjansa Iukan omat? Eikö Mijongo ole vapaa ja päämies? Kuinka voi Iuka vaatia itselleen Mijongon yliherruutta? Voisiko Mijongo olla tyytymätön, jos Iuka olisi pelastettu baluilaisrosvojen käsistä tai joesta, vaan ei jätetty hänen käsiinsä? Ei, ja yhtä vähän sopii Iukan siitä suuttua, että Mijongo saa vapaana vapaasti matkustella omassa maassansa.“

Iuka oli pahasiivoinen vanhus ja samalla tietämättänsä inhottavan tyhmä. Kahden tunnin kuluttua aurin gon laskusta tuli hän minun luokseni höyrylaivan kajuut-taan ja pyysi ihan tosissaan peiliä, jolla voisi saada ilmi kaikki häntä vastaan aiotut vihollisvehkeet; lisäksi tahtoi hän taikakeinoa, jolla voisi estää satamasta niiden ihmis-ten puutarhoille ja vainioille, joita hän ei suosinut. Halusipa hän myöskin lääkettä, jolla voisi tehdä kuningat-taren uskollisuuden aivan varmaksi! Hänen kateudestaan päättäen pelkäsi hän nähtävästi Mijongoa, ja kun hän huomasi, ett'en minä voinut antaa hänelle mitään keinoa

noita pahoja seurauksia vastaan, pyysi hän minua ottamaan kanssani hänet ja kaikki hänen omaisensa, että he voisivat asettua johonkin toiseen paikkaan joen rannalle.

Lähtiessämme Usindista seuraavana päivänä antoi Mijongo minulle oppaan, jonka ylisteltiin kulkeneen ylemmäksi Kongo-jokea kuin kenenkään muun koko siinä piirikunnassa. Hän oli alkuaan sukuisin Upotosta ja oli monta kertaa tehnyt kauppoja Langa-Langassa ja Ibokossa.

Me olimme Bolobossa viipyneet niin kauan, että saatoimme peräytyä Irebuun ainoastaan muutamiksi hetkiksi. Noin 15 kilometrin päässä viimeinmainitusta kylästä ylöspäin näimme muutamia ruuhia eräästä oikealla rannalla asuvien rosvoilevien baluilaisten piiristä; heidän alueellensa pääsee ainoastaan yhtä kapeaa haaraa myöten, joita on paljokin Baluin suistossa. Muutamien kilometrien päässä Kongosta kuuluu Balui-joki olevan melkoisen suuri ja 3—400 metriä leveä. Ainakin ovat baluilaiset hyvin rohkeaa väkeä, joka on lukemattomilla rosvoretkillään päässyt suureen maineesen Ngomben ja Ikongon välisellä osalla Kongo-jokea.

29 päivänä Syyskuuta saapui pikku höyrylaivastomme päiväntasaajan-asemalle, oltuaan sieltä poissa 100 päivää.

Työnhalusta kiihtyneen uutteruuden vaikutus voituskini missään paremmin näkyä kuin päiväntasaajan-asemalla, niin kukoistavaksi oli se vaurastunut tänä verrattain lyhyenä aikana, jonka olimme olleet poissa. Lähties-sämme oli se paikka arvotonta pensastiheikköä ja nyt oli siinä tilava, miellyttävä päiväntasaajan-majatalo, johon ei päässyt sade eikä varkaat, ei tarttuneet luodit, melkeinpä ei tulikaan. Sisustuksesta ja koristuksista päät-täen olisi melkein luullut kaunoaistisen naisen auttaneen neuvoillansa, niin taitavasti oli kaikki järjestetty. Savi-rakennuksen valmistuttua olivat molemmat nuoret luutnantit tehneet ikkunankehyksiä, ovia, pöytiä, tuoleja ja istuimia, jotka kaikki oli maalin puutteessa syövytetty sinisiksi ja karmosiini-punaisiksi sekä varsin aistikkaasti koristettu karttuunilla ja valkoisella puuvillakankaalla.

Lattialla oli neekerien palmikoimia mattoja, niin että koko majatalo näytti sekä sisältä että ulkoa hyvin täydelliseltä ja sievältä. Vieressä oli suuren muurahaiskeon eli mäen päällä observatorio eli pikku Kasino, aiottu hiljaista mietiskelyä varten. Siitä oli erittäin kaunis katsella uutteruudella aikaansaattua, hyvin onnistunutta työtä. Siinä myöskin kirjoitettiin lait päiväntasaajan-aseman siveydellistä hallitusta ja villien bakutilaisten parannusta varten, ja sunnuntaipäivinä ja sade-ilmoilla mietiskeltiin siinä pikku kaupungin terveellisyyden parantelemista sekä neuvoteltiin, niinkuin valtionrakennusten ministeristössä, mitä vielä oli tekemättä. Nuorista päälliköistänsä olivat afrikkalaisetkin oppineet merkillisen taitaviksi. Jokaisella heistä oli tulenpitävä maja, ympärillä kasvitarhat, joissa maisi jo oli kolmatta metriä pitkä, sokuriruoho kasvoi hyvin rehoittavasti sekä peruna-, kurpitsi- ja gurkumaat lupasivat runsainta satoa.

Luutnantti Vangelella ja Coquilhatilla oli myöskin kasvitarhassa europpalaisia kasvia, niinkuin sipulia, retikkaa, porkkanaa, papua, hernettä, persiljaa, salattia, nousuruohoa (*lepidium*), naurista, sokuriperunoita, kaalia y. m. kylliksi heidän omiin keittoihinsa. Sitä paitsi olivat he myöskin rakentaneet suuren kyökin, eri huoneen palvelijoille, vuohitallin ja kanakoppelit. Vuohet antoivat heille tuoretta maitoa ja kanat pitivät huolta munista.

Tässä näin ensi kerran lempiajatukseni toteutuneena: kunnollisen aseman Kongo-joella! Hyvin hallittu sotilastyömiesten seurakunta; hätyyttämätön ja voittamaton sotilaskurinsa ja keskinäisen riippuvaisuutensa tähden; päälliköt, kylmäveriset, innokkaat ja viisaat, eivät liian jyrkät sotilaat, karkoittaakseen neekerejä, jos he tahtovat lähestyä, vaan paraiksi hyväntahtoiset, että heitä pidettiin arvossa ystävällisyytensä tähden, ja samalla kylliksi ryhdikkäät, ett'ei voinut syntyä mitään jokapäiväistä tuttavuutta eikä niiden yhdessä-olon rajojen loukkautumista, jotka aina on pidettävä kristillisessä siveydessä kasvaneen järjen ja villin raakuuden välillä; sitä paitsi vielä niin jalomieliset, ett'eivät voineet joutua omien intohimojensa orjiksi eikä myöskään tarpeettomasti sotkeutua neekerien keskinäisiin riitoihin.

Päämies Ikenge, nuori, itsepäinen raakalainen, oli kyllä tuottanut heille kaikenlaisia vastuksia, hän kun perin väärin käsitti hänen likitienoilleen perustetun aseman tarkoituksen. Minun lähdettyäni oli hän osoittanut luulevaista, kunnianhimoa ja nopeasti rikastumisen halua, jonka pyrinnön perille hän koetti sillä tavalla päästä, että surmasi kaikki, jotka häntä eivät miellyttäneet, ja anasti heidän omaisuutensa. Hän oli, tietysti perin väärin, luullut ystävyyttämme oikeaksi puolustus- ja hyökkäysliitoksi, joka hänen kopeutensa ja rohkeiden yrittelyjensä tähden olisi sotkenut meidät lakkaamattomiin riitoihin. Kahdesti hän jo oli kiihottanut sodan syttymään, vaan molemmissa heikontunut voimiltaan, ja kaikki naapurit vihasivat häntä röyhkeytensä tähden. Olipa hän osoittanut epärehellisyyttäkin, kun ei myöhemmin tahtonut tunnustaa meidän ostaneen niitä muutamia puita ja bananeja, jotka kasvoivat meidän hänelle antamallamme pienellä alueella.

Kaikki riidat kuitenkin saatiin parissa päivässä selvitetyksi hänen pääorjansa Heliwan välityksellä, joka oli meidän kanssamme käynyt Leopoldvillessä ja palannut siltä matkalta rikastuneena sekä oppineena käyttämään hyväkseen kaikkia niitä asioita, joita oli sullonut muistonsa täyteen. Siispä Burikin, Ijambon, Wangatan, Moliran, Mukulin, Ikengon ja Ingandan asujamien ja päiväntasaajan-aseman väestön välillä vallitsi hyvä sopu.

11 päivänä lokakuuta kirjoitin minä päiväkirjaani:

„Päiväntasaajan-asema on varmaan onnellinen, vaikka kyllä näköala olisi saattanut olla vähän parempi; sitä kohtaa lukuun ottamatta on muuten paraimmalla tavalla pidetty huolta kaikesta muusta menestyksestä. Meillä on yltä kyllä ruokavaroja, joita olemme saaneet hyvin huokeasta, ja hinnat on nyt jo niin kaikkien mieltä myöten pysyviksi sovittu, ett'ei meillä ole mitään valittamisen aihetta. Kuten näyttää, on meillä rauhallisia ja meihin mieltyneitä naapureja. Tämän seudun tuotteet, brinjalli, banani, pisangi, kassave, sokuri-perunat, jams-juurikkaat, maisi, munat, linnut ja vuohet, ynnä puutarhassa kasvavat euoppalaiset kasvikset ja Europasta tuodut tee, kahvi, sokuri, voi, rasva, riisi ja vehnä jauho yhdessä kyllin riit-

tavät runsaaksi, vaihtelevaksi ravinnoksi. Minä olen joka päivä syönyt putinkia, sillä luutnantti Vangelen ja Coquilhatin hyvien taitojen luvussa ei se suinkaan ole vähimmin hyödyllinen, että he tietävät, miten on keitettävä ja ruokaa laitettava. Meillä on aseman lähellä kylliksi maata, kasvattaaksemme hätätilassa tarpeeksi ruokaa kaikille. Ilmanalakin on täällä terveellinen, vaikka yleensä on ollut hyvin paljon kosteata säätä; maaperä on niin erinomaisen rikas, että luulisi kuumeen täällä aina vallitsevan, vaan vaikka upseerimme ovat jo olleet Wangatassa neljä kuukautta, eivät he vielä ole hetkeäkään sairastaneet.“

Kahdeksaskolmatta luku.

Aruwimi- eli Bijerre-joelle.

Varustautuminen pitkälle matkalle. — Lulungu-joki. — Bolombo. — Bangala, tuo peljättävä. — Mieltä kiihdyttävät muistot. — Päämies Boleko. — „Ottakaa kiinni varas!“ — Mata-Bwyki. — Uusaikainen Herkules. — „Onko tämä Tandelay?“ — Ikävät hetket. — Jumbilan puhe. — „Bula-Matari ja Mata-Bwyki ovat nyt yhtä sukua!“ — Oikea hedelmällinen kuumen ilmanalan seutu. — Metsän suunnaton rikkaus. — Suojatta myrskyssä. — Autiot alueet. — Ngansa. — Rubunga-vanhus. — Langa-Langan naiset. — Rahan muutos. — Ndobo. — Ruokasimpukan kuoret entisten asujamien muistomerkkeinä. — Bumba ja päämies Mjombi. — Peljätty Ibansa. — Petos tiikerintaljalla. — Jambinga. — Itimbiri-joki. — Jaluliman asepaja. — Vihamielisiä neekerejä. — Sotapursia väjymässä. — Aruwimi. — Mokulu. — Tehokas tervehdys. — „Oikein, Jumbila!“

Meidän tehtävämme, asemien perustaminen, joista moni voisi vast'edes kasvaa suureksi kaupungiksi, jos vain tulevaisuus olisi suosiollinen aikeillemme, on meidät vienyt jotenkin syvälle Sisä-Afrikkaan, sillä päiväntasaajan asema on 1,154 kilometrin päässä merestä ja 628 kilometrin päässä Leopoldvillestä. Minulle Brysselistä tulleen hartaan toivotuksen mukaan aioin nyt vielä purjehtia Kongoa ylöspäin 900 kilometriä, perustaa Stanleyn koskille aseman ja menomatkalla tehdä molemmilla rannoilla väkirikkaissa paikoissa suullisia sopimuksia, jättäen kuitenkin pysyväisten asemien perustamisen tuonnemmaksi. Komitea oli jo määrännyt päällikönkin Stanleyn koskille; niinpä täytyi nuoren ystävämme, luutnantti Coquilhatin, joka oli ututterassa työssään päiväntasaajan-asemalla aina

toivonut pääsevänsä Bangalaan, nyt suureksi mielipahaksensa odottaa, kunnes minä ehdin palata koskilta.

Me olimme tätä pitkää matkaa varten varustaneet 1,600 puntaa maisi- ja kassave-jauhoja sekä ostaneet Bakutista 500 kuivattua kalaa; sitä paitsi oli meillä aluksissamme eläviä elukoita, 3 vuohta, 3 lammasta ja 30 kanaa, jotka tietysti olivat määrätty viiden euoppalaisen pöytää varten, samoin kuin myöskin suuri joukko pisangeja, kypsiä bananeja, jams-juurikkaita ja sokuriperunoita sekä kymmenkunta arkkua paraita, ilmanpitävästi pantuja ruokarasioita. Lisäksi jaoin neljälle valkoiselle arkullisen konjakkia ja 20 litraa Portukalin punaista viiniä. Vaikka aluksemme eivät olleet kovinkaan paljon kantavaiset, olimme me, 5 euoppalaista ja 68 afrikkalaista yleensä saaneet päiväntasaajan-asemalla niin runsaan varaston muonaa ja kaikkea muuta kuin joku britannialainen sotaväen-osasto Chathamissa, Woolwichissa tai Portsmouthissa.

16 päivänä lokakuuta läksi pikku laivasto kyntämään Urangaan ja Lulungu-joelle vievää haaraa myöten ja jatkoi pysähtymättä matkaa 10 tuntia. Lähtiessämme päiväntasaajalta oli ilma kaunis, vaan kello 2 aikaan iltapäivällä pilveytyi taivas ja alkoi jyristä; kuitenkin selvisi se viimein jälleen ilman sadetta. Puolen päivän aikaan olimme 0° 9' pohjoisen leveysasteen kohdalla; ja kun matkamme kävi melkein suoraan pohjoista kohti, niin tuli yösijamme 0° 18' pohjoisen leveysasteen kohdalle.

Urangan haaraa kulkien saavuimme pian pääjokeen, jota sitte laskimme pitkin vasenta rantaa ja saavuimme muutamien tuntien kuluttua verrattain pienen, ainoastaan 150 metriä leveän, mustavesisen Ikelemba-joen kohdalle. Pysyen aina likellä vasenta rantaa saavuimme 17 päivänä lokakuuta kello 1 aikaan Urangaan. Se sangen väkirikas kyläkunta on hyvin sievällä ja edullisella paikalla, ylävässä nurkassa Lulungu-joen ja Kongon yhtymispaikan vasemmalla rannalla, josta näkee pitkälti sekä suurta jokea ylös- ja alaspäin että Lulungua ylöspäin.

Viimeinmainitusta olin vähän pettynyt, koska neekerit olivat sitä aina maininneet „suureksi“ joeksi. Me purjehdimme sitä myöten 4—5 kilometriä, nähdäksemme

sen keskimääräisen leveyden, joka minun arvioni mukaan on noin 500 metriä, vaikka neekerit kertoivat sitä myöten saattavan soudella koko kuukauden ja sen rantojen olevan melkoista väkirikkaammat kuin mikään muu Kongon seutu. Sanoivatpa he sitä suuremmaksi Mohinduaikin. Sen paikan yläpuolella, johon asti me kuljimme Lulungua, saattanee se ollakin tuota toista jokea leveämpi, mutta tuskinpa siinä suurempaa vesijoukkoa kulkee. Mikäli itse olen nähnyt tai muilta kuullut, näyttävät minusta Lulungu, Ikelemba ja Mohindu olevan jollakin tavalla yhteydessä, vaikka on vaikea sanoa, miten. Niiden kolmen joen vesi on yhtä musta, ne juoksevat yhtä suuntaa ja melkein yhtä kaukana toisistaan Kongoon. Maa on tosin tiheämetsäinen, vaan hyvin alava, niin ett'ei ole mahdoton, että joet ovat sisämaassa yhteydessä keskenään haarojen kautta. Luullakseni pitäisi yhteen joukkoon lukea myöskin Mantumba ja Lukanga, sillä jos olen oikein ymmärtänyt, kertoivat irebulaiset että Lukangaa myöten pääsee Mohindu- eli Buruki-jokeen. Kuitenkin olisi liian hätäistä luottaa semmoisiin neekerien kertomuksiin, vaikka minua ei ollenkaan hämmästyttäisi, jos vast'edes kuulisin, että muutaman päivänmatkan päässä Kongo-joelta Mohindua tai Lulungua myöten on matalasta metsiköstä löydetty monimutkainen ja haarakkeinen kanavajoukko, joka yhdistää Ikelemba-, Lulungu- ja Mohindujoet. Ikelemba muuttuu jo vähän matkan päässä suustansa, molempia rantoja ulompana riippuvien oksien tähden, vaikeakulkuiseksi soutuveneillekin, vaan kuitenkin voivat ruuhet tunkeutua kauas sisämaahan, jos vain niiden väestö on tuttu rantojen asujamille, jotka ovat milloin hyvänsä valmiit ammuskelemaan nuoliansa. Aina-kin saimme me oppia Mohindu-joella tuntemaan tuota neekerien taipumusta, ja hyvin luultavasti ovat Ikelembankin heimot yhtä vihamieliset vieraita kohtaan. Syrjäjokien rantalaisiin verraten voi Kongo-joen heimoja sanoa sivistyneiksi.

Urangan neekerit sousivat kiireesti ja melkein hengästyksissään joelle meitä ystävällisesti tervehtimään, vaan kun emme tahtoneet matkaamme suunnattomasti pitentää pysähtymällä jokaiseen paikkaan, täytyi meidän

nyt tyytyä vain ohi mennessämme vastaamaan heidän tervehdykseensä sekä lausumaan korusanoja, niinkuin on tapana ystävien kesken.

Kuljettuamme Lulungua ylöspäin muutamia peninkulmia käännymme kapeaan, Kongoon juoksevaan haaraan, joka oli ääriään myöten täynnä vettä, niin että rantaäyräät ja saaret jo olivat sen peitossa, vaikka siellä täällä vielä näkyi mannermaasta paikkoja, jotka peittyivät vasta veden noustua vielä $\frac{1}{2}$ metriä; vaan jos puihin jääneistä merkeistä saa päättää, niin vesi kyllä vielä nousee ainakin sen verran. Raskas tuuli ja sateenvihma pakotti meidät hyvin aikaisin valitsemaan itsellemme yösjän.

19 päivänä lokakuuta kuljimme koko päivän metsäistä mantereen rantaa, vasemmallamme palmurikkaita saaria, kunnes asetuimme muutaman kilometrin päähän Bolombosta alapuolelle; jokea myöten vastaamme tulevat kaupparuuhet kertoivat bangalalaisten jo kuulleen meidän tulostamme ja Ibokon ikävällä odottelevan meitä.

Seuraavana päivänä pysähdyimme Bolomboon, 1° 23' pohjoisen leveysasteen kohdalle, 43-tuntisen höyrymatkan päähän päiväntasaajan-asemasta. Minä tein päämiesten kanssa suullisen sopimuksen ja veriveljeys-liiton, vaan kun siellä nyt vallitsi näljänhätä, olivat sentähden lahjat pienet ja niukat. Mutta ihmiset olivat hyvin ystävälliset, niinkuin kaikiällä muuallakin.

21 päivänä lokakuuta saavuin viimeinkin neljän tunninmatkan päässä Bolombosta olevan Bangala-piirin näkyviin, jonka sotilaat olivat meitä 1877 niin ankarasti ja itsepäisesti hätyyttäneet. Bangalalaisten maa on nimeltä Iboko, jota en silloin vielä tiennyt. Kuten minulle kerrottiin, muistivat he tuota taistelua vielä vallan hyvin, vaikka heidän vastaisista aikomuksistaan puhuttiin hyvin eri tavalla; muutamat sanoivat heidän vannoneen taistella joestansa joka jalansijasta, jos „Ibansa“ milloin palasi. Sitä vastoin Irebun Mangombo kertoi bangalalaisten silloisen opastuksen olleen niin ankaran, ett'ei minun nyt tarvinnut muuta kuin „kepillä häristää“. Miten hyvänsä neuvottelut olivat vast'edes päättyvät, niin enpä saata olla tunnustamatta, että vähän minua huoletti, kun

laivastomme saapui saarien takaa Ibokon näkyviin, jonka väkijoukkoa en mielelläni tahtonut toista kertaa nähdä joella sotaissä puuhissa. Vaan jos kerran olimme miehiä, niin ei meidän enää sopinut vaaraa peljäten hädastella.

Peljättävät bangalalaiset eivät nyt kuitenkaan olleet yhtä ripeät; ei kuulunut rummun eikä torven ääntä kutsumassa koko heimokuntaa sotaan. Neekerit näkyivät päinvastoin joutilaina istuvan puhelemassa bananien vehreäin, riippuvien oksien alla, aivan kuin meidän tulomme ei ollenkaan olisi koskenut heihin, vaan höyrylaivasto olisi heistä ollut aivan jokapäiväinen näky.

Me lähestyimme nyt ensimmäistä pitkää niemen kärkeä, jonka vielä varsin hyvin tunsin, koska meillä oli 1877 ollut siellä kestettävä taistelun kiihvain kahakka; sen takaa tuli nyt esiin kolme ruuhta, nopeasti ja jotenkin sievästi liikkuen. Minä ajoin En Avantilla toisten höyryjen edeltä heille vastaan; Mijongon opas asettui kajuuttan katolle seisomaan.

„Ketä te olette?“ kysyttiin meiltä.

„Bula-Matari. Hän on tullut tapaamaan Mata-Bwykiä“ (monen pyssyn herraa).

„Ahaa! Mata-Bwyki ei ole kotona! hän lähti kalalle.“

„Onko sitte Boleko kotona? Minä olen hänen veljensä, irebulaisen Mijongon, orja.“

„On, hän on kylässään.“

Siinä kaikki; he eivät sanoneet muuta ja me jatkoimme matkaa; ruuhet palasivat maalle. Uskomattoman lyhyessä ajassa näytti koko Iboko saaneen tietää, että noissa kummallisissa veneissä oli ystäviä, sillä suuria ja pieniä ruuhia läksi rannasta meitä seuraamaan, kunnes niiden luku tuli kiusallisen ja häiritsevän suureksi. Miten monta kymmentä ruuhta oli edellämme, molemmilla puolillamme ja takanamme, emme voineet likimaillekaan arvata; melkein kaikenmuotoisia ruuhia siinä oli, pikun-pikkuisista suuriin, krokotiili-keulaisiin sota-aluksiin asti, jotka 40 voimakkaan, vahvalihaksisen miehen soutuessa lensivät kuin nuolet ohitse höyryistämme.

Tämän kyläryhmän suuruuden voi arvata, kun ilmoitan, että puolenpäivän aikaan olimme alapään kohdalla ja kello 5 aikaan vielä parin tunninmatkan päässä sen yläpäästä, vaikka olimme koko ajan kulkeneet. Vuonna 1877 olimme tarvinneet hitaasti soutaen myötävirtaan 5½ tuntia, päästäksemme kylän ohi päästä päähän.

Opas näytti meille Bolekon ja Mata-Bwykin kylät; vaan me valitsimme levähdyspaikaksemme ennemmin epä-mukavamman pikku saaren, joka oli joessa 500 metrin päässä Bolekon kylästä. Opas Jumbila läksi aivan huolettomasti tervehtimään Bolekoa; sen sijaan tuhannet bangalalaiset meitä ällistelivät aina auringonlaskuun asti.

Minä olisin mielelläni tahtonut tietää, mitä he „Iban-sasta“ ajattelivat, joka oli 1877 kulkenut niin paljon liekin ja savun läpi heidän riviensä keskitse.

Bangalalaiset ovat meidän mielestämme kauniita ihmisiä, hartiat leveät, lihakset vahvat, rinta korkea ja kaareva, iho hieno ja koko jotenkin suuri; heidän keveästä ja notkeasta ryhdistään päättäen, kuten näkee heidän liikkueessaan yleensä hyvin horjuvissa ruuhissaan, on joella eläminen heillä hyvin tavallista. Muutamat olivat hyvin musta-ihoiset, vaan enimmäkseen vaskenkarvaiset ja muutamat niinkin vaaleat kuin arabialaiset.

Auringon laskeutuessa palasi Jumbila, kanssansa päämies Boleko, noin 25 vuoden ikäinen, mahtavan näköinen mies. Vaikka hän oli minua kohtaan hyvin ystävällinen ja heti tarjoutui esittämään minut Mata-Bwykille, joka epäilemättä oli tekevä kaikki, mitä suinkin voi, tyydyttääkseen minun toiveitani, niin sen nuorukaisen silmä ei kuitenkaan minua miellyttänyt, koska siinä piili salainen, melkeinpä varkaan-omainen katse. Tukka oli kiansilaisten tapaan palmikoitu, kasvojen piirustuksina oli hienoja naarmuja kummankin posken yläpuolella ja kolme lihanystyrää keskellä otsaa. Se on, kuten sittemmin kuulin, Bangala-heimon erityinen merkki.

Kun olimme viettäneet yöme saarella varsin vastenmielisellä tavalla, tuli Boleko aikaisin seuraavana aamuna noutamaan meitä kyläänsä, kunniavartioiksi tuoden 40 ruuhta.

Kun pääsimme pienoiseen jokeen, jonka varsilla

Bolekon kylä on, hämmästyin huomattessani sen juuri samaksi, josta 1877 ensimmäiset vihollisruuhet tulivat ja jota minä silloin luulin Kongon syrjäjoeksi, vaikka se oikeastaan onkin vain saman Kongo-joen kapea haarake, jonka suuri ja hedelmällinen saari siitä erottaa. Sen tiheä ruo'okko, haitallinen ruuhien liikkeille, on kuitenkin huonolla ilmalla hyvä satama veneille ja pikku aluksille.

Bolekon laituripaikalla alkoi heti vilkas vaihtokauppa, kun ruokatarpeet olivat täällä tavattoman huokeat; kuusi munaa maksoi neljä kauri-raakkua, kymmenen pötkyä kassave-leipää yhden messinkitangon, suuri kana samoin ainoastaan yhden tangon, vuohi kymmenen tai kaksitoista tankoa (noin $7\frac{1}{2}$ S. m.); neliömetrin suuruisen, palmun lehdistä tehty matto maksoi yhden ja suurempi, ruo'oista palmikoittu ainoastaan kolme tankoa; sokuriperunat, jams-juurikkaat ja bananit olivat niin huokeat, että yhdeksi päiväksi määrätyllä rahalla saimme viiden päivän ruokavarat.

Aamun kuluessa tuli myöskin sana Mata-Bwykiltä, joka näytti olevan äkeissään, että semmoinen poika kuin Boleko oli uskaltanut kutsua meidät vieraiksansa; mutta Bolombon päämies Ndinga lepytti hänet viimein, ja meitä kutsuttiin seuraavana päivänä tulemaan Mata-Bwykin rantaan.

Auringon laskeutuessa käskin miehiäni pitämään koko yön tarkkaa vaaria, vaan kuitenkin häiritsivät meitä lakkaamatta huudot: „Ottakaa kiinni varas!“ „Oh, mihinkä vaatteeni joutuivat!“ „Kuka minun veitseni vei?“ ja varkaat olivat niin viekkaat ja taitavat ja meidän miehemme niin tottumattomat semmoiseen varastelemiseen, että seuraavana aamuna ei ollut meidän miehistössämme monta, joiden ei tarvinnut valittaa jonkun arvokkaan esineen katoamista.

23 päivänä lokakuuta laskimme 3 kilometriä myötävirtaan ja sidoimme aluksemme Mata-Bwykin laituripaikkaan. Rannassa oli paljon seisovia vesihautoja, joissa karvas kassave mätäni; niistä mustista haudoista nousi myrkyllistä haisua ilmaan, jota eivät sontaläjätäkään olisi voineet pahemmin saastuttaa, ja jokeen oli tehty monta pyöreää aitausta, joihin samoin oli pantu kassavea mätä-

nemään, vaikka virtaava vesi niistä kuitenkin heti huuhtoi pois sen, mikä kerran oli ehtinyt mädätä. Niinkuin kaikki jokien varsilla elävät heimot, säilyttävät bangalalaisetkin ruuhiansa veden alla, että ne kauemmin kestäisivät; höyryjemme alla kuumotti semmoisia aluksia joen pohjalta.

Bangalan ylipäämies Mata-Bwyki (monen pyssyn herra) oli harmaapäinen vanhus, vartalo ja hartiat kuin Herkuleella, suuret, nelikulmaiset kasvot ja iso pää, josta hänen yksi silmänsä läpitunkevasti katsoa tuijotti. Hänen pituutensa arvasin minä lähes 2 metriksi. Hänellä oli vahva, sointuva ääni, joka selvästi kuului monen sadan askeleen päähän, jos hän kovasti puhui heimollensa. Ijältään lienee hän ollut 75 ja 80 välillä. Iho oli monissa suurissa poimuissa luiden päällä, vaan kuitenkin astuskelin hän jotenkin suorana, käyttäen tukenaan lähes 3 metrin pituista sauvaa, joka olisi ollut kyllin paksu veneen mastoksikin. Kun hän nojasi vahvaan sauvaan, oikasi suuren ruumiinsa suoraksi ja kaiutti ääntänsä ympärillä seisovien satojen bangalalaisten ylitse, niin kyllä huomasi tässä muhkeassa vanhuksessa vielä olevan jäljelläkin voimia. Hän ei ollut suurin eikä kaunein eikä iloisin mies, kuin Afrikassa olen tavannut, vaan jos katsoo koko olennon täydellisyyttä ja vahvuutta, ruumiin jäsenten ja pään sopusuhtaisuutta ja kasvojen voimallisuutta, niin on hän varmaankin ollut voimallisen miehuuden suurenmoisin ilmaus, kuin päiväntasaajan seuduilta Afrikasta voi löytää, Kun hän siinä seiso i edessämme, näytti hän meistä muinaiselta Milolta, ijäkkäältä Herkuleelta tai Simsonilta ukon ijässä; hän oli todellakin muhkea vanhus. Hänen sivullansa seiso i seitsemän poikaa, eri äiteistä syntyneitä; vaikka he kaikki olivat pitkiä ja voimakkaita miehiä ja nuorukaisia, ulottui Mata-Bwykin harmaa päälaki kuitenkin monta tuumaa korkeammalle pisintä heistä. Hänen vanhimman poikansa Kokoron pää alkoi myöskin harmautua ja tällä pojallakin oli kolme täyskasvuista poikaa kolmannella kymmenellä sekä muita pitkiä nuorukaisia ja monta pulleaposkista nuorempaa poikaa lapsuuden ijässä.

Meitä rannalla odottavan ihmismuurin pituudesta ja

tiheydestä arvasin neekerejä, nuoria ja vanhoja, olleen siinä koossa noin 1,700.

Kylän kadulle, noin 50 metrin päähän laivoista, oli varustettu paikka, jossa vastaanoton ja tervehdyksen piti asianmukaisesti tapahtuman. Suureen puoliympyrään oli levitetty halotuista ruo'oista tehtyjä mattoja arvokkaimmille päämiehille määrätyn istuinrivin eteen ja keskipaikalle etupuolelle oli jätetty tyhjä paikka minulle ja minun väelleni.

Meitä kutsuttiin maalle ja kokouspaikkaan; ihmisiä oli ympärillä niin tiheässä, että ilma tuntui kovin räsittävalta. Ensin oli meidän kestettävä äänetön ja pitkä, tutkiva katse lähes kahdesta tuhannesta silmäparista. Sitte alkoi opas Jumbila omaan tapaansa laveasti kertoa, ketä me olimme, mikä meidän tehtävämme oli suurella joella, miten me olimme moneen paikkaan rakentaneet kaupunkoja ja tehneet veriveljeys-liittoja suurimpien alueiden niinkuin Irebun, Ukutin, Usindin, Ngomben, Lukolelan, Bolobon, Msuatan ja Kintamon päämiesten kanssa. Hän kuvaili hartaasti, miten minua miellyttäisi verellä vahvistetun liiton teko väkirikkaan Ibokon suurten päämiesten kanssa, ja selitteli laveasti, mitä etua Ibokolle ja varsinkin Mata-Bwykille tulisi, jos veriveljeys yhdistäisi kaksi niin mahtavaa päämiestä kuin Mata-Bwykin ja „Tandelayn“ eli Bula-Matarin, jolla nimellä hän on paremmin tuttu.

Ihmisjoukosta ympäriltämme kuului tylyä nurinaa, ja Mata-Bwyki kysyi kumealla äänellä:

„Onko hän Tandelay?“

„On.“

Kun kuulin nimeäni lausuttavan ja näin, miten se ympärilläni vaikutti suureen ihmisjoukkoon, olin hetken pahoillani, että olin rajattomasta itsestäni luottamuksesta antautunut aivan heidän valtaansa; mutta pian sentään tulin jälleen kylmäkiskoiseksi, kun muistin, ett'eivät afrikkalaiset yleensä osaa toimia yhdessä, ell'ei joku päällikkö ole heitä johtamassa. Minä vain odotin päämiehen vihaista, intohimoista ja kiivasta huudahtusta, juostakseni höyrylaivaan alkamaan heti taistelua, jota varten minulla aseet olivat ihan valmiina kajuutassa. Minun

mieheni kaikki tiesivät, että olimme sotaisten bangalalais-ten maassa, ja minä tiesin, ett'eivät europalaiset tarvin-neet muuta kuin kuulla En Avantin hätäkellon helähdyk-sen, luopuakseen teennäisestä välinpitämättömyydestä ja näennäisestä huolettomuudesta, muuttuakseen kerrassaan sotaisen näköisiksi ja tarttuakseen hirmuisiin, takaa la-dattaviin kivääreihin.

Päämies pysyi kuitenkin vaiti, ja kun minä en ym-märtänyt Ibokon kieltä, tuntui minusta varsin tukalalta tuo tutkisteleva katse, jolla hän minua tirkisteli. Jospa vain olisin ymmärtänyt hänen murteensa! Jälkeenpäin olen monesti ajatellut, miten edullinen siveysopetuksen tilaisuus minulta livahti käsistäni, ja kuitenkin oli ehkä hyväksi, ett'en minä paikkakunnan kieltä ymmärtänyt.

Jumbila yhä ponnisteli puhetaitoansa paremmassa muodossa, kuin minä ehkä olisin osannutkaan. Innok-kaasti haluten saada molemmat puolueet tyytyväisiksi, lauhdutti ja rauhoitti hän intohimot, joita kyllä saattoi piillä tuon tuskastuttavan vait'olo-kuoren alla. Hän ker-toi, mitenkä minä pelastin Irebun sisällisestä, molemmin-puolisesta häviöstä, miten meidän lippuamme kannettiin taistelevien rivien keskitse sekä miten kantajat pysyivät haavoittumatta ja vahingoittumatta; hän kuvaili, miten jalomielisesti minä kohtelin Mijongoa, pelastin hänet saa-resta, ruokin ja vaatetin häntä sekä vein hänet kotiinsa, annettuani hänelle paljon rikkautta. Kuulin myöskin Jumbilan kertovan Bolobon sodasta, huomasin hänen vilk-kaasti liikkuvista kasvoistaan hänen puhuvan kanuunan jyräyksistä ja hirvittävän ison kuulan lennosta poikki koko sen leveän joen sekä kuvailevan, mitä kaikkea hy-vyyttä oli suuren höyrylaivan huoneissa. Hän kertoi, mikä suuri varasto meillä oli murha-aseita ja miten no-peasti ne voivat kaataa sekä ihmisiä että eläimiä, miten hirvittävä niiden pamaus oli; kunnes minun turvallisuu-teni ei enää ollut vaarassa, jos vaaraa muuten ensin oli ollut, niinkuin varmasti uskon; Tandelaysta, peljättävästä „Ibansasta“, joka oli heille 1877 tuottanut suuren tappion, oli tullut jalomielinen, maailmaa rakastava, rauhaa raken-tava, veljellinen Bula-Matari! Oli se oikea ilveily ja

mieltäni pahoittaa vain, ett'en osaa sitä kyllin tarkkaan ja todellisesti kuvailla.

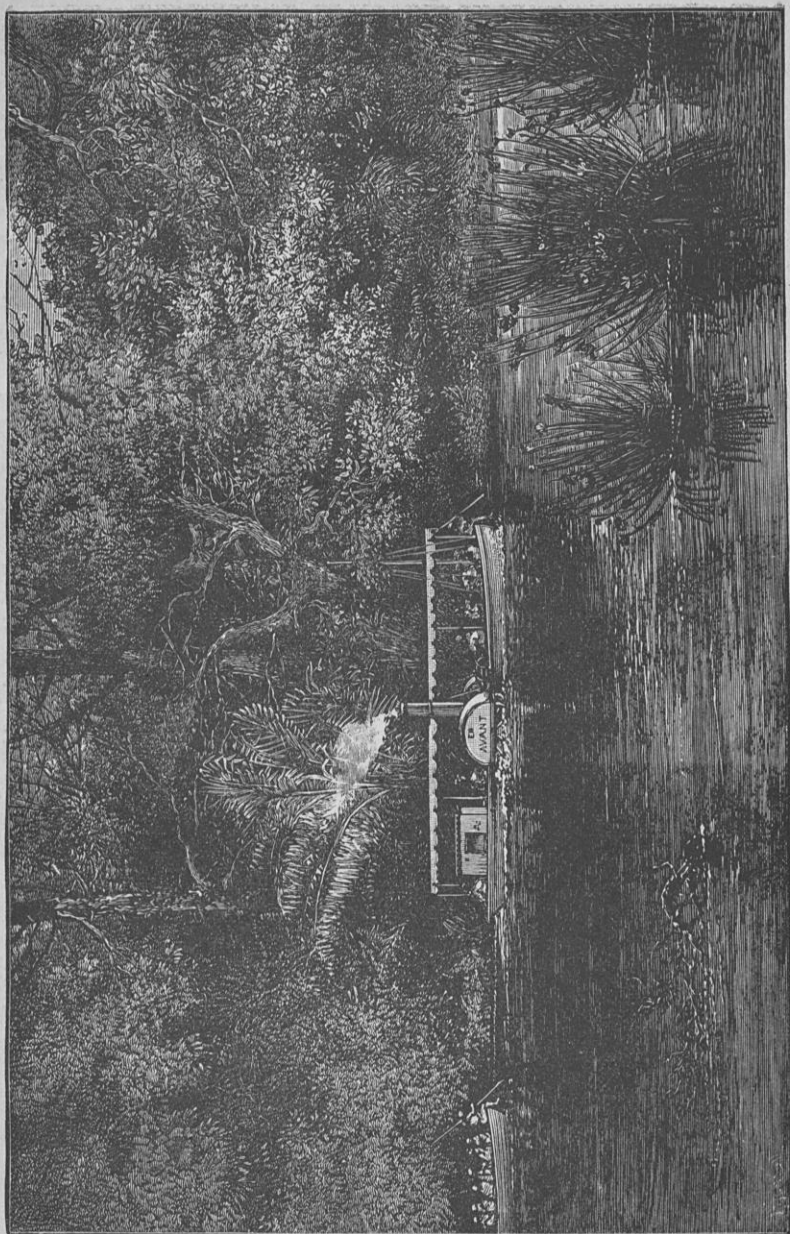
Kahvelin muotoinen palmunoksa tuotiin. Päämiehen perillinen Kokoro tuli esiin ja laskeutui polvillensa minun eteeni, otti oksan toiseen ja lyhyen miekan toiseen käteensä ja sanoi: „Bula-Matari, ota toisesta haarasta kiinni!“ Minä tottelin. Hän kohotti miekkansa ja hal- kasi palmunoksan kahdeksi. „Täten lausun,“ sanoi hän, „että toivon olla sinun veljenäsi.“

Sitte tuli velho veitsineen ja pitkine palkoineen; oli hänellä myöskin vähä suolaa ja yksi tuore bananinlehti. Hän otti Kokoron keihään, jossa oli miekan kaltainen terä, ja minun tällä välin höyryveneestä tuodun pyssyni, kaaputti molemmista hiukkasen tomua, joka sitte yhdessä suolan ja pitkästä palosta kaaputetun tomun kanssa seoi- tettiin bananinlehdellä taikajauhoksi; meidän käsivartem- me pantiin ristiin, valkoinen tumman päälle, molempiin leikattiin pieni haava ja veren pirahdaessa pantiin haa- voille rahtunen noita kummallisia taikajauhoja, jonka jäl- keen valkoista käsivartta hierottiin tummaa vasten.

Nyt oikasi Mata-Bwyki mahtavan vartalonsa, kar- koitti jättiläissauvallaan luo pakkautuvaa ihmisjoukkoa, niin että jäi suuri tyhjä paikka ylt'ympäri, ja huusi kai- kuvalla leijonan-äänellään, joka tarkoituksen mukaan kyllä vaikuttikin kuninkaallisesti:

„Te ibokolaiset! Te joenrantalaiset ja te sisämaa- laiset! Bangalan miehet, kuulkaa Mata-Bwykin sanat! Edessänne näette Tandelayn. Hänen toinen nimensä on Bula-Matari. Hän on se mies, jolla oli niin monta ruuhta, ja nyt on hän palannut kummallisilla savuveneillä. Hän on tullut Mata-Bwykiä tervehtimään. Hän on pyytänyt päästä Mata-Bwykin ystäväksi. Mata-Bwyki on antanut hänelle kättä ja tullut hänen veriveljeksensä. Tandelay on nyt Ibokon mies. Hän on tänään tullut bangalalaiseksi. Hoi, Iboko, kuulkaa Mata-Bwykin ääni!“ Minun mieles- täni heidän kaikkien täytyi olla parantumattoman kuu- rot, ell'eivät he kuulleet tuota ääntä.

„Bula-Matari ja Mata-Bwyki ovat nyt yhtä sukua. Me olemme antaneet toisillemme kättä. Älkää tehkö Bu- la-Matarin välle mitään pahaa, älkää varastako heiltä

Yla-Kongou rannat.

mitään, alkää loukatko heitä. Viekää heille tavaroitanne ja vaihtakaa. Viekää ruokatarpeita ja myökää järkevästä hinnasta, ystävällisesti, lempeästi, rauhallisesti, sillä hän on minun veljeni. Kuulkaa, ibokolaiset! Te joenrantalaiset ja te sisämaalaiset!“

„Me kuulemme, Mata-Bwyki!“ huusi ihmisjoukko vastaan.

Jäännös päivästä koetettiin minua taivuttaa lupamaan aseman perustamista bangalalaisten maahan. Meille tahdottiin myödä kokonainen kylä palmu- ja bananimetsikköineen, vaan minä jätin kaupanteon siihen asti, kunnes ehdin tuoda luutnantti Coquilhatin miehinensä tänne. Minä heille selittelin nyt tullessi vain tutustumaan maahan, vaan lupasin Langa-Langasta palatessani vielä käydä heidän luonansa ennen purjehtimistani alas päiväntasaajan-asemalle. Sitte vaihdoimme, minä ja Mata-Bwyki runsaita lahjoja, ja seurueemme noudattivat meidän esimerkkiämme. Veriveljeysten tekoa oli moneen kertaan uudistettava patriarkallisen päämies-vanhuksen poikien ja sukulaisten kanssa.

25 päivänä lokakuuta jatkoimme matkaamme vastavirtaan, aikoen laskea ensi salmesta, kuin löysimme, vasemmalle rannalle. Vaan sepä ei ollut helppo tehtävä, kun näet saaria oli hyvin paljon ja pitkiä, niin että me pääsimme joen poikki vasta 13 tuntia kuljettuaamme.

Ketä oikeat kuuman ilmanalan maisemat miellyttävät, hänen pitäisi nähdä keskellä Kongoa olevat vehreät saaret oikean rannan Ibokon ja vasemman rannan Mutembon välillä ynnä joen lukemattomat monimutkaiset salmekkeet, joista ylellinen kasvullisuus häikäsevän kirkkaassa auringonpaisteessa heijastuu, näyttäen väräjävän lehdistön sametinkaltaisena. Vesakko on karvaltaan mitä kirjavin; pensaan tapaiset latvat, ylös kiemurtelevat köynnöskasvit viinilehtien näköisine lehdistöineen, jok'ainoalla on oma kaunis karvansa, jota on mahdoton kuvailla. Näillä leveysasteilla saa luullakseni mihin aikaan vuodesta hyvänsä katsella kuuman ilmanalan luonnon virkistävää ihanuutta ja voimaa. Muutamat pienimmät saaret näyttävät olevan karmosiinin-punaisessa tulesa, kierrekellokkien kukat loistavat purppuralta, jasmiinien ja mimoosain kukat viehät-

tävät silmää valkoisuudellaan ja kullankarvaisuudellaan, ja täyttävät ilman suloisella tuoksullaan. Ihmisen hävittävän käden ja hänen rajun ja saastuttavan läsnäolonsa koskemattomina ovat nämä saaret luonnollisen kauneutensa ja viattomuutensa kukoistuksessa ainakin näöltänsä lähempänä Edenin tarhan viehättävyyttä kuin mikään muu paikka Paratiisin ulkopuolella. Niissä on taivainen rikkaus kukkain ja lehtien kauneutta, niin runsas täydellisyys elävää kasvullisuutta, kuin ainoastaan tämmöisessä seudussa voi olla, jossa itse maa sekä lämpö, runsas kosteus ja hyväatekevä auringonpaiste, kaikki ovat yhtä täydelliset.

Mutta eipä näissä saarissa ole yksistään vain silmän viehätystä, ihmeteltävää komeutta. Palmuissa on kuivumaton lähde imelää mehua, joka käyneenä tuottaa ihmiselle tyytyväisyyttä ja mielihyvää. Toisten palmujen kultapähkinöissä on runsaasti keltaista rasvaa, joka tuoreena kelpaisi kyllä hekkumoitsijankin pöydälle ja jota rannikolla pidetään hyvin arvokkaana kauppatavarana. Rehevistä, melkein loppumattoman pitkistä kaisloista palmikoidaan mattoja huoneihin ja kuisteille, päiväkattoja jokimatkoille, varahuoneita kalastajille, milloin he sattumalta oleskelevat jossakin joen rannoilla, verkkoja ja muita pyydyksiä, kaikenlaisia koreja ja paljo muita hyödyllisiä tavaroita; varsinkin käytetään sitä vielä sievien ja vahvojen huoneiden rakennukseen ja seinien kehyksiksi. Samoin kelpaavat näihin tarpeihin myöskin lujat, nuorankaltaiset köynnöskasvit, jotka kukkakoristusten tapaan riippuvat puiden oksista tai kiemurtelevat ylös pitkin puiden vahvoja runkoja. Tuo kalpeakukkainen puu on kautsukasvi, hyvin arvokas kauppatavara, jota Ibokon ja Bolombon neekerit kyllä vast'edes kilvan etsiskelevät ja kokoovat. Toimelias kauppias löytää viikunapuun-lajin, jolla on lihaiset, vehreät lehdet; sen kuori soveltuu hyvin kotimaisen kankaan kutomiseen ja ehkäpä sen pehmeät sienimäiset syyt vast'edes ovat hyödyksi paperinteossakin. Sitä paitsi on täällä monta palmulajia, joiden tarpeeksi muokatuista syistä bangalalaisten taitavat kädet punovat niin vahvoja köysiä, ett'ei Europan eikä Manilan hampusta eikä jute-niinistäkään saa niin lujia, ja nämä köydet ovat muiden rinnalla kuin silkki puuvillan rinnalla

Tuo pehmoinen, vaaleanvehreä sammal, joka verhoaa kuin huntu puiden latvat, on orselji, josta saadaan arvokasta väriä. Eipä sovi jättää huomaamatta metsiäkään, jotka kaikkialla sekä saarilla että rannoilla näyttävät loppumattomilta. Joka päivä poltamme erilaisimpia puita, ja usein ihmettelevät masinistit niiden väriä tai syitä taikka hyvillänsä hengittävät pihkan suloista tuoksua. Me nautimme näköä ja hajua, joita moni ei osaa edes aavistaa-kaan; me olemme lapset, jotka tietämättänsä leikittelevät timanteilla. Joka hetki tulee uusi värien runsaus silmiemme eteen, jotka jo ovat ylen kyllästyneet kuuman ilman alan metsäin suurenmoisesta ylellisyydestä; joka hetki kuljemme uusien kasvikunnan harvinaisten aarteiden ohitse, tietämättä tehdä niille mitään, sillä meidän tehtävämme on nyt ihmisasujanten etsiminen ja ihmisluonnon tutkiminen.

Katselkaammepa miten suurella mieltymyksellä hyvänsä kuuman ilmanalan salojen monenkarvaista loistoa, kasvikunnan moninaisinta kauneutta ja ylellisyyttä tai Kongon metsien suunnatonta rikkautta, niin toisessa sijassa ne kuitenkin ovat sen tunteen rinnalla, joka mielesämme elää katsellessamme ihmisten yhteiskuntia, joiden lihakset ja voimat ovat meistä välittömästi ja käytöllisesti arvokkaat, sillä ilman niitä pysyisivät kuumien seutujen kukat, kasvit, pihkat, sammalet ja väriaineet aini-
aan hyödyttöminä sekä meille että heille. Jokaisen ystävällisesti katselevan neekerin silmistä luen lupauksen auttaa meitä vapauttamaan häntä tuottamattomuuden tilasta, jossa hän nyt elää. Minä katselen häntä jotakuinkin samalla mieltymyksellä kuin maamies vahvaruumiista poikaansa; hänestä on vast'edes tuleva hyvä lisä sotilas-työväkeemme. Jospa minulla vain olisi kylliksi sitä ihmisluokkaa, niin Kongon laakso olisi tuotapikaa suuren suurena tuotteliaana puutarhana. Siinä yksi syy, jonka tähden minä tarkkaan otan vaarin ystävällisestä käytöksestä ja kasvojen avomielisyydestä, sillä niistä näet minulla on vast'edes hyvä toivo. Kun löydän semmoisia kasvoja, tarkastelen niitä vielä kerran ajatuksissani ja sanon itsekseni: „Nyt olet vielä arka ja umpimielinen, hyvä ystävä, mutta onpa jo muitakin poikia, jotka näyt-

tivät pahemmiltakin kuin sinä, muuttunut itselleen ja maailmalle hyödyllisiksi ihmisiksi. Vielä pari matkaa joella, sitte kyllä seuraat minua kaikkialle.“ Usein näytävät minusta nuo pojat osaavan lukea minun ajatukseni ja rohkeasti hymyilevän, ikäänkuin sanoisivat ilkkuen: „Olet kyllä ihan oikeassa, veli kulta, vaan vähitellen.“

Lähellä Mutemboa tuli vastaamme kaupparuuhi, ja heti unhottuivat kaikki nuo paratiisilliset saaret, jotka olivat kukkiensa tuoksulla tuottaneet meille kuninkaallista nautintoa, koska nyt ennemmin puhelimme vierasten ihmisten kanssa. He olivat kotoisin Ibokosta. Sanoma, että minä olin tehnyt veriveljeys-liiton Mata-Bwyki-vanhuksen kanssa, oli jo kuulunut heille. Me ostimme heiltä ruokatarvikkeita ja puhelimme nauraen ja leikkiä laskien kuin vanhat ystävät. Heillä oli myöskin yksitoista suurta elefantinhammasta, mutta niitä me heidän suureksi kummastuksekseni emme nyt osanneet mihinkään käyttää.

Mutembon kohdalla pääsimme pitkän saaren päähän, joka on yhtä suuntaa Kongon vasemman rannan kanssa, estäen meitä näkemästä Ukumbia ja sen päämiestä Ibomboa. Kaikesta siitä päättäen, mitä olimme kuulleet, on se kyläryhmä sangen toimelias, vaikka kyllä ei niin varakas, vahva eikä väkirikas kuin Iboko.

Meillä oli ollut erittäin kaunis iltapäivä, niin kirkas kuin kesäpäivinä Välimerellä; vaan kun varustauduimme asettumaan yöpaikkaan, himmeni jo alhaalla länessä oleva aurinko hyvin nopeasti; luoteesta, pohjoisesta ja koillisesta nousi hämmästyttävän äkisti mustia pilviä keskitaivasta kohti ja samalla tuli etelästä päin pilvikerros toisensa jälkeen edellisille vastaan. Olimme kyllä jo monestikin nähneet auringonlaskun edellä samanlaisia ilmiöitä taivaalla, mutta nyt olivat pilvet hirvittävän mustat, että vetivät kaikkien huomion puoleensa. Valitettavasti emme kuitenkaan vielä löytäneet sopivaa paikkaa, jossa olisi ollut vähäkään suojaa, sillä rannat olivat alas vedenpintaan asti riippuvista jättiläismetsän oksista niin perin tiheät ja läpipääsemättömät, ett'ei krokotiilin terävä kuonokaan olisi niistä löytänyt itselleen riittävää aukkoa. Me olimme lähes 200 metriä leveässä haarakkeessa, jonka kummastakin rannasta kohosi 45 metriä korkea elävä

metsäseinä; lujat linnanmuuritkaan olisivat tuskin olleet auttamattomammat kuin nämä; vaikka taivas käski meitä etsimään suojaa, niin molemmat rannat jyrkästi eittivät. Viimein oli koko keskitaivas peittynyt ja pimennyt, mutta pohjoispuoli taivasta oli muuttunut tuhkanharmaaksi, joka osoitti siellä myrskyn piilevän. Meille käsittämättömästä syystä värähti vedenpinta hiukkasen, mutta vielä riippui hennoinkin lehti hievahtamatta, vielä seisoi pisinkin ruoko suorana, ikäänkuin olisi luonto komentanut „Ota vaari!“ ja kivetyttänyt kaikki, mitä maassa oli. Vaan ainoastaan muutamaksi minuutiksi, sillä jopa alkoi kaikki yht'aikaa liikkua. Metsän miljoonat lehdet kiivaasti rapisivat, toisia miljooneja lensi ja vatkautui myrskyn raivoisessa pauhussa, ja miljoonittain vieri aaltoja pitkin jokea, ikäänkuin pyrkien juoksemaan kilpaa lehtien kanssa. Pitkät puut, villa- (bombax-) ja kopaalipuut ja palmut, kumartelivat katkeilleita latvojansa; metsät alkoivat kuolontaitelun tapaisessa vastustuksessaan hirvittävästi ähkää ja roiskaa. Eipä meillä enää ollut aikaa sitä kuunnella, kun rajumyrsky pauhasi niin valtavalla ja tuhoavalla voimalla meitä vastaan, että laivastomme painui myötävirtaan, vaikka koneet ponnistelivat kaikin voimin vastaan, Meidän täytyi siis laskea rantaan, jossa vilusta väristen pitelimme kekseillä kiinni vesakosta sen aikaa, kun rankkasade kaikkia meitä kasteli kuohullaan. Kajuutan ovelta katsellen näin myrskyn niin väkevästi syöksevän suuria sadepisaroi- ta äsken vielä tyyneen ja siloiseen joenpintaan, että se nytti olevan täpö täynnä jalan korkuisia suihkukaivoja; sitte vierivät laineet meitä kohti, niin että aluksemme jonkun ajan häilyivät kuin kuohuvassa meressä. Onneksi taukosi sade jo ennen pimeän tuloa, ja me löysimme vehreästä muurista pienoisen aukon, josta miehemme pääsivät yksitellen kiipeämään maalle sitomaan köysiä puihin; polttopuiden kokomiseen ryhtyä oli kuitenkin jo liian myöhä.

Monituntisella ahkeralla työllä saimme seuraavana aamuna kylliksi puita kahdeksan tunnin matkalle, niin että voimme lähteä eteenpäin. Mutembo ja Imeme, siitä merkilliset kylät, että ne 1877 olivat taistelujärjestyksessä tulleet meitä hätyyttämään ja ammuskelleet meidän jo

päästyämme niiden ohi, näyttivät nyt jo monta kuukautta olleen autioina. Sitte tulimme, kuten itse luulimme, Sankuru-joen suuhun, vaan olipa se luulomme erehdys, sillä oppaamme Jumbila sanoi sitä vain Kongon haarakkeeksi. Niinpä me laskimme sitä myöten edelleen, kun emme tahtoneet eksyä pois vasemmasta rannasta. Sieltä löysimme arvokkaan metsän, jonka gummi-kopaalipuiden latvat olivat runsaan orselji-sammalen peitossa. Yleinen ihmettelyn huudahdus kuului sansibarilaisten suusta, kun sen metsän huomasimme:

„Ah, ystävät, onpa tämä rikas maa! Alhaalla kopaa-lia ja ylhäällä niin paljon orseljia, että niillä voisi ansaita suuret rikkaudet. Tämmöistä ei ole meidän kotimaassamme. Ja katsokaas kautsu-pensasta!“

Koko 27 päivän lokakuuta purjehdimme lakkaamattoman kopaali-metsän laitaa, jossa puiden latvat olivat täpö täynnä tuota arvokasta värisammalta.

28 päivänä saavuimme Ala-Ukatakuran kohdalle, joka samoin oli autiona, ja sen metsänaukon ylälaidassa oli pienen, noin 10 metriä leveän joen suu, jonka oppaamme sanoi tulevan Lulungusta! Kun huomasimme autioksi myöskin Ylä-Ukatakuran, jonka ohitse kuljimme kello 4 aikaan iltapäivällä, asetuimme yöksi sen yläpuolella sisämaasta päin tulevan pikku puron rannalle.

Orseljilla verhottua metsää näkyi myöskin melkein koko 29 päivän lokakuuta. Oikealla rannalla muuttuivat saaret lyhemmiksi ja sekavammiksi. Joki oli aivan ääri-ään myöten täynnä vettä, joka kuitenkin yhä vielä oli nousemassa; monessa paikassa oli se jo noussut matalain rantojen yli ja levinnyt metsään; korkeimmat, vielä näkyvät maanpaikat olivat tuskin 15 metriä korkealla vedenpinnasta. Nähtävästi on juuri se yhtenä pääsyynä, että tässä seudussa on niin paljon autioita paikkoja.

Jumbila, oppaamme, arveli oikealla rannalla asuvain, sotaisten ubikalaisten varmaankin karkoittaneen nuo Imemen, Mutembon ja Ukatakuran asujamet pois heidän maastansa.

Vielä kesti myöskin 30 päivän lokakuuta orseljiverhoista kopaalimetsää. Iltapäivällä kuljimme aution Mpa-kiwanan kyläryhmän ohitse.

Aikaisin aamusilla 31 p. lokakuuta täytyi meidän myrskynpuuskan tähden viivähtää noin tuntikausi. Sittemmin kuljimme paalulaitoksella ympäröidyn Dija-kylän ohitse ja iltapäivällä huomasimme Iringi-kylänkin nyt aivan autioksi; sen paikan muistimme vallan hyvin petollisesta ja kavalasta hyökkäyksestään meitä vastaan 1877. Sisämaassa asuva Ikingi-heimo oli sotinut Iringiä vastaan ja pakottanut heidät asettumaan Umangiin oikealle rannalle.

Kello 3 iltapäivällä pidättivät meitä muutamat pienet virtapaikat, niin että meidän täytyi etsiä toinen Kongon haarake; sitä myöten pääsimme esteettömästi 1½ kilometriä ylemmäksi virtapaikkoja Mpahan, jota Iunga hallitsee ja jossa meidät otettiin yhtä ystävällisesti vastaan, kuin heidän naapurinsa Rubungan asujamet olivat meitä kohdelleet 1877.

Me olimme nyt jo 1,197 kilometrin päässä Leopoldvillestä. Noin 800 kilometriä olimme nyt viimeksi kulkeneet pitkin mataloita ja metsäisiä rantoja ja saaria; vaan heti kun saavuimme lähelle Mpan virtapaikkoja, rupesi näkymään leveämpi kohta joessa, jonka yläpäästä näkyivät kauniit Upoton vuoret; niiden kukkuloilta loisti vehreää, nuorta nurmikkoa ja alempaa rinteiltä laajempia bananimetsiköitä ja kassave-vainioita.

Seuraavana päivänä purjehdimme Rubunga-vanhuksen hallitsemaan Ngansa-kylään, joka oli murhaavaisen sodan tähden siirretty vähän ylemmäksi siitä paikasta, jossa se oli viisi vuotta sitte. Me heti uudistimme tuttavuutta päämies Rubunga-vanhuksen kanssa, jonka oma kylä on muutamia kilometrejä ylempänä, ja Uuden-Ngansan herran Makukurun kanssa. Niinkuin silloinkin, lähettivät Umangi, Mpissa, Ukere ja Upoto oikealta ja Mpa vasemmalta rannalta edusmiehensä tarjoilemaan suuria ja pieniä elefantinhampaita, vuohia, lampaita ja kaikenlaista kasvikunnan ruokatavaraa. Meluten ja pauhaten vaativat he meitä ostamaan varastojansa, ja kun he samalla hartaasti rukoilivat ja imartelivat, oli meidän vaikea vastustaa. Nämä ihmiset olivat lujasti vakuutetut, että näin monta valkoista miestä, jotka tulivat sieltä, mistä he tiesivät pyssyjen ja ruudin, kangasten, ja vaskilangan tulevan,

oli vain tuota kauppaa varten uskaltanut tunkeutua niin kauas jokea myöten; sentähden he eivät pitkään aikaan tajunneet eittävää vastaustamme. Ja kun he viimein käsitteivät, ett'emme me huolineet ostaa elefantinluuta, oli heidän oudostumisensa tietysti hyvin suuri, ja kuitenkin tarjoilivat he elefantinhampaista niin naurettavan huokeasta, että sittemmin ei ollenkaan ihmetyttänyt, että alempana asuvat Kongon heimot pahastuivat, kun näkivät meidät matkalla laajalti kuuluisaan Langa-Langaan.

Jumbilan sanojen mukaan ovat näet nämä väkirykkaat alueet veijanseille ja bangalalaisille tutut Langa-Langan nimellä (ylempi maa?). Täällä on elefantinluuta kaupitsevain neekerien kultala, luultavasti sentähden, että heillä on täällä kilpailijana vain alastomain ja ylenmäärin tatuoitujen neekerien luonnonomainen viattomuus ja epäilemättömyys.

Meidän miehistämme ei ollut moni uskonut missään olevan heidän värisiänsä naisia, jotka aivan alasti näyttäytyvät miehille. He kyllä tiesivät rintaa, hartioita ja käsivarsia näyteltävän ihan alastomina, koska se osoittaa neekerien luonnontilaa; vaan tämä alastomuus, joka ei tiennyt mitään häpeästä, kummastutti heitä hyvin.

Minun pitää muuten vain lausua joku sana Langa-Langan naisten puolustukseksi heidän häpeämättömän alastomuutensa moitetta vastaan. Heillä kun ei ole kangasta eikä muutakaan millä verhota ruumistansa, niin ovat he sen sijaan kasvojensa ja rintansa rikki raapimisella perinpohjin turmelleet sen rahtusen kauneutta, jonka luonto on heille ehkä suonut. Vai olisiko ehkä miesten luulevaisuus tahtonut tuolla inhottavalla tavalla suojella naisia turmiosta? Mutta olkoonpa se saanut alkunsa hulluudesta tai rikoksesta tai mistä hyvänsä, niin ainakin on se hyvin tehokkaasti vaikuttanut, sillä langa-langalaiset ovat siloisten kasvonjuonteiden ja sametinkaltaisen ihonpehmyyden uhraamisella säilyneet orjuudesta. Kummallista kyllä, pitävät langa-langalaiset kaunistuksena tuota kasvojen turmelemista tuhansilla pikku leikkauksilla, joiden välissä on joukottain arpirakkuloita; kun Makukuru tuli minun veljekseni, oli hänen ensimmäinen harras pyyntönsä, että minun pitäisi antaa hänelle tilai-

suutta näyttää taitoansa tuon uuslaatuisen persoonallisen kauneuden teossa minun kasvoihini.

Langa-Langassa on nyt melkoista enempi pyssyjä kuin 1877. Silloin oli heillä vain 4 eikä yhtään ruutia, vaan sen jälkeen ovat bangalalaiset levittäneet vaikutustansa, niin että heillä nyt molemmilla rannoilla lienee ehkä 100 pyssyä. Niinkuin muitakin neekerejä, yksinpä merenrannikon lähiseuduillakin, hurmaa myöskin näitä pamaus suuresti, ja vaikka langa-langalaiset eivät juuri osoitakaan kovin suurta rohkeutta Bangalan tai Irebun sotamiesten edessä, niin mielellään he kuitenkin säikyttelevät sisämaan neekerejä, jotka eivät vielä tunne muskettien suurta arvoa.

Tässä muuttui raha. Manjangaan asti ylöspäin on pituus (22 metriä) karttuunia ja juovikasta vaatetta rahana; Ijumbiin asti otettiin halukkaasti vastaan sinisiä lasihelmiä sekä Ijumbin ja Langa-Langan välillä messinkitankoja eli matakkoja; vaan Langa-Langasta eteenpäin tulevat, paitsi suuret kauri-raakut, tavallisiksi masarot eli Udjidjin sofit, italialaisille tutut valkoiset tai mustat helmet, samannäköiset kuin puolituumaiset savipiiput. Messinkitangot kyllä yleensä ovat haluttua tavaraa, mutta hyvin saa kauppias katua, jos ei ole varustanut mukaansa noita piipunvarsia. Pisimmälle kuitenkin luultavasti pääsee kankailla, sillä nämä ihmiset olivat aivan ryöstää käsistämme pienimmät pesuriepujenkin palaset. Vanhoista, hylkyyn jätetyistä pummulivaatteista saimme hämmästyttävät joukot leipää, munia ja kanoja, ja lihava vuohi maksoi ainoastaan kaksi metriä heleänpunaista nenäliina-kangasta.

Langa-Langan neekerit ovat vasta äskettäin saaneet kuulla, että elefantinluu kelpaa kaupaksi; mutta nyt ovat bangalalaiset saaneet myöskin Mpan, Jakongon ja Ikassan vasemmalla ja Umangin, Mpissan, Ukeren, Upoton ja Iringin oikealla rannalla samalla tavalla kulkemaan ylempänä olevista seuduista elefantinluuta haeskelemassa, kuin Ibo-ko ja Irebu joskus täällä heidän luonansa käyvät.

Matkaa jatkaessamme purjehdimme Ngansasta itää kohti, joka suunta joella on kahden leveysasteen pituudelta. Leopoldvillestä Kwa-joen suuhun asti oli joen

suunta ollut pohjoiskoillinen, sitte noin 200 kilometrin pituudelta pohjoinen, sitte Ibokoon asti pohjoiskoillinen ja Ngansaan asti noin itäkoillinen.

4 päivänä marraskuuta laskimme, noin 12 kilometriä yhä vain pitkin vasenta rantaa kuljettuamme, Rubungan uuden kylän Jakongon ohitse, ja puolenpäivän aikaan olimme 2° 1' kohdalla pohjoista leveyttä. Neekerit olivat liian arat, vastatakseen meidän huutoihimme, ja Jakongossa näyttivät he, vaikka olimmekin jo ennestään Rubunga-vanhuksen ystävät, varustautuneen pakenemaan jokea ylöspäin, koskapahan olivat sulkeneet sen suun paaluilla, estääkseen meitä takaa-ajamasta. Arvattavasti on näillä miehillä ollut syytä peljätä toisten miesten tuttavuutta. Runsaampi miesten tulo on epäilemättä vahvistava heidän vaimojensa uskollisuuden.

Ikassan ja Jakongon ohitse juoksevasta kapeasta haarakkeesta eroten laskimme joen oikealle rannalle, jatkaaksemme matkaamme vastavirtaan.

5 päivänä marraskuuta olivat kaikki Upoton vuorien merkit hävinneet näkyvistämme; ranta oli jälleen yhtä alava kuin ennenkin, vaikka maa kuitenkin oli niin korkea, että hyvinkin kelpasi asuttavaksi. Metsä, joka kummallakin puolella kohosi korkeiksi, tummanvehreiksi kasvimuureiksi, oli paikkapaikoin harvenneltu, vaikka ei niissä aukoissa siltä näkynyt ketään asujamia.

Purjehdittuamme seuraavana päivänä monen aution paikan ohitse saavuimme Ndoboon, hyvin suureen, äsken perustettuun kyläryhmään eli kaupunkiin, jossa on vain yksi, kolmatta kilometriä pitkä kartanorivi. Sen yläpuolelta alkoi kohta näkyä Ibunda, jonka asujamet istuivat maassa, keihäät ja muut hyökkäysaseet vieressänsä.

Nämät ihmiset kun aivan nähtävästi olivat vasta askettäin niihin molempiin kaupunkeihin asettuneet, niin kartanot eivät juuri olleetkaan sievän näköiset. Monenkin majan alapuoli oli vain palmikoitu ja savella tahrattu; lujia, jyrkkiä portaita oli kiinnitetty pystysuoraan, 2—4 metriä korkeaan saviäyräaseen, joita myöten asujamet pääsivät kiipeämällä joelle ruuhiinsa ja jälleen ylös. Ruuhet, vaikka niitä oli paljon, näyttivät kuitenkin hyvin pieniltä ja ainoastaan kalastukseen aiotuilta. Moneen

kohtaan oli myöskin tehty vähitellen nousevia teitä, joita myöten saattoi vetää ruuhet joesta turvalliseen paikkaan majojen luo sekä myöskin laskea jokeen uusia ruuhia, joita näkyi montakin olevan tekeillä.

Ndobon lähellä näimme ensimmäiset kasat ruokasimpukan kuoria, jotka arvattavasti vielä kauankin siellä pysyvät entisten asujamien muistomerkkeinä.

Aikaisin aamusilla 7 päivänä marraskuuta saavuimme jotenkin tärkeän kaupungin Bumban kohdalle, jota sumun tähden ei kuitenkaan näkynyt, ennenkuin pääsimme aivan sen luokse. Asujanten rauhallisen käytöksen tähden katsoimme sopivaksi koetella heidän vierasvaraisuuttansa ja taipumustansa meihin ja meidän onnistuikin saada heidät pyytämään meitä laskemaan rantaan. Jumbila sai helposti taivutetuksi päämies Mjombin tekemään veriveljeys-liittoa minun kanssani, ja viidennenkymmenennen kerran uhrattiin minun käsivarteni ja vuodatettiin minun vertani sivistyksen eduksi. Ainakin tuhat henkeä, miehiä ja naisia, seisoj ympärillä, ääneti ja kummastellen katsoi harvinaista tapausta. Leikattiin nuori palmunoksa, punottiin nuoraksi ja kumpikin pää väännettiin solmuun; solmut pistettiin puuntuhkaan, ja me molemmat pidimme niistä kiinni sen aikaa, kun lääkitsijä iski suonta, tehden sitä niin kauan, että Mjombi tuskasta vaikeroi. Sitte hakattiin palmunoksa poikki ja minulle käsittämättömällä tavalla olin minä liitetty viidenteenkymmenenteen veljeeni, jota minä olin sitoutunut ikäpäiväni puolustamaan kaikkia vihollisia vastaan.

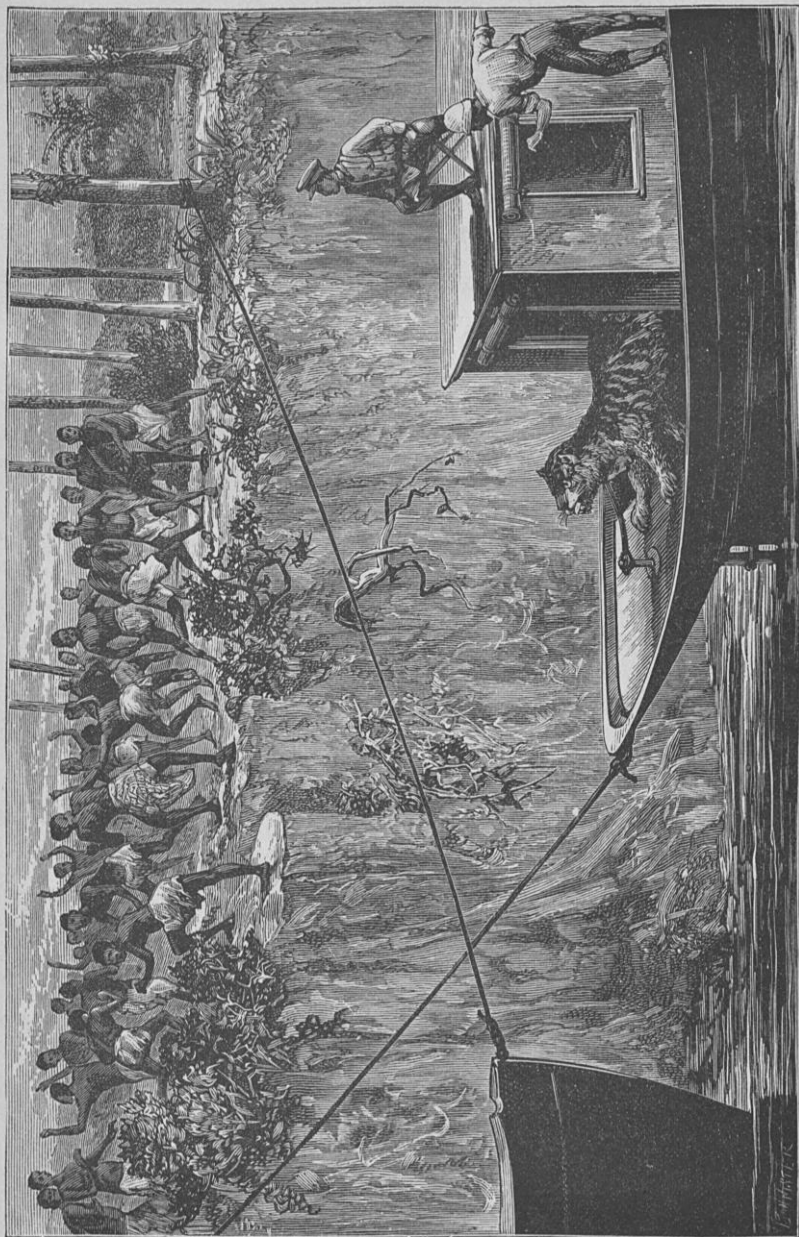
Vielä tämänkin ja monen muun varokeinon jälkeen joitakin luuloteltuja onnettomuuksia vastaan näyttivät bumbalaiset olevan vähän peloissaan; he yhä uskoivat peljättävän Ibansan olevan venheemme sisään kätkeytynä.

Mikäpäs se En Avantissa niin hirveästi huokaili ja ähki, kun se laskee laituripaikkaan? He asettuivat höyryveneiden ylä- ja alapuolelle, aivan vaipuneina kummallisten rakennusten katselemiseen, niin että sentähden perin unhottivat muuten tavallisen loruamisen ja vilkkaan puhelun. Heille tässä esiytyvät selvitettävät olivatkin kyllin vaikeat, sillä he eivät tienneet mitään, johon olisivat

voineet verrata sekavaa, outoa kohinaa, joka lakkaamatta nousi suurista, sihisevistä pannuista. Mikä näkymätön voima se pyörittää rattaita, joiden he näkevät liikkuvan salaman nopeudella? Mitä on tuossa suuressa rautarummussa? Minkätähden sulloo valkoinen kokki niin paljon suuria puita sisään? Syökö Ibansa puita? Onko se Ibansa suljettu tuohon rautarumpuun ja hankö se tekee tuon savupiipusta nousevan pauhinan? Ne ja muut samantlaatuiset asiat tekivät Bumban neekerien mielen niin levottomaksi, että me saimme vain vähän ruokatarpeita ostetuksi, vaikka niitä kyllä näkyi runsaasti olevan käsillä eikä hintakaan ollut kallis.

8 päivänä marraskuuta möivät neekerit meille joukon bananeja, vuohia, kanoja, sokuriruokoja, tupakkaa, kurpitseja, sokuriperunoita ja jams-juurikkaita. Yhä he kuitenkin olivat arat ja halukkaat lähtemään käpälämäkeen, niin että molemmat päämiehet Mjombi ja Sungo-Madji saivat lakkaamatta juoksennella kehoittelemassa: „Pysykää rauhassa, hyvät ihmiset! Myökää vain tavaroitanne aivan huoletta! Ovathan nämä valkoiset meidän veljemme, niin likeiset, kuin suinkin on mahdollista.“ Vaikka niin innokkaasti koetettiin neekerejä rauhoittaa ja opettaa luottavaisiksi, syöksähti aina satoja kuin peljästynt puhvelilauma pakoon vähimmästäkin höyryn laskemisesta, valkoisen miehen liikahtamisesta, lakin maltittomasta nostamisesta otsalta, hien pyyhkäsemisestä kuumilta kasvoilta ja mistä hyvänsä semmoisesta mitättömyydestä. Rantaa, puita ja veneitä ripsuttiin pyhällä vedellä, Sungo-Madjin pitkä käsikello soida pauhasi lakkaamatta, ukot kävivät lukemassa loitsujansa, mutta ei sittekään ruvennut „Ibansan“ pelko haihtumaan. Naisten hillitty valitus osoitti aavistettavan sen läsnäoloa, miesten levottomasti mulkoilevat silmät koettivat etsiä ensi merkkiä sen lähestymisestä, päämiesten lakkaamaton huuto ja kellojensa soitto, niinkuin kaupungissa kuuluttajat, ynnä kehoitukset: Olkaa lujat, Bumban miehet, ei ole mitään peljättävää!“ kaikki osoitti yleistä kiihkeää odotusta, ja viimein Ibansa todellakin tuli näkyviin.

Eräs kajuuttapoikani, jota tuo kaikista kasvoista ja kaikista toimista näkyvä pelko suuresti huvitti, oli minun

»Vihdoin rupesi 'Ibanza' näkymään!»

puhellessani masinistin kanssa, hiipinyt kajuuttaan ja sulkenut oven jälkeensä. Äkisti se sysättiin sisästä päin auki ja suuri, muhkea Bengalin tiikeri hiipi esiin! Pitkä, kimakka hätähuuto kajahti rannalta ja sadat siellä seisovat neekerit syöksähtivät ulvoen ja parkuen pakoon laivan läheltä, tuskin ehtien katsahtaa petoon.

Kun huomasimme tuon neekerien erinomaisen kauhistuksen syyn, purskahtivat venetemme miehet, ikäänkuin parkunaan vastaten, nauraa hohottamaan; se sai pakenevat neekerit pysähtymään ja vaikutti heissä yhtäkkiä suuremman luottamuksen kuin päämiesten tuntikautinen soittaminen; nopeasti he palasivat katsomaan suurta, katketakseen nauravaa poikanulikkaa ja viatonta tiikerintaljaa hänen jaloissansa. Nauru näytti olevan tarttuvainen, sillä koko väestö piteli sivujansa, hyppeli suonenvedontapaisesti ja tukeutui toinen toiseensa naurun pakosta horjuessaan.

Puolentoista tunninmatkan päässä Bumbasta ylöspäin on samalla rannalla toinen väkirikas kaupunki Jambinga. Meidän lähestyessämme näytti sen alapää halukkaalta vastarintaan, vaan me huusimme lakkaamatta Jambingan päämiestä Mukukua, jonka nimen olimme varovaisuudessaamme kysyneet Bumban Sungo-Madjilta. Noin neljännestunnin kuluttua tuli viimein rantaan Mukuku, oikea musta Robinpoika Kruise, pää koristeltuna ja muuten täysissä sotavarustuksissa. Käherässä päässään oli hänellä antilooppinnahka-lakki, joka oli koristettu suurella kukonhöyhen-töyhdöllä; olkapään ja vahvan rinnan yli juoksi leveä remeli leopardintaljasta, täynnä kaikenlaisia puikkoja ja tupsuja, kaikki salaperäisiä taikakaluja.

Pontevasti soittaen pitkää kelloaan astui hän esiin ja huusi: „Minä olen Mukuku ja olen kuullut Ibansasta. Minä tahdon nähdä hänet kasvoista kasvoihin. Lähettäkää Ibansa maalle Mukukun luo.“

Sanat olivat rohkeat, mutta ken huomasi hänen aina kuitenkin pysyvän suurimman ihmisjoukon lähellä, käsitti kyllä, että hän toki mieluisimmin olisi pysynyt poissa tuon peljätyn hengen näkyvistä, jota hän niin rohkeasti vaati tulemaan maalle, ell’ei hän olisi ollut päämies ja ell’ei Jumbila olisi häntä niin kovalla äänellä huutanut.

Me kuitenkin ryhdyimme rohkeasti työhömme, karakoittamaan Mukukusta Ibansa pelkoa, ja niin hyvällä menestyksellä, että kun veriveljeys-liiton juhlallinen teko oli suoritettu, ei sille kunnon miehelle jäänyt vähintäkään epäilystä meidän hyväntahtoisuuttamme kohtaan.

Täällä ollessamme kuulumme Jambingan takana eli pohjoispuolella olevan joen, joka laskeutuu Kongoon kaupungin itäpuolella ja jota toiset sanovat Itimbiriksi, toiset Ngingiriksi. Neekerit kuvailivat sitä suureksi ja kertoivat sitä myöten tulevan pohjoisesta päin kauppiaita, myskennellen Musanga-maassa asuville watumbalaisille kauriraakkuja ja valkoisia helmiä.

„Jambinga“, kertoivat nämä neekerit, „ja koko tämä maa ylt'ympäri on saari (niemeke?), sillä Itimbiri on suuri ja tulee kaukaa tuolta takaamme.“

Neekerit nimittivät meille myöskin monta kyläkuntaa, mutta niillä ilmoituksilla ei ole mitään käytöllistä arvoa, koska heillä paikkain käsitteet ovat hyvin epävarmat ja sitä paitsi on jokaisella pääjoen haarakkeella ja pikku saarella oma eri nimensä.

10 päivänä marraskuuta läksimme kello 2 iltapäivällä taas matkalle; tuntikauden perästä kuljimme Ylä-Jambingan ohitse, jossa luimme 243 ruuhta rannassa joko maalla tai paaluihin sidottuina vedessä. Kun olimme Ala-Jambingassa huomanneet 313 ja Bumbassa on, lähes 400 sekä Ndobossa ja Ibundassa ainakin yhtä paljo, niin on koko tässä piirissä ruuhia noin 1,300; ja kun pieninkin noista aluksista on noin 38 senttimetriä leveä ja 6 metriä pitkä, niin voi siitä arvata, mikä puurikkaus on noin 30 kilometriä pitkässä metsässä. Sotapurret ovat liian kalliit jättää tulvaveden pois huuhdeltavaksi; ne on sentähden lujilla, ruo'oista punotuilla köysillä sidottu vahvoihin paaluihin, jotka on lyöty syvälle vedenalaiseen savimaahan.

Pysyen lähellä rantaa pääsimme muutamien vaivaloisen kapeiden haarakkeiden kautta kahden tunninmatkan päässä Ylä-Jambingasta iltapäivällä noin 320 metriä leveään joenhaaraan joka meitä vei ensin itäkaakkoiseen ja koilliseen, vaan äkisti pohjoisemmaksi kääntyvään suuntaan, kunnes viimein laskimme pohjoiskoillista kohti. Silloin vasta vähitellen selvisi meille, että olimmekin siinä

joessa, jota neekerit olivat sanoneet Itimbiriksi. Jankaun kohdalla käännymme, joka kylä on tylsäpäisellä kukkullalla vasemmalla rannalla, metsätöntä, aukeaa maata ylt' ympäri .

Tämä se siis oli se joki, jonka piti Jambingan neekerien kertomuksen mukaan juosta heidän kylänsä taitse ja jota myöten kauppiaat muka pohjoisesta päin tulivat myöskentelemään suuria italialaisia helmiä ja jonka rannoilla watumbalaiset asuvat. Joki kuuluu paikoittain olevan niin leveä, ett'ei vastapäisellä rannalla seisovaa ihmistä enää voi tuntea. Olivatkohan ne paikat järviä vai ainoastaan joen levennyksiä?

Sen suu on 1° 57' kohdalla pohjoista leveyttä ja suoraa tietä noin 290 kilometrin päässä Uälle-Makua-joen varrella olevasta Inguimasta; vesi on hyvin kirkas, niin että se mahdollisesti kyllä tulee jostakin läheisestä sisämaan järvestä. Jamu-ningiri on suuri kylä Itimbirin rannalla, noin 12 kilometrin päässä sen suusta. Joen suu on deltan kaltainen, jossa on paljon metsäisiä pikku saaria. Jankaun vastapäätä tulee syvä, aluksin kuljettava, noin 320 metriä leveä joki, jonka vesi on vielä vähän mustempi kuin Kongon.

Noin 6 kilometrin päässä joen suusta suuren joen rannalla oli Mutembo, kolme paalulaitoksilla ympäröityä kylää. Asujamet menivät keihäinensä piiloon majojensa taa, torjumaan äkkiarvaamatonta hyökkäystä; vaan kun pääsimme ohitse, tulivat he esiin ja löivät kämmenellään takapuoltansa, aivan niinkuin Europan roistoväellä on tapana ilmaista halveksimistansa jotakuta kohtaan.

12 päivänä marraskuuta laskimme aikaisin aamusilla tavattoman suuren metsänaukon ohitse, jota me suunnattoman laajuutensa tähden luulimme ensin vain luonnolliseksi lakeudeksi. Se oli niin avara, että siinä olisi ollut kylliksi tilaa väkirikkaalle kaupungille; nyt se kuitenkin oli tyhjä ja autio. Toistaiseksi oli meille käsittämätöntä, miksi siitä asujamet olivat poistuneet, joita siinä epäilemättä oli ollut; vaan tärkeät ne vaikuttimet ovat ainakin olleet.

Ensi kerran voimme tässä kohdassa nähdä suoraan joen poikki oikealta vasemmalle rannalle. Autiolla tasan-

golla oli ennen asunut Jalulima-heimo, johon vielä saamme tutustua palatessamme pitkin vasenta rantaa; ollen kuuluisat takomistaidostaan tekevät he keihäitä, miekkoja, pitkiä yksin- ja kaksinkertaisia hälyytyskelloja sekä pieniä koreita tanssikelloja, joita fetishin palvelijat eli mgangaismin, isakissismin, ikiraismin oppilaat taikka mitä kaikkia nimiä noilla neekereille tutuilla loitsutempuilla onkaan, mielellään pitävät vyöllänsä käärmeen- tai sisliskonnahka-remeleissä riippumassa.

Sen niemennenen kohdalta oikealla rannalla, jossa Jalulima-heimo ennen asui, on Kongo noin $2\frac{1}{4}$ kilometriä leveä; ylöspäin voi nähdä noin 12 kilometriä pitkältä ja alaspäin joen eri haarakkeita myöten monta peninkulmaa etemmäksi Mutemboa.

Muutamien kilometrien päässä ylempänä olevassa Kongon saarella on Jambungu-kylä, jonka asujamet olivat meille hyvin ystävälliset; heidän murteensa, paha kyllä, oli meille tuntematon, vaikka tosin oppaamme Jumbila ymmärsi, mitä he tahtoivat. Ensin toivat he suuria elefantinhampaita, vaan kun emme niitä huolineet ostaa, toivat he tavattoman suuria jams-juurikkaita, monta korillista suuria ja terveellisiä sokuriperunoita, lampaita, joilla oli leveät, rasvaiset saparot, sekä kanoja ja munia.

Saaren yläpään kohdalla näimme toisen joen (Nkukun?) suun, jonka vesi vivahti hvvin mustalta ja leveys oli jotenkin tarkan arvion mukaan noin 230 metriä. Neekereiltä emme voineet saada juuri mitään tietoja siitä, vaan minun luuloni mukaan lienee se Itimbirin haara. Nämä seudut ovat hyvin väkirikkaat; kuulumme mainittavan nimeltä Luika-, Jatui-, Buila-, Mukanda-Meja-, Isako-, Bungele- ja Wanbuna-kyliä; vaan kun ehkä vast'edes saamme ottaa tarkemman selon niiden asemasta, niin on parempi olla nyt ryhtymättä niitä tarkemmin selittämään.

13 päivänä marraskuuta purjehdimme erittäin rikkaan metsäseudun ohitse, joka oli tiheänään basakalaisten kalastelijain kyliä. Kuten huomasimme, oli saarissakin asujamia.

Seuraavana päivänä purjehdimme Bahamba-kylien ohitse ja huomasimme niiden lähellä koko joukon sotapursia, joista muutamissa oli aina 40:kin miestä. Huo-

mattuaan meidän jatkavan matkaamme, yrittämättäkään nousemaan maalle, palasivat he kyliinsä. Yöllä kuulumme ylempää joelta sotarumpujen pauhinaa, joka muistutti mieleemme 1877 vuoden kokemukset.

Kun 15 päivänä marraskuuta noin kello 8 aamulla saavuimme Baruu-kylien kohdalle, jotka ovat ylävässä paikassa noin 18 metriä korkealla joen pinnasta, osoittivat niiden asujamet rannalla vihollismielisyyttänsä keihästen ja kilpien huiskutuksella, vaan rauhoittuivat aivan, kun me mitään virkkamatta yhä vain rauhassa laskimme edelleen, niin että uteliaisuus sai esteettä kiinnittää heidän huomionsa yksinomaan höyryveneihimme.

Takea sumu piiritti meitä tuntikauden, niin että ai-noastaan töintuskin voimme erottaa saarien välitse vasenta rantaa.

Puolenpäivän aikaan paistoi päivä, niin että vain laskea' olevamme 1° 17' kohdalla pohjoista leveyttä eli siis paljon lähempänä Aruwimia, kuin olin luullutkaan.

Minä siis käskin laittaa pyssyt ja patruunat kuntoon, ollaksemme valmiit torjumaan tuon suuren joen rajujen keihäänheittäjien rynnäkköä, joka oli 1877 lähettänyt meitä vastaan niin suuren ruuhilaivaston. Tosin ei ollut luultava, että ne raivoisat neekerit nyt ryhtyisivät taistelemaan höyrylaivastoamme vastaan, mutta viisainta oli ottaa vaari kaikista varokeinoista, sillä jos täällä, niin kaukana kaiken avun seuduilta, äkkiarvaamatta hyökkättäisiin meidän päällemme, niin arvattavasti saisi Kongo saaliiksensa meidän paloitellut ruumiimme. Muuten oli meillä nyt myöskin eräs taikakeino aseena, jota vastaan heidän. ell'eivät vihollisuuttansa perin suunnattomaksi jatkaneet, oli aivan turha taistella, ja se keino oli luja päätöksemme pysyä rauhallisina. Jos emme millään muulla tavalla selviä, vasta sitte tartumme pyssyihimme; mutta jos se pakko kerran tulee meille, niin aiomme myöskin taistella, kunnes heidän hurjuutensa on kokonaan hävitetty.

Vasemmalla puolellamme on metsä, mikäli ohii mennessä voi huomata, suurenmoisen rikas arvokkaista puista ja nälöltään virvoittavan vehreä. Saarien luku vähenee tässä äkisti, Kongon vasempi ranta kohoaa ylemmäksi näkyviin ja koko joki aukenee yhdeksi leveäksi uomaksi.

Minun siinä katsellessani maisemaa pujahtaa äkisti erään saaren takaa tavattoman suuri sotaruuhi, täynnä aseellista väkeä, ja soutaa sujauttaa joen poikki; heti seuraa jäljestä toinen ja kolmaskin, kaikki varsin ihmeteltävät kooltaan niiden pikku ruuhten rinnalla, joita tähän asti olimme nähneet.

Taajassa rivissä jatkoimme matkaamme; minä en luule noiden väjyvän sotaruuhten saaneen juuri mitään lohdutusta „savuveneiden“ rivistä, jonka kummallisesta liikkumistavasta nyt olivat saaneet selon. Päästyään oikealle rannalle sousivat ne jäljetysten pitkin rantaa; me, pitäen silmällä niiden pienintäkin liikettä, käsitimme sen hyväksi merkiksi. Mielestämme ei siis ollut ainakaan nyt mitään hyökkäystä aiottuna.

Kohta sen jälkeen kuljimme suuren, vaan nyt aution metsänaukon ohitse; siinä oli ennen kylä, jonka me 1877 rynnäköllä valloitimme ja jossa silloin odotimme aruwimilaislaivaston rynnäkköä. Sitte tuli näkyviin suuri sivujoki ja laajalti näkyi myöskin mahtavan pääjoen suurenmoinen vesilakeus. Me jatkamme pysähtymättä matkaamme ja laskemme jo Aruwimiin, jonka rannalta alkaa näkyä Mokulu-kaupunki, kun pääsemme erään niemen päitse, joka ensin on edessä; Mokulussa ne asuvat entiset viholisemme basokolaiset eli basongolaiset. Kaupunkia on ylävällä saviäyräällä 4½ kilometrin pituudelta; kaikki miehiset asujamet näyttävät sotapuvussa asettuneen joen rannalle, niin että siinä on pitkä säännötön rivi vaskenkarvaisia sotilaita täysissä varuksissa. Keltaisilla, punaisilla ja valkoisilla sotamaalauksilla koristeltuina, kilvet vasemmassa kädessä, näyttävät he hyvin omituisilta; suuret sotarummut pauhinallaan ja miehet itse murinallaan kiihdyttivät rohkeuttansa ylimmilleen. Niihin kolmeen ruuheen, jotka olivat koko matkan pysyneet kappaleen matkan päässä edellämme, yhtyi nyt neljä muuta teakpuusta koverrettua hirviötä, kussakin kaksinkertaiset rivit seisovia soutajia, joiden airojen päät olivat koristetut elefantinluu-palloilla. Sotilaat tanssivat alusten peräpuoleen sovitetuilla kansilla ja puhaltelivat elefantinluisista torvistansa voimakkaita, hurjalta sointuvia säveliä, joita kaiku monisteli vastapäisen rannan korkeissa metsissä.

Päästyämme noin kaupungin keskipaikan kohdalle käänsimme poikki joen pientä metsänaukkoa kohti, joka oli suurta sivujokea Kongosta erottavan maan rannassa. Sinne jätimme höyryproomut Royalin ja A. I. A:n, valas-
veneen ja ruuhet, jonka jälkeen En Avant yksin läksi poikki joen Mokulun rantaa omituisesti kehystäviä sotilaita kohti. Jumbilalle oli jo edeltäpäin luvattu runsas palkinto, jos hänen onnistui haihduttaa basokolaisten sodanvimma; siispä kun höyrymme saapui Mokulun yläpään kohdalle, nousi Jumbila kajuutan katolle, kone pysäytettiin, niin että laiva hitaasti jäi kulkemaan virran mukaan, ja Jumbilan ääni alkoi kovaan ja selvästi kaiuttaa rauhan ja ystävyyden sanoja.

Mahtavia puheenparsia se oppaamme varmaankin nyt käytti, mikäli voimme päättää äkillisestä äänettömyydestä ja rauhasta, jotka levisivät rannalla tunkeilevaan ihmisjoukkoon. Rummut, jotka vielä ihan äsken olivat päristäneet hälyytystä ja sodankiihkoa, vaikenivat ja samoin torvet, joiden lyhyet, hirvittävät törähdykset olivat ärsyttäneet sotaan; vihainen, käheä raivonhuuto lakkasi, keihäitään heilutellen hurjasti hypiskelevät ja tanssivat miehet asettuivat ja ihmisjoukon arasta liikkumisesta voi huomata taipumusta pysymään niin lähellä kuin mahdollista Jumbilan ääntä, joka julisti rauhaa. Meidän tehtävämme oli ääneti kaikkea katsella, ja äkisti jo huomasimme, vaikka oppaamme sekamelskan merkitys meille pysyi aivan tuntemattomana, mitenkä neekerit asettivat keihäänsä ja kilpensä puita ja huoneita vasten taikka kätkivät vesakkoon, ikäänkuin olisivat tunteneet olevansa syylliset äskeisen vimmansa tähden.

„Oikein, Jumbila! Jatka vain, hyvä ystävä! Hyvin nyt toimitit tehtäväsi! Mutta puhu vielä, sillä heidän korvansa ovat nyt halukkaat kuulemaan vielä enemmän sinun suloisia sanojasi“, kuiskailimme hänelle, ja uudestaan alkoi Jumbila vieikkaasti ja leikillisesti lempein sanoin ja asianmukaisesti käsiään viittoen selitellä, mikä siunaus on ihmisten ystävällisestä seurustelusta keskenänsä. Puhujamme liikkeit ja sanat ovat niin mahdikkaat, että ne viimein saavat erään sotilaan rannalla vastaamaan ystävällisellä ihmisäänellä. Hänen äänensä oli niin pal-

jonsanova, että meidänkin sitä kieltä käsittämättömät korvamme ja tylsät aistimemme tulivat vakuutetuksi, että basokolaispuhuja koetti laveasti selitellä, mikä oli hänet ja hänen kumppaninsa saanut semmoiseen vimmaan. Sitte tulkitsi Jumbila meille meitä pyydetävän asettumaan tuonne, jossa muut laivamme olivat; kohta lupasivat basokolaiset tulla ystävinä sinne meidän luoksemme.

Me odotimme tuntikauden metsäleirissämme, kunnes vihdoinkin viisi kuusi pikku ruuha, kussakin kaksi miestä, tuli 230 metrin päähän meistä; siinä he pysähtyivät ja alkoivat hitaasti soutaa vastavirtaan.

Taaskin pyydettiin Jumbilaa käyttämään vakuutus-taitoansa ja rohkasemaan heitä. Miten suurta kärsivällisyyttä meidän täytyi osoittaa katsellessamme neekerien vähitellen lisääntyvää luottamusta, selviää siitä, että kului koko tunti, ennenkuin he laskivat rantaan muutamien askelien päähän leiristämme yläpuolelle. Sinne läksivät Jumbila ja kolme muuta miestä, jotka näyttivät suurinta luottamusta vaikuttavilta, tervehtimään heitä ja tekemään juhlallista veriveljeys-liittoa, jolloin kimakat tyytyväisyyden huudot meille ilmasivat heidän pelkonsa kokonaan haihtuneen. Mokulu-kaupunkikin kuuli sen ilosanoman, ja heti se julistettiin koko kansalle suurilla rummuilla, joiden pärinään toisesta etäisemmästä kyläkunnasta vastasi ukkosen tapainen rumpujen jyrinä. Siten alkoi meidän yhteytemme villien basokolaisten kanssa.

Yhdeksäskolmatta luku.

Bijerreä ylöspäin.

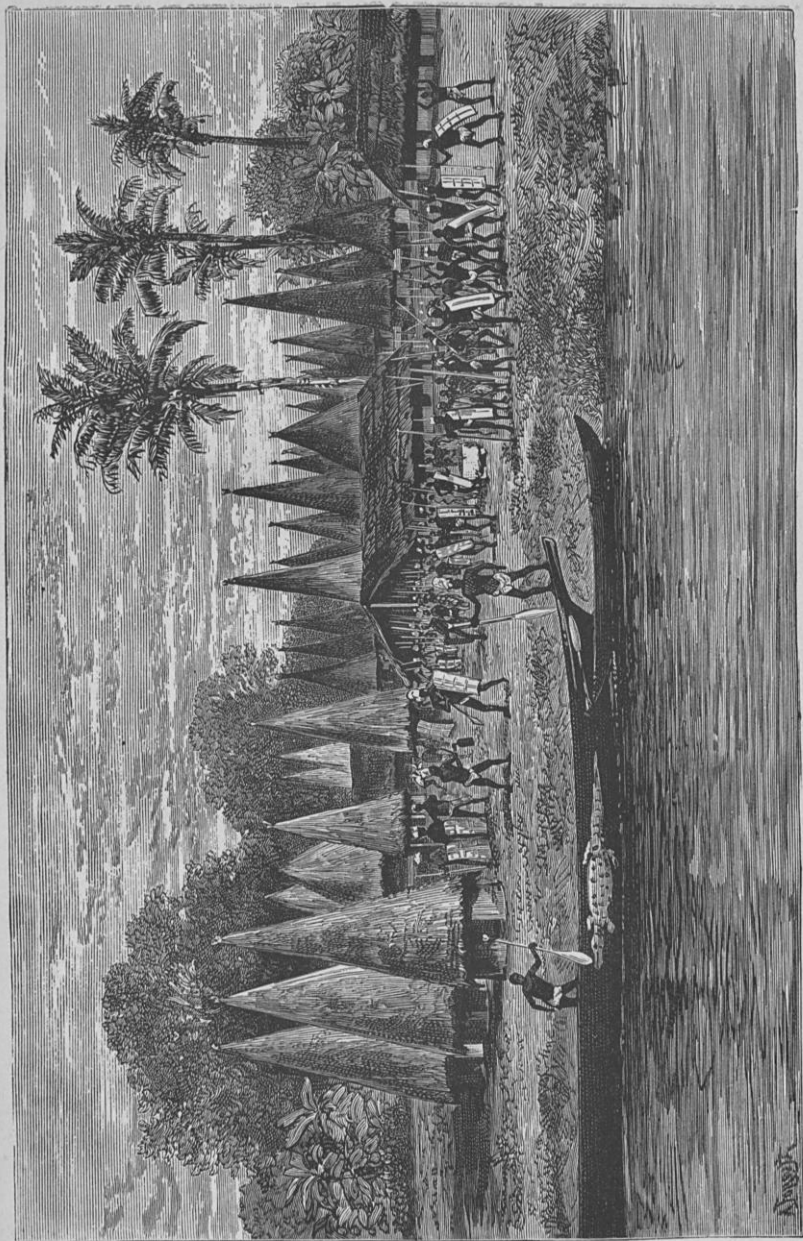
Jumbila tuo palatessaan jännittäviä uutisia. -- Orjanryöstäjiä, luultavasti Sudanista. - Taidollista työtä. - Umaneh ja Jakui. - Keilanmuotoisia majoja. - Joen suunta. - Pääkaupunki Jambumba. - Teeskennelty näljänhätä. -- Virtapaikkoja. - Luultavasti ovat Bijerre ja Uälle sama joki. - Sen luulon perusteet. - Arabialaisia likitienoilla. - Jälleen Kongo-joella.

Iltaisilla läksi oppaamme Jumbila uuden veriveljensä kanssa Mokuluun, ja kun hän seuraavana aamuna palasi, loistivat hänen kasvonsa riemusta. Valkoinen mies oli luvannut hänelle etevästä palveluksestaan palkinnon ja basokolaiset, tunnustaen hänen arvonsa, lahjoittaneet hänelle kaksi kaunista elefantinhammasta.

Niinkuin saattoi arvatakin, oli hän myöhään yöhön puhellut basokolaisten kanssa, heille laveasti kertoellen valkoisesta miehestä ja voimasta joka oli tuonut „savu-veneet“ niin pitkän matkan Kongoa myöten vastavirtaan. Ja nähtävästi olivat myöskin basokolaiset ilmoitelleet hänelle kaikenlaista, joka vivahti muinaistaruihin ja ihmeihin.

Utisvarastostaan kertoi Jumbila meille, mitenkä basokolaisia oli monta vuotta sitte säikyttänyt huhu mah-tavasta heimosta, joka oli Jakusun kohdalla tulemassa pitkin Kongoa alaspäin ja jonka päämiehellä oli kasvot niin kalpeat kuin kuu. „Meidän vesillämme“, sanoivat he, „emme olleet koskaan kuulleet minkään heimon uisken-televan monissa ruuhissa myötävirtaan muuten kuin sotaa varten. Niinpä me tuosta heimosta kuultuamme läksimme

joestamme taistelemaan; se tulikin meille vastaan jo jokien yhtymäpaikassa, ja vaikka niillä muukalaisilla ei ollutkaan monta ruuhta, niin he, meidän soutuessamme vastaan, kuitenkin kaatoivat meidän miehiämme tulella ja pehmeällä raudalla, joka meitä reviskeli palasiksi, niin että me emme jaksaneet pitää puoliamme. He sitte ajoivat meitä takaa ja hätyyttivät meitä omassa kaupungissamme, emmekä me edes nähneet, millä he meitä heittelivät ja meidän miehiämme tappoivat, ne vain kaatuivat maahan eivätkä enää nouseet. Ja sitte se heimo läksi edelleen jokea myöten alaspäin. Me emme ole heistä sen jälkeen kuulleet mitään, kunnes muutamia päiviä sitte aikaisin aamusilla, kun vielä oli pimeä, kuulimme hirmuisen „pum, pum, pum“-äänen, joka korvissamme soi kuin taivaan jyrynä, ja tunsimme kasvoissamme tulien välähtelemisen. Unesta hypähtäen juoksimme ulos huoneista; siellä tuhannet tulisoitsut valasivat pimeyttä, ja kuului roiskavaa pauketta, vielä kovempaa kuin palavasta ruohokosta ja hirmuisempaa kuin pisinkin ukkosen jyrynä. Korviimme kuului suhinaa ja vinkunaa kuin ilmassa lentävistä kivistä, ja ne pikkuiset kivet tappoivat monta meidän miestämme, jotka sattuiivat siirtymään palavain huoneiden valoon. Sama pelko valtasi meidät kuin silloinkin, kun vuosikausia sitte ensi kerran kuulimme sen oudon heimon meitä vastaan linkoilemaa jyrynää; me sentähden pakenimme, saadaksemme edes henkemme pelastetuksi, metsien kätköön, laskeuduimme tiheimpään paikkaan kasvoillemme maahan, koska emme uskaltaneet päätämme nostaa, ett'eivät ne rautaiset kuulat meihin sattuisi, joita vinkuen lenteli ylitsemme ja napsahteli meidän kylämme puihin. Kuullen vaimojemme ja lastemme parkuvan luulimme, että meidän pitäisi jotakin tekemän; me katsahdimme piilosta ja huomasimme vielä muutamien talojemme palavan. Uudestaan kuului vaimojemme pitkä huuto ja lasten parkuminen sekä hirvittävä pauke niistä pitkistä, onteloista putkista, joita sinun maanmiehesi tekevät, ja uudestaan pakenimme ja paneuduimme kasvoillemme maahan tiheimpään metsään. Viimein oli syvä hiljaisuus; me tulimme rohkeammiksi ja ryörimme pois piilosta katsomaan, mitä oikeastaan oli tapahtunut. Päästyämme Mokuluun näimme

Bondeh.

Anglo

enemmän kuin puoli kaupunkia palaneen, niinkuin itse voit huomenna nähdä, ja satoja vaimoja ja lapsia oli poissa.“

Siinä oli koko historia, jonka Jumbila oli kuullut, taikka suurin osa siitä, sillä sitte vasta oli se täydelliseksi tullut, kun hän oli pyytänyt uusia veljiänsä uudestaan kertomaan sen pääkohdat. Hänen oli kuitenkin onnistunut saada heidät varmasti uskomaan, ett'ei meillä ollut vähintäkään tietoa tuosta verisaunasta ja pimeyden julmasta teosta.

„Mutta ketä ne ihmiset olivat? Mistä he tulivat? Missä he nyt ovat? Mitä jokea myöten he tulivat teidän luoksenne?“

„Oh, emme me sitä tiedä. Me olimme nukkumassa, kun he tulivat, ja poistuivat ruuhissansa, tietämätöntä mihin. Meidän arvataksemme olivat he bahungalaisia eli tuolta kaukaa idästä, taikka olivat he ehkä tulleet pohjoisesta päin. Muutamien meidän miestemme onnistui vilahdukselta nähdä heitä, ja he sanovat heillä olleen samantaiset pukimet kuin teilläkin. Mutta te tulitte Jumbilan kanssa alhaaltapäin, eikä Jumbila sano koskaan kuulleen semmoisista ihmisistä.“

Kärsivällisellä kyselemisellä saimme edelleen tietää heidän kuulleen basokolaisten pohjoispuolella asuvan neekerejä, jotka pitävät vaatepukua ja joilta he naapuriheimojen kautta vaihtamalla välistä saavat helmiä ja vaskeja kalvosinrenkaita; vaan nähneet ne eivät olleet niitä koskaan.

Vuonna 1877 en minä ollut missään kuullut Bahungaheimosta; sentähden tuo historia saattoi minut luulemaan noita yöllisiä rosvoja sudanilaisiksi orjankauppiaksi, jotka luultavasti olivat tulleet suurta syrjäjokea myöten alas.

Se arvelu saattoi minut edelleen kyselemään kaikenlaista itse joesta, Vaan he eivät tahtoneet taikka eivät tienneet sanoa edes joen nimeäkään, ja kun he kysyivät, aioinko minä lähteä sitä myöten ylöspäin, ja kuulivat minun todellakin aikovan sinne purjehtia, niin se tieto oli vähällä saada äsken tehdyn ystävyyssemme loppumaan. Se ilmeinen joen yläjuoksun salaileminen minulta kiihdytti hyvin uteliaisuuttani ja samoin vielä sekin, ett'eivät

he vähääkään vastustelleet purjehdusta edelleen Kongoa myöten.

Ruokatarpeita oli yltä kyllä ja huokeampia kuin Ibokossa. Mieluisinta rahaa näyttivät valkoiset helmet ja kauri-raakut olevan, kunnes näytimme kankaitamme; silloin tuli muutaman pennin arvoinen nenäliina yleisen kateuden aiheeksi.

Basokolaisten airot, veitset ja keihäät ovat merkillisen taidollista tekoa. Aironterät ovat koristetut täpö täyteen leikkauksilla, joiden korkeat piirteet vivahtavat sisiliskoon, krokotiiliin, ruuheen, kalaan, puhveliin y. m. s.; heidän veitsensä ovat suuruudeltaan ja muodoltaan kuin leveät miekat ja kirkkaiksi tahkotut kuin partaveitset, ja heidän keihänsä ovat niin kirkkaat ja terävät, kuin olisivat juuri äsken päässeet Sheffieldin pajoista.

Melkein joka miehellä oli päässä jonkinlainen koriste, joko palmunsäikeistä palmikoitu taikka apinan- tai anti-loopinnahkasta tehty; seljässä oli melkein kaikilla suuri palmikoitu eväskontti.

Ruumiiltansa ovat he muhkeata kansaa, jos katsotaan vain lihasten kehitystä, vaikka muutamat muuten ovat rumat ja lyhytkasvuiset. Muutamia päiviä kestävän seurustelumme aikana opimme tuntemaan heidän hyviä puoliaan, joista utteruus ei suinkaan ollut arvottomin, vaikka se tosin oli mitattava heidän käsityskantansa mukaan. Siihen katsoen näyttivät he minusta etevimmiltä kaikista ihmisistä, kuin Afrikassa olen tavannut. Heidän kalastusveneensä olivat alinomaa liikkeessä, ja yksin silloinkin, kun olivat tekemässä kauppaa meidän kanssamme, oli heillä lakkaamatta jokin työ käsissä, eräs kontti, hattu, kala-verkko tai nuoranpune.

Mokulu-kaupunki on tosin suuri, mutta ei kuitenkaan niin laaja, kuin olin odottanut sen suuren sotavoiman kodon olevan, joka oli 1877 niin ylpeästi soutanut meitä vastaan. Basokolaisten ilmeinen vastustelu aiottua matkamme Aruwimia ylöspäin ja mielessäni kasvava epä-määräinen aavistus Sudanin arabialaisista kiihottivat minua tutkimaan tätä suurta sivujokea, niin että me, vaikka aikamme olikin hyvin kallis, läksimme 17 päivänä marraskuuta matkalle.

Suustansa 1,460 metriä leveä joki kapenee muutamien kilometrien päässä Mokulun alapuolella vain 830 metriä leveäksi; ylempänä on saaria enempi ja joki jälleen leveenee, niin että rannasta toiseen on matkaa 1,280 metriä.

Kello 8 aamua läksimme Mokulun vastapäisestä leiristämme; kahden tunnin kuluttua pysähdyimme hankkimaan parempaa polttopuuta. Lähdettyämme kello 2 iltapäivällä jälleen liikkeelle saavuimme kolmen neljännes-tunnin kuluttua Umanehin kohdalle, joka on vielä laajempi kaupunki kuin Mokulu. Savisen rannan lähellä oli muiden alusten joukossa ruuhenhirviö, jota taistelussa kyllin nopeasti liikuttelemaan tarvittiin ainakin sata voimakasta sotilasta. Peräosaan tehty kansi oli kolmetuumaisesta teak-puusta ja keula niin tukeva, että sen sysäys olisi kyllä saanut suuren kauppalaivan uppoamaan. Tyhjän ruuhan laita oli ainakin 30 tuumaa korkealla vedestä ja pitkin pituuttansa koristettu krokotiili- ja kalaleikkauksilla.

Kun Umaneh on ainoastaan 2 ³/₄ tunninmatkan päässä Mokulusta, niin siitä minulle selvisi, mitenkä tästä tärkeästä joesta voi saada kokoon niin suuren ruuhijoukon. Epäilemättä oli Umanehin asujamille lähetetty sana meidän tulostamme, sillä rauhallisimpia ihmisiä emme olisi osanneet toivoakaan, kuin tässä rannalla näimme; he istuivat yksittäin tai ryhmittäin ja katselivat meidän laivojamme niin kylmäkiskoisesti, kuin olisivat kaiken ikänsä eläneet Greenwichissä tai Liverpoolissa. Minä olisin mielelläni puhellut niin verrattoman taitavien ruuhentekijäin kanssa, kuin nämä basokolaiset ovat, mutta aika ei sallinut meidän yhtään viivähtää.

Kello 6 paikoilla iltasilla olimme oikean rannan Ja-kuin kohdalla; samanniminen kyläkunta vasemmalla rannalla, joka alkoi näkyä vasta sitte, kun pääsimme erään saaren ohitse, oli vielä suurempi ensimmäintua.

Seuraavana aamuna tuli jakuilaista kalastajia päivän valjetessa meidän leiripaikallemme myöskentelemään kaloja. He sanoivat aivan selvästi itseään basongolaisiksi ja ilmoittivat avomielisesti monen kylän nimet; kun kyse-
limme jokea, viittasivat he kädellään kaakkoa kohti, sen suuntaa osoittaen.

Muutamia kilometrejä kuljettuamme ylöspäin saavuimme Isomboon, jonka vastapäätä näkyi ensi kerran tällä joella jyrkempää rantaa; se oli tylsästi pyöristynyt ja 12 metriä korkea ja maa kaarentui täältä alkaen enemmän kaakkosta koillista kohti. Kello 10 paikoilla aamupäivällä alkoi näkyä Bondeh, jonka asujamiin meidän ilmestymisemme näytti kauhistuttavasti vaikuttavan, sillä kymmenittäin ruuhia oli heti kuljettamassa naisia, lapsia ja talouskapineita pois vasemmalle rannalle. Täällä näimme myöskin ensikerran toiseen tapaan rakennettuja majoja. Matalain, Kongolla tavallisten harjakattoisten asuntojen vieressä, jommoisia olimme tottuneet näkemään aina siitä asti, kun Atlantinmerestä erosimme, oli täällä paljon korkeita, keilanmuotoisia majoja, jotenkin samannäköisiä kuin tutut kynttilänsammuttimet. Koska ne pyöreät majat näyttivät olevan maanrajasta ainoastaan noin 1½ metriä avarat läpimitaten, emme ensin ollenkaan tienneet, mihin niitä käytettiin. Väkirikas on tämä Bondeh-kyläkin. Sen yläpään kohdalla on vasemmalla rannalla toinen suuri ja huomattava kyläryhmä Jambi.

Missä tämä Jambi rupeaa näkymään, alkaa toinen suuri joentaite, jonka huomasimme noin kahden tunnin matkalla melkein täydelliseksi puoliympyräksi.

Kompassi näyttää meidän purjehtineen melkein Kongon suuntaa eli kaakkoa kohti, jonne päin neekerit olivat viitanneet. Vähän aikaa olen melkein uskoa, että ehkä vielä huomaammekin tämän joen vain Kongon oikeanpuoliseksi haarakkeeksi. Puolenpäivän aikaan otan tarkan selon auringon korkeudesta, saadakseni tarkan leveysasteen, ja huomaan olevamme 0° 59' 0'' kohdalla pohjoista leveyttä! Edellisenä päivänä olimme 1° 7' 0'' kohdalla. Kun olin alkanut mielessäni uskoa tätä suurta sivujokea samaksi kuin Uelle, niin äskeinen havaintoni tietysti minun mielipidettäni hyvin sotki; vaan samalla oli uteliaisuus niin kiihtynyt, että päätimme tehdä tutkimuksemme lopulliseen päätökseen asti, tulipa sitte tulokseksi mitä hyvänsä.

Noin kello 2 iltapäivällä saavumme väkirikkaiden Jambuan ja Irungun kyläryhmien kohdalle, joissa molemmissa on noin kuusi kyläkuntaa joen oikealla rannalla, alavassa, sangen runsaskasvuisessa seudussa, tiheästä met-

sästä hakatussa aukossa. Tuntikauden vielä kuluttua pakottaa rankkasade meidät pysähtymään ja asettumaan yöksi oikealle rannalle.

19 päivänä marraskuuta olemme jo kello 6¹/₂ aamu-
silla taas matkalla ja kello 9 alkaa pääkaupunki Jambumba
näkyä puoliympyrässä ylävältä ja kuivalta, noin 12 metriä
korkealta, tylsäharjaiselta ja kirkasväriseltä seljanteelta;
siinä on koko joukko jyrkkiä keilamaisia majoja, joiden
harmaat olkikadot pilkuttavat viikuna- ja mahtavien villa-
puiden sekä palmumetsikköjen ja bananien kauniin veh-
reyden seasta. Asujamia lienee Jambumbassa jotenkin
tarkan arvion mukaan noin 8,000 henkea; mutta vaikka
heitä onkin paljo, ovat he kuitenkin niin typerät, ett'eivät
jaksu vastustaa paonvaistoansa, ikäänkuin olisi valko- ja
musta-väristen ikivihollinen kintereillä. Ensin näyttivät he
aikovan katsella meitä yhtä rauhallisesti kuin Umanehin
asujametkin ja asettuivat välinpitämättömästi pitkin hieta-
kivi-kallion reunaa; vaan kuultuaan höyryjemme oudon
huohottamisen läksivät kiireesti käpälämäkeen, niin että
lanteilla riippuvat kilvet löivät tahtia heidän ripeän astun-
tansa mukaan. Ihmisvihollisia he epäilemättä luulivat
jaksavansa torjua, vaan tuota niin syvästi ähkivää ja puh-
kavaa Ibansaa vastaan ei heillä ollut muuta neuvoa kuin
pako.

Koillisesta päin rupesi siintämään muutamia kukku-
loita, jotka näyttivät olevan luoteesta kaakkoon käyvänä
seljanteenä; meidän matkamme sen sijaan kävi edelleen
itää kohti, kun kerran pääsimme puolikuun muotoisen
joentaitteen yläsarven ohitse.

20 päivänä marraskuuta oli sakeaa sumua, joka esti
kello 9 asti meitä matkaan lähtemästä. Tuntisen kuluttua
näimme oikealla rannalla pitkän kukkularivin. Sen ala-
päästä 1° 16' kohdalta pohjoista leveyttä oli joen suunta
kaareva, niin että puolenpäivän aikaan olimme jo 1° 14'
kohdalla pohj. l. Neljän tunninmatkan jälkeen saavuimme
virtapaikoille. Vasemmalla rannalla oli muutamia kyliä,
joiden majat kaikki olivat suippoja, keilanmuotoisia.

Noin 3 kilometrin päähän koskista alaspäin teimme
leirimme oikealle rannalle; se saattoi seudun neekerit
hirmuisesti rämisyttämään rumpujansa. Me siis käskimme

Jumbilaa ryhtymään puheluun heidän kanssansa, jos suinkin mahdollista; rummutus silloin lakkasi ja koko tuntikauden puhelivat neekerit poikki joen lapselliseen tapaan bananeista ja vuohista; ainiaan nälkäinen Jumbila huutaen kehoitti heitä tuomaan ruokavaroja ja vaihtamaan niillä helmiä, vaan neekerit yhtä kovasti huutaen inttivät, ett'ei heillä niitä ollut myötäväksi eikä syötäväksi.

Seuraavana aamuna sousimme valasveneellä joen poikki koettamaan Jambujan neekerien ystävyyden herättämistä, vaan tuntikautisten turhain ponnistusten jälkeen täytyi meidän siitä luopua. He sanoivat itse kärsivänsä puutetta ja näyttelivät puoliksi nälkääntyneiden osaa varsin hyvästi. Koetellakseen heitä viskasivat laivamiehemme pilkallisesti muutamia leipäpötkyjä maalle, vaan neekerit olivat niin viekkaat, että näköjään hyvinkin ahneesti syöksähtivät niitä ottamaan, ja syötyään ne hyvin tyytyväisinä ojensivat he käsiään, vielä lisää pyytäen. Muutamat rantaan viskatut kauri-raakut koottiin siellä yhtä ahneesti. Vaan vaikka heitä ei saatu myömään vuohia eikä muita ruokavaroja, niin halukkaasti he kuitenkin puhelivat kanssamme; minä puolestani luulin heitä niin tottuneiksi ilvehtijöiksi, ett'ei heidän ilmoituksiinsa juuri maksanut luottaa, sillä vaikka he luettelivat koko joukon nimiä, niin he esimerkiksi eivät sanoneet omaa kyläänsä Jambujaksi, vaan Ngondeksi. Koskia he sanoivat Rukaksi eli Lukaksi ja jokea Massuaksi, Kijoksi ja Ikongoksi, vaikka puheliaat jakuilaiset ystävämme ilmoittivat sen olevan Bijerre.

Meillä kun vielä jäljellä olevan suuren työn tähden ei ollut tilaisuutta eikä pitkiin jokimatkoihin jo kulutetun ajan tähden haluakaan jatkaa tutkimuksiamme näiden ihmisten luona, jotka niin halukkaasti koettivat sotkea meidän entisiä tietojamme, sousimme pois rannasta ja käännyimme koskia kohti. Kun ne kohta olivat kokonaan näkyvissäni, tulin vakuutetuksi, että voitaisiin helpostikin lasketella niiden läpi, jos vain ne tarkkaan tunnettaisiin. Olisipa hauskaakin laskea jonkun ryöppään kuohuissa myötävirtaan, sillä niissä ei näkynyt mitään petollisia pyörteitä, kurimuksia eikä vastavirtoja, vaan vesi vieriskelee luultavasti vain ihan siloista kalliota myöten. Kos-

ket ovat noin 400 metriä leveät ja ulottuvat jyrkänlaisesta joentaitteesta oikealta rannalta kaaressa vasemmalle rannalle siitä ulkonevaan, matalaan niemekkeeseen.

Näin tuli pää matkallemme Bijerrellä, kuljettuamme sitä myöten noin 146 kilometriä. Koska joen yhtymispaikka Kongoon on 1° 14' ja leirimme koskien alapuolella 1° 13' kohdalla pohjoista leveyttä, niin olemme siis kulkeneet melkein suoraan itää kohti, vaikka joessa olikin kolme neljä puoliympyrän muotoista polveketta.

Vaikka kaikki nämä maantieteelliset asiat vielä on tarkkaankin selville saatava, täytyy minun kuitenkin tässä, kun tutkimukseni tälle taholle keskeytyvät, lausua, mitkä perusteet minut saavat pitämään kiinni siitä ajatuksesta, että tämä joki on sama kuin Uälle.

Näiden koskien ja Uellen varrella olevan Inguiman välimatka on linnuntietä noin 250 kilometriä. Jakuin neekerit sanovat jokea Bijerreksi; sen myötävät basokolaisetkin, vaan sanovat kuitenkin, että ainoastaan Ylä-Aruwimi, s. o. tämä sama joki näistä koskista ylöspäin on Bijerre.

Schweinfurthin Uälleä sanoo Miani Wareksi ja Werreksi, jota vastoin eräs toinen sanoo sitä Meriksi eli Berreksi.

Tämä on suuri joki, 550 metriä leveä ja 7 1/2 metriä syvä; me olemme sitä tutkineet itää kohti yhden leveysasteen pituudelta. Koskien ylitse näkyy kukkulajono, luoteesta kaakkoa kohti, ollen esteenä joen juoksulle. Ne kukkulat ne kääntävät joen oikealta suunnaltaan; se arvattavasti tulee luoteesta päin ja juoksee, päästyään tuon kaakkoa kohti pistäytyvän harjanteen ympäri, suoraan länttä kohti Kongoon. Saattaa olettaa näiden koskien yläpuolella toisiakin olevan, ja ne monet polvekkeet ja mutkat, joiden ohi jo olemme kulkeneet, osoittavat mahdolliseksi, että samanlaisia on ehkä vielä paljokin ylempänä. Pintapuolinen arvelu luoteesen päin kääntyvästä kaaresta, niinkuin koskien yläpuolella näkyi, ei paljoa merkitse; vaan jos sen sijaan katsahtaa suurta, puoliympyrän muotoista polvea, joka on Nekken ja Uellen sekä Gurban ja Uellen yhtymispaikkojen välillä, niin näkyy heti, että kaksi suurta kaarrosta voisi ehkä yhdistää Schwein-

furthin, Mianin ja Junkerin mainitseman Uëllen, Beren tai Werren ja tämän Bijerren, jota myöten me juuri nyt olemme purjehtineet. Itimbiri ei ole kyllin suuri, että siihen voisi juosta niin suuri joki, kuin Uëlle tutkijainsa kartoilla on kuvattuna. Bijerren suureen vesijoukkoon sen sijaan sopii sekä Uëlle että hyvin luultavasti myöskin Junkerin mainitsema Nepoko. Tähän vuodenaikaan kuljettaa Bijerre Kongoon 150,000 kuutiojalkaa vettä sekunnissa.

Toht. Barth kuvailee Shari-jokea, johon Uëlle monen maantieteilijän sanain mukaan laskee, näin:

„Joki ei täällä ollut varmaan 900 askelta kapeampi; mainitun hietasärkän länsipuolella juoksi se verkalleen ja lauttamiesten riu'ut osoittivat 15 jalan syvyyttä; kapeammissa haaroissa hietasärkän itäpuolella oli joki paljon virtavampi ja syvempi.“ (Nidos II, s. 64.)

Olettakaamme se joki, Shari, 600 yardia eli 550 metriä leveäksi, kaikkialla 15 jalkaa eli 4½ metriä syväksi ja 2 solmuvälin nopeudella juoksevaksi, niin on veden paljous ainoastaan 67,000 kuutiojalkaa sekunnissa, vieläpä niin etäisessä paikassa, että se on linnuntietä ainakin 1,300 kilometrin päässä Uëllen varrella olevasta Munsan kylästä. Kun Munsan alue on Uëllen varrella runsaasti 300 kilometrin päässä suoraa tietä sen lähteistä, niin on meillä tässä päiväntasaaja-seudun joki, pituudelta lähes 3,000 kilometriä, joka kuljettaa vettä ainoastaan 67,000 kuutiojalkaa sekunnissa. Kongo sitä vastoin vierittelee jo 2,400 kilometrin pituisella matkalla Njangwen kohdalla 230,000 kuutiojalkaa sekunnissa. Kaikessa tässä on niin paljo käsittämätöntä, ett'en voi olla lausumatta, että koska Bijerre on ainoastaan 250 kilometrin päässä alimmasta tunnetusta, Uëllen varrella olevasta paikasta, vaan kuitenkin tuo Kongoon niin paljon vettä, niin Uëllen ja Nepokon laaksojen täytyy kuulua siihen vesitieteelliseen alueeseen, joka kokoo vettä Bijerrelle.

Paluumatkalla mittailin 7½ kilometrin päässä Jambujasta monin paikoin virran nopeutta ja joen syvyyttä. Keskellä jokea oli virran nopeus 350 metriä 5 minuutissa; suurin syvyys oli 12,8 metriä ja leveys 530 metriä.

Yötä vietimme Irungussa ja antauduimme veriveljeys-

liiton teon uhriin. Uusilta veljiltämme saimme sen kummallisen tiedon, että Bijerre, kääntyttyään ensin luodetta kohti, kääntyy sitte jälleen etelään päin ja yhtyy Kongoon. Minun luullakseni he tarkoittivat Bijerren syrjäjokea Nepokoa.

Rauhallinen matkustuksemme jokea ylöspäin oli niin mahtavasti vaikuttanut jakuilaisiin, että siinä kyläryhmässä saimme ostetuksi kahdeksan päivän muonan. Kuulin myöskin itärannan arabialaisia olevan Kongolla, vaikka heidän olopaikkaansa ilmoitettiin niin epäselvästi, että emme ottaneet ilmoitusta huomioon. Vaan kun neekerit kuulivat meidän aikovan Mokuluun palattuamme samaan tapaan kulkea Kongo-jokeakin, osoittivat he jostakin syystä ilmeistä iloa. He luultavasti arvelivat bahungalaisrosvojen saavan aika lailla selkäänsä, jos me vain heidät tapaamme.

Saapuessamme vähän ennen puoltapäivää 23 päivänä marraskuuta Mokulun vastapäiseen leiripaikkaamme huomasimme Bijerren tällä välin laskeutuneen 45 senttimetriä. Me jatkoimme matkaa sivujoen suuhun, ja kierrettyämme jokien yhtymäpaikkaa erottavan, matalan metsäniemen ympäri laskettelimme taas mahtavaa Kongoa ylöspäin.

Kolmaskymmenes luku.

Stanley'n koskille.

Saaliinhimoiset bahungalaiset. — Omituinen puolustuskeino. — Autioita kyliä. — Tavattoman suuri ruuhilaivasto. — Vaara edessämme — Arabialaisten hävityksiä. — „Julma mies on tehnyt mitä pahinta on voinut.” — Poltettujen kylien raunioita. — Hirmuinen keksintö. — Arabialaisten orjankauppiasten tapaaminen. — Koston mietelmiä. — Arabialaisten hävittämän alueen laajuus. — Vankien kurjuus. — Surkuteltava näkö. — Vangit kaikki vaimoja ja lapsia; niiden luku. — Orjankaupan syyt. — Jangambi. — Tshofu-joki. — Wenjalaiskalastajat. — Arabialaisten viekas politiikki. — Stanley'n kosket. — Koskien kuvailu. — Sen alueen heimot. — Heidän kalastustapansa. — Vaarallinen soutu. — Rumpujen hälyytysmerkki. — Uuttera kansa. — Kaloja. — Neuvottelut. — Meidän kaukaisimman asemamme perustaminen. — Binnien nimitys päälliköksi ja asetus peräänkatsojaksi. — Kotia kohti!

Kyntäessämme Kongon kovaa, okran-keltaista virtaa näkyy meille laveat alat jokea ja silmämme katselevat iloiten tätä suurta leveyttä, jota ei ollut Bijerrellä missään. Saarettomana on Kongon koko leveys edessämme, noin 4 kilometriä, kyllin kyllä avaruutta ottamaan vastaan kymmenkunnankin niin mahtavaa sivujokea kuin Bijerre, vaikka juuri sen suun yläpuolella olimme vielä 1,930 kilometrin päässä merestä ja 1,403 kilometrin päässä Leopoldvillestä.

Purjehdimme pitkin oikeaa rantaa, joka on alava, mutta hyvin hedelmällinen maaperältään ja täynnä suurenmoista, tiheätä metsää. Vähän ajan päästä kuljemme metsänaukon ohitse, joka on ennen ollut markkinapaikana, vaan nyt jäänyt käyttämättä, koska on tapahtunut muutoksia tämän seudun asumussuhteissa. On levinnyt

huhuja saaliinhimoisista bahungalaisista, jotka muka oleskelevat naapuripiireissä; sentähden epäluulo, pelko ja arkuus raskaasti rasittavat neekerien mieliä.

Olemme myöskin havainneet, ett'emme me itsekään ole osattomat heidän epäilyksistänsä; sillä vaikka meitä tosin ei luetakaan noihin raakoihin rosvoihin, jotka yöllä kuljeksivat laajoilla vesillä ja hyökkäilevät nukkuvain neekerien päälle, niin käytämmehän mekin vaatepukua ja onhan meilläkin nuo hirvittävät putket, jotka tuiskuttavat tulta ja turmiota ihmisille; „Niin, niin, purjehtikaa vain Mburraa (Kongoa) ylöspäin, jos onsiputket tulevat tuiskuttamaan tulta vastakkain. Jos me saisimme sitä nähdä, se olisi suuri näkö!“ Niin ajattelevat neekerit, meidän ihan tietämättöminä tuosta heimosta, jonka kanssa meidät luetaan samaan luokkaan, lähestyessämme lakkaamatta rosvoja, kummastellen ja arvellen, ketä he oikeastaan lienevätkään.

Kello 4 aikaan saavumme toiseen markkinapaikkaan ja aiomme siihen asettua yöksi, vaan kun miehemme hypäävät nuoraa viemään rannalle, kaatuvat he siellä verisin jaloin maahan; tarkemmin katsoen huomaamme paikkaa puolustettavan pienillä, kuivasta ruo'osta vuolluilla puikoilla, joita koko ranta on pistelty täpö täyteen, niin että meidän täytyy vielä kulkea tuntikausi, ennenkuin löydämme sopivan leirinpaikan tiheästä metsästä.

Seuraavana aamuna kello 9 aikaan laskettelimme sen hyvin tutun markkinapaikan ohitse, jossa sekä ostajat että myöjät kerran 1877 jättivät ansion ja asioimishuutuksen sikseen ja tekivät raivoisan rynnäkön meitä vastaan; he eivät olleet suinkaan odottaneet jokea myöten alas tulevissa ruuhissa olevan miehiä, joiden rohkeus jo oli kyllin moneen kertaan koeteltu, voidakseen kestää tuommoisia kahakoita. Me kaikki, jotka olimme silloin osallisina metelissä, tunsimme hyvinkin paikan; melkein joka puu muistutti sitä tapausta mieleen.

Tuntikauden päästä oli rannalla neljäs markkinapaikka, josta näimme ihmisten rientävän pois saariin vasemmalle rannalle. Välimatka oli niin suuri ja ilma niin sekava kostean kuumuuden vaikuttamasta auteresta, ett'

emme voineet tarkkaan erottaa vastapäisen rannan piirteitä.

Maa kohoili sieviksi, viehättäväksi kukkuloiksi, jotka kaikki olivat puetut ikuisen kevään vehreyteen ja tiheään metsävaippaan, mutta joen puolelta äkkijyrkät. Siellä täällä näkyi bananimetsikköjä verhoamassa pieniin aukkoihin sovitettuja, vähäpätöisiä laituripaikkoja. Epäilemättä on tämä ylevämpi maa samaa jaksoa kuin Bijerren jyrkät rannat Jambumban kohdalla.

Katsellen saaria kohti, joita täällä taas alkaa olla joessa, luulemme näkevämme airojen liikettä, veden kirjasta välähtelemistä heiluvan peilin tavalla, jota ennen rauhallisina päivinä olemme niin usein katselleet; ja hitaasti kääntäen katsettamme pitkin saarien rantoja ylöspäin meistä melkein näyttävät ne laajenevan. Outoa ilmiötä tarkemmin tutkien kiikarillani huomaan suuren joukon ruuhia, ja heti paikalla kasvaa mielessäni vastenmielinen ajatus, tulossa olevan taistelun aavistus. Huolettaa mahdollinen riitautuminen hirvittävään bahungalaisten kanssa, kokonaisen ruuhilaivaston tulla vilistäminen vastaamme, ihmeteltävän nopeasti tehty hyökkäys ja rynnäkkö, ja takaa ladattavien pyssyjen kimakkaa pauketta kuulen jo korvissani. Sillä mitäpä muuta voisi semmoinen yhtyminen merkitä? Miehemme tietävät jo kaikki, että suuri joukko neekerejä on lähellä, vaikka oikea ranta näyttää hiljaiselta ja asumattomalta.

Me päästämme valasveneen irti ja En Avant syöksähtää joen poikki lähempää tarkemmin näkemään tuota suunnattoman suurta laivastoa; jo kymmenisen minuutin kuluttua huomaamme pitkän ja tiheän rivin ylöspäin soutavia ruuhia, jotka pysyvät saaren rannasta riippuvien oksain ja vesain varjossa. Ruuhirivi saattaa ottaa $4\frac{1}{2}$ kilometriä pitkä, ehkä vähän pitempi tai lyhempi, mutta kuitenkin mahtavampi kaikkia tähän asti näkemiämme. Minä arvasin niiden luvun tuhanneksi. Me laskettelimme hitaasti ylöspäin ruuhirivin suuntaa, pysyen siitä 2 kilometrin päässä. Minä pelkäsin heidän aikovan hyökkäystä ja ajattelin, mitä mahdollisesti oli seuraava semmoisen suunnattoman joukon rynnäköstä, sillä vaikkapa joka ruuhessa olisikin ollut vain keskimäärin 5 miestä, niin olj

meillä sittekin vastassamme 5,000 neekeriä, kyllin paljo voittamaan meidät, vaikka tulisivat päällemme ihan paljain käsinkin.

Semmoisissa tiloissa on varovaisuus viisauden äiti. Me emme olleet sodassa kenenkään, emme edes bahungalaistenkaan kanssa, eikä meidän tehtävänämme ollut sodan tilaisuuksien etsiminen. Siltä puolelta asiaa katsellen palasi En Avant muiden laivojen; luo, otti valasveneen peräänsä ja koko höyrystömme läksi edelleen.

Kello 4½ iltapäivällä pakotti ankarasti jyrisevä ja tulta iskevä, raju ukonilma, tuo semmoisten usvaisten ja helteisten päivien tavallinen päätös, meidät pysähtymään; meillä oli kuitenkin pienessä saarella mukava leirinpaikka, aivan suojassa koko yön kestävän myrskyn raivolta.

Seuraavana aamuna (25 p. marrask.) lähdettiin taas liikkeelle ylöspäin. Kahden tunnin kuluttua näimme tiheässä metsämuurissa, jota pitkin kuljimme aukon, jonka paikan vielä vallan hyvin muistin. Vanhassa kartassani oli se merkitty „Mawembeksi“ ja lujilla paalulaitoksilla ympäröidyksi; mutta vaikka olisin kuinka tarkkaan tähystellyt kiikarillani, en nähnyt merkkiäkään paaluvarustuksesta enkä majoista. Tosin oli jäljellä aukko ja huomata voin selvään paikankin, jossa paaluilla suojeltu kylä oli ollut; vaan nyt se oli aivan tyhjänä. Edelleen kulkien huomasimme muutamia kurjannäköisiä bananimetsikköjen jäännöksiä sekä valkoiset polut, jotka veivät joen rannasta jyrkkää äyrästä myöten ylöspäin; mutta ei missään talon eikä elävän olennon merkkiäkään. Kylänsijan avaruus, asema ja laatu olivat jäljellä muuttumattomina, vaan pystyyn lyödyt, tiheet paalut, keilanmuotoiset kanakopelit ja matalat majat, joiden harjakatot olivat ulottuneet muita vajoja korkeammalle, kaikki oli poissa.

Päästyämme juuri aukon alapäähän huomasimme siinä vähää ennen tulipalon raivonneen. Kuumuus oli kärventänyt pisimpienkin puiden lehdet ja mustuttanut niiden hopeankarvaiset rungot. Bananit olivat kurjannäköiset ja ikäänkuin viittailivat revityillä latvoillaan, meidän osanottavaisuuttamme ja sääliämme anoen. Me vähän hiljensimme kulkua, katsellaksemme tarkemmin tuota näyttämöä ja tutkiaksemme muutoksen merkitystä.

Kuusi vuotta sitte olimme pysähtymättä kulkeneet sen paikan ohitse, koettaen siten kiiruullamme saattaa vihollistemme aikeet raukeamaan, jos heillä mitään vehkeitä muuten olikaan mielessä, ja siitä asti oli sen maan historia ollut meille aivan tyhjä lehti. Tämä oli todellakin suuri muutos. Matkaa jatkaessamme veti toinen harvinainen näkö puoleensa huomiotamme. Oli näet kaksi tai kolme pitkää ruuhaa kuin halaistua onteloa patsasta seisomassa pystyssä rannalla veden rajassa. Mikä oikku se oli ja mitä se merkitsi? Jos niitä olisi punnittu, olisivat ne kukin painaneet ainakin tonnin, ja semmoista painoa kääntämään syrjälleen ja nostamaan pystyyn tarvittiin suuri miesjoukko ja paljon yksimielisyyttä. Sitä eivät olisi loruelevat villit neekerit koskaan saaneet tehdä. Äänettöminä seisovat ne ruuhet siinä pontevuuden ja ihmisjoukon yksimielisten ponnistusten todistuksina, ja yksimielisyys antaa voimaa! Arabialaiset ne olivat tehneet tuon voimannäytteen; ne pystyssä seisovat ruuhipylväät ilmasivat orjankauppiaita olevan täällä koskien alapuolella! Myöhemmin saimme kuulla siinä nyt autiossa paikassa ennen olleen Jomburri-kaupungin.

Muutamia kilometrejä ylempänä näimme samalla rannalla uusia hävityksen merkkejä: koko kaupunki poltettuna, palmut kaadettuna, bananit kärvennettynä, vainiot laajalti maan tasalle hävitettynä ja ruuhet tässäkin pystyyn nostettuna; mustain raunioiden edessä joen rannalla istua kyyrötteli pari sataa ihmistä, surullisiin ja toivotomiin ajatuksiin vaipuneina, poski käteen nojattuna, meitä tylsästi ja välinpitämättömästi katsellen, ikäänkuin ei heille enää voisi mitään suurempaa kärsimystä tapahtua; vaan sitä vastoin koko heidän olemuksensa näytti sanovan; „Julma mies on tehnyt mitä pahinta on voinut. Kun kerran olemme kaikki menettäneet, ei vihasi enää ulotu meihin asti; vallan mahdoton on suurempi onnettomuus, kuin meille jo on tapahtunut. Mitäpä sinulla olisi hyötyä pahan teosta meille?“

Pyydettyämme oppaamme Jumbilan noilta ihmisiltä kysymään tuon surullisen näkymön syytä, nousi eräs miesvanhus ja kertoi tavattoman sukkelasti ja vilkkaasti surun ja murheen historian. Hän kuvaili, mitenkä joukko

ulvovia ja juoksevia miehiä oli äkisti ja arvaamatta hyökännyt yöllä hänen kyläänsä, huumaten heidän korvansa tuhoavaisella ammunnulla ja tappaen kaikki hänen miehensä, jotka olivat palavista majoista kiiruhtaneet ulos liekkien valoon. Ei ollut kolmattakaan osaa miehistä päässyt pakoon; suurin osa vaimoista oli otettu kiinni ja viety pois, tietämätöntä mihin.

„Ja missä ne miehet nyt ovat?“ kysyimme me.

„He läksivät noin kahdeksan päivää sitte jokea ylöspäin.“

„Ovatko he sitte polttaneet kaikki kylät?“

„Kaikki joka paikassa, molemmiin puolin jokea.“

„Minkä näköiset ne olivat?“

„Saman näköiset kuin sinun miehesi laivoilla, ja valkoiset vaatteet heillä oli.“

„Todellako! Ja ketä ne kaikki olivat, joita eilen näimme monessa sadassa ruuhessa saarien siimeksessä!“

„Ne ovat meidän väkeämme tältä ja toiselta rannalta he ovat turvallisuuden tähden liittyneet yhteen. Öillä käyvät he maalla ruokatarpeita kokoamassa, mutta päivät oleskelevat he saarissa pitäen ruuhensa aina valmiina niiden pahojen, hurjain miesten tulon varalle. Mutta menkää, menkää pois! Kaikki vieraat ovat pahoja. Menkää heidän luoksensa, jos tahdotte elefantinluuta, ja tais telkaa sitä heiltä. Ei meillä ole mitään, ei mitään.“

Vanhuksen viittailut tyhjillä kämmenillä puhuivat tuskastuttavaa ja paljonsanovaa kieltä.

Me jatkoimme sitte matkaamme niin nopeaan, kuin höyrymme suinkin jaksoivat kyntää vastavirtaa. 5—6 kilometrin päästä tulivat aina uudet hävittäjien mustat jäljet näkyviin. Hiiltyneet paalut, pystyyn nostetut ruuhet, ennen väkirikoiden kyläryhmiin pylväät, poltetut bananimetsiköt ja maahan kaadetut palmut, kaikki julisti säälimätöntä hävitystä.

Kello 4 aikaan iltapäivällä pysähdyimme eräasen leiripaikkaan tasangolle, hävitetyn Javunga-kylän yläpuolelle. Bijerren suusta lähdettyämme olimme jo kulkeneet kahdentoista tulella perin hävitetyn kyläkunnan ohitse, joista kahdeksan oli ollut itsenäisiä yhteiskuntia.

Javungan vastapäätä vasemmalla rannalla on Japo-

ron piiri. Kiikarilla voimme saada vakuutuksen, ett'ei se miesvanhus ollut kuvailuaan liioitellut, sillä ei näkynyt ainoatakaan asuntoa, vaikka suuri metsänaukko osoitti siinä ennen olleen väkirikkaan kyläryhmän. Se olisi meille selvästi näkynyt, vaikka näissä seuduissa omituinen, punainen savirantakaan ei olisi mieleeni johdattanut, että siinä ennen olin nähnyt suuren ja laajan kaupungin. Juuri sen yläpuolella oli meillä ollut kiivas taistelu sen paikan asujamia vastaan, jotka ryntäsivät päälle huutaen „ja mariwa“. Tuoltahan näkyivät aivan selvästi myöskin Tugarambusa-seljänteen piirteet.

Aamusilla 27 päivänä marraskuuta viivytti meitä puunsaannin niukkuus, kun harvennettu kylänala oli hyvin laaja, niin että pääsimme lähtemään vasta kello 7 jälkeen. Puolentoista kilometrin päässä yösiastamme ylöspäin huomasimme joessa virran mukaan alaspäin kulkevan, harmaan esineen; En Avant läksi sitä kohti ja luo päästyä! käänsi keulassa seisova mies kangella sen toisin päin. Kauhuksemme näimme silloin kaksi naisen ruumista, jotka oli nuorilla sidottu kiinni toisiinsa! Ruumisten näöstä päättäen oli sitomisesta kulunut noin kaksitoista tuntia.

Uteliaina arvellen, mikähän oli vaikuttanut semmoisen rikoksen, laskimme edelleen pitkin rantaa, jonka lähellä virta oli hyvin heikko, kunnes pääsimme Javungan yläpuolella olevan, puolikuun muotoisen lahdekkeen päähän. Kierrettyämme niemen ympäri ja katsahdettuamme jokea myöten ylöspäin huomasimme äkisti erään kylän laituripaikan vastapäätä valkoisen alan. Minä sieppasin kiikarini ja tutkin sitä; laskiessamme, höyryimme keskelle jokea huomasimme vielä toisenkin ryhmän valkoisia esineitä. Ne olivat teltoja, me olimme saavuttaneet Njanguwen arabialaiset!

Heitä oli nähtävästi melkoisen paljo ja heidän leirinsä eli kylänsä näytti riittävältä suurellekin miesvoimalle ja korkeatekoisilla paaluilla ympäröidyltä. Me asetuimme riviin ja laskimme edelleen vastavirtaan; päästyämme lähemmäksi huomasin minä kiikarilla meidän ilmestymisemme vaikuttavan liikettä rannalla, joka oli reunustettu valkopukuisella, kiihtyneesti käsiään viittovalla

ihmisjoukolla. Näin myöskin suuren joukon laituripaikkaan kiinni sidottuja ruuhia, jotka minulle heti selvittivät heidän äkkiarvaamattomain yöllisten hyökkäystensä salaisuuden. He olivat jollakin tavalla päässeet Njangwesta koskien alapuolelle.

Minun täytyi ensin kestää lyhyt sisällinen taistelu mielessäni kuohahtavaa, melkein kokonaan valtavaa intoa vastaan, joka kehoitti nyt noille kostamaan kaikki hävitykset ja rauhassa nukkuvain neekerien teurastelut. Jomburrin turvattomain tukala tila, miesvanhuksen puhelias ja sangen surullinen kertomus ja toisiinsa sidottujen naisten ruumiit todistivat kylmäkiskoista, tahallista murhailua, ja kaikki kiihotti minua heti ankarasti kostamaan. Ja kuitenkin, mikä minä olen ottamaan käteeni lakia ja heitä kostolla rankasemaan? Nuo pirulliset teot oli nyt kerran tehty, poltettujen talojen rauniot jo jäähtyneet, vuodatettu veri jo ammuin kuivanut. Sitte taas ajattelin noiden rosvojen vallassa olevia vankeja sekä niiden raukkojen yhä vielä vuotavia kyyneliä ja surua, joka ei ollut ehtinyt haihtua; ja mitä hyötyä olisikaan autiosta, niin julmalla tavalla ryöstetystä ja hävitetystä maasta, jos se kerran on vallan asujamitta? Turhaa oli minun kuitenkin mielessäni punnita näitä suurenmoisten pahointekojen koston tärkeitä perusteita. Minulla ei ollut vähintäkään valtaa puolustaa oikeuden käskyjä. Minä en ollut minkään tunnustetun vallan edustaja eikä minun myöskään sopinut noin vain pukeutua tuomarin tai rangastusten toimeenpanijan verhoon. Molemmat puolueet olivat, kuten ainakin toivoin, minun ystäviäni; toinen, vahvempi puolue oli väkivallalla ja petoksella hävittänyt toisen melkein sukupuuttoon, mutta ilman valtuuskirjaa en minä voinut asiaan sekautua. Jos olisin sattunut tulemaan taistelun aikaan johonkin noista monen murhenäytelmän paikoista, silloin olisin minä auttanut heikompaa, sillä taistelun viehätystä en olisi jaksanut vastustaa.

Meidän ammuttuamme tavan mukaan muutamia laukauksia ilmaan ja kuultuamme rannalta yhtä monta vas-talaukausta, tuli rannasta vene, jonka soutajat meitä puhuttelivat itärannikon suaheli-kielellä; me vastasimme rauhallisesti.

Sitte laskimme rantaan arabialaisten alapuolelle. Tuskin saimme höyrymme köysillä kiinni, kun jo sansibarilaisemme pudistivat Abed bin Salimin manjemalais-orjien kättä, jotka olivat hyökänneet tähän maahan ja hävittäneet koko seudun, kootessaan herrallensa elefantinluuta ja orjia.

Tällä roistojoukolla, sillä koristelematta puhuen he eivät sen parempia olleet, oli, kuten saimme kuulla, montakin päällikköä, varsinkin Karema ja Kiburuga. He olivat 16 kuukautta sitte lähteneet Wane-Kirundusta, joka on noin 45 kilometriä alempana Vinja-Ndjaraa, 11 kuukautta ryöstelleet hyvällä menestyksellä Kongon ja Lubiransin välistä, vasemman rannan puolista aluetta ja sitte samoin kulkeneet yhtä julmalla tavalla Kongon oikeaa rantaa Bijerrestä Wane-Kirunduun asti. Kartasta näkyy, että tuo rosvojen hävittämä vasemman puolinen alue on noin 42,000 ja oikean puolinen noin 27,000 eli yhteensä siis lähes 70,000 neliö-kilometriä laaja. Ja siinä on alaa monta tuhatta neliö-kilometriä enempi kuin koko Irlanti, ja asujamia siinä on ollut noin miljoonan paikoilla.

Kirundusta lähtiessä oli joukossa ollut 300 taistelukuntoista miestä, aseina kaksipiippuisia neulapyssyjä ja muutamia takaa-ladattavia kiväärejä; mutta palvelijoita, orjia ja vaimoja oli sitä paitsi ollut toinen moinen.

Aamusilla kuunneltuani heidän seikkailujensa kertomusta, joita heillä ei tehnyt mieli vähääkään salaella, sallittiin minun puolenpäivän aikaan katsella heidän ihmismaalistaansa; minun mieheni olivat vankien lukua hyvin liioitelleet kertoessaan niitä muka nähneensä niin paljon leirissä.

Arabialaisten leiri oli noin 150 metrin päässä sen paikan yläpuolella, jonka olimme valinneet levähtääksemme. Se oli ympäröity aidalla, joka oli tehty lähellä oleen, raunioiksi hävitetyn neekerikaupungin Jangambin majain seinistä. Ainoastaan nelikulmaiset, kovaksi talletut korkopaikat ja muutamat pylvääät osoittivat, missä paikassa kaupunki oli ollut. Bananimetsiköt olivat samoin hakatut maan tasalle ja puiden rungot käytetty paalulaitoksen teossa leirin ympäri.

Aituksen sisällä oli joukko mataloita vajoja yhtä-

suuntaisissa riveissä aivan joen rannasta 100 metriä pitkältä maalle päin. Leirin pituus pitkin jokea oli 300 metriä. Alempana laituripaikalla oli 54 suurta ruuhta, joista kukin kantoi 10, jopa 100:kin henkeä.

Ensi silmäyksellä tuntui heti, että leirissä oli liian paljo väkeä, ollakseen hupainen asuinpaikka. Siinä oli rivi rivin vieressä alastomia mustaihoisia ja siellä täällä näkyi seasta heidän ryöstäjiensä valkoiset haamut; pitkät rivit tai ryhmät seisovia, makaavia tai tylsämielisen näköisesti käveleviä olentoja; alastomia neekeriparkoja mikä missäkin asennossa vajakatosten alla; lukematon joukko siellä täällä nukkuvien alastomia jalkoja, suuri paljous alastomia lapsia, niissä paljo hyvin pieniäkin, kaikenikäisiä poikia ja tyttöjä; siellä täällä joukkonen aivan alastomia vaimovanhuksia, jotka läähättäen kantivat raskaita polttopuu-, kassave- tai banani-koreja, kahden tai kolmen pyssymiehen ajaessa heitä ihmisjoukon läpi. Yksityiskohtia lähemmin tarkastellen huomaa enimpien neekerien olevan kahleissa, nuorukaisilla rautarenkaat kaulassa, joiden läpi on pujotettu ankkurinvitjain paksuiset vitjat, sitoen vangit 20 miehen suuruisiin joukkoihin. 10:tä vuotta vanhemmilla pojilla on rautakahle kummassakin jalassa ja niiden välillä kolmas siderengas; siitä selviää, miksi minusta oli tuota outoa näytelmää katsoessani neekerien liikkuminen näyttänyt niin tylsämieliseltä ja välinpitämättömältä. Lyhemmissä kahleissa ovat äitit, ympärillensä lapset, niin ett'ei näy noita julmia rautavitjoja, jotka riippuvat vaimojen rinnoilla. Ei ainoatakaan täyskasvuista miestä ollut vankien joukossa.

Sen varjoisan paikan vierellä, joka oli täpö täynnä makaavia tai seisovia vankeja, oli kaikkialla monien rosvoretkien muun saaliin jäännöksiä pahemmassa sekasotkussa, kuin ajatella taitaa, niin että tuskin oli neliöjalan vertaa alaa, jossa ei olisi ollut jonkinlaista rojua, niinkuin rumpuja, keihäitä, miekkoja, heittokeihäitä, jousia, nuolia, puukkoja, kaikenlaisia neekerien tekemiä rautatavaroita, lukemattomia airoja, kuppeja ja kapustoita, puukaukaloita, elefantinluisia soittotorvia, huiluja, puhvelin ja antiloopin sarvia, elefantinluisia petkeliä, puisia epäjumalan kuvia, puuhelmiä ja -palloja, pieniä noitakoneita, velhomiesten

pukuja, kaikenkokoisia pulloja, verkkoja suurista nuotista pieniin käsiverkkoihin asti, säilytys- ja kantokoreja, puisia ja ruo'osta palmikoituja, oven korkuisia kilpiä, savi-teoksia, suuria tynnyrejä, 30 litran vetoisista pikkuisiin lasten pikareihin asti, puisia maljoja, kuppeja ja vasaroita, räpäleiksi revittyä ruohokangasta, rikottuja ja vasta puoleksi koverrettuja ruuhia, kirveitä, piiluja, moukareja, lomia j. m. s. Kaikki nämä esineet olivat hajalla taikka läjiin mätettynä ja välillä koko vuoret kassaven ja bananin kuoria, kassave-jauhoja ja kuivamaan levitettyjä, palasiksi leikeltynyttä leipäpaakkuja; kaikkialla perin vastenmielisiä kuvia ja yksityiskohtia, jotka eivät kuitenkaan vetäneet vertoja sanomattoman kauhealle surulle, jota oli vankien kasvoista nähtävänä.

Vaikka kasvoni eivät juuri lienekään ilmaisseet minussa vallitsevia tunteita, tunkeutui kuitenkin mieleeni yhä uusia kuvia. Tultuani vakuutetuksi edessäni olevan kurjuuden laajuudesta ja suuruudesta astuskelen kuin unessa, nähden yön pimeässä murhaajain notkeiden haamujen hiipien lähestyvän perikatoon tuomittua kaupunkia, jossa kaikki makaa syvän unen helmoissa. Ei mikään muu ääni kuin sirkkain nukuttava kirskutus ja kaukaa kuuluva sammakkojen kurnutus häiritse yön hiljaisuutta; silloin äkisti alkaa välkkyä häilyvien soitsujen valo, nukuva kaupunki uppoaa valomereen ja pitkään rätisevä pyssynpauke niittää hämmästyviä ja kummastuvia neekerejä, joista moni vaipuu lyhykäisen kuolontaistelun kautta siihen hiljaiseen uneen, josta ei enää koskaan herätä. Olisin mielelläni tahtonut olla jossakin aivan yksinäni, että olisin saanut rauhassa miettiä hävitystä, jonka uhreiksi olivat joutuneet Bandu, Jomburri, Jangambi, Japoro, Jakusu, Ukanga, Jakonde, Ituka, Jarjembi, Jarutshe, väkirikas Isangi ja luultavasti vielä 5-600 muuta kaupunkia ja kylää.

Orjankauppiat tunnustavat aituuksessa olevan ainoastaan 2,300 vankia, vaikka he ovat ryöstäneet sekä leveydeltä että pituudelta Irlantia suuremman alan ja kaikkialla toimittaneet verisaunoja lyijyllä ja raudalla. Joen molemmilla rannoilla on 118 kylää ja 43 piirikuntaa hävitetty, ja kaikista niistä on saatu ainoastaan tuo niukka

saalis: 2,300 vaimoa ja lasta sekä noin 2,000 elefantinhammasta! Keihäät, miekat, jouset ja viinet nuolinensa todistavat paljon aikamiehiäkin kaatuneen. Jos oletetaan jokaisessa noista 118 kylästä olleen vain 1000:kaan asukasta, niin on tuo saalis ainoastaan 2 prosenttia; vaan kunhan nämä vangit ensin kokevat kaikki jokimatkan vastukset Lirunduun ja Njangween asti, kaikki leirielämän kurjat vaivat, kaikki rokon hävitykset ja kurjuudesta kasvaneen ruton vaivat, niin tuskinpa silloin on tästä verisestä retkestä jäljellä täyttä yhtäkään prosenttia.

Nuo orjankauppiaat muuten kertovat jo saapuneen orjamatkueita sisämaasta Njangween, yhtä suuria kuin tämäkin joukko. Viisi lähetettyä retkikuntaa oli jo palannut saaliinensa. Ne viisi rosvojoukkoa olivat siis jo ennen raastaneet tätä samaista aluetta, ja jos muillakin on ollut yhtäläinen menestys kuin nyt tässä majailevalla, niin nuo orjankauppiaat ovat yhteensä ehkä saaneet talteen Njangween, Kirunduun ja Vibondoon Stanley'n koskien yläpuolelle noin 5,000 naista ja lasta; vaan 5,000 on lähes miljoonan suuruisesta asukasjoukosta ainoastaan $\frac{1}{2}$ prosenttia, s. o. 5 orjaa joka 1,000 asukkaasta.

Vankien luku lienee kyllä alkuaan ollut 10,000, vaan hyvin huono voitto sekin on niin suunnattomasta ihmishenkien tuhlauksesta. Saadaksean nuo 2,300 orjaa 118 kylästä, on täytynyt ampua kuoliaaksi tasaluvussa noin 2,500 henkeä, jonka lisäksi ainakin 1,300 kuolee vielä tiellä ruokavarain puutteesta sekä toivottoman ja hirveän tilansa kurjuudesta. Kuinka monta haavoitettua kuolee metsiin tai sortuu onnettomuutensa painosta, emme tarkoilleen tiedä, mutta jos oletamme edellä mainitut numerot oikeiksi, niin on noiden 5,000 orjan saanti miljoonan asujamen alueelta maksanut 33,000 ihmisen hengen, joka heiltä on riistetty julmalla tavalla. Ja millaisia orjia! Vaimoja ja pikku lapsia, jotka eivät voi juosta karkuun taikapa nuorten välinpitämättömyydellä pian unhottavat vangiksi joutumisensa kauhut. Ja kuitenkin on jok'ainoaan pienimmänkin lapsen ryöstö riistänyt hengen isältä, kolmelta voimakkaalta veljeltä ja kolmelta täyskasvuiselta sisarelta, taikka on koko kuusihenkinen perhe uhrattu

kuolemaan tuota vähäistä, heikkoa, hyödytöntä lasta tehdessään orjaksi!

Tähän tapaan minä ajattelin tuota hirmuista näytelmää katsellessani. Silmäni kääntyessä ryhmästä toiseen kaikuu joka hetki korviini kahleiden ja vitjojen kilinä; minä näen noiden onnettomien vähäväliä kohottavan käsiänsä, helpottaakseen kaulaansa, jotka ovat ajettuneet rautojen painosta, ja sopimattomat käsiraudat vaivaavat painollansa ajettuneita käsiniveliä. Minun hermoni tuskastuvat pesemättömän ihmisjoukon hajusta noissa ihmis-talleissa, ja melkein sietämätön haisu saastuttaa ilmaa. Sillä mitäpä nuo ihmisraukat, jotka ovat kaksikymmennittäin kahlehditut ja taotut kiinni toisiinsa, voivat tehdä muuta kuin vieriskellä omassa liassaan! Ainoastaan vanhat vaimot ajetaan ulos ruokatarpeiden hakuun tai kas-save-paakkujen maasta kaivantaan ja bananien etsintään, vaan silloinkin vartiat kävelevät mukana ladatut pyssyt kädessä, estämässä kaikkia kostonhimoisia neekerejä lähestymästä heitä tai leiripaikkaa. Sillä tavalla ei saada paljoa ruokavaroja kokoon; se vähänen, jonka vanhukset tuovat, viskataan joillekuille vajojen välisille kaduille in-hottavan tappelun aiheeksi. Moni noista raukoista on jo kuukausia ollut tuolla lailla kahleissa, ja heidän luunsa töröttävät terävinä korkealla laihasta ihosta, joka luke-mattomina ryppyinä riippuu aivan kuin irrallisena. Ja kuitenkin, kuka voi vastustaa säälin tunnetta, kun nuo suuret silmät ja laihat posket näyttävät niin rukoilevilta!

Ja mikä oli tuon suunnattoman ihmisuhrauksen ja sanomattoman kurjuuden vaikuttimena? Ei mikään muu kuin erään vanhan arabialaisen „petomaisten, veren- ja murhanhimoisten vaistojen“ tyydytys. Hän halusi orjia, vaihtaakseen niitä hyvästä voitosta maanmiehillensä, ja kun hänellä oli kylliksi aseita, pyssyjä ja ruutia, antoi hän niitä 300 orjalle ja lähetti heidät suuressa määrässä murhailemaan, aivan samaan tapaan kuin joku englantilainen ylimys antaa vieraillessa aseita ja sallii tiluksillaan heidän teurastella metsänriistaa. Jos luetaan joka ihmisessä, joka tässä tuhoavaisessa taistelussa kaatui, olleen 3 litraa vertä, niin on tuo ainoa arabialainen vuodattanut 11,400 litraa ihmisvertä; ja siitä tulisi täyteen 13 kuutiometriä laaja

malja, johon voisi hukuttaa tuon arabialaisen koko sukukuntineen!

Nyt minä myöskin ymmärsin, miksi Bijerren basokolaiset niin iloitsivat, kun kuulivat, meidän aikovan lähteä purjehtimaan Kongoa ylöspäin. He puhuivat bahungalaisista, sanoen heitä hyökkäyksiensä äkillisyyden tähden sekavapäisiksi, ja pitivät kiinni ensimmäisestä nimestä, joka heille sanottiin. He tietysti toivoivat, että me olimme hävittävät sukupuuttoon toinen toisemme ja he siten pääsevät vapaaksi pelostansa.

Me vaihdoimme Kareman ja hänen verenviallisten liittolaistensa kanssa lahjoja ja saimme heiltä oppaita, joiden piti puhuman meidän puolestamme koskien neekereille, ja kun mieleemme teki päästä niin pian kuin mahdollista tuota kauheata kurjuutta näkemästä, läksimme seuraavana aamuna, 28 päivänä marraskuuta, edelleen koskia kohtia.

Jangambi, joka, kuten jo mainitsimme, nyt oli arabialaisten hallussa, on ihmeteltävässä paikassa pengermällä Tugurambusa-seljänteen juurella, joka juoksee 12 kilometriä yhtä suuntaa Kongon kanssa. Seljänteen kukkulat, jotka kohoavat noin 60 metriä joen pinnasta, näyttävät olevan erinomaista maata europalaiselle maanviljelijälle. Rinteet ovat ihmeen ihanat, tuoreen vehreät, ja missä on punaisia kallioita näkyvissä, riippuu niiltäkin runsaat joukot kukkivaa vesakkoa. Vastapäinen vasen ranta on alavaa tasankoa, joka laajametsäinen alue sopii sokuri-roko-, pummuli-, riisi-, maisi- ja hirsi-vainioiksi. Seljänteen toisella puolella oikealla rannalla, joka alue on kuivaa ja terveellistä ylänköä, voisi edullisesti viljellä vehnää.

Muutamien kilometrien päässä Tugurambusan punaisista hietakivi-kallioista ylöspäin ovat taikka paremmin sanoen olivat Ituka, Jarutshe ja Jarjembi, sillä nyt niistäkin kyläryhmistä oli jäljellä ainoastaan joitakuuta surullisia rauniokasoja, vaikka, kuten hyvin muistan, vuonna 1877 olivat sekä rannoilla että ruuhilaivastossa suuret kiihtyneet ihmisjoukot haukkuneet meidän matkuettamme kuin äkäiset mäyräkoirat. Molemmat rannat olivat nyt

aivan tyhjät ja täydellisen hiljaisuuden ja autiuden valtaan joutuneet.

Heti kun pääsimme Jarjembin niemen ohitse, aukesi eteemme 18 kilometrin pituinen suora joenselkä. Oikealla rannalla oli kolme ja vasemmalla viisi autiota kyläryhmää,^f joiden paikkoja ainoastaan paljaat metsänaukot osoittivat. Joen leveys vaihtelee 750 ja 1,500 metrin välillä, virta on kovanlainen, vaan tasainen. Rannat ovat melkein tasaiset, 3—10 metriä korkeat: metsää ja kaupunkien aukkoja on vuorotellen.

Suoran joenseljän yläpäässä on oikealla rannalla ennen ollut Jarukombe-kaupunki ja vasemmalla rannalla samanniminen kyläryhmä.

30 päivänä marraskuuta kävi matkamme kello 8:sta aamulla kello 1:teen iltapäivällä pitkin erästä haaraketta joka on suuren ja hedelmällisen Busanga-saaren ja oikean rannan välillä; kuten muistuu mieleeni, asui siinä saaressa ennen muinoin Jakusu-heimo. Nyt ei näy ainoatakaan majaa, tuskinpa huomaa enää metsänaukkojakaan, joissa kylät ennen olivat. Kaikki manterellakin olleet kaupungit on perinpohjin hävitetty, eikä koko siitä mahdollavasta heimosta ole yhtään henkeä jäljellä kertomassa teurastelujen hirmuista historiaa.

Kello 2 iltapäivällä saavuimme Tshofu-joen kaksoisuulle, jonka molemmat haarat ovat noin 200 metriä leveät, välillä saari, jonka Kongon puolinen ranta on 4½ kilometriä pitkä.

Oppaani, joka on jo pitkän ajan rosvoellut joella, sanoo sitä myöten pääsevän purjehtimaan 40 kilometriä, siellä tullaan kahden latvajoen yhtymäpaikkaan, joista vasemman nimi on Lukebu ja oikean Lindi ja joissa molemmissa on koskia. Wenjalaiset vaihtavat siltä joelta suuret ruuhensa kuivatuilla kaloilla.

Iltasilla 30 päivänä marraskuuta satoi hyvin rankasti; kuitenkin selkeni taivas kello 8 aikaan joulukuun 1 päivän aamuna, niin että voimme jatkaa matkaamme.

Me laskimme noin 6 kilometriä oikeaa rantaa pitkin, kunnes töintuskin saimme vältetyksi pienen virtapaikan, josta käännymme poikki joen toiselle rannalle. Sitte purjehdimme edelleen puolelle päivälle, johon aikaan olim-

me vastapäätä erästä pientä saarta 0° 30' kohdalla pohjoista leveyttä. Ollaksemme säilyttämättä höyryillämme neekerejä, oli meitä neuvottu pysymään aina lähimpänä koskia olevaan niemeen asti vasemmalla rannalla. Niemen kohdalle päästyämme lähetimme oppaamme ja yhden palvelijoistani valasveneellä ylös koskille puhumaan neekerien kanssa. Sillä tavalla onnistui meidän päästä yhteyteen wenjalaiskalastajien kanssa, jotka sitte tulivat kahdella ruuhella meitä tervehtimään; tuntikautinen keskustelu päättyi siten, että meidät kutsuttiin heidän kyläänsä.

Niemenkärjen kohdalla alkoivat näkyä Stanley'n koskien alimmat virtapaikat, mutta niissäkin oli virta niin väkevä, ett'emme päässeet ylös, vaan kiinnitimme höyrymme vasempaan rantaan 3 kilometrin päähän kylästä alapuolelle, kunnes saimme tehdyksi kaikkien wenjalaispäämiesten kanssa välipuheen jonkinlaisesta asemanpaikasta.

Arabialaiset olivat koskia myöten alas tullessaan viekkaasta varovaisuudesta jättäneet wenjalaiset rauhaan saarillensa. He olivat aina 1878:sta eli siitä asti, kun Tippu Tib palasi minun retkikuntaani Vinja Ndjaraan saattamasta takaisin Njangween, hitaasti ja hyvin vähitellen lähestyneet koskia ja siten saaneet jalansijaa suurella, koskien välisellä saarella, josta käsin he olivat näyttelleet mahtavuutta ja teeskennelleet lempeyttä, jopa ystävyyttäkin niitä kohtaan, jotka olivat taipuvaiset antamaan heidän sorrettavakseen; näin oli heidän viimein onnistunut saada wenjalaiskalastajat apumiehikseen. Täten saattoivat he purjehtia Njangwesta ylimmille koskille, antaa ruuhensa siinä Basua-heimon haltuun ja astua maitse Asama-purolle sill'aikaa, kun koskivesiin perehtyneet basualaiskalastajat toivat ruuhet sinne alas ehyinä. Sitte nousivat arabialaiset viidennen kosken alla aluksiinsa ja purjehtivat kuudennelle, josta wane-rukuralaiskalastajat laskivat alas heidän ruuhensa. Sieltä voivat arabialaiset taas purjehtia Stanley'n koskien seitsemännelle putoukselle, jossa wenjalaiskalastajat olivat valmiina luotettavasti laskemaan alas ruuhet. Ja sitte oli tie auki aina Stanley-Pooliin asti. Palatessa väkivaltaisesti raas-

tetun ihmissaaliin kanssa oli parissa orjassa, joista arabialaiset mielellään tahtoivat päästä eroon, kylliksi palkkaa wenjalais-, wane-rukuralais- ja basualaisheimoilta siitä vaivasta, että luotettavasti hinasivat ruuhiston ylös Kongon ylävesiin, joita myöten oli esteetön tie auki aina Njangween saakka.

Stanleyn kosket ovat seitsemän eri putousta 90 kilometrin pituisella kaarevalla matkalla.

0° 28' 30'' kohdalla pohjoista leveyttä ja 25° 24' itäistä leveyttä on seitsemäs putous, joka pienempine virtapaikkoineen häiritsee purjehdusta 3 kilometrin matkan. Tämän putouksen yläpuolella on joki 40 kilometrin pituudelta aluksin kuljettavaa kuudennelle putoukselle asti, jonka vasempaa puolta ei millään tavalla pääse ylös eikä alas, vaan jonka oikea puoli on paremmin vain virran kaltainen, niin että siinä muutamiin vuodenaikoihin ei ole sen suurempia vastuksia, kuin että ne voimakkaalla soutamisella kyllä jaksaa voittaa. Kuudennen ja viidennen putouksen välillä on taas 33 kilometrin pituudelta helposti kuljettavaa, tasaisesti virtaavaa vettä. Viides, neljäs, kolmas, toinen ja ensimmäinen putous ovat niin likekkäin, että ne vain eri ryöpästen mukaan luetaan erikseen; 14 kilometrin pituinen jalkamatka vie niiden kaikkien ohitse. Vaan koska basualaiskalastajat ovat mooneen kertaan kuljettaneet arabialaisten ruuhilaivaston niistä edestakaisin, niin arvattavasti on niissä oikealla rannalla kapeampia haarakkeita, joissa kulku on mahdollinen ja vaaraton. Oikealta rannaltaan ovat putoukset luultavasti samanlaatuiset kuin Niilin virtapaikat; vaan vasemmalta rannalta on niitä aivan mahdoton aluksin kulkea.

Seitsemännen kosken luona on neljä haaraketta. Oikealta rannalta päin alkaen on ensin noin 30 metrin levyinen, kaalettava haara, alaveden aikaan viemäri sille vedelle, joka kuohuu yläpäässä sulun kaltaisen kivikon läpi. Se kulkee 4½ kilometriä bakumulaisten asuman rannan ja erään wenjalaisheimon hallussa olevan saaren, Vane-Rusarin eli Rusarin poikain välitse. Sen noin 400 metriä leveän saaren toisella puolella on putouksen oikeanpuolinen päähaara, 470 metriä leveä; sen ja 280

Eräs lahti lähellä meidän asemaamme Stanleyn putousten luona. Seisemäs putous kaukaa katsoen. (Valokuvan mukaan.)

metriä leveän vasemmanpuolisen päähaaran välillä on kalliosaari. Putouksen alla vasemmassa päähaarassa on toinen, wenjalaisen Wane-Mikunga-heimon kalliosaari, jota vasemmasta mannerrannasta erottaa noin 20 metriä leveä kuohuinen haarake. Putouksen kohdalla on saarien ja koskien ylitse suoraan rannasta rantaan matkaa 1220 metriä. Molempien asuttujen Wane-Rusari ja Wane-Mikunga-saarten välillä yhtyvät molemmat päähaarat kuohuakseen sanomattoman nopeasti ainoastaan noin 410 metriä leveäksi kapenevassa haarassa ja hajotakseen alempana 1,100 metriä leveänä matalain karien ja kivikkosyvennysten ylitse. 3 kilometrin päässä Wane-Mikunga-saaresta alaspäin keskeyttävät purjehdusta kalliokarit ja pienet virtapaikat, jota vastoin oikealla rannalla voi jatkaa matkaa joko Wane-Rusarin ja manteren välistä kapeaa haaraketta myöten 1½ kilometriä taikka päävirtaa myöten aina Wane-Mikungan alapään kohdalle asti.

Noin 1,000 metrin päässä kosken yläpuolella alkavat saaret, joissa asuu Wane-Sironga-heimo päämiestensä Lumamin ja Jansin johdolla.

Kolmessa jo mainitussa heimossa on yhteensä noin 4,000 henkeä, joista 1,500 Wane-Rusari-, 1,000 Wane-Mikunga- ja 1,500 Wane-Sironga-saarella. Nykyään ovat ne ripeästi kasvamassa, kun vainotuita jakusulaisia tulee niihin suuret joukot lisäksi. Nämä neekerit elävät kaikki kalastuksesta.

Molempiin päähaaroihin on kosken kohdalle tehty melkein poikki ulottuvia siltoja. Milloin vesi on hyvin vähissä, lyövät kalastajat kallioiden rakoihin paaluja, kiilaavat ne lujasti kiinni, sitovat niihin poikkipuuta ja ovat siten saaneet itselleen siltoja aina kuohuisten koskien keskelle asti. Ruo'oista palmikoiduilla, lujilla köysillä laskevat he korinsa veteen, joihin virta ajaa kaloja, ja joka päivä käyvät rohkeat kalastajat niitä korejansa kokemassa.

Pieneen saareen keskelle virtaa laskevat he suurilla, leveillä ruuhilla, jotka on koverrettu alempana kasvavista villapuista, ja onpa kiihdyttävää katsella, kun 40 voimakasta miestä, veden kiehunnasta ja kuohunnasta huolimatta, soutaa semmoista venettä. He soutavat ensin va-

senta rantaa pitkin ylöspäin ja laskevat sitte kaikin voimin soutaa ponnistaen viistoon kosken poikki; putouksen yläpuolella on vesi noin heidän päänsä tasalla. Joskus pääsevät he saareen, mutta yhtä usein jää yritys onnistumattakin, ja silloin virta tempaa heidät huumaaavalla nopeudella päähaarojen yhtymispaikkaan ja siitä alas, joka on pelkkää kuohua koko matkan, jonka jälkeen he tekevät uudestaan varallisen yrityksensä. Mutta jos heidän onnistuu kaiken voimansa ponnistuksella pysyä saaren tasalla, kääntyvät he sen alapuolelle; pari airontempausta vie heidät silloin maalle ja verkkojensa luo, joita, jos ovat kaloja täynnä, tervehditään raikkailla riemuhuudoilla, ja siihen iloisesti vastaavat suuret ihmisjoukot, joita joka päivä kokoutuu saarien rannoille uskaliasta soutua katselemaan. Onnettomuuksia tapahtuu usein, tavallisesti siten, että ruuhta huonosti ohjataan, niin että hypiskelevä ja kuohuva virta pääsee koskemaan pitkin sivua ja kaatamaan aluksen. Sukulaiset ja kumppanit, jotka kallioidelta näkevät onnettomuuden, ja muut neekerit, joita varten kalastajat ovat työssänsä, ilmoittavat heti yhteisellä parkumisella tapauksen kaikkiin saariin; joen molemmilta rannoilta rientää kymmenkunta ruuhta apuun.

Wane-Mikunga- ja Wane-Rusari-saarien välisen kuohuvan kosken laskeminen on heistä ihan vaaraton, ja sitä laskevatkin melkein lakkaamatta sekä miehet että naiset, jopa lapsetkin. Semmoista kulkua en ole koskaan muualla nähnyt. Aluksen juoksu on niin nopea ja putous niin jyrkkä, että jonkun matkan päästä joelta katsoen näyttävät laskijat kuin luistimilla lipuvan jäätynyttä mäenrinnettä alas.

Vaikka saarelaiset eivät tiedä mitään sähkömerkkejä niin pitävät he kuitenkin yhtä tehokkaasti yllä yhteyttä suurilla rummuillansa, joita eri paikoissa jyristetään ja jotka niiden merkkeihin tottuneille puhuvat yhtä selvää kieltä kuin suu; niillä ilmoitetaan joka hetki koko seudulle, mitä saarissa milloinkin tapahtuu.

Näöltään ovat wenjalaiset, jakusulaiset ja bakumulaiset hyvin basokolaisten kaltaiset, vaikka bakumulaisten iho on vähän vaaleampi.

Wenjalaiset eivät viljele maata, heidän rikkautenansa

ovat yksinomaan kalat. Keskimäärin saadaan joka päivä 1,000 5—50 naulan painoista kalaa, paitsi mitä pojat tuovat kotiin pienemmistä haarakkeista ja alempaa vähäisemmistä virtapaikoista. Mitä wenjalaiset eivät itse syö tai vaihda bakumulaisille kasvaksiin, savustetaan; heillä on suuret joukot savustettua kalaa, jolla he ostavat jakusulaisilta ja Tshofu-joen heimoilta vaimoja, orjalapsia, ja aseita.

Näillä kalastajaheimoilla on tietysti ihan valloittamaton asuinpaikka, jos vain katsotaan heidän turvallisuuttansa naapurien vihollisuuksilta. Alempana tyynen Kongon varrella asuvat jakusulaiset ja putousten välisessä bakumulaiset eivät suinkaan uskalla lähestyä wenjalaisen saaria, joita melkein joka puolelta vaaralliset vedet suojelevat.

Nämä neekerit ovat utterat ja kekseliäät; kylien kaduilla ovat kalansavustajat työssä savustuslaitoksissaan vanhukset tekevät kukkaroverkkoja ja seuloja, voimakkaat miehet palmikoivat ruo'oista koreja ja punovat köysiä, naiset tekevät leipää, jauhavat punapuuta, seulovat jauhoja, survovat jyviä ja tekevät saviastioita; rannalla puuhailevat ruuhentekijät pienemmissä töissä kiinnittäen särkynyttä keulaa tai peräpeiliä, tukkien rakoa, leikaten aluksesta pois mädännyttä kohtaa ja tehden lankunkapaletta siihen sijaan.

Näiden ihmisten kanssa me siis aioimme yhtyä neuvottelemaan päästäksemme osallisiksi seitsemannen kosken rantain ja saarien omistusoikeuteen. Kun arabialaiset olivat ystäviämme, ei meidän arvattavasti tarvinnut peljätä vastahakoisuutta, sillä molemmille, sekä arabialaisille että neekereillekin, oli tarjona jotakin etua. Meidän asettumisemme koskille tekisi Njangwen roistoille mahdolliseksi saada kankaita ja muita pikku tavaroita, niinkuin veitsiä, ruutia, helmiä, vaskilankaa, huivia, karttuunia, työkaluja, neuloja ja ompelurihmaa, paljon huokeammasta kuin itärannalta; meidän asemaltamme saisivat he myöskin lääkkeitä, ja samalla voisivat neekerien päämiehet helposti ja melkoisesti kartuttaa vaivoin hankittua rikkauttansa kuukausittain suoritettavilla kangasavuilla. Koko heimo, jos sen jäsenet kävisivät oikeissa

vaatteissa, näyttäisi paljon kauniimmalta kuin nykyisessä aivan paljaan alastomuuden tilassa.

2 päivänä joulukuuta raivasimme itsellemme tietä oikealla rannalla tiheikön läpi Wane-Mikungan saareen; siellä tapasimme kaikkien heimojen päämiehet, joille meidän tulomme oli asianmukaisesti ilmoitettu. He antoivat ensin meille runsaan kalalahjan: parrakkaita monneja (silurus), merisusia ja jonkinlaisia haukeja; joukossa oli myöskin minulle hyvin tuttu, suomukseton Tanganjikan singa-kala sekä toinen makrillin kokoinen suomuskala, hyvin ravitseva ja maukas, kuten sittemmin koimme.

Sitte aljettiin sovittelut. Lyhyesti puhuen me pyysimme heiltä lupaa asettua heidän luoksensa, rakentaa kaupungin ja asua heidän ystävinään ja suojelijoinaan rauhassa. Suunnitelmamme esittely vaikutti vilkasta vastustusta. Eräs puhuja nousi, lausutti oppaallamme meidän ehdotuksemme lyhyin lausein ja näytti koneentapaisesti ne toistavan; muut pysyivät aivan ääneti, kunnes puhuja vaikenä, vaan silloin alkoi hurja melu. Olisi luultu heidän aikovan syöksyä toinen toisensa päälle, niin raivoisat olivat liikkeet, niin sukkela ja kiivas puhe. Kun raivo vähän asettui, nousivat he vuorotellen selittämään mielipiteitään. Jos joku puhui hyvästi ja osasi kohti asiaan, hypähtivät ne, jotka katsoivat hänen sanojaan järkeviksi ja kohtuullisiksi, asettelemaan hänen ruumiinsa takapuolta peittävää ruohohuivia, jota vastoin toisenmieliset laskettelivat, kuten meistä näytti, hänelle vasten silmiä kaikenlaisia haukkumasanoja. Sitä kesti niin kauan, kunnes kaikki aivan väsyivät; neuvottelu jätettiin seuraavana päivänä samaan aikaan jatkettavaksi.

Iltasilla lähetti opas minulle sanan, että hyvin luultavasti seuraavana päivänä oli saatava sovinto aikaan, niin että minun tuli pitää valmiina lahjat: helmiä, veitsiä, peilejä, kankaita, vaskilankaa y. m. s.

3 päivänä joulukuuta oli samaa kiivasta puhetta ja raivoisaa lörpöttämistä sinne tänne, vaan kaikki se kuitenkin vähitellen selvisi siivoksi ja rauhalliseksi neuvotteluksi. Hinnasta sovittiin, josta meille annettiin saarien ja vasemman rantamanteren yliherruus sekä asumattomien

seutujen omistusoikeus. Koska maat olivat koko heimon yhteisomaisuutta, pantiin tavaroita runsaastikin 160 punnan arvo maahan, että päämiehet itse saisivat suorittaa niiden jakamisen oman eri arvonsa mukaan, joka tietysti vaikutti vielä monta kiivasta sanasotaa.

Neuvottelujen väliaikoina olin minä jo valasveneeläni tutkinut molemmat rannat ja asemapaikaksi valinnut Wane-Rusari-saaren. Siihen päätökseen kehoitti minua saaren laajuus, maan hedelmällisyys ja helppo pääsy oikealle rannalle, josta voimme saada ruokavaroja. Me ryhdyimme heti valitsemaan saaren alapäästä sopivaa paikkaa ja siinä kasvavaa tiheää vesakkoa hävittämään, jossa työssä tapasimme aikaisempien asukasten jäännöksiä. Saaren yläpäässä, noin 1,100 metrin päässä tulevan asemamme paikasta, olivat sen heimon kylät, jota vastaan meillä oli 1877 ollut vähäinen taistelu.

Kun kaikki neuvottelut wenjalaisten kanssa oli melkoista paremmalla menestyksellä päätetty, kuin kukaan oli osannut odottaakaan, oli meidän velvollisuutemme vielä pitää huolta aseman turvallisuudesta, ja minä lähetin sentähden oppaan ynnä muutamia meidän miehistämme bakumulaisten päämiehen Siwa-Siwan luo. Kuultuaan, miten onnellisiksi wenjalaiset olivat päässeet valkoisten muukalaisten kautta, läksi hän heti kolmenkymmenen raskaita kassave-, banani-, jams-, sokuriperuna- ja kurpitsataakkoja kantavan miehen kanssa 7½ kilometrin päässä olevasta kylästäan matkalle minun luokseni, hänen vaimoväkinsä oli sitä paitsi oppaamme ehdotuksesta pitänyt huolla europaalaisten tarpeista ja tuonut munia ja siipikarjaa ynnä pienen vuohilauman, jotka heti vietiin meidän uuteen saarikotoomme.

Siwa-Siwan ja minun välillä oli, kuten kyllä saatan sanoa, ensi hetkestä asti toisiimme mieltymystä. Kumpi meistä sitä tuhlaavammin osoitti, on vaikea sanoa. Hänen ystävällisistä, tummista kasvoistaan näkyi niin paljon avomielisyyttä ja lapsellista ihastusta, että luultavasti juuri se minussakin kasvatti lämpöisiä tunteita; hyvin minua myöskin kummastutti miellyttävä ja imarteleva tapa, jolla hänen vaimonsa minua ympäröivät ja suloisimpia sanoja kuiskailivat, Siwa-Siwan siitä vähääkään pahastumatta

tai hänen tunteellisuutensa loukkautumatta. Siwa-Siwan kanssa välipuheita tehdessä ei tarvittu mitään tunteellisia puheita, taivuttaaksemme häntä allekirjoittamaan. Wenjalaiset olivat kertoneet hänelle kaikki ja olivat nytkin läsnä hänen päätöstänsä jouduttamassa, jos hän vitkasteli. Siwa-Siwa luotti ainoastaan minun kunniallisuuteeni, ett'ei minun tuloni heidän luoksensa ollut merkitsevä mitään pahaa, vaan kenties kuinka paljon hyvää. „Sinun miestesä“, sanoi hän, „pitää sinun poissa ollessasi oleman minun lapsiani. Lähde rauhassa. Minun asiani on heitä elättää ja minä uneksin joka yö sinusta, kunnes takaisin palaat.“ Kohtalo näytti todellakin luoneen minulle viehättäviä paikkoja erämaahan!

Nyt oli minulla enää vain yksi tehtävä jäljellä, jonka ratkaseminen minusta alussa näytti kuitenkin hyvin vaikealta: miehen valitseminen sen päällikön sijaan, jonka olin tuonut kanssani Stanley'n koskille asemaa hoitamaan vaan joka minua viimeiseen hetkeen asti hartaimmasti pyysi ottamaan häntä kanssani takaisin meren rannalle. Paitsi häntä oli minulla nyt enää ainoastaan kolme europaalaista masinistia, kaksi skotlantilaista ja yksi saksalainen, sekä yksi englantilainen laivamies, joka oli höyryproomun A. I. A:n päällikkönä. Binnie, pikku skotlantilainen, tuskin 1,60 metriä pitkä, tosin hartaasti pyysi sitä virkaa, vaan hänen mitättömän-näköisyytensä minua hyvin arvelutti. Vaan sitte kuitenkin ajattelin, että miehellä, joka on kärsinyt kaikenlaisia vastuksia pitkällä matkalla Sisä-Afrikkaan asti ja jota pitempikin oleskelu täällä maan sydämessä niin miellyttää, että hän siihen vapaatahtoisesti tarjoutuu, että semmoisella miehellä toki lienee ylevää ja lujaa rohkeutta ruumillisen heikkoutensa korvaukseksi, ja sentähden nimitettiin Binnie, Royal-höyryn masinisti, Stanley'n koskien aseman väliaikaiseksi päälliköksi.

Me tasoitimme hänelle neljä acren alaa maata, rakensimme asuinhuoneen, annoimme työkaluja, kirveitä, kuokkia, vasaroita ja nauloja sekä ruokavaroja, vehnä jauhoja, lihaa, kahvia, teetä, suklaata, sokuria, maitoa, soppasäilytteitä, säilytettyjä hedelmiä, voita, perunoita, sianlihaa, silavaa, kastikkeita, etikkaa, viinaa ja kynttilöitä ynnä

suurenlaiset varastot erilaisia kankaita ja kukitettuja kankaita, kirjavia helmiä, kauriraakkuja, vaskilankaa, sormuksia, jalka- ja käsirenkaita, tinattuja lautasia, pikareja ja ruukkuja. Sitte jätimme hänelle 31 aseellista miestä, kaikki sotilastyömiehiä, ja runsaan varaston ampumatarpeita, annoimme hänelle summattoman paljouden hyviä neuvoja, että hänen tuli olla viisas ja oikeudentuntoinen hallituksessaan, rakastettava ja kärsivällinen seurustelussaan, varovainen ja rohkea, jätimme hänet viimein Jumalan halltuun, kun 10 päivänä joulukuuta käänsimme alusten keulat jälleen kotia kohti, ja pikku mies jäi meistä vakavaan, vastuunalaiseen virkaansa.

Me olimme siis päässeet matkamme äärimmille perille ainoastaan yhtä päivää myöhemmin, kuin minä olin Bryselissä ilmoittanut komitealle. Etemmäksi tunkeutuminen ei olisi ollut viisasta, kun siten olisi jo tehty työ jätetty Kongo-yhdistykselle vahvistamatta ja siihen lujemmin liittämättä. Nyt tuli meidän ensinnä koettaa saada suojelusherruutta eri asemain välisissä seuduissa, että meidän hallussamme tulisi olemaan keskeytymätön alue Vivin asemalta aina Stanley'n koskille asti. Nyt kun joka paikkaan, johon olimme koskeneet, olimme samalla kylväneet hyvántahtoisuuden siemenet ja kun joka heimo puolestaan levitti meidän tekojemme kauneuden ja arvon mainetta, nyt oli tuon mainitsemani tehtävän toimeenpano helppo niin ymmärtäväiselle ja kärsiväiselle upseerille kuin esimerkiksi kapteeni Hanssensille. Todellisessa hyvántahtoisuudessa on terveellisiä hyveitä; luonnon kansoihin ei mikään vaikuta miellyttävämmiin eikä valtavammin. Sen vaikutus kasvaa ilman ponnistuksia, sen tarkkaälyisyys vaikuttaa kaikkiin niihin, jotka joutuvat sen piiriin. Kun se esiyytyn niin viattoman näköisenä, ei se ketään loukkaa, eikä siinä ole mitään, joka voisi vaikuttaa tyytymättömyyttä. Jos Stanley'n koskien asemanpäällikkö antaa itseänsä kärsivällisyyden ja lempeyden johtaa, leviää nyt istutetun vesan vaikutus höyryjen palaamiseen asti bakumulaisten kautta kauas sisämaahan, wane-rukuralaisten kautta yläkoskien basualaisille, jakusulaisten kautta, jotka käyvät hedelmiään vaihtamassa wenjalaisille kalaan, Tshofu-jokea ylöspäin ja pitkin hävi-

tettyjä rantoja niin etäälle, kuin vainottuja neekerejä on saariin paennut. Silloin basokolaisetkin sen kuulevat ja ovat pahoillaan, ett'ei heidän maahansa semmoista vesaa ole istutettu kasvamaan heidän luonansa ja heitä hyväatekevällä varjollaan siimestämään.

Yhdesneljättä luku.

Myötävirtaan Stanley-Pooliin.

Alas myötävirtaan. — Arabialaiset antavat meille uskottuja miehiänsä mukaan. — Lumamin ja Lubilashin purjehdittavuus. — Royalin uppoaminen. — Alus vedetään maalle ja korjataan. — Kylmiä tuulia joella. Iboko valioillaan. — Hävyttömiä varkauksia. — Vanki. — Lujasti sidottu pysyy. — Isän kauhistus. — Lunnasta ei huolita. — Sydämellinen vastaanotto Ukumirassa. — Mata-Bwyki raivostuneena. — Enempi vankeja — Meiltä varastettujen tavarain takaisin tuonti. — Vankien irti laskeminen. — Hirvittävä teurastelu. — Nuori Glave Yorkshiresta. Bolobon asema taaskin palanut. — Tietoja lähetyssaarnaajista. — Leopoldvillessä. — Ikäviä sanomia Vivistä.

Tummavesisen Kongon myötävirran auttaessa ja kantaessa oli purjehdus alaspäin tietysti melkoista miellyttävämpi kuin vaivaloinen ponnistelu väkevää virtaa vastaan. Heti puolen päivän jälkeen 10 päivänä joulukuuta olimme taaskin arabialaisten leirissä, jotka tällä välin olivat siirtyneet ja asettaneet majansa poltetun Jakonden paikalle sekä ympäröineet sen paaluaidoilla.

Valtiollisista syistä taivutin minä arabialais-päämiehet lähettämään meidän kanssamme muutamia uskottujansa meren rantaan asti, että he omin silmin näkisivät, minkölaatuinen vaikutus nyt yhä enemmän alkoi levitä pitkin jokea, jonka rannalla he olivat toimitelleet niin laajoja hävittelyjä. Minusta näytti paremmalta sillä tavalla heille huomauttaa, kuin monin sanoin selitellä, että heidän olisi viisaampaa lakata noista verisistä ryöstöretkistä kuin antautua siihen vaaraan, että jonakin päivänä tulla tuprahtaisi kanuunavene poliisivoiman kanssa, joka arvatta-

vasti hyvin lyhyeen keskustelisi semmoisen orjia haalivan roistojoukon kanssa kuin tämä, jonka me näin julkisesti olemme tavanneet Kongon rannoilla. Samallahan arabialaiset myöskin voivat ottaa mukaansa mutamia elefantinluita ja niillä ostaa joitakuita esineitä, joita ehkä tarvitsivat. Päämiehet hyväksyivät ehdotukseni ja lähettivät kymmenen luotettavinta orjaansa laivoihimme, antaen kullekin kolme elefantinhammasta. Me kun olimme oman väkemme ja varastojemme kuljetuspuuhassa sekä asemia perustelemassa joen varrelle, oli meille tietysti hyvin hankalaa nyt vielä kuljettaa matkustavia, mutta minä katsoin sitä semmoiseksi tehtävääni kuuluvaksi asiaksi, joka ei suinkaan ollut kaikkein vähäpätöisin.

12 päivänä joulukuuta jatkoimme matkaamme jokea alaspäin ja kanssamme olevat arabialaiset tiesivät kertoa minkä mitäkin hävitetyistä kylistä, joiden ohitse laskettelimme. Vähän ajan kuluttua laskimme Jäporon ohitse ja tuntikautta myöhemmin saavuimme Lubiransi-joen suun kohdalle. Matkustajamme olivat purjehtineet sitä myöten ylöspäin ja perinpohjaisimmin puhdistaneet molemmat rannat kaikista kylistä. 38 kilometrin päässä suusta on virtapaikkoja; muutamien kilometrien päässä niiden yläpuolella yhtyvät Lumami ja Lubilash, jotka molemmat ovat monen sadan kilometrin pituudelta soveliaat aluksin kuljettavaksi. Isangissa, Lubiransin ja Kongon yhtymäpaikan vasemmassa nurkassa, olivat asujamet jo alkaneet rakentaa uusia majoja, vaan läksivät, meidät nähtyään, kiireimmiten pakoon joen yli, ja näytti heillä olevan niin suuri ruuhilaivasto, että siitä olisi saattanut rakentaa sillan yli koko Kongon. Kun muutamat ruuhet olivat hyvin suuret, ainakin 100 henkeä kantavat, niin oli neekerejä vesillä luultavasti noin 12,000 henkeä.

Lubiransin suu on noin 750 metriä leveä, niin että se joki on suuruudelta Bijerren arvoinen.

13 päivänä joulukuuta purjehdimme sen paikan ohitse Bungan piiristä, jossa sotainen bahungalaisheimo oleskelee, ja neljän tunnin kuluttua puhelimme barumbulaisten kanssa, joiden asuinpaikkana ovat melkein suoraan Bjerren vastapäiset ylängöt. Meidän täytyi luvata, milloin höyrymme ensi kerran palasivat ylöspäin, käydä

heidän luonansa kaupan teossa. Iltasilla asetuimme yöksi Bungungun alapuolelle, bahambalaisheimon aluetta. Se oli etäisin paikka, kuin arabialaiset olivat rosvoretkillään hävittäneet.

14 päivänä joulukuuta piirrettiin minulta käsivartta Irubassa, sitte kohta jälleen Mbungussa ja puolenpäivän aikaan taas uudessa Jaluliman kyläryhmässä; kussakin paikassa viivyimme tuntikauden, selitellen neekereille heidän vesillään kuljeksimisemme tarkoitusta.

Seuraavana päivänä saavuimme siihen paikkaan Ikassan yläpuolelle, josta olimme ylöspäin purjehtiessamme laskeneet joen poikki oikealle rannalle, ja kun nyt olimme kulkeneet Stanley'n koskilta aina tänne Ikassaan asti pitkin vasenta rantaa ja ennen jo tutkineet vasemman rannan tästä alaspäin, niin käänsimme höyryt taaskin Kongon poikki, jatkaaksemme oikean rannan tutkimista. Siinä yli mennessä laskeutui Royal liian lähelle erään saaren yläpäättä, sattui vedenalaiselle kiintonaiselle puunrungolle ja painui heti reunaansa asti. Muut veneet kiiruhtivat heti apuun ja pelastivat kaikki matkustajat sekä arabialaisten elefantinluu-varaston; tutkiessamme sitte veneen tilaa tuli selville, että se oli tarttunut puunrunkoon, joka sitä nyt kannatti. Meidän täytyi pysähtyä yöksi ja jättää Royal oman onnensa nojaan seuraavaan aamuun asti.

Kahdeksan tuntia työskenneltyämme onnistui meidän 16 päivänä joulukuuta saada puunrungosta niin paljo puuta pois kolhituksi, että Royal, kun jalan pituinen reikä tukettiin purjekankaalla, pääsi irti, jonka jälkeen se vietiin rantaan, hinattiin kuivalle maalle ja käännettiin ylösalaisin. Täytyi sahata pois kolmen jalan pituinen ja puolentoista jalan levyinen puupala, joka oli pahasti murtunut poikki, ennenkuin saatoimme ryhtyä korjailemaan aukkoa niiden puiden jäännöksillä, joiden päällä me tavallisesti pidimme kangaspakkojamme. Työkaluina oli meillä saha, kaksi tappipurasinta, vintilä terineen, kirves, raspi ja 2 tusinaa ruuvinauloja. Iltasilla 19 päivänä joulukuuta oli korjaustyö lopussa, vene jälleen vesillä, kone paikoillaan ja lasti pantuna takaisin, kaikki valmiina lähtöön seuraavana aamuna.

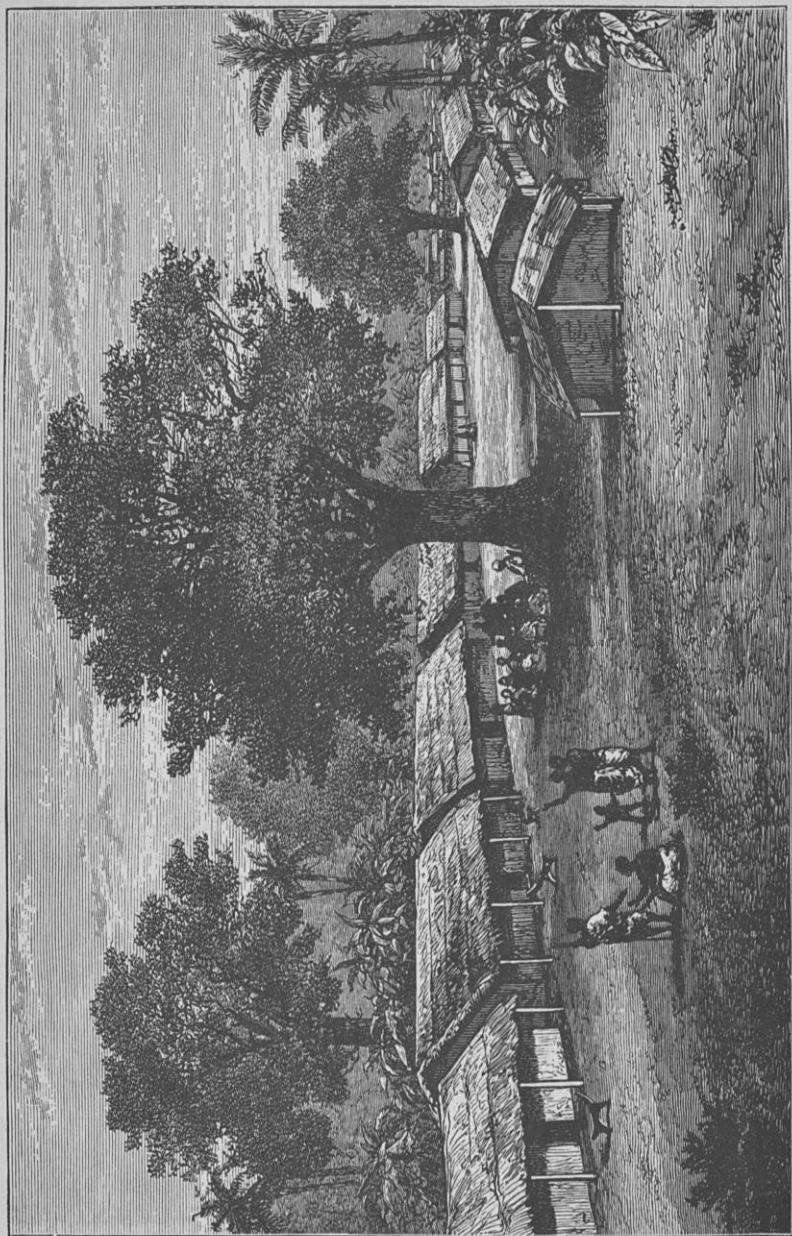
Siitä asti, kun 17 päivänä marraskuuta läksimme

Bijerreä ylöspäin, oli Kongon vesi lakkaamatta alennut, ja kun Royal kulki kokonaista metriä syvässä, ei kulkuväylän tutkiminen ollut lainkaan helppoa, milloin vain poistuimme pääjoesta.

Kello 11 aamupäivällä purjehdimme Upoton kukkulan ohitse sekä pysähdyimme ostamaan ruokavaroja ja tekemään veriveljeys-liittoa ja välipuheita Lubungun, Iban-san ja Minjoton kanssa. Me ostimme erittäin kauniin kappaleen maata, josta on varsin viehättävä näköala. Oli siellä myöskin Ukelen, Umangin, Mpissan ja Iringin edustajia, ja koska ne paikat ovat Upoton naapureja, niin teimme heidänkin kanssansa välipuheita.

23 päivänä joulukuuta kuljimme Ubika-joen ohitse, jonka varsilta ne villit heimot olivat tulleet, jotka olivat tehneet hyökkäyksiä niin laajalti etelärannikolla. Kun päävirta juoksi likemmästi vasempaa rantaa, saatoimme me ainoastaan silloin tällöin laskea pitkin oikeaa rantaa. Kylmät tuulet, jotka virran ja höyryn yksin voimin kii-rehtimällä matkallamme puhaltelivat vastaan, tekivät meidän sairaksi, ja ensi kerran moneen kuukauteen tunsin minäkin nyt voivani pahoin. Matkustaessamme vastavirtaan oli tuuli ollut myötäinen; Stanley'n koskilta Upotoon asti kuljimme laitatuuleen; vaan kun nyt käännymme kulkemaan lounatta kohti vievää joen osaa, kiihtyi mereltä päin noin 2—3 solmuvälin nopeudella liitelevän tuulen voima noin 9 solmuvälin nopeaksi, me kun näet 6 solmuvälin nopeudella laskettelimme sille vastaan; se heti ehkäsi meissä ennestäänkin heikon hikoamisen ja ruumiissamme tapahtui suuri muutos. Kaksi valko- ja yksi tummaihoisen joutuivat heti ensi päivänä tuon omituisen ilmanvaihdoksen uhreiksi. Lasi-ikkunat, jos meillä niitä olisi ollut suojana tuulta vastaan, olisivat meiltä vähentäneet monta sairauden päivää, estämättä kumminkaan alkusia oikein ohjaamasta.

24 päivänä joulukuuta kuljimme monen wabikalaiskylän ohitse, joita bangalalaiset olivat häirinneet, niin että heidän oli täytynyt siirtää kylänsä pienien sivujokien varsille, joiden suut saatiin helposti suljetuksi. Siten heidän piirissänsä on vihollisille vain nimeksi hyökkäyspaikkoja, jota paitsi heillä on tilaisuus turvallisesti peräy-

Katu Iboko'ssa.

tyä sisämaahan, milloin bangalalaiset kuljeksivat rosvo-retkillensä.

Kuljettuamme Lusengon ohitse saavuimme kohta Ibokon alueelle.

Joulupäivän vietimme Keski-Ibokossa, päämies Mata-Bwyki-vanhuksen laituripaikassa. Tämä bangalalaisten hallitsija-ukko ei ollut kotonaan, vaan Bakumbissa vasemmalla rannalla; hänen pojallaan Kokorolla oli raha ajos jalassa. Boleko oli muuttopuuhissa, siirtämässä kyläänsä ja omaisuuttansa uuteen paikkaan Ibokon alapäähän. Mbembe, toinen poika, oli lähtenyt kauppamatkalle Langa-Langaan. Ndjugulta, päämies-vanhuksen suosituimmalta veljenpojalta, oli yhtenä päivänä hukkunut neljä lasta, jonka onnettomuuden surua hän nyt koetti oluella valella unhotuksiin.

„Kun ei kissa ole kotona, saavat hiiret olla valloillaan.“ Varkauksia tapahtui alinomaa. Ibokon „keskenkasvuiset“ olivat valmiit konnuuksiin; heitä kokoutui suuret joukot rannalle, ollen muka hyvin iloisiaan, että näkivät „monen pyssyn herransa“ veljen; mutta heidän ystävällisen lähestymisensä salaiset vaikuttimet selvisivät piankin, kun alkoi käsittämättömällä tavalla kadota minkä mitäkin vartioimatonta „pikku tavaraa“, niinkuin metallinen aironkisko, keihäs, kiikari, lakki, vaatesäkki, sateenvarjo ja omituista kyllä myöskin läkkilaatikko eurolaiselta mieheltä, joka oli aina viattomin ja varomattomin, niin että häntä piti lakkaamatta varoittaa liiaksi luottamasta tuohon näennäiseen ystävyyteen.

Hyvin kiusalliset ne olivat nuo alinomaiset varkauksien ilmoitukset, nämä neekerit kun tietysti niin kauan varastelevat, kun toisten suuri huolimattomuus tavaroistansa antaa heille siihen tilaisuutta; minä sentähden varoitin miehiämme, uhaten rangaista jokaista, ken vielä tuli kertomaan varasteluista, vaan luvaten palkita varkaan kiinni otosta. Sen toimenpiteen seurauksia ei tarvinnut kauan odottaa; eräs mies tavattiin parillaan varastamasta, ja heti tarttuu kymmenkunta kättä häntä vangitsemaan; vaan bangalalaiset juoksivat varkaalle apuun, tarttuen hekin mieheen kiinni, ja heidän olisi onnistunutkin riistää

hänet vangitsijainsa käsistä, ell'en minä olisi rientänyt apuun.

Me veimme vangin riemusaatossa höyrylaivaan ja sidoimme hänet lujasti kiinni sekä rupesimme valmistamaan höyryä matkaan lähtöä varten.

Tuntikausi kului sitte ilman hälinää. Sitte tavattiin taas mies veneenlippua varastamasta, jota hän arvattavasti aikoi käyttää vyötäisillään. Semmoista kultatäh-tisen lipun loukkausta me tietysti emme voineet suvaita; rajusti syöksähtivät meidän miehemme vangin kimppuun; vaan suunnattomilla ponnistuksilla onnistui hänen kiertä pois käsistä.

Kokoro, kuultuaan tuosta isänsä alammaisten häpeällisestä käytöksestä, nousi heti ruuheen, soudatti itseään edestakaisin pitkin rantaa ja uhkasi kovalla, karkealla äänellä varkaille hirmuista kosta, vaan ei kukaan pitänyt vähääkään lukua hänen sanoistaan; sen huomattuaan neuvoi hän minua itse ottamaan selkoa varkaista ja ne kaikki tyyni panemaan kiinni. Sitte tuli hän laivamme viereen katsomaan vankiamme; kauhuksensa huomasi hän silloin hänet omaksi pojakseen.

Kokoron mielenmaltti veti kyllä vertoja Tarkviniuksen surmaajalle; hän yritti puhumaan, vaan sanat eivät sujuneet huulten ylitse. Kiukustuksissaan oli hän tietämättänsä tuominnut oman poikansa. Kokoro-parka! Minä kyllä käsitin, mistä hänen liikutuksensa oli kotoisin. Hän mietiskeli, että hänen poikansa, Ibokon perillinen, oli orjana vietävä tuntemattomille maille. Minä olin jo vähällä määrätä hänet vapaaksi päästettäväksi, helpottaakseni onnettoman isän suurta surua; vaan kun tunsin nämä afrikkalaiset liiankin hyvin, tukeutin säälintunteeni ja sanoin:

„Kokoro, jos hän on sinun poikasi, niin tottahan minä sitte saan takaisin omaisuuteni, ja poika annetaan silloin terveenä takaisin sinun haltuusi.“

Kokoro läksi alla päin ja sormi suullansa pois, sanaakaan vastaamatta. Hän ehkä mietti mitä sanoa äitille.

Koska meillä oli niin arvokas vanki laivassamme, ei meille Iboko tietysti enää ollut sopiva oleskelupaikka;

me siis purjehdimme vastapäiseen saareen. Sinne seurasi meitä serkkunsa Kokoron pyynnöstä Ndjugu neuvottelemaan hänen poikansa vapautuksesta. Hän tarjosi meille kahta elefantinhammasta ja kahta orjaa.

„Ei kahdestakymmenestäkään orjasta ja kahdestakymmenestä elefantinhampaasta! Ajattelehan, Ndjugu. Mitä te vehkeilette, kun ensin teette veriveljeys-liiton minun ja väkeni kanssa ja sitte meitä varastelette? Varkaus on sama kuin sodan alkaminen. Sotaan vastataan sodalla. Joko unhotitte Ibansan, joka monta vuotta sitte kulki teidän kaupunkinne ohitse jokea alaspäin? Ettekö enää muista irebulaisten sotaa, joka sai alkunsa bangalaisten varastelemisesta? Palaa pois ja sano Kokorolle, että minä lähdän alas bakutilaisten luo ja vien hänen poikansa kanssani. Kymmenentenä päivänä palaan minä tänne; silloin minä odotan takaisin omaisuuttani, ja Kokoro saa takaisin poikansa loukkaamattomana.“ Kohta sen jälkeen läksimme laskettelemaan jokea alaspäin.

28 päivänä joulukuuta kuljimme, suurista vaikeuksista selvittyämme, joita hietasärkät meille tuottivat, väkirikasten Usimbin ja Ubengon piirien ohitse, ja kello 4 iltapäivällä saavuimme kapeaan haarakkeeseen, jota myöten pääsee Ukumiraan.

Se kyläryhmä alkoi kuitenkin vasta seuraavana aamuna näkyä ja koko sen väestö oli joella meitä vastaan ottamassa ja tervehtimässä. Ukumirassa on kaksitoista kylää, jotka ulottuvat 15 kilometrin pituudelta pitkin rantaa. Maa on hyvin alavaa, vaan tiheä metsäistä, ja saaret ovat näköään niin tiheät, että on mahdoton päästä niiden pensaston läpi.

Muutamien kilometrien päässä Ukumiran alapuolella on väkirikas Bungatan piiri pitkänä rivinä pitkin oikeata rantaa. Sen yläpäästä vie leveä Kongon haarake viistoon vasemmalle rannalle, jossa Urangan kuiva ja korkea kallioranta pakottaa sen kääntymään Lulungun ja pääjoen yhtymäpaikasta alaspäin. Heti kun meidän höyrymme saapuivat Urangan näkyviin, lähetti sekin koko väkijoukkonsa meitä tuhlaavaisimmalla tavalla tervehtimään. Meidän maineemme oli poissa ollessamme nähtävästi lavealle levinnyt. Urangassa olivat neekerit melkein pä vielä ystä-

vällisemmät kuin Ukumirassa; vasen ranta koetti voittaa oikeata veljellisen ystävyysen osoittamisessa. Seitsemänkymmentä runsasväkistä ruuha suikerteli ympärillämme, huutaen Bula-Mataria nimeltä, toivottaen hänelle „enemmän valtaa“ ja saattaen hänet neuvottomaksi lukemattomilla kutsuillaan eri kyliinsä ja eri päämiestensä mahtavammuuden meluisilla selityksillä. Lukolelan Iuka tuli myöskin semmoisen pauhaavan miesjoukon kanssa höyryn kohdalle; hän oli kauppamatkalla uskaltanut kulkea aina Urangaan asti ja koonnut jo arvokkaan joukon elefantinluuta, niin että hänellä oli hyvä toivo rikkautensa kasvamisesta.

Hän kun oli meidän vanha ystävämme, seurasimme me häntä kyläänsä, johon kohta kokoutuivat kaikki Urangan päämiehet tekemään veriveljeys-liittoa, ystävyyttä juomaan suuren suurista olutastioista ja lausumaan mietteitensä aseman tulevasta paikasta sekä ratkasemaan riitojausa. Kun kaikki Irebun, Usindin, Lukolelan ja Bolo-bon markkinoilla käyneet ruuhet jo olivat levittäneet uusimmat tiedot Bula-Matarin töistä yläjoelle, oli hedelmä aivan kypsä. Me teimme koko Urangan kanssa liiton, ja kova, vaikka viaton pyssynpauke kaukui sen tärkeän tapauksen kunniaksi.

Kello 8 ja 20 minuuttia aamusilla läksimme liikkeelle Urangasta ja kello 4 ja 20 minuuttia iltapäivällä saavuimme päiväntasaajan-asemalle, jossa tapasimme luutnantit Vangelen ja Coquilhatin aivan terveinä; he olivat vielä jatkaneet koristelua, istuttaneet bananikujan sekä monella muulla tavalla kaunistaneet asemaa. Päämies Ikenge oli kuollut, niin ett'ei ainakaan hänen puoleltansa ollut mitään vastuksia peljättävänä.

Me näytimme vangillemme, Mata-Bwykin pojanpojalle, päiväntasaajan-aseman, „mundelen“ suuren talon, muut valkoiset miehet ja varustusväen, tavarakasat, kangasvarastot ja moniväristen helmien paljouden, että hän kaikesta saisi paraimman käsityksen ja sitte tietämättänsä auttaisi meidän pyrintöjämme kaiken sen teeskentelemättömällä kertomuksella, mitä näki valkoihoisten uona.

1 päivänä tammikuuta 1884 läksimme takaisin Ibo-

koon, viemään sinne vankiamme ja päättämään muita puuhia. Luutnantti Coquilhat läksi kanssamme.

Kello 2 iltapäivällä 5 päivänä tammikuuta saavuimme Ibokoon. Mata-Bwyki oli läsnä; hän oli palannut kotiin ainoastaan puoli tuntia myöhemmin, kuin minä läksin purjehtimaan päiväntasaajan-asemalle. Hän oli oikein raivoissaan kohtelutavasta, jota meille oli osoitettu, ja oli vieläkin vähällä tukehtua omaan kiihkoonsa siitä puhuessaan ja kertoessaan, mitä oli kotiin palatessansa kuullut.

„Mitä Kokoron poikaan koskee, niin pidä hänet hallussasi, kunnes tavarasi annetaan sinulle takaisin. Ensin olimme vähän pahoillamme, kun veit hänet kanssasi; vaan nyt, kun toit hänet takaisin, emme enää yhtään pelkää sinua. Se on hänelle hyväksi opiksi ja muille esimerkiksi.

6 päivä tammikuuta kului, ja yhä vielä oli nuorukainen meillä laivassa; 7 päivänä kuitenkin Ibokon päämiehet pitivät ison neuvottelun, jossa oli läsnä suuri joukko miehiä.

Neuvottelun aikana kuiskasi Ndjugu minulle kokouksessa olevan läsnä yhden varkaista, jonka hallussa varmaan tiedettiin olevan meiltä varastettuja esineitä. „Jos voit luottaa miehiisi, niin otata hänet kiinni ja pidä hallussasi. Olkoon muitakin vankina kuin Kokoron poika.“

Muutaman ohjesanan kuiskaus eräälle uskolliselle palvelijalleni riitti viemään 20 miestä laivoista maalle. Varas osoitettiin heille, ja kuuliaiset miehet, nuoria vaatteensa alla, toimivat niin taitavasti, että varas tuli vangituksi aivan päämisten keskellä. Tietysti syntyi siitä melua ja häiriötä, kiivasta puhetta ja raivokasta viittailua, vaan mieheni kuitenkin toivat varkaan laivaan, jossa häneltä sidottiin kädet ja jalat. Melun vähän asetuttua jatkoivat päämiehet neuvotteluaan, vaan muutamien minuuttien kuluttua vangittiin vielä yksi varas erään päämiehen seljän takaa ja tuotiin laivaan, huolimatta uhkauksista, jotka saattoivat kärsivällisyytemme melkein ihan loppumaan.

Mata-Bwyki-vanhus iloitsi sanomattomasti. Ndjugu

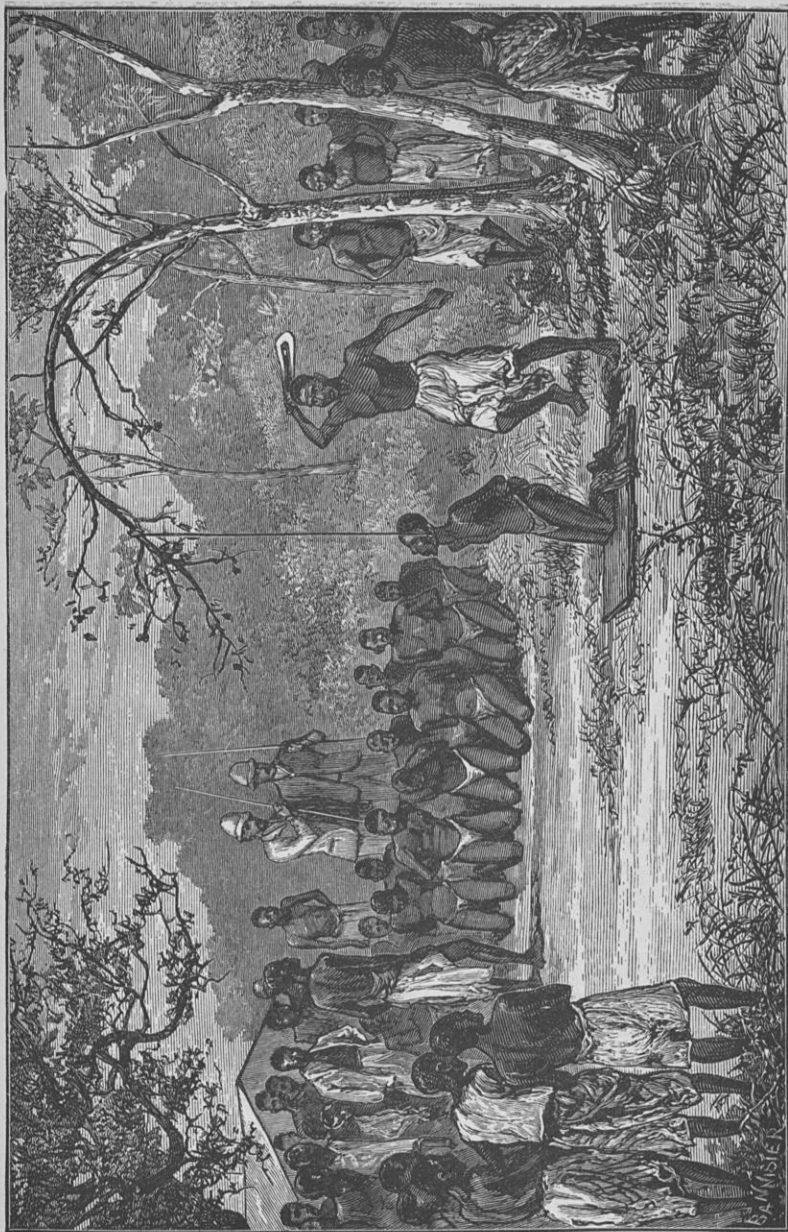
ja Membe pysyivät aivan rauhallisina, niin että muut päämiehet kysyivät, mitä tuo kaikki merkitsikään.

Mata-Bwyki nousi ja vastasi: „Se merkitsee vain, että Bula-Matari tuntee bangalalaisten tavat. Jos varas tunnetaan, voidaan, häntä pitää niin kauan vankina, kunnes varastettu omaisuus tuodaan takaisin. Bula-Matarilla on nyt kolme vankia ja yksi niistä minun oman poikani poika. Hän pitää ne, myö taikka tappaa, miten mielensä tekee, kunnes hänen omaisuutensa tuodaan takaisin. Bula-Matari on toiminut kuin veli. Häntä varastettiin. Hän meni pois kymmeneksi päiväksi; hän on palannut antamaan meille vielä kerran sovinnon tilaisuutta. Etsikää tänne nyt tavarat, mitä olette häneltä varastaneet; muuten vie hän vankinsa pois ja hakkaa pieniksi kappaleiksi, jos mielensä tekee. Minä olen puhunut.“

Sen kuultuaan tulivat päämiehetkin vakuutetuksi, että on hyvin tyhmää tehdä pahaa niin mahtavalle miehelle kuin Bula-Matari; sentähden lähetettiin kuuluttajia joka taholle julistamaan, mikä kohtalo oli tuleva Mata-Bwykin pojanpojalle ja kahdelle muulle bangalalaispojalle ell'ei varastettuja tavaroita anneta takaisin. Vaan kun Iboko on hyvin laaja kyläryhmä, ei se takaisin anto voinut heti tapahtua; 9 päivänä tammikuuta kuitenkin tuotiin ne tavarat yksitellen Mata-Bwykille, ja päämies-vanhus antoi ne minulle. Kun sitte pidettiin tarkka tarkastelu ja huomattiin, ett'ei enää ollut niistä monesta kymmenestä pikku tavarasta ainoatakaan poissa, päästettiin vangit irti ja vietiin Mata-Bwykin luo, joka vihaisesti hymyili kelvottomalle poikansa pojalle ja koossa olevia bangalalaisia ankarimmin varoitti ja kehoitti antamaan Bula-Matarin omaisuuden olla vast'edes koskematta, ett'ei viallisille kävisi hirmuisemmin kuin nyt.

10 päivänä tammikuuta teimme Ibokon kanssa liiton, ja jo samana iltana läksimme, rauhassa kaikkien bangalalaisten kanssa, Kongoa myöten alaspäin.

Päiväntasaajan-asemalle saapuessamme kuulumme kahdelta europpalaiselta kummallisen tapauksen, jonka he molemmat olivat omin silmin nähneet ja joka hyvin muistutti Dahomein verenhimoisia tapoja. Jo ennen oli meille kerrottu julmista ihmisuhreista, vaan kertojat olivat kaik-

Orjien rankaseminen Wakutin luona, lähellä ekvaattori-asemaa.

ki olleet afrikkalaisia, jotka semmoisia tapauksia tavallisesti hyvin laveasti omaan tapaansa kuvailevat. Vaan kun semmoinen kertomus lähtee europalaisen suusta, vaikuttaa se kauhistusta.

Naapuriseudun arvokas päämies, vanha, jo ammoiden rauhaan asettunut ruhtinas, jonka olemassa olo oli minulle tähän asti pysynyt aivan tuntemattomana, oli kuollut, ja beijansien ja bakutilaisten tavan mukaan piti orjia surmattaman seuraamaan päämies-vainajaa henkien maahan. Sentähden alkoivat sukulaiset ja vaimot ostella niin paljon orjia, kuin voivat saada kokoon. Luutnantti Vangelé oli noin 50 miehen päämies, ja kun hän piti asemalla erittäin hyvää kuria, niin että miehet pikaisimmasti tottelivat kaikkia hänen käskyjäänsä, niin bakutilaiset luulivat Yhdistyksen palkattuja sotilas-työmiehiä orjiksi ja koettivat ostella muutamia.

Vangelé, haluten tietää, mihin he oikeastaan aikovat käyttää miehiä, sai kyselemällä tiedon mestauksen valmistuksista, joka oli pantava toimeen päämies-vainajan hautajaisissa. Tietysti ostelut kauhulla hyljättiin ja varustusväki ajoi bakutilaiset keppikyydillä pois aseman piiristä.

Viimein onnistui surevien sukulaisten saada sisämaasta ostetuksi 14 miestä. Kun herra Vangelé sai kyläläisiltä kuulla, milloin mestaus oli alkava, läksi hän ystävänsä ja muutamien miesten kanssa juhlapaikalle.

Siellä oli koossa suuri joukko miehiä. Kuolemaan tuomitut olivat, kädet sidottuina, polvillaan lähellä nuorta pitkää puuta, jonka latvaan oli nuora sidottu. Jotkut miehet pitivät nuorasta ja vetivät niin kireälle, että puun latvapuoli taipui kaareksi. Sitte valittiin vangeista yksi ja hänen kaulaansa solmittiin nuoran irtomainen pää ja puu laskettiin irti, niin että onnettoman uhrin kaula venyi ja koko ruumis oli vähällä nousta koholle maasta. Pyöveli lähestyi, lyhyt, leveäteräinen miekka kädessä ja mittasi aseellaan välimatkaa seisomapaikastaan orjan niskaan siihen kohtaan, johon aikoi iskeä. Kahdesti hän siten mittasi ja kolmannella kerralla löi pään irti ruumiista ja irralleen päässyt puu viskasi ponnistusvoimallaan sen monen metrin päähän. Samalla tavalla mestat-

tiin kaikki muutkin orjat. Päät keitettiin, että liha eroaisi kalloista, jotka oli aiottu pistettäväksi haudalle pystytettyjen paalujen neniin. Ruumiit vedettiin maata myöten Kongoon, verinen maa koottiin ja haudattiin yhdessä päämies-vainajan kanssa.

Vaikka nuori upseeri kyllä tahtoikin pelastaa tuon raakalaistavan onnettomia uhreja, niin ei hänen estelyistään ollut yhtään apua; kun heidän henkeänsä ei saatu rahallakaan ostetuksi, täytyi hänen tyytyä siihen tietoon, että hän seisoj voimattomana raakuuden edessä. Varmaan on armo määrättyyn aikaansa vielä tuleva, mutta sitä ei voi kiirehtiä. Teurastajain vastustaminen väkivoimalla olisi tehnyt heidät itsensä uhreiksi ja koko seudun autioksi.

13 päivänä tammikuuta läksimme päiväntasaajan-asemalta ja saavuimme myöhään iltasilla Usindiin. Opas Jumbila sai runsaan palkan ja myöskin hänen isäntäänsä Mijongoa, jonka haltuun Jumbila nyt annettiin, ilahutettiin anteliaalla palkinnolla siitä, että hän oli antanut orjansa palveluksen meidän käytettäväksemme.

Usindista lähdettyämme pysähdyimme Ngombessa vaihtamaan ystävyyslahjoja ja ottamaan vastaan aseman perustuslupaa, ja 14 päivänä tammikuuta saavuimme Lukolelaan. Nuori herra Glave, Yorkshirestä, ei ollut kovinkaan pitkälle joutunut aseman rakentamisessa, se kun oli vaivaloista työtä; vaan hän itse oli, tietysti paljon tärkeämpää, erittäin hyvissä voimissa. Hän oli tullut niin lihavaksi kuin teurastajamestari, saanut toisen leuan ja paksuudeltaan vahvistunut kolmannen osan. Neekerit häntä lellittelivät ja varustusväki rakasti ja itsensä kanssa oli hän paraimmassa sovussa. Hän oli puuhannut huonekaluja ja tehnyt tuoleja, pöytiä, ovia, ikkunanluukkuja ja kirjahyllyjä. Hän tiesi kertoa sangen paljon harvinaisista taudeista, joita oli Lukolelassa ollessaan oppinut tuntemaan. Kuume oli siellä melkein tuntematon, vaan sen sijaan oli usein ollut sormenpakotusta ja märkimistä, ajoksia ja muita samanlaisia vastuksia.

Arveluttavimman tiedon, kuin Lukolelassa saimme, toi Bolobon aseman päällikön kirje. Toisen kerran oli se asema perinpohjin palanut!

15 päivänä tammikuuta saavuimme Boloboan, jossa

omin silmin tarkastelimme hävittävän tulipalon tuhotöitä: rakennukset, tavarat, pyssyt, yksin Kruppin kanuunan alustakin olivat tuhkana, ampumavarat ja ruutikuulat rikki räjähtäneet.

Tapaus kerrottiin minulle näin: Eräs sairas mies, joka tunsu loppunsa lähestyvän ja oli jo sekapäisenä, päätti hankkia itselleen kunnialliset hautajaiset. Kun päämies kuolee, kääritään ruumiin ympärille tuhansia metrejä kangasta ja hautaus toimitetaan hyvin juhlallisesti. Haudalla amunnassa kulutetaan astioittain ruutia, orjia surmataaan, maa kustutetaan verellä, lemmikkivaimot kuristetaan ja heidän ruumiinsa haudataan päämies-vainajan viereen. Tämä kuolemaisillaan oleva sairas, jolla ei ollut ystäviä, himoitsi myöskin tuota kunniaa ja hiipi yöllä Bula-Matarin taloon pistämään siihen hävittäväistä tulen siementä; ja vaikka hänet saatiinkin kiinni pakomatkalla, niin ei enää mitään voitu tehdä turmion estämiseksi. Kun rakennukset olivat oljilla peitetyt ja kuumasta auringonpaahteesta kuivat kuin tappura, nousi leimusi tuli ylös taivaalle asti ja sen raivo saatiin vasta sitte tukeutetuksi, kun ainoastaan muutamia hehkuvia hiiliä oli merkitsemässä paikkaa, jossa onneton asema oli ollut. Räjähtelevien ruutikuulien hävitystä välttääkseen täytyi aseman miesten paeta joen rannalle kuoppiin. Häiriön aikana karkasi vanki, ja epäilemättä tyytyväisenä kunniaan, jonka saavutti mielipuolisella teollaan, on hän kuollut Bolobon tuonpuolisessa metsässä.

Olipa tämän toisen hävityksen syy mikä hyvänsä, niin] tämä kolmas asemanpäällikön toimiaikana tapahtunut onnettomuus näytti todistavan, että Bolobon yllä liiteli turmiollinen vaikutus, joka ehkä oli vähenevä, jos päällikkö viisaalla tavalla vaihdettiin.

Luutnantti Liebrechts oli ennen Leopoldvillessä näyttänyt sairastavan pitkällistä heikkousta, niin että hänen liikuntansa oli vaivaloinen, kasvonsa kalpeat ja astuntansa horjuva; syyskuussa oli hänet lähetetty Boloboon. Me puolittain pelkäsimme kuulevamme hänenkin jo kuolleen tai lähteneen kotimaahansa; senpätähden me hyvin hämmästyimme, kun voimakas sotilas, hyvän terveyden ja voinnin ilmeinen kuva, meitä tervehti laiturin-

paikalla jä hänet huomattiin luutnantti Liebrechtsiksi. Tämän meille jälleen annetun miehen, hänen terveestä ja kukoistavasta miehuudesta loistavien kasvojensa sekä uudistuneesta elinvoimasta säihkyvien silmiensä näkö lepytti meitä sen verran, että saatoimme kärsivällisesti kuunnella Bolobon toisen palon historiaa.

Tämän nuoren miehen huoleksi annettiin sittemmin aseman uudestaan rakentaminen; kun nyt on 15 kuukautta kulunut hänen nimityksestään, kuulumatta mitään uutta onnettomuutta, niin ei liene enää epäiltävä, että nurja kohtalo on viimeinkin saatu asianmukaisesti sovitetuksi.

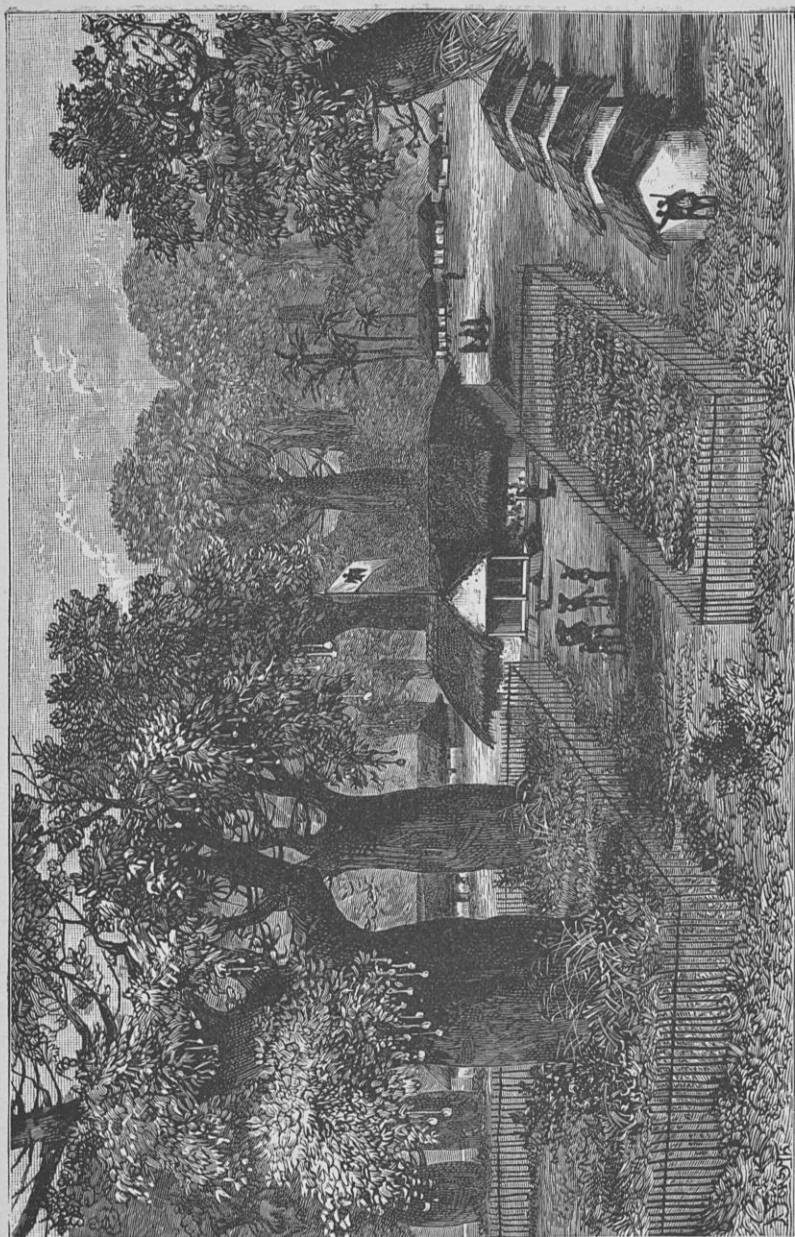
Mitä valtiollisiin tietoihin ja lähetystoimiin koskee, saimme Bolobossa kuulla toht. Ballayn viimeinkin päässeeseen Likuban suulle ja perustaneen aseman Bossiin. Livingstonen-Kongon-sisämaan-lähetystoimen päällikkö oli käynyt Bolobossa valitsemassa paikkaa ja viimein katsonut Tshumbirin alapuolelta Misongon sopivimmaksi lähetysluoneen rakennukselle.

18 päivänä tammikuuta saavuimme Kwa-joen suulla olevalle asemalle; se oli hyvästi edistynyt, sillä oli runsaasti ruokavaroja ja monta luonnollista etua.

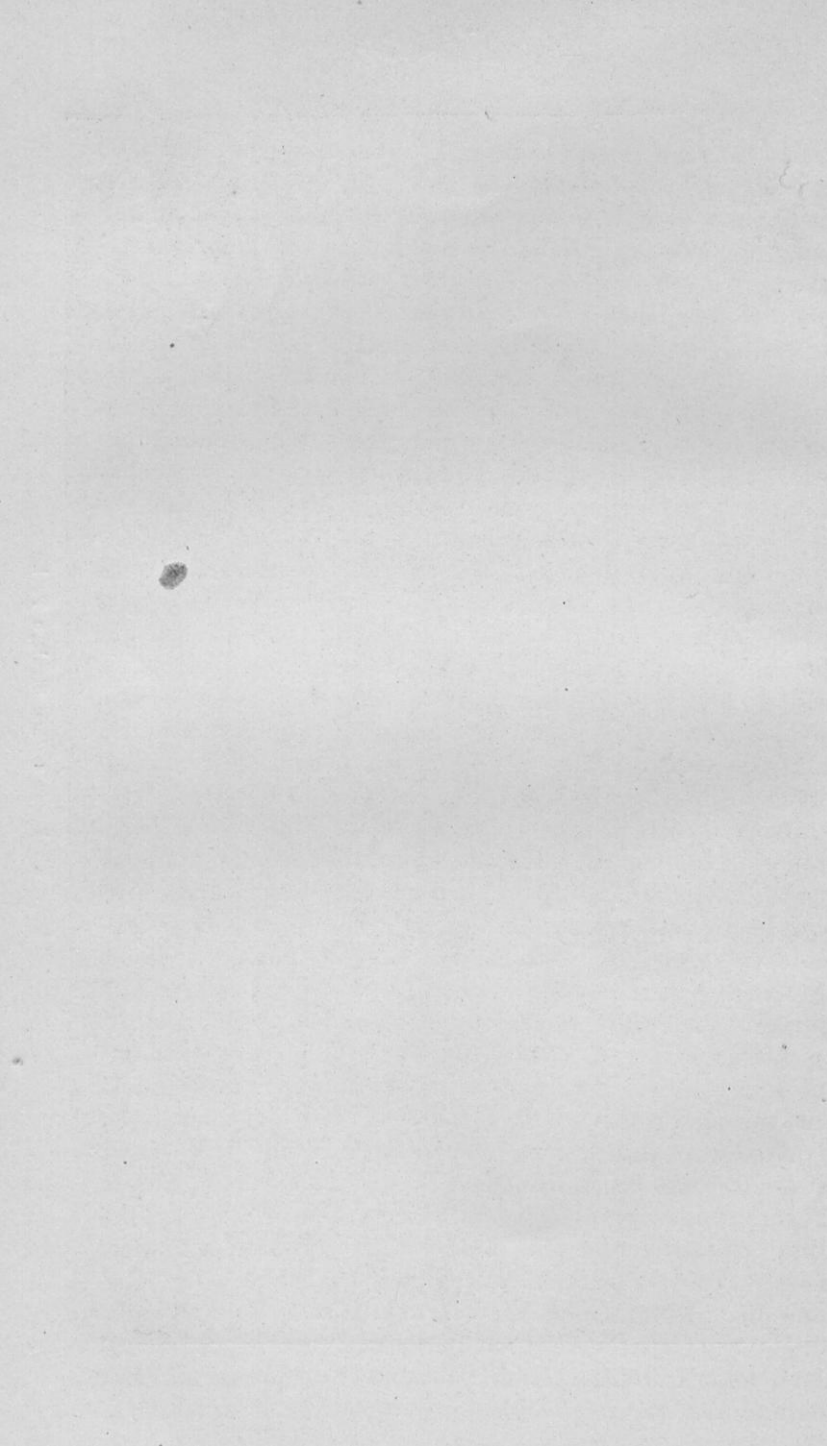
20 päivänä tammikuuta saavuimme Kinshassaan ja huomasimme mielihyväksemme, että asema oli apinan leipäpuiden eli baobab-puiden varjossa, joita on etenkin tässä seudussa runsaasti, tekeillä ja ripeästi valmistumassa. Luja vakavuus ynnä kärsivällinen käytös ja alinomainen pitkämielisyys olivat saaneet ihmeitä aikaan ja tässä Ylä-Kongon, meidän puoleltamme katsoen, tärkeimmässä paikkakunnassa vaikuttaneet täydellisen luottamuksen meidän tarkoituksemme kunniallisuuteen ja puhtauteen.

Kahden tunnin kuluttua Kinshassasta lähdöstä laski laivastomme Leopoldvillen pikku lahteen, oltuaan poissa 146 päivää ja kuljettuaan sill'aikaa Ylä-Kongolla 4,650 kilometriä.

Leopoldville oli, niinkuin sen päällikön luutnantti Valcken onnellisesta vaalista saattoi odottaakin, kukoistava asema, jossa työ, tarkoituksenmukainen työ, oli, paitsi sunnuntaipäivinä, alinomaa ja häiritsemättä käymässä aamusoitosta iltasoittoon asti. Niinpä puutarhat luonnon

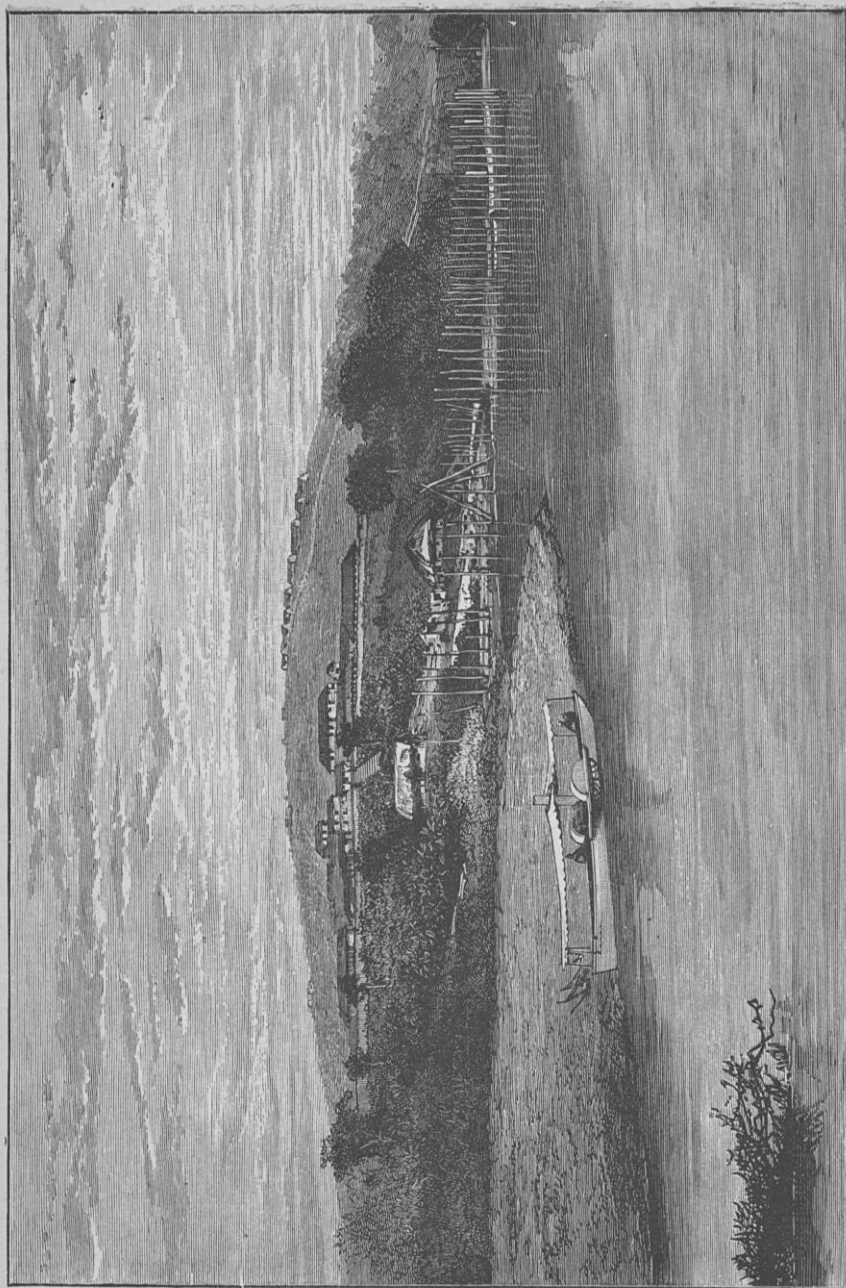
Kinshassan assema, Stanleyn Pool.

avulla olivatkin yhtäkylläisen kukoistavat ja rakennuksia oli pengermällä mahtava rivi, niin että njangwelaiset vieraamme ihmettelystä huudahtivat, johon veneistä vastasi iloinen kaiku. Eikä yksityiskohtien tarkempi katselukaan antanut mitään valituksen aihetta. Kaikki lähi-seudun päämiehet olivat paraimmassa suhteessa europ-palaisiin; markkinoilta, joita pidettiin lähellä Leopoldvilleä taivasalla, saatiin kaikkea, mitä välttämättä tarvittiin, eikä kukaan tiennyt kertoa tylyn mielialan puhkeamisista tai sen vaikuttamista meteleistä tai eripuraisuuksista. Makasiineissa oli riittävästi tavaraa ja ruokaa kaikille Ylä-Kongon sekä nykyisille että ensi matkalla vielä perustettaville asemille.

Vaan sen sijaan oli Ala-Kongolla ja varsinkin pääpaikassamme ollut hyvin suurta häiriötä, ja juuri siitä syystä, että minulle 1882 luvattu etevä henkilö, jonka piti oleman minun pääapulaisenani, toisena päällikkönä ja hallitsijana, ei ollutkaan tullut. Kapteeni D— oli vain hyvin vähän aikaa viipynyt Vivissä, vaan sekin hänen hallituksensa oli ollut merkillisen onneton. Minulle käsittämättömistä syistä oli Vivi europalaisineen ja afrikkalaisineen alinomaisen kuohun tilassa. Viimein oli herra Frederick Goldsmith tullut ja vapauttanut aseman kapteeni D:stä; Goldsmith oli sitte käynyt tarkastusmatkalla aina Isangilassa asti, vaan kohta palannut Erooppaan, ja ystävällinen vaikutus, jota alkoi näkyä Ala-Kongolla, oli hänen lähtöönsä heti loppunut. Päällikkö toisensa jälkeen oli koettanut onneaan tämän onnettomuuden aseman hallitsemisessa, mutta ei kenenkään onnistunut vapauttaa minua moninaisista valituksista, joita minun poissa ollessani tulvimalla tulvi Leopoldvilleen. 120 kirjeestä, jotka olivat odottamassa minun palaamistani Stanley'n koskilta, oli ainoastaan 30 valituksista vapaata; kaikissa muissa oli surkuteltavimpia kertomuksia tukalasta tilasta, joka minut pakotti luopumaan kaikesta paremmaksi korjautumisen toivosta sill'aikaa, kun retken päällikkö toimi Ylä-Kongolla. Kunnollisen sijaisen avulla se kyllä olisi mahdollista, vaan paitsi tuota tietoa herra Frederick Goldsmithistä, joka kuitenkin jo oli palannut Eurooppaan, ei ollut pienintäkään lupasta eikä muuta merkkiä, että Komitea

edes aikoikaan minua millään tavalla auttaa. Minä siis ensiksi pidin huolta höyryjen asianmukaisesta katsonnasta ja varustannasta ja kirjoitin hyvin laveat ohjeet sijaiselleni kapteeni Hanssensille sekä toimitin arabialaiset vieraamme matkalle merenrantaan ja sieltä takaisin Leopoldvilleen, ja läksin sitte itse matkalle Viviin 24 tuntia aikaisemmin, kuin urhollinen kapteeni läksi pitkälle matkalle Stanley'n koskille asti.

Leopoldvillen asema ja satama, 1884. Baptistien lähetystalo Leopold-Hill'en kukkulalla.

Kahdesneljättä luku.

Palaaminen Viviin.

Karavaanin lähtö. — Paljon toivoa lupaavat jäähyväiset. — Ngaljeman viimeiset sanat. — Upseerien rohkasevat päätökset. — Neekerien vierasvaraisuus. — Nselon lautta. — Ngombin ja Mbimbin riita. — Rauhan- teko. — Meidän välipuheemme neekeri-päämiesten kanssa (sanasta sa- naan). — Eri piirien ja niiden päämiesten luettelo. — Teloittaja Lu- tete paranee. — Yhä suureneva vaarallinen maanrako. — Laavaa Ka- lulu-koskien luona. — Mistä se on tullut? — Manjanga sekasorrossa. — Herra ja rouva Inghamin vierasvaraisuus lähetysmajassa. — Sievä asema. — Luima- ja Lunionso-laaksot. — Ilmanala ja terveys. — Kon- go la Lemba. — Vivin muoto. — Ikäviä havaintoja sen aseman huo- nosta hoidosta.

Aamusilla, kun meidän karavaanimme oli lähtemäs- sä marssimaan rantaa kohti, näin minuun syvälti vaikutta- via todistuksia menestyksestä, joka meidän kärsivällisillä ponnisteluillamme oli ollut. 14,000 neliömetriä laajalle pengermälle, jonka olimme hakanneet Leopoldinvuoren rinteestä ja tasoittaneet suurenmoiseksi kävely- ja mark- kinapaikaksi, olivat kaikki Kintamon päämiehet ja muu- tamia satoja heidän alammaisiaan kokoutuneet sanomaan minulle jäähyväisiä.

Ngaljema oli ammuin päässyt lapsuudenaikaisesta holhuunalaisuudestaan. Hän oli aika mies, ryhdissä vä- hänen sotilaanomaista kuuliaisuutta, mikäli sitä voi sanoa olevan toisesta riippuvaisella neekeri-päämiehellä; hän tiesi sunnuntait yhtä hyvin kuin ken hyvänsä meistä ja vietti niitä asianmukaisesti, vetäen auringon noustessa ylös kultatahtisen lipun; hän kävi ystävällisesti terveh- dyksillä vaatimatta ensin panttivankeja, ja oli hyvin tai-

puvainen saamaan minkä mitäkin tietoja meren tuonpuolisista maista, oli luopunut syntyperäisestä hävyttömyydestään ja liallisesta kerskailevaisuudestaan ja vaihtoi lahjoja, odottamatta omistansa enempää, kuin todella ansaitsivat. Pari kertaa oli hän hämmästyttänyt minua myöskin tunteen ilmauksilla, jotka saattoivat minut tarkasti katsahtamaan häneen, huomatakseni, jos mahdollista, vaikuttimet, joista semmoiset ajatukset olivat johtuneet hänelle mieleen. Omituistahan oli tietysti kuulla Ngaljeman suusta esimerkiksi: „Ystävän lahjojen arvoa ei sovi punnita“, tai „Tosi ystävän kädestä on peruna parempi kuin bananikimppu vihollisen kädestä“, tai „Ystävän kesken saa maata ovet auki“, tai „Katse ystävän silmästä on parempi kuin suuri kangasjoukko miehen kädestä, joka aina epäilyttää.“

Kun minä sain järjestetyksi väkeni riveihin, tunkeutui Ngaljema esiin sanomaan minulle vielä jotakin. Hän pyysi minua teroittamaan valkoisille pojilleni mieleen, jotka aioin jättää tänne, ett'ei heidän pitänyt tylysti käyttäytymän häntä ja hänen väkeänsä kohtaan sill'aikaa, kun isä sattuu olemaan poissa; ett'ei heidän pitänyt lyömän eikä sysimän hänen lapsiansa, milloin, ne tulivat asemalle, „sillä“, sanoi hän, „valkoiset miehet ovat yhtä erilaiset kuin mustatkin. Me olemme nyt kaikki ystäviä ja veljiä, vaan kun vanha mies on ehtinyt pois näkyvistä kasvaa nuoren miehen pää korkealle ja hän puhuu kovaa kieltä; kāske poikiasi, jotka jätät tänne, pitämään mielessään, että me olemme Bula-Matarin veljiä.“

Minä huusin kapteeni Seymour Saulezin esiin, esitelin hänet Ngaljemalle ja lausuin erojaisiksi:

„Katso, Ngaljema, tätä minun poikaani. Luota häneen, niinkuin minuun luottaisit. Hän on hidas vihastumaan eikä voi ollenkaan rikkoa sanaansa. Niin kauan kun hänellä on nämä kasvot, ei sinun tarvitse häntä peljätä. Jos hän muuttu mustaksi, silloin tiedät, että hän on tullut sinulle viholliseksi. Katso häntä joka päivä, ja milloin väri rupeaa muuttumaan, silloin heti huomaat häneen pahan hengen asettuneen. Siihen asti makaa rauhassa. Ja nyt, voikaa hyvin, Ngaljema, Makabi, Mubi, Ngako-

vanhus, ja te, Mansuala, Gantshu, Endjeli, eläkää kaikki terveinä!“

Suuri karavaani, joukossa monta Leopoldvillen rakennustyössä apuna ollutta, jotka eivät olleet koskaan enää näkevät tätä asemaa, otti taakat selkäänsä ja läksi astumaan meren rantaan vievää tietä. Ero europpalaisista oli hyvin sydämmellinen. Kapteeni Saulez lupasi tehdä hallituksensa merkilliseksi Leopoldvillen huolellisesta koristelemisesta, kunnes siitä tuli oikein malliasema; toht. van der Heuvel vakuutti tekevänsä Leopoldinvuoren huipulla olevan sairashuoneensa täydelliseksi sekä muuten miehuullisesti ja innolla täyttävänsä velvollisuutensa; kirvesmies Schnoor sanoi, ett'en minä ollut kuuleva hänestä mitään pahaa, ja kapteeni Hanssens lupasi olevansa Ylä-Kongolla tarkkaava, varovainen ja neekerien asioissa kärsivällinen. Kaikkien näiden jalojen lupausten ja muiden ystävällisten sanojen vielä kaikuessa korvissani läksin aseman varustusväen hurratessa ja suuren neekerijoukon käsillänsä viittoessa astumaan karavaanin jäljestä, joka jo oli menossa länttä kohti.

Pitkin koko tietä olivat ystävälliset päämiehet asettaneet suuret saviastiat raikasta, vaahtoavaa palmunnetettä, ja joka kylässä pitivät naiset varalla kylmää vettä, antaakseen minulle ja väelleni eroryypyn ja sanoakseen ystävälliset jäähyväiset.

Ngamberengi, Ngoma ja Makoko-vanhus olivat tulleet ystävineen, orjineen ja lapsineen tielle meitä viimeisen kerran näkemään, ja joka kylä, jonka ohitse kuljimme, näytti semmoiselta kuin suurina yleisinä juhlina. Monikuukautinen tuttavuus oli kypsynyt täydelliseksi ystävyudeksi; ei edes enää ollut jäljellä epäilyksen merkkiäkään, joka ensimmältä oli heidän silmiänsä soaissut. Molemmipuolinen ystävällisyys, jota tunsimme toinen toistamme kohtaan, oli epäilemättä oikeaa laatua, ja heidän karkeat, monenlaisesta työstä ja huonosta hoidosta köhmyräiset kätensä tuntuivat minusta yhtä lämpimiltä kuin mikä muu käsi hyvänsä, jota milloinkaan olen puristanut.

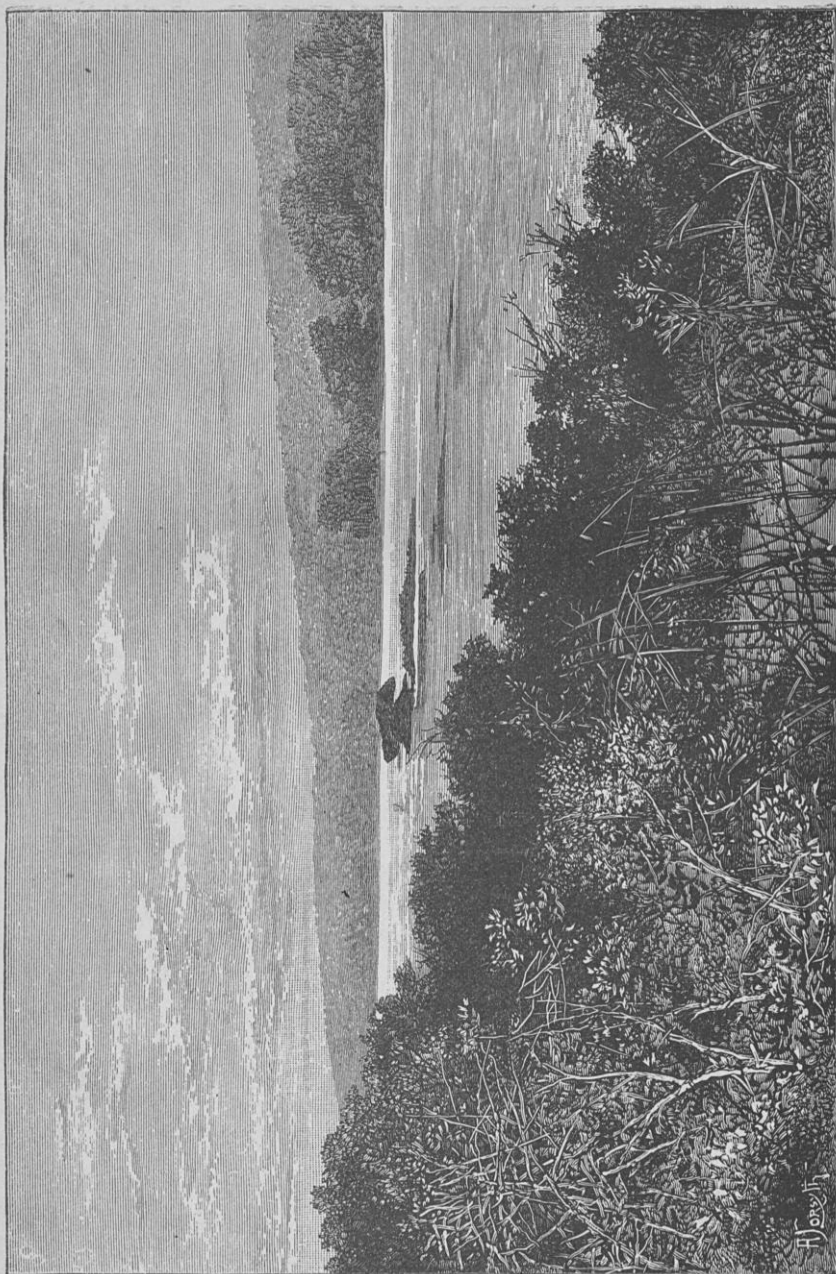
Matkallamme Inkissiin makasimme ensi yömmen Ngoman kylässä, joka on viehättävässä paikassa, tyynen

puolella Ijumbi-vuoresta. Sitte astuimme tuulisen seljanteen poikki, jonne näkyy koko joukko matalampia kukkulanhuippuja, joita toisistaan erottaa tumman lehdistön koukeroiset piirteet; me syöksyimme laaksoon vilpoiseen metsätiheikköön, pääsimme kirkkaassa auringonpaisteessa tasaisen kukkulaseljänteen yli, sukelsimme syvälle rotkoihin, joissa joet elättävät tuoretta vehreyttä, ja kiipesimme jälleen ylös, levähtääksemme Mben ystävällisten ja suloisten palmujen alla. Sitte kävi matkamme korkearuohoista maisemaa myöten, jossa pengermältä toiselle syöksyvä Kongo on pitkältä ainoastaan muutaman kilometrin päässä oikealla puolellamme. Kinsilan bananimetsikön toisella puolella laskeudumme laaksoon, astumaan kirkasvesisen ja pauhaisen Lufu-joen yli; muutamia kilometrejä etempänä länteen päin sijoitumme Nsangun huipun vastapäiselle vuorelle ja katselemme sen nelikulmaiselta harjalta korkeaa, koukeroista, lehdistöltään läpipääsemätöntä metsävyötä, jolle auringonsäteet leviävät ja samalla vienoiset tuulenväreet suutelevat puiden latvoja.

Me jatkoimme sitte matkaa pikku-mäkistä tietä, jonka jälkeen oli astuttava ruohoista seljännettä; kaikkialla tervehdivät meitä ystävälliset neekerit, tullen sievistä kylistänsä joukottain näkemään meitä, kunnes yht'äkkiä olemme syvän metsärotkon partaalla, jota myöten vesirikas, virtava Inkissi-joki juoksee, laskeutuen vähän alempana lautta- paikkaa kauneista koskista Kongoon.

Lautan vartiat ovat Nselossa joen länsirannalla ja kova huuto kajahtaa sinne, että Bula-Matari väkinensä on tullut. Nselon päämiehet ovat meidän palkkalaisiamme ja saavat kuukausittain raha-apua niinkuin muutkin; he sentähden tulevatkin nopeasti ja sukkelaan vievät meidät ruuhillaan toiselle rannalle, ja siellä meitä heidän kylässänsä tervehditään semmoisella tavalla, että he samalla ovat varmat ystävällisestä kohtelusta meidän puoleltamme vast'edeskin.

Nselon toisella puolella on maa melkoisen pitkältä tasaista. Seudun läpi juokse pikku jokia Inkissiin, joka rajoittaa vasemmallamme tätä tasankoa, jota nyt astumme ja joka on kyllin kaukana Kongosta, ett'eivät syvärotkoiset kukkulat meitä vähintäkään haittaa. Me kuljemme vie-

Kongo muutama penikulma yläpuolella Lulamban yhtymistä Kongoon.

hättävän pikku joen yli ja sitte hiukan kaarevaa seljännettä Mbimbin kylään, jonka lähellä huomaamme puuhun hirtetyn miehen; Kongomaan kosto-oikeus on sillä tavalla rangaissut häntä julkisilla markkinoilla harjoitetusta varkaudesta.

Mbimbin asujamet tervehtivät meitä iloisella huu-dolla, sillä täällä ovat meidän kantajamme, jotka kaikki tuntevat meidät vallan hyvin. Ihmiset lakasevat ja siistivät majojaan vierastensa vastaanottoon; vaahtoavaa palmuviiniäkin tulee maljoissa ja astioissa esiin heidän kiitollisen mieltymyksensä merkiksi.

Ngombi, aivan vieressä oikealla puolella, on suututtanut Mbimbiä, jonka päämiehet sentähden kysyvät minulta neuvoa, mitenkä voisivat vihaansa sammuttaa Ngombin paraimmalla verellä. Se on oikea myrsky tyynillä vesillä! Minun tehtäväni, rauhan ja veljellisyyden saarnaamiseni, ei ole siis vielä päättynyt, ja heidän täytyy kuunnella minun isällistä kehoitustani pitämään rauhaa. Tietä ei voi eikä saa sulkea! Ei saa kuulua mitään taistelua, ei yhtään pyssynlaukausta; kantajat lähtevät tyhjin käsin, mutta palaavat taakat seljässä meren rannalta eikä heitä saa säikyttää taistelun pauhulla, sotahuudoilla tai muulla sellaisella. Ja mbimbiläiset lupaavat luottavaisesti tukeuttaa vihansa. Vaan saadakseni heidät myöskin tunnilisesta pitämään lupauksensa, teen heidän kanssansa, niinkuin joka päämiehen kanssa pitkin tietä, välipuheen siihen suuntaan, että heidän tulee määrätystä, heille kuu-kausittain maksettavasta kangaskappaleesta pysyä erillään kaikista hyökkäyksistä ja väkivaltaisuuksista naapurejansa vastaan. Tämän ja muiden välipuheiden tarkoitus näkyy ja selviää paraiten seuraavasta välipuheen kaavasta:

(Kopio.)

KONGO-LAAKSON KANSAINKESKINEN RETKIKUNTA.

BANSA-MBUBAN KYLÄSSÄ, NSUNGIN PIIRISSÄ,
26 päivänä maaliskuuta 1884.

Me allekirjoitetut Nsungin päämiehet sitoudumme tunnustamaan Kansainkeskisen Afrikan-Yhdistyksen yliherruutta ja sen merkiksi otamme käytettäväksemme Yhdistyksen (sinisen, kulta-

tähtisen) lipun. Me julistamme tahtovamme pitää tien avoinna ja kaikista maksuista ja veroista vapaana kaikille vieraille, jotka kulkevat Yhdistyksen asiamiehen suosituksen turvissa.

Kaikki riidat meidän ja naapuriemme tai mihin kansallisuuteen hyvänsä kuuluvan vieraan välillä jätämme mainitun Yhdistyksen ratkaistavaksi.

Me selitämme, ett'emme ole ennen tätä välipuhetta tehneet kenenkään kanssa mitään suullista tai kirjallista sovintoa, joka tämän välipuheen tekisi voimattomaksi.

Me julistamme, että me ja meidän jälkeläisemme täst'edes kaikissa meidän menestystämme ja alueitamme koskevissa asioissa tyydymme Yhdistyksen edustajan päätöksiin emmekä tee välipuhetta kenenkään kanssa, esittämättä koko asiaa Manjangan tai Leopoldvillen päällikölle, emme myöskään millään tavalla tee vastoin tämän välipuheen sanoja tai henkeä.

Todistajat:

Duallan merkki ○

Tshami Pard.

Muamban merkki ×

Makitun kylästä.

Nsungin päämiehen

Kikurun merkki ×

Bansa-Mbuban päämiehen

Nsekan merkki ×

Bansa-mbubalaisen

Nsakon merkki ×

Bansa-mbubalaisen

Insila Mpakan merkki ×

Bansa-Mbuban päämiehen

Iriakin merkki ×.

(Välipuhe.)

Henry M. Stanley, Kansainkeskisen Afrikan-Yhdistyksen nimessä ja puolesta, ja Ngombin ja Mafelan kuninkaat ja päämiehet ovat Etelä-Manjangassa pitäneet kokouksen ja tarpeeksi neuvoteltuaan tehneet seuraavan välipuheen:

Art. 1. Ngombin ja Mafelan päämiehet tunnustavat hyvin toivottavaksi, että Kansainkeskinen Afrikan-Yhdistys olisi sivistyksen ja kaupan edistämistä varten pysyväisesti asuva heidän maassansa. Sentähden he nyt vapaasta tahdosta antavat omasta ja perillistensä ja jälkeentulevaistensa puolesta kaikiksi ajoiksi mainitulle Yhdistyk-

selle yliherruuden sekä kaikki herruus- ja hallitusoi-keudet kaikissa heidän piireissensä. He sentähden lupaavat mainittua Yhdistystä auttaa maan hallitsemisessa ja hoitamisessa ja käyttää vaikutusvaltaansa kaikkiin muihin asujamiin, joiden yksimielisellä suostumuksella tämä välipuhe on tehty, siihen suuntaan, että kaikkia mainitun Yhdistyksen säättämiä lakeja totellaan ja että kaikkia töitä, parannuksia ja retkiä, joita mainittu Yhdistys panee alulle mihin aikaan ja missä paikassa hyvänsä tätä aluetta, autetaan työvoimilla tai muulla tavalla.

Art. 2. Ngombin ja Mafelan päämiehet lupaavat yhdistää kaikkina aikoina sotavoimansa Yhdistyksen sotavoimiin vastustamaan mihin kansakuntaan hyvänsä kuuluvan vieraan väkivaltaista tunkeutumista ja torjumaan heidän rynnäköjensä.

Art. 3. Tällä lailla luovutettu ala on likimäärin näin laaja: koko Ngombi- ja Mafela-maa ynnä niille veroa maksavat maat. Ngombin ja Mafelan päämiehet vakuuttavat juhlallisesti, että koko tämä alue on heidän omansa, että he saavat vapaasti tehdä sille, mitä tahtovat, ja että he eivät ennen ole mitään osaa näistä piireistä vieraille välipuheella, luovutuksella tai kaupalla antaneet eivätkä vast'edes mitään semmoista sopimusta tee ilman mainitun Yhdistyksen suostumusta. Kaikki tiet ja vesiväylät, jotka tässä maassa on, oikeus ottaa niillä maksuja, kaikki metsästys-, vuorikaivos- ja metsä-oikeudet, sekä mitkä hyvänsä viljelemättömät maapalat, jotka mainittu Yhdistys milloin tahansa valitsee, ovat olevat sen täydellisenä omaisuutena.

Art. 4. Kansainkeskinen Afrikan-Yhdistys sitoutuu maksamaan Ngombin ja Mafelan päämiehille seuraavat tavarat: kappaleen kangasta joka kuukausi kullekin allekirjoitetulle päämiehelle sekä sitä paitsi lisäantimena kangaslahjan. Allekirjoitetut päämiehet todistavat täten hyväksyvänsä tämän palkinnon ja kuukausavun täydelliseksi korvaukseksi oikeuksiensa luovuttamisesta mainitulle seuralle.

Art. 5. Kansainkeskinen Afrikan-Yhdistys lupaa:

- 1) Luovutetun piirin neekereiltä ei ottaa mitään käytettyä tai viljeltyä maapalaa muuten kuin molemminpuolisesta sopimuksesta;

- 2) kaikkein voimainsa mukaan edistää sanotun maan menestystä;
- 3) asujamia suojella kaikesta sorrosta ja vierasten tunkeilemisestä;
- 4) antaa päämiehille vallan pystyttää Yhdistyksen lipun, selvittää kaikki paikalliset riidat ja sovinnoiset ja pitää yllä valtaansa neekerien kesken.

Hyväksytty, allekirjoitettu ja julistettu nykyisenä 1 päivänä huhtikuuta 1884.

HENRY M. STANLEY.

Allekirjoituksen todistajat:

E. SPENCER BURNS.

D. LEHRMANN.

DUALLA.

Ngombin ylipäämiehen

Tonkin merkki X

Mafelan ylipäämiehen

Mampujan merkki X.

Me allekirjoitetut nimiemme kohdalle merkittyjen piirien päämiehet juhlallisesti velvoitamme itsemme, perillisemme ja jälkeentulevamme molemminpuolista auttamista ja suojelemista var-
ten täyttämään seuraavat määräykset:

Art. 1. Me sitoudumme „Uuden liiton“ nimellä ja arvolla yhtymään ja liittymään, s. o. meidän eri piirimme, niiden kaupungit ja kylät on liitettävä yhdeksi yhteispiiriksi, jolla vast'edes on nimenä Uusi liitto (*New Confederacy*).

Art. 2. Me julistamme tarkoituksenamme olevan yhdistää sotavoimamme ja varamme kaikkien mainitulla alalla olevien piirien yhteiseen puolustukseen ynnä asettaa sotavoimamme ja varamme sen järjestyksen alaiseksi, jota me pidämme paraimpana kansan yleiselle vaurastukselle ja liiton menestykselle.

Art. 3. Uutta liittoa voidaan laajentaa kaikkien niiden piirien lisäksi ottamisella, jotka rajoittuvat mainittuun alueeseen, milloin vain uusien piirien päämies pyytävät yhtyä ja ilmoittavat hyväksyvänsä nämä tähän pannut määräykset.

Art. 4. Me, uuden liiton kansa ja päämiehet, otamme tunnus-
lipuksemme sinisen lipun, jossa on keskellä kultatahti.

Art. 5. Liittolaispiirit takaavat, että heidän kesken tehtyjä väli-
puheita pidetään kunniaassa.

Art. 6. Liiton julkinen sotavoima on, joka toisen asekuntoisen
palvelusperusteella, järjestettävä neekereistä tai vieraista
vapaaehtoisista.

Art. 7. Tämän sotavoiman järjestäminen ja ylläpitäminen sekä
aseiden hankkiminen sille jätetään kaikki Kansainkeskisen
Kongo-Yhdistyksen pääedustajan huoleksi.

Näihin määräyksiin, jotka ovat tuloksena eri neuvotteluista
yksityispiirien välillä ja joista me olemme oppineet tuntemaan
yleiset toiveet, liitämme me täysinvaltiaat päämiehet ja muut
Kongon piirin miehet täten nimemme, sitoutuen siten noudatta-
maan jokaista niistä määräyksistä:

<i>Kionson piiri</i>	{	Matanga (merkki).
		Mahimpi-Mbesa.
		Mbambi.
		Mbango-Mpambo.
		Mkote.
		Mango-Mbando.
		Mbango-Mkote.
		Mpanbo-Kionso.
	{	Mtimpi-Mavungo.
		Mtimpi-Mpambo.
		Mambouko-Ntamo.

<i>Vivin piiri</i>	{	Massala.
		Vivi-Mavungu.
		Kapita.
		Bensani-Kongo.
		Vivi-Mku.
		Mambuku.
	{	Ngufu-Mpanda.

<i>Nsandan piiri</i>	{	De-de-de.
		Samuna.
		Sanda-Mundele.
		Sanda-Mallele.
	{	Sanda-Mpolele.

	Mkandu.
	N'Sanda-Manena.
	Nebangi.
	Nekumbi.
	Ngomi.
	Netsima.
<i>Nsandan piiri</i>	Suka-Madrata.
	Makaja.
	Mganga.
	Kapita-Nsanda.
	Kapita-Fontula.
	Sanda-Nllele.

<i>Boëten piiri</i>	Boëte-Nsita.
-------------------------------	--------------

	Fulula.
	Mavinga.
	Nsau.
	Ngombi.
<i>Magangilan piiri</i>	Pambu.
	Makambu.
	Kapita.
	Nimpangi.
	Nekinga.

<i>Msukan piiri</i>	Msuka-Mkwete.
	Msuka-Masinga.
	Msuka-Mavungu.

	Sadika-Bansi.
	Bansa-Mansi.
<i>Sadika-Bansin piiri</i>	Mku.
	Msita.
	Mtona.

	Matanga.
	Kapita-a-Matanga.
<i>Lefunan piiri</i>	Singa-Maka.
	Madiata.
	Mavinga.
	Nefula.

<i>Jellalan piiri</i>	{	Ntete-Jellala. Ngombi. Mambuku. Moemba. Mbensa. Sakala-Konso. Makaja.
<i>Kinsalan piiri</i>	{	Mekukwe. Mavinga. Netunga.
<i>Lussala-Kindungan piiri</i> . . .	{	Mavinga-Kindonga. Mavinga. Mku.
<i>Vivin piiri</i>	{	Matumbo-Nipombo. Nelomle. Nefuka-Mossa. Nigombe. Nematta. Nicombbe. Nesukka. Matouks. Kapita-Tshiama. Nalafundi-Kinkele. Mangofo.
<i>Isangilan piiri</i>	{	Massuna-Mampuja. Nsaulelo.
<i>Ngoman piiri</i>	{	Ngoma. Nsadi.
<i>Tshiama-Mbongan piiri</i> . . .		Tshiama-Mbongo.
<i>Isenda-Nsendin piiri</i>	{	Isenda N'Sendi. Ne-Linsa. N'Sansi.
<i>Limama-Majukonan piiri</i> . . .		Limama-Majukona.

<i>Luteten piiri</i>	{	Lutete Kimprika. Tededede.	
<i>Ndambi-Mbongon piiri</i> . . .		Ndambi-Mbongo.	
<i>Mbindan</i>		Masau-Tshama (Bindu).	
<i>Tshionson</i>		Tschionso.	
<i>Kibwandan</i>		Matanga-Sissulwa (Kimbwanda).	
<i>Kineatin</i>		Itshiakundama (Kineati).	
<i>Kimbundan</i>		Itshiamboma (BansaKinbunda).	
	{	Itshiam-Mbongo. Lengo-Mbensa.	
<i>Gangan piiri</i>	{	Itshimo-Mvangu Lakali-Bwadi Matombukele. Ntete.	Makari.
<i>Sellelen piiri</i>		Sellele.	
	{	Loanda-Laswambu. Nassoma. Natela. Itshiama-Kimpioka. Tshiomkiandu (Kilonda).	
<i>Maswamban piiri</i>	{	Lussala-Jori Itshiamambourn Busalla-Busundi Itshiamkumama	Kussala. Monauganda.
		Sakola-Lema (Makanga). Itschiamdebe (Melonde). Salamamboina (Makanga). Lussala-Wala. Inkelia-Lubrofa.	
<i>Natuman piiri</i>	{	Kingoma. Sukibola. Lutete-Majungi.	
<i>Ntombon piiri</i>		Kinkela-Lenga (Nsanda-Ntombo).	

Jongan piiri { Malonore.
Mavindi.
Itshiampansu.
Mavambu.
Itshiakundama (Nganda).

Kikain piiri { Lutete-Ngoma.
Lutete-Nsona.
Tiama-Sumpa.
Naboela (Nsundi.)
Kikundama.

Moinsin piiri { Kinkela-Nsita.
Kinkela-Loko.
Sakala-Jeta.
Mavamba-Bevakela.
Lussala-Mkento.
Malanda-Mbako.
Sakola-Bato.

Kissimban piiri { Mavambo-Msebwa.
Sakala-Nianda.
Sakala-Guila.
Tsheka-Navundi.
Bambu-Mkumba.
Lutete-Landu (Kulukingo).
Thama-Lutila.
Lutete-Makundu (Makai).
Kinkelu-Baku (Kinanje).
Sikidole (Kavunda).
Sakala-Masefo (Muswambu).
Miku-Niema (Mbota).
Kinkela-Manjanga (Bansa).
Itshiamba-Mbonga (Monisi).
Nsakala-Ronko (Bansahungo).
Nsakala-Mpansa (Kaisi).
Itshiamba-Lebula (Kissimba).
Lutete-Mbondi (Kissimba).

	Kenkala - Kadji (Kempampala Kinsras).
	Lutete-Nsembla („ Kionso).
<i>Kompolan piiri</i>	Lutete-Matanka („ „).
	Itshiamana-Likombe („ Moansa).
	Itshiamana-Mbota („ Kissimba).
	Lutete-Msjala („ „).
	Kenkella-Mpossi („ Moansa).
<i>Wunkin piiri</i>	Sakala-Libemba.
	Lutete-Masiona (Kissembe).
<i>Mkundu-Mputun piiri</i>	Susi-Moka (Monakila).
	Sakala-Libemba.
	Hussala-Salu.
<i>Bansa-Kivumban piiri</i>	Sakala-Maviamu.
	Ntalenta.
<i>Kimpudan piiri</i>	Kinkela-Mbenda.
	Lutete-Ngoma.
	Itshiamana-Kansu (Monakidi).
<i>Mkundu-a-Mputun piiri</i>	Matuna-Mansa (Mbindi).
	Mavambu-Luswaansa (Melonde).
	Ionia-Mboma (Ngombe).
	Lutete-Mavungu (Kiamba).
	Sakala-Mbwoka (Kaidji).
	Movemba-Motunda (Ntando-Ngombe).
<i>Ntombon piiri</i>	Siku-Sambi (Makanga).
	Lutete-Mokidi (Nakadji-Kuna-Zoële).
	Kinkela-Makinsi (Kinkongo).
	Mivinse (Kissinga).
	Sakala-Makansa (Mankamba).
<i>Mokangan piiri</i>	Mkanda (Bansa-Njunga).

<i>Makungan piiri</i>	{	Mkanda (Bansa-Njunga). Kassungwa (Bansa Makango). Tshiko-Majaka (Nivisa).
<i>Glonalan piiri</i>	{	Bako (Mbansa-Tampala). Itshiamia-Kundi.
<i>Bemban piiri</i>	{	Bangasi. Matunda-Mkassa. Kussala-Mputu. Nsuki-a-Mbongo (Mavula). Msuka-Bansa ("). Malembessa ("). Tshiamia-Lutuba (Madioka). Nampollele ("). Glonalla-Makuta-Didela (Nsala). Tshiamia. Nawami (Monasala). Majemba (Mokinanga). Kinsiola (Kinkinka).
<i>Ngomben piiri</i>	{	Jandudu. Namampuia. Mangomole (Nsieka-Mavalu). Bikandu. Banumi.
<i>Kimpirin piiri</i>	{	Nampampuia (Kunango). Makaia ("). Kivesna (Kimbuku). Mandangi (Kimbongo). Qualuka (Unatiba). Majemba (Kissenga). Senga (Ngola). Mojola (Kinkulu). Nialubu (Koisefu). Nalekete (Kintoko). Mbuku (Kudjadji).

<i>Bulun piiri</i>	{	Sumbu(Bulu).
		Makito.
		Nabukutu.
		Nausudi (Kaladi).
		Nawadji.
		Nsilabonda (Ntandu).
		Kebawele (Kimbonda).
		Namoina (Mantoba).
<i>Kibondan piiri</i>	{	Majossa (Mbindi).
		Benba (Kiboli).
		Msuela (Kimpange).
		Betani (Msandu).
		Minina (Broende).
		Kwemsunga (Kulonde).
		Sukula-Mbonga.
		Tambele.
		Venga.
<i>Kalemban piiri</i>	{	Nampaia.
		Nsangi (Makadji).
		Gampoia.
		Lussilo (Konso).
		Monajendi.
<i>Losin piiri</i>	{	Kiboli (Kibunga.)
		Kimponda (Kitunda).
<i>Kibindikan piiri</i>	{	Lomba.
		Makiona.
		Matari.
		Niangana.
		Majella.
<i>Ntombon piiri</i>	{	Kuakalla.
		Makitu.
		Filankoum.
		Longosi.
		Masuka.

<i>Bansi-Kimbukon piiri</i>	{ Baghidi. Petelo. Lovamba.
<i>Ngojan piiri</i>	{ Lufuansu. Borgi. Kimbwanga.
<i>Lemban piiri</i>	{ Petelo. Komingo.
<i>Mbun piiri</i>	{ Makuata. Gomantade. Gongoulu. Djos.
<i>Ndandangan piiri</i>	{ Tanglongo. Matuso Mbongo. Kansa. Mkossa. Mavungu. Luvouma.
<i>Ngombin piiri</i>	{ Petelo. Soa-Manipuja. Msualu. Tong. Tunso-Mivembo.
<i>Mpangan piiri</i>	{ Mballa. Petelo. Jinda. Lolowe. Missanga. Melengo.
<i>Luteten piiri</i>	{ Ngombe (Ngombe). Makitu (Bansa-Kandoke). Lutete Lufuntshou. Issa. Dongo (Bansa-Kindingo).

	{	Tiamutulu (Kinangilwa).
		Kinonga.
		Nsumbu (Kimbanda).
		Dolorwala.
<i>Luteten piiri</i>	{	Ntoba (Funsou).
		Tshiakambongo (Nsoundon).
		Petelo-Secca (Nkoko).
		Petelo-Sumba (Kinibensa).
		Bemba.
		Bolotovo (Kindemba).
<i>Sellon piiri</i>	{	Tusa.
		Tschalla.

(*Kopio Herra Stanley'n muistutuksista.*)

Huomaa. — Isangilassa olivat läsnä Morgan, Parminter, van Kerckhoven ja Hertwig.

Isangilasta Luluun etelärantaa pitkin läsnä Morgan ja Parminter.

Lutete Kuna, nsandalainen neekeri, läsnä tulkkina.

Alkuperäiset välikirjat lähetettiin Brysseliin herra Morganin kanssa, joka on niistä lähettänyt vastaanottokuitin luutnantti Valckelle.

Kenraali Goldsmith on saanut kopion.

Minä sain kopion.

H. M. S.

(*Kopio.*)

KONGO-LAAKSON KANSAINKESKINEN RETKIKUNTA.

Pallaballa, 19 päivänä huhtikuuta 1884.

Tänään tehtiin täydennyssovinto Kansainkeskisen Afrikan-Yhdistyksen pääedustajan H. M. Stanley'n ja allekirjoitettujen Pallaballan piirin päämiesten välillä „alueenluovutus“-sanan merkityksen selittämiseksi, jota sanaa on käytetty 8 päivänä tammi-kuuta 1883 luutnantti van de Velden ja mainittujen Pallaballan päämiesten välillä tehdyssä välikirjassa.

I. Edellä mainitut puolueet sopivat, että „alueen luovutus“ ei merkitse, että Yhdistys on ostanut maan, vaan että Yhdistys on ostanut yliherruuden (suzereniteetin) ja että allekirjoitetut päämiehet sen laillisesti tunnustavat.

II. Allekirjoitetuille päämiehille on aivan selvillä, että riidanratkasuoikeus Pallaballan päämiesten ja neekeriasujanten sekä kaikenväristen ja mihin kansakuntaan hyvänsä kuuluvain muukalaisten välillä on luovutettu Kansainkeskiselle Afrikan-Yhdistykselle; että kaikkien asiain johtaminen ja selvitteleminen kaikenväristen ja mihin kansakuntaan hyvänsä kuuluvain muukalaisten sekä Pallaballan neekerien välillä, ratkasuoikeus kaikissa asioissa, joita ratkasemaan allekirjoitetut päämiehet pyytävät, ynnä määrääminen, kutka eurooppalaiset saavat asettua mihinkin Pallaballa-piirin osaan, on kokonaan annettu Kansainkeskiselle Afrikan-Yhdistykselle. Allekirjoitetut päämiehet selittävät myöskin ottavansa Kansainkeskisen Afrikan-Yhdistyksen lipun merkiksi jokaiselle, että Yhdistys on heidän tunnustamansa yliherra ja ett'ei mitään muuta lippua saa pystyttää Pallaballa-piirin rajain sisälle. Tähän katsoen ovat allekirjoitetut päämiehet oikeutetut saamaan sen kuukautisen palkkion, joka heille on luvattu ensimmäisessä luutnantti van de Velden kanssa tehdyssä välipuheessa.

Kun kaikki tämä oli allekirjoitetuille päämiehille laveasti selitetty, piirsivät he tähän täydennys-välipuheeseen merkkinsä todistukseksi, että he noudattavat sen määräyksiä ja ajatusta.

H. M. STANLEY.

Todistajat:
HENRY CRAVEN,
Livingstonen lähetysma-
jasta.
DUALLA.

Kongo-laakson Retkik:n päällikkö.
Noson merkki X
Kiangalan merkki X
Talenten merkki X
Nefutilan merkki X
Nelombe-Katenden merkki X

(Kopio.)

KONGO-LAAKSON KANSAINKESKINEN RETKIKUNTA.

Etelä-Manjangan asemalla, 31 päivänä maaliskuuta 1884.

Me, Voondan päämiehet Dongosi ja Kukuru, samannimisen piirin itsevaltiaat herrat, olemme pyytäneet Kongon Kansainkeskisen Retkikunnan päämiestä Henry M. Stanleyta ottamaan meitä neekeripäämiesten liittoon, joka on tehty Stanley-Poolin ja Etelä-Manjangan välillä; kun meille on selitetty kaikki velvollisuudet ja oikeudet, joihin sen liiton jäsenet sitoutuvat ja joita he nauttivat, teemme me mainitun Henry M. Stanleyn kanssa täten liiton ja velvoitamme itsemme, perillisemme ja jälkeläisemme noudattamaan seuraavia määräyksiä:

- 1) Me pidämme kaikki tiet, jotka kulkevat piirimme lävitse, vapaina kaikista tulli- ja muista maksuista, kaikille vieraille, valkoisille tai mustille, jotka kulkevat Kansainkeskisen Afrikan-Yhdistyksen suosion ja ystävyyden turvissa.
- 2) Me annamme mainitun Yhdistyksen asiamiehille kaikki oikeudet ottaa veroa ja muita maksuja.
- 3) Me sitoudumme hyväksymään mainitun Yhdistyksen yliheruutta ja ottamaan Yhdistyksen sinisen, kultatahtisen lipun tämän tunnustuksemme merkiksi.
- 4) Me annamme kaikki hallitusasiat mainitulle Yhdistykselle ja jätämme Kansainkeskisen Afrikan-Yhdistyksen ratkaistavaksi ja päätettäväksi kaikki maan rauhaan koskevat asiat sekä kaikki riidat meidän ja naapurien kesken tai meidän ja kaikenväristen ja -kansaisten muukalaisten kesken.
- 5) Me selitämme, ett'emme ole tehneet kenenkään kanssa mitään suullista tai kirjallista välipuhetta, joka tekisi tämän välikirjan missään kohdassa voimattomaksi tai arvottomaksi.
- 6) Me selitämme, että me ja meidän seuraajamme ja alammiamme tyydymme Kansainkeskisen Afrikan-Yhdistyksen pääedustajan päätöksiin kaikissa asioissa, jotka koskevat meidän menestystämme, meidän alueitamme tai meidän suhdettamme naapureihin tai kaikenvärisiin muukalaisiin, ja ett'emme tee missään kohdassa tämän välikirjan ajatusta vastaan, kaikkien niiden apujen, lahjojen tai antimien menettämisen uhalla, joita Yhdistyksen edustajat ovat meille antaneet. Kaiken

tämän todistukseksi olemme lähettäneet uskolliset palvelijamme valtuutettuina allekirjoittamaan tämän välikirjan, saatuaamme tietää sen sisällyksen ja lausuttuamme suullisesti kansamme läsnä ollessa suostuvamme tekemään aivan samoin, kuin Ngombin, Luteten ja Makitun päämiehet jo ovat tehneet.

Todistaja:

DUALLA.

Päämies Dongosin valtuusmiehen

Mdombasi Lubokin merkki X

Päämies Kukurun valtuusmiehen

Lofunsu li Mbulun merkki X

Mbimbistä kävi kulkumme taas vähitellen alaspäin, ensin rehoittavaa ruohokkoa myöten, kunnes pääsimme Kisalun vuorenhuipun ohitse ja joen yli, jolle neekerit eivät ole tienneet panna muuta nimeä kuin Joki eli Ndjali. Sitte kuljemme pitkää seljännettä, jolla Mani-, Ngoma-, Kimbensa- ja Mpika-kylät ovat melkoisen kaukana toisistaan, kukin oman palmu- ja bananimetsikkönsä varjossa. Saavumme korkealle vuorelle Bansa-Mbubaan, jonne näkyy suuri joukko kukkuloita, joiden väliin kuitenkin erään vuoriston kapea seljänne pujottautuu. Vasemmalla puolella on kantomiesten kylä Nsungi, jossa lihavat mustat siat mellastelevat hedelmällisissä perunavainioissa; kylä on raittiilla kukkulalla, joka on melkein vielä korkeampi kuin Mbuban kukkula.

Ennenkuin saavumme Kimpembaan, joka, kuten selvisi, näkyi jo Mpakambendissä olevaan leiriimme, Kongon pohjoisrannalle, on meidän kuljettava monen välkkyvän joen yli. Kimpemba on lähellä Kongon rotkon reunaa ja siellä saa nauttia tavallansa suuremmoista näköalaa ja ihanaa kauneutta. Tästä kylästä käännyimme viistoon ulommaksi joesta Mulwassi-joen tasangolle, jossa astumme punertavaa maaperää myöten Luteten vallassa oleville Ngomben ylängöille.

Minua naurattaa muistelllessani Luteten rohkeaa huomautusta, kun hän 1882 ensi kerran näki meidän asiamiehemme. Valkonaamaisen miehen teloittamishuvituksesta oli hän taipuvainen ryhtymään sovinnon hieromiseen. Nautitun palmuviinin vaikutuksesta hoiperrellen huusi hän

kovalla äänellä tummaihoiselle vartiaväestölleni: „Antakaa minulle tuo valkoinen mies, sitte voitte rauhassa mennä edelleen.“

„Mitä sinä valkoisesta miehestä?“ kysyivät minun mieheni, hämmästyen vaatimuksen verratonta rohkeutta.

„Katkaista häneltä kaulan“, vastasi päämies raa’asti. Hän oli jo niin usein muilta matkamiehiltä ryöstämällä rahaa kiskonut ja heitä pelotellut, ett’ei hänestä enää näyttänyt miltään suurelta rikokselta kaulan leikkaaminen tältäkään niin viattoman ja vaarattoman näköiseltä valkoiselta mieheltä. Vartiamiehet ajattelivat kuitenkin toisin ja saattoivat valkoisen miehen rauhassa edelleen. Vaan kun hän palasi Stanley-Poolista, kävi Lutete väjymään ja alkoi ammuskella, johon meidän miehemme hänen suureksi ja ikävimmäksi hämmästyksekseen tehokkaimmasti vastasivat, niin että he, vaikka olivatkin luvultaan vähä heikommät, ottivat hänen miehistänsä 9 vangiksi ja hänen täytyi nöyrästi pyytää anteeksi, saadakseen ne jälleen vapaiksi. Nyt on juuri Lutete hyvänä esimerkkinä, mitä miehestä voi saada. Meillä on hänen kylänsä luona sievä ja onnellinen asema meriväessä palvelleen englantilaisen hallittavana, joka siellä viettää suoisempaa elämää, kuin koskaan oli tottunut kokemaan englantilaisissa sotalaivoissa. Ainoastaan 12 miehen kanssa eleskelee hän rauhallisesti 1½ kilometrin päässä juuri samasta verenhimoisesta päämiehestä ja sama kaksi vuotta sitte teloittajaksi pyrkivä mies antaa nyt kantajia ja palvelijoita sekä käyttää lapsiansa baptistikoulussa. Hän on todellakin kaikin puolin mallikelpoinen mies.

Luteten ja Mpangun välillä kuljemme monen kylän ohi, joiden asujamia minä suuresti kunnioitan. Ken on nähnyt laaksossa olevan Voondan, joka ihanuudellaan ja bakongolaisten kotielämän hauskoilla näöillä viehättää, sekä Ijensin, jonka korkeat palmut antavat runsaasti virvoittavaa nestettä, hän ei koskaan unhota niitä mahtavien lehtipuiden varjostamia paikkoja.

Ennenkuin matkustaja saapuu Mpanguun, ehtii hänelle vähitellen selvitä, että Kongon pohjois- ja eteläran-
ta ovat alkuansa olleet yhtä maisemaa, ja jos hän järkevästi miettii, mitä on nähnyt, ymmärtää hän geoloogisen

historian, jonka aika on syvillä vaoilla piirtänyt Kongon uomaan, sekä niiden monimutkaisten rotkojen synnyn, jotka pohjoisesta ja etelästä päin siihen ulottuvat.

Seison nyt esimerkiksi Mpangun lähellä jossakin paikassa, jommoisia olen nähnyt montakin joen sekä pohjois- että eteläpuolella. Se on samankorkuinen kuin tuhannet muutkin vuorenkukkulat ylt' ympärillä, paitsi muutamat, jotka ovat vielä pari jalkaa korkeammat. Lähellä näyttää syvä rako maaperän luonnetta ainakin 50 metrin syvyyteen asti; raon syrjät ovat pystysuorat, niin että ojennetusta kädestä pudotettu kivi putoaa kerrassaan pohjaan asti, koskematta mihinkään nurkkaan. Nähtävästi etenee rako ja lähestyy maantietä. Sateen aikaan saat-
taa karavaani-tie minä hetkenä hyvänsä vajota halkeaman syvyyteen, vieden muassaan saven ja hiekan seosta, joka niin korkealta pudotessaan hajoaa tomuksi. Ensi sade vie tomun läheiseen puroon, jossa se kulkee lähellä pauhaavaan jokeen sekä sitä myöten edelleen Kongoon, muuttaen suuren joen tummat vedet vielä hiukkaista mustemmiksi. Tämä halkeama tunkeutuu yhä syvemmälle kapeaan ylängön seljanteeseen, jolla minä seison, ja leviää leviämistään jokavuotisesta sateesta; jyrkät seinät loive-
venevat rinteiksi ja kapea rako laajenee ensin kapeaksi, sitte laajemmaksi rotkoksi ja viimein laaksoksi. Kovilla myrskysateilla kokoutuu siihen kylliksi vettä kaivamaan hiekka- ja savipohjaa yhä syvemmäksi, kunnes viimein kalliopohja tulee näkyviin.

Tällä tavalla on minun mielestäni tämän seudun geologinen historia kirjoitettu, ainakin jos sitä lukee niiden tosiasiain valossa, joita me olemme ohi kulkiessamme huomanneet. Jos kuitenkin laskeudun alas Kongon laakson pohjaan ja katselen jyrkkää vahvaa kallioseinää, joka monessakin paikassa, niinkuin Pocockin poukamassa ja pitkin koko solaa Mpakambendin ja Mbelon välillä, ko-
hoaa 60 ja 90:kin metriä korkealle, silloin vie sen ajan pituuden arvaileminen, joka on kulunut tämän ylätasangon halkeamisesta Kongon uomaksi, niin äärettömään muinaisuuteen, että minä mieluisimmin jätän tämän asian ratkasemisen oppineille, jotka paremmin osaavat käyttää desimaali-lukuja. Minä näen veden merkkejä aina 30:kin

metriä korkealla nykyisestä vedenpinnasta, vaikka suurin-kaan tulva ei sitä nyt jaksaa kohottaa enempää kuin 6 metriä! Kuinkahan monta vuotta on tarvittu huuhtomaan niin kovaluontoista kalliota 24 metrin syvyydeltä pois pitkin rotkoa! Kalulu-koskella näkyy veden ollessa vähimmillään vielä nytkin laavaa; mistä se on tullutta? On tapahtunut kallioiden putouksia ja maan vieremisiä, ja Inkissi-koskilla on kokonainen saarikin, joka on 130 metriä syvältä kiintonaaisena kallio- ja maajoukkona pudonnut tai vaipunut!

Keskellä semmoisia näköaloja kuin tässä Mpangun ja Manjangan välillä, näkyy korkea Beri-vuori ja kaukana vähän idempänä Sfynx-kallio tasaisella kukkulaseljanteellä, jota etelä Manjangan asemamme alapuolella Kongoon juoksevan Mpiogon pienet sivujoet syvälle uurtelevat.

Vaikea on ajatellakaan hedelmällisempää maata kuin tämä, vaan kuitenkin on se näöltään hyvin viehättämätön. Laaksot ovat rikkaat, vaan kaikkialla rinteillä on niin paljon punaista, kovaa ja hedelmätöntä savimaata näkyvissä, että sydämmen pohjaa myöten kammoksuttaa niin kuin synkkää muuria katsellessa.

Me viivyimme kyllin kauan Etelä-Manjangassa, että minä ehdin käydä joen toisella puolella Pohjois-Manjangassa tarkastamassa töitä, jotka oli saatu tehdyksi minun poissa ollessani aseman perustamisesta asti 1881. Minä huomasin siellä kaikki sekaisin ilman mitään järjestystä, niin että minun täytyi käskää uutta päällikköä repimään kaikki tyyni ja rakentamaan ihan uudestaan. Koko laitos oli niin takapajulla, että mikä hyvänsä kuukaudenkin ikäinen asema Ylä-Kongolla oli paljon pitemmälle edistynyt, ja kuitenkin oli se paikka maksanut Yhdistykselle ainakin 10,000 puntaa! Semmoisella summalla ja kolmessa vuodessa olisi kenen hyvänsä europalaisen pitänyt 30 työmiehen avulla saada jotakin katsomisen arvoista aikaan, vaan asema oli nyt sekasotkuinen joukko huonoja rakennusrähjiä, joita olisi voinut luulla sinne asettua aikovien, köyhäin salolaisten tölleiksi.

Minä tapasin siellä herra Spencer Burns ja uljaan kroatilaisen herra Lehrmannin, jotka olivat juuri palanneet retkeltä Kuilun suulle. Herra Lehrmannille oli an-

nettu Kuilu-Niadin luona olevan Filipphevillen päällikkyyys, ja herra Burns, joka oli silloin osoittanut erinomaista kunnollisuutta, lähetin minä vettä myöten Viviin, vaan itse jatkoin neekerien kanssa matkaa maitse etelärantaa pitkin.

2 päivä huhtikuuta. — Me jatkamme marssia Etelä-Manjangasta länteen päin, vähitellen poistuen kylmästä rotkosta, korkeakukkulaisen seudun ylitse alas Ngakun pauhuisille vesille ja jyrkkiä rinteitä myöten Ndungan läheisille, hedelmällisille tasangoille.

Muutamia kilometrejä etempänä edullisessa paikassa olevaa, ystävällistä Ndungan kyläryhmää alamme laskeutua leveään Lukungan laaksoon, jossa Livingstonen lähetyksmajan asukkaat herra ja rouva Ingham ottavat meidät erittäin vierasvaraisesti vastaan. Olisinpa tahtonut, että nuo minun „asemanpäällikköni“, jotka olivat muka tehneet työtä Manjangassa, olisivat nähneet sievän pikku aseman, jonka tämä sotilaantapainen lähetyssaarnaaja oli puolenkymmenen miehen tai oikeammin ainoastaan pojan avulla perustanut. Lähetyksaseman asuinrakennus oli sisältä niin siisti, kuin asunnon tulee ollakin; tilava puutarha sen takana näytti hyvin lupaavalta; hyvin hoidettu avoin paikka eli piha oli ympäröity varastohuoneilla, keittiöllä ja koulukartanolla, ja pitkien, varjostavien katonräystästen alla näkyi lähetyksaseman lapsia, hämmästyttämän samannäköisiä kuin mustat lapset, joita näkee Sansibarissa, Sierra Leonessa, Vanhassa Kalabarissa ja Länsi-Indiassa; heidän kasvonsa näyttävät niin nöyriltä ja alammaisilta, kuin rasittaisi niitä aapiston hirmuiset salaisuudet. Tuntuipa luullakseni minunkin mieltäni erittäin rohkasevalta, kun näin, miten uljaasti hento nainenkin kesti Kongo-maan ilmanalaa, yksin Lukungan syvässä laaksossakin. Puhun ihan täyttä totta, kun sanon, että 20-tuntinen oleskelu lähetyksasemalla tuotti minulle suurinta iloa. Kymmenkunta miestä olisi jaksanut lähetyksätalon levittämän hienoisen sivistyskerroksen kokonaan pois riistää ja tehdä kaikki tyhjäksi ja paljaaksi; taitavuus oli tässä kuitenkin naisten käsissä ja heidän tarkassa tunnollisuudessaan, joka oli sievään taloon levittänyt kaukaisessa Englannissa perittyä viehätysvoimaa. Kaikki,

mitä tällä asemalla näin, oli ehkä sadan punnan arvoinen, vaikka ne 10,000 punttaa, jotka oli Manjangassa kulutettu, minulle tuottivat paljon vähemmän huvitusta ja ihastusta.

Lähdettyämme Lukungan ystävälliseltä lähetysasemalta kiipesimme koko karavaani taas jyrkkiä rinteitä myöten ylös ylätasangolle. Seuraavalla päivänmarssilla pääsimme peninkulmia laajan tasangon yli, joka, jos se kerran tulisi viljellyksi, kasvaisi vehnää ja maissia tuhansille ihmisille, ja jos korkean, tiheän ruohokon sijaan saataisiin, mitä uutteruus voisi suureen aavikkoon kylvää ja istuttaa, niin nähtäisiin kauneutta ja maan hedelmällisyyttä todistavaa rikkautta sen kolkon yksitoikkoisuuden sijasta, joka nyt verhoaa mahtavaa kasvatusvoimaa.

Vombo on erään semmoisen tasangon reunalla, joilta voi katsella alas Lukungan laaksoon; länsipäässä on Mwembe. Seuraavana päivänä kuljemme kapeampien, ruohoisten seljanteiden ylitse, joita pikku joet erottavat toisistaan, kunnes saavumme Muluangun ruohoiselle tasangolle ja edelleen laskeudumme Kuilun laaksoon, jota myöten pari vuotta sitte laskettelimme ylöspäin Royal-höyryllä. Kondon lautalta pääsee purjehtimaan Kongoon asti, mutta perämiehen on kuitenkin varottava veden alla piileviä puunrunkoja.

Kuilun toisella puolella saavumme Luiman leveään laaksoon, joka on huomattava korkeista kalkki- ja liuska-kivi-möhkäleistä. Jotakuta näistä leveämmistä laaksoista saattaisi myöhemmin käyttää hyödyksi tietä tehdessä Stanley-Pooliin, kun melkein kaikki nämä joet lähtevät laajalta tasamuotoiselta kukkulaseljanteeltä, joka on Kwan ja Kongon syrjäjokien erottajana.

Luiman laakson ja sitä seuraavan Lunionson uoman välillä on vähäinen sola, jonka ylitse saattaisi tehdä rautatien Voondasta Isangilan yläpuolella olevan pitkän joentaitteen yläpäähän asti. Päästyämme Lunionson ylitse saavumme Ntombo-Lukutin metsikön viileään ja tiheään varjoon ja sitte ruoholakeutta myöten Bansa-Mantekan asemalle. Lähellä tätä asemaa on kosteassa laakson pohjassa Livingstonen-Kongon-sisämaan-lähetystoimen asema, liiaksikin suojattuna läntisten ylänköjen ylitse puhaltelevilta tuulilta.

Jokaiselle kukkulalle, joita on tällä ennen muinoin yhteen kuuluneella tasangolla Bansa-Mantekan luona, näkyy monilukuisten kylien palmupuistoja, niinkuin Mubangun, Bansa-Nkosin, Kinkansan, Bansa-Kulun ja Ntombo-Lukutin. Näissä kylissä kasvatetaan suuret joukot perunoita, joita viedään Ala-Kongon varsilla oleviin kauppapaikkoihin ja vaihdetaan siellä kankaihin ja viinaan.

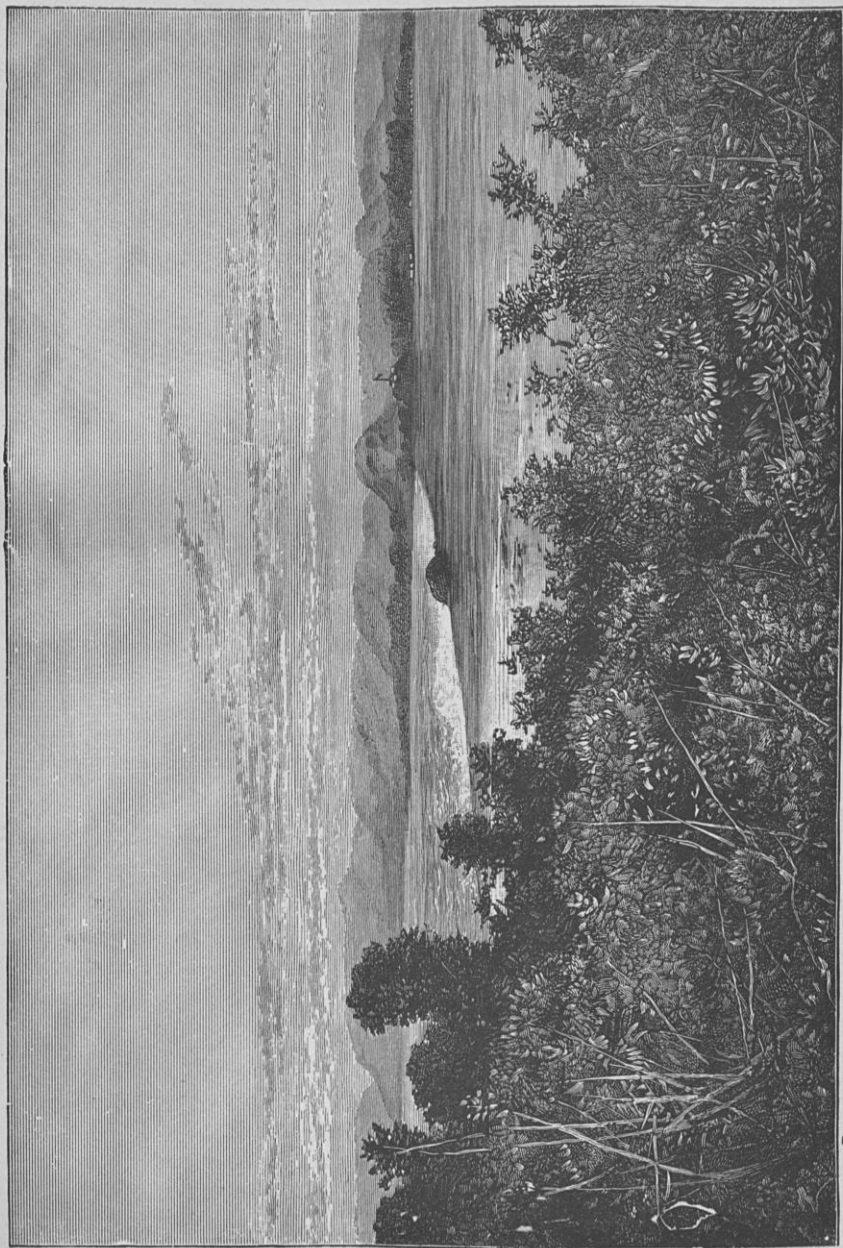
6-tuntinen marssi joudutti meidät Mantekasta Isangilan asemalle, jossa huomasin paljon vastenmielisyyttä, seurauksia laiskuudesta, johon meidän miehemme olivat peräänkatsannon puutteessa antautuneet. Eräässä rakennuksessa, joka oli aljettu noin 14 kuukautta sitte, ei ollut vielääkään kattoa; varastohuoneen mädänneen ruohokaton läpi tippui sadevesi, turmellen kallisarvoiset varastot. Siellä oli viidettä sataa pakkaa, mutta peräänkatsantoa toimittava herra ei huolinut ryhtyä ruohokattoa vahvistamaan tai uusimaan, joka olisi ollut tehty viidessä päivässä, vaan sen sijaan availi pakkoja ja kuivaili kankaita!

Lähin laakso Ntombo-Lukutin länsipuolella on Lufun, melkoisen ja virtavan joen laakso, jonka metsäiseltä rannalta me kiipeämme kallioisille rinteille; sitte kuljemme vähän matkaa ukonkivisiä kukkuloita ja saavumme metsäisen vuoren puolipimeille teille; sen kukkulalta katselemme turmeltunutta vuoritasankoa, joka hajallisena, reveltynä, paloitetuna ja halottuna leviää eteemme kaari toisensa, kukkula kukkulan, huippu huipun takana, kunnes katse kiintyy Pallaballaan, Nokkiin ja Viviin, jotka kuitenkin ovat niin kaukana, että ainoastaan niiden äärimmät piirteet häämöttävät. Kongon mutkikasta rotkoa voi seurata silmillään kauas Vivin toiselle puolelle. Ete-län puolella on nuo hajalliset joukot ihan kelpaamatonta maata, pohjoispuolella ovat Mgangilan, Sadika-Bansin ja Kionson pengermät hyvin tasangon näköisinä.

Miten paljon voisivatkaan eurooppalaiset tältä vuoren harjalta oppia ilmanala-suhteita! Sillä jos kerrankaan katsahtaa jylhää, asumatonta maata, on siinä yht'aikaa edessä kaikki syyt, jotka heitä heikontavat ja tekevät alakuloisiksi. Ruumiiltaan uupuneina ja vatsa vain riittämättömästi ravittuna sitkeällä vuohenlihalla ja huonon-

makuisilla bananeilla, tunkeutuvat he yhä etemmäksi, lakkaamatta kiiveten näitä lannistavia kukkuloita ylä- ja alamäkeen sekä tukehuttavan korkeaa ruohokkoa, ja milloin he pääsevät valoisampaan paikkaan, paahtaa säälimätön aurinko taukoamatta kalpeata, niukasti verhottua ruumista, polttaa käsivarret, paistaa niskan ja kuivaa seljän. Sitte he taas peittyvät ruohokon tunneleihin, hirvitävään ilmanlajiin, kunnes siitä epäterveellisestä, höyryisestä ja kosteasta kuumuudesta hoipertelevat sammuttamaan janoansa paljolla kylmällä vedellä välkkyivistä joista, joita juoksee rotkoissa. Muutamat europpalaiset koettavat kiivaassa innossaan päästä hyvin nopeasti kauaksi, marssivat aina 20:kin kilometriä päivässä, vaan päästyään matkan perille Pooliin kääntyvät takaisin ja kiroilevat ankarasti maata, ilmanalaa ja ihmisiä, vaan eivät koskaan omaa mieletöntä hulluuttansa. Ja kuitenkin, jos minä saisin kuljettaa heitä 24 tunnissa tämmöisenkin seudun päästä päähän, he eläisivät Afrikassa yhtä kauan kuin kosteassa Englannissakin. Ne ovat niitä ihmisiä, jotka Englannissa heti ottavat hevosen, jos on peninkulmakaan matkustettava, jotka juovat runsaasti olutta ja väkijuomia, syövät suunnattoman paljon naudan ja lampaan lihaa, joiden ensi ajatus aamusilla herätessä on, mitä söisivät ensimmäiseksi ja toiseksi aamiaisekseen, ja jotka vakavasti miettivät, mikähän liharuoka heille parhaiten maistuisi päivälliseksi; jotka usein kylpevät, joiden raskain työ on kirjeen kirjoittaminen tuoksuvalle paperille jollekin ystävälle ja joiden onnellisimmat hetket ovat ne, jolloin saavat teatterissa ihastunein silmin katsella sieviä naisia. Semmoisille europpalaisille ei tuo eteenpäin rientäminen, liian kiireellinen astunta, lakkaamaton kiipeäminen ja määrätön vedenjuominen suinkaan ole viisain menettely. Vähän suurempi kylmäkiskoisuus ja miettiväisyys kävelymatkoilla vaikuttaisi arvattavasti paljon paremmin kuin nuo kevytmieliset ja omapäiset itsemurhan-yritykset.

Muutamia kilometrejä etempänä saavumme Kongo la Lembaan ja laskeudumme siitä sievästä kylästä alas Luisi-joen laaksoon. Oikealla puolella näkyy Jellala- ja edessämme Pallaballa-vuori. Kun saamme kiivetyksi viimeinmaintua 300 metriä korkealle, olemme 520 metriä korkealla

Joki eräältä paikalta katsoen, joka on melkein Isangilan vastapäätä.

meren pinnasta ja 7 $\frac{1}{2}$ kilometrin päässä Vivistä. Linnan kaltaisella Pallaballa-vuoren harjalla elää rauhassa ja ylellisyydessä neekerikunta, johon on perustettu toinenkin lähetysasema; ilma on viileä, ilmanala lauhkea, maanlaatu hedelmällistä, punertavaa savea; korkeat puuryhmät, jotka levittävät suloista varjoa, koristavat pengermää, bananitarhat ja palmumetsiköt enentävät maiseman kauneutta, ja hyvää viileää vettä on lähellä. Neekerit ovat luonteeltaan ystävälliset, lähetystoimella on kasvattinsa; ja päämiesvanhus Noso on rakentanut vieraille majapaikan, pienen karavaanitalon, sekä vierastensa huviksi koristanut sen seinät vanhoilla kirjavilla kuvilla.

Olemme yötä tässä kunnianarvoisessa neekerikylässä ja jatkamme seuraavana aamuna matkaamme Viviin. Ensin käy tiemme 7 $\frac{1}{2}$ kilometriä alaspäin; sitte katselemme erään kukkulan huipulta Jellalan putouksia, ylimpiä Vivin ryöppäitä, Vivin asemaa ja kaikkia muita seudun tuttuja paikkoja. Kiikari kädessä käyn minä istumaan ja tarkastelemaan, mitä parannuksia on tehty minun ollessani näin kauan poissa sisämaan matkalla; mutta mielipahakseni täytyy minun tunnustaa, että heti luovuin tarkastelusta ja vakavasti toivottelin, että voisin pyyhkiä tämän onnettoman paikan historian kokonaan pois muistikirjastani. Jos se olisi mahdollista, pääsisin samalla vapaaksi koko taakallisesta tiedoista, jotka minun ajatustani europsalaisista kiusaavat. Tarpeetonta on niiden suuresta joukosta vetää esiin tai tarkemmin kertoa niitä, jotka enimmin ansaitsevat moitteen ruoskaa näiden europsalaisten kykenemättömyyden tähden. Siitä europsalaistulvasta, joka on 5 vuoden ajan kokoutunut Viviin, pysäytettiin muutamia sinne paraastaan heidän oman vaalinsa mukaan ja toisia nimittämällä; mutta hänen tavallaan, joka Kartagon raunioilla istui ja itki, saatan minäkin ainoastaan valittaa, että muistoni on räsitetty niin paljoilla lapsellisen miehuuden varjoilla ja ryhdittömäin nuorukaisten haamuilla. Ikävällä olen etsinyt edes pienintäkään edistyksen merkkiä, jotakin vaikka myöhään näkyvää todistusta, että joku lujatahtoinen mies olisi koettanut paikan muinoista jylhyyttä tai itsepäistä säännötömyyttä parantaa. Olisin ollut kiitollinen, jos olisi tietä

ollut tasoitettuna metriäkään pitemmälle, jos olisi joku haitallinen kallio ollut särjettynä ja toimitettuna pois tieltä; mutta mikäli voin huomata, ei ole edes yhteenkään rakennukseen tehty uutta olkikattoakaan. Mikä surkutettava tulos asemalla, jossa on ollut 260 euoppalaista kaikista kansakunnista! Huolissani ja raskaalla mielellä jatkoin matkaa alas Mposon asemalle, jossa astuin veneeseen ja soudatin itseni Kongon yli Viviin.

Kolmasneljättä luku.

Ostendeen.

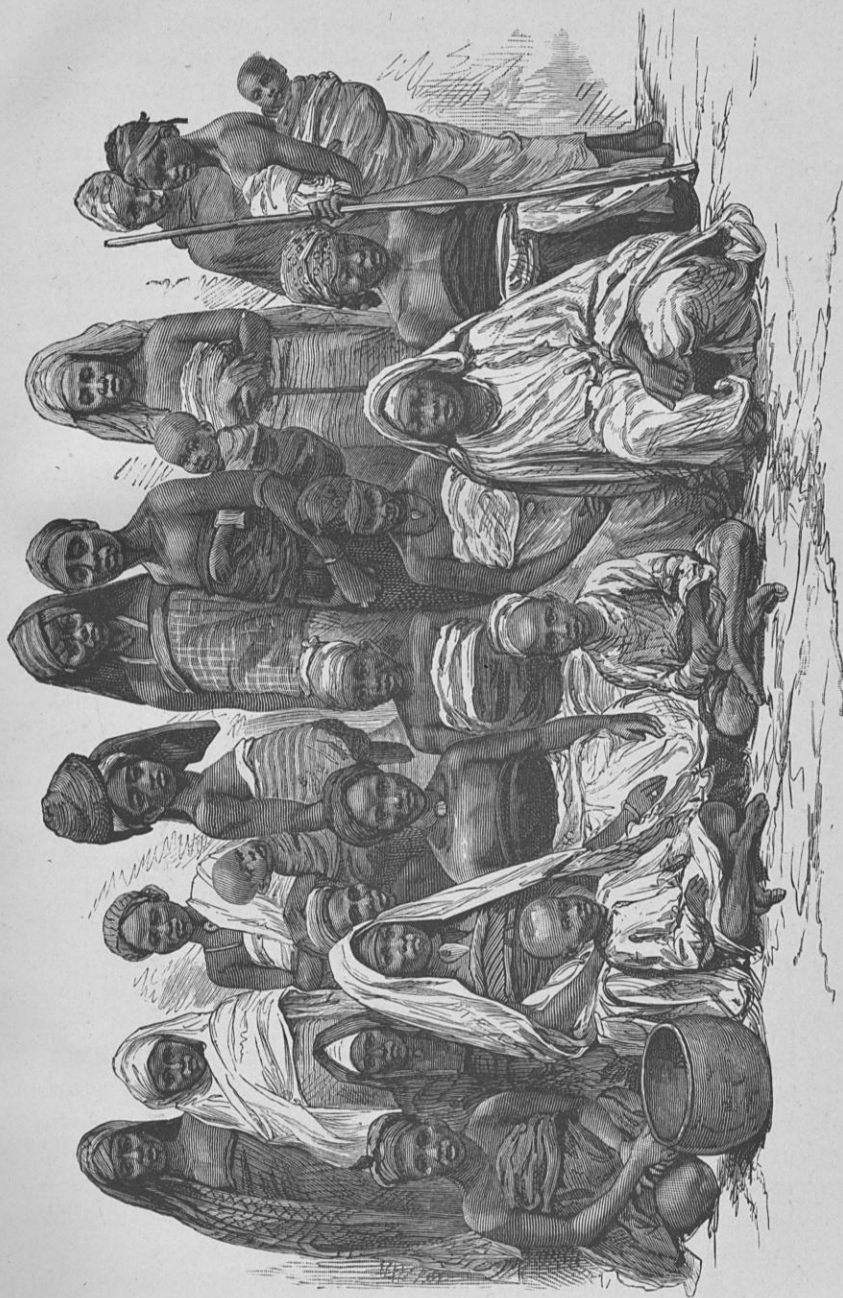
Ilmanala ja käytös. — Vivi sekasorrossa. — Keino uskoteltua sairautta vastaan. — Aseman siirtäminen. — Vivin muuttumisen kuvailu. — Kenraali Gordonin todennäköiset aiheet. — Minä nousen Kinsembo-laivaan. — Loango. — Sette Camma. — Rannikkokauppa. — Gabunin virta. Fernando Po. — Kamerun. — Duke-Town. — Suuren öljyjoen tutkiminen. — Neekeri-päämiehet ostavat rautaisia kartanoita. — Bonny. — Lagos. — Quettah. — Sierra Leone. — Saapumiseni Lontoosen. — Kertomus Hänen Majesteetillensa Belgian kuninkaalle.

Maan ihmeteltävä hedelmällisyys Ylä-Kongolla näytti antavan osan tuotteliaasta kasvuvoimastaan päiväntasaajan-aseman, Kinshassan, Leopoldvillen ja Msuatan urholisille ja nuorille herroille sekä kaikille muille työmiehille, jotka olivat jossakin puuhassa näillä asemilla; jos asia todellakin on niin, niin ovat Vivin seudun hedelmättömyys ynnä paljasten vuorien kovat ja kolkot piirteet estäneet ja häirinneet europpalaisten henkistä kehitystä tällä asemalla. Onhan ihmisiä, jotka ovat niin herkkätuntoiset, että heijastavat ympäristöänsä. Sanotaanhan kosteailmaisessa Englannissa olevan suuri enemmistö ihmisiä, joissa elää vain halu kastella kurkkuansa oluella, ja luulenpa samoin olevan myöskin Belgiassa ja Saksassa. Sitä vastoin on kuivassa Arabiassa kansa, joka juo vain hyvin harvoin. Palmurikkaan Kongo-maan kosteassa ilmassa juodaan palmuviiniä hämmästyttävän paljon, jota vastoin Sambesin eteläpuolella on kansa, joka juo ainoastaan hyvin vähän maitoa tai tilapäässä hiukan vettä.

Ehkäpä siis on luettava Vivin seudun autiuden syyksi, että 5-vuotinen työ on tuottanut niin vähän hedelmiä!

Rantaan laskeessani huomaan Vivin herrojen rakentaneen jonkin katoksen sekä kirjanpitäjälle asunnon lähelle rantaa. Rakennusaineet on suurimmaksi osaksi otettu erästä 2,000 puntaa maksaneesta puisesta asuinkartanosta, jonka muut osat on pidetty 9 kuukautta hajallansa, kun ei kukaan näytä tietäneen, minkä tähden se oli Europasta tullut ja mihin tarkoitukseen se oli käytettävä. Europasta tulleet kirjeet selvittivät minulle, että se oli aiottu miellyttäväksi ja mukavaksi asunnoksi Vivissä olijoille; vaan mitäpä hyötyä siitä voikaan olla ihmisille, joilla ei ollut ketään johtajaa? Kirjanpitäjä tuosta sai osansa, kirvesmies teki myöskin katoksensa, sairashuoneelle samoin annettiin joitakuita palasia, vaan kaikki muu mädätköön vain sinänsä! Minä astuin alkuperäistä tietä ylöspäin, jonka 5 vuotta sitte teimme väliaikaiseksi poluksi, kuljettaaksemme suuria rattaitamme, ja näin, että se on tähän päivään asti pidetty ihan koskematta. Vuoren harjulla on kahta kartanoa vähempi, kuin minä siihen rakensin; puutarha on ihan rappiolla, aita kaatunut; mangot, meloonit, oransit ja kuuman ilmanalan päärynät ovat kasvaneet suuriksi puiksi, vaan se on kokonaan luonnon työtä. Kartanot ovat likaisen ja rappeutuneen näköiset eikä niitä ole kertaakaan maalattu. Täällä on noin 25 euoppalaista, mutta enimmäkseen heistä eivät näytä tietävän, miten kumman tavalla he ovat tänne joutuneet tai mitä heillä olisi tehtävänä. Muutamat ovat kasvoiltaan nyreät ja tyytymättömät, ikäänkuin heillä olisi tavaton työtaakka kannettavana, josta he tahtoisivat millä keinoin hyvänsä päästä vapaiksi. Päivällisillä tapaan heidät kaikki koossa; kun portviini on tapansa mukaan tehnyt tehtävänsä, näkyy heidän olennossaan jotakin iloisuutta, ja kun ateria on päättynyt, käy moni heistä levolle, vaikka on juuri keskipäivä; viini ja kuumus tekevät, kuten näyttää, heidät uneliaiksi. Minä huomaan, ett'ei tehdä mitään työtä, sillä vaikka kyllä muutamat neekerit ovat jonkin työn puuhassa, niin tapahtuu kaikki ihan säännöttömästi, kun ei ketään euoppalaista ole heitä perään katsomassa.

Kun aamusilla katselmuskello soi, kiintyy huomioni

Naisia ja lapsia, jotka ovat meidän mustia apulaisiamme.

erittäin suureen sairasten luetteloon: noin 35 neekeriä eli juuri 30 prosenttia koko väestöstä tarvitsee pillerejä, rohtoja ja voiteita. Kun pelkään olevan jonkun ruttotaudin valloillaan, jota ei ole minulle ollenkaan ilmoitettu, katsan vähän tarkastellen sairaita silmiin, ja sen suuren neekerien luonteen kokemuksen avulla, jonka olen saavuttanut oleskellestani 17 vuotta näiden kansojen parissa, huomaan, että heidän ihonsa väri on ihan terve, että heistä kihoelee riittävä määrä hikiöljyä ja että silmät ovat ihan kirkaat, vaikka heidän kasvojansa tuska niin vääristää, että oikein sääliittää katsella. Ylä-Kongolla kanssani olleet miehet, tottuneet työhön ja mallikelpoiseen kuriin, ymmärtävät erään merkin, ja kymmenkunnan sotilastyömieheni vakava astunta sotaissä tahdissa vetää puoleensa kaikkien sairasten ja rampojen, ähkyä ja suolikuumetta kituvien huomion, sillä heti heidät huomattuaan syöksähtävät he pois lääkärin ikkunasta. Kolmekymmentä heikkoa olentoa on ihmeteltävällä tavalla parantunut; ainoastaan muutamien, vakavasti heitä kohti astuvien miesten pelkkä näky oli heidät tehnyt ihan terveiksi!

Tuskastuneena Vivin rappiotilasta päätin siirtää koko aseman suuremmalle penkerelle. Sitä varten tehtiin uusi, loivaan nouseva tie Nkusulle, jonka yli tehtiin silta. Sitte tehtiin kiskotie molempien pengermäin välille ja uuden aseman rakentaminen aljettiin.

Ylä-Kongoa varten aiottu uusi höyrylaiva päästeltiin kappaleiksi ja soviteltiin rattaille, jotka laituripaikasta hinattiin rinnettä myöten ylös penkerelle, ja kun luutnantti Valcke nyt oli palannut virkalomaltaan, nimettiin hänet sen kuljetus-retkikunnan päälliköksi, jonka tuli viedä uusi höyry Stanley-Pooliin.

Johtajiston uudesta järjestäminen oli ihan välttämätön; monella europsalaisella ei ollut vähintäkään aavistusta töistensä ja velvollisuuksistansa. Se oli tietysti vain seuraus retkikunnan päällikön poissa olost, kun näet ei ollut tullut ketään sopivaa henkilöä pitämään yllä järjestystä Vivissä ja ymmärtävästi katsomaan perään niin suurta järjestykseen tottumatonta europsalaisjoukkoa, jotka olivat yht'äkkiänsä saapuneet kuka mistäkin maasta.

Seuraavat otteet Yhdistyksen presidentille lähete-

tyistä kirjeistä selittävät paremmin sekä tätä että monia muitakin kohtia.

Herra E. Massey Shaw on nimitetty Vivin aseman päälliköksi ja herra John Rose Troup poliisipäälliköksi.

Majuri Parmenter, paras päällikkö, kuin meillä on tähän asti ollut Vivissä, oli kotonansa sattuneiden yksityisasiain tähden ottanut eron. Hän oli ihmeteltävän ututera mies, ja minä olen hyvin pahoillani, että hänet menetin juuri silloin, kun hän alkoi uudistaa järjestystä tällä vahvaa johtajaa tarvitsevalla paikalla.

Herra Monetin kyky on erittäin suuri; hän tulee eroavan kirjanpitäjän sijaan.

Herra del Commune on kuljetustoimen päällikkö Ala-Kongolla, ja minä olen vakuutettu, että retkikunta on kohta kokeva tämän muutoksen hyvää-tekevät vaikutukset. Hänen pääasunokseen tulee Boma ja hän on vast'edes vastuunalainen kaikista tulevista tavaroista sekä höyrylaivain väestön hyvästä käytöksestä.

Vivissä, 23 päivänä huhtikuuta 1884.

Kaksi päivää sitte saavuin Viviin ja olen siitä asti ollut kuumeentapaisessa hämmästyksessä kaikesta, mitä täällä olen nähnyt. Rakennukset ovat aivan sinänsä, kuin olivat 1882; tietysti luen siitä tuomiosta pois kirjanpitäjän asunnon, joka näyttää olevan ainakin kärsittävässä kunnossa. Minä tapasin täällä 25 euoppalaista. Uusi kartano, joka on maksannut 29,000 francia, on aivan turmiolla, kun on sen eri osia käytetty turhiin tarkoituksiin, jota ei saata olla surkuttelematta. Eräältä leikkiliseltä mieheltä kuulen jok'ainoaan niistä monista päämiehistä, jotka ovat kuukausia sitte saapuneen rakennuksen tulosta asti eronneet päällikkyydestään, lausuneen rajattomat kiitokset oikeaan aikaan lähetetystä suuresta lahjasta; vaan nyt siitä on vain sen verta jäljellä, että riittää pieneksi puuhuoneeksi tai 35 jalan pituiseksi majaksi.

Tänään on sattunut kaksi tapausta, jotka oikein hyvin kuvaavat näiden nuorten herrojen mielialaa, jotka ovat niin kauan olleet johtajatta. Toinen ei sano lähtevänsä pois asemalta, vaikka hänelle annettiin neljän pahan rikoksen tähden ero, vaan murisee kummallisia sanoja väkivaltaisuudesta. Toinen sanoo: „No,

sama se minusta, minä toimittelen pikku työni Bomassa ja palaan sitte kotiin sekä selittelen asian tarkoilleen komitealle.“

Päivällisellä käytin minä hyväkseni kaikkien läsnäoloa ja pidin heille aika saarnan tuosta kurjasta tilasta, josta olin löytänyt aseman ja heidät itsensä. Minä kuvailin heille Vivin, millaiseksi se oli minulta jäänyt ja millaisena sen löysin jälleen, kerroin heille niiden muutoksien ja rappeutumisten surullisen historian, jotka olivat tapahtuneet minun poissa ollessani, ja koeitin paraan tahtoni mukaan selittää, mitä velvollisuus-sanalla yleensä ymmärretään ja miten jokainen heistä oli sekä laillisesti että siveellisesti velvollinen voimainsa mukaan tekemään sitä, johon toimeen hän on palkattu. Minun asiani on panna toimeen komitean käskyjä, heidän taas tehdä välikirjainsa mukaan; joll'eivät huolineet niin tehdä, saivat syyttää itseään seurauksista.

Minä sanoin tulleeeni Viviin panemaan sekasotkua järjestykseen, ennenkuin aion antaa retken päällikkyyttä kenraali Gordonille, joka oli luultavasti yhtä vähän kuin minäkään suosiva huolettomuutta ja aseman edistymättömyyttä.

Me olemme, sanoin lopuksi, olleet teitä kohtaan niin sanomattoman kärsivälliset, isälliset ja lempeät, ja te olette niin kauan olleet ilman päällikköä, että muutamien käytös on turmeltunut oikein häpeälliseksi.

Uusi höyry Ville d'Anvers on hyvä pikku vene ja erinomaisen luja. Jos sitä pidellään hyvästi, tulee siitä oivallinen lisä höyrylaivastoomme.

Ylä-Kongolle aiottu keveä ratashöyry Le Stanley päästetään heti hajalleen määräpaikkaansa kuljetettavaksi.

Herra del Commune ilmoitti minulle tänään hyvällä menestyksellä neuvotelleensa Boman neekerien kanssa suojelusherruudesta. Herra Kirkhoven on vielä laajentanut meidän aluettamme, niin että Vivi nyt on yhteydessä Boman kanssa.

Nokkin ja Stanley-Poolin väliset neekeri-päämiehet ovat luovuttaneet Yhdistykselle suojelusherruuden; täten on herrojen Hanssensin, van de Velden, Destrainin, Mikicin, Grant Elliottin ja Spencer Burnsien toimesta koko ala Bomasta Lunbamba-joelle pitkin Kongon oikeaa rantaa, siitä pohjoiseen päin Kuilu-Niadiin ja Kongon vasenta rantaa pitkin Nokkista Stanley'n koskille asti yhtenä jaksona. Ne paikat vasemmalla rannalla, jotka jo on otettu haltuun, saa Hanssens heinäkuuhun asti valmiisen kuntoon. Herra Massari purjehtii Kwa-jokea ylöspäin

siellä meidän politiikkimme hyväksi toimimaan samaan tapaan.

Palatessani myötävirtaan pitkin etelärantaa olen kylliksi kokenut, voidakseni olla vakuutettu, että kolme neljättäosaa yläjoelle kuljetettavasta tavarasta saadaan palkatuilla neekereillä kuljetetuksi; jäännös kulkee niinkuin tähänkin asti pitkin oikeaa rantaa. Että keskijoen veneille tulisi enempi työtä, perustetaan Voondan asema etelärannalle.

Urkallan liittää tähän kopiot kaikista välikirjoista, joissa Yhdistykselle vakuutetaan kaikkien Nokkin ja Stanley-Poolin välisten piirien yliherruus. Kaikki on tehty, mitä Kongon varrella saattoi tehdä; täst'edes pitää Europan oleman toiminnan näyttämönä, että vallat saataisiin tunnustamaan Yhdistys ja sen toimet.

En voi olla lausumatta ilmi kummastustani, että kirjeessä, joka minulle ilmoittaa kenraali Gordonin juuri kohta tapahtuvan lähdön Kongo-joelle, ei ole mitään ohjeita minulle tietääkseni, mitä erityistä tointa varten hän tänne tulee. Niin tärkeästä asiasta olisi minulle erittäin mieluista kuulla, onko hän oleva retkikunnan päällikkö, ylijohtaja, hallitsija, yksityis-asiamies tai mikä muu. Minä sain ainoastaan pari lyhyttä riviä, ja ne tuovat minun luokseni miehen, joka minulle jo on hyvinkin tuttu. Ennenkuin minä hänelle annan päällikkyyden, olisi minusta hauska tietää, mihin tapaan minun on selvin ja suoriin sanoin hänelle puhuttava, varsinkin kun se kirje *), jonka hän itse minulle lähetti, tekee minulle vielä vaikeammaksi käsittää hänen tulonsa tarkoitusta. Minä

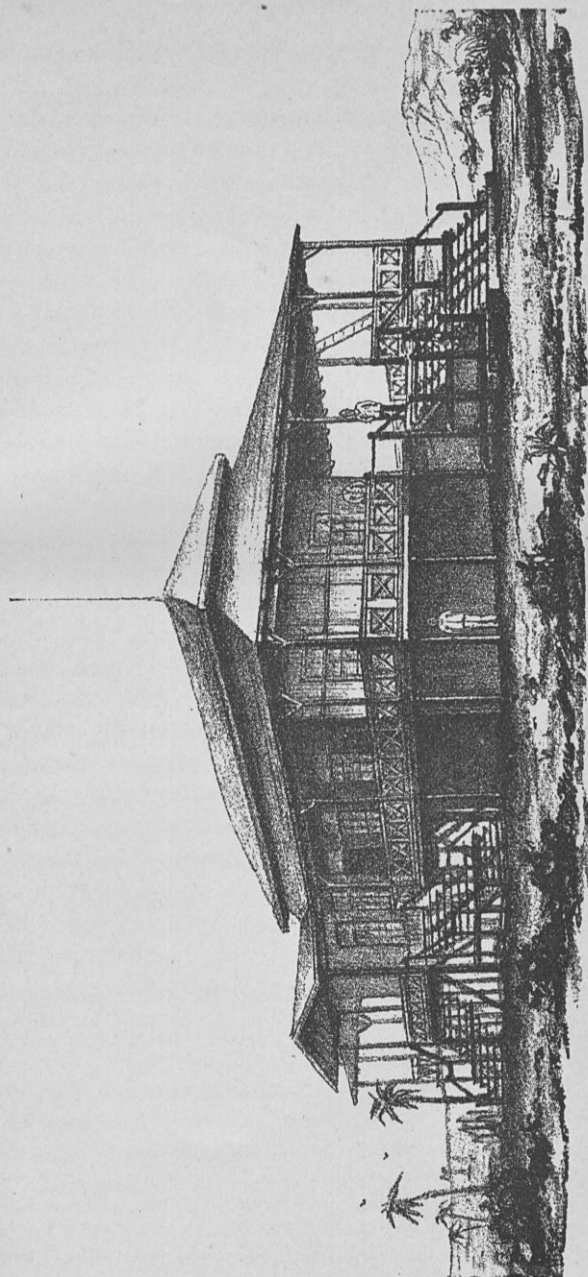
*) (Kopio.)

Brysselissä, 6 päivänä tammikuuta 1884.

Suuresti kunnioitettu Herra Stanley.

Hänen Majesteettinsa on minua pyytänyt lähtemään ja yhtymään teihin avuksi työssänne; minä olen tarjouksen ottanut mielelläni vastaan ja lähden 5 päivänä helmikuuta Lissabonista. Minä olen halulla palveleva teidän kanssane ja johdollanne ja toivotan, että te viivytte, silloin me Jumalan avulla tapamme nuo orjankauppiat omiin luoliinsa, sillä jos me niissä maissa, joissa he orjia haalivat, yhdessä toimimme ja teemme liittoja päämiesten kanssa, niin voimme ehkäistä heidän rosvoretkinsä ja tehokkaasti tehdä lopun koko orjankaupasta. Kaikilla orjankauppiailta on nyt tekemistä Bakerin ja kumpiin kanssa, niin että me, jos Jumala suo, tapamme eteenpäin tunkeutessamme tien avoinna.

Ei ole vielä koskaan tarjona ollut niin tehokasta keinoa orjankaupan

Sanatoori Boman luona.

näen siitä hänellä olevan vihamielisiä aikeita Sudanin orjankappaa vastaan. Epäilemättä hyvin kiitettävä tarkoitus, minulle vain ei vielä ole sanallakaan ilmoitettu, onko meidän nyt luopuminen Kongosta sekä asemiemme ja alueen laajennustyömme vahvistamisesta ja sen sijaan lähteminen Niilin laaksoon ajelemaan takaa Sudanin orjankauppiaita. Lyhyesti sanoen, minusta näyttää koko asia hyvin salaperäiseltä.

Kun minä olen Komitealle jo lokakuussa 1882, tammi-kuussa, heinäkuussa ja elokuussa 1883 ja tammikuussa 1884 lausunut aikomukseni lähteä alkuperäisen, Brysselissä 1878 tehdyn sopimuksen mukaan pois Kongolta, olen nyt saapunut Viiviin lujasti toivoen tapaavani kenraali Gordonin täällä ennen minua; viime posti kuitenkin toi minulle tiedon hänen ottaneen vastaan Britannian hallituksen tarjouksen ja lähtevän Sudaniin. Minun täytyy sentähden pysyä täällä, kunnes joku sopiva henkilö tulee minua päästämään.

Vivissä, 11 päivänä toukokuuta 1884.

Översti de Winton saapui muutamia päiviä sitte tänne ja on siitä asti käyttänyt aikaansa kaikkien yksityistietojen hankkimiseen ja kuulemiseen, jotka ovat tarpeen hänen perinpohjin ymmärtääksensä asiimme tilaa.

Vaikka onkin parempi myöhään kuin ei milloinkaan, niin en kuitenkaan voi olla lausumatta olevani sydämmestäni pahoillani, ett'ei semmoista miestä kuin översti de Wintonia ole tänne lähetetty jo 15 kuukautta sitte minua auttamaan.

Minä toivon joutuvani lähtemään tämän kuun lopulla Kongolta, kun översti de Winton siihen asti saa tiedon velvollisuuksistaan ja käsittää koko aseman. Mutta on hyvä pitää muistissa, että herra Francis de Winton, ollen retkikunnan päällikkö, ei voi poistua Ala-Kongolta, koska nuo vastukset Vivissä heti jälleen alkaisivat. Tilapäinen oleskelu Leopoldvillessä ja sen sekä Vivin välisen tien tarkastelu ovatkin ainoat välttämättömän tar-

juurinensa kukistamiseksi kuin se, jonka Jumala on, kuten toivon, osoittanut meille Hänen Majesteettinsa ystävällisen oman voiton pyytämättömyyden kautta.

Kiireimmiten

nöyryä palvelijanne

C. G. Gordon.

peelliset asiat. Voitte varmasti luottaa, että kapteeni Hanssens kyllä hyvästi suorittaa tehtävänsä Ylä-Kongolla.

Vivissä, 2 päivänä kesäkuuta 1884.

Vivin uusi asema edistyy nopeasti. Viisi kartanoa on jo valmiina ja bananipuisto istutettuna. Sillan teko onnistui hyvin. Vanhan ja uuden Vivin välillä on rautatie; kuitenkin tarvittaisiin vielä 500 metriä kiskoja, ennenkuin se oikein valmistuisi. Le Stanley-höyry on jo 9 kilometrin päässä täältä. Kuljetusmiehistömme luku on 269, joista 10 prosenttia saattaa olla joka päivä sairaana.

Banana-Pointissa, 8 päivänä kesäkuuta 1884.

Saan täten ilmoittaa teille, että läksin Vivistä 6 päivänä kesäkuuta yhdessä översti Francis de Wintonin kanssa. Bomassa olen katsellut teidän uutta sairaskotianne. Thailen suuresti sen rakennusta ja asemaa, ja toht. Allardin innokas toiminta ja huolenpito sairaista ansaitsevat kiitosta. Laitos on todellakin siistin vierasmajan näköinen.

10 päivänä kesäkuuta läksin Britannialais-Amerikkalaisen höyrylaiva-yhtiön omalla Kinsembo-höyryllä matkalle Banana-Creekistä rantaa pitkin pohjoiseen päin, ja kun olin hyvin utelias vielä enemmän tutustumaan Länsi-Afrikkaan, voidakseni sitä verrata Kongon rantoihin, astuin vain matkustajana laivaan. Aikomukseni on kuitenkin lausua ainoastaan ohimennen pari lyhyttä hyödyllistä huomautusta.

7-tuntinen purjehdus vei meidät Landanaan, joka on päältä nähden hyvin sievä paikka. Valkoisia kauppakartanoita on tiheässä tummanvehreän kasvullisuusjoukon sisällä. Metsäisen ylängön harjalta näkyy ranskalaispappien lähetysasema, jonka puistoa ja hedelmäpuita kaikki matkustajat ihmettelevät. Seuraavana päivänä pysähdymme kello 4 aikaan iltapäivällä Black-Pointissa, joka on ryhmä kauppakartanoita, otamme jonkun verran sen tuotteita laivaan ja jatkamme matkaa Loangoon, jonne saavumme keskipäivällä 12 päivänä kesäkuuta. Siellä saan Kuilu-Niadin osaston päälliköltä toimikertomuksen. 13

päivänä kesäkuuta laskemme ankkurin Mjumbassa eli Majombassa, joka on sievä, länttä kohti avoin lahdeke. Seuraavan päivän matkustus vie meidät jo Sette Cammaan Sette-joen eteläpuolelle. Suuret laineet, jotka lakkaamatta vieriskellen rantaa pieksävät, eivät estä lastaajia tuomasta laivaan suuria palmuöljy-astioita, kautsua ja nuorta gorilla-apinaa. 15 päivänä kesäkuuta saavumme Impangoon, jossa on tulliasema, sillä nyt olemme jo Gabun-siirtolan alueella. 16 päivänä kesäkuuta laskemme Gabun-virtaan ja pysähdymme samannimisen kaupungin kohdalle, jossa tämän ranskalaisen siirtokunnan hallitus asuu. Väylällä on vahtilaiva, kolme ranskalaista sotalaivaa, neljä hiililaivaa sekä pieniä ranta- ja satamahöyryjä. Maalla on korkeammalla paikalla kolme tiilistä tehtyä hallituskartanoa ja samoin tiilikirkko, katettu poimuksella rautapellillä; sitä paitsi on nähtävänä suuri läjä kivihiiliä sekä kivisen satamanseinän alotus. Säännötön rivi rakennuksia, jotka kuuluvat kahdeksaan tai kymmeneen eri kauppatoimistoon, ranskalainen (katolinen) ja amerikkalainen (protestanttinen) lähetysasema sekä pari pientä puotia ja vierasmaja näyttävät kaiken, mitä tässä 1842 perustetussa ranskalaisessa siirtolassa onkin katsottavaa. Monen, jo noin 16 tai 20 vuotta sitte lähetystalon ja muiden yleisten rakennusten eteen istutetun säännöllisen mangopuu-rivin pallonmuotoiset lehtikruunut viehättävä silmää. Kaikin puolin on Gabun sievän ja miellyttävän näköinen. Valkoisilla rakennuksilla ja vehreillä metsiköillä peitetyt kukkulat pilkistävät kauniisti esiin kuuman ilmanalan runsaasta kasvullisuudesta, enentäen seudun kokonaiskuvan suloutta.

18 päivänä kesäkuuta saavuimme espanjalaiseen Eloby-saareen Muni-joen suulle, missä se laskee Corisco-lahteen. Puolessatoista tunnissa ehtii astua koko sen saaren ympäri. Saksalaiset ja englantilaiset kauppakartanot ovat enimmäkseen tämän paikan kaupan harjoittajina, joka muuten on kaikkialla jotenkin saman luontoinen. Neljä viisi pikku höyryä kokoilee rannikon tuotteita.

Eloby-saaresta käännyimme länttä kohti syvemmille vesille ja, kirrettyämme Kap San Juanin, Biafra-lahdessa olevaa korkeaa Fernando Po-saarta kohti, jossa pysähdymme Clarence-lahteen pyssynkanto-matkan päähän rannasta.

saanut nimensä löytäjästään portukalilaisesta Fernando Posta. Se on pyöreä, noin 1,400 neliö-kilometriä laaja ja kuuluisa varsinkin keilanmuotoisesta vuorestaan, jonka huippu on 3,105 metriä korkealla meren pinnasta. Noin 30 kilometriä lännempänä kohoaa Kamerun-vuoristosta Albertinvuori 4,206 metrin korkeuteen. Alemmat rinteet ja Fernando Pon rannat ovat ihmetyttävän runsaan kuumen ilmanalan kasvullisuuden peitossa, jota vastoin saaren korkeammat paikat ovat puuttomat ja kasvavat vain ruohoa. Asujamet näyttävät luonteeltaan alhaisemmilta ja vastenmielisemmiltä kuin mikään kansakunta Kongon rannoilla.

21 päivänä kesäkuuta saavuimme Vanhan Kalabar-eli Ristijoen varrella olevaan Duke-Towniin. Tätä jokea sanotaan erittäin paljon öljyä tuottavaksi. Viikkokausi ennen meidän tuloamme oli vasta lastattu 500 suurta astiaa palmuöljyä ja kuitenkin oli taas Kinsemboa varten valmiina 300 astiaa; ja kun joka astia painaa noin 15 sentneriä, niin' saa siitä jonkin käsityksen, miten paljo öljyä tältä joelta viedään muille markkinoille.

Kauppiasten ystävällisyydestä oli minulla tilaisuus purjehtia herrojen James Munroen, toht. Mackenzien, Albert Gillisin ja Kinsembon kapteenin Jollyn seurassa jokea ylöspäin ja „tutkia“. Kävin Creek-Townissa ja sen skotlantilaisella lähetysasemalla, astuskelin merestä kasvaneita niemiä ja palasin sitte Duke-Town-kaupunkiin. Enimmin minua viehätti, että tämä joki on aivan kuin Ylä-Kongo pienennetyssä muodossa. Jos minut olisi yöllä äkisti siirretty En Avant-höyryllä tälle joelle lähelle Iku-nitua, minä en olisi nähnyt yhtään muuta kuin saman maiseman, jonka iltahämärä peitti näkyvistäni. Samoja palmuja, suorina tai kaarevina tai jokeen kaatuneina, samaa tiheää metsää, samaa suloista vehreyttä, samaa hedelmällistä punertavaa savimaata, samanlaisia metsänaukkoja ja samanlaista majain rakennustapaa. Vaan Duke-Townissa oli minulla verraton näky nähtävänä. Minä huomasin, että neekeri-päämiesten asunnot olivat Englannissa tehdyt ja kappaleina tänne tuodut; yksi niistä maksoi 4,000, toinen 3,000 ja kolmas 2,508 puntaa. Se oli tuloksena rauhallisesta palmuöljyn vaihtokaupasta: rauta-

pelti-kartanot afrikkalaisilla päämiehillä! sisustetut eu-roppalaiseen tapaan matoilla, nojatuoleilla, peileillä ja kar-tiineilla! Kunhan kerran saadaan haihtumaan Vivistä Stanley-Pooliin marssimisen pelko, niin on helppo aja-tella, mitenkä Ngaljema, Makabi, Bankwa, Ibaka, Man-gombo, Muguala, Mata-Bwyki ja monet muut Ylä-Kongon päämiehet Europasta tilaavat itselleen rautapelti-huoneet ja kaikenlaiset huonekalut, maksaen ne elefantinluulla, palmuöljyllä, kautsulla, gummilla, santelipuulla, orseljivä-rillä, vahalla, maisilla ja monenlaisilla maustimilla. Duke-Town näyttää, miten etevä sivistäjä se on tuo rehellinen kauppa. Mitään hallitusta ei täällä ole. Silloin tällöin tulee joku sotalaiva ja lähtee kohta takaisin omia teitään. Konsuli oli poissa, vaan kuitenkin elivät kaikki sovinnol-lisessa sopusoinnussa.

28 päivänä kesäkuuta laski Kinsembo ankkurinsa Bonny-jokeen. Siellä näyttelee kapteeni Bellin johtama suuri Adriatic-rahtilaiva jättiläisrunkoansa, vanhan Colli-nin pajassa tehdyn, Atlanttia kulkevan höyryn oivallinen mallikuva. Bonnyssakin on neekeri-päämiehillä 3,000 pun-nan arvoisia kartanoita. Maalla on joukko kauppataloja, joella suuri joukko vanhoja rahtilaivoja, ja kukoistava kauppa näyttää täällä pitävän joka miestä työn puuhassa, vaikka ilmanala on vastenmielisin ja ikävin, kuin missään olen tavannut. Suuri ilmanalan pelko haihtuu kuitenkin ihmisistä. Kauppaa toimivat miehet elävät hyvästi mu-kavissa huoneissa. Nyt on tullut tavaksi niiden teko poi-muisesta rautapellistä, sisältä puulla vuoraten ja miellyt-tävästi sisustaen. Herra Whitehousen asuinkartano oli 15,25 metriä pitkä ja 10,35 metriä leveä, ja katettu kuisti 3,35 metriä leveä, koko talo niin täydellinen kaikin puolin, kuin rakentajan taito suinkin on saanut tehdyksi. Jos vielä teettäisi yhden asuinkerroksen lisäksi ja kutakin kerrosta korottaisi noin 1 metrin verran, sitte voisi sään-nöllisellä ja ymmärtäväisellä elintavalla saada vielä täy-dellisemmän voiton tuosta ruttoisesta ja hävittävästä ilmas-ta, joka leviää Beninin lahteen laskevan joen liejuisista rannoista.

Bonny-joelta, joka on pääväylänä Vanhalle Kalabar-joelle, kuljemme pohjoista kohti ja laskemme 2 päivänä

heinäkuuta ankkurin 15 kilometrin päähän Benin-joesta ulos väylälle.

Siellä olivat höyrylaivat Biafra, Dodo ja Formosa jo ennen meitä ankkurissa. Vaikka laivat lakkaamatta kiikkuivat rantaan vieriskelevillä laajoilla ja hitailla laineilla, tuotiin kuitenkin Benin-joen tuotteet rannalta Dodo-höyryllä Kinsemboon; koko ajan kasteli sade lakkaamatta höyryjen kansia ja tavaroita ja teki yksitoikkoisuudellaan mielenkin ikäväksi. Seuraavana päivänä tuli Loanda, tuoden Englannin postin, joka ulottui kesäk. 11 päivään asti.

5 päivänä heinäkuuta kuljimme Lagosin ohitse, jonka väylällä oli ankkurissa kolme höyryä ja kaksi purjelaivaa, ja saavuimme seuraavana päivänä Quettahiin. Nyt jo Kinsembo, otettuaan monesta pienemmästäkin satamasta kunkin seudun tuotteita, oli Bonny- ja Benin-jokien runsaista tavaroista saanut kuormansa melkein täyteen. Niger-joen Nun-nimistä pääsuuta emme nähneet niiden tutkimattomain määräysten tähden, joita Liverpoolin eri höyryjen täytyy noudattaa. Uusin paikallistieto Quettahissa oli, että eräs europalainen oli tuomittu neekerin piiskaamisesta 18 kuukaudeksi vankeuteen.

12 päivänä heinäkuuta saavuimme Sierra Leoneen. Ystäväni, satamamestari, joka kerran erehdyksestä luuli minun höyryäni merirosvo-laivaksi, on yhä vielä virassa ja arvossa ja Hänen Majesteettinsa neekerialammaiset puhuvat yhä vielä hyvin suurella innostuksella „tämän siirtolan“ ansioista. Kinsemon kapteeni Jolly ajattelee kuitenkin toisin kuin Sierra Leonen neekerihererrat; hän saa jonkun salaviittauksen, että kaupungissa vallitsee rutonkaltainen tauti, ja koettaa kolmetuntisen oleskelun jälkeen tässä paikassa päästä niin pian kuin mahdollista ulommas merelle.

29 päivänä heinäkuuta sallivat Britannialais-Afrikkalaisen höyrylaiva-yhtiön pääjohtajat kohteliaimmasti Kinsemon kapteenin päästää minut Plymouthissa maalle, josta minä heti kiiruhdin Lontoosen. Neljän päivän kulltua annoin kertomukseni Hänen Majesteetilleen Belgian kuninkaalle, joka vietti kesää Ostendessa, ja saatoin hänelle ilmoittaa, että hänen minulle antamansa tehtävä oli Kon-

gon alueella suoritettu paljon suuremmalla menestyksellä, kuin haaveksivaisimmatkaan niistä herroista olivat koskaan osanneet odottaa, jotka olivat olleet joulukuussa 1878 läsnä neuvottelussa kuninkaallisessa palatsissa. Minulla ei ole mitään syytä olettaa, että Hänen Majesteettinsa oli ollut tyytymätön menestykseeni näinä pitkinä raskaan työn vuosina. Tämän teoksen tukija itse tehköön johtopäätöksensä.

Neljäsneljättä luku.

Europalaiset Afrikassa.

Europalaisten mielipiteet afrikkalaisesta elämästä. — Mukavuuksien puutteen pois karkoittama. — „Amour propre” ja herkkätuntoisuus. — Vähä työn sankareja. — Liialliset toiveet. — „Joutavia, emme me ole tänne tulleet tekemään työtä.” — Laiminlyötyjen ja kukoistavien asemain muoto. — Luulotellut taudit. — Ymmärtämättömät työmiehet. — „Ei mikään ole parempi whiskyä.” — Poistua työstä. — Miellyttävä puheenaine. — Retkikunnan oikeat työmiehet. — Uudet paikanhakijat. — Nuorekkaat, seikkailunhaluiset upseerit. — Surullinen tapaus. — Lääkärimme. — Rohkea tapa. — Hyvän maineen hankkimiskeino.

„Europassa me pidimme itseämme miehinä, kykenevinä mihin urhotyöhön ja miten suuriin ponnistuksiin hyvänsä, kun vain saamme tilaisuutta koettaa voimiamme, synnynnäistä leikillisyyttämme ja urhollisuuttamme, tietojamme ja kestävyyyttämme puutteissa; vaan kun saavuimme Afrikkaan, huomasimme valitettavasti useimmat, ett’ei meillä ollut voimaa, ei leikillisyyttä eikä rohkeutta, että vahvuus ja synnynnäinen urhollisuus, joista olimme kerskailleet, olivat suurimmaksi osaksi häveissä ja ett’ei meidän tiedoillamme ollut mitään arvoa, me kun emme koskaan olleet vanhempiemme valvonta- ja suosiopiirin ulkopuolella vapaasti oppineet tuntemaan käytöllistä elämää; ja jos meille sattui puutteita, silloin ihan kerrassaan menehdyimme.” Tämmöisen tunnustuksen saattaisi monikin nuori mies tehdä, joka on palannut Eurooppaan, huomatuansa, että häntä ainoastaan liian vilkas mielikuviutus oli houkutellut uskomaan, että hänen muutamina aivan rauhallisesti kotosalla kuluneina vuosina saavutettu kokemus-

rahtusensa on muka tehnyt hänet soveliaaksi päiväntasaajan-seutuisen Afrikan elämään.

Kun heitä yksitellen, kaksittain, kolmittain tai vieläkin suuremmin joukoin saapui Kongolle, mieli täynnä korkeinta innostusta ja erittäin huomattavaa ylpeyttä siitä, että nyt viimeinkin saatettiin kaukaisessa Afrikassa koettaa tuota rohkeutta, josta olivat kerskailleet, silloin oli varsin viehättävää tutkia ja havaita, mitenkä into äkisti taikka enemmän tai vähemmän nopeasti painui ylimmältä asteelta nollan alapuolelle ja mitenkä liialliset toiveet, joilla olivat itseään petelleet, haihtuivat todellisuuden ja sen kokemusten tieltä.

Sivistyksen tuttujen mukavuuksien sijasta, joiden olemassa olon he jo näyttävät olettaneen ihan varmaksi, olikin heillä edessänsä niiden valmisteleminen vasta tuleville miespolville. Se oli heille vastenmielistä vaivojen ja vastuksien tähden, joita siinä työssä oli. He kyllä olivat valmiit nauttimaan ensimmäisten työntekijäin työn hedelmiä, vaan heillä ei ollut vähintäkään halua tekemään samoin seuraajiansa varten, kuin heitä itseään varten jo oli tehty ja he niin ajattele mattomasti nauttivat.

Tämän hämmästyttävän havainnon ohella kuulin monesti sanoja ja lauseita, jotka minusta, kun olin niin kauan elänyt etäällä ja yksikseni, kaikuivat vierailta, minä kun ne olin melkein kokonaan unhoittanut. Arkojen tuntosarvien tavalla suikertelivat sanat „amour-propre“ (itserakkaus?), „tunteellisuus“ (turhamaisuus?) ja muut semmoiset, vaan kun otettiin puheeksi ankara välttämättömyys, että jonkun piti ryhtyä johonkin työhön, silloin kaikki, joille viittailemalla ilmoitettiin, että nyt oli heidän „vuoronsa“, erkanivat loukkautuneina ja peljästyneinä kaikista työn puuhista. Vallan vähitellen huomasimme, että näiltä ylvästyneiltä miehiltä kerrassaan puuttui kaikki tarpeellinen taito, vieläpä kaikki toimeliaisuuskin ja työnhalu.

Työn sankareja, joiden väsymätön uutteruus on niin huomattava Europan työmarkkinoilla, olen minä ainoastaan muutamia harvoja tavannut; valitettavasti ei ole minulle tullut osaksi onnea löytää monta niistä jaloista leivän tai kunnian hankkijoista, joista saa niin paljon lukea teollisuuden aikakirjoissa. Kolmena ensi vuotena oli niiden

luku noin 4 prosenttia, ja muut, no, he pitivät vain huolta, ett'ei heidän olemassa olonsa minulta unhottunut.

Ken on lukenut tätä kirjaa tähän asti ja ryhtyy asianmukaisesti punnitsemaan meidän tehtävämme luonnetta, hän kyllä mielellään huomaa ja tunnustaa, miten perin välttämättömästi minä olisin tarvinnut voimakasta, lujatahtoista henkilöä, miten minä häntä olisin kunnioittanut ja siunannut ja miten sydämestäni minä olisin ihmetellyt hänen innostustansa sekä etsinyt hänen minulle niin arvokasta seuraansa.

Moni europpalainen on epäilemättä sortunut ruumiillisesta heikkoudestaan, toiset ovat vain eksyneet oikeasta kutsumuksestaan.

Viini ja olut, joka Europasta lähtiessä vaikuttaa heihin niinkuin kiniini heikonneihin hermoihin, haihtuu pian semmoisessa maassa, jossa ei ole yhtään viiniä; kun sitte yleensä ollaan kykenemättömät mukautumaan vieraihin oloihin ja kun alinomaa on puute noiden totuttujen juomien ilostuttavasta vaikutuksesta, tuleeikin sillä saavutettua, pilviä tavoittelevan rohkeuden sijaan voittamaton alakuloisuus, jota toiset sanovat koti-ikäväksi, toiset synkkämielisyydeksi. Moni oli myöskin, kuten itse tunnusti, tullut vain näkemään jokea; heidän mielikuvituksensa oli heidät vienyt elefantti-, leijona-, puhveli- ja jokihevoslaumojen keskelle, jonka totuudesta perin poikkeavan kuvan etupuolella vielä liiteli suuria, pitkäkaulaisia giraffeja ja miellyttäviä sebroja. Arvattavasti olivat heidän mieltänsä myöskin kiihottaneet morsianten ja omaisten rakastavaiset ja ihailevat katseet, kun he heille ilmasivat päätöksensä „lähteä tuonne Kongo-joelle“, ja monta sulosta hetkeä ovat kaiketi nämä rakastavaiset viettäneet tarkastellen kummallista varustusta, elefantti-pyssyjä ja lujia „expressi-kiväärejä sekä lueskellen hehkuvia kertomuksia elämästä tuolla etäisessä palmumaassa mutkikkaan Ikelemban tai mahtavan Kongon rannoilla. Sillä tavalla ovat he pettäneet sekä itsensä että komitean jäsenetkin, jotka ystävällisesti kehoittivat näitä sankareja, kun he läähättäen julistivat horjumattoman päätöksensä „tehdä työtä tai kuolla“.

Kuolema kuitenkin harvemmin riisti urhollisia kun-

non miehiä kuin tekosankareja, joita se tempoi joukot-
tain. Se oli aina läsnä katkerimmassa selvyydessään, vas-
tustamattoman käskevä, joka tapa loukkasi heidän „tun-
teellisuuksiaan“ eikä pitänyt vähintäkään lukua heidän
arvonimistään tai ylennyksen oikeuksistaan. Vakava, jo-
kapäiväinen todellisuus, huono ruoka ja vastenmieliset
toiveet nöyryyttävät heidän itserakkauttansa. Heti kun
kuullaan, ett'ei tässä maassa ole viiniä eikä olutta eikä
lohduttavaa konjakkia sammuttamaan noiden tuttujen juo-
main kalvaavaa, onnetonta ikävää, rupeaa heidän sydäm-
mensä sykkimään hitaammin ja loistavain afrikkalaisku-
vien ja kuuman ilmanalan seutuja kuvaavain unelmien
sijaan jää ainoastaan avaroita, tiettömiä paikkoja, joissa
kasvaa vain korkeaa ruohoa ja arvotonta vesakkoa. Polt-
tava aurinko vaatii heitä yrittämään tien raivaamista mel-
kein muurin kaltaisen tiheikön läpi; mutta matka ja vas-
tukset näyttävät äärettömiltä ja ovat vahvemmat heidän pää-
töstänsä, ja valitettavasti ei täällä ole ketään kultatukkais-
ta sievää tyttöä ihmettelemässä heidän jaloja työn tai kuo-
leman puuhiansa.

Joillekuille, jotka eivät vielä ole aivan hunnikolla
eivätkä ihan tunnottomat häpeälle, saattaa omatunto kuis-
kata, että täällä vielä on suuri joukko työtä tehtävänä ja
että hekin myöhemmin voivat päästä osallisiksi entisten
siirtolaisten ilosta, kun näkevät, miten kasvikset, hedelmä-
puut ja muut hyödylliset kasvit alkavat rehoittaa tuolla
laajalla alueella, joka nyt on ruokojen, ruohon ja tihei-
kön peitossa.

„Joutavia!“ vastaavat muutamat, „me emme ole tän-
ne tulleet tekemään työtä, vaan metsästäämään, pelaamaan,
syömään ja saamaan suurta palkkaa komitealta.“

„Väsyttääkö teitä? Ryypätkää kuumaa teetä tai
kahvia.“

„Mitä!“ huudahtavat he. „Juoda Kongon vettä?
Ei, kiitoksia paljon. Minun vatsani on tehty jotakin pa-
rempaa varten kuin nuorille krototiileille pesänsijaksi.“

Saattanen tässä mainita yhden tapauksen esimerkiksi.
Eräs nuorukainen, joka on kerskaillen julistanut itseään
sankariksi, viedään muutamaan paikkaan, johon on asema
määrätty rakennettavaksi. Neljäkymmentä oppivaista, ku-

riin totutettua neekeriä asetetaan hänen johdettavakseen ja kolme valkoista kumppania annetaan hänelle avuksi. Sitä paitsi saa hän paljon vaatepakkoja, helmipusseja ja messinkilankaa, että riittäisi suuren veneen painolastiksi, hänen niitä käyttääkseen rahana vaihtokaupassa ja ostaakseen niillä neekereiltä ruokatarpeita, mitä seudusta voi saada. Joki on täynnä kaloja, joita hän saa pyytää miehin määrin, jos vain tahtoo; kylissä ylt'ympärillä on siipikarjaa, joukossa epäilemättä myöskin munivia kanoja; lampaita ja vuohia on samoin saatavissa, ja riittävä joukko vuohia voi hänelle ja hänen europalaisille kumppaneilleen antaa kylliksi nuorta maitoa; seudun neekerit kyllä myövät hänelle sokuriperunoita, jotka keitettynä tai paistettuna ovat hyvin ravitsevaiset; laajoista kassavainioista saa syötävien juurien muodossa koko joukon mielisimpiä ruokia. Helppo on saada myöskin tomaatteja, papuja ja kurpitseja, ja kun hänellä sitä paitsi on suuri varasto riisiä, säilytettyjä kasviksia, vehnäjauhoja, teetä, kahvia, voita, keitettyjä hedelmiä, taajennettua maitoa sekä kaikenlaisia Europasta tuotuja kala-, liha- ja soppasäilytteitä, niin onpa hänellä tarjona hyvin runsaslajiset atriats, jos hän vain viitsii niitä valmistaessa olla itse peräänkatsojana.

Saattaaksemme aseman perustusta hyvään vauhtiin rakennamme vielä ennen lähtöämme lujan hirsituvan ja asunnot neekereille, että europalaiset ja neekerit ynnä tavarat kaikki ovat katon suojassa. Maitovuohet etsitään ja munivat kanat ostetaan ja neekerit kutsutaan juhmallisiin pitoihin, joissa molemmin puolin tehdään ystävällisen käytöksen liitto.

Hänen ohjesääntönsä ovat lyhyet ja yksinkertaiset: „Tämä on teidän laillisesti ansaittu lahjoitusmaanne; teille annetun päällikönvallan kautta on se tullut teidän valtioksenne, jossa teillä on täysi valta, koska te ainoastaan tarvitsette totella minua. Minä jätän teidät tänne päälliköksi ja ainoaksi sovintotuomariksi kaikissa asioissa. Antakaa itseänne aina kaikissa tomissanne oikeudentunnon johtaa ja olkaa ystävällinen väellenne, jolle olette isän ja äitin sijassa. Osoittakaa minulle, kun tänne milloin palaan, että osasin oikean miehen valita, kun valitsin

teidät. Ahkeruudella voitte asemastanne saada mallikelpoisen laitoksen, sopivan esimerkiksi muillekin teitä kokeuttomammille; asianmukaisella huolellisuudella voitte asemanne tehdä Afrikan onnellisimmaksi paikaksi. Teillä on kylliksi tässä maassa käypää rahaa ja runsaasti ruokavaroja. Tästä kirjoituksesta näette, mitä suunnitelmaa minä teidän toivon noudattavan.“

Minä olen sitte asemalta poissa kymmenen kuukautta ja näen palatessani sen olevan paljon huonommassa kunnossa, kuin se minulta jäi. Valitun päällikön hartaat lupaukset olivat houkuttelleet minut uneksimaan tänne kasvaneesta paratiisista, vaan sen loistavan ja komean kuvan sijassa on valitettavasti melkein kokonaan rikkaruohon peittoon joutunut neekerien kylärähjä, niin että sitä tuskin enää näkyykään. Ei ainoatakaan rakennusta ole tehty niiden lisäksi, jotka minä päällikölle valmiiksi rakensin. Asema on myöskin piiritystilassa, sillä paaluaituus näyttää, että meteli on edes kerran kiihottanut päällikön kuumeentapaiseen toimeliaisuuteen. Aseman väestö on näljänhädän vaarassa, sillä neljän päivänmatkan laajuudelta täytyy maata tutkia ja etsiskellä, ennenkuin saa ruokavaroja muutamiksi hetkiksi; varastohuoneet ovat tyhjät; messinkikankia on jäljellä ainoastaan kolmeksi päiväksi. Seudun neekerit ovat jättäneet päällikön väkensä niin täydelliseen pulaan, että hän on todellakin kuolla nälkään. Miten perin toisenlainen tämä asema kuin minun ihana unelmani! Innokasten lupausten, kirjeiden ja kertomusten ilmeinen vastakohta!

„No, mitä tämä on? Herran tähden, eihän tässä ole muuta kuin aseman rauniot!“ huudahdan minä. „Näettehän, kylä, tie, asema, kaikki on ruohon peitossa!“

Ai, se on hellätunteiselle mielelle liian ankara muistutus, jota tämä viaton ja itsepäinen herra ei voi eikä tahdo kärsiä. Hän kirjoittaa: „Minä saan kunnioittavasti ilmoittaa eroavani virasta“, joka ero hänelle tietysti heti suodaan, sillä hän on liian ylvästynyt henkilö olemaan missään paikassa pahennusta herättämättä, ja mielelläni minä hänelle eron annankin, ett'ei hän saa enää toimittaa mitään pahaa.

Päällikön vaihdos oli erittäin onnellinen asemalle,

joka pian saavutti arvonsa mukaisen merkityksen. Nyt käyskentelee ylt'ympärillä suuret lammas- ja vuohilaumat, lintupihassa mylleröitsee tusinoittain sorsia ja kanoja, ja päivällisten ruokalista on yhtä hyvä kuin missä hyvänsä toisen luokan ravintolassa Europassa. Joka aamu on aukealla paikalla oven edessä, jossa neekerilapset leikittelevät, markkinat, ja neekerivaimot tuovat niin paljon leipää, että joka päivä saisi ostetuksi 500 hengen muonan. Virkamiehille tehdyt rakennukset ovat kaikki lähes 200 metriä pitkät; puutarhoina on 200 päiväknynnöstä, ja siinä kasvaa 3,000 banani-, 500 leilikurpitsi- sekä limooni-, appelsiini-, guave- ja mango-puita, jotka kaikki hyvin menestyvät; sitä paitsi viljellään riittävä joukko eurooppalaisia ja sokuriperunoita, jamsjuurikkaita ja kaikenlaisia kasviksia. Lähes 850 neliömetriä on tuhlattu suurenmoiseksi kävelypuistoksi, ja asemalle käy rannasta leveä, avoin tie. Kaikki tämä menestys ja monet muut parannukset osoittavat kylliksi noiden asemalla tapahtuneiden muutosten luonnetta ja todistavat, mitä kärsivällinen uutteruus ja tarkka huolellisuus saavat aikaan erämaassakin.

Edellä kerrotusta näkee, millaiset ne ovat nuo näöltään niin muhkeat henkilöt, jotka sairastavat kyllästymätöntä toisenlaisen ravintotavan nälkää, kuin yksinkertainen Afrikka nykyisessä kehkeytymättömyyden tilaansa voi heille tarjota, ja joilla, huolimatta suurista palloistaan ja sitoumuskirjoistaan, ei ole vähintäkään toimihaluja tilansa parantamista varten; he päinvastoin luonnotoman katkeralla mielellä ja oikullisuudella itseään vaivaavat, kunnes viimein tulevat ystävilleen ilmeiseksi kiuksaksi ja itselleen parantumattomaksi tuskaksi.

Toinen esimerkki kelpaamattomista herroista oli eräs, joka aina osasi selvittäytyä työn vaivoista sairautta teeskentelemällä. Hän tunsii tuon teeskentelytaidon niin täydellisesti, että viikkokausia petteli meitä kaikkia ja olisi ehkä kuinka kauan jatkanut tuota ilveilyään, sillä muuttamista ihmisistä on tarpeeton puuhailu perin vastenmielistä, ell'ei viimein itse omasta tahdostaan olisi tehnyt laiskuttelemisestaan loppua siten, että äkisti ja ihan minun odottamattani toi minulle eronpyynnön. Yhdeksän viikkoa oli se viekas ilvehtijä harjoittanut taitoaan täy-

dellisimmällä tavalla! Miten paljon lohduttelevia imarteluja minä olinkaan tuhlannut tuolle kavalalle vehkeilijälle, ensimmäiselle, kuin oli tullut Kongolle taitoaan näyttelemään! Minun askeliani hänen luoksensa sinä aikana, kuin hän luulotteli olevansa sairas, voisi lukea peninkulmittain. Lääkkeitä, taajennettua maitoa, keitettyjä hedelmiä, marmelaateja, voita, soppia, viiniä ja leivoksia, joita säilytämme semmoisia apulaisiamme varten, jotka sairastuvat vuohenliha- ja kassaveleipä-ravinnosta, niin että vilu ja kuume heitä vuorotellen kiusaavat ja he sentähden ansaitsevat jotakuta herkkua, niitä oli tuo petturi syönyt monen sadan punnan arvon. Ja kun hän sanoi olevansa jo paranemaan päin, lupaeltiin hänelle ylennystä, ja koetettiin häntä kaikin tavoin ilahuttaa, milloin hänen mielsä näytti taudin pituudesta perin lannistuvan; minä vaivasin itseäni hänen teeskennellyn surullisuutensa haihduttelemisella ja hänen luulotellun kykenemättömyytensä vastustamisella! Ja viimein, kun meidän lääkkeemme jo olivat melkein lopussa ja kärsivällisyytemme hyvin vähenemässä, lopetti hän kujeensa kirjallisella eronpyynnöllä!

Muutamilla, vaan selvillä sanoilla ilmoitetaan hänelle, että hänen on kerrassaan luopuminen kaikesta pikaisen meren rantaan pääsön toivosta; samalla viitataan, että hänen tekemänsä välipuhe vielä on täyttämättä, huomauteetaan vielä suoritettavaa palvelusta, erinomaista pettelemistaitoa, takauksen välttämättömyyttä j. m. s., ja puolen tunnin kuluttua se vekkuli oli nututta, paidan hihat ylös käärittynä, täydessä työssä. Hänen tuleva historiansa kyllä vielä tietää kertoa monesta kunnollisestakin työstä.

Muuan toinen europalainen, joka minulle tuotti paljon puuhaa, on selvimmin kuvattuna 14 päivänä lokakuuta 1880 muistikirjaani pannussa kertomuksessa, josta tähän panen otteen:

„Mies parka, nimittäkäämme hänet Frankiksi, katsoo niinkuin kaikki ajattelemattomat ihmiset erittäin mukavaa elämäänsä Kongolla melkein sietämättömäksi. Jos hän itse olisi kokemustensa ainoa kertoja viime marraskuusta asti, niin tuskinpa kukaan uskoisi sitä tosi asiaa, että melkoinen pala Afrikkaa on jo tutkittuna, niin pal-

jon tuskastuttavia keksintöjä osaisi hän ladella. Hänen muotonsa venyy päivä päivältä yhä pitemmäksi ja hänen kasvojensa piirteet muuttuvat yhä enemmän niin alakuloi-sen näköisiksi, kuin olen jossakin nähnyt kuvattuna Don Quixotella. Ja kasvojen venyessä kasvaa myöskin hänen äreytensä. Mutta ainahan sairaat ihmiset ovat äreät, oikulliset ja lääkärejään kohtaan pahat.“

Afrikkalaiselämän terveen nauttimisen ensi ehtoja Frank ja hänen kaltaisensa hyvin vähän ymmärtävät taikka ei ollenkaan, ja hyvin vaikea on saada heihin taotuksi pienintäkään tietoa tuosta asiasta. Se on hyvin mutkikas ja onnistumaton tehtävä; kaikki semmoiset yritykset otetaan niin nurjasti vastaan, että monestikin on minun täytynyt luopua vaivastani, kun huomaan, ett'ei sitä oteta varteen. ainoastan harvoin ovat ne, joita neuvoin, rohkaisseet minua neuvomistani jatkamaan. Heitä ei näytä ollenkaan huvittavan mikään, joka koskee heidän omaan terveyteensä. He tosin tunnustavat olevansa itselleen velvolliset pysymään niin varovaisina, viisaina ja huomavaisina kuin mahdollista, vastaavat kohteliaasti eivätkä säästele parannuksen lupauksia; mutta he eivät koskaan pidä, mitä lupaavat, ja harvoin minä näen elävää intoa ja viisasta varovaisuutta, joiden pitäisi vallita jokaisessa, joka rakastaa henkeänsä. Mainitsen vain toiselta matkal-tani Frans Pocockin, joka heti, minun neuvoni kuultuaan, jo mietti tuota tekoa, joka häneltä riisti hengen ja minulle pitkät ajat tuotti surua ja tuskaa, milloin vain hänen koh-talonsa ja surullinen loppunsa johtui mieleen.

Olenpa myöskin huomannut, että tuota välinpitämät-tömyyttä on niissä retkikunnan jokapäiväisissä toimissa-kin, joita tekemään ihmiset ovat velvolliset ja joista he saavat maksun, eikä ainoastaan niissä asioissa, jotka kos-kevat oman elämän ylläpitoon. Kaikki, mitä minä erit-täin käsken, tehdään hyvin, niin että voin siihen tyytyä, vaan jos toivon, että he katsoisivat sitä jokapäiväiseksi työkseen, menettää käsky kaiken voimansa, se jätetään ihan täyttämättä.

Jos käsken neekeriä viemään jonkun arkun johon-kuhun leiriin ja autan häntä sitä nostaessa, kunnes taak-ka on hyvästi hänen pääläellansa, silloin hän lähtee iloi-

sesti astumaan ja antaa sovinnon mukaan taakkansa pois vasta määräpaikassa. Vaan jos lisään, että hänen pitää palattuun viedä vielä toinenkin taakka samalla tavalla samaan paikkaan, niin tiedän kokemuksesta luottaneeni hänen muistiinsa ja kykyynsä enemmän, kuin ne voivat saada aikaan, sillä tietysti täytyy minun taas hänen palattuansa auttaa häntä taakan nostossa. Samoinpa ovat euoppalaisetkin; jos minä miehille, joilla luulisi olevan kylliksi ymmärrystä käsittää järjellistä käskyä, sanon, että purjeita, teltoja, vaunun- tai kuormain peitteitä pitää katsoa ja korjata, silloin sitä käskyä ei koskaan noudateta; vaan jos heille näytetään joku erityinen ratkeama vaunujen peitteestä, teltan katosta tai taakkojen kääreistä, silloin se heti korjataan aivan minun tahtoni mukaan. Taikka jos sanon jollekulle. „Kävele nyt vähän leirissä katselemassa, mitä on tehtävänä“, niin olen huomannut antaneeni liian yleisen käskyn, jota ei muka käy täyttää, vaikka erityistehtävä suoritetaan tarkkaan. Ylenyksen tai suuremman palkan lupaus ja lempeä kehoitus eivät vaikuta mitään; yleensä en ole vielä tähän asti keksinyt mitään keinoa, joka olisi kyllin tehokas saamaan euoppalaisen tai länsiafrikkalaisen neekerin ryhtymään sisällisellä vilkkaalla innolla työhönsä. Ainoat, joihin minun sanani pysyväisesti vaikuttavat, ovat vieraat neekeripalkkalaisemme.

Mikähän on syynä tuohon sekä euoppalaisten että länsiafrikkalaisten neekerien omituisuuteen, ett'eivät he edes järkevälläkään tavalla mielly työhönsä. Ilman laatuuko? Miksikä se sitte ei vaikuta Alberttiin ja minuun samalla tavalla? Sillä minun täytyy sanoa, että minulla Afrikassa oli elinvoima, jota en ollut Europassa tuntenut, sanomattoman raikas mieliala ja vastustamaton liikkumisen, ruumiillisen toiminnan ja kaikenlaisten omintakeisten ponnistusten halu. Ja Albert oli oikea elämän ja tehokkaan toiminnan esikuva.

Vaan ehkä Frank ja muut vielä tuntevat itsensä vieraiksi taikka — „he ehkä eivät voi hyvin. Sairaushan tekee kaiken työn heikommaksi, kuin terveen on helppo suorittaa. Kun luonnon kipu tekee hengen alammaiseksi ruumiille, emme enää ole samat ihmiset kuin ennen. Minä

sentähden en arvostelekaan heikkoa, sairasta miestä terveen mitalla.“

Kaikista hulluista mielettömyyksistä, kuin kuumassa maissa olen tavannut, on kummastuttavin se, että välistä kuulee muutaman nuoren hullun, joka on joltakin vanhalta narrilta kuullut, ett'ei mikään ole parempaa kuin whisky, sen johdosta ylistelevän päihdyttäviä juomia. Niinpä on kuultu herra Puffyfacen puoli juovuksissa sanovan intoilijaimme läsnä ollessa: „Kerrottakoonpa mitä hyvänsä Afrikan kuumeesta, niin mikäli minä olen neljässätoista vuodessa kokenut, ei sille ole mitään parempaa lääkettä kuin whisky.“ Tästä johtuu mieleeni, mitä Unionin lounaisvaltioiden kuumetautisissa seuduissa kerrotaan eväsäksistä, jossa välttämättä pitää olla whisky-pullo. Vast'edes Afrikkaan tulevien varalle minä tuon ylistelyn ilmoitan turhaksi loruksi. Tuotakoon minun luokseni kuka hyvänsä noista Afrikan länsirannan vanhoista narreista, niin minä hänelle näytän erehdyksensä ja hairahduksensa, todistan hänelle ja kaikille kuulijoille, ett'ei häntä ole whiskyn rakkautensa vapauttanut kuumeesta, vaan yksinkertaisesti hänen oma taitavuutensa selvitä erilleen töistä. Parituntinen raskas, ahkera työ tai marssiminen sisämaahan päin kaataisi sen laiskan leijonan kuin kuolleen aasin. Geneven viinin ja whiskyn juominkeja on muualakin kuin Nigerin ja Kongon rannoilla; vaan jos semmoisen miehen tapaa Afrikan rannalla, silloin yksi ainoa katsahdus hänen kaksitoista tuntia pitämään paitaansa ja silitettyihin vaatekappaleihinsa selvittää useinkin totuuden paljon paremmin, kuin salapoliisikaan tavallisesti näkee vainoamansa pahantekijän jälkiä. Varsin hyvin osaa täsmälleen sanoa niiden ponnistusten suuruuden, joiden alaiseksi hän antautuu. Jos hänen paitansa on turmeltumaton hikipilkuista, silloin on hän osannut pysyä kokonaan poissa työstä, ja vaikea on ainoastaan sanoa, miten pitkä aika vielä kuluu, kunnes hänen maksaansa ilmestyy kuolettava märkäpaise tai maksa aivan kovettuu. Vaan jos tahdotaan tehdä ihmiskunnalle jokin hyvä työ, otettakoon hänet monituntiselle astuntamatkalle Afrikan erämaahan ja tarkasteltakoon seurauksia.

Äskettäin Afrikan rannikon kauppiasten ja neekerien

välillä ollut pikku sota on minulle antanut lausuntoni vahvistukseksi koko joukon asiaan kuuluvia arvokkaita yksityistapauksia, jotka tosin vain minua yksin yhä paremmin vakuuttavat.

Meillä Kongo-joella, jossa ihmisten täytyy tehdä työtä ja jossa ruumiillinen liike on jokapäiväisenä tehtävänä, näyttää ilma vahingolliselta ja kuolettavalta niiden ruumiillisille voimille, jotka jumaloivat whiskyä, Geneven viiniä tai brandya. He joutuvat aina perikatoon ja tuottavat meille lakkaamattomia rahamenoja; mutta vaikkapa heitä joskus ei viimein kannetakaan hautaan, jossa he unhottuvat muistosta, tulevat he kuitenkin ihan avuttomiksi, kun näet taudit leviävät hirvittävän nopeasti ja usein alkaa näkyä mielipuolisuuden merkkejä. Synkkämielisinä ja heikkoruumiisina lähetetään heidät pikimmiten kotiinsa, että heidän paikkansa jäisi arvokkaammille varamiehille, ihan pitämättä lukua heidän huutamisestansa vielä muutamia moitetuomioita Afrikkaa vastaan, joita ei onneksi kuitenkaan voisi sovittaa muihin kuin heihin itseensä.

Kaikki sotapäälliköt, jotka komentavat suurissa katselemuksissa tai sodassa, suuret sanomalehdet, jotka lähettävät joukottain erityis-kirjeenvaihtajia tehemään kertomuksia jostakin sodasta, suuret kauppahuoneet, joilla on paljo siirtoloita Afrikan rannalla, kaikki he hyvillä perusteilla tietävät, miten erilaisia heidän komennettavansa tai heidän toimissaan työskentelevät miehet ovat. He epäilemättä tietävät, minkä arvoinen se on, joka usein tai alinomaa naukkailee ja näyttää uskovan, että ihmisen koko tehtävä onkin vain juominen, ja toiselta puolen, minkä arvoinen raitis, uuttera työmies on, joka tietää, milloin hänen on raskasta työtänsä helpotettava virkistävillä ja milloin kiihdyttävillä juomilla.

Kun näin vakavasti kerron kuutena viime vuonna kokoutuneita kokemuksiani, ei siltä kuitenkaan ole lainkaan aikomukseni millään tavalla viitata niihin, jotka ovat joutuneet häviöön, tai jotka on täytynyt lähettää takaisin Eurooppaan. Se vaikuttaisi tuskastuttavasti, ja muutenhan riittää sekin, että ne itse saavat kärsiä kohtalonsa, jotka eivät ole tyydyttäneet toiveitamme. Monesti ovat kostajana heidän omat syntinsä. Jos jotkut heistä ovat

etsiskelleet likapaikkoja ja kaalelleet loassa sekä siitä tulleet kykenemättömiksi ja kohtuuttomiksi; jos heidän tunteellisuutensa on ollut liian suuri; jos he ovat tyhmyydellä turmelleet omat hyvät toiveensa, olleet välinpitämättömät velvollisuuksistaan, taikka osoittaneet pahaa luonnetta tai miehuuden puutetta, niin minä en voi muuta sanoa kuin: olkoon oma sääkinsä heillä palkkana.

Monelle heistä oli muuten onneksi, ett'ei retkikunta ollut minkään hallituksen lähettämä, sillä silloin olisi monesti ryhdytty ankaroihin toimiin sen suuren vallattomuuden hillitsemiseksi, johon moni liiankin mielellään antautui, sekä monien laiminlyönti- ja tekosyntien rankasemiseksi, joita toiset tekivät. Me voimme ainoastaan pikimmiten erottaa nuo pahantekijät, että retkikuntamme pysyisi niin puhtaana kuin mahdollista. Että yleensä vallitsi hyvä järjestys ja rauha, sen saimme yksinomaan aikaan tämän ainoan keinon tarkalla ja ankaralla käyttämisellä, joka meillä oli hankkia siveydellisille laeille riittävää arvoa. Vaan jos meidän palveluksessamme olisi ollut joku upseeri, joka olisi kyennyt pitämään kurissa Ala-Kongon asujamet ja itseänsäkin hillitsemään, silloin olisi se kaikki ollut mahdotonta, joka minua on neljänä ensi vuotena suututtanut ja surettanut.

Eihän tarvita muita esimerkkiä kuin viinan ja soodaveden nautinnon seuraukset Indiassa todistamaan, miten turmiollisesti ja itsemurhaavaisesti alkoholijuomien runsas nauttiminen kuumissa maissa vaikuttaa. Afrikan länsirannikolla on myöskin surtavana monta kohtuuttomuuden tuottamaa tappiota, sillä monikin arvokas henkilö on sieltä saanut kuolintaudin, vaikka hyväntahtoinen hallitus myöntääkin usein ja pitkältä virkavapautta, kuusi kuukautta yksivuotisen palveluksen jälkeen.

Mutta minun mielestäni ei ole viisas päinvastainkaan liiallisuus. Minä en suinkaan neuvo olemaan aivan viiniä maistamatta, koska kohtuuttomuus on aina hulluus, vaan en myöskään puolusta niin sanottua väkijuomain kohtuullista nautintoa. Sillä jos sen sanan myöntäisin, olettaisivat ajattelemattomat ihmiset, että minä muka neuvon „kohtuullisesti juomaan“ alkohoolia mihin päivän aikaan hyvänsä, jos vain juoja aina pysyy raittiuden rajain

sisällä. Vaan sitä minä en kuitenkaan tarkoita. Minä päinvastoin varoitan jokaista kuumissa maissa koskemas-takaan päivällä väkijuomiin, ell'ei lääkäri jotakin annosta määrää ihan välttämättömäksi lääkkeeksi; viiniä, hyvää valkoista tai punaista viiniä, juotakoon ainoastaan aurin-gon laskettua pääatrialla. Kahdeksas-osa litraa, paraiten vedellä laimennettuna, on minusta kohtuullinen annos, jonka voi vaaratta nauttia hermojen rauhoitukseksi ja unen vahvistamiseksi. Koko yön levättyä herätään silloin pää selvänä ja kieli puhtaana ja suoritetaan kuumissakin mais-sa yhtä hyvästi ja keveästi päivätyö kuin lauhkeailmai-sissakin seuduissa.

Vaan nyt palaan miellyttävämpään puheenaineeseen ja koetan todistaa, ett'ei ihmisluonto ole ihan poikkeuk-setta heikko ja huono. On nykyään Kongon varsilla kym-menittäin virkamiehiä, joilla on urhollisuutta ja siveydel-listä rohkeutta ja jotka osoittavat miehuuden jaloja avuja ja ainaista hyvää käytöstä. Minä mielelläni, jopa kers-kaillenkin teen niin suureksi kuin mahdollista niiden lu-vun, jotka ovat moitteettomasti, uskollisesti ja kunnialla päättäneet palvelusaikansa, vaikka vielä onkin liian ai-kaista puhua niistä monista Kongolla palvelevista, jotka antavat paraimman toivon aihetta.

Ensimmäinen, joka aivan minun mieleni mukaan ja kunnialla palveli koko sovitus aikansa, oli Albert Chris-topherson, nuori tanskalainen merimies, joka tuli heinä-kuussa 1879 Kongolle ja palasi heinäkuussa 1882 Europ-paan. Hän oli aina minun seurassani siitä hetkestä asti, jolloin laivastomme läksi Banana-Pointista, Msuatan ase-man perustamiseen ja Leopold II:sen järven löytöön saak-ka, aina uskollinen ja uttersa sekä samalla kohtelias käy-töksessään; Albert oli nuorukainen, joka vähän ylpeili voimistaan ja aina iloitsi Afrikan elämästä. Ensi vuonna hän ei vielä saanut arvoansa ja kuntoansa vakuutetuksi vieraille afrikkalaisille työmiehillemme, kun näet maa sekä sen tavat ja kieli olivat hänelle ihan oudot; vaan opittu-aan heidän murteensa tuli hän heti kaikkien työmiestem-me suosikiksi, saavuttaen avomielisellä käytöksellään ja miellyttävällä miehuudellaan neekerien rakkauden.

Ei ollut mitään työtä, mihin hänen laisensa miehet

kykenevät, jota hän ei olisi mielellään ja perinpohjin tehnyt. Hänellä näytti olleen joitakuita kunniasääntöjä, joista hän uskollisimmasti ja tunnollisimmasti piti kiinni; jos häntä käskettiin työhön ja hän sen kerran otti vastaan, ei minulla ollut mitään syytä epäillä, ett'ei työ tullut tehdyksi ihan käskyn mukaan, ell'ei mitä voittamattomia vastuksia sattunut. Jos Albert Christophersonin alkusivistys ja muut lahjat olisivat olleet tahdon vertaiset, olisi hän nyt hyvinkin kadehdittavassa toimiasemassa. Tälle nuorukaiselle olivat nuo tyhmät paheet, joita useimmissa hänen virkaveljissään tavataan, yhtä tuntemattomat, kuin hänen ruumiinrakennuksensakin oli vapaa kaikista virheistä. Ollen voimaltaan aika jättiläinen, aina iloinen ja melkein lapsellisen avomielinen opetti hän neekerit erottamaan hänet muiden europpalaisten luvusta ja pitämään häntä ystävänä, joka ei ketään pahentanut. *)

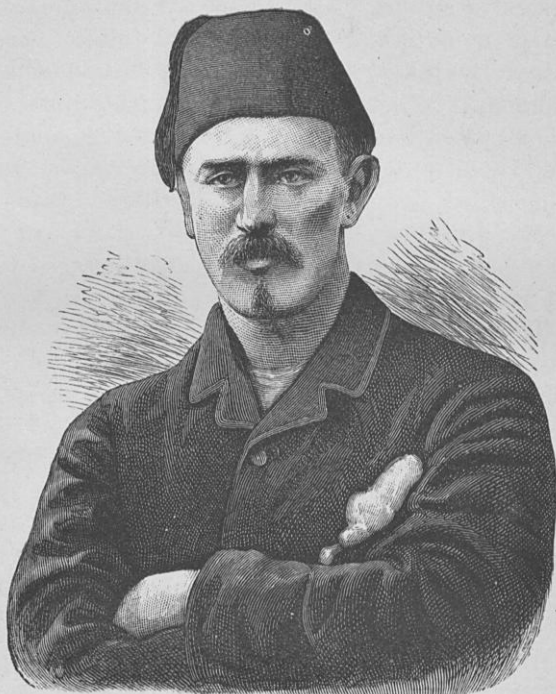
Toinen oli kapteeni Anderson, skandinaviaalainen merimies, joka samoin on palvellut sovitut kolme vuotta. Minua jo hyvin miellytti hänen liikkumistapansakin. Milloin Anderson oli läsnä, ei kukaan neekeri-työmies voinut vastustaa hänen tahtoansa, että piti tehdä työtä tarmon takaa. Jos oli raskaat vaunut vedettävä jyrkkää rinnettä mäen päälle, lensi hänen tarkka katseensa läähättävien vetomiesten rivejä pitkin ja huomasi heti, kenen käsivarsi veltosti riippui vetonuorassa; huutaen juoksi

*) Johtuu mieleeni, että eräänä päivänä tuli nuriseva sansibarilainen minulle valittamaan, että Albert oli lyönyt häntä. Miehen huulet olivat turvoksissa ja kasvot ajettuneet, niin että selvästi näkyi jotakin tavatonta tapahtuneen minun poissa ollessani. Albert kutsuttiin; hän astui minun eteeni, hihat ylös käärittynä kyynäspäiden taa; vaaleaverinen jättiläisnuorukainen!

„No, Albert, mitä tämä on? Tehän kuulutte lyöneen tätä miestä.“

„Niinpä niin, kyllä minä löin. Hän oli kumppaneilleen kehunut antavansa minulle selkään, ja julkeasti koetti hän sekä sanoilla että uhkamielisillä katseilla hankkia semmoista tilaisuutta. Kun minä häntä kiirehdin työhön ja minun täytyi moneen kertaan kehoittaa häntä olemaan utttera, hypähti hän minun eteeni nyrkkiasentoon, jonka tempun hän lieene oppinut Sansibarissa merimiehiltä. Se minua kummastutti, vaan kun näin kaikkien pysähtyvän työssään, ymmärsin koko vehkeen edeltäpäin mietityksi, että toiset saisivat katsomista. Niinpä minä häntä kerran tyrkkäsin, että hän kaatui maahan. Kauan hän siinä makasi, vaan ei sitte enää pyrkinyt koettamaan voimia minun kanssani.“

II. p. 194.

Mr. A. B. Swinburne, Kinshassan aseman päällikkö.

hän siihen, tarttui itse nuoraan ja innostutti pelkillä liikkeillään muita uusiin ponnistuksiin, kunnes viimein päästiin vuoren huipulle. Missä muut olisivat uhanneet, haukuneet ja raivonneet, innostutti hän kaikkia ainoastaan terveellä työhengellään.

Kapteeni Anderson oli ollut niin kauan laivankuljettajana, että hän hyvin tiesi, minkä arvoinen rehellinen hyvä tahto on työn teossa; sentähden hän ei osannutkaan väistyä mitään työtä, ja Kongolta lähtiessään oli hänellä erittäin hyvä todistus sekä vielä tuntuvampikin palkinto meille tehdystä erinomaisesta palveluksesta.

Kolmas on herra A. B. Swinburne, entinen ylioppilas Christin Hospitaalista Lontoosta, joka nyt on jo 41 kuukautta palvellut Kongolla, ensin kirjanpitäjänä, sitte varastojen ja tavarain hoitajana ja viimein Isangilan aseman päällikkönä, johon hän, vaikka onkin niin nuori, on rakentanut ensimmäisen kivikartanon, kuin Boman yläpuolella on. Hän oli monta vuotta ainoa asemanpäällikkö, joka käsitti, että kasvitarha on arvokas lisäke asemalla. Hän vaikutti minuun hyvin edullisesti hiljaisuudellaan ja miellyttävällä, lempeällä käytöksellään, ja niillä ominaisuuksillaan vaikutti hän suuresti myöskin asemansa ympäristön neekereihin. Hänen pieni seurueensa rakasti häntä, hänen asemallaan vallitsi rauha, jota ei koskaan mitkään riidat häirinneet, niin että koko asema oli kuin yksi ainoa perhe. Hänen asuntonsa oli Ylä-Kongolle lähetetyillä matkustajilla rauhallisena, viileänä levähdyspaikkana. Sen pikku koristukset ja sievät kaunistukset osoittivat kodin muistojen hänessä vielä vaikuttavan. Hyvä oli nukkua hänen vierasvuoteessaan, jota ympäröivä puhtaus muistutti mieleen sivistysmaiden olot.

Viimein hän ei enää jaksanut kestää Kongo-laakson kylmiä tuulia; terveyttänsä parantamaan täytyi lähettää hänet Englantiin; mutta hän palasi jo muutamien viikkojen kuluttua ja toi kanssansa suurenlaisen joukon nekeri-työmiehiä, jotka saapuivat hyvässä järjestyksessä Stanley-Pooliin. Sitte nimitettiin hänet Kinshassan aseman päälliköksi, eikä olisi voinutkaan tapahtua parempaa vaalia, koska sekä euoppalaiset että nekerit häneen pian mieltiyivät hänen lempeytensä ja hiljaisuutensa tähden.

Hänellä kun oli rohkeutta olla neekerien vaateliaisuutta heti ensi ilmestymisessä pistoolilla tukeuttamatta, oli myöskin hänen asemansa aivan vaaraton. Siitä hetkestä asti, jolloin hän siellä pystytti lippunsa, olivat epäluulo ja mieluinen kerskailu ja komeilu poissa, ja Yhdistys oli saanut taatuksi paikaksi tärkeän aseman ainoastaan yhden miehen luonteenominaisuuksilla, jotka yksin voivat omistaa paikkoja ja pitää rauhassa. *)

Viimeinen meidän ensimmäisistä siirtolaisistamme oli italialainen Francesco Flamini, ahkera ja uuttera mies, ammatiltaan koneseppä, joka koneitansa rakasti yhtä paljon kuin vaimoaankin. Koneiden kanssa hän oli ihmeteltävässä sopusoinnussa, niinkuin höyryillä saavutetut hyvät tulokset todistavat: hengetön rauta näytti osoittavan hänelle vastarakkautta, suosivan ja kuuliaisesti tottelevan häntä. Koneellensa hän arvatakseni myöskin on puhunut, mitenkä hän vielä sydämmellisemmästi rakasti Italian sinitaivaan alla asuskelevaa vaimoansa, vaikka se puheenaine ei koskaan niin kiinnittänyt hänen ajatuksiinsa, että häneltä tai hänen koneeltansa velvollisuudet olisivat unohtuneet suorittamatta. Rakkaudessa ja suosiossa, riitelemättä ja niskoittelematta työskentelivät he yhdessä. Ensi kerran oli minulla siinä kunnan kone, joka tosin oli pieni ja heikko, vaan kuitenkin moitteetto-

*) Tammikuussa 1885 lähetetty herra Swinburnen kirje kertoo hänen edistymistään puutarhan-viljelyksessä ja selittää samalla mitä Keski-Afrikassa voidaan viljellä:

„Jos minulla vain olisi riittävästi siemeniä, voisin minä täällä kasvattaa melkein mitä hyvänsä. Maaperä on todellakin erinomaista ja Europan kasviksille erittäin edullista. Muutamat englantilaiset perunat, jotka sain Teuzistä ovat jo hyvin edistyneet. Minä tein niillä kasvatuskokeen, leikkasin niistä ituja ja pistin puutarhaani maahan. Äskettäin nyhdin yhden ja löysin ihastuksekseni sormenpään kokoisia perunoita, Vanhatkin perunat ovat hyvin menestyneet, vaikka ne tuotiin kokonaisina Englannista tänne. Laukat kasvavat rehoittavasti. On minulla myöskin pieni pelto riisiä ja toinen suohirsiä ja maisia, jotka kaikki kasvavat sangen hyvin. Sokuriruokoa kasvaa liiaksikin. Kaalin, sipulien, juurikkaiden, englantilaisten nauristen, nousuruohon (*lepidium*) ja persiljan kasvatuskokeet ovat onnistuneet hyvin. Leopoldvillessä tehdään ihmeitä puutarhan viljelyksessä. Mangot, appelsiinit ja kurpitsit kasvavat melkein silminnähävästi. Tohtori Sims on tyytyväinen kahvin kasvatuskokeihinsa. Tänne tulee eräs puutarhuri, jolta minä pyydän enemmän siemeniä.“

man hyvästi kävi, kun kärsivällinen Flamini valvoi suosion silmillä sen liikkeitä.

Niiden joukossa, jotka myöhemmin tulivat Kongolle täyttämään tautien ja poislähtemisten tekemiä aukkoja, on monellakin ylhäinen arvo, hyvä kyky ja taito ja moni heistä on myöskin retkikunnan työhön mieltymisessään vanhempien työntekijäin vertainen.

Kun Kansainkeskinen Afrikan-Yhdistys ryhtyi meidän töitämme johtamaan Afrikan länsiosassa, tuli Kongo-laakson tutkimiskomitean sijaan Kansainkeskisen Kongo-Yhdistyksen komitea, joka jatkoi ensinmainitun komitean presidentin ja jäsenten johdolla aljettua työtä. Ensinnä saapui Kongolle belgialaisia upseereja, jotka koettivat saatuna lupa-aikanaan kartuttaa kokemustansa niillä tiedoilla, mitä oli saatavana Afrikan kolkosta elämästä.

Arvokkaimmat heistä ovat aina näyttämön etupuo-
lalla „kykenevinä tekemään mitä hyvänsä ja menemään vaikka mihin“, kuten englantilaiset sanovat päättäessään juhliansa sotamiesten ylistyksillä. Mainittakoon heistä vain sekaisin, eikä ansioiden mukaan, seuraavat: kapteeni Hanssens, luutnantit Valcke, Janssen, Parfoury, Grang; Vangele, Coquilhat, Destrain, tohtori Allard y. m.

Paitsi koneenomaista taitoa noudattaa ankaraa sotilaan kuuliaisuutta on kapteeni Hanssensilla kiitettävää pyrintöä osoittamaan olevansa tavallisia miehiä etevämpi; hänen intonsa tarkoittaa oman kyvyn ja kunnan osoitusta. Ylevästi voittaa hän seuransa ikävyyn ja huvittamattomuuden tuottamat pulmat ja katsoo arvolleen sopimattomaksi pitää lukua lukemattomista vähäpätöisistä, vaan paljoudellaan väsyttävistä vastuksista, jotka estävät häntä pääsemästä valitsemansa elämän täydelliseen nautintoon. Ennen lähtöänsä tähän kuuma-ilmaiseen seutuun näyttää hän tarkasti punninneen toivossa olevan elämän luonnetta ja hankkineen sen ainoan panssarin, jota voi käyttää satuvia hankaluuksia vastaan: hän on varustanut itselleen kylliksi siveydellistä rohkeutta. Hän tuli meidän luoksemme täydellisesti tajuten, ett'ei Afrikassa ole mitään suurenmoisia ravintolia, joissa käytetään ylellistä ruokalistaa ja maataan hekkumallisesti sisustetuissa huoneissa;

sentähden hän asettuukin telttaansa tai saviseinäiseen majaan niin arvokkaasti istumaan, kuin olisikin kaiken ikänsä elänyt Kongo-maan leirissä. Jos häntä käsketään lähtemään tuntemattomaan seutuun asemaa perustamaan, varustautuu hän heti kuin kunnan työmies toimeensa; varastonluettelosta ei häneltä koskaan unhotu pieninkään esine, pyssyistä neuloihin asti; ja lähtiessä on hänen miehistönsä niin täydellisesti ja hyvin varustettu, että saamme olla aivan varmat hänen menestymisestänsä. Hänestä ei sitte kuulu mitään, ennenkuin hänen tehtävänsä on kunnollisesti suoritettu.

Luutnantti Valeke saapui jo aikaisemmin ja oli hyvin nuori upseeri genia-osastosta; omituista kyllä, oli juuri kapteeni Hanssens ollut hänen tutkijansa. Hänen ensi yrityksensä Kongolla oli onneton; hänen piti ampua kymmenkunta kalliota pois maantien tieltä Ngoman läheltä. Hän sairastui, ja kun hänet sitte nimitettiin ensimmäisen Isangilaan sijoitetun leirimme päälliköksi, täytyi hänet pitkällisen sairautensa sekä leirin käytölliseen hoitoon ja johtoon tottumattomuutensa tähden lähettää Viviin.

Hänen oleskeltuaan siellä kuusi kuukautta sallittiin hänen taaskin yhtyä etujoukkoon. Hän oli sitte mukana tiedustelumatkalla Stanley-Pooliin, ja kun siellä huomaisimme, että jotkut arvokkaammat tavarat olisivat meille hyvin hyödylliset, lähetettiin hänet Loandaan niitä ostamaan ja tuomaan niin pian kuin mahdollista. Hän osti tavarat ja lähetti minulle, vaan sairastui itse uudestaan ja palasi kotiin.

Vasta 18 kuukauden kuluttua, tammikuussa 1883, näen hänet uudestaan. Hänen ryhtinsä on muuttunut miehekkäämmäksi, ja vaikka minä vähän epäilenkin hänen taitoansa, lähetän kuitenkin hänet pieneen toimeen, jonka hän suorittaa aivan mieleni mukaan. Minä koetan häntä toisella alalla, ja vaikka se on hänelle aivan tuntematon, osoittaa hän siinäkin älyä ja uskollista intoa. Semmoisessa työssä, kuin meillä on, tuottavat ansiot nopeaa ylennystä, ja luutnantti Valeke nimitetään Leopoldvillen päälliköksi, jossa toimessa kykenevä mies on erittäin tarpeen. Vähän pitemmässä ajassa kuin kahdessa

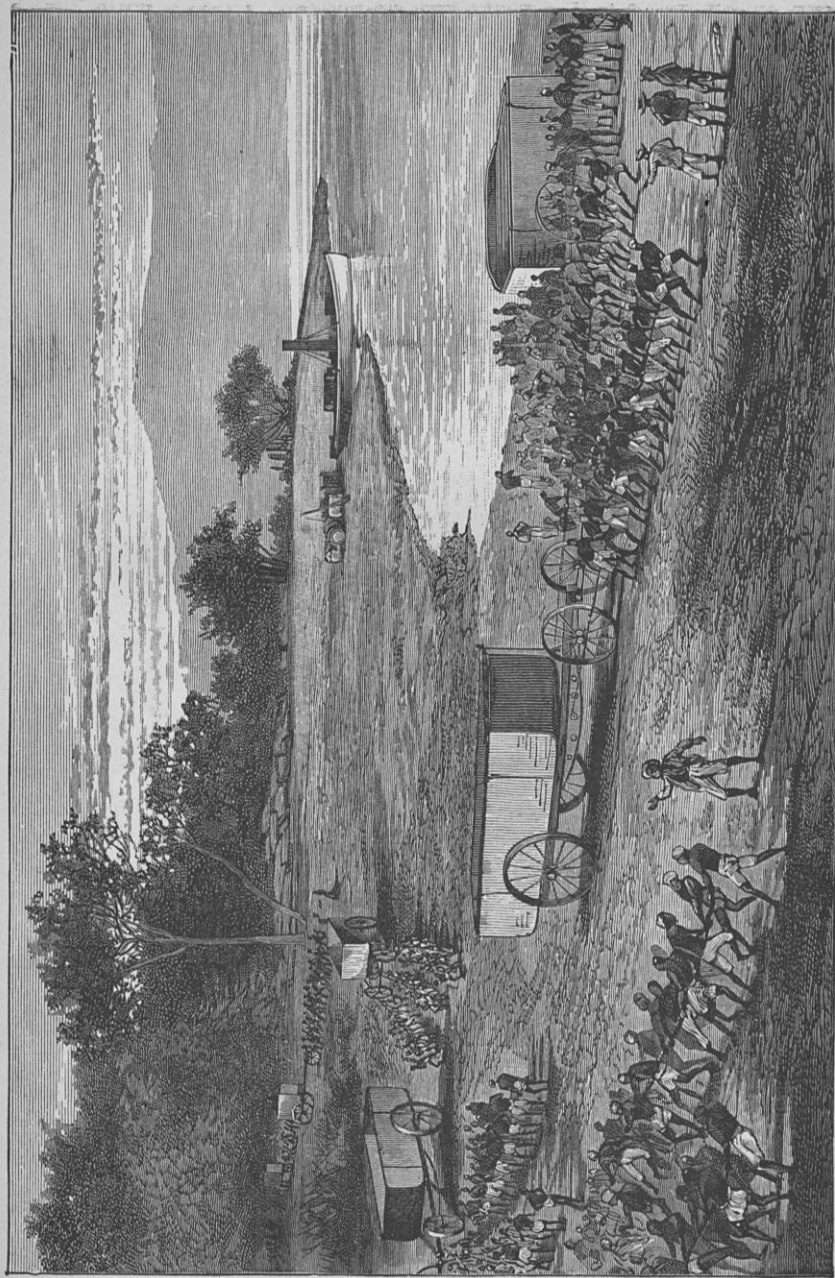
kuukaudessa on tällä Ylä-Kongon tärkeimmällä asemallamme tapahtunut ihmetyttävä muutos; kartanot, joita paraillaan rakennetaan, pengermän laajennus ja eripuraisuuden poistuminen todistavat, että se paikka on saanut sopivan johtajan. Europpalaiset eivät enää valita ruoan huonoutta, neekeri-työmiehet ei ankaruutta eikä julmaa vääryyttä; samoin ovat lakanneet myöskin seudun neekerien riidat. Aseman markkinapaikka on täynnä kaupitsevia, lavertelevia vaimoja, neekeri-päämiehet luottavat lujasti luutnanttiin, puutarha viheriöitsee, bananit, perunat ja kasvikset kasvaa rehoittavat ja karavaaneja tulee ja lähtee määräaikoina, niin että varastohuoneet ovat täynnä ruokaa ja tavaroita.

Nyt tulee toinen koetus. Vivi, meidän muuten niin lujan asemajaksomme ainoa huono rengas, on epäjärjestyksessä, kun siellä ei ole samanlaista uskollista asiamiestä, ja alajoelta tulleista kirjallisista ilmoituksista näkyy, että luja ja vakava johto olisi välttämättömän tarpeellinen. Luutnantti Valcke valitaan siihen toimeen ja annetaan hänelle täysi valta toimia minun puolestani; hänen läsnäolonsa vaikutus siellä onkin semmoinen, että minä saan kääntää huomioni Ylä-Kongolla oleviin tärkeihin töihin. Sitte lähetetään hänet takaisin Leopoldvilleen, joka on tällä välin tullut suuren alueen keskukseksi, koska Stanley-Poolin piirissä on vielä kolme muutakin asemaa suurimman aseman päällikön tarkastuksen alaisena. Tämä neljän aseman ryhmä, jonka vaikutuspiiri on 4,500 neliö-kilometriä laaja ja jota sanotaan Stanley-Poolin piiriksi, kasvaa valtiollisessa suhteessa päivä päivältä yhä tärkeämmäksi, niin että sen ylijohdo voidaan uskoa ainoastaan taatulle ja kykenevälle miehelle. Luutnantti Valcke nimitetään sen piirin ylipäälliköksi ja viisi kuukautta hoitaa hän tarkimmasti, älykkäimmästi ja väsymättömän kärsivällisesti virkaansa ja suorittaa kaikki moninaiset velvollisuutensa, joita semmoisten lakkaamatta kuohuvien piirien hallituksessa on. En kessään Bambundun, Bateken ja Babarin kymmenkunnasta päämiehestä huomaa vähintäkään tyytymättömyyttä.

Vielä on kerrottava hänen kykynsä viimeinen koetus. Ylä-Kongolle aiottu, palasina kuljetettava höyry Le

Stanley on saapunut, vaan kapteeni Andersonille tapah-
tuneen onnettomuuden tähden meiltä on sen upseerin ar-
vokas palvelus joutunut hukkaan, ja kapteeni Hanssens
on toisessa toimessa, johon hänellä on parempi kyky kuin
kellään muulla. Sentähden valitaan nyt luutnantti Valcke
vaikeaan työhön, laivan kuljettamiseen maitse Stanley-
Pooliin. Jos on kylliksi työvoimaa, ei semmoinen ole
suinkaan vaikea; päinvastoin yksityisosain kuljetuksen
sanomaton pitkällisyys, moneen kertaan edestakaisin mars-
siminen monien kuormien tähden, lukemattomien höyryn
pikku osain tuskastuttavan tarkka valvonta, joista ei yk-
sikään saa hukkoa, jos tahdotaan välttää pahimpia seu-
rauksia, se kaikki ja monet muut perinpohjaiset temput ne
tekevät vastuunalaisuuden suureksi. Vaan että Valcke ky-
kenee tähänkin tehtäväänsä, näkyy viimeisistä tiedoista,
että hän on höyryineen saapunut puoli väliin Stanley-
Poolin matkasta. Luutnantti Valcke on vielä hyvin nuori,
mutta tavaton kyky hänellä on, kuten jo on osoittanut;
arvattavasti häntä vielä enemmän kiihottaa hänen työnsä
hyvin ansaittu tunnustus tällä alalla, jolla nykyään on
niin runsaasti tulevaisuustoiveita.

Luutnantit Vangele ja Copuilhat ovat kaksi suuria
toiveita herättävää Belgian armeijan upseeria, jotka ovat
miehekkäästi käyttäneet lupa-aikaansa. Harvat belgia-
laisupseerit kykenevät osoittamaan semmoista etevyyttä,
kuin englantilaisilta vaaditaan Indiassa ja Afrikassa, rans-
kalaisilta Tonkinissa, Madagaskarissa, Tunisissa ja Algie-
rissa ja amerikkalaisilta kaukaisessa lännessä. Alinomainen
kasarmi-elämä nuoruudesta vanhuuteen asti saattaa
kyllä viehättää univormuilla ja sotilasnimillä, vaan ei luul-
lakseni kuitenkaan tarjoa semmoista kiihdykettä, kuin
seikkailuja haluava, rohkea nuorukainen ikävöi. Hyvä,
että jotkutkaan tyytyvät olemaan rauhan ja järjestyksen
aseellisina suojelijoina ja varjelijoina niin rauhallisessa
maassa kuin Belgiassa; missä sivistyneessä maassa vain
on kirjallisuutta, joka kertoo seikkailuista, siellä on myös-
kin runsaasti nuorukaisia, jotka sykkivin sydämin luke-
vat kiihottavia kertomuksia „rohkeista seikkailuista maal-
la ja merellä tai mitenkä töintuskin selvittää uhkaavan
vaarallisesta kuolemasta“. Ritarilliset työt kytevät mo-

Höyryvene »Stanley» lähtee Vivin rannasta.

nenkin nuorukaisen rinnassa, jotka ovat kyllästyneet jokapäiväiseen marssimiseen edestakaisin kasarmin ja harjoituskentän väliä, eikä mitään muuta kuin pelkkää sotatemppeujen harjoitusta varten. Kätkyestä hautaan asti, vuosi toisensa jälkeen, yhä vain harjoitella! Herran tähden, ajatelkaahan 500 miljoonaa aasialaista, 300 miljoonaa afrikkalaista ja 50 miljoonaa Indianmeren ja Etelämeren saarelaista, jotka voisivat tarvita hyvin vähäisen osan tuosta harjoituksesta, jota niin tuhlaavaisesti sälytetään muutamille tuhansille, täydellisesti opetetuille upseereille, jotka ehkä vielä paremmin palvelisivat, jos saisivat vähän vähemmin harjoitella ja sen sijaan vähän enemmän nähdä ulkomaailmasta!

Niinpä nämä nuoret upseerit tulivat Afrikkaan, molemmat kiihkeästi odotellen seikkailuja kaukaisessa sisämaassa. Samoin kuin monella muulla, oli heillä ainoastaan hyvin epämääräinen käsitys todellisista oloista; vaan heidän sisällinen arvonsa tuli ilmi, kun turhat mielikuvitelmat katosivat ja heidät vakava, tuskastuttava todellisuus ja huono ruoka herättivät niinkuin oleskelukin puoli eläimellisen seurapiirinsä hyvin vähän miellyttävän luonnon keskellä, jossa heidän kuitenkin täytyi elää ja joka usein ankarimmasti koetteli heidän synnynnäistä kohteliaisuuttansa. Tuntematta seudun kieltä eivät he vielä osanneet erottaa ihmisten ydintä, joiden kanssa sattuivat yhteen; heidän oli ensin opittava ba-, ki-, wa, ja m- sanojen merkitys, ja kun he innokkaalla tutkimisella viimein saavuttivat jonkin verran kielitaitoa, siirrettiin heidät etemäksi toisten heimojen alueille, joiden puhe heille taas oli aivan tuntematon. Kohta lähetettiin heidät vielä ylemmäksi pitkin jokea, mutta vähitellen käsittivät he siitä vähästäkin, mitä oppivat, että raa'an pronssivärisen kasvonaamuksen alla kuitenkin on lämpimiä kiukun ja ilon, vihan ja ystävyys tunteita; rehellisellä kilvoittelulla ja lujilla perusaatteilla saavuttivat he viimein onnellisen tyytyväisyyden, jota olivat tavoitelleetkin.

Jos Yhdistys milloinkaan lyöttää kultametaljeja uutteruuden palkinnoksi, silloin pitäisi luutnantti Vangelen saada ensimmäinen ja luutnantti Coquilhatin toinen Ylä-Kongon paraiten raketun aseman perustamisesta. Nämä

molemmat upseerit ne perustivat päiväntasaajan-aseman. Voidakseen oikein arvostella afrikkalaismaan todellista sisäistä arvoa, tarvitsee nähdä ne bananit, joita kasvaa tämän aseman ympäristön hedelmällisessä maaperässä.

Sangen surettava onnettomuus riisti minulta etevän nuoren upseerin, joka oli lähes kolme vuotta kaikin voimin koettanut urhollisuudella, hyvällä käytöksellä ja uutteruudella hankkia itselleen kunnioitettua nimeä. Se nuorukainen oli Eugen Janssen, luutnantti Belgian kuninkaallisesta armeijasta. Hän oli tullut Afrikkaan niin kokemattomana kuin poikaressu, vaan osoitti 18 kuukaudessa olevansa niin paljon etevämpi kumppanejaan, että hänet valittiin Msuatan aseman päälliköksi, joka on lähellä Kwa-joen laskua Kongoon. 15 kuukaudessa oli hän siellä lempeällä luonteellaan ja miellyttävällä vakuutuskyvyllään vaikuttanut niin paljon, että päämies Gobila-vanhus kysyi häneltä neuvoa kaikesta, mitä aikoi ja toimi. Häntä suosivat kaikki, nuoret ja vanhat, miehet ja vaimot, ja hänen liikanimensä „valkokakkunen“ oli levinnyt 7—800 kilometriä pitkälle jokea ylöspäin, että hän se vasta oli hyvä ystävä kaikille. Hänen asemalleen poikkesi sadoittain sekä myötä- että vastavirtaan kulkevia ruuhia, joiden soutajat tahtoivat sanova vain „hyvää päivää!“ Nsusu-Mpembelle (valkokakkuselle).

Hänet lähetettiin perustamaan vähän ylemmäksi Msuataa uutta asemaa ja antamaan meidän alueestamme apotti Guyotille paikkaa, johon hän saisi rakentaa lähetysmajan. Käännyttyään kovan myrskyn tähden kiireimmiten Msuataan palaamaan kaatuivat ruuhet Gantshu-Pointin vastapäätä, ja nuori luutnantti, apotti ja muutamia neekerejä hukkui.

Etevimpiä miehiä oli luutnantti Parfoury; hän eli kyllin kauan näyttääkseen, että hänessä oli kaikkea sitä sisällistä arvoa, rohkeutta, väsymättömyyttä ja kykyä, jotka tekevät miehen kunnioitettavaksi. Ja kuitenkin hänet eräänä päivänä, jolloin hän vähän ajattele mattomasti meni kuuman auringon paahteesen, riisti kuolema meiltä, minun jo alkaessa iloita arvokasten kunnan miesten suuresta luvusta, joita kokoutui Yhdistyksen lipun suojaan Afrikkaan.

Toinen arvokas ja rehellinen mies oli luutnantti Grang. 50 päivää eli hän samassa leirissä minun kansani, ja seurustelusta sinä aikana hänen kanssansa tulin vakuutetuksi, että kyllä saatoin luottaa häneen niinkuin muihinkin uskottuihini, sillä hänen luonteensa ainoana kiihottimena oli suoravainen rehellisyys ynnä kunnioitettavat perusteet ja aiheet. Hänen koko olemuksessaan ei ollut mitään miehuutta loukkaavaa. Ruumiinmuotokin oli aivan luonteen mukainen, kaunis. Kun Leopoldvillessä korjaeltiin höyryä, jolla aioin lähteä Ylä-Kongolle ja minä siellä odottelin luutnantti Grangia, jonka luotettavuus minulle olisi matkalla ollut hyvin tarpeen, kuulin hänen unhottaneen neljän tunninmatkan päässä asemalta olevaan leiriin jotakin ja palanneen sitä noutamaan; tiellä hän kastui rankasta sateesta ja vilustui, kun ei saanut vaatteita heti muutetuksi. Hän sairastui ja huononi päivä päivältä; ensimmäinen hauta Leopoldvilleen kaivettiin juuri tälle jalolle kunnan miehelle.

Tohtori Allard, ollen rakastettavimpia miehiä ja tunnollisimpia lääkärejä, kuin koskaan olen tavannut, ansaitsee suurinta kiitosta. Muutamille ihmisille on työ yhtä välttämättömän tarpeellinen kuin rakas leipäkin; samoin tuntui hänenkin toimeliaasta mielestään pahalta puutteelta kaikki supistavat rajoitukset mitä hyvänsä tehtävää ratkaistessa, jonka hän kerran otti suorittaakseen. Onneksi saatoimme me siinä pitää huolta hänen tarpeistaan, kun ryhdyimme rakentamaan sairashuonetta Bomaan, joka työ häntä hyvin miellytti. Marssista väsyneiden matkustajain ja sairastuneiden upseerien tähden oli hyvin välttämätöntä että meillä oli tilava suurikuistinen kartano, jonka puhdasilmaisissa ja sivistysmaiden tapaan sisustetuissa huoneissa voitiin hoidella ruumiillisista ponnistuksista väsyneitä, ilmanalasta heikonneita ja huonosta ruoasta uupuneita; vaikeapa kuitenkin olisi ollut löytää koko Kongolta yhtään henkilöä, kykenevää johtamaan sairasmajan rakennusta, jos meillä ei olisi ollut tohtori Allardia. Hänestä se oli mieluista työtä, ja sairaan piti todellakin olla hyvin heikko, ell'ei hän parannut mainitun herran ystävällisessä hoidossa, miellyttävässä seurassa, mukavissa vuoteissa ja hyvällä ruoalla. Monivuotinen

tuttavuuteni tohtori Allardin kanssa on vielä enemmän vahvistanut vakuutustani hänen verrattomasta kyvystään.

Vielä minun pitäisi mainita belgialaisten joukosta luutnantti Destraint ja herra Hodister Kuilu-Niadin laaksosta, jotka ovat osoittaneet lujaa miehuullista luonnetta ja suurta väsymättömyyttä, vaan lähemmin minä en ole heihin tutustunut. Heidän ominaisuutensa arvaan minä monista vuosista, jotka he ovat pysyneet palveluksessa, sekä sen seudun muiden upseerien kertomuksista ja niistä hyvin arvokkaista tiedoista, joita Destraint on meille lähettänyt monilta sinne tekemiltänsä tarkastusmatkoilta.

Myöhemmin tulleista englantilaisista ovat kapteeni Seymour Saulez, majuri Francis Vetch, majuri Parmenter, herrat E. Massey Shaw, Spencer Burns, John Rose Troup ja masinisti Binnie osoittaneet erityistä taitoa ja yleistä kelpoisuutta monellakin työalalla, vaikka vielä on liian aikaista arvostella heidän palveluksensa yksityiskohtia.

Kun luutnantti Valeke lähetettiin kuljettamaan Le Stanley-höyryä, rupesi kapteeni Saulez Stanley-Poolin piirikunnan ylipäälliköksi. Hän oli ollut Afrikassa vasta muutamia kuukausia, mutta vaikka hänen piirinsä lisäksi vielä oli kauan kaikenlaisten vihollisuuksien keskuksena, onnistui hänen kuitenkin rauhallisella ja vakavalla käytöksellä sekä tarkkaavaisella ja viisaalla toimitavalla säilyttää rauha.

Majuri Vetch on neekeri-kuljetusmiesten päällikkö; hänelle on uskottuna kymmenen tavara- ja muonatonnin kuljetus joka kuukausi Vivistä Stanley-Pooliin pitkin Kongon etelärantaa. Neekerit häntä hyvin suuresti rakastavat ja hän suorittaa uskotun, hyvin vaikean tehtävänsä erittäin säännöllisesti ja tarkkaan.

Kaikki, jotka joutuvat yhteyteen majuri Parmenterin kanssa, ihastuvat hänen käytökseensä, ja kaikki nekin pitävät häntä täydellisenä seuramiehenä, jotka luulevat kykenevänsä ihmisiä arvostelemaan. Samaa mielipidettä vahvistavat minussa myöskin hänen kertomuksensa, jotka saatan tunnustaa täydellisimmiksi ja perinpohjaisimmiksi kuvailuiksi, kuin koskaan olen saanut Vivin tapahtumista. Niin kauan kun hän oli alimman asemamme päällikkönä,

toi minulle jokainen sieltä matkustava kaniin, vakavalla kädellä kirjoitetun, lavean kertomuksen kaikesta, mitä oli tapahtunut, niin että Vivi tuntui minusta olevan lähempänä ja minun oman tarkastukseni alaisena. Minä en ole saanut itse häneen tutustua.

Lontoolainen herra E. Massey Shaw ansaitsee kunniallista mainitsemista, hän kun monta kuukautta kunnollisesti hallitsi Vivi-asemaamme, saaden palkaksensa enemmän tuskaa ja vaivaa kuin huvia ja iloa. Hänen vakava, rauhallinen käytöksensä onnettomissa oloissa ansaitsee kiitosta. Me olimme valitettavasti ottaneet palvelukseemme erään tarjoutujan, joka muka oli kauan palvellut Yhdysvaltain sotalaivastossa ja sitte ollut Amerikan konsulina San Paolo de Loandassa ja jonka sentähden luulimme hyvin sopivan tärkeään aseman päällikön toimeen. Kuten sittemmin näkyi, olin pahasti erehtynyt valitessani sen miehen Viviin. Lyhyen, onnettoman palvelusajan jälkeen erotettiin hänet. Hänen seuraajansa herra Shawin toimeksi tuli vaikea tehtävä: korjata hänen tekemänsä pahat tyhmyydet, vapauttaa neekerit kauhun tapaisesta pelosta ja herättää uutta luottamusta omissa peljästyneissä työmiehissämme. Vivin kehitys oli niin häiriytynyt, että oli paljo vaivaa sen jälleen kuntoon saamisessa; siispä herra Shawilla ei ollut mitään hyvää etevyytensä näyttämistilaisuutta.

Vaikka minun täytyykin lausua olevani vielä huh-tikuussa 1884 hyvin tyytymätön Kongon pääasemamme tilaan, en sitä voi ollenkaan lukea herra Shawin syyksi; päinvastoin minä ilolla olen huomannut luottamuksen uudistumisen merkkejä kasvaneen minun ollessani kauan poissa sisämaassa, ja se on yksinomaan hänen kelpoillisen toimituksensa ja hyväksyttävän käytöksensä ansio.

Luullakseni on myöskin herra John Rose Troup erittäin kunnollinen virkamies; epäilemättä huomataan hänen palveluksensa hyvin pian vieläkin arvokkaammaksi, kunhan vain löytyy tilaisuus ja paikka, jossa hänen etevä taitonsa voi paremmin päästä näkyviin.

Herra Spencer Burns valitettavasti ei ole ollut minun välittömän tarkastukseni alaisena; kuitenkin olen lyhyestä tutustumisestani häneen tullut vakuutetuksi, että

hän on saavuttava etevän sijan huomattavain ja arvokasten retkikuntalaisten joukossa.

Ennenkuin lopetan britannialaisten kunnan miesten luettelon, tulee minun vielä muistaa pieni skotlantilainen Binnie, joka tosin ei ruumiiltaan ollut sankari, vaan hengeltään kyllä rohkein kaikista. Ken lukee kertomuksen Stanley'n koskien aseman perustamisesta ja tämän kaikista vapaaehtoisista pienimmän jättämisestä yksinään keskelle Afrikkaa, josta hänellä oli ainakin 20 päivän matka lähimmälle asemalle, johon hän oli vähintään kuudeksi kuukau-
deksi tuomittu eroon kaikista samanmielisistä kumppaneista, seurana ainoastaan suuren tehtävän ajatus, edessä 1,500 raakalaista 400 metrin päässä samalla saarella ja noin 10,000 niin lähellä, että ne milloin hyvänsä voivat päästä häneen käsiksi; tämän kaiken lukija kyllä huomaa, että tämä uljuus ansaitsee mainita.

Vaikka saaneekin olettaa hänen vapaaehtoisesti tarmoutuessaan sinne jäämään olleen tietämätön vastuksien paljoudesta, joita hänellä oli oleva, niin meidän erotessamme hänellä kuitenkin kyyneleet silmissä kiilsivät, josta näkyi, että hän silloin täydellisesti tajusi asemansa arveluttavuuden.

En tiedä hänen sukuperäänsä, mutta koska hän oli skotlantilainen, niin hän lapsuudessaan on tietysti oppinut jonkun rukouksen, jonka puoleksi unhottuneet sanat hänelle sinä iltana ovat yksinäisyyden tunteessa arvatavasti johtuneet mieleen ja saattaneet hänet olkimajansa hämärässä laskeutumaan polvilleen.

Viimein saapuivat höyryt hänen luoksensa ja silloin selvisi, että pikku mies oli toiminut sankarin tavalla. Hän oli suurentanut aluettansa, harventanut metsää laajemmalta, rakentanut kokonaisen kylän, tasoittanut ja istut-
tanut puutarhoja, ja seudun villit neekerit pitävät häntä tosi ystävänään. Binnie oli sovintotuomarina kaikissa riidoissa, rauhantekijänä kaikissa valtiollisissa selkkauksissa, eli lyhyesti sanoen, hän se kaikki paikkakunnan asiat selvitteli.

Tämä miehekkään toimeliaisuuden esimerkki pitäisi noiden surumielisten poikien ottaa huomionsa, jotka ovat palanneet kotimaahan ystävien luo ja jotka kiroilevat Af-

rikkaa ja siten koettavat puolustella itsessään niiden ominaisuuksien puutetta, jotka korottavat miehen ylemmäksi kykenemättömyyden alhaista astetta. Tämä masinisti, ei mikään voimakas mies (hän painoi tuskin 120 naulaa enempää), hylkäsi vapaaehtoisesti skotlantilaisen konepajan sorvipenkkinsä ja läksi Afrikkaan ansaitsemaan leipää vanhalle äitilleen, ja hän on sankarillisuudellaan ja pelottomuudellaan ylennyt uljasten miesten korkeimmalle asteelle. Tunsikohan hän „amour proprea“ ja tunteellisuutta? Tuskin hän on koskaan kuullut sellaisia kauniita korulauseita, sillä Skotlanin konepaja ei ole juuri semmoinen paikka, jossa saisi odotella kuulevansa moisia asioita, ja kuitenkin hän toimi uljaasti ja uskollisesti, kun hänelläkin oli „amour proprea“, vaan se hänellä oikein kyllä merkitsi itsenkunnioitusta. Hän tunsu luvanneensa olla uskollinen ja innokas; ja ett’ei kukaan voisi sittemmin syyttää, että hän ei ollut renellisesti pitänyt lupautansa, piti hän niin lujasti kiinni kunnian ja itsenkunnioituksen velvollisuudesta, että hänestä tuli pulan hetkenä paras tuki minun pettyneille toiveilleni.

Saksaa edustamassa oli myöskin mies, joka nousi kaikkien maiden uljainten miesten tasalle. Hän oli Fredrik Drees, käsityöläinen, mutta kunnan mies työpuvussa. Hän oli niin levollinen, niin järkevä, niin siivo käytöksessään ja hellä puheessaan, että luuli hänen pukeneen työpuvun yllensä vain näyttääkseen, miten hyvin rehellinen työ sopii ylhäiselle. Kiusaavaa ja ärsyttävää neekeriä kohtaan hän ei koskaan käyttänyt kiivasta puhetapaa, ja se on suuri ylistys, kun tiedetään, miten pikaiset yleensä masinistit ovat. Kolme kokonaista vuotta täytti hän velvollisuutensa vakavasti kuin filosofi, arvokkaasti kuin kunnan seuramies ja kaikin puolin kunniallisesti ja rehellisesti.

Toinen herra, Lehrmann, on syntyisin Kroatiaista; hän on kehittymistavallaan minua enemmän kuin kukaan muu hämmästyttänyt ja minulle opettanut, ett’ei sovi liian pian ulkomuodon mukaan tuomita. Varmaankaan ei ainoakaan herra näyttänyt niin vähän lupaavalta ja kokemattomalta kuin herra Lehrmann, ja kuitenkin on hän

nyt erittäin kunnollinen virkamies, jota minä suuresti kunnioitan. Ponteva, valpas, ripeä hengeltään ja ruumiiltaan hän on ja pitää väkeänsä tarkasti silmällä, ja kun hän sitä paitsi oli vielä hyvin terveluontoinen, ei mielestäni ollut saatavissa parempaa miestä Kuilu-Niadin luo Filippavillen aseman päälliköksi. Se asema oli niin syrjässä, ett'ei kukaan näyttänyt huolivan sinne nimityksestä; herra Lehrmann sitä vastoin, oltuaan siihen asti liian vaatimaton tunkeutumaan minun suosiooni, tarjoutui muiden hidastellessa vapaaehtoisesti, ja siitä asti minä olen saanut olla aivan huoletta hänestä itsestään, hänen miehistään ja sikäläisistä neekereistä.

Vielä moni muukin virkamies ansaitsee mainita, varsinkin luutnantti Liebrechts, herra Monet ja kreivi Posse, vaan heidän koettelemisensa on vielä liian lyhyt. Eikä myöskään sovi „kunnialuettelo“ tehdä liian epämääräiseksi. Työmies on palkkansa ansainnut, eikä luotettavaa virkamiestä tai muuta asiamiestä sovi ansioidensa täydellisen osoituksen jälkeen kohdella halveksivasti.

Tästä jalojen luonteiden kuvailusta nähkööt muut, jotka samoin haluavat mainetta työn vainiolla, mitä ominaisuuksia pidetään suurimmassa arvossa ja vaaditaan kiittelevän mainitsemisen ehdoksi. Ne ovat ihmeen kauriiniesti ja selvästi lausutut Salomonin, viisaimman miehen, sanan laskuissa: „Jos näet nopsan miehen asiassansa, hän on palveleva kuningasta.“

Kreikkalainen viisas on sanonut ystävällensä: „Hyvän maineen hankkimiskeino on koettaa olla se mies, jolta itse tahtoisi näyttää.“

Englantilainen viisas sanoo: „Onnettomin kaikista ihmisistä on, joka ei tiedä, mitä hänen tulee tehdä, jolle ei mitään työtä maailmassa ole määrättyä. Sillä työ on suuri parannuskeino kaikkia tauteja ja kaikkea kurjuutta vastaan, kuin ihmiskuntaa on koskaan kohdannut: rehellinen työ, jonka kukin aikoo tehdä.“

Jos juutalainen, kreikkalainen ja englantilainen viisas ovat kukin kansallensa puhuneet totta, silloin se on totta myöskin niille 260 belgialaiselle, britannialaiselle, ranskalaiselle, saksalaiselle, ruotsalaiselle ja amerikka-

laiselle, jotka ovat kuutena viime vuonna tavoitelleet onnea Kongon rannoilta. Muistakoot ne tätä, jotka vielä siellä ovat ja joilta ehkä puuttuu intoa ja uutte-ruutta.

Viidesneljättä luku.

Ilma.

Luotettavien tietojen arvo. — Nuorukaisen vastaanotto kuumissa maissa ja sen seuraukset. — Märjät alusvaatteet ja kuume. — Kohtuuttomuus. — Huolettomuus Europassa. — Taudin syiden tarkastelu Kongon asemilla. — Muutamien sairastemme taudit. — Paraimmat rakennuspaikat. — Kapteeni Burtonin neuvo: lihaa ia olutta. — Eurooppalaisten mielipiteet Afrikasta verrattuna afrikkalaisten mielipiteihin Europasta. — Bansa-Manteka: lähetysasema. — Alaisten paikkojen vaarat. — Kuolettava puisto. — „Tarkasta neekerien tapoja”. — Taudin syy ei yksistään ruttoiset höyryt. — Kuolemantapausten luku retkikunnassa. — Esimerkkejä, miten kuolema tuli. — Harras neuvo kaikille, jotka tahovat menestyä kuumissa maissa.

Mitä selvemmin minä saisin tästä asiasta puhutuksi, sitä parempi olisi niille, jotka nyt ensi vuosien kuluessa aikovat siirtyä toimimaan päiväntasaajan kohdalle tai lähelle sitä. Afrikan ilmasta on niin paljon väärää ja inhoitavia huhuja levitetty, että viimeinkin on aika jonkun ne tarkoilleen tuntevan puhua suoraan ja rehellisesti, ja kun tällä teoksella on tietysti varma tarkoituksensa, niin jäisi se ilman tätä lukua vaillinaiseksi.

Minun täytyy aluksi tunnustaa, että niinkuin moni muu vielä nyt elää Afrikan rannikolla, öljyjoella, Nigerin ja Kongon rannoilla perin tietämättä ylt'ympärillä olevia vaaroja, olen minäkin ollut monta vuotta Afrikassa tuntematta terveellisen ja hyvän elämän yksinkertaista filosofiaa kaikkien vaarojen keskellä. Ja tunnustaa voin myöskin, että vaikka jo olen 17 vuotta koonnut Afrikassa kokemusta, minulla vieläkin olisin hyvin monta kohtaa oppimatta jäljellä, jos joskus joutuisin sinne takaisin. Vastoin monia muita on minulla kuitenkin vakava halu

ja suurin taipumus omistaa niin paljon elämän viisautta, kuin luonnostaan hidas ihmisymmärrys jaksaa käsittää. Samassa määrässä kuin kulunut elämäni on ollut sekaisin tietämättömyyttä, välinpitämättömyyttä, kärsimättömyyttä ja luonnollista ajattelemattomuutta ja sentähden olen usein saanut kärsiä tuskia sekä surumielisyyteni, ajattelemattomuuteni ja tyhmän vaativaisuuteni seurauksia, samoin olen vast'edeskin oleva niiden rangaistusten uhrina, joita tietämättäni vedän päälleni joka kerran, kun rikon terveyden hiljaista kirjoitettua lakia.

Nuori europalainen, „äitinsä ilo ja isänsä ainoa lohdutus“, joka haluaa seikkailuja, on tarjonnut meille palvelustansa ja purjehtii suuret toiveet mielessä Kongolle. Perille saapuessaan on hän nähtävästi aivan terve, hän vain yhtä vähän kuin (Darwinin mukaan puhuen) pitkähäntäinen esi-isänsäkään tietää, mitä hän oikeastaan tällä lahjalla tekee, joka vielä pitkällä merimatalla on tullut yhä paremmaksi. Hän on kuullut Kongolla olevan vähän kuumanlaista, niinhän ainakin sääntutkijat sanovat; vaan Europassa on hän sille vain naureskellut ja sanonut voitavansa sitä kuumuutta hyvinkin kärsiä, sillä onhan Europassa „vielä kuumempi“ kesällä. Ja kuitenkin hänestä heti, kun laiva laskee ankurinsa Banana-Pointin satamaan, kihoilee ihon huokosista kiusallisen paljo hikeä, ja flanellipaita, joka merellä oli niin suloinen, tulee melkein sietämättömäksi. Maalle noustessa kasvaa kuumuus vielä suuremmaksi ja paita imee kaiken hien, kunnes on ihan märkä ja raskas ja istuu vastenmielisesti kiinni ruumiissa. Alusvaatteet ovat hiestä märjät, jo alkaa päällyspukukin kostua ja nutun saumoissa näkyy tummia piirteitä, josta näkyy, että nekin rupeavat kostumaan, kunnes koko puku viimein on samanlainen kuin kasteltu flanellieriepu, jota kuumissa maissa on tapana pitää viileän veden peittona.

Viattomalle nuorukaiselle ei johdu mieleen edes aavistuskaan, että hänen pitäisi jotakin tehdä hänelle uuden ilman vahingollisia vaikutuksia vastaan. Taivasalla on ehkä lämmintä 40–44° C., ja kun kuistilla on viileämpi ja nuorukaista ystävällisesti pyydetään istuutumaan sinne, tottelee hän kehoitusta ilolla, ottaa hatun päästään, pyyh-

kii hien punaisilta, polttavilta kasvoilta ja löyhyttää nenäliinallaan viileyttä. Hän itse huomaa kuistilla olevan 15 astetta viileämpää kuin taivasalla. Vettä ei tietysti kukaan tarjoa vieraalle. vaan viiniä, viinaa, olutta, Geneven viiniä, seltteriä y. m. s.

Miten kainosti pahaa pelkäämätön, kotona kasvatettu nuorukainen ottaa tarjouksen vastaan! Vaan eikö hän nyt ole Kongo-maassa? Miksipä hän ei tekisi samoin kuin uljaannäköiset, parrakkaat miehet hänen ympärilänsä? „Saanko pyytää viiniä? — Paljon kiitoksia!“ ja samalla hänelle annetaan lasi tummanpunaista Portukalin viiniä, joka, kuten hän kohta huomaa, on vielä voimakkaampaa kuin pullo samppanjaa.

Vahva ryyppy tekee hänet rohkeaksi, miellyttää seuraan ja poistaa kaiken outouden. Hän viipyy kauemmin ja alkaa mieltä keskusteluun, joka hänen kaltaisillansa tavallisesti koskettelee kuumetta, rivoja paikallisjuttuja, krokotiilejä, virtahepoja ja muuta samanlaista, ja hän istuisi siellä koko lappalaisyön, ell’ei tällä välin olisi tullut iltä ja illallisaika.

Onneton nuorukainen on ahminut kunnon atrian ja voimakasta viiniä ja istahtaa nyt mukavasti nojatuoliin sulattamaan. Yö on viileä, mutta suloinen ja lempeä, tähdet paistavat kirkkaasti mutta ilmassa tuntuu selittämätöntä kylmää, sillä nuorukaisparka on kokemattomuudessaan jo ammoin unhottanut alusvaatettensa märkyyden eikä huomaa olleensa vedenjäähdyttimen kaltainen. Viimein lähtee hän vierasvaraisen kauppiaan tarjoomalle vuoteelle, vaan rasittavissa unissa pyöriskelee hän siinä kukon lauluun asti ja voi aamusilla pahoin, kieli on talmassa ja koko ruumis tuntuu raukealta. Vähitellen kiihtyy pahoinvointi. Aamiaisaikaan tulee eräs vieras, joka palavista kasvoista, vetistäivistä silmistä ja nopeasta valtion sykinnästä selittää taudin kuumeeksi.

Raa’asti ja laittamattomasti juotetaan sairaalle lääkkeitä ja hoidetaan häntä jyrkällä, vaan kuitenkin ystävällisellä tavalla, mutta hänen ainoa varsinainen hoitajansa ja apunsa on musta neekeri, jolle valkoinen mies on ihan vieras. Historia päättyy joko niin, että sairas rupee paraneamaan ja tointuu hitaasti, taikka, jos kuume on ankara,

hän kuolee, jolloin hänet haudataan niemelle muiden onnettomain kuolevaisten jäännösten viereen. Kuitenkin tästä kuolemasta otetaan yhtä vähä oppia kuin monesta muusta edellisestäkään, ell'eivät ehkä ne, jotka lukevat ja osaavat ymmärtää, jotakin opi tästä luvusta.

Hyvin masentavaa on huomata, ett'ei yksikään niistä paristakymmenestä nuorukaisesta ja varttuneesta miehestä, jotka nuorukaista näkivät tänä ainoana iltana seurassaan, kykene likimainkaan arvaamaan oikeaa syytä, joka onnetoman niin aikaisin vei surman suuhun. Kukin lausuu oman mielipiteensä: vanhanpuolinen mies sanoo, että on vahinko, että niin nuori poika on päästetty pois isänsä taudista; toinen arvelee kuoleman tulleen jostakin elimellisestä taudista; kolmas luulee kuoleman syyksi perinnöllistä heikkoutta ja viittaa herroihin de Bloemeen, Greshoffiin, Mulleriin ja muihin, jotka kyllä jo poikina ovat tulleet, vaan kuitenkin ovat Afrikankin ilmassa erittäin terveet. Neljäs sanoo ajattelemattomasti: „Taaskin uusi Afrikan uhri! Julma, murhaavainen Afrika!“, ja joku vielä arvelee niinkin, että Portukalin viini se oli kuoleman syy, sillä se vaikuttaa yhtä pahaa kuin viina, ell'ei sitä paljon laimenneta vedellä. Niin puhuu kukin oman mielensä mukaan, mutta kaikkien syyt ovat vain oletuksia ja yhtä kaukana totuudesta, kuin totuus on valheesta.

Kuume sai pikemmin alkunsa siitä, että onneton uhri jäi läpimärjässä villapaidassaan istumaan kylmässä yöilmassa. Tiedetäänhän, että Europassakin nuorukainen joka ei muuta märkää pukua, voi helposti vilustua, saada keuhkojen tulehduksen ja kuolla, vaikka häntä kuinka huolellisesti ja hellästi hoideltaisiin ja lääkärit käyttäisivät miten suurta taitoa.*) Samoinpa ei nuorukainen Afrikassakaan pääse kokematta samanlaisten tapausten yhtäläisiä seurauksia, vaikka Europasta tulevat nuorukai-

*) Eräs Newyorkin päälääkäri on äskettäin huomauttanut sen tosi asian, että ankarat ponnistukset, joihin noin 20,000 nuorukaista joka ilta antautuu pyöräluistin-radoilla, ovat huolettavasti suurentaneet keukointulehdusten lukua; yhdessä viikossa on ilmoitettu 149 kuolemantapausta. Se ponnistelu saattaa hyvin hikoilemaan ja väsyttää, vaan seurauksia ajattelematta menevät nuoret kilpailijat radoilta kylmään tuulenviimaan.

set, omituista kyllä, ovat useimmiten taipuvaiset ajattelemaan, ett'eivät he, vaikka heidän villapaitansa ovat hiestä likomärjät, ole yhtä suuressa vaarassa kuin muut, jotka ovat kastuneet talvisateesta ja silloin vilustuneet. Eurooppaan palattua ovat heidän mielipiteensä aivan päinvastaiset, sillä silloin näyttävät he pikemmin uskovan, että kuuman ruumiin äkisti siirtäminen kylmään tuuleen on siellä paljon vähemmän vaarallinen kuin samanlainen koe Afrikassa.

Tämä kaikki on tuskin uskottavaa, ja kuitenkin on semmoisia vääriä luuloja olemassa; minun tietooni on tullut noin kaksikymmentä tapausta, jotka tätä todistavat. Samanlainen, tukehdukseen päättynyt tapaus ilmoitettiin minulle ihan äskettäin Berlinistä, ja eräs ystäväni kuoli joku vuosi sitte keuhkokuumeeseen oltuaan hyvin terveenä miehenä monta vuotta osallisena raskaassa työssä Kongo-joella. Moni tuttu englantilainen on sitä paitsi kadottanut monta afrikkalaista neekeri-työmiestänsä ainoastaan sentähden, että he ajattelemattomasti menivät huoneittensa lämmöstä kuumenneina tuuliseen paikkaan.

Minä itse olen monesti joutunut oman huolettomuuteni uhriksi, kun minä, vaikka kyllä tunsin semmoisen hullumaisen ajattelemattomuuden pitkälliset ja pahat seuraukset, kuitenkin hajamielisyydestä tai onnettomasta varomattomuudesta katselin ulos kuuman huoneen avoimesta ikkunasta taikka annoin itseäni jonkun hitaan miehen viivyttää ovesta, josta tuuli läpi puhalteli. Siitä seurasi pitkällinen yskä, tuskallinen henkitorven tulehdus ja itsepäinen rintatauti, niin että minun teki mieleni muinaisen roomalaisylimyksen tavalla, joka luopui palvelemasta keisariansa kylmässä, kolkossa, kuumeisessa Englannissa, huudahtaa: „O Englanti, julma, murhaavainen Englanti!“

Saatan esim. vakuuttaa, että Vivissä voimakkainkin mies sairastuu muutamassa tunnissa kuumeeseen, jonka ankaruus tai laimeus riippuu silloin vain miehen ruumiinrakennuksen lujoudesta tai heikkoudesta. Jos veri on jo huonosta ravinnosta huononnut ja jos monet pienet afrikkalaiset vilustukset jo ovat ruumista laihduttaneet ja heikontaneet, silloin kuume tulee hengenvaaralliseksi, jota vastoin voimakkainkin, terveverinen ja -ruumiinen, pa-

raimpia varokeinoja noudattava mies saa viisi kuusi päivää kärsiä ajattelemattomuutensa seurauksia.

Vivi on hyvin sopiva paikka koetella edellä lausutun päätelmän totuutta; koettakoonpahan sitä vaikka tohtori Koch. Minä ehdotan koetustavaksi seuraavan järjestyksen: Astuttakoon Nkusun laaksoon taikka alas Vivin laituripaikalle, kuumennuttakoon siinä hikoilemiseen asti ja noustakoon sitte nopeasti kukkulalle, joten hikoileminen ja hien haihtuminen vielä enemmän kiihtyy, käytököön asemavuoren kukkulalle mukavaan ruokotuoliin lukemaan Fothergillin, Fayrerin tai Lauder Bruntonin viimeimpiä teoksia kuumeesta, kunnes noin tunnin kuluttua ollaan aivan jäähtynyt, ja syötäköön sitte atriansa, jos vielä on mitään ruokahalua.

Oleskellessani pitkän ajan Afrikassa on minulla ollut 120 ankarampaa tai laimeampaa kuumeenkohtausta, ja 100 kertaa tuli kuume, ennenkuin edes aavistinkaan, että sitä voi monesti välttää muullakin tavalla kuin kiniinin tai muiden lääkkeiden nieleksimisellä ja että on muitakin kuumeen vaikuttimia kuin pahat höyryt. Tätä kokemustani olen kuutena viime vuotena Afrikassa hyvin tuntuvasti laajentanut, kun minä paitsi omia tautejani olen myöskin tarkastellut noin 260 europalaisen vointia, jotka olivat yhtä tietämättömät kuumeen syistä kuin minä itsenkin. Minä olen tutkinut eri asemain sairasluelleja; silloin minussa heräsi halu ottaa selko, minkä tähden toisissa paikoissa on useammin kuumetta ja muita tauteja kuin toisissa, ja kummastukseksi olen huomannut niitä runsaimmin olleen juuri semmoisilla asemilla, joissa ei ole mitään mätäneviä kasveja sitä vaikuttamassa.

Vanha Vivi esim. on korkealla kivikkopengermällä, josta vesi nopeasti juoksee pois kolmelle taholle ja jossa vain sateenaikaan luodetuulet puhaltelevat; ja Kongo juoksee Vivistä aina Boman alaseutuun asti eli noin 60 kilometrin matkan 60—240 metriä korkeain kukkulajaksojen kalliorinteitä. Ja kuitenkin on vanha Vivi, jos sairasluteloön voi luottaa, Manjangan jälkeen terveydelle vahingollisin paikka kaikista meidän alueistamme; siellä minäkin sain kärsiä useampia ikäviä pikku kuumeita kuin millään muualla asemalla. Kolmas hyvin epäterveellinen

asema on Leopoldville, vaikka tosin viime vuonna on siellä tapahtunut suuri muutos parempaan päin; jos vanhat miettemme kuumeen syistä olisivat oikeat, pitäisi Leopoldvillessä olla paljon vähempi sairautta kuin monellakin Ylä-Kongon asemalla, joista muutamat ovat tuskin 3 metriä korkealla veden ylimmästä pinnasta ja ympärillä ainakin kolmella puolella on monta sataa neliökilometriä laajalti mustaa lihavaa lietemaata tai kosteita metsiä. Ja kuitenkin lähetetään Leopoldvillessä sairastuneita heikkoja miehiä niille ylemmille, muka epäterveellisille asemille yhtä hyvällä menestyksellä kuin johonkin varsinaiseen parannuspaikkaan. Niinpä nuori Glave (Yorkshirista), joka Leopoldvillessä muuttui yhä enemmän ruumiin näköiseksi ja yhä huonommin jaksoi pitää ruumistansa pystyssä ja jonka kalpeus, verettömät huulet ja mustat silmäin ympärystät osoittivat hennoissa eurooppalaisissa ainiaan tapahtuvaa muutosta; hänet siirrettiin omasta pyynnöstään Lukolelaan asemaa rakentamaan. Kahdessa kuukaudessa tapahtui hänessä aivan ihmetyttävä muutos; hänen painonsa lisäytyi ainakin 40 naulaa, silmät vilkastuivat, ryhti voimistui, ruumis norjeni, liikunta keveni ja kaikista hänen toimistaan näkyi nuoren elämän iloa. Luutnantti Liebrechts tuotti minulle Leopoldvillessä myöskin suurta surua, ja minä jo lausuin lääkärille, että hän ei varmaankaan soveltunut Afrikan elämään. Me mietimme kaikenlaista, vaan lääkärikin oli vähällä joutua tästä sairaastansa epätoivoon. Viimein otan minä hänet Stanley'n koskille lähtiessäni kanssani Boloboan. Kun palatessani lähestyn asemaa, pelkään kuullevani pahoja uutisia sairaasta; sen sijaan tervehtiikin minua muhkea miehuuden esikuva, ja kaikille laivamme kummasteleville miehille muistuttaa hänen äänensä ja käytöksensä ystävää, jonka uskoimme ja ammoin sitte haudatuksi. Niin, hän Liebrechts, nyt väkevä, sukkela mies, tervehtii meitä sydämmellisellä kädenpuserruksella ja iloisella katseella.

Herra Swinburne, retkikunnan uskollisia miehiä, oli Vivissä, Manjangassa ja Leopoldvillessä aina kivuloinen ja kuumeen tai ajosten tuskissa; vaan kun hänet lähetettiin ylemmäksi Kinshassaan Stanley-Poolin luo, ainoastaan

7½ kilometrin päähän Leopoldvillestä, ei hänellä, mikäli minä tiedän, ole 18 kuukauteen ollut ainoatakaan pahoinvointia, ystäviensä suureksi ihmeeksi, jotka eivät voineet käsittää, mitenkä niin kivuloinen mies kuin hän voi elää ja olla terve niin alhaisella asemalla kuin Kinshassa.

Luutnantit Vangele ja Coquilhat, päiväntasaajan-aseman perustajat ja europpalaisten etuvartiat Ylä-Kongolla, kuulivat jokaisen, joka heidän asemallansa kävi, tuskaisesti kysyvän: „Millainen on ilma?“

„Hyvä!“ vastasivat uljaat nuoret upseerit aina, „parempaa ei voisi toivoakaan. Älkää olko meistä huolissanne; antakaa meille vain vähä kahvia ja teetä sekä silloin tällöin „pikku tilkka“ kahvin sekaan, muuta emme tarvitse, kaikkea muuta kasvavat puutarhamme, ja mitä ilmaan koskee, pitäisihän meidän molempain itsemme kylliksi vakuuttaman jokaiselle, että tämä seutu on terveellinen.“

Kun tarkastelen niiden henkilöiden luetteloa, jotka ovat olleet 1882:sta asti Ylä-Kongolle Leopoldvillen yläpuolelle sijoitettuna, niin huomaa 29 europpalaisesta ainoastaan kaksi hukkuneen ja yhden kuolleen tautiin; 20 heistä on jo palvelut kolme vuottansa loppuun tai on se aika aivan loppumaisillaan; ainoastaan yhden on täytynyt kovan sairastumisen tähden luopua virastaan.

Kun europpalaiset voivat sitä vähemmin toivoa saavansa yksinkertaisen ruokansa lisäksi Europan tuttuja herkkuja, mitä etemmäksi he sisämaahan joutuvat, todistaa heidän juuri mainittu hyvä terveytensä hyvää niiden seutujen ilmasta.

Leopoldville on nyt tullut viehättävämmäksi ja mukavammaksi, kun neekerien käsitys valkoisista näet on paljon laajennut ja johtavilla europpalaisilla on ollut paljon suurempi kyky ja kokemus pitämään yllä järjestystä ja puhtautta ympäristössensä, vaikka viljeltävää aluetta nyt on melkoista enempi kuin ennen; tämän kaiken tähden on sen paikan terveydellinen kertomus 1883:sta asti yhä parannut. Tosin kyllä nytkin sattuu silloin tällöin helponlaatuksia tauteja, mutta ne eivät pääse läheskään semmoiseen voimaan kuin ennen, jolloin välistä puo-

let kaikista aseman europpalaisista tulivat yhtenä päivänä työhön kykenemättömiksi.

Siveydellinen tila on Leopoldvillessä moitteeton; kaikkien miesten käytös on erittäin hyvä, kaikin puolin kelvollinen. Ei myöskään sovi sanoa heidän liaksi nauttivan väkeviä viinejä eikä kiihottavia väkijuomia, joita merenrannikolla on viljalti, vaan sisämaahan on vaikea kuljettaa niin suurin määrin, että mässääminen olisi mahdollinen. Kartanot ovat suuret, tilavat, viileät, raitisilmaiset, helposti tuuletettavat ja hyvästi suojellut auringon paahteelta. Suuren työvoiman avulla tehdään aikaa myöten vielä monta parannusta siten, että aseman lähellä vielä käyttämättömänä oleva ala raivataan ja ojitetaan; joka neliömetrin alan raivaaminen tekee seudun yhä terveellisemmäksi, vaikka asema minun mielestäni ei nykyisessä paikassaan voi koskaan tulla täydellisen terveelliseksi.

Vivi, johon rannikolta tulevat höyryt alinomaa tuovat välttämättömiä elintarpeita, jopa ylellisyystavaroitakin ja jossa ei koskaan ole puutetta viineistä eikä väkijuomista, on sisustukseltaan ja mukavuuksiltaan paljon parempi Leopoldvilleä, vaan paikan terveellisyydeltä paljon huonompi. Sitä ei kuitenkaan voi lukea sen syyksi, että Vivi on lähempänä merenrannikon alhaisia seutuja kuin Leopoldville, koska Luteten tasangon asema, joka on vielä 120 kilometriä lähempänä mertä kuin Vivi, on Kongon terveellisimpiä paikkoja, eikä myöskään viinin ja väkijuomain ylellisen nautinnon syyksi, johon muuttamat häpeällisesti antautuvat, koska raittiimmatkin ja kunnollisimmatkin miehet sairastuvat, vaikka kyllä eivät läheskään niin suuressa määrässä kuin juomarit. Aseman kalliopohja, lukemattomat purot ylt' ympärillä ja varsinkin se, ett'ei ole ollenkaan mitään semmoista kasvullisuutta, joka mätänemisellään voisi saastuttaa ilmaa, tekisivät paikan epäterveellisyys-asian vielä vaikeammaksi ratkaista, ell'ei sairastuettelojen ja asemain paikkojen vertailu sitä itsestään selvittäisi.

Vivin aseman sairauteen on todella monta syytä, vaan varsinkin ja paraastaan sen huono paikka seljanteellä vuorisuppilon kurkussa; sen suppilon leveä puoli on noin

21 kilometriä avarana Atlantinmerta vasten, vaan jo Boman yläpuolella kapenee se noin 1½ kilometriksi ja Vivin kohdalla ainoastaan 1,200 metriksi. Se seljänne, jolla vanha asema oli, ulottuu noin 300 metriä sen suppilon sisään ja ottaa siten vastaan kaikki kylmät, mereltä tulevat lounatuulet, jotka Bananassa puhaltelevat 5, vaan Vivissä jo 14 solmuvälin pikaisuudella.

Manjanga, toinen samoin huonon paikkansa tähden epäterveellinen asema, on vielä ulompana suppilon kurkussa. Leopoldville sitä vastoin on vähän paremmassa paikassa, vaikka kyllä sekin on puutteellinen; asema on näet vuorenrinteellä, joka väistää yhä tasangolta tulevat tuulet ja Kongon rotkoa myöten puhaltelevien puuskien ylimmät kerrokset, päästäen ne sitte leviämään Stanley-Poolin lavealle pinnalle. Boman paikka on paljon parempi kuin Vivin, koska Kongon laakso ei siinä vielä ole niin ahdas; sentähden pitäisi myöskin aseman olla terveellisempi, jos vain saataisiin sitä ympäröivä tasanko paremmin kuivatuksi. Banana-Point olisi vielä kumpakin parempi, koska vuorenkukkulat ovat siellä etempänä toisistaan, ell'ei vain maa olisi siellä matala ja ympäristö niin vastenmielinen. Maa on merihietaa, jonka läpi meri- ja sadevesi siilautuu, ja sentähden kokoutuu hietapinnan alla oleviin koloihin pahalta haisevia aineita. Ehkäpä vakavan, siveän yleismielipiteen puutekin osaltansa suurentaa sen paikan sekä entistä että nykyistä pahaa mainetta. Jonkun rahasumman viisas käyttäminen ja hyvä järjestys epäilemättä melkoisesti parantaisivat tuolla hietaniemellä elämisen ehtoja. Ainakaan ei pitäisi minkä hyvänsä sopivasti valitun merenranta-paikan oleman epäterveellisempi kuin mikään muu paikka maailmassa, jos vain noudatetaan puhdasta elintapaa ja yleensä viisautta kaikissa jokapäiväisissä tapahtumissa. Kuumuus yksistään ei ole pahempi kuin kylmyyskään; kuumuuden pahat vaikutukset pääsevät ainoastaan silloin näkyviin, kun kevytmiehisesti pannaan itsensä niille alttiiksi. Kuumuus on europpalaisen suojelemattomalle ruumiille yhtä vahingollinen kuin paljaalle päällekin; vaan samoinhan on kova kylmyyskin. Niin toinen kuin toinenkin tulee vahingoitta-

mattomaksi ainoastaan elintavan ymmärtäväisen järjestyksen kautta.

Minä uskallan siis lausua, että jos seutu on edullinen, paikka avoin ja niin puhdas kuin mahdollista kaikesta lietteestä ja mätäneväin kasvinjäännösten epäterveellistä vaikutuksista, jos ilma pääsee vapaasti vaihtumaan, jos huolellisesti vältetään suuren kuumuuden vaikutuksia, otetaan tarkka vaari lämmön vaihteluista, nautitaan hyvää ravintoa ja pidetään vireillä henkeä huvittavalla ja miellyttävällä työllä sekä hankitaan kylliksi vastakeinoja niille seurauksille, joita kuuman ilman tähden toimeen pantava täydellinen elintavan muutos vaikuttaa, ja jos on riittävästi siveydellistä ryhtiä, niin kuka hyvänsä europalainen voi yhtä hyvin menestyä kuumissa seuduissa kuin Europassa tai missä muussa maanosassa tahansa.

Matkustajat ovat olleet erimielisiä, mitä on kuumiin seutuihin muuttajien edullista nauttia, mitä ei. Kapteeni Burton, oleskeltuaan vähän aikaa Kongolla, sanoo: „Lihaa ja olutta.“ Vaikka tuo ensimmältä kuuluukin oudolta, on siinä kuitenkin jokin osa totta. „Lihaa“ milloin hyvänsä, sillä se on hyvää, ravitsevaa ruokaa; tuoreita liharuokia, hyvin keitettyä naudan tai lampaan lihaa, metsänsäntä, kalaa ja siipikarjaa, lisäksi kasviksia, niinkuin perunoita, pikku nauriita, kaalia punanauriita sekä hyvää leipää, voita, hedelmäsäilytteitä, teetä tai kahvia ja kaikkea, mitä taitava keittäjä osaa niistä laittaa. Yksin silloinkin, kun muut ulkosuhteet eivät ole aivan täydelliset, voi ihminen hyvällä ravinnolla paremmin kärsiä ilman vaihtelun ikävyyyksiä kuin huonolla. Vaan „oluesta“ on minulla toinen mieli. Englannin oluet ovat Afrikalle liian karvaita, Saksan oluet eivät ole välttämättömän tarpeellista niin kauan kun punaista ja valkoista viiniä, Bordeauxin ja Madeiran, on saatavissa; vaan hartaimmasti minä neuvon nauttimaan viimeinmainittujakin ainoastaan kohtuullisesti ja ainoastaan pääatrialla iltasilla, eikä koskaan, nimenomaan ei koskaan päivällä. Poikkeus voi tapahtua, milloin ruumis on kovista ponnistuksista hyvin väsynyt vaan silloin on välttämättä pysyttävä kotona huoneissa, kunnes juoman vaikutus on kokonaan haihtunut. Olkoonpa

se vaikutus kuinka vähäinen hyvänsä, vaikkapa vain hiukan kiihtymystä taikka täydellinen päihtymys, se tuottaa kaikissa tapauksissa ihmiselle petollista rohkeutta ja uljuutta, joista kuolema voi tulla, koska silloin aina tekee mieli uhoitella auringon kuumuutta niin kauan, kun juomien vaikutus kiihottaa.

Ohjesääntö, jonka herttua Wellington on suunninnut terveyden säilyttämistä varten Indiassa, sopii myöskin Kongolle:

„Minä tiedän ainoastaan yhden ohjeen hyvän terveyden säilyttämiseksi tässä maassa: elää kohtuullisesti, juoda vähän taikka ei yhtään viiniä, olla liikkeessä, pitää henkeä työssä ja jos mahdollista elää hyvässä sovussa koko maailman kanssa. Tämä viimeinmainittu kohta on vaikein, sillä usein tullaan huomaamaan, että Indiassa on tuskin ainoatakaan hyväsoipuista ihmistä.“

Kaikki Kongolla asuneet europpalaiset, jotka ovat vähänkään ajatelleet, kyllä tunnustavat, että kohtuullinen elämä on paljon paremmin menestyvä kuin kohtuuton. Kohtuus syömisessä, niinkuin kiihottavien juomien nautinnossakin! Hengen vireillä pitämistä työllä olen jo maininnut, ja jos joku pysyy hyvässä sovussa koko maailman kanssa, niin se on varma merkki, että hänellä on ymmärtäväisen elintavan tähden hyvä terveys, että hänellä on sovelias toimipaikka ja mieluinen työala ja että koko maailma iloitsee hänen kanssansa.

Kuitenkaan ei sovi jättää huomaamatta, että jos hyvin hikisenä ja vähissä vaatteissa oleskellaan kylmässä tulessa, niin vaikka koko ikänsä muuten elettäisiin säännöllisesti, kohtuullisesti, hyvällä ruoalla ja oltaisiin järkevät ja ymmärtäväiset, yhtä vähän silloin pelastutaan kuumesta Afrikassa, kuin Europassakaan päästään vilustumasta ja kärsimästä sen seurauksia. Yhtä vähän voivat siinä myöskin „liha ja olut“ tai „liha ja viina“ tai mitkään parannustieteen lääkkeet auttaa. Eikä säännöllinen hyvä ruokakaan suojele, jos ken niin ymmärtämättömästi valitsee asuntonsa paikan, että hänen ruumiinsa tulee lakkaamatta kärsimään ilmanvaihdoksia, niin että hän milloin on hyvin hikisenä ja heti seuraavana silmänräpäyksenä joutuu lämpimämpiin vaatteihin pukeutumatta jääh-

dyttävään tuuleen, joka tukkoaa ihonhuokokset ja tunkeutuu ruumiissa kiinni istuvan paidan läpi. Minua ei ihmetytä, että niin moni on palannut Eurooppaan, siitä hämmästyneenä, että heidän ruumiinsa ovat voineet niin vähän vastustaa ilmanvaihdosta, jonka alaiseksi ovat tietämättömyydessään antautuneet, vaan päinvastoin se tosi asia, että niin moni on uljaasti kestänyt niitä vaihdoksia. Nyt, kun moni seikka on selvinnyt, joka meiltä ennen oli salassa, on paikallaan huomauttaa, mitenkä semmoinen elämä menestyisi hyvin ojitetussa ja hyväravintoisessa Lontoossa tai jossakin muussa kaupungissa. Kuumennettakoon asuinhuoneensa, kunnes hiki aivan kostuttaa alusvaatteet, mentäköön sitte ulos, pukematta yllensä lämpöisiä vaatteita, asetuttakoon tuuliseen paikkaan, johonkin kadun kulmaan kokemaan, mitä siitä seuraavana aamuna kuuluu. Taikka mentäköön tanssiaissaliin, kuumennuttakoon tanssissa ja astuttakoon sitte hienossa puvussa kotiin, ja sanottakoon sitte, onko ihmeteltävä, että, kun semmoisen kuukausia kestävä hikoilemisen ja jäähtymisen lisäksi vielä tulee yhtä pitkälti huonosti laitettua niukkaa ruokaa ja kaikenlaista mukavuuden puutetta, Afrikan manterella on niin pahantapainen luonne ja että niin monta onnetonta kaupan ja tutkimisen tienraivaajaa makaa sen povessa.

Ottakoot Sierra Leonen tulevat maaherrat huomionsa nämä taudin syyt ja koettakoot, eivätkö saisi parannetuksi asuinpaikkansa ja kasarmien asemaa mainitussa kaupungissa. Ehkäpä heille omaksi edukseen ja perhettensä suureksi hyödyksi rupeaisi uusi valo koittamaan.

Minä sanoin Vivin epäterveellisyyden pääsyyksi paikan sopimattomuutta, se kun on niin altisna kylmille tuulille, jotka lounasesta päin puhaltelevat vuoren suppiloon. Mutta minä mainitsin sen aseman vain esimerkiksi; samaa on sanottava mistä hyvänsä leirinpaikasta, asemasta tai kaupungista päiväntasaajan seuduilla Afrikassa. Toinen merkillinen, tätä sääntöä vahvistava esimerkki on, että me kulkiessamme Kongoa vastavirtaan olimme varsin terveet, vaikka kyllä oli pitkin matkaa soisia saaria ja rantoja eikä pienillä höyryillämme ollut kylliksi liikumisen tilaisuutta, jota vastoin nopealla paluumatkalla

kylmän viimakka tuuli meidät saattoi moneen kertaan vuoteen omaksi. Suojapaikoissa, kajuutassa tai varuksien siimeksessä oli ilma kylliksi niin lämmin, että hiki tiukui ruumiista, vaan heti kun poistuimme niiden suojasta, alkoi tuuli värisyttää ja tuotti kuumetta. Ruumistemme eteen tehty lasiseinä olisi meidät laivoja alas kuljettaessamme suojellut noilta vastenmielisiltä taudin puuskilta.

Olen myöskin sanonut, että tämä alttiiksi antautuminen ja ilman lämmön nopeat vaihdokset, vaikka kyllä kuumeen pääsyyt, eivät ole kuitenkaan ainoat, sekä todistellut, että päiväntasaajan-seutuisen Afrikan lämpimyys ei ole vaarallinen, vaan että siitä välillisesti johtuvat pahat seuraukset on helppo poistaa, jos vain olot ovat edulliset ja enimmäkseen muutkin pahat vaikuttimet saadaan torjutuksi.

Afrikkaan lähtevät eurooppalaiset ovat siitä maasta yhtä tiemättömät kuin Keski-Afrikan ikiasukkaat Europassa käydessään. Molemmat tekevät pahimpia tyhmyyksiä, ja kun heidän täytyy kärsiä järjettömyytensä ja hulluutensa pahoja seurauksia, syyttävät he tietämättömyydessään maata ja sen ilmaa. „Julma, murhaavainen Afrika!“ huutaa pohjoiseurooppalainen. „Kuolettava, vihattava Europpa!“ parkuu Afrikan kuumain seutujen tummaihoinen ikiasukas, kun ensimmäinen avonaisesta ikkunasta tai ovesta puhaltava kylmä tuulenpuuska tuottaa heille pitkällisen yskän.

Olen lausunut oikean arvostelumme riittämättömyyden, ja Boman, Vivin, Isangilan, Manjangan, Baynestonin ja Leopoldvillen sairasluekset sitä vahvistavat. Minun tulee nyt esittää toinenkin taudin syy, osoittaakseni, miten kokemus on ostettava pitkällisellä kärsimisellä ja monilla vastuksilla, vaikka tosin kyllä suurin osa kuolevaisista saadaan vasta dynamiitti-kauhulla ryhtymään pikaiseen toimintaan.

Toisen taudin syyn esimerkiksi valitsen Bansa-Mantekan, joka on Livingstonen-Kongon-sisämaan-lähetystöimen hurskasten, toimeliasten ja kestäväin lähetyssaarnaajain asemana. Se on syvällä rotkossa, ympärillä joka puolella kukkuloita. Jonkun kukkulan nenästä vastapäisen vuoren huippuun vedetty linja halkasisi aseman keskeltä

kahtia ja olisi lähes 2 kilometriä pitkä. Yhdeltä puolelta, juuri siltä, joka on korkealla ylängöllä vallitsevain tuulien vastapäätä, on tämä kattilarotko avoin, yhteydessä Ntombo-Lukutin laakson kanssa. Tässähän, saatetaan sanoa, on mieluinen pesän paikka, jossa vinkuvat tuulet eivät voi kalpeakasvoista euoppalaista vilustaa kuoliaaksi, varsinkaan sitte, kun ihmiskurjat ovat työninnossaan ja kotiansa niin mukavaksi kuin mahdollista puuhatessaan istutelleet banani- ja pullopuu-metsikköjä, joiden ihmeen ihanat lehdistöt ja solakat latvat melkein näkymättömiin peittävät näiden Jumalalle otolliston ihmisten asunnon.

Korkeilla, tuulisilla paikoilla pidämme sadeaikaa terveellisimpänä vuodenaikana. Muutamat olettavat syyksi ilman paremman puhtauden ja kirkkauden; todella se kuitenkin tulee vain siitä, ett'ei silloin ole kylmiä tuulia, vaan lämpö yleensä on tasaisempi. Mutta vaikka se vuodenaika onkin Vivissä ja muilla Kongo-laakson asemilla paras, niin on se semmoisissa rotkoissa kuin Bansa-Man-tekassa ja Lukungassa juuri kaikkein epäterveellisin.

Sateen jälkeen on ilma kirkas ja taivas samankarvainen kuin Italiassa. Sen väliakaisen kirkkauden aikana on ilmassa auringon suoranaishallinnolle vähin vastusta, ja vaikka kuumuus on kukkuloillakin suuri, niin tuommoisissa kattilarotkoissa se muuttuu ihan polttavaksi hehkuksi. Esteettömästi paahtaa se paksuimmankin korkkikypärän läpi, ja jos levittää päällensä auringonvarjon, niin ylhäältä päin uhkaava vaara tosin vähenee, vaan runsas hikoileminen kasvaa samalla monta vertaa ruunsaammaksi, koska silloin ollaan lämpimässä höyrypilvessä, joka kohoaa kosteasta maasta, kietoen kaikki kuumuuteensa. Se nousee sakeampana tai kuumempänä, minkä luontoisia missäkin ovat lähistön elimettömät esineet. Jos seutu jossakin on kallioinen, polttaa kuumuus melkein sietämättömästi kasvoja ja kuumentaa alusvaatteet; jos taas on ympärillä kosteaa ruohokkoa tai märkää maata vallitsee siellä kostea, läpitunkeva lämmin, joka pusertaa ihmisestä tulvittain hikeä. Ylin kerros paahteessa kiihtunutta ruohoa on melkein kuiva; vaan jos pistää kätensä sen alle, tuntuu ihmeeksi siellä oleva kosteus kuumalta kuin leipäuuni, ja silloin piankin käsitetään, mikä niissä

maissa vaikuttaa tuon pikaisen lakastumisen. Etkö vielä ole, hyvä lukija, tullut tietämään, mikä kuumuus siellä kotona on suurissa lantakasoissa yksin talvellakin? Ei vahvinkaan ruumis jaksaisi sitä ilmaa kärsiä. Ja Bansa-Mantekassa tuo kuuma, ummehtunut, mätänemisilma, joka kostean pilven kaltaisena kohooa ja lakkaamatta levittelee vehreäin ruohontaimien juureen kuihtuneen vanhan ruohon ja sieväin bananipuiden rungoille kokoutuneiden mätänevien lehtien vahingollista vaikutusta, se ilma on terveydelle vielä vahingollisempi kuin lantakasalla asuminen lattiatomassa huoneessa Europassa, vaikkapa vielä olisi leipäuunikin lisäksi, että vähän tasoittuisi sen eroavaisuus siitä huonosta ilmasta, jota Bansa-Mantekan laisessa epäterveellisessä kattilarotkossa hengitetään. Kuten kerrotaan, on joidenkuiden lähetyssaarnaajain täytynyt turmiollisen kuumeen, se on: tavattoman ankaran sappitaudin tähden palata Eurooppaan. Nkusun rotkoon lähelle Viviä oli eräs nuori upseeri rakentanut neekerimajan keskelle erästä paikkaa, jota hän romantillisesti sanoi „puistoksi“. Hän teetti siihen teitä, „Valcken kujan“, „Stanley'n kujan“, „Bruxellesin kujan“, ja romantillisuutta todella nauttiakseen asui hän muka „huvilassaan“, vaan hyvin pian tapasi miesparan ankara sappitauti, ja noin 60 tunnin kuluttua oli hän ruumiina. Tämä Nkusun rotko on vielä ahtaampi kuin Bansa-Manteka.

Aukealla paikalla huuhtoo ilma sadeaikaan pois nuoruttoiset, mätänemisestä raskaat höyryt; ilman liike on silloin huojennusta sekä taivaasta valuvalta, rasittavalta kuumuudelta että myöskin höyryltä, joka nousee kuin ohut, näkymätön pylväс maasta.

Kenen on vaikea tulla mistään vakuutetuksi, vaan helppo kaikkea epäillä, hän sanoo, että onhan korkeissakin ja aukeissakin paikoissa tauteja. On kyllä, mutta „korkeaksi, aukeaksi paikaksi“ ei sovi sanoa seljännettä tai tasankoa, jonka pinta on tiheän ruohon ja läpi pääsemättömän vesakon peitossa. Kuumun seudun ruoho on monta jalkaa korkeampi täyskasvuista ihmistä, ja mitä pienempi raivattu ala on, jossa asutaan, sitä epäterveellisempi on paikka. Neekerien kapeilla poluilla, joissa ruoho ulottuu $\frac{1}{2}$ — $1\frac{1}{2}$ metriä korkeammalle päätä ja joihin aurinko paah-

taa polttavasti, huomataan oleskelu piankin sietämättömäksi, jos seisatutaan vähänkään pitemmäksi ajaksi. Jos sitte saavutaan pienoiseen aukeaan paikkaan, jommoisia on sinne tänne ruohokkoon raivattu markkinain varalle, tuntuu heti helpommalta. Jos saadaan valituksi useampia kilometrejä lavea, tasainen tai pienimäkinen paikka, jossa ei ole suota, rämeikköä eikä seisovia lammikoita, josta voi raivata pois kuihtuneen ruohon ja sen sijaan istuttaa kasviksia ja kylvää viljaa, ja lisäksi hankitaan kaksinkertainen kartano ikkunoihin, joista valo pääsee huoneihin, tarpeellisine tuuletuslaitoksineen, jotka eivät tuota vetoa, leveine, vahvoine, ulommaksi muuria ulottuvine kattoineen, niin silloin pysyväinen terveys todistaa, että koti voidaan tehdä kuumissakin maissa yhtä terveelliseksi ja miellyttäväksi kuin rakkaassa, vanhassa kotimaassakin.

Katsottakoon tässä vain neekerien tapoja, otettakoon mustista veljistä esimerkki ja paranneltakoon eurooppalaiskasvatukseen soveltuvasti ympäristönsä, kun heiltä saatu alkeisopetus on kyllin syvälle mieleen juurtunut.

Missä on koko Kongon rotkossa Mussukon yläpuolella yhtään neekerikylää? Katsottakoon vain karttaa. Koko matkan Mussukosta alkaen ovat molemmat rannat tyhjinä; tosinhan Stanley-Poolin luona joen levennyskohdan rannoilla on kylät Kintamo, Kinshassa, Kimbangu, Kimpoko, Mfwa ja Malima, mutta niiden asukkaat ovat elefantinluun kauppiaita, jotka pitävät kauppaa weijansijokelaisten kanssa. Msuatan lähellä tavataan ensimmäiset asumusten merkit, mutta vähäpä niissä asujamia on aina Bolobon piirin rajoille asti. Ylemmät tasangot ovat tiheämmin tai harvemmin asutut aina sen mukaan, miten edulliset ne ovat: miten lähellä on juomavesi, miten hedelmällinen ja varjoisa maa ja miten turvattu naapurien vihollisuuksilta. Neekerien vähäinen luku ja pelko vahvempia naapureja kohtaan ovat vaikuttaneet, että he ovat jättäneet paljon tekemättä, joka terveellisyyteen katsoen on luettava suurimmaksi julmuudeksi heitä itseään ja heidän perheitään kohtaan. Milloin he saivat vapaasti valita, näkyvät he aina karttaneen jokea ja sen rantoja ja asetuneen yläville ja verrattain aukeille seljanteille ja ylängöille.

Bansa-Mantekassa esimerkiksi huomataan heti, että neekerit eivät pyri epäterveellisiin rotkoihin ja että valkoiset ovat siinä tehneet tyhmyyden. Ylt'ympäri, niin pitkälti kuin lähetysmajaan näkyy, on metsäkukkuloita, joiden sekaan neekerit ovat rakennelleet kylänsä; rotkossa on niitä yksi ainoa, vaan lähetysaarnajain talo on juuri syvimässä pohjassa, ikäänkuin heillä olisi taikakeino ajaaksensa pois epäterveellistä ilmaa ja laakson pohjasta nousevia, ummehtuneita höyryjä. Kokemus on osoittanut, että taikakeinot, juomat ja lääkkeet ovat yhtä vähän auttaneet europalaisia torjumaan höyryjen kuolettavia vaikutuksia, kuin neekerien noitakalutkaan (fetishit) ovat tehneet heitä kykeneviksi tuossa paikassa asumaan.

Pitkän ajan kuluttua siitä, kun rakensin hirsimajan Leopoldvilleen, kertoivat Kintambu-piirin neekerit siinä paikassa jo ennenkin olleen kylän. Sen olin itsekin huomannut muutamista öljypalmuista ja löydettyistä astian palasista, ja kun minua sittemmin sairaslauettelomme ovat valistaneet ja minä olen ehtinyt tarkemmin tutkia sen paikan epäterveellisyyden syitä, on minun täytynyt monestikin moittia silloista sokeuttani. Puolustuksekseni saatan vain kertoa, että alussa etsin tautien syitä jotenkin päinvastaiselta suunnalta, kun näet ennen kaikkea koetin mikäli mahdollista välttää semmoisia paikkoja, jotka levittävät vahingollisia höyryjä, niinkuin mätänevät kasviainekset, lietekasat, seisovat vesilammikot, vesiset rotkot, kostea, lihava joen muta, soiset syvennykset ja ylen rehoittava kasvullisuus; sillä kaikki lääkärit viisauksessaan selittävät teoksissansa, joita minulla on suuri joukko, että semmoiset paikat tuottavat tauteja. Ja mitä viisaus on muuta kuin joukko kokoutunutta kokemusta? Minä tahdoin välttää sairauden syitä ja rakensin sentähden Viviin aseman lujalle, vakavalle kallioseljanteelle, 104 metriä korkealle joen pinnasta, uhoitellen ilmanalan paahtavaa lämpöä. Sitte rakensin Manjangan vuoren kukkulalle, jonka ympärillä monen päivänmatkan päässä ei ollut mitään seisovaa vettä eikä muuta epäterveellistä. Vaan kun valkoiset kumppanini alkoivat toinen toisensa jälkeen sairastua ja kuolla, kun voimasta, nuoruudesta, siveydestä ja moitteettomista luonteenominaisuuksista ei ollut

mitään apua, kun kuolema riisti uhrin toisensa jälkeen, silloin minä, niinkuin täytyy tunnustaa, jouduin perin hämminkiin, kunnes yläasemain erittäin hyvä terveellisyys minussa kasvatti toisia ajatuksia ja ainoastaan 7½ kilometriä ylempänä Leopoldvilleä oleva Kinshassan asema minulle viittasi oikean tutkimissuunnan. Ja kun sitte nopeasti tarkastelin koko asemariviämme, pyysin kaikilta ylijohtoa pitäviltä upseereilta kertomukset ja otin kaikenlaiset asiat joka tilassa huomioon, näin viimein, miten meidän asutut paikkamme olivat kummallinen sekasotku terveellisyyttä ja epäterveellisyyttä. Pantuani kertomusten pääkohdat numeroryhmiin, valkeni minussa totuuden käsitys selvemmäksi, ja nyt olen koettanut sitä puhua tajuttavammalla kielellä kaikkien niiden ymmärrettäväksi, jotka nykyään Kongolla oleskelevat taikka aikovat vast'edes sinne siirtyä, olkootpa he sitte uuden valtion virkamiehiä, lähetyssaarnaajia, kauppiaita, huvimatkustajia, tutkijoita, maanviljelijöitä tai vuorityön tekijöitä.

Kylmän tuulen uhrien lisäksi, joita on ollut paljon enempi kuin mitään muita, tulevat vielä ne onnettomat, joiden ruumiinrakennus ei sietänyt oleskelua epäterveellisissä, syvissä rotkoissa, ne, jotka viettivät kohtuutonta ja irstasta elämää, ne, jotka olisivat tarvinneet ravitsemampaa ruokaa, kuin Kongon oloissa oli mahdollista, sekä ne, jotka kuolivat onnettomuuksien kautta omasta huolettomuudesta, välinpitämättömyydestä, järjettömästä uhkarohkeudesta, synnynnäisestä kykenemättömyydestä tai ruumiinrakennuksen heikkoudesta.

Toiselta puolen on kuitenkin hyvin ilahuttavaa, että kuutena viime vuonna on Kongolla eläneiden eurooppalaisten terveys huomattavasti parannut. Niiden nimilutetelon mukaan, jotka Europasta läksivät ihan terveinä ja rohkeina, on Kongolle tullut tähän päivään asti yhteensä 263 miestä:

Virkamiesten kansallisuus,	luku.	Virkamiesten kansallisuus,	luku.
Amerikkalaisia	6	Hollantilaisia	3
Arabialaisia	1	Italialaisia	3
Belgialaisia	81	Itävaltalaisia	5
Tanskalaisia	6	Portukalilaisia	2
Saksalaisia	32	Ruotsalaisia	37
Englantilaisia	80	Sveitsiläisiä	1
Ranskalaisia	6		263

Vuonna	Palvelukseen otettujen valkoihoisten luku.	Kuollut tauteihin.	Kuollut onnettomuuden kautta.	Palannut erisyistä kotimaahan.	Vuoden lopulla vielä palveluksessa.
1879	18	2	—	4	13
1880	13	2	—	7	28
1881	13	1	—	7	32
1882	33	3	2	12	69
1883	93	8	2	25	151
1884	83	7	—	37	142
1885	10	1	1	—	—
	263	24	5	92	

Monestikin olisi kuoleman voinut välttää, toisissa tapauksissa oli se ilmeisen mielettömyyden seuraus; joissakuissa minun tietooni tulleissa tapauksissa oli kuolema senlaatuinen, ett'ei siitä lähtenyt mitään siveydellistä oppia. Vanhuus tai synnynnäinen ruumiinheikkous on ainoastaan aniharvoin ollut kuoleman syynä; kaikki kuolleet olivat kukoistavimmassa iässä. Uupumus, sopivan ravinnon puute, auringon pahteessa olo, jolloinkulloin syvälle juurtunut kohtuuttomuus, sekä lisäksi vielä kuumissa maisissa elämisen tuntemattomuus, jota olen tässä luvussa koettanut haihduttaa, vaan joka on anteeksi annettava, koska kaikki olemme siinä olleet yhtä vialliset, ne ovat olleet tämän kuolevaisuuden syinä. Minä en huoli surevien

sukulaisten tunteita loukata ja jätän sentähden mainitsematta ajattelemattomien onnettomain nimet; sillä onhan ensin velvollisuuteni pitää huolta elossa olevista, joita minun tulee varoittaa itsensä turmelemisen hulluuksista.

Eräs työssänsä taitava, nöyrä ja uskollinen europalainen on lähes kaksi vuotta palvellut hyvällä menestyksellä ja ollut koko ajan tavattoman terve; sitte palattuaan yläjoelta sairastuu hän äkisti helppoon suolikuumeeseen, joka parissa päivässä parannetaan, vaan jostakin tuntemattomasta syystä sairastuu hän uudestaan; kaksi lääkäriä koettavat kaikin tavoin häntä parannella, viikkokausia hoidellaan häntä huolellisimmasti ja viimein voimistuu hän sen verran, että hänet voidaan lähettää merenrantaan. Melkoista terveempänä saapuu hän sinne ja jo muutaman päivän päästä pääsee hän terveeksi julistettuna pois sairashuoneesta, niin että voi lähteä matkalensa Eurooppaan. Samana iltana hän kuitenkin hoitajattaren poissa ollessa vaihtaa nuttunsa viinapulloon, juosen, 12 tunnin kuluttua haudataan hänet Bomaan.

Toinen on palvellut aivan kiitettävästi kolme vuotta loppuun yläjoella, saa kunnialla eron ja palaa jonkun ajan kuluttua takaisin Kongolle tarjoutumaan korkeammasta palkasta uudestaan joiksikuiksi vuosiksi palvelukseen. Mutta hän on tällä välin selittämättömällä tavalla mieltynyt kiihottaviin juomiin ja joidenkuiden päivien kuluttua tulostansa putoaa hän juovuksissa mereen ja hukkuu.

Kolmannella on Kongolle tullessaan paraat todistukset taidosta ja raittiudesta; kahden kuukauden kuluttua löydetään hänet kuolleen jostakin nurkasta, tyhjän viinapullon vierestä.

Kaksi ystävää tulee rannikolle; he menevät postilailalle, juovat hauskesti ja palaavat viimein maalle; molemmat ankarasti sairastuvat, vaan onneksi kuitenkin toipuvat jälleen, vaikka kyllä ovat hyvin laihtuneet ja heikot. Toinen lähtee Madeiraan ja jää eloon, toinen, kuten minulle on kerrottu, juo ensi iltana paranemisensa jälkeen liian paljon väkevää viiniä, istuu iltasilla kauan viileässä yöilmassa, saa suonenvedon ja kuolee hirmuisimmissa tuskissa.

Toiset kaksi ystävää tapaavat toisensa sisämaassa; toisella on pullo Burgundin viiniä, toisella pullo konjakia, ja he päättävät iloista yhtymistä yhdessä viettää. Myöhään yöhön istuvat he puhellen ja arvattavasti juovatkin. Sitte jatkaa toinen matkaansa rannikolle, toinen ryhtyy työhönsä; kohta sen jälkeen pilkistää aurinko pilvenraosta ja huokuu hirvittävää hehkua maan päälle, nuorukainen saa äkisti auringonpiston, hänet kannetaan lähimmälle asemalle ja haudataan 12 tunnin kuluttua.

Tuskinpa enää tarvitaan mitään muita esimerkkejä todistamaan, miten ihminen voi tulla pahimmaksi viholiseksi omalle itselleen. Kaikissa maissa on itsemurhaavaista välinpitämättömyyttä ja kurjaa huolimattomuutta semmoisen käytöksen seurauksista. Eikä liikanainen saarnaaminenkaan auta; sentähden saadaan yhä vast'edeskin kuulla samanlaisia surkuteltavia ennenaikaisia kuolemantapauksia. Jos olisi olemassa seura, jonka pitäisi tarkastellen tutkia Afrikan rannalla sattuvia tapauksia, niin se voisi tehdä suunnattoman pitkän luettelon ihmisheikkouksista, ja siitä huomattaisiin, että paljo semmoista, josta nyt syytetään ilmaa, johtuukin aivan muista vaikuttimista.

Niitä Europan nuorukaisia, jotka aikovat osan elämänsä viettää Kongo-joella, heitä minä sen lisäksi, mitä jo olen kirjoittanut vastuksista, jotka johtuvat heidän varovaisuudellansa auttamattomista syistä, niinkuin muutamien asemain, esim. Vivin, pakollisesti valitusta epäterveellisestä asemasta, vakavimmasti neuvon tarkimmasti varomaan antautumasta kovan liikkeen ja runsaan hikoilemisen jälkeen viileään ilmaan ja antamasta lämpimästä huoneesta ulos astuessa kylmien tuulahdusten puhallella lävitsensä, sillä huoneet ovat kuumissa maissa aina lämpimät, silloinkin kun ilma on ulkona suloisen viileä. Joll'eivät tätä neuvoa seuraa, suurentavat he vain tarpeettomasti ikävyyyksiänsä; ainoastaan harvat ruumiinrakennukset jaksavat kärsiä äkillistä ja kiivasta avonaisten ihonhuokosien sulkeutumista ja pikaista siirtymistä tasaisen lämpimästä ilmasta nopeasti jäähdyttävään viileyteen. Tämän neuvon selitys on näin: Kuumassa auringonpaisteessa liikkumisesta karttunut lämpö haihtuu pian levossa ollessa ja samalla vähenee ruumiin säännöllinen lämpö

runsaasta hikoilemisesta, samoin kuin auringonpaisteeseen pannussa huokoisessa astiassa vesi pikemmin viillistyy haihtumisesta, joka heti alkaa, kun jäähdytysastian kasteaan pintaan kuumuuden vaikutus koskee. Sillä tavalla vesi muuttuu auringonpaisteessa suloisen viileäksi, vaan ihmisruumis siitä joutuu häviöön: hikoileminen estyy, ihonhuokoset sulkeutuvat ja ruumiisen leviää vastenmielinen kylmän tunne. Villapuvun kastuessa hiestä, sateesta, kasteesta tai veteen putoamisesta on ruumiin häiriö vielä paljon nopeampi. Auringonpaahteessa oleskelu tuottaa kosteuden haihtumista pukimiin, johtaa samalla pois ruumiin säännöllistä lämpöä ja jättää sille tauteja sijaan. Nyt lukija ymmärtää, miksi kauppatoimiin kuuluvilla on parempi terveysluettelo kuin Vivin virkamiehillä, sillä ensinmainitut harvoin liikkuvat auringonpaahteessa, vaan viviläiset ovat joka hetki ulkona vuorenpengermällä, jossa ylä- ja alamäkeen käveleminen tuottaa tavattoman hikoilemisen ja panee ruumiille alinomaa tavatonta toimintaa.

Toinen tärkeä ja samoin muuttamaton kuumeen syy pitkin koko Kongo-jokea on, kuten tohtori von Danckelman on huomannut, se että yhdeksän kymmenettäosaa kaikista mereltä jokea myöten ylöspäin puhaltelevista tuulista kulkee Boman ja Bananan välisten ruttohöyryisten saarien, soiden ja mustan jokimudan yli, turmellen siten ilman kaikilla muuten terveellisemmillä ylängöillä, jotka ovat keskellä ruttotuulien tietä. Siimeksessä näiltä tuuilta olevat ja suojatta niitä vastaan avoimet asunnot saavat usein kärsiä niiden tuottamia tauteja. Paras turva niitä vastaan on puiden istuttaminen, jotka suojelevat taloja ja lehdillänsä vetävät puoleensa ruttohöyryt; kuten Tuomas Watson sanoo, on pensasaitakin parempi kuin ei mitään. Hän myöskin neuvoo viljelemään maata asunnon edessä ja, mikäli mahdollista, myöskin ylt'ympäri.

Parempi katsoa eteensä kuin katuja, sanotaan, ja vaikka minä en voikaan opettaa estämään pitkällisiä tauteja tulemasta, joille valkoihoisten huolettomuus ja tietämättömyys niin usein antaa aihetta, niin luulen ainakin olevani velvollinen neuvomaan vähentämään niiden lukua. Koska Afrikan ilma on europpalaiselle yhtä uusi ja outo kuin Europan ilma afrikkalaiselle, niin on tietämättömyys

tosin anteeksi annettava; vaan kun nyt olen ohjannut eurooppalaisnuorukaisten järjenvoimat oikealle suunnalle, saavat he, mitä kauemmin elävät kuumissa maissa, sitä täydellisemmin omistaa Shakspearen lauseen: „Viisalle on koko maailma turvallinen satama ja onnellinen koti.“

Vaan niitä minä en voi sääliä, joilla on mieletön tapa juoda jokaisen vastaan sattuvan, viiniä himoitsevan ystävän kanssa ja jotka siten tekevät tahallansa itsemurhan ja vallattomasti itsensä tuhoavat; minä heitä moneen kertaan vakavimmasti varoitan ja sanon, että viinin, väkiviinujen tai minkä hyvänsä juovuttavan juoman nautinto päiväiseen aikaan, ell'ei lääkäri sitä erittäin määrää, on suurin tyhmyys, kuin kuumissa maissa voi tehdä, ja se pahimmin vahingoittaa ruumiin voimia.

Kuudesneljättä luku.

Ilma (jatkoa).

Tohtori von Danckelmanin havainnot. — Kuumuuden määrittäminen. — Kylmyys. — Sopimattomalle ilmalle alttiiksi antautuminen. — Aurin-
gonpurjeen edullisuus. — Tasainen ruumiinlämpö. — Ilman lämpö
Etelä-Amerikassa. — Ilman epätasaisuus Kongolla. — Pitkät marssit
ja kylmän veden juominen. — Viileä paikka. — „Hän laskee vain
leikkiä.” — „Valkoisen miehen hauta.” — Neuvoja lääkäreille. —
Syöminen ja juominen. — Jokapäiväinen elintapa. — Lääkkeet. —
Taudit. — Ilmatietoja.

Wasco-Countystä kaukaisesta Oregonista on joku, joka aikoo lähteä Kongojoelle, lähettänyt minulle vastatavaksi seuraavat kysymykset, jotka minä mielelläni otin vastaan, koska minä niistä saan tilaisuuden tehdä tutumaksi havainnot, jotka tohtori von Danckelman on tavattomalla ututteruudella koonnut oleskellessaan eräällä Ala-Kongon asemalla. Niitä varten, jotka ennemmin tahtovat tutkia sitä tieteellistä teosta alkuperäisessä muodossaan, mainitsen sen nimen: „Mémoire sur les observations météorologiques faites à Vivi (Congo inférieur), et sur la climatologie de la côte sud-ouest d'Afrique en général, par A. von Danckelman“ (Berlinissä, A. Asherin ja Kump-
panin kustannuksella, 1884). *)

Siirtolaiseksi aikova kirjoittaa:

Ettekö olisi hyvä ja ilmoittaisi maanlaatua, ilmaa, luonnon-
tuotteita, yleisiä terveyssuhteita ja sivistyneen valkoihoisen tar-
peiden sovittelua?

*) „Kertoelma ilmahavainnoista Vivissä (Ala-Kongolla), ja Lounais-Afrikan ilmasta yleensä.” — Tähän teokseen liitetty täydellinen ja laava sisällyksen luettelo tekee jokaiselle mahdolliseksi löytää tekstistä laveat ja monenlaatuiset tiedot.

Ilmoittakaa, pyydän minä, keskimääräinen sateenpaljous miten monta millimetriä se on ja miten erilainen missäkin, kuinka monta kuukautta on sateista ja kuinka monta kuivaa, kuinka monta tuumaa sadetta kussakin kuukaudessa ja tuleeko se hyljälleen vai virtanaan? Onko tuota Afrikan ruttoa, tsetse-kärpää, joka laumojia surmaa, suuren sisävesistön alueella? Mitä karjaa Teillä on? Miten maataloutta harjoitetaan ja mitä viljalajeja ja kasviksia viljellään? Onko Teillä paljon rakennuspuuta ja mitä lajeja ja minkä arvoista? Onko ankaroita myrskyjä ja rajuilmoja? Onko Afrikassa hyvin kuuma? Olkaa hyvä, mainitkaa minulle suurin kuumuus ja miten kauan se kestää. Millainen on ilma yli koko vuoden? Ovatko neekerit tyytyväiset valkoisten asettumiseen heidän maahansa? Miten heiltä tai Kansainkeskiseltä Yhdistykseltä maata hankitaan täysine omistusoikeuksineen, ja mistä hinnasta acrelta, joltakin alueelta tai peninkulmalta? Mitä veroa on kansalaisen tai uutisasukkaan maksettava? Onko paljon matelijoita ja hyvin vaarallisia petoja? Onko paljon metsänriistaa, kalaa, lintua, ja mitä lajeja? Tahtooko Yhdistys edistää Kongolle muuttamista?

Luetelkaa hyvántahtoisesti minulle Kansainkeskisen Yhdistyksen asemat sekä mainitkaa samalla, ovatko ne jokien tai järvien rannoilla, laaksoissa tai tasangoilla tai vuorilla.

Toinen tiedonhaluinen henkilö, joka luultavasti arvelee ruumiinrakennuksensa hyvin kestävän Kongo-maan ilmaa, kysy: „Minkälatuinen on kuumuus Kongolla?“ Koska herra tohtori von Danckelmanin havainnot antavat ainoastaan vaillinaisen käsityksen asiasta tämmöiselle kysyjälle, en minä voi tehdä muuta kuin kopioida hyvin tutut määritelmät, jotka matkustelija James Bruce on tehnyt kuumudesta. Hän kirjoittaa:

1) On lämmin silloin, kun ihminen soveliaassa puvussa ei levossa istuessaan hikoilee, vaan kohtuullisessa liikkeessä hikoilee ja jälleen jäähtyy.

2) On kuuma, kun ihminen levossa istuessaan hikoilee ja kohtuullisessa liikkeessä hyvin hikoilee.

3) On hyvin kuuma, kun ihminen ohuessa tai niukassa puvussa levossa istuessaan hyvin hikoilee.

4) On kohtuuttoman kuuma, kun ihminen, yllänsä ainoas-

taan paita, kohtuuttoman runsaasti hikoilee, kun joka liike tuntuu vaivaloiselta ja polvet ovat raukeat kuin kuumeen jälkeen.

5) On erittäin kuuma, kun voima haihtuu, kun tuntuu taipumusta pyörtymiseen, ohimoita tuntuu vetävän, ikäänkuin olisi ohut nuora kiristetty pään ympäri, ääni on heikko, iho on kuiva ja pää tuntuu suuremmalta ja keveämmältä kuin tavallisesti. 20—26° Cels. lämmin on viileä, 26—34° kohtuullinen, 34°:stä alkaa lämmin. Lämpömittarin asteet antavat tästä vain hyvin vaillinaisen käsityksen.

Näin selvistä määritelmistä pitäisi maalaislukijankin olla helppo ymmärtää kuumuuden laatu Kongolla. Lämpöhavaintojen keskimäärä on ainoastaan 32¹/₄° C. ja alin keskimäärä ainoastaan 19¹/₂°. Sopivassa työpuvussa voipi eurooppalainen saada Kongolla yhtä paljon aikaan kuin Englannissakin, jos hänellä vain on katto tai auringonpurje päänsä päällä. Auringonpaahde nousee kuumuus kirkkaana päivänä 37, jopa 46°:kin C. ja on tietysti hirmuinen, jos istutaan paikoillaan paahdeessa. Astuessa sitä vastoin ei tarvitse peljätä sen suoranaisesti kuolettavia seurauksia, mutta vaikkapa kuolema ei tulekaan, niin vaikuttaa auringonpaahde kuitenkin ylen runsasta hikoilemista, josta seuraa täydellinen veltostus ja ponteavuuden menetys, eikä arvattavasti niin uudessa maassa kuin Kongolla aivan pian jälleen voimistuta. Sentähden minun matkakertomuksistani huomataankin, että minä marssimiseen käytin aina vain aamuhetket kello 6:sta kello 11:teen aamupäivällä.

Kolme kuukautta vuodesta on verrattain kylmä ja muun ajan taivas niin pilvessä ja kuumuus niin lauhtunut Etelä-Atlantin tuulista, että se meitä harvoin vaivaa. Sen sijaan hetikin saataisiin kokea päiväntasaajan auringon voimaa, jos ilmaa puhdistavan rajuilman jälkeen heti antauduttaisiin sen suorastaan paahdettavaksi. Yöt ovat viileät, välistä kylmätkin, niin että pian huomataan villapeite ihan välttämättömäksi mukavuuden ehdoksi.

Asemilla, lähetys- ja kauppamajoissa ei ole ollenkaan välttämättömän tarpeellista antautua auringon paahdettavaksi; varjostimen kaksinkertainen vaate suojelee kylliksi, ja harvatpa paikat ovat, joissa puun varjoa ei olisi niin

lähellä, että sitä ei voisi käyttää hyväkseen työväkeä katsoessa ulompana asunnosta. Eikä europpalaisten työmiestenkään ole pakko antautua auringon paahdettavaksi, paitsi ani harvoin; mutta ei mikään varokeino ole liian suuri, jos se suojelee auringonpistolta. Kirvesmiehet, veneenrakentajat, sepät, masinistit, kivenhakkaajat, muurarit ja muut käsityöläiset työskentelevät katosten suojassa, jossa ovat ihan turvassa; europpalaisia tavallisia työmiehiä ei tarvita nyt eikä vast'edeskään. Jos milloin tarvittaisiin oppineita työmiehiä tientekoon, kallioiden rikki ammuntaan tai muuhun semmoiseen, silloin pitäisi ihan ensin rakentaa liikkuvat katokset. Aurinko on ainoa europalaisen tosi vihollinen; tosin on aina mahdollinen tehdä tehokas suoja sen pahoja vaikutuksia vastaan, vaan se tulee harvoin tehdyksi. Tässä suhteessa on kauppasiirtolain työmiesten asema turvallisin, vaikka sitä tosin usein muut ilmalliset vaarat uhkaavat. Pitäisipä lähetyssaarnaajankin oleman taudeilta turvattu; mutta hän on tavallisesti jo ennen tuloaan määräpaikkaansa liiaksi heikontanut voimiaan mielettömällä astuskelemisellä ja syväin ruohotunnelien tutkimisellä, joiden kuumuudelle turkkilaiskylvyt eivät likimainkaan vedä vertoja. Usein hän myöskin on yhden ainoan päivän marssilla moneen kertaan täyttänyt vatsansa kylmällä vedellä ja ollut tuon tuostakin keskimäärin noin 22° C. suuruisten ilmanvaihdosten alaisena.

Brucen 1:ssä lämmön määritelmässä on Kongon ilma kuyattuna. Jos ruumis on levossa, hikoillaan varsin vähän, jota vastoin ankarat ponnistukset, ylä- ja alamäkeen astunta sekä kaikki kova liike paljaan auringon alla hiottavat hyvin. Se ei itsessään ehkä olisi mikään paha; vaara on päinvastoin se, että halutaan nopeaa helpotusta ja jäähtymistä, mennään puun tai kuistin varjoon ja varomattomasti asetutaan kylmään tuuleen, jotka äkisti jäähdyttävät puvun ja koko ruumiin, niin että ihonhuokoset sulkeutuvat ja koko ruumis joutuu täydelliseen häiriöön.

Sen vaaran voi aseman, lähetyksmajan, kauppapaikan tai viljelysseudun asukas helposti välttää, jos hän aina pitää varalla, että ruumiinsa lämmin pysyy niin tasaisena kuin mahdollista. Maan kuumimmissa paikoissa, niinkuin

päiväntasaajan kohdalla olevassa Parassa Etelä-Amerikassa vaihtelee ilman lämpö ainoastaan 5° C. ja sentähden se ilma onkin erittäin sovelias heikoille ja yksistään vaikuttaakin, että sikäläiset ihmiset elävät hyvin vanhoiksi.

Herra Norris ilmoittaa kesä-, heinä- ja elokuussa tekemiensä havaintojen mukaan kesä- ja heinäkuun keskilämmön olevan $26\frac{2}{3}^{\circ}$, ylimmän lämmön 30° ja alimman 25° ; elokuussa keskilämmön $27\frac{1}{4}^{\circ}$, ylimmän 30° ja alimman 25° . W. H. Edwards sanoo: „Sitä paitsi ei meitä yöllä koskaan kuumuus haitannut, vaan makasimme jok'ainoa villapeitteen alla. Tämä ilman tasaisuus tekee Paran erittäin edulliseksi terveydelle. Keskimääräinen ikä on täällä yhtä korkea kuin Newyorkissakin.“

Juuri ilmanlämmön epätasaisuutta on Kongolla karrettava. Jos Kongolla asuva vähemmin pitää lukua ruttohöyryistä ja sen sijaan koettaa paremmin suojella ruumistansa tavattomien ilmanvaihdojen vahingollisilta seurauksilta, niin ei hänen tarvitse erittäin peljätä Kongoa. Tästä tosi asiasta voitaisiin kirjoittaa kokonainen todistuskirja. Kukapa nyt enää ihmettelee Tuckeyn retken onnetonta päätöstä, kun vain katselee hänen matkustuksiansa? Hän on eräänä päivänä marssinut runsaasti 45 kilometriä! 44 asteen kuumuudessa on hän syöksynyt ruohosiin rotkoihin ja kiivennyt kukkulain rinteitä, ja silloinkin, kun kuumuus on ollut 46 astetta, on hän marssinut hehkuvien tasankojen yli ruohotunnelien syvyyteen sekä rientänyt alas rotkoon, jonka pohjassa pienoinen, kirkasvesinen, 20 asteen viileä puronen juoksee, täyttänyt vatsansa sillä kylmällä vedellä ja kiivennyt heti taaskin lähes 46 asteen kuumuudessa 45 asteen jyrkkää rinnettä kukkulalle 200 metrin korkeuteen, jossa puun varjossa on ainoastaan 22 astetta lämmintä. Sen suloisessa varjossa hän levähtää; tuuli painaa jäähtyneen flanellipaidan kiinni kuumaan ruumiiseen. Vaan levättyään jatkaa hän yhä tuota kiihkoista marssiaan ja panee ruumiinsa vielä samana päivänä alttiiksi monelle samanlaiselle ilman vaihdokselle. Myöhään iltasilla, kello 9 aikaan, saapuu hän ihan uupuneena liiallisista ponnistuksista, joita on pannut ruumiinsa kestettäväksi, neekerikylään ja pyytää yösijaa. On meidän-

kin 250 miehestämme moni tehnyt samanlaisia hullun urhotöitä, vaan saanut niinkuin Tuckeykin kumppaneineen kärsiä kaikista maallisista rangaistuksista viimeisen; mieltä vain pahoittaa, että he ovat menettäneet henkensä semmoisista syistä, joita olisi voitu karttaa.

Muutamissa Kongolle suuria töitä tekemään kutsutuissa herättänevät nämä ilmaluvut toivon ja halun suojella itseänsä näiden ilman säännöttömyyksien ja vaihdoksien vaikutuksilta; toisiin, joille puhuminen on turha vaiva, ne eivät vaikuta mitään, sillä he joko palaavat kotimaahan ja moittivat, tietämättä itsekään mitä taikka höystävät ruumeillansa muutenkin hedelmällistä Kongo-maata. On ihmisiä, jotka osaavat lukea, vaan eivät ymmärrä, mitä lukevat, joilla on korvat kuulla, eivätkä kuule, ja silmät nähdä, eivätkä näe. Vielä nytkin on voimassa muinaisaikainen sananparsi, että kohtalo tekee ensin ne hulluiksi, jotka on valinnut aikaiseen kuolemaan.

Hyvin luultavasti on minulla muillekin sanottavana vain samaa, kuin äskettäin sanoin vast'ikään juuri Englannista tulleelle överstille: „Tuo paahteinen ja tuulinen nurkka on terveydelle sietämätön“, ja hänen tavallaan muutkin vastaavat: „Ah joutavia, te pilkkaatte minua! Tämäkö suloisen viileä paikka kuolettava! Herra tohtori, mitäs te siitä sanotte?“

Ja tohtori, itsekin matkustaja, joka on kulkenut kaikki maat, vastaa: „Hän laskee vain leikkiä.“ Ja kuitenkin he molemmat, översti ja tohtori, ovat muutamien päivien kuluttua kaikkine lääkkeen juomisineen hyvin vähän taipuvaiset leikin laskuun.

Toisille minun täytyy puhua niinkuin äskettäin Englannista tulleelle masinistille: „Hyvä ystävä, tuommoinen pieni, musta, pannunkaltainen lakki, kuin britannialaisilla kauppalaivoilla käytetään, on arvattavasti hyvin mukava höyrylaivan konehuoneessa, vaan se hyvin huonosti suojelee Afrikan auringon paahteelta.“ Ja masinisti minulle on vast'edeskin vastaava samoin kuin hän: „Hyvä herra, minä ajattalen aivan toisin. Minusta tämä tuntuu varsin hyvältä; ja minä olen jo vanhastaan tottunut tähän lakkiin.“ Vaan se masinisti ei ole koskaan palannut Eurooppaan.

Varmaankin täytyy minun vielä sanoa jollekin eng-

lantilaiselle merimiehelle tai skotlantilaiselle masinistille: „Hyvä ystävä, ota varteen varoitukseni! lakkaa juomasta, johon olet tottunut, kuten minulle on kerrottu. Skotlantin whisky tai muu väkevä saattaa kyllä olla hyvä kotimaasi kolakkaa sumua ja jäistä myrskyä vastaan, vaan ne eivät sovellu Afrikan auringon paahteesen.“ Ja he vastaavat niinkuin ennenkin: „Oh, hyvä herra, minä juon vain hyvin vähän, ei se suinkaan vahingoita.“ Mutta ei merimies eikä masinisti ole palannut kotimaahansa vapauttamaan äitiään huolista.

Lääkärit, jotka ovat kirjoittaneet 5 ja 10:kin naulan painoisia teoksia kuume-basilleista ja muista samanlaatuuisista aineista, sanovat minua empiirikoksi eli kokemukseeni luottajaksi; minä voin heille kuitenkin vakuuttaa, että minä voin kenen hyvänsä parantaa sokeasta luottamuksesta heidän viisauteensa. Vaikka tunnustankin, että jokin määrä ruttohöyryjä on ilmassa, niin luulen sitä kuitenkin vähimmäksi pahaksi, kuin meidän retkikuntalaisillamme on ollut kärsittäväenä. Eurooppalaiset ovat Bananassa ja Bomassa, keskellä soisia höyryjä ja melkein veden reunassa, olleet terveemmät kuin Vivissä, tuolla omituisella pengermällä, 104 metriä korkealla joen pinnasta. Kinshassassa, ainoastaan 3 metriä korkeammalla veden ylintä pintaa, olivat asujamet terveemmät — jopa ihan vapaatkin kaikista taudeista — kuin 7½ kilometriä alempana Leopoldvillessä, joka kuitenkin on 25 metriä korkealla vedestä. Päiväntasaajan-asemalla, jossa Kongon pinta on ainoastaan 1½ metriä alempana kuin aseman perustukset ja maa määstää, limaista, lihavaa lietemaata ja ylt'ympäri aseman kirjoitusmusteen näköistä vettä, ovat eurooppalaiset kuitenkin terveemmät kuin Manjangassa, 73 metriä korkealla joesta ja 335 metriä ylempänä meren pintaa. 22 kilometrin päässä Manjangasta ja 12 kilometrin päässä Kongosta on meillä asema Ngombin tasangolla, 450 metriä ylempänä merenpintaa; vaan sen asujanten terveys oli parempi kuin Manjangan vuorella, joka on poikki mitaten 135 metriä avara, ympärillä joka taholla 60 metrin syvyisiä rotkoja, paitsi yhdellä puolen, jonne pistäkse 27 metriä leveä vuorenkieleke. Banana-Point, 6 leveysasteen päässä etelään päin päiväntasaajasta, on

ainoastaan 1½ metriä korkeammalla kuin sen laitureihin roiskuva vesi, mutta, kuten on todistettu, paljon terveellisempi kuin Sierra Leone, enemmän kuin 8 leveysastetta pohjoisempana päiväntasajaa, joka paikka on tullut „valkoisten miesten haudaksi“, vaikka kyllä monilukuiset lääkäritarkastajat ovat kaikella kyvyllään ja kokemuksellaan koettaneet poistaa sitä ympäröiviä kuolettavia vaikutuksia. Vaan jos siinä siirtolassa asujat tutkivat edellisessä luvussa lausuttuja tietoja, niin he ehkä huomaavat, että noiden hirvittävien tautien, jotka jo niin monesti ovat vähennelleet europpalaisasujamia, on vähemmin katsottava johtuvan ruttohöyryistä kuin siitä tosi asiasta, että heidän kaupunkinsa on Leijonavuoren ja muiden kukkulain keskellä, sillä merituulet puhaltelevat niiden välitse ja äkisti jäähdyttävät ihmisiä, jotka ovat kovin kuumenneet paikan kattilamaisessa rotkossa.

Minua on niin monesti pois torjunut niiden tunnoton välinpitämättömyys, joita olen koettanut pelastaa, että elämän säilytysintoni on laimennut, jäähtynyt ja menettänyt entisen yleisyytensä. Sillä saatanhan sanoa itsekseni: Mitäpä minä huolin jonkun henkilön terveydestä, joka on niin perin välinpitämätön itsestään? Mitä minä huolehdin siitä, että ihmiset mieluisimmin oleskelevat tuulisissa paikoissa kuumennutta ruumistansa jäähdyttämässä, että he aivonsa polttavat alkohooli-juomilla taikka pitävät pikkuisia lakkeja, siten suorastaan vaatien päättänsä päiväntasaajan auringon paahtamaan? Kongolla voi niinkuin missä hyvänsä muuallakin jokainen tehdä itselleen, mitä tahtoo, ja jos hänelle johtuu mieleen musertaa päänsä, niin totta tosiaan tekee mieleni olemaan siitä yksimielinen hänen kanssansa, että se ehkä olikin viisainta. Vaan niille, jotka pitävät velvollisuutta arvokkaampana henkeänsä, nämä huomautukset ehkä opettavat, että henki on säilytettävä velvollisuuden täyttämistä varten, ja he tästä myöskin ehkä innostuvat etsimään muitakin syitä, jotka ovat terveydelle vahingolliset, ja sitte keksimään keinoja parantaa lääkintätapaa, jolla on tähän asti ollut niin vähä menestystä.

Lääkärimme myöskin tekisivät hyvin, jos tutkisivat, mikä ravinto on paras kuumissa maissa eläjille. Tällä

alalla on tutkimuksella ja keksinnöillä hedelmällinen fysiologinen tie raivattavana. Minä mielelläni kirjoittaisin tästä aineesta tutkistelemuksia, ell'en olisi vakuutettu, että kuka hyvänsä lääkäri, jolla on vähäkään tervettä ihmisjärkeä, sen voisi tehdä paljon paremmalla menestyksellä. Vaan minä puolestani tahtoisin mielelläni painaa varsin naisten tutkijain mieleen muutamia huomautuksia, jotka tarkoittavat noita „muita terveydelle vahingollisia syitä“.

Me tiedämme katkerasta kokemuksesta, että alkoholiset juomat vaikuttavat auringonpistoksia ja -kuumetta, jos niitä päivällä nautitaan. Sitä välttääksemme täytyy meidän tyytyä teehen ja kahviin. Mutta tee on kokoonpusertavaa lääkettä ja tekee alakuloiseksi, jos se ei ole puhdasta; kahvi, jota yleensä luullaan kiihottavaksi, vaikuttaa usein päinvastoin. Kakaon öljyinen vaahto saattaa epäilemään juomaa kiukkuu tuottavaksi, puhumattakaan siitä, että koko kakao-juoma on pahamakuinen. Maitoa ei vielä tähän saakka ole saatavissa, vaan ehkä vast'edes runsaammin. Soppaan tarvitaan lihaa, mutta naudan- ja lampaanlihaa ei aina ole saatavana muualla kuin Ala-Kongolla; vuohenliha-paisti, kolme neljä kertaa vuorokaudessa syöden, ei ajan pitkään tyydytä, vaikkapa vaihteeksi olisikin kanasoppaa. Muuten on enin osa kohtuullisistakin europpalaisista lapsuudesta asti tottunut toisenlaiseen ravintoon, varsinkin teehen ja kahviin. Tee kuitenkin, kuten jo mainittiin, voi samoin tulla kohtuuttomasti juoden ikävyyksien aiheeksi. Palmuviini vaikuttaa hyvin pahasti munuaisiin ja vatsaan, ell'ei sitä nautita aivan tuoreena.

Vähin ikävyyksistämme Kongolla ei suinkaan ole vastenmielisyys, jota kaikki piankin tunnemme noita laatikkoihin suljettuja „amerikkalaisia, austraaliaisia ja uusseelantilaisia“ naudan- ja lampaanlihoja ja kaloja kohtaan, vaikka kyllä tehtailijat koettavat kaikenlaisella kehumisella niitä herkkujansa tarjoella. Afrikan vuohi, vaikka sen liha olkoon kuinka sitkeä hyvänsä, on ehdottomasti parempi noita säilytteitä. Laatikkoihin suljetut, öljyssä uivat sardiinit ja keltainen lohi vielä keltaisemmassa rasvaisessa kastikkeessaan eivät kiihdytä ruokahalua, vaan inhottavat. Hyvinpää vähä on sitte enää jäljellä, jonka

nautintoa voisi sanoa oikein taatuksi: kotoista leipää, riisiä, muutamia kasviksia, hedelmiä ja taajennettua maitoa.

Välttämättömimmästi tarvitsisimme Kongolla mietoa viatonta juomaa, joka olisi suloinen ja maukas eikä huumaisi niinkuin tee, soveltuisi vatsalle yhtä hyvin kuin maito, ei ärsyttäisi hermoja eikä munuaisia, helposti muuttuisi sulattimissa ravinnoksi. Kunnes joku fysiologian tutkija poistaa puutteemme, ehdotan minä seuraavat yksinkertaiset ohjeet niille, jotka pitävät vähänkään lukua henkensä säilyttämisestä:

1) Ota taloa, lähetysasemaa tai kauppapaikkaa rakentaessasi tarkka vaari asemasta. Älä koskaan rakenna, jos suinkin voit välttää, rotkoon, laaksoon, maan halkemaan tai suureen syvennykseen, joka soveltuisi kokoutuvien tuulenpuuskien tieksi. Erittäin välttämätöntä on ilman vapaa tasaisuus asunnon ympärillä. Varmimmat talonsijat ovat ne paikat, jotka ovat lähimpänä järveä, tasankoja ja laajoja seljänteitä ja kauimpana korkeista kukkuloista, jotka vaikuttavat säännöttömiä ilman virtailuja. Talon lattiain tulee olla koholla maasta, ell'ei niitä tivitetä sementillä tai asfaltilla. Ruohotasangoilla pitäisi asuinhuoneen lattian olla ainakin $3\frac{1}{2}$ metriä korkealla maasta.

2) Karta tarpeetonta asettumista auringonpaahteen.

3) Varo sumua, kastetta, ilta- ja yöviileyttä.

4) Syö niin hyvää ravintoa, kuin olot sallivat, mutta ole viisas valitessasi. Voi, juusto ja öljymäisessä kastikkeessa uivat ruoat eivät sovellu Afrikan ilmanalaan. Paahdamalla paistetut maapähkinät ovat ihan turmiolliset.

Jätä aina lihastasi rasva talrikille. Kaikki rasva vaikuttaa kuumissa maissa kiukkua, irstautta ja pahoinvointia.

Älä koskaan ala päivää liharuoasta laitetulla aamiaisella. Asemilla paistettu leipä on parempi kuin kova leipä.

Kahvi tai tee maidon kanssa on parasta ensinnä aamusilla.

Kello 11 aamupäivällä lakkaa työstä ja syö taitavasti valittu aamiainen: laihaa lihaa, kalaa, kasviksia, kuivaa leipää, heikkoa mustaa teetä ja säilytemaitoa.

Kello 1½ ryhdy uudestaan työhön ja kello 6½ syö viisaasti valikoitu pääateria: keitettyä kalaa, paistettua lampaan lihaa, kasviksia, kuivaa leipää, riisiä, tapiokaa, sagoa ja makaroni-ruokaa ynnä laimeaa punaista viiniä tai 2 unssia madeiraa veden seassa tai yhtä paljon sampanjaa samoin veden seassa. Kuluta iltasi kello 9 asti hupaisella seurustelulla tai lukemisella ja käy sitte unia näkemättömään lepoon, noustaksesi seuraavana aamuna ylös selväjärkisenä, koko maailmaa rakastavana ja lihaket voimistuneina uuteen työhön.

5) Makaa villapeitteellä ja peitä itsesi rintaan asti villaisella tai muulla peitteellä.

6) Marssimatkoilla nouse ylös kello 5 aamusilla, juo kahvisi tai teesi maidon kanssa ja ole kello 5½ valmis lähtemään liikkeelle. Pysähdy sekä oman itsesi että väkesi ja juhtiesi tähden kello 11 aamupäivällä äläkä sinä päivänä tee enää mitään. Pysähdyspaikassa kääri itsesi nuttuun tai palttoon, että jäähdyt vähitellen. Jos leiri on paahteisessa paikassa, mene niin nopeasti kuin mahdollista suojakaton alle, kuin olisi rankkasade. Sillä tavalla voit vuodessa kulkea ainakin 6,000 kilometriä.

7) Noudata tarkinta kohtuullisuutta. Luovu kaikista kiihdytyskeinoista, jotka soveltuvat „länsirannikkolaisten“, „vanhain kauppiasten“ ja „Afrikassa matkustajain“ sääntöihin tai omalle pettävälle mielikuvituksellesi. Jos tunnet kiihdytyskeinon välttämätöntä tarvetta, kysy neuvoa lääkäritä taikka noudata yksinkertaista ohjetta: päivällä ei koskaan enempää kuin unssi väkijuomaa tai viiniä. Paras kiihdyke sinulle olisi 2 grania kiniiniä, jommoisia annoksia Burroughs & Welcome *) (Snow-Hill Buildings, Lontoossa) tekevät.

Jos sinua jollakin asemalla tai jossakin kauppapaikassa janottaa, tee lasi sherbet-juomaa. Marssilla ollessa seoita vesilasiin pikku kakkunen happoista jauhoa, jota

*) Minä saatan näiden apteekkarien tekemiä lääkkeitä hyvällä omallatunnolla esittää kuumiin maihin sopiviksi. He ovat melkein kaikista halutuista lääkkeistä tehneet pieniä annoksia kakkujen muotoon, joita voi ottaa tuntematta mitään vastenmielisyyttä, ja se on suuri asia, kuten kaikki voivat todistaa, jotka ovat oppineet tuntemaan, mikä vastenmielinen, pahoinvointia tuottava haju on tavallisten apteekkarien lääkkeissä.

mainitut apteekkarit tekevät taikka sammuta janosi eväspullostta imelletyllä heikolla teellä.

8) Älä neekeri-työmiehiä tarkastaessasi koskaan lähde huoneesta edes hetkeksikään, levittämättä vahvaa, kaksinkertaista varjoa pääsi päälle; suuri, teräväpäiseen sauvaan kiinnitetty, teltan kaltainen varjostin olisi vielä parempi. Päässä pidettäväksi sopii joko korkkikypärä, niinsanottu topee tai kongolakki, joka on kaikkia muita parempi.

9) Jos olet marsseilla niin varomaton, ett'ei sinulla ole mukana suurta varjostinta, niin ei läpimärjäksi kastuminen ole välttämättä vaarallinen; mutta se tulee vaaralliseksi, jos runsaan hikoilemisen, sateen tai joen yli mennessä sattuvan tapaturman jälkeen vähän aikaa levähdät pukua muuttamatta.

10) Mitä keveämmässä puvussa olet marssilla, sitä parempi, koska silloin levähdyspaikassa pikemmin muis-tat palton tai päällysnutun välttämättömyyttä. Hyvin kevyt flanelli riittää liikkeen tähden marssipuvuksi. Keveät kengät punaisesta parkkinahasta jalassa, polvihousut ohuesta flanelista, paita harvasta, keveästä flanelista, flanellivyö vyöllä ja kongolakki päässä, tekevät sinut kykeneväksi joka päivä vaivatta marssimaan 18 kilometriä.

11) Asemilla, kauppapaikoissa ja lähetysmajoissa olkoon puku myöskin kevyt, vaikk'ei juuri sellainen kuin puolipuku marsseilla, koska ei tiedetä, minä hetkenä on tehtävä jotakin työtä, joka saattaa hyvin hikoilemaan, ja sitä on vältettävä, ell'ei ihan pakottavia syitä satu.

12) Saanen kyllä olettaa, ett'et unhotu ruumiinharjoitusta; jos paraastaan työskentelet sisällä, niin ovat hetket 6—7 aamusilla ja 5—6 iltasilla paraimmat voimisteluun.

13) Älä kylve kylmässä vedessä, ell'et juuri äskettäin ole tullut lauhkeasta ilmaseudusta. Kylmempi kylpy kuin 30° C. ei ole terveellinen. Kylve aamusilla tai ennen pääatriaa. Haalea kylpy on sopivin.

14) Hedelmiä, niinkuin oranseja, mangoja, kypsiä bananeja, guaveja ja pullokurpitsoita, on, jos ollenkaan, syötävä ainoastaan aamusilla ennen kahvia tai teetä mai-

don kanssa; ananaseista nautittakoon ainoastaan mehua. Älä kuumissa maissa koskaan syö hedelmiä päivällisellä.

Lääkkeet. Hanki ruhtaita ja hyvästi tehtyjä lääkkeitä. Herrat Burroughs ja Welcome toimittavat sinulle suuremmat tai pienemmät arkkuset lääkkeitä kuumiin maihin kuukaudeksi tai kymmeneksi vuodeksi. He ovat kysyneet paraimmilta lääkäreiltä neuvoa ja näyttävät todellakin koettaneen tutkia, mitä matkustavaiset, sotamiehet, kauppiaat ja lähetyssaarnaajat paraiten tarvitsevat Itä-, Länsi-, Keski-, Pohjois- tai Etelä-Afrikassa. Minä olen heille ilmoittanut vähät havaitsemani taudit ja he ovat tehneet ne lääkkeet, joita olen koetellut seitsemänätoista viime vuotena Afrikassa oleskellessani.

Samaa varovaisuutta kuin Europassa käytetään, suojellakseen itseänsä tuulelta, äkillisiltä vilustumisilta, yskältä, henkitorven ja keuhkojen tulehduksilta, olisi myöskin noudatettava kuumissa maissa, sillä erotuksella vain, ett'ei huolelliseen varovaisuuteen riittävän puvun tarvitse olla siellä niin raskas kuin Europassa.

Matkalla kuumaan Afrikkaan joutuvat kokemattomat ihmiset useimmiten Europasta lähteillä laivoilla upseerien pilkattavaksi. Semmoiset käytökseltään ja puvultaan hupelot herrat tekevätkin niin paljon yksinkertaisia kysymyksiä, että sillä juuri houkuttelevat upseereja käyttämään hyväkseen heidän kokemattomuuttansa siihen tapaan että pilkattavissa uljastelijoissa kasvaa tuntemattomien kuolettavien tautien epämääräinen pelko, joka monestikin ehtii turmella heidän siveydellisen voimansa ja koko ruumiinrakennuksensa, ennenkuin Afrikan rannikolle saavutaankaan.

Taudit ovat Kongolla hyvin yksinkertaiset: kuumetta ja suolikuumetta. Kuumetta on kolme lajia: tavallinen vilutauti, aika-ajoin palaava kuume, ja turmiollinen sapitauti.

Tavallinen vilutauti on vähemmin peljättävä kuin vilustuminen Englannissa. En ole koskaan kuullut siihen kenenkään kuolleen. Yleensä kestää se yhden tai kolmekin päivää. Se saa ehkä alkunsa vähäisestä, ilmassa olevasta ruttohöyry-määrästä, mutta sen lääkitys on niin yksinkertainen, että hyvin lyhyessä ajassa oppii jokainen

itsensä siitä parantamaan. Yhdeksässä tapauksessa kymmenestä voi kokenut siltä aivan suojellakin itsensä, kun näet jo aikaa ennen näkyy varmoja oireita, että ruumiin elimien toiminta on häiriytynyt.

Aika-ajoin palaava kuume on vain kiihtynyttä viluttautia ja saa alkunsa pitemmistä tai lyhemmistä oleskeluista auringon paahteessa, runsaasta hikoilemisesta ja vilustumisesta. Tämä kuume kestää ehkä monta päivää.

Turmiollinen sappitauti on vielä kiihtyneempi kuume, sen tunnusmerkit ovat ankarammat, se tuottaa pahoja vaivoja ja on sentähden vaarallinen. Sen voima riippuu sairastuneen tavoista ja paahtumisen tai vilustumisen määrästä sekä ylellisestä väsymyksestä ja uupumuksesta. Tämän taudin voi kuka hyvänsä kokonaan estää viisaalla ja hyvällä elintavalla sekä edellä viitattujen yksinkertaisten sääntöjen alinomaisella ja tarkalla noudattamisella. Moni koettaa brandyn, whiskyn tai geneverin juonnilla ja ylellisellä tupakoimisella itseään parantaa, mutta väkijuomat ja tupakka eivät ole mitään parannuslääkkeitä.

Jotkut lyhyet otteet tohtori Martinin teoksesta „Influences of tropical Climates“ vahvistavat todeksi kaiken, mitä tässä olen sanonut:

1) Huolellisuus ravinnon, vaatteiden ja liikunnan valitsemisessa on terveyden ylläpitoon paljon tärkeämpi kuin lääkärin hoito.

2) Oikea tautien välttämiskeino on ankarimman kohtuuden noudattaminen ja kuumuuden vähentäminen kaikilla mahdollisilla keinoilla.

3) Jos kuumuus saa valmistella ruumiin taudeille, vaikuttaa äkillinen kylmä pahinta ihmisruumiiseen.

4) Suuri fysiologinen sääntö pitää yllä terveyttä kuumissa maissa on ruumiin pitäminen viileänä. Tavallinen terve ihmisjärki sanoo, että kiihdyttäviä juomia on kartettava.

5) Kylmä kylpy tuottaa minkä hyvänsä suuren ruumiillisen tai henkisen väsymyksen jälkeen kuoleman.

6) Irstaus on paljon vaarallisempi ja turmelevampi kuin Euroopassa.

7) Suuri joukko eläinkunnan-ravintoa kiihdyttää vertä, an-

tamatta voimia, tekee elimistön kuumeiseksi ja heikontaa siis koko ruumista.

8) Leipä on paraimpia ravintoaineita. Riisi ja kuivatut herneet ovat terveelliset ja ravitsevaiset. Kasvikset, niinkuin porkkanat, pikku nauriit, sipulit, kotoiset kaalit y. m., ovat terveydelle tärkeitä.

9) Hedelmät ovat kypsinä ja terveinä hyväntekeväiset, vahingoittamattomat.

10) Sama mitta väkijuomia on laimentamattomana paljon vahingollisempi kuin vedellä seoitettuna.

11) Eurooppalaiset voivat elää kuumissa maissa yhtä kauan kuin missä hyvänsä muuallakin, jos vain ovat säännöllisen varovaiset ja noudattavat tavallisia terveysopin lakeja.

Vielä yksi huomautus sallittakoon. Vaikka europalainen, viisaasti mieltänsä malttaen, hyvästi sietäköönkin Afrikan ilmaa, niin vuosikausia vaikuttava kuumuus ynnä ravinnon yksitoikkoisuus ja niukkuus kuitenkin vaikuttaa veltostuttavasti ja mieltä lannistavasti, vaikka henki ehkä ei olekaan vaarassa. Kuumuus heikontaa ruumiin voimaa, vahvuutta ja toimeliaisuutta, niin että muutamien vuosien kuluttua on välttämätön siirtyä lauhkeaan ilmanalaan virkistymään. Jos tahdotaan säilyttää terveyttä täysin luotettavana, neuvon minä kauppiasta, lähetyssaarnaajaa, kahvin- tai maanviljelijää joka puolentoista vuoden kuluttua lähtemään Pohjois-Eurooppaan kolmeksi kuukaudeksi virkistymään, aivan samasta syystä, kuin Europassa ankarasti työskentelevän asioitsijan pitäisi joka puolentoista vuoden kuluttua levähtämän pari kuukautta. Sen lisäksi, mitä tässä edellä olen kertonut, ei Kongo-maassa ole mitään, joka voisi miehen mieltä lannistaa, vaan päinvastoin paljon vähempi kuin monissa paikoissa Itä-Indiassa, Etelä-Amerikassa tai Länsi-Indiassa.

Tarkoitukseni on, kuten lukija on ehkä huomannut, haihduttaa ilmanalan typerää pelkoa. Jos edellä viitattuja ohjeita noudatetaan, saadaan poistetuksi ainakin kolme neljättäosaa kaikista taudeista, jotka ovat meidän järjetömiä nuorukaisiamme rangaisseet. Ehkäpä järkevät huo- maavat vaivansa tulevan palkitukseksi, jos noudattavat oh-

jeita niin tarkkaan kuin mahdollista; järjettömät ja ajattelelmattomat saavat kyllä myöskin palkkansa.

Seuraavissa tauluissa on osa tohtori von Danckelmanin arvokkaista ilmahavainnoista Kongo-maassa:

Ilmanlämpö, Vivissä merkittynä. *)

1882	Celsius, Maksimi.	Celsius, Minimi.	Varsinainen erotus.
Tammikuussa	32,2	21,1	11,1
Helmikuussa	34,5	19,7	14,8
Maaliskuussa	33,5	20,7	12,8
Huhtikuussa	33,9	19,9	14,0
Toukokuussa	34,4	19,6	14,8
Kesäkuussa	30,3	15,7	14,6
Heinäkuussa	28,8	13,0	15,8
Elokuussa	29,6	13,2	16,4
Syyskuussa	31,5	19,1	12,4
Lokakuussa	33,9	20,2	13,7
Marraskuussa	36,2	20,5	15,7
Joulukuussa	32,6	20,8	11,8
Vuoden korkein keskilämpö . .	32,6	—	—
Vuoden alin keskilämpö . . .	—	18,6	—
Erotuksen keskiarvo	—	—	13,9
Suurin lämpö 5 päivänä marras- kuuta 1882	36,2	—	—
Vähin lämpö 29 päivänä heinä- kuuta 1882	—	13,0	—
Vähin lämpö 19 päivänä heinä- kuuta 1883	—	14,4	—

Ilmapuntarin vaihtelu millimetreissä.

1882 Toukokuussa	6,5	Marraskuussa	5,3
Kesäkuussa	5,6	Joulukuussa	5,9
Heinäkuussa	4,9	1883 Tammikuussa	5,9
Elokuussa	6,2	Helmikuussa	6,2
Syyskuussa	5,8	Maaliskuussa	5,7
Lokakuussa	5,2	Huhtikuussa	5,7

*) Tohtori von Danckelmanin muistiinkirjoituksista.

Vivin asema on:

kiehumakohdan mukaan laskien 427 jalkaa eli 130,1 metriä ylempänä meren pintaa;

Tortinin ilmapuntarin mukaan 430 jalkaa eli 131,2 metriä ylempänä meren pintaa;

kolmen suuren aneroidi-ilmapuntarin mukaan 428 jalkaa eli 130,5 metriä ylempänä merenpintaa.

Joenveden pinta on Vivin kohdalla 84 jalkaa eli 25,6 metriä ylempänä meren pintaa.

Asema on joen pinnasta kolmiomitannollisten laskujen mukaan 276 $\frac{1}{2}$ jalkaa eli 84,33 metriä korkealla.

Aneroidi-ilmapuntarin mukaan on asema 343 jalkaa eli 104,6 metriä korkealla joen pinnasta.

Pilvien vaikutus lämpöön. *)

Vivissä 1882—1883.	Kirkkaita päiviä	Lämpö ° C.	Pilvisiä päiviä	Lämpö ° C.
Tammikuussa	0	0	4	24,4
Helmikuussa	8	26,5	3	24,9
Maaliskuussa	0	—	1	23,0
Huhtikuussa	0	—	0	—
Toukokuussa	8	26,8	3	24,3
Kesäkuussa	5	22,9	8	21,9
Heinäkuussa	12	21,9	7	21,1
Elokuussa	7	21,8	8	21,3
Syyskuussa	2	24,4	9	23,2
Lokakuussa	2	25,3	4	23,9
Marraskuussa	1	28,1	2	23,9
Joulukuussa	1	27,4	4	24,7

1882—83.

Päivien luku.

Taivas umpipilvessä	44
„ melkein „	115
„ pilvinen	135
„ melkein kirkas	58
„ aivan kirkas	10

*) Tohtori von Danckelmanin kirjasta.

Tohtori von Danckelmannin merkitsemistä 1098 tuulen-
suunnan havainnosta Vivissä oli:

Tyyni.	N.	NNO.	NO.	ONO.	O.	OSO.	SO.	SSO.	S.	SSW.	SW.
195	86	1	8	10	3	13	3	3	11	32	422
WSW. W. WNW. NW. NNW.											
102 106 16 19 8											

Puolenpäivän aikaan merkittiin tuulen suuntaa lännen (W)
ja pohjoisen (N) välillä seuraavasti:

W.	WNW.	NW.	NNW.	N.
32 ⁰ / ₀	11 ⁰ / ₀	16 ⁰ / ₀	12 ⁰ / ₀	13 ⁰ / ₀

Kello 3 iltäpäivällä:

W.	WNW.	NW.
74 ⁰ / ₀	10 ⁰ / ₀	6 ⁰ / ₀

Kello 9 iltasilla voimakkaampana:

S.	SSW.	SW.	WSW.	W.
10 ⁰ / ₀	26 ⁰ / ₀	21 ⁰ / ₀	14 ⁰ / ₀	18 ⁰ / ₀

Tohtori von Danckelman merkitsi myöskin, milloin tuuli
oli niin kova, että Vivin puurakennukset tärisivät *):

Toukokuussa 1882 .	11 kertaa	Joulukuussa 1882 .	2 kertaa
Kesäkuussa " . .	17 "	Tammikuussa 1883 .	6 "
Heinäkuussa " . .	13 "	Maaliskuussa " . .	4 "
Elokuussa " . .	12 "	Huhtikuussa " . .	0 "
Syyskuussa " . .	15 "	Toukokuussa " . .	9 "
Lokakuussa " . .	17 "	Kesäkuussa " . .	(8) "
Marraskuussa " . .	2 "	Heinäkuussa " . .	17 "

Tuulen nopeus oli tohtori von Danckelmanin mittausten
mukaan anemometrillä:

*) Niin kovia tuulenpuuskia tuskin onkaan meren rannalla; todistus
vain siitä, että suppilomainen rotko kokoo ja vetää viero meritulta, kun-
nes se kasvaa väkeväksi myrskyksi.

Kesäk. 2.	p:stä kesäk. 12	p:ään	145,1	Engl. penink. päivässä
" 12	" "	22	146,6	" " "
" 22	" heinäk. 2	"	109,4	" " "
Heinäk. 2	" "	12	98,4	" " "
" 12	" "	22	142,0	" " "
" 22	" elok. 1	"	106,0	" " "
Elok. 1	" "	11	141,1	" " "
" 11	" "	21	163,5	" " "
" 21	" "	31	166,4	" " "
" 31	" syysk. 10	"	166,1	" " "
Syysk. 10	" "	20	152,2	" " "
" 20	" "	30	192,7	" " "
" 30	" lokak. 10	"	221,7	" " "
Lokak. 10	" "	20	225,4	" " "
" 20	" "	30	159,2	" " "
" 30	" marrask. 9	"	136,9	" " "
Marrask. 9	" "	19	114,4	" " "
" 19	" "	29	90,1	" " "
" 29	" jouluk. 9	"	66,6	" " "
Jouluk. 9	" "	19	65,3	" " "
" 19	" "	29	76,5	" " "
" 29	" tammik. 8	"	116,1	" " "
Tammik. 8	" "	18	94,6	" " "
" 18	" "	28	121,6	" " "
" 28	" helmik. 7	"	85,4	" " "
Helmik. 7	" "	17	89,2	" " "
" 17	" "	27	74,9	" " "
" 27	" maalisk. 9	"	85,3	" " "
Maalisk. 9	" "	19	102,4	" " "
" 19	" "	29	95,2	" " "
" 29	" huhtik. 8	"	75,0	" " "

Vivissä puhaltelevat tuulet kovimmin yöllä lounaasta pitkin Kongoa ylöspäin. Stanley-Poolin ja sen Kongon levennyksen välillä, joka on Tshumbirin yläpuolella, puhaltelee tuuli kello 9:stä aamupäivällä kello 2:ään iltapäivällä usein rajuna myrskynä, jota vastoin yöllä on aivan tyyni. Neekerit kulkevat sentähden venematkojaan yöllä.

Päiväntasaajan pohjoispuolella on tuuli kello 1:stä 3:een iltapäivällä kovin.

Sateesta Ala-Kongolla antaa tohtori von Danckelman seuraavat tiedot:

Vivissä sataa rajuimmasti marras- ja huhtikuussa. Vuonna 1882 päättyi sateenaika 12 päivänä toukokuuta viimeiseen ankaraan rankkasateeseen. Vielä 18 päivänä toukokuuta huomattiin sadetta enempi kuin 0,25 millimetriä. Ensimmäinen varsinainen sade tuli sitte vasta 4 päivänä lokakuuta ja 10 päivänä marraskuuta oli kova rankkasade. Sadetta kesti sitte, paitsi parina kirkkaana päivänä, marraskuun 27 päivään asti. Joulukuun 6 päivään saakka oli sitte poutaa. Joulukuun 27 päivästä tammikuun 11 päivään asti oli uusi väli aika, jolloin satoi ainoastaan 2 millimetriä. Vielä oli ilma aivan kuivana tammikuun 29 päivästä helmikuun 16 päivään asti. Maaliskuussa oli tavallisesti sateen välillä aina monta poutapäivää, vaan huhtikuussa taas satoi lakkaamattomammin. Sade loppui 6 päivänä toukokuuta, jonka jälkeen ei enää ollut huomattavaa sadetta. Suurin vedentulo yhtenä päivänä oli 17 päivänä joulukuuta 1882 101,9 millimetriä; se sade alkoi iltasilla ja kesti 2 tuntia 50 minuuttia.

Tohtori von Danckelman on merkinnyt sateen paljouden näin:

		Millimetriä
Kesäkuussa	1882 . . .	0
Heinäkuussa	” . . .	1
Elokuussa	” . . .	0
Syyskuussa	” . . .	0
Lokakuussa	” . . .	13
Marraskuussa	” . . .	288
Joulukuussa	” . . .	227
Tammikuussa	1883 . . .	92
Helmikuussa	” . . .	36
Maaliskuussa	” . . .	144
Huhtikuussa	” . . .	231
Toukokuussa	” . . .	51
Yhteensä		1083

Marsseillani olen merkinnyt sateen ajan ja saanut seuraavat numerot:

1880/81			1881/82		
Kuukausi	T.	m.	Kuukausi	T.	m.
Syyskuussa . . .	5	0	Syyskuussa . . .	27	30
Lokakuussa . . .	11	15	Lokakuussa . . .	27	50
Marraskuussa . . .	40	0	Marraskuussa . . .	56	5
Joulukuussa . . .	42	0	Joulukuussa . . .	15	30
Tammikuussa . . .	28	0	Tammikuussa . . .	25	10
Helmikuussa . . .	73	0	Helmikuussa . . .	49	30
Maaliskuussa . . .	30	30	Maaliskuussa . . .	15	0
Huhtikuussa . . .	28	0	Huhtikuussa . . .	25	0
Toukokuussa . . .	24	0	Toukokuussa . . .	9	0
	281	45		250	35

Sateet 1880/1881.

Päivä.	Sateen laatu.		Aika tunneis- sa ja mi- nuut.	Tuntia kuukau- dessa.	—
1880.					
Syysk. 9 p.	Sumun tapainen	.	0 15	5-00	Vivin ja Isangilan välillä.
" 11 "	" "	.	0 20		
" 12 "	" "	.	0 10		
" 13 "	" "	.	0 5		
" 14 "	" "	.	0 10		
" 15 "	Raju raesade (jyrinää ja salamoita)	. .	2 0		
" 19 "	Hyvin vieno raesade	.	1 0		
Lokak. 19 p.	Rankkasade (jyrinää ja salamoita)	. .	4 0	11-15	
" 24 "	Hyvin vieno raesade	.	0 15		
" 25 "	Rankkasade	. . .	3 0		
" 27 "	Hyvin vieno sade	.	2 0		
" 28 "	" " "	. .	1 0		
" 29 "	" " "	.	1 0		

Päivä.	Sateen laatu.	Aika tunneis- sa ja mi- nuut.	Tuntia kuu- kaudes- sa.	
Marrask. 1 p.	Runsas sade	3 0		
" 2 "	Vilkas raesade . . .	1 0		
" 3 "	Kova sade	6 0		
" 4 "	" "	5 0		
" 5 "	Hyvin vieno raesade	1 0		
" 10 "	Kova sade	5 0		
" 11 "	Vilkas raesade . . .	2 0		
" 12 "	Hyvin vieno raesade	1 0		
" 14 "	Tuulisade	2 0		
" 15 "	Kova sade	10 0		
" 19 "	Hyvin vieno sade .	0 30		
" 25 "	" " " .	0 30		
" 28 "	Lakkaamaton sade .	3 0		
			40·00	
Jouluk. 2 "	Kova sade	5 0		
" 4 "	" "	9 0		
" 5 "	Lakkaamaton sade .	5 0		
" 6 "	" "	3 0		
" 9 "	Kova raesade	1 0		
" 11 "	Lakkaamaton kova sade	4 0		Vivin ja Isan- gilan välillä.
" 12 "	Raesade	1 0		
" 15 "	Kova sade	6 0		
" 18 "	Kohtuullinen	2 0		
" 20 "	Kova raesade ja myrsky	0 30		
" 21 "	Myrsky ja sade . . .	1 0		
" 23 "	Hyvin vieno sade . .	1 0		
" 28 "	Kova raesade	2 0		
" 30 "	Tuulisade	1 30		
			42·00	
1881.				
Tammik. 4 "	Sade	2 0		
" 8 "	"	6 0		
" 9 "	"	7 0		
" 15 "	"	3 0		
" 28 "	Vieno sade	10 0		
			28·00	

Päivä.	Sateen laatu.	Aika tunneis- sa ja mi- nunt.	Tuntia kuu- kaudes- sa.	
Helmik. 4 p.	Vieno sade . . .	12 0		Vivin ja Isan- gilan välillä.
" 5 "	Kova " . . .	4 0		
" 6 "	Vieno " . . .	11 0		
" 11 "	Kova " . . .	7 0		
" 13 "	" " . . .	10 0		
" 14 "	" " . . .	16 0		
" 28 "	Hyvin vieno sade .	13 0	73·00	
Maalisk. 4 "	Vieno sade . . .	6 0		Isangilan ja Manjangan vä- lillä.
" 6 "	" " . . .	3 0		
" 7 "	" " . . .	1 0		
" 9 "	" " . . .	1 0		
" 11 "	" " . . .	1 0		
" 18 "	" " . . .	1 0		
" 19 "	" " . . .	3 0		
" 23 "	Lakkaamaton kova sade . . .	12 0		
" 30 "	Kova raesade . .	0 30		
" 31 "	Vieno sade . . .	2 0	30·30	
Huhtik. 2 "	" " . . .	0 30		
" 4 "	" " . . .	1 0		
" 5 "	" " . . .	1 0		
" 7 "	" " . . .	1 0		
" 8 "	" " . . .	3 0		
" 9 "	Kova " . . .	0 30		
" 10 "	Vieno " . . .	1 0		
" 14 "	" " . . .	2 30		
" 18 "	" " . . .	10 0		
" 19 "	" " . . .	1 0		
" 21 "	" " . . .	0 30		
" 22 "	" " . . .	3 0		
" 23 "	Kova " . . .	2 0		
" 24 "	Vieno " . . .	2 0	28.00	
Toukok. 4 "	Kova sade, noin .			
" 7 "		24 0	24·00	
" 11 "				
" 13 "				

Sateet 1881/1882.

Päivä.	Sateen laatu.	Aika tunneis- sa ja mi- nuut.	Tuntia kuu- kaudes- sa.	
1881.				
Syysk. 19 p.	Kova sade (jyrinää ja salamoita) . . .	8 0		}
" 20 "	Vieno sade . . .	2 30		
" 23 "	" " . . .	8 0		
" 24 "	" " . . .	2 0		
" 30 "	Kohtuullinen sade .	7 0		
			27.30	
Lokak. 5 "	Kova raesade . .	3 0		}
" 11 "	Raesade	2 0		
" 13 "	Hyvin vieno raesade	0 10		
" 17 "	" " " . . .	0 10		
" 24 "	" " " . . .	2 30		
" 26 "	Kova raesade . .	2 0		
" 28 "	" " . . .	2 0		
" 29 "	Vieno sade . .	8 0		
" 31 "	" " . . .	8 0		
			27.50	
Marrask. 1 "	" " . . .	6 0		}
" 4 "	" " . . .	4 0		
" 6 "	" " . . .	3 0		
" 7 "	" " . . .	10 0		
" 10 "	" " . . .	5 0		
" 14 "	" " . . .	6 0		
" 18 "	Kova raesade . .	3 0		
" 20 "	" " . . .	7 0		
" 26 "	Hyvin vieno raesade	0 5		
" 27 "	Vieno sade . . .	12 0		
			56.5	
Jouluk. 3 "	" " . . .	4 0		}
" 7 "	" " . . .	3 0		
" 14 "	Tuulisade . .	1 30		
" 22 "	" " . . .	0 30		
" 25 "	" " . . .	3 0		
" 27 "	Kova sade . .	3 30		
			15.30	

Manjangan ja Stanley-Poolin välillä.

Leopoldvillessä.

Päivä.	Sateen laatu.	Aika tunneis- sa ja mi- nuut.	Tuntia kuu- kaudes- sa.	
1882.				
Tammik. 14 p.	Kova sade . . .	2 0		} Lepoldvil- lessä.
" 17 "	" " . . .	3 10		
" 20 "	Hyvin vieno raesade	5 0		
" 21 "	Hyvin vieno sade .	3 0		
" 29 "	Vieno sade . . .	7 0		
" 31 "	Kova " . . .	5 0		
			25.10	
Helmik. 1 "	Tuulisade . . .	6 0		
" 5 "	Ankara rajuilma .	2 0		
" 8 "	" " . . .	15 0		
" 10 "	Tuulisade . . .	1 30		} Lepoldvil- lessä.
" 14 "	Lakkaamaton sade .	8 0		
" 16 "	" " . . .	6 0		
" 17 "	Hyvin vieno raesade	4 0		
" 24 "	Kohtuullinen sade .	7 0		
			49.30	
Maalisk. 12 "	Hyvin vieno raesade	3 0		} Lepoldvil- len ja Kwa- joen välillä.
" 20 "	Ankara rajuilma .	2 0		
" 24 "	" " . . .	4 0		
" 26 "	" " . . .	1 0		
" 27 "	Tuulisade . . .	3 0		
" 28 "	" . . .	2 0		
			15.00	
Huhtik. 2 "	Ankara rajuilma .	2 30		} Lepoldvil- len ja Kwa- joen välillä.
" 4 "	Hyvin vieno raesade	1 30		
" 18 "	Vieno sade . . .	2 0		
" 20 "	Ankara sade ja myrsky . . .	8 0		
" 26 "	Ankara sade ja myrsky . . .	7 0		
" 27 "	Ankara sade ja myrsky . . .	4 0		
			25.00	
Toukok. 3 "	Vieno sade . . .	2 0		} Lepoldvil- len ja Kwa- joen välillä.
" 4 "	Kova " . . .	4 0		
" 5 "	Vieno " . . .	3 0		
			9.00	

Yleinen ilmatiedollinen taulu.

Sadetta		Tuulien		Vuoden lämmön			
Päivien luku.	Tunteja.	Milli- met- reja.	keskino- peus Engl. penink. päivässä.	suunta länneestä päin.	korkein keski- määrä Celsius.	alin keski- määrä. Celsius.	Keskimää- räinen erotus.
1880/81.80	T. m. 281 45	1083	125	90	3 2 ₆	18 ₆	13 ₉
1881/82.59	250 35						

Seitsemäsneljättä luku.

Kaiken summa.

Kongo-joen laajuus. — Purjehdittavat joenosat. — Meriseutu. — Vuoriseutu. Korkeus, kasvullisuus ja tuotteet. Asujamet. — Ylä-Kongon sisävesistö; sen laajuus ja korkeus. — Sivujokien purjehdittavuus. — Luettelo purjehdittavien vesien pituudesta. — Luettelo Ylä-Kongon vesistön asujamista. — Tohtori Poggen ja luutnantti Wissmannin, Tippu-Tibin ja tohtori Schweinfurthin mielipiteet. — Maan tuotteet. — Kasvi- ja eläinkunnan rikkaus. — Kivikunta. — Lualaba-piirin laajuus. — Lualaban purjehdittavuus. — Lualaba-maan luonne. — Tohtori Livingstonen kuvailu. — Tanganjika-alue. — Udjidjin markkinat. — Katsahdus nykyisin tunnettuun Kongo-vesistöön, sen pinta-ala ja asujamet. — Kaupan mahdolliset edut. — Afrikan tuotteiden arvo Liverpoolissa. — Kauppasiirtolain tulevaisuustoiveet. — Rautatien edullisuus. Päiväntasaajan seutuisen Afrikan sivistämiskokeet. — Maan vertaus muihin maihin. — Sen vastainen kehitys ja suuruus.

Kongo on päälle 4,800 kilometriä pitkä, mitattu seuraavalla tavalla: Atlantinmerestä Vivin asemalle asti purjehdittavaa jokea 176 kilometriä; siitä ylöspäin Isangilaan, Livingstonen koskien alemmalle jaksolle 80 kilometriä; Isangilasta Manjangaan suurimmaksi osaksi purjehdittavaa jokea 141 kilometriä; Manjangan ja Leopoldvillen välillä on Livingstonen koskien ylempää jaksoa 137 kilometriä; Leopoldvillestä Stanley-Pooliin on yhtä mittaa purjehdittavaa jokea 1,718 kilometriä; alimmalta niistä koskista Njangween on matkaa 620 kilometriä; Njangwesta Moeroon 708; Moero-järvi on 108 kilometriä pitkä; sieltä Bangweol-järvelle 354 kilometriä; Bangweolo- eli Bemba-järvi on 274 kilometriä pitkä ja Tshambesi on sieltä lähteillensä

Tshibale-vuorille asti 580 kilometriä pitkä; niin että erijoenosat ovat yhteensä 4,896 kilometriä.

Sekä helpomman kuvailun että myöskin Kongo-vesistön luonnonlaadun tähden täytyy minun jakaa joki viiteen osastoon, jotka ovat: Ala-Kongo merestä Leopoldvilleen, johon kuuluu meriseutu ja osa vuoriseutua, Ylä-Kongo Leopoldvillen luota Livingstonen koskista Stanley'n koskille, Webbin-Lualaban seutu *), Tshambesin osasto ja Tanganjika-järven vesistö.

Ala-Kongon osassa on joki purjehdittavaa 177 kilometrin pituudelta, ensin 112 kilometriä merenlahden kaltaista levennystä pitkin, jonka leveys on paikoin 3, paikoin 11:kin kilometriä; sitte kapeaa haaraketta, joka on 100 metriä syvä ja noin 1,490 metriä leveä. Joen nykyinen merisatama on Banana-niemen oikealla rannalla joen suussa.

Kongon meriseuduksi ahtaassa merkityksessä voi sanoa ainoastaan kapeaa vyöhykettä meren ja kukkulaisen vuoriseudun välillä. Boman lähellä alkaa vuoriseutu luke-mattomine jaksoineen ja ryhmineen pieniä kukkuloita, jotka vielä ovat paikoittain kiinni toisissaan ja suunnatonta mäkijoukkoa pitkin kohoavat, viimein 700 metrin korkeuteen merenpinnasta lukien.

Vuoriseudun leveys suoraa tietä idästä, länteen on todella 386 kilometriä, vaan sitä Kongo viistoon halkasee, kulkien koillisesta lounaseen; halkeaman kaltaisena rotkona, jota myöten voidaan merenlahden ylimmästä päästä purjehtia 75 kilometriä syvälle vuoriseudun sisään; samoin on itäpuolella 280 kilometriä pitkä joenosa purjehdittavaa ja viepi se tasangon kaltaisille Ylä-Kongon seuduille.

Jos esimerkiksi Ijumbi-seljänteen 694 metriä korkeammalla merenpintaa olevalta kukkulalta kulmain mitauskoneella (teodoliitillä) katselee ylt'ympäri näköpiirin reunaa, niin ei koko tuolla 4,600 neliömetriä laajalla alalla korkeinkaan suurimmista näkyvistä kukkuloista ole 15 metriä korkeampi muita, vaikka siinä kyllä on lukematon

*) Jonka nimen Livingstone sille pani herra W. F. Webbin kunniaksi (Newstead Abbey, Nottingham).

joukko huippuja ja harmaita ylänköpengermiä, joita halkeamat, rotkot ja mutkikkaat joet toisistaan erottavat; josta siis näkyy, että mittaamamme seutu on halkeillutta ylätasankoa, josta vuosituhansien kuluessa lukemattomat kuuman seudun sadeajat ovat huuhdelleet pois savikerroksen. Suurimmilla tasangoilla, joihin savipohja on jäänyt jäljelle, näkyy palmupuistoja ja pieniä kuuman ilman metsiä, jotka ehkä osoittavat, minkä laatuinen maa on alkuaan ollut. Syvennykset, joihin maapohja on vähitellen kasvanut taikka jotka ovat pidättäneet maan pois huuhtoutumista, sekä niiden metsiköt on helppo huomata tummista, aaltomaisista piirteistä, jotka näyttävät sitä jylhemmiltä, mitä etempänä ovat. Jos astutaan semmoisen syvennyksen reunalle ja katsotaan alas rotkoon, näkyy leveä, syvälle vajonnut uomä ainiaan viheriöitsevää kasvullisuutta, niin tiheä ja synkkä, että johtuu epäilemään, tokkohan tuosta voi koskaan päästä läpi. Lyhyesti puhuen, melkein jok'ainoan suurenlaisen pengermäisen kukkulan ympärillä on palmupuisto tai muuta metsää; pienemmät kukkulat ja rinteet ovat paljaat ja kasvavat vain kuihtuvaa ruohoa; syvennykset, halkeamat, rotkot ja laaksot sen sijaan ovat ihmetyttävästi rehoittavan runsaan kasvullisuuden vallassa.

Vuoriseudun tuotteet, ne, jotka soveltuvat kauppatavaraksi, ovat erittäin yksinkertaiset; palmupuistojen ja kylien läheiset tasangot kasvavat maapähkinöitä, jotka ovat arvokas kauppatarava; palmujen heleänpunaisen-keltaisista pähkinöistä (elaëis guneensis) puserretaan palmuvoita ja metsärotkoista löytyy kautsu-köynnöstä, orselji-sammalta ja vähä kopali-pihkaa.

Merenrannan sekä Ala-Kongon purjehdittavan osan lähistö on jo melkein hyvin käytetty ja tyhjennetty liikenevästä kauppataravasta. Jotkut neekerien kauppamatkueet ja -tiet, niinkuin Stanley-Poolista Somboon, San Salvadoriin ja rannalle sekä Loangoon, ovat hyvin kehittyneet; sitä vastoin tämän seudun suurimpaan osaan on kauppa ainoastaan hyvin vähän vaikuttanut, paitsi aivan välillisesti siten, että on kauppavarastoja perustettu meren ja Ala-Kongon rannoille.

Kongon meri- ja vuoriseutu, se on: koko vesistö

meren ja Stanley-Poolin alapään välillä, on noin 33,000 Engl. neliöpeninkulmaa avara. Orjankaupan ja sisällisten sotien tähden ei asukaslukua voi arvata suuremmaksi kuin 9 hengeksi neliöpeninkulmalla eli yhteensä noin 300,000:ksi, joita hallitsemassa on vähintään 300 päämiestä. Erittäin rauhallisilla toimillamme kuutena vuotena, jona aikana meidän tarkastuksemme alaiset heimot ovat ainoastaan kahdesti ryhtyneet mihinkään vihollisuuksiin, olemme saaneet todistetuksi, että neekerit ovat taipuvaiset; samoin koko neekeri-kantomiesten joukko todistaa, että tämän seudun asujamet ovat oppivaiset sekä parantumaan ja kuria tottelemaan kykenevät. 1885 vuoden viimeisistä kertomuksista näkyy, että joka kuukausi on työssä noin 1,500 kantajaa.

Seuraava joenosasto, jota meidän nyt on tarkastettava, on Ylä-Kongon sisävesistö, joka ulottuu Stanley-Poolin alapäästä Leopoldvillestä aina Stanleyyn koskille asti.

Stanleyyn koskilla on joenpinta $460\frac{1}{2}$ metriä korkeammalla merenpintaa eivätkä myöhemmätkään mittaukset eroa siitä luvusta edes 10:kään metriä. Kaaren muotoisella 1,718 kilometriä pitkällä matkalla, joka alkaa 45 kilometrin päästä päiväntasaajan pohjoispuolelta ja ulottuu $2^{\circ} 13'$ kohdalle pohjoista leveyttä sekä sitte päiväntasaajan yli $4^{\circ} 17'$ kohdalle eteläistä leveyttä eli 9 pituusasteen yli, laskeutuu joenpinta ainoastaan 4 tuumaa Englannin peninkulman matkalla eli noin 10 centimetriä kilometrin matkalla. Tämän Ylä-Kongon kaaren ylimmästä kohdasta on etelästä päin tulevien sivujokien lähteille suoraa tietä 1,469 kilometriä ja pohjoiselle vesistön erotajalle linnuntietä 531 kilometriä. Eteläisistä sivujoista suurimmat ovat Kwa, Mohindu, Ikelemba, Lulungu ja Lubiransi.

Jos lähdetään Kwa-jokea ylöspäin, huomataan se purjehdittavaksi aina 452 kilometrin tai Leopold II:sen järven yläpäähän asti; Mbihe- ja Ngana-haarat ovat sen lisäksi vielä 350 kilometrin pituudelta purjehdittavat.

400 kilometrin päässä Kwasta ylöspäin löydettiin Lukanga, joka meidät johti Mantumba-järveen. Sen väki.

rikkaita rantoja ei Ylä-Kongon vastaisten kauppiasten ole suinkaan halveksittava.

Lukangan yhtymispaikasta Kongoon on Mantumbajärven päähän matkaa 112 kilometriä.

93 kilometrin päässä Lukangasta ylöspäin on kaunis Mohindu-joki. Me olemme sitä tutkineet ainoastaan 125 kilometrin pituudelta, mutta sen suuruuteen ja neekerien kertomuksiin katsoen lienee sen purjehdittavuus arvatava noin 1,000 kilometrin pituiseksi.

Noin 48 kilometriä ylempänä laskeutuu Kongoon Ikelemba, joka minun arvioni mukaan lienee noin 200 kilometrin pituudelta kaupalle avoinna. Se on bakutiheimon kaupan varapaikka.

Seuraava sivujoki on Lulungu, joka ynnä omien sivujokiensa Luluan ja Lubin kanssa on ainakin 1,200 kilometrin pituudelta purjehdittava. Sen rantoja sanotaan vielä väkirikkaammiksi kuin Kongon. Tällä joella kuljeksivat paraastaan baurangalaiset ja bakumiralaiset kauppiaat.

Sen jälkeinen Lubiransi-joki on ainoastaan 40 kilometrin pituudelta purjehdittava, sillä siinä jo on vastassakovia virtapaikkoja, jotka tosin ovat hyvin mitättömät, vaan kuitenkin niin suuret, että ne kyllä ovat esteeksi kaupan etenemiselle.

Lähtien Stanley-Poolista tutkimaan pohjoisia purjehdittavia sivujokia saavutaan ensin Lawson-Lufini-joelle, jota päästään aluksilla 45 kilometriä pitkältä.

Seuraava sivujoki on Mikene-Alima, jota myöten pääsee ylöspäin 45 kilometriä. Ylempänä laskee Kongoon Likuba, joka on purjehdittava ehkä 75 kilometrin pituudelta. Muutamia kilometrejä ylempänä on erään sivujoen suu, jota sanotaan Isangaksi tai Bungaksi ja joka luultavasti on sama kuin Ballayn mainitsema Likona. Kaikkien kertomusten mukaan on tämä joki purjehdittava 190 kilometrin pituudelta. Melkein Lukangan suun vastapäätä on Balui, suuri joki, joka laskee Kongoon monisuisena. Usindilainen ystäväni Mijongo saattaa minut matkojensa kertomuksilla luulemaan, että Balui on noin 560 kilometrin pituudelta purjehdittava. Seuraava joki Baluista ylöspäin on, mikäli tähän asti on huomattu, Ubangi,

ja sen yläpuolella on Ngala, joka Upoton ja Ibokon keskivälillä tulee idästä päin Kongoon; kuljettuani sitä myöten 75—80 kilometriä arvailin, että se ja sen sivujoet ovat yhteensä purjehdittavat 700 kilometrin pituudelta. Sen varsilla on lukemattomia suuria kaupunkoja.

Ngalan yläpuolella on Itimbiri, josta olemme tutkineet 48 kilometrin matkan jo jonka purjehdittavuuden minä joen suuruudesta ja neekerin kertomuksista arvaan yhteensä 400 kilometriksi. Nkuku, sen jälkeinen sivujoki, on purjehdittava ehkä 90 kilometrin pituudelta; Bijerreä myöten on purjehdittu 154 kilometriä, ja Tshofu tuli jo 40 kilometrin päässä mahdottomaksi kulkea.

Niinpä on pienestä Kongon lahdekkeesta Leopoldvillen luota lähtien seuraavat vesitiet avoinna:

Vasemmalla rannalla:

Engl. penik. *)

Leopoldvillestä suoraan Stanley'n koskille . . .	1068
Kwa-joki, Kwango ja Leopold II:sen järvi . . .	500
Lukanga ja Mantumba-järvi	70
Mohindu-joki	650
Ikelemba-joki	125
Lulungu sivujokineen	800
Lubiransi	25
Nseleh, Wampoko ja muut haarakkeet vasemmalla rannalla	200

Oikealla rannalla:

Lawson-Lufini-joki	30
Mikene-Alima	30
Likuba	50
Isanga-Bunga eli Likona-joki	120
Balui	350
Ubangi sivujokineen	350
Ngala sivujokineen	450
Itimbiri sivujokineen	250
Nkuku-joki	60
Bijerre-joki	96
Tshofu-joki	25

Yhteensä 5,249

*) Engl. penink. = 1,524 kilometriä.

Seuraavasta jokien ja niiden tärkeimpäin sivujokien pituuden luettelosta, jotka juoksevat tässä osassa Kongon vesistöä, näkyy, miten pitkät jokijaksot, maantieteellisten tietojemme kehityttyä, avautuvat kaupalle:

Oikea ranta.

Jokien nimet.	Sivujokien lisävesien pituus.	Tärkeimpien sivujokien pituus.	Yhteensä.
	Engl. penink.	Engl. penink.	Engl. penink.
Lawson-Lufini	—	150	150
Mikene-Alima	—	170	170
Isanga-Likona	—	260	260
Balui	—	510	} 710
Sen länsihaara	200	—	
Ubangi	—	—	500
Ngala	—	850	} 1350
Sen länsihaara	500	—	
Itimbiri	—	510	510
Nkuku	—	340	340
Bijerre	—	765	} 1705
Nepoko	520	—	
Bomokandi	250	—	
Nanda	170	—	} 650
Tshofu	—	350	
Lindi	300	—	} 6345

Vasen ranta.

Kwa ja Kuango	—	600	} 1200
Mfini ja Leopold II:sen järvi	281	—	
Kwan itähaara	320	—	} 1380
Mohindu eli Kuilu	—	850	
Lulo	530	—	} 280
Ikelemba	—	280	
Kassai	—	1275	} 2535
Luashimo	250	—	
Lufua	585	—	
Luabo	425	—	} 2125
Lubiransi eli Lubilash	—	935	
Lumani	765	—	
Lubi	425	—	} 7520

Yhteensä 13865

Lubilashista ja Lumanista, jotka yhteensä ovat Lubiransi, on minulla varma vakuutus, että niissä on vielä lisäksikin 800 Englannin peninkulmaa purjehdittavaa vetä, koska Kiburungan arabialaiset minulle kertoivat kulkeneensa monta kertaa niiden jokien yli ja viipyneensä päiväkausia niiden vesillä. He muuten tunsivat ainoastaan ne virtapaikat, jotka ovat 40 kilometrin päässä sen laskusta Kongoon.

Tässä lueteltujen jokien aluepiiri on 1,090,000 Englannin neliöpeninkulmaa *) avara, jota höyrylaivoilla päästään esteettömästi kulkemaan 5,250 Englannin peninkulmaa ja yhden virtapaikan toisella puolella vielä 6,000 Englannin peninkulmaa lisäksi. Päiväntasaajan seutuisen Afrikan rikkaus on juuri tällä joen osalla. Päiväntasaaja jakaa sen kahteen osaan. Tasaajan kohdalla ja kahden puolen kastelevat rankat raesateet maata 10 kuukautta vuodessa; mitä etemmäksi siitä tullaan etelään tai pohjoiseen päin, sitä pitempi on joka-vuotinen kuiva aika. 4 asteen kohdalla eteläistä leveyttä kestää pitempi kuivuusaika 4 kuukautta, toukokuun keskipaikoilta syyskuun keskipaikoille, ja lyhempi vain 6 viikkoa, tammikuun keskipaikoilta helmikuun loppuun. 6:n eteläisen leveysasteen kohdalla on vielä noin kolme viikkoa pitempi kuivuusaika.

Tämän Ylä-Kongon suunnattoman avaran alueen väkiluvun saattaa likimain arvata siten, että arvataan, minkä verta niitä on kussakin piirissä, jossa olemme Kongon oikealla rannalla ja tuon suuren kaaren vasemmalla puolella Stanley-Poolin ja Stanley koskien välillä sekä Bijerren, Mohindun, Kwan ja Lukangan rannoilla, ja että koko alue jaetaan tutkittujen vyöhykkeiden luvulla.

* Englannin neliöpeninkulmaa = 2,589 neliökilometriä.

Oikea ranta, Kongoa ylöspäin.

Piirien tai kylien nimet.	Väkiluku arvion mukaan	Piirien tai kylien nimet.	Väkiluku arvion mukaan.
Gordon-Bennettistä Lawson-joelle	13 000	Ibunda	8 000
Lawson-joelta Mikene- joelle	15 000	Bumba	10 000
Mikene-joelta Lukolelan kohdalle	10 000	Ylä-Jambinga	8 000
Sieltä Bungataan	50 000	Ala- Ngingiri	8 000
Bukoko	4 000	Kyliä	2 000
Ukumira	15 000	Vanha-Jalulima	3 000
Ubengo	3 000	Bungele	300
Usimbi	3 000	Basaka	2 000
Iboko	30 000	Boruu	2 000
Lusengo	3 000	Mokulun basokolaisia	6 000
Ubika	10 000	Yli- ja Ala-Jomburri	15 000
Sieltä Iringiin	10 000	Välillä olevia kyliä	13 000
Umangi	12 000	Jangambi	8 000
Ukele	5 500	Jarutshe	5 000
Upoto ja Ngombe	6 000	Jarjembi	3 000
Luku	2 000	Jarukombe	2 000
Ndobo	8 000	Jakusu	11 000
		Wenja ja Bakumu	3 000
	199 500		313 800

Vasen ranta, Kongoa ylöspäin.

Kintamo	3 000	Bunga	212 000
Kinshassa	3 000	Mutembo	2 000
Lema	3 000	Imeme	500
Kimbangu	3 000	Marundja	500
Mbama ja Mikunga	4 000	Mpakiwana	1 000
Kimpoko ja ympäristö	1 500	Mpa	2 000
Wampoko-joelle	2 000	Vanha-Rubunga	1 000
Wampoko-joelta Msuataan	5 000	Jakongo	2 000
Msuata ja ympäristö	3 000	Ikassa	2 000
Kwan suuseutu	500	Kyliä	1 000
Kwa-joki Boloboon asti	60 000	Jalulima	1 500
Bolobosta Lukolelaan	50 000	Irubu	15 000
Lukolela	4 000	Mbungu ja saaret	3 000
Ngombe	4 000	Bahamba	13 000
Nkuku		Bandu	10 000
Butunu	28 000	Bahunga	5 000
Usindi		Bungungu	20 000
Irebu		Isangi	3 000
Sieltä Mohindu-joelle	22 000	Japoro	8 000
Uranga	8 000	Ukanga	4 000
Bolombo	3 000	Jakonde	3 000
Bukumbi	5 000	Jarukombe	3 000
	212 000	Wenja	2 500
			4 000
			319 000

Bijerre-joki, 154 kilometrin pituudelta tutkittu:

Umaneh oikealla rannalla . .	15 000
Kylä vasemmalla ” . .	1 000
Jakui, ” ” . .	10 000
” oikealla ” . .	4 000
Isombo ” ” . .	4 000
Kyliä	2 000
Jambi	2 000
Bondeh	10 000
Irungu	5 000
Jambua	5 000
Kyliä	500
Jambumba	20 000
Kyliä	1 000
Sieltä Jambujaan	15 000
	<u>94 500</u>
Kwa-joki ja Leopold II:sen järvi .	54 000
Mantumba-järvelle asti	25 000

Tauluiksi koottuna tulisi täten arvatuista asujanluvuista seuraavat numerot:

Pituus Engl- peninkulmissa		Asukasluku.
1 068	pitkin Kongon molempia rantoja	632 800.)
96	” Bijerren ” ”	94 500
289	” Kwan ja Leopold II:sen järven molempia rantoja	54 000
70	” Lukanga-joen ja Mantumba-järven molempia rantoja	25 000
<u>1,515</u> 2		
3,030	Asujamia molemmilla rannoilla yhteensä	<u>806,300.</u>

Jos oletetaan, että nämä 806,300 henkeä asuvat 3,030 Englannin peninkulmaa pitkällä ja 10 peninkulmaa leveällä alalla, ja että asujamia on yhtä tiheässä koko Ylä-Kongon alueella, niin olisi koko väkiluku 29 miljoonaa.

Tämän alueen eteläosasta kirjoittavat herrat tohtori Pogge ja luutnantti Wissmann, jotka ovat kulkeneet Ylä-Lubilashin yli:

Maassa on asujamia tiheässä ja muutamat kylät ovat peninkulmia pitkät. Ne ovat puhtaat ja suurihuoneiset, öljy-

palmuja ja bananeja varjona, huolellisesti jaeltuja vainioita ympärillä, joilla miehet aivan vastoin Afrikan tapaa muokkaavat maata, jota vastoin vaimot pitävät huolta kotiaskareista.

Lubilashista Lumaniin asti on melkein yhtämittaista korkeaa, hyvin hedelmällistä ruohokkoa, maailman tulevat laidunmaat. Punertava savipohja, joka on harmaakivi-kallion peittona, kasvaa runsaimmasti ruohoa ja puumetsikköjä; ainoastaan rannat ovat tiheä metsäiset.

Kahdeksan kuukautta vuodessa, syyskuusta huhtikuuhun sataa, vaikka ei erittäin rankasti. Lämpö vaihtelee 16 ja 27° C välillä, vaan alenee kuivana vuodenaikana joskus 7°:kin C.

Tippu-Tib, sisämaan suuri arabialaispäällikkö, joka on kulkenut tämän alueen kaakkoisosaa, kertoi itse minulle, miten hän kummasteli asujanten paljoutta ja miten häneltä kului pari tuntiakin kulkiessa monenkin kaupungin päästä päähän. Hän kuvaili näkemiensä puistojen, metsien ja ruohokkojen kauneutta ja kertoi, että kuusituntisen marssin jälkeen levähtäessä vielä näkyi leiripaikka, josta aamusilla oli lähdetty.

Tämän osaston koillisosasta todistaa tohtori Schweinfurth seuraavin sanoin: „Uellestä monbuttulaiskuninkaan Munsan asuinpaikkaan kävi tiemme pitkin paratiisillista seutua . . . Paitsi ainoastaan joissakuissa paikoissa oli tiemme molemmat puolet täynnä monbuttulaisten sieviä asuntoja.“

Hän arvaa Niamniam-maan avaruuden noin 5,400 Englannin neliöpeninkulmaksi ja asujanluvun 2 miljoonaksi, niin että joka neliöpeninkulmalla asuu 370 henkeä; tavattoman suuri luku!

Mohindu- ja Itimbiri-joet, joista osan tutkimme, vahvistavat, mitä usindilainen Mijongo kertoi Lulungusta, että muka asujamia on sitä tiheämmässä, mitä etemmäksi poistutaan suuren joen rannasta.

Tämän alueen kasvikunnan tuotteet ovat runsaat ja moninaiset, vaikka niistä on vähä hyötyä niin kauan, kun kulku ei ole nykyistä helpompi. Se rikkaus selviää helposti siitä, että tämän alueen halki käy päiväntasaaja, että sadetta kestää kymmenen kuukautta ja että kuuman

seudun kostea lämmin elättää kasvullisuutta erittäin hedelmällisellä voimalla.

Huomattavimmat kasvikunnan tuotteet ovat palmut, joita on sangen monta lajia; kaupalle tärkein on kuitenkin öljypalmu (elaëis guineensis). Sen pähkinöistä saadaan länsirannikolla niin tuttua tummanpunaista palmuöljyä, jota paitsi sen sydämmestä tehdään karjalle arvokasta rehua, öljykakkuja. Tuskinpa on yhtään puuryhmää tuskin ainoatakaan saarta, jossa ei tätä ihmeen sievää ja hyvin hyödyllistä palmua olisi; muutamissa seuduissa, niinkuin Ala-Lumanin ja Kongon välillä, on niitä suuret metsät. Bijerren varrella kasvaa „raphia vinifera“-palmu, jota sen joen enimmissä saarissa on suuret metsät. Kun öljypalmu kasvaa joka vuosi 500, jopa 1,000:kin pähkinää, niin saatettaisiin tältä alueelta koota niitä suunnattomat joukot, joiden kuljetus rautateitse rannikolle hyvinkin kannattaisi.

Sen jälkeen arvokkain tavara tämän seudun vielä ihan koskemattomissa metsissä on „laudolphia florida“-eli kautsu-kasvin pihka. On kolmekin eri kasvia, joista tätä pihkaa saadaan, vaan se, joka kihoilee „euphorbia“ puusta, ei ole niin kimmoista, vaikka kyllä sekin kelpaa johonkuhun käytettäväksi. Kongon saarilta, joiden pinta-ala yhteensä on 3,000 Englannin neliöpeninkulmaa, sekä noin 8,000 neliöpeninkulman laajuiselta alalta pääjoen rannoilta voitaisiin minun luullakseni saada yhdessä vuodessa kootuksi niin paljo kautsua, että sillä saataisiin koko Kongon rautatie rakennetuksi.

Muut pihkat, niinkuin trachylobum- ja guibourtia-puista juoksevat, soveltuvat vallan hyvin vernissoiksi. Maasta kuohuneen, läpinäkyvän valkoisen ja punaisen kopaali-gummin arvo on niin hyvin tunnettu, ett'ei minun tarvitse siitä erittäin puhua. Neekerit tietävät sitä suunnattoman laajoja kerroksia. Wenjalaisten alueella löysin minä suuria puhtaan valkoisia kopaalipihka-paakkuja, läpi mitaten ainakin 45 centimetriä; muutamissa kalastajain kylisissä tehdään siitä soitsuja, kun ei tiedetä sitä muuhun käyttää.

Kasvikunnan öljyjä puserretaan arachis hypogea'sta eli maapähkinästä, öljymarjasta ja ricinus-kasvista; ensin-

mainittua käytetään valoöljyksi, toista keitetään ja pannaan lihan kastikkeihin ja kolmatta käytetään niinkuin meilläkin lääkkeenä.

Suunnattomat metsät ovat täynnä orseljisammalta. Ibokon ja Langa-Langan välillä näin minä lähes 100 kilometriä pitkän metsävyöhykkeen sammalen peitossa, joka verhosi puita kuin vehreä harso. Joka kylässä on valmiina joukottain hienonnettua punapuuta, eikä suinkaan ole monta asumuspaikkaa päiväntasaajan ja Kwan välillä joka ei pyydetäissä heti voisi sitä myödä paria senttneriä. Jokainen Ylä-Kongolla kulkeva kaupparuuhki kuljettaa muun tavaran mukana aina jonkun verran myöskin tätä yleensä hyvin haluttua puuta.

Paperiksi, köysiksi, koreiksi, hienommiksi ja karkeammiksi matoiksi ja kankaiksi kelpaavista syisistä kasveista on Ylä-Kongon kasvullisuus merkillisen rikas; sitä tavaraa antavat papyrus antiquorum, aloé-kasvit, stipa tenacissima, calamus indicus, phoenix spinosa, raphia vinifera ja adansonia.

Niinkuin Mantumba-järven seutu tuottaa suurimmat joukot punapuu-jauhoa, Iboko palmunsäie-mattoja, Irebu ruo'onsyistä tehtyjä auringonkattoja, Jalulima kaksoiskelloja ja Ubangi miekkoja, niin on Lukolela kuuluisa tupakkakääröistään, jota sikäläiset neekerit kaupitsevat lauealti pitkin jokea. Lukolelasta saadaan myöskin kau-neita puita ja viljelemättä kasvavaa kahvia.

Vähemmän tärkeitä tämän seudun tavaroita, joiden arvon kauppaliike on kyllä vast'edes opettava neekereille, ovat apinan, vuohen, antiloopin, puhvelin, leijonan ja leopardin taljat, kuuman seudun lintujen komean kirjavat höyhenet, virtahevon hampaat, mehiläisten vaha, pyhä savu, myrha, kilpikonnan kuoret, cannabis sativa (eräs hampulaji) ja elefantin luu, jota nykyään pidetään arvokkaimpana tuotteena. Olettaa voidaan, että Kongon vesistön alueella on 200,000 elefantin paikoilla noin 15,000 laumassa, joista joka eläimellä on keskimäärin 50 naulaa luuta päässä ja se elefantinluu-joukko koottuna olisi Europassa 100 miljoonan markan arvoinen. Tämä arvio näyttänee monesta liiankin suurelta, mutta paljon kohtuullisempi se kuitenkin on kuin erään herran väitös, hän kun äskettäin

juhlallisimmasti vakuutti nähneensä jonkun pienen joen varrella vähintään 300 elefanttia yhdessä laumassa ja palvelijansa kanssa teurastaneensa niitä niin paljon, että puro oli kuohunut yli reunojensa ja ollut vähällä hukuttaa hänet kumppaneineen niinkuin muinoin vihostunut Skamandros-joki.

Lähetysaarnaja herra Ingham on äskettäin ampu-
nut 25 elefanttia ja myönyt niiden hampaat. Samoin on majuri Vetch lähellä edellistä paikkaa tappanut samoja elukoita 20. Kun Kongon vesistö on alaltaan laaja ja kun 80 viime vuotena on monen monta tonnia elefantinluuta tuotu Afrikan itäseuduista, niin olen ehkä liian pieneksi arvannut niiden elefanttien luvun, jotka eleskelevät tämän manteren vielä koskemattomassa, neitsyyellisessä länsiosassa.

Minun mielestäni kuitenkin on elefantinluu arvoltaan kuitenkin vasta viides järjestyksessä Kongon vesistön tuotteista. Kaikki elefantinluu, mitä tällä alueella arvataan vielä olevan, on yhteensä ainoastaan samanarvoinen kuin 107,500 tonnia palmuöljyä tai 30,000 tonnia kautsua. Jos jokainen sotilas aivan Kongon ja sen purjehdittavien sivujokien varsilla, jotka ovat yhteensä 10,800 Englannin peninkulmaa pitkät ja joihin kuka hyvänsä Leopoldvillen yläpuolella asuva kauppias pääsee helposti aluksillaan, koko vuoden joka päivä kokoa ainoastaan $\frac{1}{3}$ naulaa kautsua tai sulattaa $\frac{2}{3}$ naulaa palmuöljyä ja vie sen kaupaksi, niin saataisiin kasvikunnan tuotteita 100 miljoonan markan arvo, ihan koskematta metsän eläintuotteihin. Taikka jos jokainen neekerisotilas samalla tavalla joka päivä etsisi puolen naulaa kopaali-gummiä tai kokoaisi puolen naulaa orselji-sammalta tai survottaisi voimallaan joka päivä puolen naulaa santeli- tai punapuuta, niin tulisipa siitä riittävä todistus, että kaikki ne tuotteet ovat arvokkaampia kauppatavaroita kuin elefantinluu. Vaikka se onkin hyvin arvokas tavara, niin se ei ole lainkaan loppumaton eikä sitä siis voikaan kovin korkealle arvata. Vähimmällä vaivalla voisivat purjehdittavien jokien varsilla asuvat ripeät sotilaat yhdessä vuodessa koota enemmän palmuöljyä, kautsua, gummiä, orseljia tai punapuuta,

kuin kaikki elefantinluu maksaa, mitä koko Kongon vesistön alalla onkaan.

Kuitenkin on elefantinluu arvokas kauppatavara ja pysyy sinä, vaikka varmassa rajoitetussa määrässä. Jos joka viikko 200 hammasta eli joka vuosi noin 5,200,000 markan arvo tulee Stanley-Pooliin, niin 25 vuodessa on koko elefantin suku hävitetty Kongon alueelta.

Eipä seutu ole köyhä kivikunnan tuotteistakaan. Rautaa on yllin kyllin. Jalulima, Iboko, Irebu ja Ubangi ovat kuuluisat miekoistaan. Jakusulaiset ja basokolaiset tekevät erinomaisia keihäitä. Yhdistyksen museossa, Brysselissä on 1,80 metrin pituisia ja 10 centimetrin levyisiä keihäänkärkiä, jotka olen koonnut niiltä heimoilta.

Filippevillen läheiset vaskikaivokset sulattavat suurimmaksi osaksi kaiken sen vasken, joka Länsi-Afrikassa tarvitaan, ja Manjangan markkinoilla vaihdetaan sitä metallia monta sentneriä muuhun tavaraan. Kongon alueen kaakkoisosasta saavat monilukuiset karavaanit tarpeeseen sulattua vaskea. Grafiittia on samoin runsaasti. Kultaa ovat kuljeksivat arabialaiset löytäneet jokien uomista, ja minäkin olen tavannut muutamia arabialaisia, joilla on orjanryöstö-retkiltä palatessaan ollut tätä aarretta jyväsinä pienissä lasipulloissa.

Joka neekerikylällä on sokuriruoko- ja maisivainionsa. Bananit ja pisangit kasvavat jo luonnostaan ihmeteltävästi. Kwa-joen laaksossa syövät neekerit hirsijauho-leipää; kassave-eli maniokpensaan karvaat ja makeat lajit tuottavat pääjoen asukkaille tärkeimmän ravintojauhon. Palkokasveista on musta metsäpapu suosituin; se on hyvin Turkin vehnän kaltainen sekä sangen hedelmällinen ja kestäväinen niinkuin sekin, jota paitsi se tarvitsee hyvin vähän viljelystä.

Kasviksista manittakoon jams-juurikkaat, sokuripe-runat, gurkut, meloonit, kurpitsat, tomaatit y. m. Nykyaikoina on istutettu kaaliakin sekä Europan perunoita ja sipuleja, jotka kaikki hyvin lupaavasti kasvaa rehoittavat Leopoldvillessä ja Kinshassassa.

Tämän alueen itäreunalle ovat arabialaiset suurella menestyksellä levittäneet suuriijyväistä vuoririisiä; Wane-Kirungussa korjattiin 1882 30,000 bushelia eli runsaasti

10,000 hehtolia riisiä ja noin 500 bushelia eli 180 hehtolia vehnää. Ja samoin kuin Yhdistys on lännestä päin levittänyt mangoja, melooneja, limooneja, oranseja, ananaseja ja guaveja, ovat arabialaiset idästä päin huomattavasti menestyen yhä etemmäksi siirrelleet samoja hedelmiä.

Niiden kasvien luku, joista saadaan, niinkuin kynttiläpuusta, öljyjä, on äärettömän suuri; lääkkeiksi kelpaavat acajou puu, jatropha purgans, strychnas ja amomum; sitä paitsi kasvaa villinä inkivääriä ja muskattipähkinöitä sekä semecarpus anacardium eli Indian sydänhedelmä. Kaikkien näiden kauppa-arvo on kuitenkin vähäinen, ne oikeastaan miellyttävät enemmän vain kasvitieteen tutkijaa. Puuvilla sen sijaan kasvaa kaikkialla itsestään ja kotoisena, vaan varsinkin autioiksi jääneiden kylien paikoilla; ehkäpä sitä vast'edes ruvetaan tuolla lavealla, sen kasvamiseen niin hyvin soveltuvalla seudulla pitämään muunakin kuin vain harvinaisena ilmiönä.

Seuraava seutu on Webb-Lualaban osasto, lähes 54 asteneliötä avara ja oleva 28° pohjoisen 12° 30' eteläisen leveysasteen sekä 25° 20' ja 30° itäisen pituusasteen välillä. Tämä alue on 246,000 Englannin neliöpeninkulmaa laaja. Suuri joki on Tshambesin laskusta Bangweolo-järveen alas aina Stanley'n koskien viimeiselle putoukselle asti 1,260 Englannin peninkulmaa pitkä ja juoksee lounaisesta luoteeseen. Tähän alueeseen luen minä, niin kauan kun asia pysyy vielä paremmin selvittämättä, myöskin Muta-Nsige-järven, vaan en Samuel Bakerin löytämää Albertin järveä. Tästä 1876 löytämästäni järvestä suoraan länteen päin on runsasvesisiä jokia, jotka juoksevat Webb-Lualabaan, ja niillä pitää tietysti oleman kokoutumisalansa, vaan jos Muta-Nsige-järven erottaisimme siitä pois, ei jäisikään kylliksi alaa kasvattamaan niin suuria jokia kuin Lowwa, Ulindi ja Lira. Neekerien kertomusten mukaan, jotka eivät ole luotettavat, vaan joita meidän kuitenkin täytyy varmojen tietojen puutteessa käyttää hyväksemme, on tämän järven pinta-ala arvattava 5,400 neliöpeninkulmaksi. Livingstonen pintapuolisten mittausten mukaan on Bangweolo-järvi 10,200 neliöpeninkulmaa laaja ja Moero-järvi samoin mittausten mukaan 2,700 neliöpeninkulmaa.

Kassali-järven ja siihen kuuluvan pikku järvi-
jonon pinta-ala on yhteensä 2,200 neliöpeninkulmaa.

Stanleyn koskien tuolla puolen on Webb-Lualaba aina 9 kilometriä lähelle Njangwea eli 500 kilometrin pituudelta purjehdittava. Ylöspäin mennessä on ensimmäinen sivujoki oikealla puolella Leopoldinjoki, jota pääsee purjehtimaan 45 kilometriä pitkälle. Seuraava on Lowwa. suurimpia sivujokia, joka muutamia kilometrejä ylempänä suutansa syntyy kahdesta eri joesta. Noin 22½ kilometrin päässä etelään päin Lowwasta on Ulindi, jota myöten 1877 purjehdimme muutamia peninkulmia ja joka on suusta lähes 400 metriä leveä. Vielä etelämpänä, 140 kilometrin päässä on Webb-Lualabaan laskeutuva, 300 metriä leveä, syvä ja kirkas Lira, Vähän pohjoispuolella 5:ttä eteläistä leveysastetta on Luama-joki, tunnettu 375 kilometriä pitkältä; 60 kilometriä alempana on puolta lyhempi Luigi ja 45 kilometriä etempänä Luindi eli Lukuga, Tanganjika-järven vesien kulkutie.

Baswan eli ylimmältä Stanleyn koskelta uudestaan lukien on etelärannalla ensinnä pieni Mustajoki; ensimmäistä Kongon polvekkeen toisella puolella luulin minä Lumamiksi, vaan arabialaisten kertomusten mukaan onkin se Lufu, Kasukun kaltainen joki, joka laskee 4:n eteläisen leveysasteen kohdalla Webb-Lualabaan. Seuraava suuri joki, joka tulee tähän Webb-Lualaban osaan, on järvinen Kamolondo.

Webb-Lualaba-osaston, pääjoen ja tärkeimpien sivujokien, pituus yhteensä 5,000 peninkulmaa; sen voi jakaa kahteen purjehdittavaan osaan, joista kumpikin on 550 peninkulmaa pitkä; ensimmäinen osa on Baswan putousten ja Njangwen putousten välillä, toinen ulottuu Kasongokoskelta aina Moero-järven alapuolella oleviin virtapaikkoihin.

Tämä seutu on, paraastaan pitkin joen rantoja vaan laajalti myöskin sisämaahan päin, ollut 20 viime vuotena altisna orjanryöstöretkien turmiollisille vaikutuksille. Olkoonpa asukasluku ennen tuota koko seurakuntien hävittämistä kaikkien miesten teurastelemisella ollut miten suuri hyvänsä, niin nyt ei voida olettaa neliöpeninkul-

malla asuvan enempää kuin 20 henkeä, joten koko asukasluku lieenee lähes 6 miljoonaa.

Tämän alueen tärkeimmät heimot ovat bakumulaiset, baleggalaiset, banjemalaiset, bakondelaiset, bagenjalaiset, barualaiset, bakussilaiset, bamarungulaiset ja balundalaiset.

Webb-Lualaban alemman purjehdittavan osan varrella on neljä arabialaisten tai heidän orjiensa kauppapaikkaa, Kasangossa, Njangwessa, Wibondossa ja Wane-Kirundussa. Niihin on länsirannikon kauppiasten helppo päästä ja niistä voisi tulla arvokkaat liittolaiset kaupan levittäjille tähän seutuun, koska heillä on suuret joukot opetettuja orjia, joista satoja on 20 viime vuotena kasvatettu kaupan ja käytöllisyyden taitoon. Tietysti on siis heidän aistinsa hienompi kuin neekerien. Heidän avullaan saatettaisiin muutamissa viikoissa kuljettaa karjaa Usigesta, Ruandasta, Urundista ja Udjidjista Luulaba-joelle, koskapahan Njangwen karjasta, joka viimeisten tietojen mukaan on hyvinkin suuriksi laumoiksi kasvanut, on nähty, ett'ei mikään estä sitä menestyksellä levittämästä Kongon laaksoon.

Luonnontuotteet ovat tässä maassa samanlaiset, kuin mitä olen luetellut Ylä-Kongon seudusta.

Sitte seuraa Tshambesin osasto, jonka pinta-ala on 46,000 Englannin neliöpeninkulmaa. Siitä johtaa vettä ainoastaan Tshambesi lisäjokineen, jotka ovat Kongon latvajoet. Se on laaksomaassa noin 1,150 metriä ylempänä merenpintaa, ylt'ympärillä vuoria, pohjoisessa Lonsanswe-seljänne, etelässä ja idässä Lokinga-vuoret, muurinkaltainen Bisan ylätasanko ja Tshibale-seljänne.

Livingstonen kertomuksen mukaan on joki siltä kohdalta, josta hän meni sen yli, 400 metriä leveä, kirkasvesinen ja $5\frac{1}{2}$ metriä syvä ja jouksee kahden solmuvälin nopeudella. Yhtä sen sivujokea Lubansensia sanotaan 280 metriä leveäksi ja $5\frac{1}{2}$ metriä syväksi ja Lokulua vielä suuremmaksi sivujoeksi.

Muutamat otteet Livingstonen kertomuksesta antavat paremman käsityksen maasta, kuin muista lähteistä on saatavana.

Ylt'ympärillä suunnattoman laajoja soisia tasankoja, paitsi Kabendessa.

Vedet ovat tällä seudulla erittäin suuret. Tasangot, laajemmat kuin silmä kantaa, ovat 4—5 jalkaa paksun, kirkkaan veden peitossa; lähiseudut ovat 20—30 peninkulmaa laajalti ihan tasaiset.

Me marssimme papyruskasvikkoo, korkeaa kaislikkoa, virmajuurikkoa ja ruohokkoa, kunnes olimme ihan väsyksissä. Viisi tuntia olimme kulkeneet jäykkää ruohokkoa, jossa oli kaikkialla 3—4 jalkaa vettä.

Maa on kaikkialla niin alavaa, että jokien täytyy täällä välttämättä kiemurrella sinne tänne. Kalaa ja muita ruokatarpeita on runsaasti; asujamet ovat kohteliaat ja järkevät.

Näkyä äärettömiä ruohotasankoja, ympärillä neljännespeninkulman levyisiä metsävoimia, joiden toisella puolen alkaa taas uusi ruohotasanko. Joka vuosi on tasanko tulvaveden alla, vaan kasvullisuus on vain ruohoa.

Tästä näkyy, että Tshambesin notko on paraastaan ruohokkoa, joka kaikilta puolilta hyvin vähitellen alenee Bangweolo-järveen päin ja jonka syvemmat osat joutuvat sateen aikana veden alle, varsinkin lähellä järven rantoja. Vaan tämän joenjakson keskipaikoilla kohoaa maa ihmeen ihania pengermiä myöten tasaisiksi niittyseuduiksi, joilla Babisan karjalaumat käyskentelevät aina Mambweseljanteen juurelle asti koillisessa ja 2,100 metriä korkean Tshibale-vuoristoon idässä.

Tämän seudun asujamista ei voi arvata suuremmaksi kuin 10 hengeksi neliöpeninkulmalla, joten koko alueella asunee 460,000 henkeä.

Viimmeinen, vielä kerrottava Kongon vesistön osa on Tanganjikan alue, 93,000 Englannin neliöpeninkulmaa laaja. Järvi itse on 9,400 neliöpeninkulmaa avara, 595 kilometriä pitkä ja keskimäärin 36 kilometriä leveä.

Muutamissa paikoissa, niinkuin esimerkiksi Usigessa, Urundissa, Uhhassa. Itä-Itawassa, Udjidjissa ja osaksi Unjamwesissa, on asujamia tiheässä, vaan toisissa, niinkuin Kawendissa, Marungussa ja Ufipassa, hyvin harvassa. Kohtuullisen laskun mukaan elää 25 henkeä neliöpeninkulmalla eli siis koko alueella 2,325,000.

Järven pinta on 838 metriä ylempänä meren pintaa. Luoteen puolella piirittävät sitä 762 metriä korkeat vuoret ja lounaassa kukkulajonot, joiden korkeus vaihtelee 450 ja 600 metrin välillä. Pitkin itärantaa on pengermäinen maa keskimäärin 450 metriä korkeampi järven pintaa, ja pohjoispuolella on leveä, suppilon muotoinen laakso, joka johtaa Ruandan ilmaisille ylängöille.

Toinen puoli tätä aluetta kasvattaa suuria karjalauvoja; warundilaiset, wahhalaiset, wasigelaiset ja wanjaruandalaiset, hyvin etevä ihmisrotu, eivät tulisi toimeenkaan karjoittansa. Heidän liittolaisensa, wadjidjilaiset wanjamwesiläiset elävät myöskin paimentolaisten tapaan, vaikka ei siltä kuitenkaan laiminlyö viljan, sorghumin hirsin ja maisin viljelystä.

Udjidjissa, Uvirassa ja Usigessa on arabialaiset kaupapaikat; Tanganjikan länsipuolella on Lontoon lähetysseuran asema, ja noin keskikohdalla itärantaa on Kansainkeskisen Afrikan Yhdistyksen asema.

Udjidjissa ei enää kasva öljypalmua, vaan muut luonnontuotteet ovat samanlaiset kuin Ylä-Kongon alueella. Itäosassa ovat viljalajit asujanten pääravintona, vaan länsiosassa paraastaan bananit ja kassave.

Udjidjin markkinoilla nähdään joukko tärkeimpiä tuotteita kaupan: elefantinluuta, maisia, sesamia, hirsiä papuja, maapähkinöitä, sokuriruokoa, Espanjan pippuria, metsähedelmiä, palmuöljyä, bananeja, pisangeja, hunajaa, vuohia, lampaita, karjaa, siipikarjaa, kalaa, tupakkaa, kalastusverkkoja, vaskisia kalvosinrenkaita, rautalankaa, puunniini-kangasta, jousia ja nuolia, kuokkia, keihäitä, orjia y. m.

Uvirassa, luoteispuolella, on suuret sulatuslaitokset, joissa tehdään rautalankaa ja muita rautatavaroita. Vähän etelämpänä, Usansissa, viljellään parasta tupakkaa; Ukawendissä tavataan suurimmat hunaja- ja vahavarastot; Urungusta Mambween asti saadaan parasta elefantinluuta, Marungusta enin orjia; Urundi ja Uhha kasvattavat suurimmat joukot karjaa ja Udjidjista saa koko maa vuohia ja lampaita.

Seuraavasta taulusta näkyvät lyhimmiten, mitä todella tiedämme Kongon vesistön alueesta:

Osastot.	Pinta-ala Engl. ☐ -penink.	Asujamia ☐ -penin- kulmalla.	Asujamia Yhteensä.	Purjehdit- tavaaa vettä.	Järvien nimet.	Järvien pinta- ala penin- kulmis- sa.
Ala-Kongo	33 000	noin 9	297 000	110	Leopold II:sen Mantumba	950 400
Ylä-Kongo	1 090 000	yli 26	29 000 000	5 250	Bangweolo Moero	10 200 2 700
Lualaba	246 000	20	4 920 000	1 100	Kassala ja pikku järvet	2 200
Tshambäsi ynnä Bang- weolo	46 000	10	460 000	400	Tanganjika Muta-Nsige	
Tanganjika	93 000	25	2 325 000	391	Kuta-Kebir	444
	1 503 000	24 keskim.	37 002 000	7 251		31 694

Seuraava taulu näyttää, miten Kongon alue on nykyään jaettu Berliinin neuvottelukokouksen päätösten mukaan:

Pinta-ala
Engl: ☐-penink. Asujamia.

Ranskan alue	62 400	2 121 600
Portukalin ”	30 700	276 300
Herraton ”	349 700	6 910 000
Kongon vapaavaltio	1 065 200	27 694 100
Kongon koko ala	1 508 000	37 002 000

Tämä nyt on lyhyt kuvailu Kongon alueesta, jonka tulolähteistä minä 1878 pidin noin 50 luentoa Ranskan ja Englannin suurimmissa kaupungeissa. Tarkempi tutkiminen ja parempi tutustuminen asujamiin kuutena sittemmin kuluneena vuotena on yhä vain vahvistanut vakuutustani.

Manchesterin taitavat, käytölliset miehet minulta ehkä kysyvät: „Ja mitä voivat neekerit antaa meille kan-
kaistamme?“

Minä vastaan: Länsi-Afrikan kaupan arvo oli viime vuonna 32 miljoonaa puntaa, ja siitä vietyjen tavarain arvo luultavasti noin 17 miljoonaa, ja sen tavarajoukon

ovat purje- ja höyrylaivat kuljettaneet Eurooppaan ainoastaan noin 2,900 Englannin peninkulmaa pitkältä rannikolta. Tehtyäni noin 400 tähtitieteellistä havaintoa, kärsivällisesti tutkittuani maata ja tunkeuduttuani pikku höyryillämme vielä tuntemattomiin seutuihin sekä ahkeeraan kyselemällä neekerilaivureilta hankittuani kyllin luotettavia numeroita olen näyttänyt, että Ylä-Kongon vesistöissä on 5,250 Englannin peninkulmaa yhteen palaan purjehdittavaa vettä, johon vielä vähällä vaivalla voitettavan yhden virtapaikan toisella puolella tulee lisäksi 6,000 peninkulmaa.

Alue, jota pitkin nämä purjehdittavat kanavat juoksevat on toista miljoonaa Englannin neliöpeninkulmaa avara ja kaikkialla hyvin hedelmällistä, jolla ei ole missään vertaa, jos katsotaan luonnontuotteiden moninaisuuteen. Sillä alalla asuu 29 miljoonaa afrikkalaista, jotka, niistä yhdestä miljoonasta päättäen, jotka itse olemme tavanneet, ovat yhtä taipuvaiset sietämään järjellistä ja viisasta kohtelua kuin kaikki muutkin syntyperäiset. joiden kanssa meillä on ollut asioita. Kun olemme nähneet että 3,030 Englannin peninkulmaa pitkällä joen rannikolla asuu 806,300 henkeä, niin voidaan siitä olettaa 6,000 peninkulmaa pitkään purjehdittavain jokien yhteensä 12,000 peninkulmaa pitkillä rannoilla asuu 3,200,000 henkeä.

Tämä 12,000 peninkulmaa pitkä Kongon rannikko on laadultaan paljon parempi meren rannikkoa. Tässä teoksessahan olen kertoellut, mitenkä joka paikassa, missä kävin, näin öljypalmuja ja kautsuköynnöksiä, väriksi kelpaavaa punapuu-jauhoa ja orselji-sammalta, kopaali-kerroksia maassa ja kokonaisia metsiä, joissa joka puu hikoilee gummia; ja samoin olen kuvaillut, miten innokkaat neekerikauppiat meitä seurasivat monta peninkulmaa pienimmänkin kangaskappaleen tähden. Mainitsen vielä, että neekerit, jotka olivat monta peninkulmaa marsineet vaihtamaan elefantinluulla ja punapuu-jauholla kankaita, toivottoman näköisesti kyselivät: „No, mitä te sitte oikeastaan tahdotte? Sanokaa vain, mitä, niin me hankimme teille.“

Kun minä uskalsin astua tuon käytöllisten, varovaisten ja ymmärtäväisten miesten seuran eteen, joka on

Manchesterin kauppakammarina, lausuttiin minulle ensi-puheeksi kummallinen kysymy: „Mitä voivat neekerit meillä antaa kankaistamme?“ Ensi vastaukseksi liitän seuraavan luettelon Kongon tuotteista.

Jos manchesterilaiset voisivat lähettää suuria purje- ja höyrylaivojaan Ylä-Kongon vesille, saisivat he vähintään kolme kertaa enemmän Länsi-Afrikan tuotteita kuin koko Länsi-Afrikan rannikolta, Gambiasta aina San Paolo de Loandaan asti, 50 miljoonan punnan arvon tavaroita. Vaan kun he nyt eivät voi sinne lähettää purje- eikä höyrylaivoja, pitää heidän rakentaa joko kaksiosainen, kapearatainen rautatie, 80 ja 145 kilometriä, joiden yhteyttä yllä pitää höyrylaiva-liike, taikka yksi 360 kilometrin pituinen; silloin he saavat kauppa-asiamiehiltään Ylä-Kongolta niin paljon tavaraa, kuin rautatie suinkin jaksaa kuljettaa, ja niitä miljoona neekeriä kokoovat, odotellen vain tietoa. mitä muuta heiltä halutaan kuin elefantinluuta, palmuöljyä, palmunsydäntä, maapähkinöitä, kopaalia, gummia, orseljia, santelipuuta, kola-pähkinöitä, tragantti-gummaa, myrhaa, pyhää savua, turkiksia, taljoja vuotia, höyheniä, vaskea, kautsua, ruohonsäikeitä, vahaa puunniini-kangasta, muskat-pähkinöitä, inkivääriä, ricinus-pähkinöitä y. m.

Herrain Huttonin ja Kumppanin muistokirjasta.

Liverpoolissa, 12 päivänä maaliskuuta 1885.

Afrikan tuotteiden hinnat Liverpoolissa.

	£	s	d	
Palmuöljy (Kongon)	28	5	—	tonnilta.
Palmunsydän „	12	5	—	„
Maapähkinät kuoritut	14	10	—	„
„ kuorimattomat	12	—	—	„
Copra	16	—	—	„
Kautsu	1s 4d	2	1	naulalta.
Elefantinluu, hampaat	45—60	—	—	sentneriltä.
„ palaset	25—45	—	—	„
Bar-puu	3	3	—	tonnilta.
Santelipuu	21—23	—	—	„

	£	s	d	
Ebenholtsi eli mustapuu	6—14	10	—	”
Kahvi, pikku jyvät	1	10	—	”
” suuret ”	1	12	—	”
Puuvilla (pummuli)	—	—	5 ¹ / ₂	naulalta.
Pummulisiemenet	4	10	—	tonnilta.
Bermisiemenet	2	5	—	384 naul.
Kopali-gummi, punainen Angolasta .	5	15	—	sentneriltä.
” valkoinen Loandasta .	1	15	—	”
” Sierra Leonesta	—	—	6 ¹ / ₂	naulalta.
Paratiisi-jyvät	—	19	—	sentneriltä.
Espanjan pippuri	1 £ 5s—2	10	—	”
Inkivääri	1	16	—	”
Ricinuksen siemenet	—	9	—	”
Ravunkukan siemenet	—	5	—	”
Vaha	5—6	10	—	”
Orselji. Angolasta	1 £ 17s 6d—2	10	—	”
Kolapähkinät, tuoreet	1	—	—	”
Tuoliruooot	8	—	—	tonnilta.
Piikkisian piikit	—	14	—	1000:lta.
Apinan nahkat	—	1	—	kappilta.
Kalabarin pavut	—	4	—	naulalta.
Mursun hampaan	—	2	—	”
Adansonian eli Baobabin kuori eli säikeet	11	—	—	tonnilta.
Öljypähkinät (kynttilämarjat) } nimel-	—	7	—	sentneriltä.
Egusin siemenet } lisesti {	—	10	—	”

Maapähkinät, kuoritut tai silvotut, tulevat Kongolta, kuorimattomat Gambiasta, Senegalista ja Sierra Leonen pohjoisemmilta joilta.

Kopraa, päiväpaisteessa kuivattuja kokospähkinän sydämiä, tuodaan monesta paikasta rannalta.

Kautsu, paras ja puhtain, arvoltaan £ 10 10s sentneriltä, tulee Kongolta ja sanotaan sitä „thimbleksi“.

Elefantinluu. Kallein on Gabunista tuleva vihertävä; suurista hampaista maksetaan 60 £ ja enempikin sentneriltä. Suuret Angolasta tulevat hampaat maksavat 55—60 £.

Bermin siemenet näyttävät gingellyn siemeniltä.

Paratiisijyviä käytetään oluen väärentämiseen.

Kolapähkinät, ostettavat ainoastaan tuoreina; meillä oleva mallipähkinä on kuivattu; on punaisia ja valkoisia.

Kalabarin pavut maksoivat muutamia vuosia sitte 2s 6d naulalta, vaan ylen runsaan tuonnin tähden tuottavat myödessä nyt ainoastaan 3—4d naulalta; käytetään lääkkeeksi.

Baobabin eli Adansonian säikeet. Käytetään paperin tekoon, tuodaan paraastaa Kongolta ja lounaisrannalta.

Öljypähkinöitä tuodaan vähä; ovat kyyhkysen munan suuruiset ja sisältävät jonkun verran öljyä.

Egusin siemenissä, vähän tunnetuissa, on öljyä; tuodaan joskus; ovat meloonin siementen näköiset.

Mustapuu eli ebenholtsi, Vanhasta Kalabarista tuotu, maksaa £6, jopa £6 17s 6d, Gabunista tuotu, £7, jopa £14 10s, kappaleiden suuruuden mukaan.

Juuri Manchesterin kauppiasten kysymyksen yksinkertaisuus todistaa, että he tarvitsevat yksinkertaisen vastauksen. Heidän sekä muidenkin eduksi valitsen minä seuraavan erittäin yksinkertaisen vastaustavan.

Jos oletetaan, että on vain muutamia kauppapaikkoja perustettu Ylä-Kongolle, Isangilaan ja Manjangaan niin siitä päättäen, mitä Ala-Kongolla on lastattu, saataisiin:

Kauppapaikat.	Tuotteet.	Arvo.	Paino.
		£	Tonnia
Isangila	Maapähkinöitä . .	370 000	25 000
Manjanga	” . .	370 000	25 000
Isangila ja Manjanga	Palmuöljyä . . .	310 000	10 000
Stanley-Pool y. m.	Orseljia	450 000	10 000
”	Elefantinluuta . .	260 000	232
”	Virtahevon hampaita	11 000	20
Ylä-Kongo	Kautsua	1 530 000	10 000
”	Nahkaa	20 000	1 000
”	Palmuöljyä . . .	1 240 000	40 000
”	Wahaa	5 000	50
”	Kopaali-gummia .	600 000	10 000
Leopold II:sen järvi ja Mantumba-järvi)	Punapuuta . . .	480 000	20 000
Kwa-joen suu . .	Sesamia	20 800	4 000
		5667 000	156102

Tämän arvion mukaan saatu tonniluku olisi sama, kuin joka päivä lastattaisiin 427½ tonnia, jota kuljetta-
maan tarvittaisiin kaikki ehdotetun rautatien apuneuvot. Jos kuljetuksesta maksettaisiin 1 penny tonnilta ja Englannin peninkulmalta, saisi rautatie tuloja 152,000 punttaa; jos lisäksi luetaan kuljetusmaksut sisämaahan päin menevästä, kaupaksi tai valtiolle sekä lähetys-asemille aioituista tavaroista, niin helpostihan käsitetään, että edestakaisin kulkevan tavarankuljetus ja matkustajain maksut tuottaisivat vuodessa ainakin 300,000 punttaa.

Vivistä Isangilaan on matkaa 52 Englannin peninkulmaa, niin että siihen tarvittava rautatie tulisi, 4,000 punnan mukaan peninkulmalta, maksamaan 210,000 punttaa. Neljä 5,000 punnan arvoista höyryä olisi hankittava pitämään yllä yhteyttä Isangilan ja Manjangan välillä; silloin saataisiin 60,000 tonnia maapähkinöitä ja palmuöljyä, jonka kokonaisarvo olisi 1,050,000 punttaa. Elefantinluuta ja kautsua saataisiin silloin helposti ostetuksi 300,000 punnan arvo, koska suuri kauppavarasto silloin olisi rautatien yläpäässä eli Manjangassa, ja niitä 800 kantajaa, jotka nyt kuljettavat tavaroita Vivin ja Stanley-Poolin välillä eli 235 Englannin peninkulman matkalla, saatettaisiin käyttää Poolin ja Manjangan välillä, joka on ainoastaan 95 peninkulmaa.

Kaikki kaupalle, valtiolle ja lähetysasemille tarpeellinen liike edestakaisin tuottaisi, ihmisliikettä lukuun ottamatta, noin 130,000 punnan pääomasta.

Polttoainetta saataisiin Bundin ja Ngoman metsistä, joiden halki rautatie tulisi kulkemaan. Tietysti tulisi tie kulkemaan lujaa maata, jossa ainoastaan jotkut sillat tuottaisivat kulunkeja.

Jos rautatie tehtäisiin Vivistä suoraa päätä Stanley-Pooliin, joka matka on 235 Englannin peninkulmaa, niin tulisi se, 4,000 punnan mukaan peninkulmalta, maksamaan 940,000 punttaa. Vuotuinen tulo, 300,000 punttaa, olisi runsas korko siitä pääomasta! Jos rautatie kerran saadaan rakennetuksi, silloin täytyy 1 miljoonan neliöpeninkulman laajuisen alan sitä yllä pitää siten, että 5,200 peninkulmaa pitkä keskeytymätön laivaliike joella kulkee edelleen rautatietä myöten suurikokoisten tavarain muodossa

joita vaihdetaan yhtä tilaviin tavaroihin, pummulikankaihin, helmiin, pyssyihin, ruutiin, posliiniin, veitsiin ja rautatavaroihin, kun näet Kongolla ei ole mitään arvoa puhtaalla rahalla eikä pankin seteleillä.

Paljaalta asioimiskannaltakin katsoen ei mikään yritys koko maailmassa tarjoa niin suurta hyötyä kuin tämä vähäinen rautatie. Kaikenlaisia juhtia ja neekerikantajia on jo koetettu, mutta turhaan; koskista on mahdoton päästä läpi, ilmassapurjehdus ei valitettavasti pysty kilpailemaan rautateiden kanssa; niinpä täytyy ihmisen välttämättömästi toistaiseksi maksaa kuljetuspalkkaa juuri tälle rautatielle.

Nykyään maksavat neekerikauppiaat, Kansankeskinen Yhdistys ja kolme lähetyssseuraa Stanley-Poolin ja meren rannan välisille kantomiehille 52,000 punttaa vuodessa joka on $5\frac{1}{2}$ prosenttia 9,400,000 punnan summasta, joka tarvittaisiin rautatien rakentamiseen Stanley-Pooliin asti. Vaan jos kerran rautatie on valmiina Vivistä Stanley-Pooliin, silloin tarvitaan koko armeija sotaväkeä estämään kauppiaita anastamasta Afrikan kaupan Onnelan edullisimpia paikkoja.

Afrikan päiväntasaajan seudut ovat vuosisatoja torjuneet islamia, kristinuskoa, tiedettä ja kauppaa. Niinkuin laineet turhaan lyödä jyskyttävät kalliorantaa, niin on islami monta kertaa pohjoisesta päin turhaan rynnännyt päiväntasaajalle päin. Kristinuskokin on kolmena viime vuosikymmenenä turhaan koettanut saada samassa seudussa lujaa jalansijaa; ilman tuntemattomuus on sen kuitenkin aina karkoittanut peräytymään. Tiede on tehnyt sotataidollisia höyökkäyksiä tätä tiheään piiritettyä seutua vastaan, ja sen on onnistunutkin saavuttaa loistavat tulokset; vaan sen menestys on kuitenkin ollut vain väliaikainen, koska kauppa, jonka olisi pitänyt seurata jäljestä, hämmästyti vastuksista, joita oli kaupan yritteliöillä.

Niinpä päiväntasaajan seutu, joka niin paljon lupaa yritteliäisyydelle, sai olla omissa hoteissaan, voidella itseään omalla hedelmällisyydellensä; ja niin usein pois torjuttu sivistys moittii raakuutta ja villiyyttä, jotka sen pyrinnoille panevat niin jyrkän seinän eteen. Se on ole-

vinaan ihan muistamatta, millä tavalla Englanti, Ranska ja Belgia ovat päässeet raakuudesta, ja kun Afrikan suuri sydän lukemattomine miljooneineen nyt näin myöhään astuu esiin vähimmättäkin taiteellisuudetta ihmisen alkuperäisessä luonnontilassa, huudahtaa sivistys ajattelemattomasti, että Afrikan villit ovat mahdottomat kesyttää. Kuinka voisivat Afrikan neekerit, joiden kahleet ovat sidotut niin umpirajaiseen seutuun, olla toisenlaiset? Eihän yksikään kansa, josta meillä on minkäänlaista tietoa ole milloinkaan omin voimin ilman muiden apua päässyt ylös raakuuden suosta. Europpa on kokoutunut monen kansakunnan ja heimon jäännöksistä, kelttiläisistä, hunnilaisista, gotilaisista, vandalilaisista, kreikkalaisista, roomalaisista, frankilaisista, saksilaisista, normannilaisista, sarasenilaisista ja turkkilaisista, jotka ovat monena vuosisatana olleet kyllä tuhannestikin sodassa ja riidassa keskenänsä. Näistä keskenään sotivista myriaadeista ovat Europan nykyiset silitetyt kansakunnat saaneet alkunsa. Jos niiden muutamien kansanlaineiden, jotka uiskentelivät pitkin Pohjois-Afrikkaa, on onnistunut kuohua päivätasaajan seudun varustusmuurin yli, niin Etelä-Afrikan vanhat neekeriheimot olisivat ihan toisenlaiset kuin ne villit, joita siellä nykyään tapaamme.

Aina 19:nen vaosisadan keskipaikoille asti ei kukaan tiennyt, mitä Isangilan koskien tuolla puolen on tai miten helppo se este, joka sivistyksen erottaa tuosta leveästä luonnollisesta kulkuväylästä, joka jakaa Afrikan tummat neitsyelliset seudut kahteen yhtä suureen puolikkaaseen; ei tiedetty, mitenkä luonto oli tehnyt vielä monta sataa muuta purjehdittavaa kanavaa, joita myöten on helppo päästä sen ihmiskunnalle viimeksi antaman lahjan yhteyteen. Ollen yksi niistä miehistä, joille luonto on ne kulkuväylät säästänyt, iloitsen suuresti, että niin suuri ala maata on säilynyt vielä tulevain miespolvien kehityksen varalle; minua ilahuttaa myöskin, ett'ei se ole arvottomin maa, vaan rikkaampi kaikkia muita tunnettuja seutuja kallisten antimiensä luvulta ja moninaisuudelta, joita luonto on sille suonut.

Katsottakoonpa esimerkiksi Pohjois-Amerikkaa ja sen rikkainta seutua, Mississippi-laaksoa ennen sen kehittymistä

sen rotujenseoksen kautta, joka nyt sanoo itseään amerikkalaiseksi, ja verrattakoon sitä Kongon alueeseen. Kun de Soto purjehti „vesien isää“ ja indiaanit olivat vielä sen lavean vesistön herraina, ei yritteliäisyys löytänyt sieltä muita luonnon tuotteita kuin jonkun verran turkiksia ja rakennuspuuta.

Samalla kehitysasteella Kongon alue kuitenkin lupaa paljon enemmän. Kongon varsilla ovat metsät täynnä kallista punapuuta, nystyräistä puuta, mahonkia ja hyvänhajuista gummia tuottavia puita; niiden juuresta löytyy loppumaton paljous maapihkaa, jolla sivistyneissä maissa huonekalut ja vaunut kiillotetaan; niiden rungot hikoilevat myrhaa ja pyhää savua, ja niiden lehtiä verhoaa kallis väriaine, orseljisammal. Jos punapuu kaadetaan ja vuollaan lastuiksi tai raavitaan jauhoksi, saadaan siitä arvokasta heleämpunaista väriä; puiden välillä koristuksina riippuvat köynnöskasvit ovat enimmäkseen kautsua tuottavia, josta paras laji maksaa 2 shillinkiä naula: öljypalmun pähkinöistä tehdään voita, joka on tärkeä kauppatavara, ja toisten säikeet soveltuvat paraiksi köysiksi. Metsänpensasten joukossa tavataan usein kahvipensaskin. Tasangoilla, tiheiköissä ja soissa eleskelevät elefantit, joiden hampaista tulee 8–11 shillinkiä naulalta maksavaa luuta; vesissä on lukemattomat joukot virtahepoja, joiden hampaat myöskin ovat arvokkaat. Leijonain, leopardien, apinain ja kyykkäärmeiden sekä antiloppien, puhvelien, vuohien ja karjaelukkain y. m. nahkoja ja taljoja on myöskin saatavissa. Vaan vielä arvokkaampaa on, että tällä alueella on noin 30 miljoonaa kohtuullista, uutteraa ja työkykyistä ihmistä, jota ei indiaaneista ole koskaan voitu sanoa. Ja mitä koskee toivossa oleviin etuihin ja lahjoihin, joita tältä uusimmalta luonnon lahjalta saamme, ei niiden luku ja arvo ole paljonkaan vähempi kuin hyvin kehittyneessä Mississippilaaksossa. Yläjärven vaskelle vetää vertoja Kuilu-Niadi laakson ja Bemben vaski. Riisi, pummuli, tupakka, maisi, sokuri ja vehnä menestyisivät yhtä hyvästi myöskin Kongon laajoilla tasangoilla. Kun vasta on pintapuolisesti tutkittuna ainoastaan noin 75 kilometriä leveä vyöhyke, on niistä tuotteista vain vähä tietoa. Kerrottiin minulle

myöskin kullasta ja hopeasta, vaikka siitä vielä on tarkemmat tiedot hankkimatta, enkä minä mielelläni sano mitään, jota en omasta kokemuksesta tiedä.

Ilmaan katsoen on Mississippi-laakso edullisempi; vaan suuressa osassa Kongon aluettakin, joka nykyään vielä on suljettuna siirtolaisille, senlaatuinen ilma, että kuka hyvänsä euromalainen voi siinä menestyä ja lisäytyä, eikä ole yhtään paikkaa koko Kongo-maassa, jossa euromalainen kauppias ei voisi yhtä vähällä vaaralla vuosikausia asua ja edistyä kuin Indiassa.

Varsinkin kauppahenkeä herättääkseni olen näin la-
veasti puhunut Kongo-maan eduista, joka ei kuitenkaan
sovellu siirtolaisille. Muutenkin jo on siellä noin 30 mil-
joonaa „köyhää“ ja niukasti elävää, ainoastaan sentähden
että heillä on yltympäri vihamielisiä luonnon- ja ihmis-
voimia, jotka ovat estäneet heitä pääsemästä mihinkään
yhteyteen tai tekemisiin niiden ainesten kanssa, jotka
voisivat parantaa heidän onnettoman tilansa. Heidän kes-
kellensä siirretty euromalainen köyhyys vaipuisi siellä
kohta samalle kurjuuden kannalle kuin neekerienkin köy-
hyys. Varovainen kauppias, joka ei siirry eteenpäin ilman
varmoja peräytymiskeinoja, toimelias kauppa-asiamies, jo-
ka toisella kädellä ottaa vastaan neekeriltä raaka-aineita
ja toisella antaa sijaan tehtailijain kangaspuiden tuotteita,
euromalainen välikauppias, jonka koti on Europassa, vaan
sydän Afrikassa, semmoisia miehiä täällä tarvitaan. He
voivat nekeri-köyhää ohjata ja opettaa, mitä tavaroita
hänen on koottava ympäriltänsä suuresta tavarajoukosta.
He ovat kaupan edelläkävijät ja soveltuvat paremmin
kuin mihinkään muuhun maahan juuri Kongon alueelle,
jossa on niin monta joutilasta kättä ja niin monta rik-
kauden tilaisuutta luonnollisen muurin sisällä. Minä en
huoli Afrikkaan mieltymään kehoittaa aivan heikkoluon-
toisia, päättämättömiä, ukkomaisia miehiä, jotka kaikkialla
epäilevät ja epäilystä pitävät edessäänkin kilpenä, salatak-
seen yleisön huomiolta omaa pelkuriuttansa. Europan
325 miljoonan ihmisen joukossa on arvattavasti joitakuita,
joille tässä kirjassa ykdeksällä kielellä saarnattu yritte-
liäisyyden evankeliumi ehkä ilmoittaa pari tosi asiaa, jotka
heistä ovat muistissapitämisen arvoiset ja jotka heitä

kiihottavat johonkin toimeen. Tätä uskoani vahvistaa niiden eri aatteiden nopea juurtuminen, joita olen muutamina viime vuosina kylvänyt mustain maanosasta. Hurskaat lähetyssaarnaajat ovat Jumalaan luottaen ryhtyneet istuttamaan pyhän uskonnon taimia typeräkäsityksisiin ja ajattelemattomiin heimoihin; vaan heitä kohtaavat aineelliset vastukset ovat liian suuret, niin että heidän menestyksensä ei ole läheskään sen innon ja rakkauden vertainen, jota he ovat osittaneet. Nyt minä käännyn viisasten kauppiasten puoleen, joiden hyödyksi ja mukavuudeksi rautatie on rakennettava.

Matka- ja aikataulu.

Banana-Pointin ja Stanley koskien välillä.

	Matka Engl. penink.	Vasta- virtaan.	Myötä- virtaan.
		T. m.	T. m.
Banana-Pointista rannalta Ponta			
da Lenhaan	—	3 30	} 7 —
Ponta da Lenhasta Bomaan	—	3 30	
Bomasta Mussukoon	—	3 45	
Mussukosta Nokkiin	—	1 15	
Nokkista Viviin	110	1 10	
Vivistä Leopoldvilleen maitse	235	94 —	94 —
Leopoldvillestä Kimpokoon	—	9 —	} 14 —
Leiripaikkaan	—	10 —	
”	—	10 —	
Msuatan asemalle	102	2 30	13 —
Msuatasta Kwa-joen sivuasemalle	—	4 50	—
Leiripaikkaan	—	10 —	—
”	—	10 —	—
Bolobon asemalle	88	1 30	15 35
Bolobosta Ungendeen	—	8 —	—
Leiripaikkaan	—	10 —	—
”	—	10 —	—
Lukolelan asemalle	—	7 —	18 30
Lukolelasta autioon kylään	114	5 —	—
Ngomben asemalle	—	10 —	—
Usindiin	—	6 45	—
Irebuun	—	1 15	—
Leiripaikkaan	121	10 —	—
Päiväntasaajan asemalle	—	10 45	—
Siirto	770	243 45	162 5

	Matka Engl. penink.	Vasta- virtaan.	Myötä- virtaan.
		T. m.	T. m.
Siirto	770	243 45	162 5
Päiväntasaajan asemalta leiripaik- kaan	—	10 —	} 22 —
Urangaan	—	7 —	
Leiripaikkaan	—	10 —	
"	—	10 —	
Bolomboon	—	7 30	} 33 35
Bangalan-asemalle, Keski-Ibokoon .	122	7 —	
Leiripaikkaan	—	10 —	
"	—	10 —	
"	—	10 —	—
"	—	10 —	—
"	—	10 —	—
"	—	10 —	—
Rubungan- eli Upoton asemalle	208	4 20	14 5
Uuteen Rubungaan	—	2 30	—
Leiripaikkaan	—	8 —	—
"	—	10 —	—
Ibundaan	—	6 25	—
Ala-Jambingaan	—	3 50	—
Vanhaan Jalulimaan	99	8 10	17 —
Jambunguun	—	8 15	—
Basakaan	—	8 —	—
Baruaan	—	8 —	—
Basokoon	72	7 15	15 30
Leiripaikkaan	—	10 —	—
"	—	10 —	—
"	—	10 —	—
"	—	10 —	—
Leiriin Tshofu-joen suulle .	—	10 45	—
Stanley'n koskien asemalle .	142	5 15	—
Yhteensä	1413	486 —	264 15

Kahdeksasneljättä Luku.

Berliinin neuvottelukokous.

Rakennuksen vahvistus. — Esimerkkitapauksia. — Päämiesten kanssa tehtyt sopimukset ja niiden voimaisuus. — Englannin ja Portukalin sovinto Yhdysvaltain käytös: — Ruhtinas Bismarckin mielipide. — Suurbritannian kanta. — Saksan ja Ranskan edut. — Kaupan vapaus. — Berliinin neuvottelukokous. — Valtuutettujen luettelo. — Kokouksen neuvottelut ja päätökset. — Ranskan ja Portukalin osat. — Vapaakauppa. — Varma lainkäyttöoikeus. — Kuninkaallinen perustaja.

Kongovaltion perustamista voidaan verrata uutistalon rakennukseen. Retkikunnan jäsenet olivat ikäänkuin työmiehet, jotka metsää harventelivat, maata tasoittivat, tiet aukoivat, ojat kaivoivat kivijalalle, laskivat pohjakiven ja viimein muurasivat tmuurit määrättyyn korkeuteen, kun Yhdistyksen toimiston miehet, översti Strauch ja kapteeni Thys, meille antoivat työkalut. Mutta rakennus ei voi kauan kestää semmoisessa kunnossa rappeutumatta, jos luonnonvoimat siihen saavat pitkän ajan esteettömästi vaikuttaa. Tiilinkantajat, muurarit ja kivenhakkaajat ovat nyt lähteneet pois, ja isännän täytyy lähettää kirvesmiehet ja katonpanijat tekemään ovia ja ikkunoita ja kattoja. Ja kun he saavat työnsä tehdyksi, toimitetaan nikkarit ja maalarit laittamaan kartanoa asuttavaan kuntoon. Ylä-Kongon retkikunta ja toimisto olivat tehtävänsä suorittaneet, mutta valtion kuninkaallisen perustajan täytyi, että aljetulla työllä olisi hyvää ja pysyväistä menestystä taivuttaa Europan ja Amerikan eri hallitukset sitä tunnustamaan, turvaamaan ja rauhallisilla keinoilla suojelemaan, tehdä Ranskan ja Portukalin kanssa eri sopimukset, joissa rajat määreeltiin sekä sopia kaikkien kanssa puolueettomuuden yllä pitämisestä.

Semmoiset vanhat esimerkit kuin Englannin „Mayflower“-puritaanien vuonna 1620, New-Hampshiren siirtolaisten 1639, Itä-Indian yhtiön Sarawakin, Liberian ja Borneon, todistavat, että yksityishenkilöillä on oikeus perustaa ja rakentaa valtioita alueiden ja täydellisen omistusoikeuden hankkimisella niiltä itsevaltiailta, päämiehiltä, hallitsijoilta tai kokouksilta, jotka olivat luovutettavien alueiden alkuperäiset isännät ja herrat.

Yhdistyksellä oli hallussaan sopimuskirjat, jotka oli tehty useamman kuin 450 afrikkalaispäämiehen kanssa, joiden isännyysoikeus, kuten kaikki olivat taipuvaiset tunnustamaan, oli eittämätön, koska maansa heillä oli häiritsemättömän nautinnon, pitkäaikaisen perimisen ja tosi jumalallisen oikeuden voimasta. Omasta vapaasta tahdosta, ilman pakkoa, vaan aineellisesta korvauksesta ja joistakuista muista helpoista ehdoista olivat he siirtäneet täysinvaltius- ja omistusoikeutensa Yhdistykselle. Aika oli tullut, jolloin jo oli kyllin riittävä luku sopimuksia tehty, että nyt saatettiin liittää nuo eri pienoisvaltiot suureksi kokonaiseksi, joka voi esiytyä maailmalle saamaan yleisesti tunnustetuksi oikeutensa hallita ja pitää ne pikkualueet laillisesti ja kansainoikeuden sisällyksen mukaisesti perustetun valtion nimessä.

Yhdysvaltain ulkosuhteiden toimikunta lausuu kertomuksestaan 48:lle kongressille: „Tuskin käy kieltää, että neekeripäämiehillä on oikeus tehdä näitä sopimuksia. Eteväen englantilaisen lakimiehen Travers Twissin sekä yhtä etevän belgialaisen sanomalehti-kirjailijan professori Arntzin taitavat ja perinpohjaiset lausunnot poistavat kaiken epäilyksen, onko Kansainkeskisellä Afrikan Yhdistyksellä kansainoikeuden mukaan laillista oikeutta ottaa vastaan valta näiltä neekeripäämiehiltä ja hallituksilta, jotka vain sitä haluavat Yhdistykselle luovuttaa ja siirtää.“

Käytöllinen kysymys, johon he näköään vastustamattomista syistä vastaavat myöntävästi, on tämä: „Voivatko villien heimojen itsenäiset päämiehet maansa perittyjen tapojen ja muinelmien mukaan luovuttaa yksityisille kansalaisille (henkilöille) koko valtionsa tai osia niistä täydellisine omistusoikeuksineen?“

„Tässä väitteessä lausuttu ja mainittujen tiedemies-ten niin hyvin perustelema oppilause on siinä yhdenmukainen Yhdysvaltain hallituksen mielipiteen kanssa, että jonkin maan valtiailla siihen aikaan, jolloin muut mahtavammat kansakunnat sen löytävät, on oikeus tehdä sopimuksia maansa nautinnosta ja isännyydestä ja että yksityishenkilöt, jotka ovat semmoisessa maassa liittyneet yhteen keskinäiseksi suojaksi taikka itsehallitusta varten, saavat toimia maan asujamien kanssa mitä hyvänsä, joka vain ei loukkaa kansainoikeutta.“

Marraskuussa 1882 Britannian ja Portukalin hallitusten välillä aljettujen ja 25 päivänä helmikuuta 1884 päättyneiden neuvottelujen mukaan tehtiin viimeinen sopimus, jossa Britannian hallitus tunnusti Portukalin alueeksi koko länsiafrikkalaisen rannikon 8° ja 5° 12' välillä eteläistä leveyttä. Tietysti oli siihen luettuna myöskin Ala-Kongo, niin että Yhdistyksen alue tuli kokonaan suljetuksi pois merestä. Sen sopimuksen allekirjoittivat 26 päivänä helmikuuta 1884 Suurbritannian puolesta earli Granville ja Portukalin puolesta senhor Miguel Martins d'Antas.

Earli Granville kuitenkin selitti ennen sopimuksen allekirjoitusta, ett'ei tämä Englannin ja Portukalin sopimus voinut ennen päästä voimaan, kuin muutkin vallat sen hyväksyivät, ja että oli syytä luulla sitä hyväksymistä ei tapahtuvan, joten sopimuksen lopullinen vahvistus itse hallituksissa oli viivästyvä.

Siihen asti oli aluetta, joka oli Englannin mielestä Portukalille annettava, katsottava puolueettomaksi, ja tuo siten tehty sopimus osoittaa perinpohjaista muutosta Britannian politiikissa, sillä koko joukko Englannin ministerejä oli kauemmin kuin puoli vuosisataa jyrkästi eittänyt hyväksyvänsä noita Portukalin vaatimuksia.

Kun Englannin ja Portukalin sopimus julaistiin, panivat Europan vallat, varsinkin Ranska ja Saksa, siihen tehokkaan vastalauseen, ja Englannissakin esiytyivät kaikkien valtiollisten puolueiden miehet yhteisin voimin sitä vastaan, paraastaan pelosta, että semmoiset kaupan rajoitukset, kuin Portukali on pannut toimeen muissa siirtomaissa, olisivat niin rasittavat, että ne tekisivät kaiken kaupan koko Kongon alueella ihan mahdottomaksi.

Tärkeimmän vastalauseen panivat kuitenkin Amerikan Yhdysvallat, tuohon Englannin ja Portukalin sovintoon. Eräälle Kansainkeskisen Yhdistyksen toimikunnan apumiehille, entiselle Belgiassa olleelle Yhdysvaltain lähettiläälle, floridalaiselle kenraali H. S. Sanfordille oli lopulla vuotta 1883 onnistunut sanomalehtien avulla ja läheisen tuttavuutensa kautta eri virastojen kanssa herättää oikeaa julkista mieltymystä Kongon asiaan. Amerikan kansa näytti ilmeisesti unhottaneen, että Liberian vapaavallat olivat sen kansalaisten ihmisystävyydestä perustetut, he kun antoivat omasta kukkarostaan 2,558,987 dollaria, toimittaakseen 18,000:lle sinne siirtolaisina lähetetylle vapaalle afrikkalaiselle mukavan ja miellyttävän kodin. Se valtio, jota Amerikka saattoi rehellisesti ylpeillen katsella, oli nyt 14,300 neliöpeninkulmaa (eli 33,200 neliökilometriä) laaja ja tuloja sillä oli 100,000 dollaria. Amerikka näytti vielä lisäksi unhottaneen, että sen yhden kansalaisen anteliaisuus sekä tohtori Livingstonen etsintä ja pelastus toisen amerikkalaisen anteliaisuuden kautta olivat juuri kääntäneet yleisen huomion Afrikkaan ja että sillä siis oli puoli kunniaa Kongon alueen tutkimisesta, joka nyt oli ylimmillään, koskapahan koko maailman huomio oli siihen kiintynyt. Kun kenraali Sanford nämä tosiasiat huomautti maanmiehillensä ja lausui toivovansa, että heidän ennen niin suuri kauppansa Länsi-Afrikassa oli ehkä uudistuva, silloin ei enää ollut vaikea saada Yhdysvaltain kongressia järkevästi punnitsemaan asiaa, ja tarkan tutkimisen jälkeen hyväksyi Yhdysvaltain senaatti 10 päivänä huhtikuuta 1884 päätöksen, joka valtuutti presidentin tunnustamaan Kansainkeskisen Yhdistyksen hallitsevaksi vallaksi Kongo-joella.

Yhdysvaltain lausuma tunnustus oli uusi syntyminen Yhdistykselle, jonka olemassa oloa monet vastaiset edut ja pyrinnot olivat kuolemalla uhanneet, ja kun Europan vallat noudattivat sitä Yhdysvaltain esimerkkiä, on Yhdistyksen pääsy täysinvaltiasten valtioiden lukuun vahvistettu ja turvattu. Sitä tekoa, amerikkalaisten valtiomiesten hyvin mietityn ratkasun päätöstä, on ulkomailla ankarasti moitittu, samoin kuin myöskin Yhdysvaltain osanottoa siitä suorastaan seuranneeseen Berliinin neuvot-

telukokoukseen Amerikan sanomalehdissä. Olipa suuren tasavallan historiaan kyllin soveltuva, arvokas teko, että se ennen muita rupesi julkisesti tunnustamaan ja edistämään suurta sivistystyötä ja kaupan kehittymistä Afrikassa, ja se oli suuri teko myöskin niiden 7 miljoonan afrikkalaisen vastaisen menestyksen tähden, jotka ovat asumassa ja elämässä sen aluepiirissä.

Britannialaiset kauppakammarit, varsinkin Manchesterin, Liverpoolin ja Glasgowin, vastustivat jyrkästi tuota Portukalin kanssa tehtyä sopimusta; vaan vaikka kauppiaspiirit ja kansa yleensä pontevimmasti vastustivat asiaa, on tuskin luultavaa, että Englannissa olisi voitu millään tavalla estää tuon sopimuksen painamasta tehokkaasti sulkevaa sinettiä kaikille Kongo-maassa tehtäville yrityksille, ell'ei kuninkaallista perustajaa olisi Saksan kansleri ruvennut auttamaan ja Ranskan hallitus suosimaan. Tarvittiin paljon vapaamielisempiä ehtoja houkuttelemaan kauppaa Kongo-maan alueelle kuin mitkään tuon sopimuksen määräykset. Semmoinen sopimus olisi ollut tarpeen, kuin Wienin kongressissa tehtiin 1815, jolloin julistettiin vapaa laivaliike Europan suurilla joilla, Tonavalla ja Reinillä; ja nyt, kun Yhdistys oli satoja täysinvaltiaita pikku valtioita pitkin joen suurinta osaa itseensä sulattanut, kun Ranska oli toisissa paikoissa Kongon varsilla toiminut samalla tavalla ja Portukali pontevasti vaati omakseen suuren afrikkalaisjoen huuhtelemia alueita, nyt oli välttämättömän tarpeellinen valtain esiytyä ja määrätä Kongo-joen varsilla vallitseville hallituksille semmoisia velvollisuuksia, että Ala-Kongolla jo kukoistava kauppa ei vahingoittuisi eikä sortuisi.

7 päivänä kesäkuuta 1884 puhui ruhtinas Bismarck Englannin ja Portukalin sopimusta vastaan ja vastoin kreivi Mynsteriä seuraavalla tavalla:

. . . Vaikkapa sopimuskirjaan pantaisiinkin ne lieventelyt, jotka kuninkaallinen Suurbritannian hallitus on ehdottanut sen suunnitelmassa, niin sitä ei minun luullakseni sittekään kaikkialla eikä kaikin puolin hyväksyttäisi. Portukalin hallitus itsekin näyttää, kuten minulla jo oli kunnia teidän ylhäisyydellenne ilmoittaa 20 päivänä viime kuuta, sille muilta hallituksilta

tulleiden lausuntojen johdosta olevan nyt vakuutettu, että on välttämätön jättää Kongo-asia Kansainkeskisesti järjestettäväksi; se on sentähden saattanut monta hallitusta ajattelemaan neuvottelukokousta.

Jos tämä ajatus saavuttaa Kongon kaupassa osallisten valtaisen suosiota, olemme me mielellämme valmiit nimittämään saksalaisen valtuusmiehen osalliseksi neuvotteluihin.

Me emme kuitenkaan ole taipuvaiset katsomaan sopivaksi neuvottelujen pohjaksi mitään etuoikeuksien myöntämistä millekään Kongon kaupassa osalliselle vallalle. Portugalilla ei meidän mielestämme ole yhtään suurempaa oikeutta Ala-Kongon alueen saantiin kuin millä muulla vallalla hyvänsä, joka siellä kauppaa harjoittaa. Kauppa ja liike ovat siellä tähän asti olleet kaikille kansakunnille yhtä vapaat kaikista rajoituksista.

Keisarillinen majesteetti tuntee olevansa velvollinen Saksan kaupalle säilyttämään nykyisen tilan edut myöskin tulevaisuutta varten ja, jos mahdollista, saada ne vahvistetuksi kaikkien osallisten kansakuntain yhteisellä sopimuksella.

Meillä ei siis ole tilaisuutta myöntää etuoikeuksia portugalilaisille eikä millekään muulle kansakunnalle.

Sama pelko on meilläkin kuin lordi Granvillen vakuutuksen mukaan kaikenkansaisilla kauppiaila, että portugalilaisten virkamiesten toimet vaikuttaisivat hidastuttavasti liikkeeseen.

Juuri sentähden emme me voi olla myötävaikuttamassa, että, jos vieraan kaupan hyväksi tulevien laitoston ylläpitoon välttämättömästi tarvitaan tullitai muita maksuja, niiden laitosten hallitus tai edes johtokaan uskottaisiin portugalilaisille virkamiehille . . .*)

Tähän asti oli Suurbritannia ollut toimeliain kansakunta tutkimisen ja kaupan alalla Afrikassa. Mustien maanosan tutkimisen muistiinpanoista etsimme turhaan muiden kansallisuuksien joukosta semmoista nimeä kuin Livingstone. Hän on kaikkia muita etevämpänä ja korkeampana; hänellä on yht'aikaa kaikkien muiden löytö-

*) Kopioitu asiakirjoista: „Aktenstücke betreffend die Kongo-Frage. Dem Bundesrath und dem Reichstag vorgelegt im April 1885.“ (Kongo-asiaan koskevia asiakirjoja. Liitonneuvostolle ja valtiopäiville esitetyt huhtikuussa 1885.) Tuonempanakin kopioidut asiakirjat ovat otetut Saksan Valokirjasta, mikäli niitä on siinä ollut.

matkailijain paraimmat ominaisuudet, Barthin säännöllinen kestävyys, Moffatin suosio ja rakkaus Afrikkää kohtaan, Rohlfsin yritteliäisyys, Duveyrierin mieltymys maantieteellisiin yksityisasioihin, Burtonin perinpohjainen tarkkuus ja Speken houkutteleva yksinkertaisuus ja lumoava hyväntahtoisuus neekerejä kohtaan; hän on harvinainen kappale ihmis-mosaikkia, todellinen maineen kartuttaja Englannille. Englantilaisen Burtonin rinnalle voi Saksa asettaa Barthin ja Ranska Duveyrierin: Speken rinnalla on saksalainen Rohlf ja ranskalaiuen René Caillie: Cameronin sijasta on Saksalla Nachtigal ja Bakerin sijasta Schweinfurth, vaikka tuskin onkaan kahta suurempaa vastakohtaa kuin nämä viimeinmainitut miehet; Ranskalla on ollut heidän rinnallaan de Compeigne ja de Brazza. Suurbritannia on kuitenkin, paitsi Brucea, Parkia, Clappertonia, Denhamia ja Landerseja, kasvattanut väkevän ja kestäväisen skotlantilaisen Livingstonen.

Länsi-Afrikan kauppaakin on Suurbritannia ennen melkein yksinään harjoittanut. Macgregor Laird on v. 1841 käynyt kauppaa Niger-joella; englantilaiset kauppiaat harjoitivat liikettänsä Gambian ja Roquellen varsilla, Kutarannalla, Lagosissa, Öllyjoella, Gabunissa ja Kabindassa ja Glasgowin, Liverpoolin ja Bristolin kauppataloja edustamassa oli koko joukko asioitsijoita pitkin koko tuota 4,400 kilometrin pituista rannikkoa. Viimme vuosina on kuitenkin englantilaisten kauppiasten välinpitämättömyyden tähden Saksankin toimeliaisuus saanut jalansijaa monessa paikassa, suuria kauppahuoneita, niinkuin Woermannin, on vaurastunut kukoistukseen ja hävittänyt kaikki englantilaiset kauppiaat, joilla oli kauppapaikkoja ja asiামীhiä kymmenittäin. Hampuri ja Bremen karkoittivat niiltä seuduilta Liverpoolin ja Glasgowin. Sentähden oli Saksalla hyvä syy säilytellä ja kateellisesti suojella omia kauppaetujansa, ja samalla Ranska, tukenansa herra de Brazzan pontevuus ja taito, koetti juurtua niin syvälle Gabunin siirtolan tuonpuolisiin eli tietysti niihin seutuihin, jotka se oli asiामीestensä innokkaalla toimeliaisuudella haltuunsa saanut, ett'ei niitä enää käynyt siltä maalta pois riidellä.

Saksan kanslerin ruhtinas Bismarckin valtiollinen

kyky ei ole tavallista laatua. Jotka kulkevat valtioviisus- taidon vanhaa uraa ja noudattavat sen määrättyjä sääntöjä, noita Mackhiavellin perin vanhettuneita ohjeita, he joutuvat hämilleen hänen politiikkinsa lujasta, suorasta ja kestävästä rehellisyydestä ja eksyvät hänen aikomustensa syvällisiin arvoilemisiin, vaikka ne ovat selvinä kirjaimina ja kirjeinä sekä ymmärrettävällä kielellä heidän edes- sänsä. Saksalaiset oppineet olivat tutkineet alueita, joita ei mikään muu valta omaksensa pyytänyt, ja saksalaiset kauppiaat olivat rehellisellä tavalla asettuneet muutamiin paikkoihin länsirannikolle; Saksan nerokkaimmat ja yritteliäimmät pojat olivat yhdistyneet 24 maantieteelliseksi seuraksi, ja afrikkalaisten kauppatalojen sivulle oli Saksaankin perustettu kymmenkunta siirtomaantavarain kaup- patoimistoa. Eräs saksalais-afrikkalainen seura oli jo lähettänyt, Bastianin, Gyssfeldtin Pechuel Loechen, Buchnerin, Poggen, Wissmannin y. m. ja varusteli paraillaan toisten tutkimusmatkailijain lähettämistä. Kaikki ne tosi asiat julaistiin Saksan sanoma- ja viikkolehdistä; ei yhtään liikettä salattu, kaikki oli rehellistä ja peittelemätöntä puhetta, koko maailma sai tiedon Saksan kohtuullisista siirtomaavaltansa laajennuspuuhista.

Ollen suuri valtiomies tunsu ruhtinas Bismarck sen kovan tykytyksen uusaikaisesta saksalaiselämästä. Hän huomasi stetoskoopilla aikansa salaisen taipumuksen myrinän ja teki, sen keksittyään nerollansa järkevän siirtomaavaltioillisen järjestelmän, ihan hätäilemättä, vaikka hänen neronsa piirin ulkopuolella olevat ehkä lienevätkin katsoneet sitä hyvin omituiseksi. Hän on innokas kaikessa, mihin kerran ryhtyy, ja kysyy neuvoa niiltä, jotka sitä kykenevät antamaan. Se on hänen omituisuutensa; ei ole tavallista valtiomiehen kutsua kokoon asiantuntevia taitomiehiä neuvottelemaan paraita keinoja. Voermann ja Meier kutsuttiin Hampurista ja Bremenistä ruhtinaan luo Friedrichsruheen. Heiltä ruhtinas Bismarck kaiken omistuskäyvänsä hankki lyhyessä ajassa niin perinpohjaiset tiedot vähän tunnetuista Länsi-Afrikan seuduista, että minä uskallan sanoa tuskin kellään ulkoasiain ministerillä olleen koskaan semmoisia tietoja.

13 päivänä syyskuuta 1884 kirjoittaa ruhtinas Bis-

marck Berliinissä olevalle Ranskan lähettiläälle parooni de Courcelille:

Niinkuin Ranska, on Saksankin hallitus hyvántahtoisuudella kohteleva belgialaisia yrityksiä Kongolla, koska molemmat hallitukset haluavat turvata alammaisilleen kaupanvapautta tulevan Kongo-valtion koko alueella sekä niissä paikoissa, jotka Ranskalta ovat sen joen varrella ja jotka se aikoo asettaa saman vapaa-mielisen järjestelmän alaiseksi, kuin perustettavalta valtioltakin odotellaan. Nämä edut säilyisivät ja olisivat annettavat Saksan alammaisille, jos Ranska pääsisi käyttämään sille Belgian kuninkaan myöntämää etuoikeutta ostaa Kongo yhdistyksen hankkimia aloja, jos ne myötäväksi tulisivat.

Minun on tässä huomautettava, että Kansainkeskinen Yhdistys, tietämättä Englannin ja Portukalin sopimuksen jälkeen mitään muuta keinoa päästä sen seurauksista oli 57 päivää myöhemmin eli 23 päivänä huhtikuuta 1884 tehnyt Ranskan kanssa sopimuksen, johon oli liitetty kartta ja joka sanasta sanaan oli tällöinen:

Kansainkeskinen Kongon Yhdistys selittää julkisesti vapaiden asemain ja piirikuntain nimessä, jotka se on perustanut Kongon varrelle ja Niadi Kwilun laaksoon, ett'ei se ole niitä luovutettava millekään vallalle, niiden erityisten sopimusten tähden, jotka lienee tehty Ranskan ja Yhdistyksen välillä rajojen määräämistä ja niiden kunkin toiminnan ehtojen suunnittelua varten. Sen sijaan Yhdistys antaakseen Ranskalle uuden todistuksen Yhdistyksessä vallitsevasta ystävällisyydestä, myöntää sille oston etuoikeuden, jos Seuran jolloinkulloin täytyisi aavistamattomista syistä muuttaa alueensa rahaksi.

Strauch.

Ministeripresidentti Jules Ferry vastasi semmoisella tavalla, joka Ranskan kerrassaan velvoitti pitämään arvossa Yhdistyksen aluetta.

Ruhtinas Bismarck kirjoittaa edelleen parooni de Courcelille:

Ajatusten vaihto, jota minulla on ollut kunnia harjoittaa

teidän ylhäisyytenne kanssa, todistaa, että molemmat hallitukset yhtä hartaasti toivovat saattaa Kongon ja Nigerin purjehdusta varten käytäntöön ne perusaatteet, jotka Wienin kongressi oli hyväksynyt turvatakseen laivaliikettä muutamilla kansainkeskisillä joilla ja joita sittemmin on sovitettu Tonavaan.

Europaa kaupan luonnonmukaisen kehityksen turvaamiseksi Afrikassa olisi samalla hyödyllinen sopia muotoasioista; joiden noudattaminen olisi tarpeen, että uusia alueen omistuksia Afrikan rannoilla katsottaisiin lailliseksi.

Minä pyydän teidän ylhäisyyttäenne ehdottamaan tasavaltane hallitukselle, että meidän mielipiteemme yhtäläisyys näistä kohdista vahvistettaisiin kirjallisesti ja lähetettäisiin kutsumus muille Afrikan kaupassa osallisille hallituksille lausumaan asiaa varten kokoon kutsuttavassa neuvottelussa ajatuksensa näistä kahden vallan välillä sovitusta kohdista.

von Bismarck.

Vastauksessaan tähän ilmoitukseen sanoo Ranskan lähettiläs parooni de Courcel: että hän ei ole jättänyt hallituksellensa ilmoittamatta ruhtinas Bismarckin kirjoitusta, jossa oli kerrottuna pääkohdat heidän neuvotteluunsa Varzinissa. Ranskan hallitus on siinä yksimielinen Saksan keisarikunnan hallituksen kanssa, että on toivottava molemminpuolista sovintoa alueiden rajoista Länsi-Afrikan rannalla, varsinkin missä Saksan ja Ranskan alueet sattuvat yhteen. Se myöskin tunnustaa, että näiden molempien hallitusten sopiminen koskee Afrikan kaupalle hyvin tärkeihin perusaatteihin, ja niistä ovat tärkeimmät ne, joiden mukaan on suunnittava kaupanvapaus Kongon alueella. Se myöskin yhtyy siihen aikeeseen, että, kun Kansainkeskinen Afrikan Yhdistys on, perustettuaan joukon asemia Kongon varsille, sanonut olevansa valmis hyväksymään sen perusaatteen koko aluetta varten, jolla sillä on oikeuksia, myöskin Ranska myöntää kaupanvapauden niissä paikoissa, jotka sillä jo ovat tai jotka se vast'edes hankkii Kongon varsilta, ja huomauttaa, että Ranska vielä mielellään julistaisi tahtovansa pitää ylläkin sitä vapautta, jos sille tulisi tilaisuus saada hyötyä ruhtinaan mainitsemasta toimenpiteestä, joka sille vakuuttaa

etuoikeuden ostaa Kansainkeskisen Yhdistyksen hankkimat alueet, jos ne milloin myödään. Se määrittelee kaupanvapauden vapaaksi pääsyksi kaikille lipuille, sekä kaikkien yksinkaupan-oikeuksien ja erotusten kielloksi, jota vastoin ei ole kielletty semmoisten maksujen ottoa, jotka tulevat kaupalle hyödyllisten menojen korvaukseksi. Parooni de Courcel kirjoittaa vielä, että vaikka Ranska myöntääkin nämä kauppayrityksille hyödylliset edut Kongon alueelle, se ei tahdo niitä Gabunissa, Guineassa tai Senegalissa toimeen pantavaksi, vaan ainoastaan Kongolla ja Nigerillä. Ranskan hallitus, sanotaan sitte, yhtyy myöskin muihin ruhtinas Bismarckin lausumiin mielipiteihin ja herra Jules Ferry on valmis sopimaan ruhtinaan kanssa kutsumuksen lähettämisestä muille Afrikan kaupassa osallisille hallituksille saapumaan neuvottelukokoukseen jonka tulisi neuvotella Ranskan ja Saksan yhteisesti asettamista säännöistä.

2 päivänä lokakuuta lähettää parooni de Courcel ruhtinas Bismarckin kirjoitukseen seuraavan vastauksen:

Rakas Ruhtinas!

Minä olen kiireimmiten antanut hallitukselleni tiedon teidän ilmoituksessanne 30 päivänä syyskuuta esitetystä mielipiteistä, erityisten, Länsi-Afrikan kaupassa osallisten kansakuntain edustajien Berliiniin kutsuttavasta neuvottelukokouksesta. Tasavallan hallitus käskee minua ilmoittamaan teille olevansa tyytyväinen teidän ehdotuksiinne kokouksen avaus-ajasta ja kutsuessa noudatettavista asioista.

Herra Jules Ferryn mielipide on niinkuin teidänkin, että, paitsi Ranskaa ja Saksaa, on ensi sijassa neuvotteluun osalliseksi tuleva Suurbritannia, Alankomaat, Espanja, Portukali, Belgia ja Pohjois-Amerikan Yhdysvallat. Samoin on sillä myöskin sama mieli kuin teillä, että neuvottelukokouksen päätöksien saattamiseksi yleisesti hyväksytyiksi olisi myöhemmin kutsuttava kaikki suurvallat ja Skandinavian valtiot neuvotteluun osallisiksi.

Alph. de Courcel.

Tämän mukaan lähetettiin kutsurukset seuraaville

hallituksille, ja 15 päivänä marraskuuta 1884 olivat seuraavat neuvotteluun osallisiksi oikeutetut valtuusmiehet koolla Berliinissä:

Saksan valtakunnan puolesta:

Otto ruhtinas von Bismarck, Preussin valtioministeristön presidentti, valtakunnan kansleri;

Paul kreivi von Hatzfeldt, valtioministeri ja valtiosihteeri ulkoasiain virastossa;

August Busch, tod. sal. lähettineuvos ja ala-valtiosihteeri ulkoasiain virastossa;

Heinrich von Kusserow, sal. lähettineuvos ulkoasiain virastossa.

Itävalta-Unkarin monarkian puolesta:

Emerich kreivi Széchényi von Sárvári Felső-Vidék, kammariherra ja tod. salaneuvos, ylimääräinen ja valtuutettu lähettiläs.

Belgian kuningaskunnan puolesta:

Gabriel August Kreivi van der Straeten Ponthoz, ylimääräinen lähettiläs ja valtuutettu ministeri.

Tanskan kuningaskunnan puolesta:

August parooni Lambermont, valtioministeri, ylimääräinen lähettiläs ja valtuutettu ministeri.

Espanjan kuningaskunnan puolesta:

Emil von Vind, kammariherra, ylimääräinen lähettiläs ja valtuutettu ministeri.

Amerikan Yhdysvaltain puolesta:

Don Francisco Merry y Colom kreivi von Benomar, ylimääräinen lähettiläs ja valtuutettu ministeri.

John A. Kasson, Amerikan Yhdysvaltain ylimääräinen lähettiläs ja valtuutettu ministeri;

Henry S. Sandford, entinen ministeri.

Ranskan tasavallan puolesta:

Alphonse parooni de Courcel, ylimääräinen ja valtuutettu lähettiläs.

Suurbritannian ja Irlan- nin kuningaskunnan puolesta:	Sir Edward Baldwin Malet, ylimää- räinen ja valtuutettu lähettiläs.
Italian kuningaskunnan puolesta:	Edvard kreivi von Launay, ylimää- räinen ja valtuutettu lähettiläs.
Alankomaiden kuningas- kunnan puolesta:	Friedrich Philip junkkeri van der Hoeven, ylimääräinen lähettiläs ja valtuutettu ministeri.
Portukalin kuningaskun- nan puolesta:	Da Serra Gomes markiisi von Pena- fiel, kuningaskunnan pari, yli- määräinen lähettiläs ja valtuutet- tettu ministeri;
Venäjän keisarikunnan puolesta:	Anton von Serpa Pimentel, valtio- neuvos ja kuningaskunnan pari.
Ruotsin ja Norjan ku- ningaskunnan puoles- ta:	Peter kreivi Kapnist, salaneuvos, ylimääräinen lähettiläs ja valtuu- tettu ministeri.
Turkinmaan puolesta:	Gillis parooni Bildt, kenraaliluut- nantti, ylimääräinen lähettiläs ja valtuutettu ministeri.
	Mehemed Said pasha, visiiri, varsi- nainen ja valtuutettu lähettiläs.

Näiden ylhäisten ja mahtavain virkamiesten sivulle oli asetettu muita valituita ja asiantuntijoita, joita joko hallitukset tai valtuutetut itse olivat nimittäneet:

Saksan edustajilla oli apuna	Adolph Woermann.
Ranskan lähettiläällä „ „	Dubuisson.
	Engelhardt.
	Toht. Ballay.
Englannin lähettiläällä „ „	Robert H. Meade.
	Henry Percy Anderson.
	Hemming.
	W. E. Crowe.
Italian lähettiläällä „ „	Kreivi Christoforo Negri.
	Senaattori Montegazza.
Espanjan lähettiläällä „ „	Översti Coello y Dusada,
	Espanjan afrikkalaisseuran presidentti.

Hollannin lähettiläällä oli apuna	A. D. Bloeme, Banana-Pointista Kongon varrelta.
Portukalin edustajilla „ „	Luciano Cordeiro.
Belgian lähettiläällä „ „	Kapteeni Carlos du Bocage.
	Översti Strauch.
	Emile Banning.
Amerikan valtuusmiehillä „	Tämän kirjan kirjoittaja, teknillisenä neuvonantajana.

Neuvottelukokouksen sihteereinä olivat herrat Rindre Ranskan lähetystöstä, kreivi Wilhelm von Bismarck ja varakonsuli tohtori Schmidt.

Istunnot pidettiin Saksan valtakunnan kanslerin palatsissa Wilhelminkadun varrella samassa salissa, kuin Berliinin kongressi oli neuvotellut 1878.

Kun kaikki jäsenet olivat iltapäivällä 15 päivänä marraskuuta koossa, avasi ruhtinas Bismarck istunnon lausuen lyhyessä puheessaan konferensin kokoutuneen ratkasemaan kolmea pääasiaa:

- 1) Vapaata laivaliikettä ja kaupanvapautta Kongolla;
- 2) Vapaata laivaliikettä Nigerillä, ja
- 3) Noudatettavia muotoasioita, joilla vast'edes voitaisiin laillisesti hankkia omakseen alueita Afrikan mantelella.

Edward Malet vastasi yhtyvänsä ruhtinaan ihmisystävällisiin mielipiteihin ja hyväksyvänsä mainitut kolme kohtaa keskusteltavaksi. Hänen hallituksensa tahtoo kaupanvapauden perusaatteita saada laajennetuksi Nigerillä, vaan panee kuitenkin ehdoksi, ett'ei niiden perusaatteiden toimeenpanon valvomista anneta millekään kansainkeskiselle yhdistykselle, koska se on Suurbritannian velvollisuus ja etuoikeus, se valta kun on tärkein niistä, vaikk'ei tosin ainoa, joilla on alueita Ala-Nigerin varsilla.

Että saataisiin yhtäjaksoinen kuva istuntojen tärkeimmistä tapauksista, liitän tähän lyhyen päiväkirjan tahtumista, joista lopullinen selvitys seurasi. *)

19 päivä marraskuuta. Portukali selittää hyväksyvänsä kaupanvapauden perusaatteen.

*) Vertaa liitettä.

Kreivi de Launay selittää suostuvansa vapaan kaupan ja vapaan laivaliikkeen perusaatteihin.

Amerikan lähettiläs pitää puheen niiden perusaatteiden mukaisesti, joita varten kokous on kutsuttu; hän puhuu imarteluja tämän kirjan tekijälle ja ilmoittaa virkaveljilleen, että hänet on nimitetty Yhdysvaltain teknilliseksi edustajaksi.

Toimikunta on nimitettävä sen alueen rajain ja laajuuden määräämistä varten Länsi-Afrikassa, jossa vapaata kauppaa on suvaittava.

Valtuutetut ovat kutsutut pitoihin ulkoasiain valtiosihteerin kreivi Hatzfeldtin luo.

20 päivä marraskuuta. Toimikunta, jossa on valtuutettuja ja valituita, neuvottelee Kongon alueen määrittämisestä. Oli kummallista vastahakoisuutta puhumaan, ikäänkuin nyt olisi ollut tekeillä suuri valtiollinen suunnitelma. Viimein selitteli herra Banning lyhykäisesti, että Kongon alue merkitsee sitä alaa, josta Kongo johtaa pois veden. Överstí Strauch yhtyi herra Banningin huomautuksiin. Sitte kysyttiin minulta, joka olin lähinnä valittujen luettelossa, ja minä pidin vastaukseksi pitkänlaisen puheen (katso liitettä), esittäen vapaalle kauppa-alueelle 380 Englannin peninkulman levyistä kauppasuistoa, Logejoen suusta 2° 30' kohdalle eteläistä leveyttä, ja jäsenille aivan odottamattomasti myöskin viittasin, että olisi viisainta ulottaa sama kaupan vapaus poikki Afrikan yhden asteen päähän merenrannasta 5° kohdalta pohjoista leveyttä aina Ala-Sambesin toiseen rantaan asti. Herra Anderson, Englannin ulkoasiain virastosta, vahvisti minun huomautukseni vapaan pääsyn leveydestä Kongon kauppa-alueelle. Herra de Bloeme myöskin Hollannin nimessä lämpimästi kannatti ehdotusta. Portukalin valitut tahtovat supistaa vapaata pääsyä ainoastaan joen suuhun. Tohtori Ballay selitteli, että tie kauppa-alueelle olisi rajoitettava Stanley-Poolin alapuolisiin Kongon sivujokiin, joten se tulisi suusta ainoastaan 20 peninkulmaa leveäksi.

24 päivä marraskuuta. Toimikunta hyväksyy viimein vapaan rannikon eli kauppa-alueen suun, niinkuin herrat Anderson, de Bloeme ja minä ehdotimme, ja päättää, että sama kaupanvapaus olisi ulotettava aina Indian-

mereen saakka, ottaen asianmukainen vaari nykyisistä täysin vallan oikeuksista itärannalla.

Herra de Bloeme piti miellyttävän puheen hollantilaisten kaupasta Kongolla ja herra Woermann ilmoitteli tarkemmin kaupan luonnetta ja laajuutta länsirannikolla.

Iltasilla olin minä ruhtinas Bismarckin luona pidoissa. Minä iloitsen tämän suuren miehen näkemisestä, mutta vielä enemmän siitä, että hän on saavuttanut suuruutensa yksinomaan rehellisyydellään, jota ei himmennä vähinkään vääryyden tai petollisuuden merkki.

30 päivä marraskuuta. Yksimielisesti päätettiin kaupanvapaus koko äsken määritellyllä Kongon alueella. (Katso selitystä liitteestä.)

Minä puhuin uskonnollisista ja lähetystoimista Kongon alueella.

3 päivä joulukuuta. Erityinen alavaliokunta jatkoi keskustelua laivaliike-kirjasta. Edellisenä päivänä selitti herra Edward Malet Englannin puolesta: „Suurbritannia sitoutuu samalla tavalla suojelemaan kaikenkansaisia kauppiaita ja ulkomaalaisia, jotka kauppaa harjoittavat sen vallassa tai suojeluksessa olevissa Niger-joen osissa, kuin jos he olisivat sen omia alammaisia, aina olettaen, että ne kauppiaat tottelevat määräyksiä, jotka siitä ovat säädetyt tai vast'edes säädetään.“

Herra Wm. H. Tisdell läksi Yhdysvaltain hallituksen asioille Kongolle, ottamaan selkoa, mitä etua siellä ehkä olisi Amerikan kaupalle.

13 päivä joulukuuta. Neuvottelukokouksen suuri toimikunta hyväksyi Kongon ja Nigerin purjehduskirjan.

17 päivä joulukuuta. 8 päivänä marraskuuta on Saksa tunnustanut Kansainkeskisen Yhdistyksen, ja tänään herra Edward Malet teki Suurbritannian puolesta samoin ja melkein samoilla ehdoilla kuin Saksa. Raja-asiaan tietysti ei kosketa, kunnes saadaan aikaan sopimus Ranskan ja Portukalin kanssa.

18 päivä joulukuuta. Tänään olivat koolla kaikki valtuutetut ja purjehduskirja hyväksyttiin istunnossa sekä Kongoa että Nigeriä varten.

19 päivä joulukuuta. Italia on tänään allekirjoittanut

sopimuksen översti Strauchin kanssa ja tunnustanut Kansainkeskisen Yhdistyksen.

Italia ehdotti neuvottelussa kohtuuden pakollista toimeenpanoa Kongolla, vaan sitä pontevimmasti vastustivat Saksa ja Hollanti. Parooni de Courcel teki vastaehdotuksen, joka ennemmin hyväksyttäneen kuin tuo toinen.

22 päivä joulukuuta. Toimikunta keskusteli väkijuomain kaupan ehdotusta ja hyväksyi sen.

23 päivä joulukuuta. Neuvottelukokous hyväksyi toimikunnan päätöksen väkijuomain kaupasta, mutta lisäsi siihen, että sen väärinkäytön estämiseksi tehtäviä toimenpiteitä ei ole katsottava jo hyväksytyjen vapaakaupan perusaatteiden rikokseksi. Sitte jätettiin istunnot tammi-kuun 5 päivään asti.

24 päivä joulukuuta. Itävalta tunnustaa Kansainkeskisen Yhdistyksen lipun ystävällisen valtion lipuksi samoilla ehdoilla kuin Saksa ja samanlaisilla konsulien tuomiovallan oletuksilla kuin Englanti ja Italia.

Yhdistyksen valtiolliset edustajat neuvottelevat Pariisissa liiton teosta Ranskan kanssa.

5 päivä tammikuuta 1885. Neuvottelukokous ryhtyi tänään uudestaan työhön ja keskusteli herrojèn E. B. Maletin ja John A. Kassonin tekemiä, orjankauppaan koskevia ehdotuksia. Molemmat ehdotukset yhdistettiin ja tulee niistä eri selitys.

6 päivä tammikuuta. Valtuutetut saivat täänpäiväisessä istunnossa niiden muotoasiain suunnittelun, joita on noudatettava uusia alueita omistaessa Afrikan rannoilla. Saadakseen hyväksymystä ja hankinnan tunnustusta lailiseksi on siitä samaan aikaan ilmoitettava kaikille allekirjoittaneille valloille; suunnitelma panee myöskin omistavan vallan velvollisuudeksi ja oikeudeksi panna toimeen ja saada lainkäyttö, kyllin riittävä sekä pitämään yllä rauhaa että tuottamaan kunnioitusta hankituille oikeuksille sekä kunkin eri tapauksen asianhaaran mukaan niille ehdoille, joilla kaupan ja kauttakulun vapaus on saatu.

7 päivä tammikuuta. Orjankaupan kielto Kongon alueella hyväksyttiin neuvottelussa. Siinä sanotaan: „Ne vallat, joilla on sovittuun Kongon alaan kuuluvilla alueilla täysin vallan oikeuksia taikka nyt tai vast'edes jotakin

vaikutusvaltaa, julistavat täten, että ne alueet eivät saa olla minkäänrotuisten orjien kauppamarkkinoina eikä kulutienä. Jokainen näistä valloista sitoutuu kaikilla käytettävänänsä olevilla keinoilla hävittämään sitä kauppaa ja rankasemaan sen harjoittajia.“

Suuri joukko Reininmaan ja Westfalin herroja piti minulle juhlapäivälliset Kölnissä; he saivat kuulla minulta esitelmän Kongon alueella kaupalle tarjoutuvista eduista.

8 päivä tammikuuta. Tänä iltana pidin Frankfurtissa erittäin innostuneelle yleisölle esitelmän Keski-Afrikasta ja mitä etua luultavasti oli tuleva Europalle neuvottelukokouksen töistä. Saksan vanhin maantieteellinen seura antoi minulle kunniakirjan ja toisen antoi ruhtinas Hohenlohe-Langenburg Saksan siirtomaaseuran puolesta.

9 päivä tammikuuta. Tänään pidin esitelmän Wiesbadissa, jossa minun kunniakseni oli juhlapäivälliset.

Valtuutetut keskustelivat alueiden hankinnassa noudatettavista muotoasioista, ja asia jäi monta päivää myöhemmäksi, paraastaan siitä syystä, ett'ei herra E. Malet ollut saanut mitään lopullisia ohjeita mainitusta asiasta Englannin ulkoasiain virastolta.

19 päivä tammikuuta. Ruhtinas Bismarck oli kutsunut valtuutetut ja muut edustajat palatsiinsa juhlapäivällisille. Huomiota niissä pidoissa ansaitsevat muotiin päässeet, suurella taidolla tehdyt ruokalistat, joissa kuvina on Kongon ja muun Afrikan maisemia.

28 päivä tammikuuta. Pitkän viivytyksen jälkeen selvitettiin länsiafrikkalaisen neuvottelukokouksen ohjelman kolmas kohta eli jonkin Afrikan rannikon osan haltuunottamiseen tarpeelliset pääehdot.

31 päivä tammikuuta. Virallinen kertomus myöhemmin tapahtuvissa alueenomituksissa noudatettavista määräyksistä hyväksyttiin kokouksen täysistunnossa.

5 päivä helmikuuta. Ranska teki tänään Pariisissa Kansainkeskisen Yhdistyksen kanssa liiton, jossa kummankin vallan alueiden rajat määrättiin seuraavasti: Pohjoisessa Tshiloango-joki, sitte sen lähteiltä lähelle Manjangaa, pitkin Kongo-jokea ylöspäin Stanley-Poolin keskitse ja Ylä-Kongoa pitkin aina Likonan suvantoon asti. Ranska katsoo yhdistyksen lippua ystävällisen valtion lipuksi, ja tasavallan hallitus tekee, mitä suinkin voi, ys-

tävällisen sopimuksen aikaan saamiseksi Portukalin ja Yhdistyksen välillä.

6 päivä helmikuuta. Venäjä julkisesti tänään tunnusti Kongon Kansainkeskisen Yhdistyksen ja allekirjoitti sen presidentin kanssa tehdyn sopimuksen.

10 päivä helmikuuta. Ruotsi tunnusti yhdistyksen ja allekirjoitti sen kanssa sopimuksen.

13 päivä helmikuuta. Täänpäiväisessä istunnossa keskusteltiin yleistä loppupäätöstä. Herra Kasson puhui Yhdysvaltain puolesta, vastustaen ehdotusta, että se tehtäisiin liiton muotoon.

14 päivä helmikuuta. Toimikunta kokoutui tänään neuvottelemaan puoluettomuusasiasta.

15 päivä helmikuuta. Viimmeinkin on Portukalin ja Yhdistyksen välillä allekirjoitettu rajasopimus, jonka mukaan Portukali saa koko Kongon etelä- eli vasemman rannan merestä aina Uango-Ango-puroon asti. Alueiden rajalinja juoksee etelään päin sen puron suun kautta Nokkin tasalle ja sitte itään päin Kwa-jokeen eli Kuangoon asti. Merenrannalla Kongon pohjoispuolella alkaa Portukalin alue pienestä joesta Cabo-Lombon eli Red-Pointin läheltä ja jatkuu pitkin rantaa Massabeen. Sisämaahan päin ulottuu se alue, Yhdistykselle luovutetun alueen ympäröimänä, noin 52 kilometriä pitkälle.

Kansainkeskinen Yhdistys on näillä Ranskan ja Portukalin kanssa tehdyillä sopimuksilla saanut kaistaleen merenrantaa, Banana-Pointista Cabo-Lomboon eli 33 kilometrin matkan sekä koko Kongon pohjoisen eli oikean rannan aina Ntombo-Matakan koskille asti, 4½ kilometriä ylemmäksi Manjangan asemaa, ynnä sisämaan Tshiloango-jokeen asti. Etelä- eli vasemmalla rannalla alkaa Yhdistyksen alue Uango-Ango-purosta ja päättyy Bangweoljärveen. Sisämaahan päin käy raja Uango-Ango-puron suusta etelää kohti Nokkin tasalle, sitte itään päin yhtä suuntaa Kwan eli Kuangon kanssa ja viimein Kwata myöten ylöspäin 6° tasalle eteläistä leveyttä, josta se jatkuu pitkin Lubilash-jokea ylöspäin aina Sambesin ja Kongon vedenjakajaan asti sekä sitte sitä myöten Bangweoljärven itäpäästä vie linja Tanganjika-järvelle, juoksee pitkin sen länsirantaa Rusisi-joen suuhun, kääntyy sitä pitkin ylöspäin 30° kohdalle itäistä leveyttä, Niilin ja Kon-

gon vedenjakajaa myöten, sitte länteen päin 17° kohdalle itäistä leveyttä ja viimein sitä puolenpäivän-piiriä myöten etelään päin Likonan suvantoon.

19 päivä helmikuuta. Toimikunta keskusteli tänään Ranskan ehdottamaa puoluettomuusasiaa.

21 päivä helmikuuta. Puoluettomuusasia hyväksyttiin ja parooni Lambermontin kertomus loppukirjasta luettiin.

23 päivä helmikuuta. Belgia on julkisesti tunnustanut Kansainkeskisen Yhdistyksen ja tänään allekirjoittanut sopimuksen; Tanska on myöskin sopimuksella tunnustanut uuden Kongo-valtion.

Tohtori Busch, virkaatekevä varapresidentti, ilmoitti kokoukselle, että melkein kaikki koossa olevat vallat olivat tehneet sopimuksia Kansainkeskisen Yhdistyksen tunnustamisesta, lausuen itse siitä suuresti iloitsevana ja myöskin Saksan hallituksen lämpimimmästi suosivan kuninkas Leopold II:sen yleviä pyynnöitä, jotka olivat niin loistavasti menestyneet. Läsneä olevat edustajat lausuivat yhtyvänsä niihin sanoihin ja panettivat protokollaan samanlaisia Belgian kuninkaan suuren työn hyväksymisiä. (Katso liitettä.)

26 päivä helmikuuta. Tänään oli neuvottelukokouksen viimeinen täysistunto. Ruhtinas Bismarck oli esmiehenä ja lopetti asianmukaisella tavalla nyt ratkaistuja, tärkeitä asioita selvittelemään kutsuttujen valtain edustajien neuvottelut. Pergamentille kirjoitetun päätöskirjan allekirjoittivat 19 valtuusmiestä, jotka edustivat 14:ää Europan valtaa. Sitte nousi ruhtinas Bismarck seisomaan, esitti jäsenille Kansainkeskisen Yhdistyksen presidentin översti Strauchin ja huomautti, että hän oli Yhdistyksen nimessä eli Kongo-valtion, joksi se nyt oli tunnustettu, hyväksynyt ja allekirjoittanut länsiafrikkalaisen neuvottelukokouksen päätöskirjan. Lyhykäisesti kerrottuaan vielä, mitä tämä ylhäinen valtiomies-joukko oli saanut tehdyksi, lopetti hän keisarin nimessä kokouksen, kiittäen kaikkia valtuutettuja.

Kreivi de Launay, valtuutettujen vanhin vastasi arvokasten virkaveljiensä puolesta kiitokseen, lausuen neu-

vottelun menestyksen suuressa määrässä riippuneen Saksan valtakunnan kanslerin harrastuksesta.

Minun omat huomautukseni neuvottelukokouksen töistä olkoot vain lyhyet. Kaksi Europan valtaa sai parastaan parooni de Courcelin sukkeluuden ja taitavuuden kautta sekä ruhtinas Bismarckin myötävaikutuksella noista pitkistä ja ahkeroista neuvotteluista suunnattomat alueet uusia siirtomaita.

Ranskalla on nyt laajuudesta huomattava ala Länsi-Afriikkaa, joka alue on kasvikunnan tuotteiltaan parasten kuumain seutujen vertainen, rikas metalleista ja vast'edes tärkeä kauppaseutu.

Se on 257,000 neliöpeninkulmaa laaja eli yhtä suuri kuin Englanti ja Ranska yhteensä; idän puolella on sillä 8,000 kilometrin matka Kongon rantaa ja lännessä lähes 1,200 kilometriä Atlantinmeren rannikkoa. Sen sisällä on kahdeksan laajaa jokilaaksoa, ja koko tuolla 90 miljoonan hehtaarin alalla ei ole ainoatakaan aivan arvoton paikkaa.

Portukali sai noista neuvotteluista rannikkoa 1,500 kilometrin pituudelta ja 351,500 neliöpeninkulmaa laajan alueen eli suuremman kuin Ranska, Belgia, Hollanti ja Suurbritannia yhteensä. Sen joenrannikko Ala-Kongolla on 157 kilometriä pitkä. Etelässä on sillä alueella terveellisiä laidunmaita, pohjoisessa öljyä ja kautsua tuottavia metsiä, koillisessa metalliseutuja ja itärajalla arvokkaita peltomaita. Jos Portukalin oma väestö luetaan yhteen sen afrikkalaisen siirtomaan neekerien kanssa, niin jokainen Portukalin alammainen, sekä valkoinen että musta, saisi kuitenkin $32\frac{3}{4}$ acra. Portukalin oma ja siirtomaiden kaikenväriäinen väestö on nyt 8,300,000 henkeä; maata sillä on Afrikassa, Aasiassa ja merissä 741,343 neliöpeninkulmaa eli 474,500,000 acra, joten jokaiselle riittäisi 57 acra. Sitä vastoin Suurbritannia, vaikka sillä onkin suunnaton ala maata, 5,056 miljoonaa acra, voisi 249 miljoonalle alammaiselleen antaa ainoastaan $20\frac{1}{4}$ acra kullekin.

Kansainkeskinen Yhdistys antoi maata, johon sillä olisi ollut oikeus, 60,366 neliöpeninkulmaa Ranskalle ja 45,400 neliöpeninkulmaa Portukalille ja sai korvaukseksi

600 neliöpeninkulmaa pohjoista rannikkoa Boman ja meren väliltä, jota paitsi kaksi mahtavaa naapuria rehellisesti tunnusti sen oikeudet muissa piirikunnissa.

Ovatpa molemmat mainitut vallat kuitenkin yleensä asianmukaisesti ottaneet lukuun koko maailman mielipiteen, sillä Yhdistyksen niille luovuttamat alueet on jätetty vapaakaupan omiksi. Nämä piirit ynnä Yhdistyksen omiksi tunnustetut, jotka alkuaankin olivat vapaakaupalle aiotut, ja ne seudut, joita ei mikään valta ole vaatinut omakseen, vaan joissa on samoja vapaakaupan perusaatteita noudatettava, ne kaikki yhteensä ovat 1,600,000 neliöpeninkulmaa laajat, ja koko tällä allalla on Yhdysvaltain ja joen varrelle juurtuneiden Europan valtain täydellisestä yksimielisyydestä kaikkialla turvattuna suurin vapaus kaupalle. Asianmukaisesti varteen ottamalla Portukalin ja Sansibarin täysvallan oikeudet ulottuu tämä vapaakaupan alue poikki Afrikan aina 1 astetta lähelle itärantaa, joten vapaa kauppa-alue tulee vielä suuremmaksi, 2,400,000 neliöpeninkulmaksi.

Epäilijät ehkä tästä suuresta alueesta, josta niin yleensä kehitetään, että se on kokonaan jätetty vapaan kehityksen ja vapaan kaupan haltuun, sanovat, että nuo edut ovat ainoastaan tulevaisuutta varten, koskapahan koko alueen piirissä nyt ei ole yhtään kauppiasta, jolle noista vapaamielisistä lahjoista voisi olla hyötyä. Se on kyllä totta, mutta Afrikan joutuminen Europan valtain haltuun edistyi niin ripeästi, että siihen vähään katsoen, mitä vielä rannoilla oli omistamatta, on toki jotakin, että niin suuri osa Afrikkaa on ennen sen kokonaan umpeen sulkeamista suojeltu kaikenlaisilta mahdollisilta kauppayrityksiltä.

Ihmisyystävät ajattelevat järkevästi kyllä tähän tapaan: „Afrikkaa jo nyt yleensä sanotaan maailman epäterveellisimmäksi mantereeksi; ihmiset yleensä pelkäävät sen ilmanlaatua. Vasta nykyaikoina on sisämaata tutkittu, joka on jotenkin tuntematon muille kuin ani, harvoille maantieteilijöille. Jos Europan vallat saavat anastaa manteren rannikot ylt'ympäri ja panna toimeen erilaiset korkeat tullitaksansa, niin on ainiaaksi estetty kaupanharjoittajat edes koettamastakaan levittää toimeliaisuut-

tansa mihinkään sisämaan osaan. Jos me saamme näille hedelmällisille, luonnostaan tuotteliaille aloille taatuksi suuremmat etuoikeudet ja täydellisen vapauden kaikesta rasituksesta, silloin ehkä muutamat rohkeat ja yritteliäät miehet uskaltavat tunkeutua sisämaahan, ja heidän menestyksensä kiihottaa muita, kunnes koko manner tulee korotetuksi pois raakuuden ja tuottamattomuuden tilasta."

Nämä ihmisystävälliset toiveet ovat toteutuneet. Seikkailuihin uskaltava kauppias on joka taholla turvattu ryöstöä, sortoa, kiusaa ja harmia vastaan, ja hänen konsulliansa, hänen hallituksensa edustajalla, on lainkäyttövalta hänen ja hänen omaisuutensa suhteen. Vapaan kauppa-valtakunnan suulle on komisarjus asettava virkaveljineen olemaan aina läsnä suojelemassa kauppiaan etuja. Ne virkamiehet ovat Kansainkeskisen toimikunnan nimellä tuomio-istuimena, jolta kuka hyvänsä voi milloin tahansa pyytää apua ja turvaa. Ainoastaan hänen kokoomiensa tavarain ulos viennistä voidaan häneltä ottaa kohtuullinen summa, josta joen varsien hallitus saa menonsa korvauksi. Väkijuomain kaupalla ei saa harjoittaa väärinkäytöksiä, orjankauppa on kokonaan kielletty, lähetyssaarnaajilla on varmana erityinen suojelus ja tieteellisillä retkikunnilla on taattuna erityisiä etuoikeuksia. Kaikki nämä monet kaupan ja ihmisellisyyden edut on yksimielisesti hyväksytty sekä Euaopan valtain ja Yhdysvaltain että Kansainkeskisen Yhdistyksen eli Kongo-valtion puolelta, ja jok'ainoa poliittillinen valta on ollut tyytyväinen neuvottelukokouksesta erotessaan.

Tämän kertomuksen kirjoittaja tuntee samoin tarvetta lausua olevansa sanomattoman tyytyväinen kaikkeen, mitä Europan edustajain päätöksillä on peruuttamattomasti vahvistettu. Hän lausuu myöskin hänen korkeudelleen ruhtinas Bismarckille ja Saksan edustajille tohtori Buschille ja herra von Kusserowille kiitokset erinomaisesta kärsivällisyydestä, jota he ovat osoittaneet kauan kestäneissä istunnoissa, siten antaen edistyneimmille aatteille, joita vähinkin kärsimättömyys olisi saattanut vahingoittaa, aikaa kypsyä ja kantaa hedelmiä; parooni de Courcelille erinomaisesta maltista, jota hän toimikunnan esimiehenä aina osoitti ja joka kaikkia hänen lähitienoillensa joutuneita

viehätti, sekä kaikille koossa olleille valtuutetuille heidän usein osoitetusta ystävyystään ja tarkkaälyisestä myötavaikutuksestaan. Kaikki, joita suuret ja jalot työt miellyttävät — ja tähän on semmoinen verrattoman laaja ja suurenmoinen työ — toivovat yhdessä tämän kirjan tekijän kanssa, että kuningas Leopold II, tämän ainokaisen humanisen ja valtiollisen yrityksen kuninkaallinen perustaja, jonka viisaus sen ohjasi oikealle tielle ja jonka rohkeus sen saattoi moninaisimpien vastauksien läpi hyvään ja onnelliseen päätökseen, että hän eläisi kyllin kauan, nähdäkseen vapaavaltionsa laajenevan ja kukoistavan hedelmällisenä siunauksena seudulle, joka vielä äskettäin oli yhtä pimeä kuin sen omat syvät, valottomat metsävarjonsa.

Alku työn kaunistaa, lopussa kiitos seisoo.

Liite.

I.

KONGON KAUPPA-ALUE, NIINKUIN KIRJANTEKIJÄ SEN KUVAILI BERLIININ NEUVOTTELUKOKOUKSELLE.

Kongon maantieteellisen alueen, olipa se tutkittua tai tutkimatonta, määrittely on hyvin helppo, koskapa jo jokainen koulu-poikakin tietää, että minkä hyvänsä joen alueesen maantieteellisesti puhuen kuuluu koko se seutu, josta joki vie pois vettä. Kongolla ei ole, niinkuin monella muulla suurella joella, mitään suistoa; Sharks-Pointin etelässä ja Banana-Pointin pohjoisessa välitse juoksee se Atlantinmereen yhtenä ainoana virtana, jonka leveys on $10\frac{1}{2}$ kilometriä ja syvyys tuntematon; luotinuoralla on mitattu enempikin kuin 1,300 jalkaa. Niger-joella on 270 kilometriä leveä suisto rantaa pitkin mitaten; samoin Niilin ja Mississipin suistot ovat melkoisen leveät. Vaan jos minulta kysyt-

te, mitä minä katson Kongon kauppaa-alueeksi, niin tulee minun vastata, että pääjoki kaikkine sivujokineen, jotka siihen tulevat pohjoisesta ja etelästä, koillisesta ja luoteesta, idästä ja lännestä, kaakosta ja lounaasta, on keskus, josta pää- ja sivujokia myöten ylöspäin kulkeva kauppa voi levitä melkoista laveammalle kuin Kongon maantieteellinen alue onkaan.

Kaikkiin käytöllisiin tarkoituksiin saatettaisiin Kongon maantieteellinen alue asettaa kauppa-alueen sijaan. Vaan jos katsotaan kaupan ulospääsyä tuolta Kongon alueelta, niin ei sovi jättää huomaamatta, että se ulottuu kauppa-alueen kauppasuistona San Paolo de Loandasta Kongon suun eteläpuolelta aina Ogowejokeen asti pohjoispuolella, sekin joki vielä siihen luettuna. Koska suurin osa rannikkoa, jonka kautta kauppasuisto juoksee, jo on anastettuna jonkin vallan haltuun, niin näkyy, että Kongon kauppa-alueen vapaaksi katsottava kauppasuisto on rantaa pitkin ainoastaan 620 kilometriä, 1° 25' kohdalta eteläistä leveyttä lähes 7° 50' kohdalle pohjoista leveyttä. Sillä Stanley-Poolissa, Kongon varrella, 500 kilometrin päässä merestä, tapaamme suuret joukot kaupparuuhia, jotka ovat tulleet pääjokea myöten aina päiväntasaajalta asti sekä sivujokia Mohindua eli Mustaa jokea ja Kwata eli Kuangoa myöten niin pitkät matkat, kuin ovat päässeet, ja siellä he usein kuukausia kärsivällisesti odottelevat Loangosta, Kuilusta, Landanasta, Kabindasta, Sombosta, Funtasta, Kinsaosta, Kinsembosta, Ambrisettestä ja muista rantapaikoista tulevia karavaaneja, jotka merenrannalta tuovat Europan tavaroita Sianley-Pooliin ja vaihtavat niitä siellä Ylä-Kongon tuotteihin, varsinkin elefantinluuhun, kautsuun ja santelijauhohon sekä vaihdettuaan kaikki tavaransa palaavat viimein kuljetusvaivat runsaasti palkitsevien Ylä-Kongon tuotteiden kanssa europsalaisiin siirtoloihin, joita on pitkin koko edellä mainittua 500 kilometrin pituista rannikkoa. Näitä taitamattoman raakauden tekemiä eri kauppateitä voi siis kyllä verrata kauppasuistoon. Kongon kauppa-alueen määrittelemisen rajoiltaan on näiden huomautuksien jälkeen hyvin yksinkertainen; rajat ovat nämä: Atlantinmerestä alkaen 1° 25' kohdalta eteläistä leveyttä vetäisin minä suoran, linjan itää kohti 13° 13' kohdalle itään päin Greenwichistä, sitte puolenpäivän-piiriä myöten pohjoiseen päin Niger-Binuen vedenerottajaan asti, siitä itään päin vedenerottajaa myöten, joka erottaa Kongoon tulevat joet Shariin juoksevista vesistä, ja edelleen itää kohti pitkin Kongon ja Niilin vä-

listä vedenerottajaa, sitte etelään ja itäänpäin pitkin Tanganjikan vesien ja Viktoria-järven lisävesien erottajaa, edelleen Tanganjika-järven itäistä vedenrajaa pitkin etelään päin aina siihen veden-erottajaan asti, joka on Sambesiin ja Kongoon juoksevien vesien rajana; siitä erottajaa pitkin länttä kohti Kuangon eli Kwan päälatvan lähteille, sitte sen joen vasenta rantaa 7° 50' kohdalle eteläistä leveyttä sekä edelleen suoraa suuntaa Lodje-joelle ja sen vasenta rantaa pitkin Atlantinmereen saakka. Näiden rajain sisällä on maantieteellinen elikkä kauppalue ja sen nykyinen kauppasuisto.

Parooni de Courcel tiedusteli, miten suureksi saatettaisiin Kongon alueen kauppaa arvata, johon herra Stanley vastasi: „Ala-Kongon ja muu välittömän vapaa meren rannikko on 388 Englannin peninkulmaa eli 591 kilometriä pitkä. Tämä alue saa nyt aikaan kaupan, jonka arvo on 2,800,000 puntaa vuodessa. Ylä-Kongo on paljon hedelmällisempi, ja kun sillä alalla on purjehdittavaa jokea 15,000 kilometriä, niin pitäisi, jos maa olisi yhtä kehittynyt kuin Ala-Kongolla, sen kaupan arvon oleman 70 miljoonaa puntaa vuodessa. Gambia-joen ja Loandan välisellä 4,420 kilometriä pitkällä rannikolla on työtä 45 höyry- ja 80 purjelaivalle; Kongon alueella, jonka jokivarret ovat kolme kertaa niin pitkät, pitäisi, jos maa olisi yhtä kehittynyt ja sitä yhtä paljon käytettäisiin hyväksi, oleman samalla tavalla laskien työtä kolme kertaa useammille laivoille eli 135 höyry- ja 240 purjelaivalle.“

Herra Kasson, Yhdysvaltain lähettäjä, pyysi herra Stanleyta hyväntahtoisesti selittämään heidän ylhäisyyksillensä, olisi-ko vapaakaupan alueen enempi laajentaminen itään päin eduksi kaupalle. Herra Stanley vastasi: „Minä matkustin 1874, 1875, 1876 ja 1877 idästä länteen poikki Afrikan, se on Bagamojosta Sansibarin vastapäätä Viktoria-järvelle. Sitte purjehdin sen järven ympäri, kuljin länttä kohti ja löysin Muta-Nsige-järven. Palaten Viktoria-järvelle marssin Tanganjika-järvelle, jonka ympäri samoin purjehdin, jatkoin matkaa Njangween ja purjehdin Kongo-jokea myötävirtaan Atlantinmeren rantaan asti. Täten olin matkannut 25 pituusastetta ja 11 leveysastetta edestakaisin; ja minä teille juhlallisimmasti vakuutan, että koko matkalla, alkaen 15 kilometrin päästä Bagamojosta, lähtöpaikastani Afrikan itärannalta, siihen asti, kun näin Kongolla englantilaisen lipun pienen jokihöyryn maston latvassa, eli siis noin 12,000 kilometrin matkalla en huomannut lippua, en tähteä enkä merkkiä, en li-

puntankoa enkä puu-, kivi- tai rautarakennusta, joka olisi edes sinne päinkään viitannut, että minä olisin ollut minkään sivistyneen tai puolisivistyneen vallan tai valtion alueella. Kaikkialla tapasin ainoastaan itsenäisiä neekeri-päämiehiä, jotka itäpuolella vaativat veroa ja länsipuolella vastustivat asevoimalla. Udjidjissa ja Njangwessa kyllä tapasin kummassakin arabialaiskunnan, mutta ne olivat ihan itseksensä ja liikeneuvojen puutteessa erillään emämaasta; kaikkien siellä matkustavain täytyi maksaa veroa wagoge-, wahha-, wawinsa- ja wakarangalaisille, itsenäisille neekeriheimoilte, jotka maksua vaativat oikeuksiensa tunnustukseksi siihen maahan, jota karavaanit kulkivat. Näin ollen minä siis ehdottaisin, että vapaakaupan alue poikki Afrikan rajoitetaisiin näin: Atlantinmeren rannasta 1° 25' kohdalta eteläistä leveyttä alkaen pitäisi rajan kulkea leveysasteen linjaa pitkin itää kohti 13° 13' kohdalle itään päin Greenwichistä lukien, sitte 13° 13' puolenpäivän-piiriä pitkin pohjoiseen päin 5° kohdalle pohjoista leveyttä, sitte pitkin sitä leveyspiiriä suoraan itää kohti yhtä maantieteellistä astetta lähelle Indianmerta. Sieltä pitäisi rajan kulkea yhden maantieteellisen asteen päässä Afrikan itärannasta yhtä suuntaa sen kanssa aina Sambesin oikeaan rantaan asti. Tämän itärajan poikki juoksevat, Indianmereen laskevat joet Jub, Tana, Pangani, Wami, Rufidji eli Lufidji, Rowuma ja Sambesi, viimeinmainittu 7½ kilometriä yläpuolelle yhtymistänsä Shiireen, olisi julistettava vapaaksi laivaliikkeelle. Mainitusta paikasta Sambesin oikealta rannalta olisi raja vedettävä poikki joen ja pitkin sitä rajaa, joka erottaa Njassa-järveen ja suorastaan Sambesiin tai sen sivujokiin juoksevat vedet, pohjoista kohti aina Kongon ja Sambesin vedenerottajaan asti; sitte länttä kohti pitkin viimeinmainittua Kuangon eli Kwan lähteille, josta raja kulkisi pitkin suurimman sivujoen vasenta rantaa 7° 50' kohdalle eteläistä leveyttä, kääntyisi siitä länteen päin Lodje-joelle ja jatkuisi sen vasenta rantaa pitkin länteen päin aina Atlantinmereen saakka. Näiden rajain sisällä on Kongon alue, ynnä Viktorian, Albertin ja Njassa-järvien alueet, niinkuin myöskin Jub-, Tana-, Pangani-, Wami-, Lufu-, Rufidji- ja Rowuma-jokien alaosat; ja minä alammaisimmasti huomautan, että mitä rajattomammaksi tämä laava kauppalue tulee, sitä pikemmin se joutuu kristinuskon, sivistyksen ja kaupan vaikutuksien alaiseksi. Se saa omalta alaltaan melkein kaikkia tuotteita, mitä Eurooppa tarvitsee, ja siinä on myöskin kaikki ainekset, mitä tarvitaan koko maata muut-

tamaan tuottamattoman tublauksen tilasta suureksi ja siveydelliseksi hyödyksi koko ihmiskunnalle. Tämän alueen sisällä on 80,000 neliöpeninkulmaa (185,800 neliö-kilometriä) järvenpintaa ja suuruudeltaan koko maailman toinen joki; se on hedelmällisempi kuin mikään muu kuuma seutu päiväntasaajan kohdalla; siinä on asujamia 90 miljoonaa henkeä, suuria itsenäisiä neekerikeisarikuntia, kuningaskuntia ja tasavaltoja, niinkuin Uganda, Ruanda, Unjoro; tasaisia laidunmaita, niinkuin Massai-maa; kulta- ja hopeakerroksia, runsaita vaski- ja rautakaivoksia; arvokkaita metsiä, jotka tuottavat kallista rakennuspuuta, tyhjentyvät joukot kautsua, verrattomia pihkoja ja maustimia, pippuria ja kahvia; karjaa lukemattomat laumat, ja ihmisiä, jotka ovat taipuvaiset elämän sivistämiseen, jos heitä vain suojellaan laittomilta vehkeilijöiltä ja orjankauppiasten murhaavaisilta hyökkäyksiltä. Nämä tosi asiat, kuten nöyrimmästi huomautan, oikeuttavat minut ehdottamaan, että äsken juuri kertomani laajat, vaan kuitenkin yksinkertaiset piirteet määrättäisiin vapaakaupan alueen rajoiksi päiväntasaajan seutuisessa Afrikassa ja että turvattaisiin sille vapaat, esteettömät kauppatie sekä idästä että lännestä päin.“

Parooni de Courcel kysyi herra Stanleyta Ylä-Kongon nykyistä todellista kauppaa, että siitä näkyisi, minkä verta on syytä rautatien rakentamiseen. Herra Stanley vastasi, että nykyään Ylä-Kongolla oleviin ranskalaisiin asuinpaikkoihin, molemmille englantilaisille lähetysasemille, Kansainkeskisen Yhdistyksen asemille ja neekerikaravaaneille tarpeelliset tavarat, jos niistä rautatielle maksettaisiin sama kuljetuspalkka kuin nykyään kantomiehille, tuottaisi hänen laskujensa mukaan 5 procentin koron 860,000 punnan pääomalle. Ja se summa olisi kyllä riittävä keveän rautatien tekoon Vivistä Isangilaan, neljän 10,000 punnan maksuisen höyrylaivan hankkimiseen Isangilan ja Manjangan välille ja 145 kilometrin pituisen rautatien tekoon Manjangasta Leopoldvilleen, silloin kaikki kulungit sivumenoineen ja Vivin ja meren väliä kulkevina laivastoineen tekisivät $1\frac{1}{2}$ miljoonan punnan summan.

Herra Edward Malet tiedusteli herra Stanleyta, riittäisikö hänen mielestään Vivin ja Stanley-Poolin välinen rautatie yksin Kongon alueen kaupalle. Herra Stanley vastasi: „Tietysti ei. Se riittäisi pääjoen ja sivujokien suupuolten kauppatieksi, vaan ei eteläisten sivujokien latvoille, koska ne seudut välittävät lii-

kettä karavaaneilla Bihen kautta Benguellaan ja Angolaan sekä Cassangesta Angolaan, ja luoteesta päin Kongoon tulevien sivujokien latvaseudut luonnollisesti käyttävät Gabuniin, Ogoween ja Kuilu-Niadiin kulkevia karavaaniteitä. Minä sentähden pidän tarkasti kiinni niistä kauppaa-alueen rajoista, jotka olen lausunut ja jotka minulla jo on ollut kunnia teidän ylhäisyydellenne selitellä.“

Alankomaiden hallituksen valtuutettu huomautti herra Cameronin puhuvan teoksessaan kanavain edullisesta kaivamisesta ja sanoi, että hän olisi kiitollinen herra Stanleyille, jos hän ilmoitaisi, onko hän nähnyt seutuja, joihin olisi edullinen kaivattaa kanavia. Herra Stanley vastasi tuntevansa ainoastaan yhden paikan, Mantumba- ja Leopold II:sen järven välillä, johon helposti saisi kaivetuksi 38 kilometriä pitkän kanavan; se yhdistäisi järvet erästä notkoa myöten, joka viittaa sinne päin, että ne järvet jo nytkin ovat ehkä tulvan aikaan yhteydessä keskenänsä.

Parooni de Courcel kysyi, tarvittaisiinko tehdä tunneleja aiotulle Vivin ja Stanley-Poolin rautatielle. Herra Stanley vastasi eittävästi.

Muutamiin tohtori Ballayn huomautuksiin, joka olettaa Kongon alueen tuotteiden arvon vähemmäksi eikä luule Ogowe-joesta olevan mitään hyötyä tavarain kuljetuksessa Ylä-Kongolta merelle; vastasi herra Stanley: „Koska herra tohtori Ballay on kulkenut Ogowe-jokea ylöspäin sekä vedenerottajan poikki ja vienyt koko joukon tavaroita höyrylaivalla Alima-jokea pitkin Ylä-Kongolle, ja koska herra de Brazza samoin on kulkenut Ogoweaa ylöspäin, Alimaa myöten alas Kongolle ja aikaisemmin kerran aina Stanley-Poolin toiselle puolelle, on Ogowe silminnähtävästi katsottava Kongon kauppaa-alueen kauppasuistoon kuuluvaksi jokeksi. Ja kun minä 1881 sain herra de Brazzalta kirjeen, jossa hän minua hartaasti kehoittaa lähettämään kirjeitä ja taudeista kykenemättömäksi tulleita upseereja Ogowen tietä merenrantaan, koska se hänen kokemuksensa mukaan on lyhempi ja parempi kuin Kongon tie, niin täytyy minun ottaa Herra de Brazzan omat kirjalliset sanat ja herra de Ballayn menestys Ogowen-Aliman ja Ogowen- Stanley-Poolin tiellä vastustamattomiksi vahvistuksiksi omalle oletukselleni, että jos Kongon kauppaa-alue eritteineen merenrantaan julistetaan vapaaksi kaupalle, niin että voi verottomasti kulkea edestakaisin, niin pitäisi vapaan rannikon

pohjoisrajan alkaman rannasta 1° 25' kohdalta eteläistä leveyttä ja kulkeman 13° 30' kohdalle itään päin Greenwichistä lukien ja sieltä puolenpäivän-piiriä pitkin pohjoiseen päin Niger-Binueen ja Kongoon juoksevien vesien erottajaan asti, ja että etelärajan pitäisi oikeuden mukaan kulkeman Lodje-joen suusta itäänpäin pitkin jokea aina Kuangon eli Kwan vasempaan rantaan asti 7° 50' kohdalle eteläistä leveyttä.

II.

PROTOKOLLA N:o 9.

23 päivä helmikuuta 1885.

Istunto aljettiin kello 3¹/₂, herra BUSCH esimiehenä.

Esimies luki ennen päiväjärjestykseen ryhtymistä ylhäiselle kokoukselle seuraavan kirjeen, jonka oli Kansainkeskisen Kongo-Yhdistyksen presidentti lähettänyt hänen korkeudelleen ruhtinas Bismarckille:

„Korkea-arvoinen Ruhtinas! Kansainkeskinen Kongon Yhdistys on kaikkien Berliinin neuvottelukokouksessa edustettuina valtojen kanssa (paitsi yhden) tehnyt yksitellen sopimuksia, joissa muiden pykäläin ohella on myöskin määräys, että Yhdistyksen lippua katsotaan ystävällisen valtion tai ystävällisen hallituksen lipuksi. Jäljellä olevan vallan kanssa vireillä olevat neuvottelut saadaan, kuten on syytä toivoa, pian hyvään päätökseen. Hänen majesteettinsa Belgian kuninkaan, Yhdistyksen perustajan, lausuman toivon mukaan saatan tämän tosi asian teidän korkeudellenne tiedoksi.

Nyt Berliinissä teidän esimiehyydellänne istuvan korkean konferenssin kokoutuminen ja neuvottelut ovat suuresti jouduttaneet tämän onnellisen päätöksen aikaan saantia. Kuten uskallan toivoa, on konferensi, jolle täten lausun alammaisimman kunnioitukseni, arvattavasti taipuvainen katsomaan tärkein töittensä tuottamaksi tulokseksi myöskin sen vallan siihen yhtymistä, jon-

ka yksinomaisena tehtävänä on sivistyksen ja kaupan levittäminen Sisä-Afrikkaan.

Minä olen

suurimmalla kunnioituksella

Teidän ruhtinaallisen korkeutenne alammaisin ja kuuliaisin palvelija

STRAUCH.

Berliinissä, 23 päivänä helmikuuta 1885.

Hänen korkeudelleen Ruhtinas Bismarckille,
Berliinin konferenssin esimiehelle.“

Tämän kirjeen luettuaan huomautti herra BUSCH:

„Hyvät herrat! Luulen puhuvani kokouksen yksimielisen ajatuksen, kun sanon tätä tosi asiaa, että Kansainkeskinen Kongon Yhdistys on melkein yksimielisesti tunnustettu, onnelliseksi tapahtumaksi. Me kaikki iloitsemme sen työn ylevästä tarkoituksesta, jolle hänen majesteettinsa Belgian kuningas on antanut oman nimensä, me kaikki tunnustamme puuhut ja uhraukset, joilla se on saatu niin pitkälle, kuin se nyt on, ja me kaikki toivomme yrityksen, joka voi niin tehokkaasti tukea konferenssin toivottua tarkoitusta, täydellisesti menestyvän.“

Sitte puhui parooni DE COURCEL.

„Ollen yhden vallan edustaja niistä, joiden alueet koskevat Kansainkeskisen Kongon Yhdistyksen alueihin, otan mielihyvällä huomiooni Yhdistyksen toimenpiteen, että ilmoitti meille astumissensa kansainkeskiseen elämään. Hallitukseni nimessä uskallan lausua toivon, että Kongovaltio, niinkuin se nyt on alueeltaan tarkasti rajoitettu, myöskin kohta on tekevä säännöllisen hallitusjärjestelmän laajoille maillensa, joiden menestys on sille uskottu. Sen naapurit ovat ensimmäiset iloitsemassa sen edistymisestä, koska he ensinnä saavat hyötyä sen menestymisen kehityksestä sekä kaikista järjestyksen, turvallisuuden ja hyvän hallituksen takauksista, joita se on ottanut hankkiaksensa Sisä-Afrikalle.“

„Uusi valtio saa kiittää syntymisestään koko Euroopassa kunnioitetun ruhtinaan jalomielisiä pyrintöjä ja valistunutta alkuunpanoa, ja kätkeyestänsä asti on sillä oikeus harjoittaa kaikenlaista vapautta. Kun se on varma kaikkien täällä edustettujen val-

tain yksimielisestä suosiosta, niin lausukaamme toivovamme, että se jalon perustajansa viisaalla johdolla, jonka tarkastava vaikutus on sen tulevaisuuden paras turva, täyttää, mitä sen on uskottu aikaan saavan.“

Kreivi KAPNIST pyysi ohjettensa mukaan saada yhtyä virkaveljiensä lausumaan kunnioitukseen hänen majesteettinsa belgialaisten kuninkaan valistuneelle ja hyvin menestyneelle alkuunpanolle.

Herra EDWARD MALET lausui:

„Teidän majesteettinne hallituksen osallisuus Yhdistyksen lipun tunnustamisessa ystävällisen hallituksen lipuksi antaa minulle tilaisuuden lausua ilmi tyytyväisyytemme, jolla katselemme tämän uuden valtion perustusta, jonka siitä on kiittäminen hänen majesteettinsa Belgian kuninkaan alkuunpanoa. Moneen vuoteen kuningas puhtaasta ihmisystävyydestä ei ole peljännyt personalisia vaivoja eikä rahallisia uhrauksia, jotka vain saattoivat edistää hänen pyrintönsä perille pääsemistä. Maailma katseli hänen puuhiansa yleensä välinpitämättömästi. Siellä täällä tapasi hänen majesteettinsa vähän suosiota, vaan se kuitenkin oli enemmän sääliä kuin kehoitusta. Luultiin yritystä suuremmaksi hänen voimiansa, varsin suureksi, voidakseen hyvästi menestyä. Nyt nähdään, että kuningas oli oikeassa ja että hänen aatteensa ei ollut mikään tuulentupa. Hän on saattanut sen hyvään päätökseen, tosin monien vaikeuksien läpi, mutta juuri ne vaikeudet ovat tehneet menestyksen vielä ihmetyttävämmäksi. Tunnustaen kaikki vastukset, joita vastaan hänen majesteetillansa oli taisteltava, tervehdimme sydämestämme uutta äsken syntynyttä valtiota ja lausumme rehellisesti toivovamme sen kukoistavan ja kasvavan hänen suojeluksessaan.“

„Sallittakoon minun tässä tilaisuudessa myöskin lausua Portukalin hallitukselle ja Berliinissä olevalle Portukalin lähettiläälle kiitoksemme ystävällisyydestä, jolla he ottivat vastaan ehdotukset, joita meillä oli kunnia esittää heille Portukalin ja Yhdistyksen välin selvittämisestä, sekä sovinnollisuudesta, jolla he nämä neuvottelut saattoivat hyvään päätökseen.“

Markiisi VON PENAFIEL, ollen Kongovaltioon rajoittuvan vallan edustaja, sanoo yhtyvänsä niihin tunteihin, jotka paroni de Courcel lausui tervehdyksessään uudelle valtiolle.

Kreivi DE LAUNAY yhtyy sydämestänsä siihen, mitä esi-

mies, parooni de Courcel ja herra Edward Malet ovat lausuneet. Täällä edustetut valtiot ovat jo yksimielisesti tunnustaneet uuden valtion, joka on juuri perustettu yhden hallitsijan jalon suojeluksen turvissa, joka on kahdeksan vuotta osoittanut suurinta kiitosta ansaitsevaa kestävyyttä eikä katsonut mitään vaivoja tai persoonallisia uhrauksia jalon ja ihmisystävällisen yrityksen saattamisessa menestykseen. Koko maailma osoittaa suosiota ja kannatusta tälle sivistys- ja humanisuus-työlle, joka on kunniaksi 19:lle vuosisadalle ja josta on koko ihmiskunnalle kasvava etua kaikiksi ajoiksi.

Italian lähettiläs yhtyi samoin mielihyvällä Englannin lähettilään kiitokseen Portukalin hallitukselle ja sen konferenssissa olevalle valtuutetulle.

Kreivi SZÉCHÉNYI puhui samaan suuntaan kuin hänen virkaveljensäkin, joiden mielipiteihin hän kaikin puolin yhtyi.

Kreivi BENOMAR sanoi Espanjalla olevan alueita lähellä niitä, jotka ovat Kansainkeskisen Kongon Yhdistyksen tarkastuksen alaisina. Naapurivaltion edustajana yhtyy hän hallituksensa nimessä täydellisesti kaikkeen, mitä presidentti lausui hänen majesteettinsa Belgian kuninkaan tekemästä humanisuus- ja sivistystyöstä.

Herra VON VIND oli onnellinen saadessaan yhtyä hyvin toivotuksiin, joita uuden Kongovaltion onneksi ja menestykseksi jo oli lausuttu. Tanskan hallitus pitää suuressa arvossa perustajan ihmisystävällistä sivistystyötä.

Ruotsin ja Norjan valtuutettu yhtyi samoin hyvin onnentoivotuksiin uuden valtion synnystä ja sen kehittymiselle.

Herra SANFORD lausui Amerikan Yhdysvaltain hallituksen ensinnä julkisesti tunnustaneen Kuningas Leopold II:sen suuren sivistystyön siten, että tunnusti Kansainkeskisen Kongon Yhdistyksen lipun ystävällisen hallituksen lipuksi. Mielihyväkseen hän huomaa vanhan maailman valtain seuranneen sitä esimerkiksi, eikä hänellä siis ollut jäljellä muuta kuin lausua toivo, että se työ kruunattaisiin yhdistyksen päästämisellä osalliseksi neuvottelukokouksen keskusteluihin.

SAID PASHA oli pahoillaan, kun ei vielä voinut julkisesti yhtyä virkaveljiensä suosiolauseihin. Vastahan oli kulunut joitakuuta päiviä siitä, kun Kansainkeskisen Yhdistyksen lipun tunnustaminen oli tullut puheeksi. Ei ollut vielä kulunut niin pitkää aikaa, että hän olisi ehtinyt saada ohjeita siitä asiasta; niitä

odottaessaan hän kuitenkin saattoi sanoa, ett'ei hänellä itsellään ollut mitään uuden valtion perustamista vastaan.

Kreivi VAN DER STRATEN PONTHOZ kiitti presidenttiä vasta, jolla hän oli puhunut hänen majesteetistaan belgialaisten kuninkaasta. Kuningas ja Belgian kansakunta ottavat kiitollisuudella vastaan sillä tavalla lausutut tunteet, ja hän, kreivi van der Straten Ponthoz, lupasi ne tunteet heille viipymättä ilmoittaa. Hän katsoi myöskin olevansa velvollinen lausumaan korkean kokouksen jäsenille, miten syvästi hän tunsu suosiollisen ja yksimielisen hyväksymisen, joka oli tullut osaksi herra Buschin sanoille. Hyvin ansaittu on kiitos, joka on lausuttu belgialaisten kuninkaan alkuunpanolle, niin monista vastuksista huolimatta. Konferensin päätöskirjat ovat käytöllinen seuraus hänen majesteettinsa rohkeista ja ylevistä aatteista. Belgian hallitus ja kansa ovat kiitollisesti yhtyvät tuloksiin, jotka korkea kokous on niin suurella vaivalla saanut aikaan ja joiden kautta on uuden valtion olemassa olo turvattu yht'aikaa ihmiskunnan yleistä hyötyä tarkoittavain määräysten varman suunnitsemisen kanssa.

Parooni LAMBERMONT puhui näin:

„Jos Kansainkeskisen Kongon Yhdistyksen presidentillä olisi kunnia istua teidän keskellänne, silloin olisi hänen asiansa vastata niihin hyväksymisen sanoihin, joita olemme tänään kuulleet lausuttavan belgialaisten kuninkaalle ja hänen työllensä. Hänen poissa ollessaan, ja vaikka me hänen majesteettiansa edustamme toisella nimellä, minä ja virkaveljeni luulemme meille olevan sallitun todistaa, miten syvästi tunnemme yhdistyksen perustajalle lausutut onnen toivotukset.“

„Kreivi van der Straten on lausunut ilmi tunteensa, ja minä yhdyn niihin sydämmestäni. Tiedämme varsin hyvin, ett'emme kiitollisuutemme lausumisessa voi mennä liian pitkälle, kun teemme sen hänen majesteettinsa nimessä tunnustaen, mikä apu teiltä on tullut hänen yritykselleen, ja se ei suinkaan ole vähin takaus hänen menestykselleen.“

Esimies sanoi, että Kansainkeskisen Kongon Yhdistyksen presidentin kirje ynnä ne eri lausunnot, joihin se antoi aihetta, liitetään istunnon protokollaan. Monen valtuutetun mielestä on soveliaasta, että översti Strauchin ilmoituksen täydennykseksi kootaan kopiat kaikista eri sopimuksista, joilla Kansainkeskinen Yhdistys on saavuttanut eri hallitusten tunnustuksen, ja yhdessä liitetään protokollaan.

SELITYKSIÄ

AMERIKAN YHDYSVALTAIN JA KANSAINKESKISEN KONGON
YHDISTYKSEN VÄLILLÄ.

Kansainkeskinen Kongon Yhdistys täten todistaa, että sille on Kongon ja Niadi-Kwilun laaksojen laillisten itsevaltiasten sekä Atlantinmereen rajoittuvien alueiden kanssa tehdyillä sopimuksilla luovutettu alue niiden vapaavaltioiden käytettäväksi ja nautittavaksi, jotka mainitun Yhdistyksen suojeluksessa ja ylijohdolla jo on järjestetty mainituissa jokilaaksoissa ja niiden likiseuduilla taikka vast'edes järjestetään ja että mainitut vapaavallat ovat päässeet sillä luovutuksella saatujen oikeuksien täyteen nautintoon.

Että mainittu Kansainkeskinen Yhdistys on itselleen ja myöskin mainituille vapaavalloille omistanut Kansainkeskisen Afrikan Yhdistyksen lipun, se on sinisen lipun, keskellä kultatähti.

Että mainittu yhdistys ja mainitut valtiot ovat päättäneet olla ottamatta mitään tullia tavaroista tai tuotteista, joita heidän alueillaan tuodaan taikka niillä teillä kuljetetaan, jotka on tehty Kongon koskien sivutse; se päätös on tehty kaupan kehoittamiseksi tunkeutumaan päiväntasaajan seutuiseen Afrikkaan.

Että ne vakuuttavat alueilleen asettuville vieraille oikeuden ostaa tai vuokrata niissä olevia maita ja rakennuksia, perustaa kauppataloja ja harjoittaa kauppaa sillä ainoalla ehdolla, että he tottelevat lakia ja asetuksia. Ne samalla sitoutuvat olemaan koskaan myöntämättä millekään eri kansakunnalle mitään etua, jota ei samalla ulotettaisi kaikille muille kansakunnille, ja sitoutuvat myöskin tekemään kaikki, mitä suinkin voivat, saadakseen orjankauppaa loppumaan.

Tämän mukaan on Henry S. Sanford, jonka mainittu Yhdistys on tätä varten asianmukaisesti valtuuttanut, sen edustajana ja mainittujen valtioiden nimessä tähän pannut allekirjoituksensa ja sinettinsä 22 päivänä huhtikuuta 1884 Washingtonin kaupungissa.

H. S. SANFORD.

(Sinetti.)

Frederic T. Frelinghuysen, valtiosihteeri, jonka Amerikan Yhdysvaltain presidentti on senaatin neuvosta ja tätä varten

antamasta suostumuksesta asianmukaisesti valtuuttanut, todistaa ottaneensa vastaan Kongon Yhdistykseltä edellä olevan selityksen, ja selittää, että Yhdysvaltain hallitus niiden valtain perinnöllisen vanhan politiikin mukaan, joka kehoittaa sitä pitämään tarkkaa huolta Amerikan kansalaisten kauppaeduista, vaan samalla kuitenkin kieltää millään tavalla sekautumasta muiden valtain välillä ratkasematta oleviin riita-asioihin sekä tekemästä liittoja vierasten kansakuntain kanssa, lausuu suosionsa ja hyväksymisensä tuohon seutuun perustettujen vapaavaltioiden hyväksi toimivan Kongon Yhdistyksen ihmisystävällistä ja jaloa tarkoitusta kohtaan, ja käskee kaikkia Yhdysvaltain upseereja maalla ja merellä katsomaan Kansainkeskisen Yhdistyksen lipua ystävällisen hallituksen lipuksi.

Tämän mukaan on hän tähän pannut allekirjoituksensa ja sinettinsä 22 päivänä huhtikuuta 1884 Washingtonin kaupungissa.

FRED. T. FRELINGHUYSEN.

(Sinetti.)

SOPIMUS

SAKSAN VALTAKUNNAN JA KANSAINKESKISEN KONGON YHDISTYKSEN VÄLILLÄ.

ARTIKKELI I.

Kansainkeskinen Kongon Yhdistys sitoutuu sekä nykyisillä että tulevilla alueillaan Kongon ja Niadi-Kwilu-joen laaksoissa ja myöskin läheisillä Atlantinmeren rannikoilla olemaan ottamatta minkäänlaista tullia tulevilta tai läpi kulkevilta tavaroilta ja kaupan esineiltä. Tämä tullittomuus ulottuu varsinkin niihin tavaroihin ja kaupan esineihin, joita kuljetetaan Kongon koskien ohitse tehtyä tietä.

ARTIKKELI II.

Saksan valtakunnan alammaisilla on oikeus oleskella Yhdistyksen alueella ja siihen asettua asumaan.

Heidän pitää henkensä ja omaisuutensa suojelukseen, uskonnon vapaasen harjoitukseen, oikeuksiensa nauttimiseen ja

puolustamiseen, laivaliikkeeseen, kauppaan ja ammattien harjoitukseen katsoen oleman tasa-arvoiset suosituimman kansakunnan, maan omienkin asujanten kanssa.

Varsinkin on heillä oleva oikeus ostaa, myödä ja vuokrata Yhdistyksen alueella olevia maita ja rakennuksia, perustaa kauppataloja ja siellä harjoittaa Saksan lipun turvissa kauppaa ja rannikko-laivaliikettä.

ARTIKKELI III.

Yhdistys sitoutuu olemaan koskaan myöntämättä toisen kansakunnan jäsenille mitään etua, jota ei samalla ulotettaisi Saksan valtakunnan alammaisille.

ARTIKKELI IV.

Yhdistyksen nykyisen tai tulevan alueen taikka sen osan luovutuksessa siirtyvät kaikki Yhdistyksen ottamat velvollisuudet Saksan valtakuntaa kohtaan alueen uudelle saajalle. Nämä velvollisuudet ja Yhdistyksen Saksan valtakunnalle ja sen alammaisille myöntämät oikeudet pysyvät luovutuksenkin jälkeen voimassa jokaista uutta saajaa kohtaan.

ARTIKKELI V.

Saksan valtakunta tunnustaa Yhdistyksen lipun, sinisen lipun, jossa on keskellä kultatahti, ystävällisen valtion lipuksi.

ARTIKKELI VI.

Saksan valtakunta on valmis puolestaan hyväksymään ne rajat Yhdistyksen ja perustettavan valtion alueelle, jotka ovat merkittynä tähän liitetyllä kartalla.

ARTIKKELI VII.

Tämä sopimus on hallitusten vahvistettava ja vahvistuskirjat niin pian kuin mahdollista Brysselissä vaihdettava. Sopimus on heti vahvistusten vaihtamisen jälkeen tuleva voimaan.

Näin tapahtunut Brysselissä 8 päivänä marraskuuta 1884.

KREIVI BRANDENBURG.
STRAUCH.

SELITYKSIA

HÄNEN BRITANNIALAISEN MAJESTEETTINSA HALLITUKSEN JA KANSAINKESKISEN KONGON YHDISTYKSEN VÄLILLÄ.

YHDISTYKSEN SELITYS.

Kansainkeskinen Kongon Yhdistys, hänen majesteettinsa belgialaisten kuninkaan perustama Afrikan sivistyksen ja kaupan edistämiseksi sekä humanisiin ja ihmisystävällisiin tarkoituksiin, selittää täten:

1) Että sopimuksilla laillisten itsevaltiasten kanssa, joiden valtiot ovat Kongon ja Niadi-Kwilun laaksoissa ja Atlantinmereen koskevissa seuduissa, on sille luovutettu joitakuita alueita niiden vapaavaltioiden tarpeeksi ja eduksi, jotka mainittuihin laaksoihin ja lähiseutuihin ovat perustetut tai vast'edes perustetaan.

2) Että näiden sopimusten mukaan on mainittujen vapaavaltioiden asiain hallitus uskottu Yhdistykselle.

3) Että Yhdistys on omaksi ja vapaavaltioiden lipuksi ottanut sinisen lipun, keskellä kultatahti.

4) Että Yhdistys ja mainitut vapaavaltiot, salliakseen kaupan leviämistä päiväntasaajan seutuiseen Afrikkaan, ovat päättäneet olla ottamatta mitään tullia kaupan esineistä tai tavaroista, joita suorastaan tuodaan niiden alueille taikka kuljetetaan Kongon koskien ohitse tehdyillä teillä.

5) Että Yhdistys ja mainitut vapaavaltiot takaavat niiden alueille asettuville vieraille uskontonsa vapaan harjoituksen sekä oikeuden harjoittaa laivaliikettä, kauppaa ja teollisuutta ja ostaa, myödä tai vuokrata maata, rakennuksia, vuorikaivoksia ja metsiä, kaikki sillä ehdolla, että he tottelevat asetuksia.

6) Että Yhdistys ja mainitut vapaavaltiot tekevät kaikki, mitä suinkin voivat, orjankaupan lopettamiseksi ja orjuuden hävittämiseksi.

Näin kirjoitettu Berliinissä 16 päivänä joulukuuta 1884.

STRAUCH.

Yhdistyksen nimessä.

HÄNEN BRITANNIALAISEN MAJESTEETTINSA HALLITUKSEN SELITYS.

Hänen britannialaisen majesteettinsa hallitus selittää suosi-
vansa ja hyväksyvänsä Yhdistyksen humaniset ja ihmisystävälli-
set tarkoitukset ja tunnustaa täten Yhdistyksen ja sen hallitta-
vana olevien vapaavaltioiden lipun ystävällisen vallan lipuksi.

EDWARD MALET.

Hänen majesteettinsa hallituksen nimessä.

SOPIMUS.

HÄNEN BRITANNIALAISEN MAJESTEETTINSA HALLITUKSEN JA
KANSAINKESKISEN KONGON YHDISTYKSEN VÄLILLÄ.

Siihen katsoen, että hänen britannialaisen majesteettinsa
hallitus on tunnustanut Kansainkeskisen Kongon Yhdistyksen ja
sen hallittavana olevien vapaavaltioiden lipun ystävällisen halli-
tuksen lipuksi;

Luullen hyödylliseksi järjestellä ja määritellä Britannian
alammaisten oikeudet mainittujen vapaavaltioiden alueilla ja tehdä
määräyksiä semmoisia asioita varten, jotka, kuten jäljempänä on
viitattu, kuuluvat siviili- ja rikoslain käytön alalle, kunnes Yhdis-
tys saa riittävästi pidetyksi huolta lainkäytöstä vieraita kohtaan,

On sovittu:

ARTIKKELI I.

Kansainkeskinen Kongon Yhdistys sitoutuu olemaan otta-
matta mitään tuonti- tai kauttakuljetus-tullia kaupan esineistä tai
tavaroista, joita Britannian alammaiset tuovat mainituille alueille
taikka niille alueille, jotka ehkä vast'edes asetetaan sen hallitta-
vaksi. Tämä tullittomuus ulottuu niillekin tavaroille ja kaupan
esineille, joita kuljetetaan teitä ja kanavia myöten, jotka on
tehty Kongon koskien ohitse tai vast'edes tehdään.

ARTIKKELI II.

Britannian alammaisilla on kaikkina aikoina oikeus oles-
kella niillä alueilla ja niihin asettua asumaan, jotka ovat Yhdis-
tyksen hallittavana ja nyt tai vast'edes sen hallittavaksi tulevat.

Heillä pitää oleman sama suojelus kuin suosituimman kansakunnan alammaisilla ja jäsenillä kaikissa asioissa, jotka koskevat heihin itseensä ja heidän omaisuuteensa, uskonnon vapaasen harjoitukseen, laivaliikkeen, kaupan ja teollisuuden oikeuksiin. Varsinkin pitää heillä oleman oikeus ostaa, myödä ja vuokrata mainituilla alueilla maita, rakennuksia, vuorikaivoksia ja metsiä, perustaa sinne kauppataloja ja siellä harjoittaa kauppaa sekä rannikko-laivaliikettä Britannian lipun turvissa.

ARTIKKELI III.

Yhdistys sitoutuu olemaan myöntämättä minkään kansakunnan alammaisille pienintäkään etua, jota ei samalla ulotettaisi Britanniankin alammaisille.

ARTIKKELI IV.

Hänen majesteettinsa Suurbritannian ja Irlannin kuninkatar saa mainittujen alueiden satamiin ja asemille nimittää konsuleja tai muita konsulimiehiä ja Yhdistys sitoutuu heitä siellä suojelemaan.

ARTIKKELI V.

Jokaisella britannialaisella konsulilla tai konsulimiehellä, jonka hänen britannialaisen majesteettinsa hallitus asianmukaisesti valtuuttaa, on oleva valta asettaa konsulin-tuomioistuin hänelle määrättyyn piiriin sekä käyttää niin siviili- kuin rikosasioisakin Britannian lakien mukaan ainoaa ja yksinomaisista tuomio-oikeutta Britannian alammaisten henkeä ja omaisuutta kohtaan mainituissa piirissä.

ARTIKKELI VI.

Ei mikään edellisessä artikkelissa sanotusta saa Britannian alammaista vapauttaa niiden asetusten noudattamisesta, jotka mainituissa vapaavaltioissa säädetään vieraita varten; kuitenkin on kaikki niiden asetusten loukkaukset Britannian alammaisten puolelta jätettävä Britannian konsulin-tuomioistuimen käsiteltäväksi.

ARTIKKELI VII.

Jos mainittujen piirien asujamet, jotka ovat Yhdistyksen hallituksen alammaisia, tekevät Britannian alammaisen hengelle

tai omaisuudelle vahinkoa, tulee Yhdistyksen virastojen ne vangita ja mainittujen vapaavaltioiden asetusten mukaan rangaista. Molemmilla puolilla on tehtävä oikeutta kohtuudella ja puolueettomasti.

ARTIKKELI VIII.

Britannian alammainen, jolla on syytä valittaa Yhdistyksen hallittavana olevien mainittujen alueiden asujanta vastaan, kääntyköön Britannian konsuliviraston puoleen ja siellä esittäköön valituksiensa yksityiskohdat.

Konsulin tulee johtaa tutkintoa, saadakseen selville, onko valitukseen aihetta, ja koettaa, miten suinkin voi, ystävällisesti selvittää asiaa. Samoin on Britannian konsulin, jos jollakin asujamella on syytä valitukseen Britannian alammaista vastaan, kuultava hänen valituksensa ja koetettava kaikin tavoin asiaa selvittää. Jos semmoisia riitoja syttyy, ett'ei Britannian konsuli saa niitä ystävyydessä selvitetyksi, tulee hänen kääntyä Yhdistyksen virastojen puoleen, että he asian tutkisivat ja oikeuden mukaan lopettaisivat.

ARTIKKELI IX.

Jos Yhdistyksen hallittavana olevien alueiden asukas ei saa Britannian alammaiselle sovittua velkaansa maksetuksi, tulee Yhdistyksen virastojen kaikin tavoin auttaa hänen saattamistansa oikeuden käsiin ja mainitun velan takaisin maksamiseen; ja jos Britannian alammainen jättää maan asukkaalle sovittun velkansa maksamatta, tulee britannialaisten virastojen samoin kaikin voiminsa auttaa hänen saattamistansa oikeuden käsiin ja velan suorittamiseen. Ei ketään Britannian konsulia eikä mitään Yhdistyksen virastoa saa tehdä vastuunalaiseksi velasta, johon Britannian alammainen tai Yhdistyksen hallittavana olevien alueiden asukas on sitoutunut.

ARTIKKELI X.

Jonkun alueen luovutuksessa, joka nyt tai vast'edes on Yhdistyksen hallittavana, siirtyvät velvollisuudet, joihin Yhdistys on tässä sopimuksessa sitoutunut, saajalle, ja Britannian alammaiselle myönnettyt oikeudet pysyvät joka luovutuksen jälkeen voimassa minkä hyvänsä osan mainitusta alueesta uutta omistajaa kohtaan.

Tämä sopimus on vahvistettava ja vahvistuskirjat niin pian kuin mahdollista vaihdettavat. Vahvistuskirjain vaihtamisen jälkeen on tämä sopimus heti tuleva voimaan.

Näin tapahtunut Berliinissä 16 p. joulukuuta 1884.

EDWARD MALET.
STRAUCH.

SOPIMUS

ALANKOMAIDEN JA KANSAINKESKISEN KONGON YHDISTYKSEN VÄLILLÄ.

ARTIKKELI I.

Kansainkeskinen Kongon Yhdistys sitoutuu olemaan ottamatta mitään tuonti- tai kauttakuljetus-tullia tavaroista tai kaupan esineistä, joita Hollannin alammaiset tuovat Yhdistyksen nykyisille tai tuleville alueille. Tullittomuus on ulottuva myöskin niille tavaroille ja kaupan esineille, joita kuljetetaan teitä tai kanavia myöten, jotka jo on tehty tai vast'edes tehdään Kongon koskien ohitse.

ARTIKKELI II.

Hollannin alammaisilla on kaikkina aikoina oikeus oleskella Yhdistyksen nykyisillä tai tulevilla alueilla ja niihin asettua asumaan. He saavat nauttia samaa suojelusta, kuin on myönnetty suosituimman kansakunnan alammaisille ja jäsenille kaikissa asioissa, jotka koskevat heidän henkeensä, omaisuuteensa uskontonsa vapaasen harjoitukseen sekä laivaliikkeen, kaupan ja teollisuuden oikeuksiinsa; varsinkin on heillä oikeus ostaa, myödä ja vuokrata maata, vuorikaivoksia, metsiä ja rakennuksia mainituilla alueilla ja Hollannin lipun turvissa harjoittaa kauppaa ja rannikko-laivaliikettä.

ARTIKKELI III.

Yhdistys sitoutuu olemaan antamatta minkäänlaisia etuja toisen kansakunnan alammaisille, ell'ei samanlaisia etuja myöskin anneta välittömästi Hollannin alammaisille.

ARTIKKELI IV.

Hänen Majesteetillansa Alankomaiden kuninkaalla on oikeus nimittää konsuleja ja konsulimiehiä mainittujen alueiden satamiin ja asemille, ja Yhdistys sitoutuu niitä suojelemaan.

ARTIKKELI V.

Kunnes lainkäyttö saadaan järjestetyksi Kongon vapaavaltioissa ja Yhdistys sen järjestyksen tekee tietyksi, saa jokainen Hollannin konsuli tai konsulimies, jonka Hänen Majesteettinsa Alankomaiden kuningas on asianmukaisesti valtuuttanut, asettaa konsulin tuomioistuimen hänelle annetun piirin alueelle, ja hän on siinä tapauksessa Alankomaiden lakien mukaan harjoittava ainoata ja yksinomaista tuomio-oikeutta Hollannin alammaisten henkeä ja omaisuutta kohtaan mainitussa piirikunnassa.

ARTIKKELI VI.

Ei mikään edellä sanotusta ole vapauttava ketään Hollannin alammaista vapaavaltioissa vieraita varten säädettyjen lakien tottelemisvelvollisuudesta; kuitenkin on kaikki niiden loukkaukset Hollannin alammaisten puolelta jätettävä Hollannin konsulin-tuomioistuimen käsiteltäväksi.

ARTIKKELI VII.

Jos Yhdistyksen hallittavana olevien mainittujen maiden asujamet tekevät jotakin vahinkoa Hollannin alammaisen hengelle tai omaisuudelle, on Yhdistyksen virastojen heidät vangittava ja rangaistava mainittujen vapaavaltioiden lakien mukaan. Molemmilla puolilla on tehtävä oikeutta kohtuullisella ja puolueettomalla tavalla.

ARTIKKELI VIII.

Hollannin alammaisen, jolla on valituksien syytä Yhdistyksen hallittavana olevain mainittujen alueiden asukasta vastaan, kääntyköön Hollannin konsulinviraston puoleen ja siellä valitus-tensa yksityiskohdat esittäköön. Konsulin tulee tutkia, onko niihin ollut aihetta, ja kaikin tavoin koettaa asiaa ystävyydessä selvittää. Samoin jos jollakulla mainittujen alueiden asukkaalla

on valittamista Hollannin alammaista vastaan, tulee konsulin kuulla hänen valituksensa ja kaikin tavoin koettaa riitaa ystävyydessä selvitellä. Jos syttyy semmoisia riitoja, ett'ei konsuli saa niitä ystävyydellä selvitetyksi, tulee hänen kääntyä Yhdistyksen virastojen puoleen, että he asian tutkisivat ja oikeuden mukaan lopettaisivat.

ARTIKKELI IX.

Jos Yhdistyksen hallittavana olevien mainittujen alueiden asukas jättää maksamatta Hollannin alammaiselle sovitun velkansa, tulee Yhdistyksen virastojen kaikin voimin auttaa hänen saattamistansa oikeuden käsiin ja velan suorittamiseen; ja jos Hollannin alammainen jättää jollekin asujamelle sovitun velan maksamatta, tulee Hollannin virastojen kaikin voimin auttaa hänen saattamistansa oikeuden käsiin ja velan suorittamiseen.

Ei ketään Hollannin konsulia eikä mitään Yhdistyksen virastoa saa tehdä vastuunalaiseksi kenenkään Hollannin alammaisen tai Yhdistyksen hallittavana olevien alueiden asujamen sovittusta velasta.

ARTIKKELI X.

Nyt tai jolloinkulloin vast'edes Yhdistyksen hallittavana olevan alueen tai jonkun osan siitä luovutuksessa jäävät nämä Yhdistyksen tässä sopimuksessa päällensä ottamat velvollisuudet sitoviksi myöskin uudelle saajalle. Hollannin alammaisille myönnetyt edut ja oikeudet pysyvät luovutuksen jälkeenkin voimassa minkä hyvänsä alueen osan jokaista uutta saajaa kohtaan.

ARTIKKELI XI.

Yhdistys ja vapaavaltiot sitoutuvat koettamaan kaikin voimin lopettaa orjankauppaa ja hävittää orjuutta.

ARTIKKELI XII.

Alankomaiden kuningas, suosien Yhdistyksen humanisia ja sivistäviä tarkoituksia, tunnustaa Yhdistyksen ja sen hallittavana olevien vapaavaltioiden lipun, sinisen lipun, jossa on keskellä kultatahti, ystävällisen hallituksen lipuksi.

ARTIKKELI XIII.

Tämä sopimus on vahvistettava ja vahvistuskirjat niin pian kuin mahdollista vaihdettava. Vahvistusten vaihtamisen jälkeen on sopimus heti tuleva voimaan.

Tämän mukaan ovat asianomaiset valtuutetut tämän allekirjoittaneet ja siihen vaakunasinettinsä painaneet.

Näin tapahtunut Brysselissä 27 päivänä joulukuuta 1884.

L. GERICKE.

STRAUCH.

SOPIMUS

RANSKAN TASAVALLAN HALLITUKSEN JA KANSAINKESKISEN
KONGON YHDISTYKSEN VÄLILLÄ.

ARTIKKELI I.

Kansainkeskinen Kongon Yhdistys selittää ulottavansa Ranskallekin edut, jotka se on myöntänyt Amerikan Yhdysvalloille, Saksan valtakunnalle, Englannille, Italialle, Itävalta-Unkarille, Alankomaille ja Espanjalle sopimuksilla, jotka on tehty eri valtain kanssa 22 päivänä huhtikuuta, 8 päivänä marraskuuta, 16, 19, 24 ja 29 päivänä joulukuuta 1884 ja 7 päivänä tammi-kuuta 1885 ja joiden tekstit on liitetty tähän sopimukseen.

ARTIKKELI II.

Yhdistys sitoutuu sitä paitsi olemaan myöntämättä minkäänlaista etua muiden kansakuntain alammaisille, ell'ei niitä etuja samalla uloteta välittömästi myöskin Ranskan kansalaisille.

ARTIKKELI III.

Ranskan tasavallan hallitus ja Yhdistys määräävät alueidensa rajoiksi:

Tshiloango-joen valtamerestä pohjoisimmalle lähteelle asti;

Niadi-Kwilun ja Kongon erottajaseljanteen aina Manjangan puolenpäivän-piiriin asti;

Vast'edes kuljettavan linjan, joka, mikäli mahdollista, seuraa maan luonnollista jakoa ja päättyy Manjangan aseman ja

Ntombo-Matakan kosken välille johonkin kohtaan purjehdittavaan osaan jokea;

Kongo-joen Stanley-Pooliin asti;

Stanley-Poolin keskilinjan;

Kongo-joen vast'edes määrättävään kohtaan asti Likona-Nkundja-joen yläpuolelle;

Vast'edes kuljettavan linjan siitä kohdasta 17° kohdalle itään-päin Greenwichistä lukien, jonka linjan tulee niin paljon kuin mahdollista kulkea Ranskan alueen osana olevan Likona-Nkundjan vedenerottajaa myöten;

17:nen itäisen pituusasteen Greenwichistä lukien.

ARTIKKELI IV.

Toimikunta, johon molemmat sopimuksen tekijät nimittävät kumpikin yhtä monta jäsentä, on asetettava paikallansa määräämään rajat edellä olevain suunnittelujen mukaan. Jos sattuu erimielisyyttä, on asia jätettävä Kansainkeskisen Kongon toimikunnan nimitettävien valiomiesten ratkaistavaksi.

ARTIKKELI V.

Niiden määräysten ehdolla, jotka ovat valmistumaisillaan Kansainkeskisen Kongon Yhdistyksen ja Portukalin välillä Tshiloangon etelänpuolisista alueista, on Ranskan tasavallan hallitus taipuva tunnustamaan Kansainkeskisen Yhdistyksen alueet puoluettomiksi niiden rajojen sisällä, jotka ovat merkityt tähän liitetyllä kartalla, kuitenkin niin, että sen puoluettomuuden ehdot keskustellaan ja järjestellään yhdessä muiden Berliinin neuvottelukokouksessa edustettujen valtain kanssa.

ARTIKKELI VI.

Ranskan tasavallan hallitus tunnustaa Kansainkeskisen Kongon Yhdistyksen lipun, sinisen lipun, jossa on kultatahti keskellä, ystävällisen hallituksen lipuksi.

Tämän mukaan ovat asianomaiset valtuutetut tämän sopimuksen allekirjoittaneet ja siihen sinettinsä painaneet.

Näin tapahtunut Pariisissa 5 p. helmik. 1885.

JULES FERRY.

KREIVI PAUL DE BORCHGRAVE D'ALTENA.

SOPIMUS

PORTUKALIN JA KANSAINKESKISEN KONGON
YHDISTYKSEN VÄLILLÄ.

ARTIKKELI I.

Kansainkeskinen Kongon Yhdistys selittää ulottavansa myöskin Portukalille edut, jotka se on myöntänyt Amerikan Yhdysvalloille, Saksan valtakunnalle, Englannille, Italialle, Itävalta-Unkarille, Alankomaille, Espanjalle, Ranskalle ja Ruotsin ja Norjan yhdistetyille kuningaskunnille sopimuksilla, jotka se on tehnyt eri valtain kanssa 22 päivänä huhtikuuta, 8 päivänä marraskuuta, 16, 19, 24 ja 29 päivänä joulukuuta 1884, 7 päivänä tammikuuta 5 ja 10 päivänä helmikuuta 1885 ja joista Yhdistys sitoutuu toimittamaan Hänen Kaikkein uskollisimman Majesteettinsa hallitukselle luotettavat kopiot.

ARTIKKELI II.

Kansainkeskinen Kongon Yhdistys sitoutuu vielä olemaan myöntämättä minkäänlaista etua toisen kansakunnan alammaiselle, ell'ei sitä välittömästi uloteta myöskin Hänen Kaikkein uskollisimman Majesteettinsa alammaisille.

ARTIKKELI III.

Kansainkeskinen Kongon Yhdistys ja Hänen Kaikkein uskollisin Majesteettinsa Portukalin ja Algarvian kuningas sopivat määräämään alueidensa rajaksi Länsi-Afrikassa:

Kongo-(Zaire-)joen pohjoispuolella sen joen suun oikean rannan, joka laskee mereen Kabindan lahden eteläpuolelle, lähellä Ponto Vermelhaa Cabo-Lombolla;

Tämän viimeinmainitun kohdan leveysastepiirin aina siihen asti, kunnes se leikkaa sen puolenpäivän-piirin, joka kulkee Culacalla- ja Luculla-jokien yhtymispaikan halki;

Täten määrätyn puolenpäivän-piirin Luculla-jokeen asti;

Luculla-joen, kunnes se laskee Tshiloangoon (Luango Lu-
ceen);

Kongo-(Zaire-)joen suustansa aina siihen asti, jossa siihen laskee pieni Uango-Uango-joki;

Puolenpäivän-piirin, joka kulkee pienen Uango-Uango-joen suitse hollantilaisen ja portukalilaisen kauppapaikan välitse, niin että viimeinmainittu jää Portukalin alueelle, kunnes puolenpäivän-piiri leikkaa Nokin leveyspiirin;

Sen leveyspiirin Nokista alkaen, kunnes se tapaa Kuango-joen; Siitä kohdasta alkaen etelään päin Kuango-joen.

ARTIKKELI IV.

Toimikunta, johon on molempien sopimuksen tekijäin nimitettävä yhtä monta jäsentä, on asetettava paikallansa määräämään rajat näiden edellä sovittujen suunnittelujen mukaan. Jos sattuu erimielisyyttä, on se jätettävä Kansainkeskisen Kongon toimikunnan nimitettävien valiomiesten ratkaistavaksi.

ARTIKKELI V.

Hänen Kaikkein uskollisin Majesteettinsa Portukalin ja Algarvian kuningas on taipuvainen tunnustamaan Kansainkeskisen Kongon Yhdistyksen alueiden puolueettomuuden, jos siitä keskustellaan ja se järjestetään muiden Berliinin neuvottelukouksessa edustettujen valtain kanssa yksimielisesti.

ARTIKKELI VI.

Hänen Kaikkein uskollisin Majesteettinsa Portukalin ja Algarvian kuningas tunnustaa Kansainkeskisen Kongon Yhdistyksen lipun, sinilipun, jossa on kultatahti keskellä, ystävällisen hallituksen lipuksi,

ARTIKKELI VII.

Tämä käsillä oleva sopimus on vahvistettava ja vahvistuskirjat on Pariisissa vaihdettava kolmen kuukauden kuluessa taikka aikaisemmin, jos mahdollista.

Tämän mukaan ovat molempien sopimuksen tehneiden valtain valtuutetut ja hänen ylhäisyytensä parooni de Courcel, Ranskan ylimääräinen lähettäjä ja valtuutettu Berliinissä, välittäjävallan edustajana tämän sopimuksen allekirjoittaneet ja siihen sinettinsä painaneet.

Näin kirjoitettu kolme kappaletta Berliinissä neljäntenä-toista päivänä helmikuuta kahdeksantoista-sataa viisiyhdeksättä.

MARKIISI DE PENAFIEL.

STRAUCH.

ALPH. DE COURCEL.

SELITYKSIA

BELGIAN HALLITUKSEN JA KANSAINKESKISEN KONGON YHDISTYKSEN VÄLILLÄ.

Kansainkeskinen Kongon Yhdistys selittää täten, että sille on Kongon ja sen sivujokien laaksojen laillisten itsevaltiasten kanssa tehdyillä sopimuksilla luovutettu laajain alueiden täysin-valtius vapaan ja itsenäisen valtion perustamista varten; että sopimuksilla on määrättyinä Yhdistyksen alueiden rajat Ranskan ja Portukalin alueita vastaan, ja että Yhdistyksen rajat ovat merkityt tähän liitetyllä kartalla.

Että mainittu Yhdistys on hallittavansa valtion lipuksi ottanut sinisen lipun, jossa on keskellä kultatahti.

Että mainittu Yhdistys on päättänyt olla ottamatta mitään tullia tavaroista tai tuotteista, joita sen alueelle tuodaan tai kuljetetaan Kongon koskien ohitse tehdyillä teillä; tämä päätös on tehty kaupan kehoittamiseksi leviämään päiväntasaajan seutuiseen Afrikkaan.

Että Yhdistys vieraille, jotka asettuvat sen alueelle, vakuuttaa oikeuden ostaa, myödä ja vuokrata maata ja rakennuksia, perustaa kauppataloja ja harjoittaa kauppaa sillä ainoalla ehdolla, että he tottelevat lakeja. Yhdistys sitä paitsi sitoutuu olemaan myöntämättä minkään kansakunnan alammaisille mitään etuja, ell'ei niitä samalla uloteta myöskin kaikkien muiden kansakuntain alammaisille, ja sitoutuu myöskin kaikin voiminsa hävittämään orjankauppaa.

Tämän mukaan on Yhdistyksen presidentti sen edustajana pannut tähän allekirjoituksensa ja sinettinsä.

Berliinissä kolmantenakolmatta päivänä helmikuuta tuhat kahdeksansataa viisiyhdeksättä.

STRAUCH.

Belgian hallitus ottaa huomionsa Kansainkeskisen Kongon Yhdistyksen antaman selityksen ja tunnustaa Yhdistyksen ilmoitettujen rajain sisällä sekä sen lipun ystävällisen valtion lipuksi.

Tämän mukaan ovat allekirjoittaneet, asianmukaisesti valtuutetut, panneet tähän nimensä ja sinettinsä.

C:te AUG. VAN DER STRATEN PONTHOZ.
Parooni LAMBERMONT.

III.

PROTOKOLLA N:o 10.

Istunto 26 päivänä helmikuuta 1885.

Läsnä olivat:

Saksan puolesta: ruhtinas Bismarck, herra Busch, herra von Kusserow.

Itävalta-Unkarin puolesta: kreivi Széchényi.

Belgian puolesta: kreivi van der Straten Ponthoz, parooni Lambert.

Tanskan puolesta: herra von Vind.

Espanjan puolesta: kreivi von Benomar.

Amerikan Yhdysvaltain puolesta: herra John A. Kasson, herra Henry S. Sanford.

Ranskan puolesta: parooni de Courcel.

Suurbritannian puolesta: sir Edward Malet.

Italian puolesta: kreivi de Launay.

Alankomaiden puolesta: junkkeri van der Hoeven.

Portukalin puolesta: markiisi de Penafiel, herra de Serpa Pimentel.

Venäjän puolesta: kreivi Kapnist.

Ruotsin ja Norjan puolesta: kenraali parooni Bildt.

Turkinmaan puolesta: Saïd pasha.

Istunto aljettiin kello 2¹/₂ hänen korkeutensa ruhtinas Bismarckin esimiehyydellä.

Esimies lausui olevansa pahoillaan, että terveyden tila ja kaikenlaiset toimet olivat estäneet häntä olemasta osallisena kor-

kean kokouksen kaikissa töissä, joita hän kuitenkin oli seurannut suurella mieltymyksellä.

Hänen ruhtinaallinen korkeutensa piti sitte seuraavan puheen:

„Hyvät herrat! Meidän kokouksemme on pitkään ja vaivoisten neuvottelujen jälkeen saanut työnsä loppuun, ja ilokseni voin sanoa, että teidän ponnistuksillanne ja sovinnollisella hengellä, joka on keskusteluissamme vallinnut on päästy täydelliseen yksimielisyyteen kaikista meille esitetyn ohjelman yksityiskohdista.

Päätökset, joita olemme ryhtymäisillämme muodollisesti vahvistamaan vakuuttavat kaikkien kansakuntien kaupalle vapaan pääsyn Afrikan manteren sisämaihin. Takaukset, joilla kaupan vapaus turvataan Kongon alueella ja kaikki Kongon ja Nigerin laivaliikkeestä sovitut määräykset ovat sen laatuiset, että kaikkien kansakuntain kaupalle ja teollisuudelle tarjotaan edullisimmat ehdot kehittymisekseen ja turvakseen.

Toisilla määräyksillä olette te osoittaneet huolenpitonne neekeri-väestön siveydellisestä ja aineellisesta menestyksestä, ja me saatamme toivoa, että viisaan kohtuullisuuden hengessä hyväksytyt perusaatteet ovat kantavat hedelmiä ja auttavat sitä väestöä paremmin tutustumaan sivistyksen siunauksiin.

Niiden laajain seutujen omituiset olosuhteet, jotka te juuri olette avanneet kauppiasten yritteliäisyydelle näyttävät välttämättömästi tarvitsevan erityistä takausta rauhan ja yleisen järjestyksen ylläpidosta. Todella saisi sodan vitsaus aikaan erittäin onnettomia seurauksia, jos neekerit saisivat aihetta sekautua sivistyneiden valtain riitoihin. Syystä kyllä peljäten vaaroja, joita semmoinen tapaus voisi tuottaa sivistystyölle, olette te etsiskelleet keinoja erottaaksenne suuren osan Afrikan manteresta yleisen politiikin vaihtelevasta piiristä rajoittamalla kansakuntain kilvoittelemisen ainoastaan rauhalliseksi kilpailuksi kaupan ja teollisuuden alalla.

Samoin olette te koettaneet ehkäistä kaikki väärinkäsitykset ja riidat, joihin uusien alueiden omistukset Afrikan rannalla voisivat antaa aihetta. Tarpeellisten muotoasian selitys ennen kuin semmoisia alueen omistuksia voidaan katsoa laillisiksi panee uuden määräyksen kansain oikeuteen, joka määräys on sattu-

vissa tiloissa poistava monta erimielisyyden ja riidan syytä meidän kansainkeskisistä suhteistamme.

Keskinäisen hyvän sovun henki, joka on vallinnut teidän neuvotteluissanne on vallinnut myöskin niissä selvittelyissä, joita on pidetty kokouksen ulkopuolella vaikeasta rajain määräysasiasta eri asianosaisten välillä, joilla on täysinvaltiaan oikeuksia Kongon alueella ja jotka ovat asemansa tähden määrättyt sen työn pääsuojelijoiksi, jota olemme ryhtymäisellämme vahvistamaan.

Minä en voi koskea tähän asiaan lausumatta todistusta hänen majesteettinsa belgialaisten kuninkaan jaloista pyrinnoista, sen työn perustajan, joka nyt on saavuttanut melkein kaikkien valtain hyväksymisen ja on tekevä yhä arvokkaampaa palvelusta humanisuuden asialle.

Hyvät herrat! Hänen majesteettinsa keisari ja kuningas, minun jalo herrani, on minua käskenyt tuomaan teille hänen lämpimimmän kiitoksensa siitä, mitä kukin teistä on tehnyt kokouksen työn saattamiseksi onnelliseen päätökseen.

Vielä minun on kiitollisesti tunnustettava miten suuressa kiitollisuuden velassa kokous on niille jäsenilleen, jotka ovat ottaneet huoleksensa toimikunnan vaikean työn, varsinkin herroille parooni de Courcelille ja parooni Lambermontille. Minun tulee kiittää myöskin valituista miehiä arvokkaasta avusta, jota he ovat meille antaneet ja tähän kiitokseen suljen myöskin kokouksen sihteerit, jotka ovat työnsä tarkkuudella helpottaneet meidän neuvottelujamme.

Kuten kaikkeakin ihmistyötä saatetaan ehkä tämän kokouksenkin työtä vast'edes parannella ja tehdä täydellisemmäksi, vaan minä toivon, että se on kuitenkin edistysaskeleena kansainkeskisten suhteiden kehityksessä ja uutena sovun liittona sivistyneen maailman kansakuntain välillä.

Sitte puhui kreivi DE LAUNAY:

Hyvät herrat! Me kaikki suuresti iloitsemme että saamme vielä kerran nähdä keskelläme hänen korkeutensa ruhtinas Bismarckin.

Meillä on kunnia kiittää häntä puheestansa, joka oli huomattava niin täydellisestä kohteliaisuudesta ja hänen imarteluvasta mielipiteestään meidän toimistamme, jotka ovat saattaneet meidät yhteiseen yksimielisyyteen.

Niinkuin juuri olette kuulleet, on hän ihan vastoin tahto-

ansa ollut estetty itse johtamasta kaikkia meidän istuntojamme, vaan hänen mahtava henkensä on asunut tässä kokouksessa. Kun hänen täytyi antaa toimensa toiselle, niin hän tiesi edeltäkäsin, että hän sen jätti hyviin käsiin. Todella ovat herrat kreivi Hatzfeld ja alavaltiosihteeri Busch suorittaneet saamansa ohjeet ymmärryksellä, aistilla ja nerolla, jotka me kaikki ilolla tunnustamme. Me olemme heille hyvin suuressa kiitollisuuden velassa. Molemmat ovat perin pohjin ottaneet selon perusaatteista, jotka aivan neuvottelujemme alusta asti on yhtä tarkasti ja ylevästi meille esitetty.

Tulkoonpa työmme kohtaloksi vast'edes mikä hyvänsä, sillä kaikkien ihmisasiain kohtalon alaisenahan se pysyy, niin me nyt ainakin saatamme todistaa, ett'emme ole laiminlyöneet mitään mikä suinkin oli mahdollista avatessamme Afrikan manteren sisämaahan leveää tietä sen neekeriheimojen siveydelliselle ja aineelliselle edistymiselle sekä kaupan ja laivaliikkeen yleisen vaurastumisen kehitykselle.

Me olemme yht'aikaa edistäneet uskonnon, rauhan ja humanisuuden asiaa ja laajentaneet kansainkeskisen kansainoikeuden alaa.

Tämä pyrintöperä meillä oli silmäimme edessä. Jos meidän on onnistunut sinne päästä, niin on suurin ansio jalon presidenttimme, joka puolusti neuvottelukokouksen pitämistä ja kirjoitti ohjelman, joka on ollut neuvottelujemme perustuslakina.

Minä olen sentähden varma tämän korkean kokouksen jäsenten yksimielisestä yhtymisestä sydämmelliseen hyväksymiseemme, jonka hänen korkeudelleen, ruhtinas Bismarckille lausun siitä että hän läsnä tai poissa ollen on ohjannut työmme paraalle tielle. Kun olemme juuri eroamassa niin luulen, hyvät herrat, olevani teidän hyvä tulkkinne, kun lausun kunnioittavan kiitollisuutemme ystävällisestä kohtelusta, joka meille on tullut osaksi hänen majesteettinsa Saksan keisarin, Preussin kuninkaan ja hänen ylhäisen perheensä puolelta."

Kreivi DE LAUNAYN ehdotuksesta nousivat korkean kokouksen jäsenet istuimiltaan todistamaan sydämmellistä yhtymistänsä siihen, mitä Italian edustaja oli sanonut hänen majesteettiaan keisarista.

Ruhtinas BISMARCK kiitti kreivi de Launayta hyväksymisanoista. Hän lausui toivovansa, että valtuutetut ja hän saisivat valtiollisessa elämässään useammin tilaisuutta yhtyä niin yksi-

mielisessä ystävyydessä kuin tässä Berliinin kokouksessa. Hänen ruhtinaallinen korkeutensa lausui mielihyvänsä hyvistä suhteista, jotka kokous oli vaikuttanut.

Presidentti kysyi korkealta kokoukselta, tahtoiko se vielä ennen päätöskirjan allekirjoitukseen ryhtymistä luettaa sen asiakirjan. Neuvottelussa jo kokonaisuudessaan hyväksytty päätöskirja oli painettuna levitetty valtuutetuille tarkempaa punnitsemista varten. Korkea kokous sentähden ehkä katsoo parhaaksi jättää tuon tavallisen muodon vuoksi lukemisen sikseen. Jos se on yleinen mielipide, soveltuu se myöskin yhteen presidentin mielipiteen kanssa.

SAÏD PASFAN mielestä oli lukeminen tarpeeton.

Korkea kokous yhtyi yksimielisesti ruhtinas Bismarckin ehdotukseen.

Presidentti julisti, että koska korkea kokous oli päätöskirjan lopullisesti hyväksynyt, haluamatta sitä viimeistä kertaa luettaa, se saattoi kaiketi heti ryhtyä sen allekirjoittamiseen.

Ruhtinas BISMARCK kuitenkin, ennenkuin kehoitti valtuutettuja ryhtymään sen muotoasian suorittamiseen, tahtoi kokouksen työjärjestyksen yksinkertaisuutta varten, tehdä ilmoituksen, joka tarkasti katsoen olisi tehtävä vasta allekirjoituksen jälkeen. Se oli näin kuuluva:

„Katsoen teidän äsken hyväksymänne päätöskirjan XXXVII:teen artikkeliin on minulla kunnia tehdä teille ilmoitus, joka minulle juuri saapui. Se on kokouksen päätöksien hyväksyminen Kansainkeskisen Kongon Yhdistyksen puolelta. Minä otan luvan lukea teille sen asiakirjan sekä Yhdistyksen presidentin herra översti Strauchin kirjeet.“

Presidentti luki seuraavat asiakirjat:

1) Kansainkeskisen Kongon Yhdistyksen hyväksyvä yhtyminen Berliinin kokouksen päätöksiin, 26 päivänä helmikuuta 1885.

„Kansainkeskinen Kongon Yhdistys selittää Berliinin kokouksen päätöskirjan XXXVII:n artikkelin mukaan täten yhtyvän mainitun päätöskirjan määräyksiin.“

„Sen mukaan on Kansainkeskisen Kongon Yhdistyksen presidentti tämän selityksen allekirjoittanut ja siihen sinettinsä pannut.“

„Annettu Berliinissä kuudentenakolmatta päivänä helmikuuta tuhat kahdeksansataa viisiyhdeksättä.

ÖVERSTI STRAUCH.“ (Sinetti.)

2) Översti Strauchin kirje hänen korkeudelleen ruhtinas Bismarckille:

„Herra Ruhtinas! Vallan mukaan, jonka hänen majesteettinsa belgialaisten kuningas, Kansainkeskisen Kongon Yhdistyksen perustaja, on saadun vallan mukaan minulle siirtänyt, ja Berliinin neuvottelukokouksen päätöskirjan XXXVII:n artikkelin mukaan on minulla kunnia lähettää Saksan valtakunnan hallitukselle kirja, jossa Kansainkeskinen Kongon Yhdistys hyväksyy mainitun päätöskirjan.“

„Minä luottamuksella toivon, että teidän korkeutenne sen määräyksen mukaan, joka on samaisen artikkelin 2:ssa pykälässä, annatte tästä hyväksymisestä tiedon niille valtioille, jotka ovat allekirjoittaneet päätöskirjan taikka katsovat sen itseänsä sitovan.“

„Kansainkeskinen Kongon Yhdistys on pyyntönsä hyvänthahtoista huomioon ottamista katsova uudeksi todistukseksi valtain ystävällisyydestä työtä kohtaan, joka on alkunsa, toimeentulon-ehtojensa ja tarkoituksensa kautta määrätty olemaan apuna neuvottelukokouksen jalomielisten ajatusten toimeenpanossa.

Minä olen syvimmässä nöyryydessä

Teidän korkeutenne alammaisin ja kuuliaisin palvelija

ÖVERSTI STRAUCH

Kansainkeskisen Kongon Yhdistyksen presidentti.

Berliinissä 26 päivänä helmikuuta 1885.“

3) Herra översti Strauchille annetun vallan todistus.

„Me, Leopold II, belgialaisten kuningas, Kansainkeskisen Kongon Yhdistyksen perustaja, annamme täten sen Yhdistyksen presidentille Herra Översti Strauchille täyden vallan allekirjoittaa suostumuskirjan Berliinin neuvottelukokouksen hyväksymään pääsopimukseen.

LEOPOLD (sinetti).

Brysselissä 15 helmikuuta 1885.“

Hänen korkeutensa ruhtinas Bismarck puhui sitte seuraavasti:

Hyvät herrat! Luulen lausuvani kokouksen yhteisen ajatuksen kun mielihyvällä tervehdin sitä Kansainkeskisen Kongon Yhdistyksen tointa, että se selittää yhtyvänsä meidän päätöksiimme. Uusi Kongovaltio on tuleva sen työn pääsuojelijaksi, jota me tahdomme saada tehdyksi ja minä toivon, että se on hyvästi menestynyt ja että sen ylhäisen perustajan jalot pyrinnot toteutuvat.“

Presidentin kehoituksesta ryhtyivät valtuutetut sitte päätöskirjan allekirjoittamiseen.

Kun presidentti ilmoitti istunnon päättyneeksi, hajosi korkea kokous kello 4¹/₂.

(Allekirjoittaneet)

SZETCHENYI.

Cte AUGTE. VAN DER STRATEN,
PONTHOZ.

Bⁿ LAMBERMONT.

E. VIND.

COMTE DE BENOMAR.

JOHN A. KASSON.

ALPH. DE COURCEL.

EDWARD B. MALET.

LAUNAY.

F. P. VAN DER HOEVEN.

MARQUIS DE PENAFIEL.

A. DE SERPA PIMENTEL.

Cte P. KAPNIST.

GILLIS BILDT.

SAID.

V. BISMARCK.

BUSCH.

V. KUSSEROW.

Alkukirjan kanssa yhtäpitäväksi huomattu.

RAINDRE.

KREIVI W. BISMARCK.

SCHMIDT.

IV.

BERLIININ NEUVOTTELUKOKOUKSEN
PÄÄTÖSKIRJA.

(Käännös.)

Kaikkivaltiaan Jumalan nimessä.

Hänen Majesteettinsa Saksan keisari, Preussin Kuningas, Hänen Majesteettinsa Itävallan Keisari, Böömin Kuningas y. m. ja Apostolinen Unkarin Kuningas, Hänen Majesteettinsa Belgialaisten Kuningas, Hänen Majesteettinsa Tanskan Kuningas, Hänen Majesteettinsa Espanjan Kuningas, Amerikan Yhdysvaltain Presidentti, Ranskan Tasavallan Presidentti, Hänen Majesteettinsa Suur'Britannian ja Irlannin yhdistetyn kuningaskunnan Kuningatar, Indian Keisarinna, Hänen Majesteettinsa Italian Kuningas, Hänen Majesteettinsa Alankomaiden Kuningas, Luxemburgin Suurherttua y. m. Hänen Majesteettinsa Portukalin ja Algarvian Kuningas y. m. y. m., Hänen Majesteettinsa kaikkien Venäläisten Keisari, Hänen Majesteettinsa Ruotsin ja Norjan Kuningas y. m. y. m. ja Hänen Majesteettinsa Ottomannien Keisari,

tarkottaen kaupan ja sivistyksen kehitykselle muutamissa Afrikan seuduissa edullisimpien ehtojen järjestämisestä hyvän keskinäisen sovun hengessä ja kaikille kansoille vapaan laivaliikkeen etujen turvaamista molemmilla suurimmilla Atlantin valtamereen laskevilla Afrikan joilla; toiselta puolen haluten ehkäistä väärinkäsitykset ja riidat, joita vast'edes saattaisi syntyä uusista alueen omistuksista Afrikan rannoilla ja samalla etsien keinoja kartuttaa neekeriväestön siveydellistä ja aineellista vaurastusta, olemme Keisarillisen Saksan hallituksen yhdessä Ranskan Tasavallan hallituksen kanssa meille lähettämän kutsumuksen mukaan päättäneet tätä varten kokoutua Berliiniin neuvottelemaan ja olemme valtuutetuiksemme nimittäneet:

HÄNEN MAJESTEETTINSA SAKSAN KEISARI, Preussin kuningas:
Herra OTON ruhtinas VON BISMARCKIN, Preussin valtioministeristön presidenttinsä, valtakunnan kanslerin,

Herra PAULIN kreivi VON HATZFELDTIN, valtioministerinsä
ja ulkoasiain viraston valtiosihteerinsä,

Herra AUGUST BUSCHIN, todellisen sala-lähettimeuvok-
sensa ja ulkoasian viraston alavaltiosihteerinsä,
ja

Herra HEINRICH VON KUSSEROWIN, sala-lähettimeuvok-
sensa ulkoasiain virastosta;

HÄNEN MAJESTEETTINSA ITÄVALLAN KEISARI, Böömin kunin-
gas y. m. ja apostolinen Unkarin kuningas:

Herra EMERICHIN kreivi SZÉCHÉNYI VON SARVARI FELSÖ-
VIDÉKIN, kammariherran ja todellisen salaneuvoksen,
ylimääräisen ja valtuutetun lähittiläänsä hänen majes-
teettinsa Saksan keisarin, Preussin kuninkaan luona;

HÄNEN MAJESTEETTINSA BELGIALAISTEN KUNINGAS:

Herra GABRIEL AUGUSTIN kreivi VAN DER STRATEN PON-
THOZIN, ylimääräisen lähettiläänsä ja valtuutetun mi-
nisterinsä hänen majesteettinsa Saksan keisarin, Preus-
sin kuninkaan luona,
ja

Herra AUGUSTIN parooni LAMBERMONTIN, valtioministerin,
ylimääräisen lähettiläänsä ja valtuutetun ministerinsä;

HÄNEN MAJESTEETTINSA TANSKAN KUNINGAS:

Herra EMIL VON VINDIN, kammariherran, ylimääräisen
lähettiläänsä ja valtuutetun ministerinsä hänen majes-
teettinsa Saksan keisarin, Preussin kuninkaan luona;

HÄNEN MAJESTEETTINSA ESPANJAN KUNINGAS:

Don FRANCISCO MERRY Y COLOMIN kreivi VON BENO-
MARIN, ylimääräisen lähettiläänsä ja valtuutetun ministe-
rinsä hänen majesteettinsa Saksan keisarin, Preussin
kuninkaan luona;

AMERIKAN YHDYSVALTAIN PRESIDENTTI:

Herra JOHN A. KASSONIN, Amerikan Yhdysvaltain yli-
määräisen lähettilään ja valtuutetun ministerin hänen
majesteettinsa Saksan keisarin, Preussin kuninkaan luona,
ja

Herra HENRY S. SANFORDIN, entisen ministerin;

RANSKAN TASAVALLAN PRESIDENTTI:

Herra ALPHONSEN parooni DE COURCELIN, Ranskan yli-
määräisen ja valtuutetun lähettilään hänen majesteet-
tinsa Saksan keisarin, Preussin kuninkaan luona;

HÄNEN MAJESTEETTINSA SUURBRITANNIAN JA IRLANNIN YHDISTETYN KUNINGASKUNNAN KUNINGATAR, INDIAN KEISARINNA:

Sir EDWARD BALDWIN MALETIN, ylimääräisen ja valtuutetun lähettiläänsä hänen majesteettinsa Saksan keisarin, Preussin kuninkaan luona;

HÄNEN MAJESTEETTINSA ITALIAN KUNINGAS:

Herra EDUARDIN kreivi VON LAUNAYN, ylimääräisen ja valtuutetun lähettiläänsä hänen majesteettinsa Saksan keisarin, Preussin kuninkaan luona.

HÄNEN MAJESTEETTINSA ALANKOMAIDEN KUNINGAS, LUXEMBURGIN SUURHERTTUA Y. M.:

Herra FRIEDRICH PHILIPIN junkkeri VAN DER HOEVENIN, ylimääräisen lähettiläänsä ja valtuutetun ministerinsä hänen majesteettinsa Saksan keisarin, Preussin kuninkaan luona;

HÄNEN MAJESTEETTINSA PORTUKALIN JA ALGARVIAN KUNINGAS Y. M. Y. M. Y. M.:

Herra DA SERRA GOMESIN, markiisi VON PENAFIELIN, kuningaskunnan pairin, ylimääräisen lähettiläänsä ja valtuutetun ministerinsä hänen majesteettinsa Saksan keisarin, Preussin kuninkaan luona,
ja

Herra ANTON VON SERPA PIMENTELIN, kuningaskunnan valtioneuvoksen ja pairin;

HÄNEN MAJESTEETTINSA KAIKKIEN VÄNÄLÄISTEN KEISARI:

Herra PETERIN kreivi KAPNISTEN, salaneuvoksen, ylimääräisen lähettiläänsä ja valtuutetun ministerinsä hänen majesteettinsa Alankomaiden kuninkaan luona;

HÄNEN MAJESTEETTINSA RUOTSIN JA NORJAN KUNINGAS Y. M. Y. M.:

Herra GILLISIN parooni BILDTIN, kenraaliluutnantin, ylimääräisen lähettiläänsä ja valtuutetun ministerinsä hänen majesteettinsa Saksan keisarin, Preussin kuninkaan luona;

HÄNEN MAJESTEETTINSA OTTOMANNIEN KEISARI:

MEHEMED SAÏD PASHAN, visiirin ja ministerin, ylimääräisen ja valtuutetun lähettiläänsä hänen majesteettinsa Saksan keisarin, Preussin kuninkaan luona,

jotka, valtakirjojen nojalla, jotka on huomattu hyvässä asianmukaisessa kunnossa oleviksi, ovat keskustelleet ja hyväksyneet toisen toisensa jälkeen:

- 1) Julistuksen kaupan vapaudesta Kongon laaksossa, sen suilla ja lähimaissa ynnä muutamia siihen kuuluvia määräyksiä;
- 2) Julistuksen orjankaupasta ja niistä toimista, jotka sille kaupalle hankkivat orjia maitse ja vesitse;
- 3) Julistuksen sovittuun Kongon alueeseen kuuluvien maiden puolueettomuudesta;
- 4) Kongon purjehdusasetuksen, joka, ottamalla huomioon paikallisolot, ulottaa tälle joelle, sen sivujoille ja niiden arvoisiksi määrätyleille vesille Wienin kongressin päätöskirjan 108:ssa—116:ssa artikkelissa olevat yleiset määräykset, jotka tarkoittavat sen kirjan allekirjoittaneiden valtojen välillä vapaan laivaliikkeen järjestämistä useampia valtioita erottavilla tai niiden kautta kulkevilla purjehdittavilla vesillä ja joita sitte on sopimuksien mukaan käytetty Europan ja Amerikan jokiin ja varsinkin Tonavaan siten muutettuina kuin sovittiin Pariisissa 1856, Berliinissä 1878 ja Lontoossa 1871 ja 1883;
- 5) Nigerin purjehdusasetuksen, joka samoin ottamalla huomioon paikalliset suhteet ulottaa sillä joelle ja sen sivujoille Wienin kongressin päätöskirjan 108:ssa—116:ssa artikkelissa olevat perusaatteet;
- 6) Julistuksen, joka kansainkeskisissä suhteissa panee voimaan yhtäläiset säännöt alueiden vastaista omistamista varten Afrikan manteren rannikoilla;

ja katsoen nämä eri kirjat olevan hyödyllistä yhdistää yhdeksi ainoaksi päätöskirjaksi ovat yhdistäneet ne kirjaksi, jossa on seuraavat artikkelit.

I LUKU.

JULISTUS KAUPAN VAPAUESTA KONGON LAAKSOSSA, SEN
SUILLA JA LÄHIMAISSA YNNÄ MUUTAMIA SIIHEN KUULUVIA MÄÄRÄYKSIÄ.

ARTIKKELI I.

Kaikkien kansakuntain kaupalla on oleva täydellinen vapaus:

1) Kaikilla alueilla, jotka yhteensä ovat Kongon ja sen sivujokien laakso. Sitä rajoittavat siihen ulottuvien naapurivesistöjen seljäteet, varsinkin Niarin, Ogowen, Sharin ja Niilin vesistöt pohjoisessa, Tanganjika-järven vesien itäinen erottaja idässä, Zambesen ja Logen laaksojen seljäteet etelässä. Siihen kuuluu siis kaikki alueet, joiden läpi Kongo ja sen sivujoet virtailevat, ynnä Tanganjika-järvi itäisine vesineen.

2) Meren rannikolla, joka ulottuu pitkin Atlantinmerta 2° 30' kohdalta eteläistä leveyttä Logen suuhun saakka.

Pohjoinen raja kulkee sitte 2° 30' kohdalla olevaa leveyspiiriä myöten meren rannasta siihen kohtaan asti, jossa se yhtyy Kongon maantieteelliseen laaksoon, koskematta kuitenkaan Ogowen laaksoon, johon tämän päätöskirjan määräykset eivät millään tavalla koske.

Eteläinen raja kulkee pitkin Logea sen joen lähteille saakka ja siitä itäänpäin, kunnes yhtyy Kengon maantieteelliseen alaan.

3) Sillä alueella, joka ulottuu äsken rajoitellusta Kongon alasta itään päin Indianmereen asti viidennestä pohjoisesta leveysaste-piiristä Zambesen suuhun etelässä; viimeinmainitusta kohdasta kulkee rajalinja pitkin Zambezea viisi peninkulmaa ylemmäksi Shiren suuta sekä jatkuu Nyassa-järven ja Zambesen lisävesien erottajaa myöten, kunnes viimein ulottuu Zambesen ja Kongon vesien erottajaan.

Nimenomaan ollaan yksimieliset siitä, että kaupan vapauden perusaatetta tälle itäiselle alueelle ulottaessa neuvottelukokouksessa edustetut vallat sitoutuvat velvollisuuksiin ainoastaan itse puolestansa ja että tämä perusaate on sovitettava niihin alueihin, jotka nyt ovat jon-

kun itsenäisen ja täysinvaltiaan valtion omana ainoastaan silloin, kun se valtio sen hyväksyy. Vallat päättävät kykynsä mukaan hankkia Afrikan Indianmeren rannikon hallituksilta tätä hyväksymistä ja kaikissa tapauksissa toimittaa kaikkien kansakuntain kauttakuljetukselle edullisimmat ehdot.

ARTIKKELI II.

Kaikilla lipuilla kansallisuuteen katsomatta on vapaa pääsy edellä määriteltyjen alueiden kaikille rannoille, joille, jotka niissä laskevat mereen, kaikille Kongon ja sen sivujokien vesille ynnä järville, kaikkiin näillä vesillä oleviin satamiin sekä kaikkiin kanaviin, joita ehkä vast'edes kaivetaan saadakseen I:ssä artikkelissa määriteltyjen alueiden vesiväylät tai järvet toisiinsa yhdistetyksi. He saavat harjoittaa kaikenlaista kuljetustapaa sekä rannikko-, joki- tai ruhipurjehdusta samoilla ehdoilla kuin maan omat asukkaat.

ARTIKKELI III.

Tavaroista, olkootpa ne kotoisin mistä hyvänsä, joita minkä hyvänsä lipun turvissa näille alueille tuodaan meri-, joki- tai maatietä, ei ole suoritettava mitään muita maksuja kuin ehkä kohtuullista korvausta kaupan hyödyksi tehdyistä kulutuksista, joita sen ominaisuutensa tähden on sekä maan asukasten että kaikenkansaisten muokalaisten yhtäläisesti suoritettava.

Kaikki niin laivojen kuin tavarainkin epätasainen kohtelu on kielletty.

ARTIKKELI IV.

Näille alueille tuodut tavarat pysyvät vapaina tuonti- ja kauttakuljetus-tulleista.

Vallat pidättävät itsellensä oikeuden kahdenkymmenen vuoden kuluttua määrätä, onko tuonnin tullittomuus vielä pidettävä voimassa vai ei.

ARTIKKELI V.

Ei kukaan valta, joka edellä rajoitetuilla alueilla nyt tai vast'edes harjoittaa täysinvallan oikeuksia, saa siellä lahjoittaa

minkäänlaisia kauppaan koskevia yksinkaupan- tai muita etuoikeuksia.

Vieraat saavat siellä henkensä ja omaisuutensa suojeluksseen, irtaimen ja kiinteän omaisuutensa hankintaan ja toisille siirtämiseen sekä ammattinsa harjoitukseen katsoen erotuksetta nauttia samanlaista kohtelua ja samoja oikeuksia kuin maan omat asujamet.

ARTIKKELI VI.

Määräyksiä neekerien, lähetyssaarnaajain ja matkustajain suojeluksesta sekä uskonnon vapaudesta.

Kaikki vallat, jotka nyt puheina olleilla alueilla harjoittavat täysinvallan-oikeuksia taikka muuta vaikutusvaltaa, sitoutuvat valvomaan neekeriväestön ylläpitoa ja heidän siveydellisten ja aineellisten elinehtojensa parannusta ja auttamaan orjuuden ja varsinkin neekerien kaupan hävittämistä; he suojelevat ja edistävät, kansallisuuteen tai jumalanpalvelukseen katsomatta, kaikkia uskonnollisia, tieteellisiä ja hyväatekeviä laitoksia ja yrityksiä, jotka perustetaan ja järjestetään neekerien opetusta varten taikka tarkoittavat sivistyksen etujen tekemistä heille ymmärrettäväksi ja arvokkaaksi.

Kristityt lähetyssaarnaajat, oppineet, tutkijat sekä heidän seurueensa, tavaransa ja kokouksensa ovat samoin erityisen suojeluksen turvissa.

Omantunnon vapaus ja uskonnollinen suvaitsevaisuus myönnetään nimenomaan sekä neekereille että muille maan asujamille ja muukalaisille. Vapaa ja julkinen kaikkien uskontojen harjoitus, oikeus rakentaa jumalanpalvelus-huoneita ja lähetysmajoja mille uskonnolle hyvänsä ei ole kärsivä mitään rajoitusta eikä estettä.

ARTIKKELI VII.

Postilaitoksen järjestys.

Pariisissa 1 päivänä kesäkuuta 1878 uudestaan tarkasteltu sopimus maailman-postiyhdistyksestä on oleva voimassa myöskin sovitulla Kongon alueella.

Vallat, joilla siellä nyt tai vast'edes on täysinvallan tai suoje-lusoikeuksia, sitoutuvat niin pian, kuin olot sallivat, ryhtymään tarpeellisiin toimiin edellä olevain määräysten toimeenpanoa varten.

ARTIKKELI VIII.

Kongon kansainkeskisen purjehdus-toimikunnan tarkastusoikeus.

Kaikissa niissä tässä julistuksessa puheina olevan alueen osissa, joissa ei millään vallalla ole täysinvaltiutta eikä suoje-lusoikeuksia, on XVII:n artikkelin mukaan asetetun Kongon kan-sainkeskisen purjehdus-toimikunnan asia valvoa tässä julistuk-sessa sovittujen ja hyväksytyjen perusaatteiden käyttöä.

Kaikissa tapauksissa, joissa tässä julistuksessa sovittujen perusaatteiden käyttö tuottaa vaikeuksia, saavat asianosaiset hal-litukset sopia pyytämään kansainkeskisen toimikunnan apua, an-taen sen toimeksi niiden seikkojen tutkimisen, jotka ovat anta-neet aihetta vaikeuksiin.

II LUKU.

JULISTUS ORJANKAUPASTA.

ARTIKKELI IX.

Koska kansainoikeuden perusaatteiden mukaan, semmoisten kuin allekirjoittaneet vallat hyväksyvät, orjankauppa on kielletty, ja samoin kaikkia toimia, jotka sille kaupalle hankkivat maitse tai vesitse orjia, on katsottava luvattomiksi, niin vallat, joilla on sovitun Kongonvesistön alueilla täysinvallan oikeuksia taikka muuta vaikutusvaltaa, julistavat, ettei näitä alueita saa käyttää markkinapaikkoina eikä kuljetusteinä orjain kaupalle, olivatpa ne mitä rotua hyvänsä. Jokainen näistä valloista sitoutuu käyttä-mään kaikkia vallassaan olevia keinoja sen kaupan lopettamiseen ja niiden rankasemiseen, jotka sitä harjoittavat.

III LUKU.

JULISTUS SOVITTUUN KONGON ALUEESEN KUULUVAIN
MAIDEN PUOLUETTOMUUDESTA.

ARTIKKELI X.

Toimittaakseen kaupalle ja teollisuudelle uutta turvallisuus-den takausta ja turvatakseen rauhan ylläpitämisellä sivistyksen

kehitystä niissä maissa, jotka on mainittu I:ssä artikkelissa ja asetettu kaupanvapauden alaisiksi, sitoutuvat ne korkeat vallat, jotka tämän kirjan allekirjoittavat, ja ne, jotka siihen myöhemmin yhtyvät, ottamaan varteen mainittuihin maihin kuuluvain alueiden tai niiden osain ynnä kaikkien vesien puolueettomuuden, niin kauan kun vallat, joilla nyt tai vast'edes on niillä alueilla täysinvallan oikeuksia tai suojelusvaltaa, käyttävät oikeuttansa julistaa itsensä puolueettomiksi ja täyttävät puolueettomuuteen kuuluvat velvollisuudet.

ARTIKKELI XI.

Jos joku valta, joka harjoittaa täysinvallan tai suojelusoi-
keuksia I:ssä artikkelissa mainituissa ja vapaakaupalle määrä-
tyissä maissa, sekautuu sotaan, sitoutuvat ne korkeat vallat,
jotka tämän kirjan allekirjoittavat, sekä ne, jotka siihen vast'-
edes yhtyvät, kykynsä mukaan vaikuttamaan, että sen vallan
omat ja sovittuun vapaakaupan alueeseen kuuluvat alueet yhdessä
sen sekä toisen tai toisten sotivien valtain kanssa sodan ajaksi
asetetaan puolueettomuuslakien alaisiksi ja että niitä siis katso-
taan semmoisiksi, kuin olisivat ne sotimattoman valtion omat.
Sotijain tulisi siitä hetkestä asti lakata ulottamasta vihollisuuk-
siansa siten puolueettomaksi julistetulle alueelle taikka tekemästä
sitä sotaliikkeidensä keskuksiksi.

ARTIKKELI XII.

Jos valtain välillä, jotka tämän kirjan allekirjoittavat tai
jotka siihen ehkä vielä vast'edes yhtyvät, jyrkkää erimielisyyttä
syntyy I:ssä artikkelissa mainittujen ja vapaakaupalle määrätty-
jen alueiden rajoista tai rajain sisällä, niin ne vallat sitoutuvat
ennen ryhtymistensä aseihin pyytämään yhden tai useamman
ystävällisen vallan välitystä.

Samaa tapausta varten pidättävät samat vallat itselleen oi-
keuden ryhtyä sovintotuomarillisiin toimiin.

IV LUKU.

KONGON PURJEHDUSJULISTUS.

ARTIKKELI XIII.

Purjehdus Kongolla, erottamatta mitään sen joen haaraa tai salmeketta, on oleva vapaa ja pysyvä vapaana kaikkien kansain kauppalaivoille, kulkekootpa ne sitte lastissa tai tyhjinä tavarain tai matkustajain kuljetusta varten. Sen on noudatettava tämän purjehdusjulistuksen määräyksiä ja sitä toimeenpannessa säädettäviä lisäyksiä.

Tätä purjehdusta harjoittaessa on kaikkien kansakuntain jäseniä ja lippuja kaikin puolin kohdeltava täydellisen tasa-arvoisuuden mukaan sekä suorassa purjehduksessa aukealta mereltä Kongon sisäsatamiin ja päinvastoin että rannikkopurjehduksessa suurilla ja pienillä aluksilla ja ruhipurjehduksessa pitkin koko jokea.

Sen mukaan ei saa koko joella eikä Kongon suilla olla mitään erotusta rannikkovaltion ja sisävaltion jäsenten välillä eikä mitään yksinomaista purjehdusetua saa antaa kellekään yhtiölle tai kunnalle tai yksityishenkilölle.

Allekirjoittaneet vallat hyväksyvät nämä määräykset, jotka vast'edes ovat tulevat kansainkeskisen valtio-oikeuden osaksi.

ARTIKKELI XIV.

Kongolla purjehduksen ei pidä kärsimän mitään rajoitusta eikä maksun suoritusta, josta ei tässä kirjassa ole nimenomaan sovittu. Sillä ei pidä oleman suoritettavana mitään asema-, tapuli-, varasto-, muutto- tai oleskeluvelvollisuuksia.

Pitkin koko Kongoa ovat jokea kulkevat laivat ja tavarat vapaat kaikenlaisesta kauttakulikutullista, ihan katsomatta mistä ne ovat kotoisin tai mihin matkalla.

Ei saa ottaa mitään meri- tai jokimaksuja, jotka perustuisivat yksinomaan itse purjehdukseen, eikä mitään tullia tavaroista, jotka ovat laivassa. Ainoastaan sellaisia maksuja on suoritettava, jotka ovat luonteeltaan korvausta laivaliikkeelle itselleen tehdystä avusta nimittäin:

1) Satamamaksuja, jos nimenomaan käytetään joitakin paikallisia laitoksia, niinkuin laitureja, varastohuoneita y. m.

Näiden maksujen taksa on sovitettava paikallisten laitojen rakennus- ja ylläpitokulunkien mukaan, katsomatta ollenkaan siihen, mistä laivat ja niiden lastit ovat koitoisin.

2) Luotsimaksuja niillä joen osilla, joissa näyttää välttämättömältä pitää tottuneiden luotsien asemia.

Näiden maksujen taksa on oleva pysyväinen ja tehdyn palveluksen mukainen.

3) Maksuja niitä teknillisiä ja hallitusmenoja varten, joita on ollut purjehduksen yhteiseksi hyväksi, niinkuin majoikoihin, viittatuliin ja kariviittoihin.

Nämä maksut on laskettava laivojen tonniluvun mukaan, niinkuin se näkyy laivan papereista, sekä Ala-Tonavalla voimaanpantujen määräysten mukaan.

Taksoissa, joiden mukaan nämä edellä kolmessa osastossa luetut maksut kannetaan, ei saa olla mitään eroavaista kohtelua, ja ne on joka satamapaikassa virallisesti julaistava.

Vallat pidättävät itselleen oikeuden viiden vuoden kuluttua tutkia, onko edellämainittujen taksojen tarkastus yhteisestä suostumuksesta tarpeen.

ARTIKKELI XV.

Kongon sivujoet ovat kaikissa suhteissa samain lakien alaiset kuin pääjoki.

Samat lait ovat voimassa myöskin suuremmilla ja pienemmillä joilla sekä järvillä ja kanavilla I:sen artikkelin toisessa ja kolmannessa kohdassa tarkemmin määrätyillä alueilla.

Kuitenkin Kansainkeskisen Kongon Yhdistyksen valta ulottuu puheenaoleville suuremmille ja pienemmille joille, järville ja kanaville ainoastaan silloin, kun valtiot, joiden vallassa ne vedet ovat, siihen suostuvat. Tietysti tarvitaan myöskin ensimmäisen artikkelin kolmannessa kohdassa mainittuja alueita varten niiden itsenäisten valtioiden suostumus, joihin ne alueet kuuluvat.

ARTIKKELI XVI.

Tiet, rautatiet tai sivukanavat, jotka rakennetaan vesiväylien puutteiden tai vaikeakulkuisuuden poistamiseksi muutamilla

Kongon, sen sivujokien ja muiden viidennessätoista artikkelissa viimeinmainittujen vertaisiksi asetettujen vesien osilla, on kulkuteinä katsottava siihen jokeen kuuluviksi ja samoin avattava kaikkien kansakuntain kaupalle.

Samoin kuin joella, voidaan myöskin teillä, rautateillä ja kanavilla ottaa ainoastaan semmoisia maksuja, jotka rakennus-, ylläpito- ja liikekulunkeihin ynnä rakentajille tulevaan voittoon riittävät.

Näiden maksujen suuruutta määrätessä on vieraita ja kun-kin alueen asujamia kohdeltava aivan yhtäläisesti.

ARTIKKELI XVII.

Kansainkeskinen toimikunta asetetaan turvaamaan tämän purjehdusjulistuksen määräysten toimeenpanoa.

Tämän kirjan allekirjoittaja-vallat sekä ne vallat, jotka tähän myöhemmin yhtyvät, voivat milloin hyvänsä itseään edustaa tässä toimikunnassa lähettämällä siihen valitun miehen. Ei kellekään edusmiehellä ole useampaa kuin yksi ääni, ei silloinkaan, kun hän edustaa useampia hallituksia.

Lähetetyn edusmiehen palkkaa suorastaan oma hallituksensa.

Kansainkeskisen toimikunnan asia- ja virkamiesten palkat ja saatavat lasketaan XIV:n artikkelin 2:sen ja 3:nen kohdan mukaan kannettavista maksuista.

Näiden palkkojen ja saatavien suuruus sekä yksityisten asia- ja virkamiesten luku, arvo ja virkavalta on merkittävä siihen tilikertomukseen, joka on joka vuosi annettava kansainkeskisessä toimikunnassa edustetuille hallituksille.

ARTIKKELI XVIII.

Kansainkeskisen toimikunnan jäsenillä sekä heidän nimittämillään asiamiehillä on virkansa toimituksessa loukkaamattomuuden etuoikeus. Samaa suojelusta nauttivat myöskin toimikunnan virkahuoneet, toimistot ja arkistot.

ARTIKKELI XIX.

Kongon kansainkeskisen purjehdus-toimikunnan järjestäminen on heti tapahtuva, kun viisi tämän päätöskirjan allekirjoittaja-valtaa on nimittänyt lähettiläänsä. Toimikunnan järjestämi-

seen asti on Saksan valtakunnan hallitukselle uskottava valiomiesten nimitys, jotka puolestaan ryhtyvät tarpeellisiin toimiin toimikunnan yhtymisen aikaan saamiseksi.

Toimikunnan on viipymättä kirjoitettava määräykset purjehduksesta, jokipoliisista, luotsi- ja karanteeni-laitoksesta.

Ne määräykset sekä toimikunnan suunnittavat taksat on ennen niiden voimaan panemista alistettava toimikunnassa edustettujen valtain hyväksyttäväksi. Valtain, jotka ovat asiassa osalliset, tulee pikimmiten lausua ajatuksensa.

Näiden määräysten rikkomisista rankasevat niissä paikoissa, joissa kansainkeskinen toimikunta on välittömästi vallitsemassa, sen asiamiehet ja muissa paikoissa eri rannikkovaltiot.

Jos kansainkeskisen toimikunnan asia- tai virkamies käyttää väärin valtaansa tai rikkoo lakia vastaan, on asianosaisella, joka tuntee itseään tai oikeuksiaan loukatuksi, valta kääntyä kansakuntansa konsulimiehen puoleen. Konsulimiehen tulee tutkia valitukset ja voi hän ne esittää toimikunnalle, jos huomaa ne *prima facie* (jo ensi katsahduksella) oikeiksi. Hänen pyynnöstään tulee toimikunnan, jossa silloin on oleva vähintään kolme jäsentä, ryhtyä yhdessä hänen kanssanssa asia- tai virkamiehensä käytöksen tutkimiseen. Jos konsulimies katsoo toimikunnan päätöstä laillista moitetta ansaitsevaksi, tulee hänen kertoa se hallituksellensa, joka silloin voi ruveta kirjeenvaihtoon toimikunnassa edustettujen valtain kanssa ja pyytää heitä yhteisesti sopimaan toimikunnalle annettavista ohjeista.

ARTIKKELI XX.

Kansainkeskisen toimikunnan valtaan, jonka toimeksi on XVII:n artikkelin mukaan annettu tämän purjehdusjulistuksen toimeenpanon valvominen, kuuluu nimenomaan:

- 1) Töiden määrääminen, jotka soveltuvat turvaamaan Kongon purjehdittavuutta kansainkeskisen kaupan tarpeiden mukaan.

Niillä joen osilla, joissa ei millään vallalla ole täysinvallan oikeuksia, tulee kansainkeskisen toimikunnan itsensä ryhtyä tarpeellisiin toimiin joen purjehdittavuuden turvaamista varten.

Jonkun täysinvaltiaan hallituksen omina olevilla joen osilla tulee kansainkeskisen toimikunnan sopia asiasta rannikon esivallan kanssa.

- 2) Luotsitaksan määrääminen sekä yleisen taksan niitä purjehdusmaksuja varten, jotka on lueteltu XIV:n artikkelin toisessa ja kolmannessa kohdassa.

XIV:n artikkelin 1:ssä kohdassa mainitut taksat määräävät paikkakunnalliset esivallat samassa artikkelissa suunnittujen rajojen mukaan.

Eri maksujen kantaminen tapahtuu niiden kansainkeskisten tai paikkakunnallisten virastojen kautta, joiden hyväksi niitä kannetaan.

- 3) Edellisen 2:sen kohdan mukaan saatavien tulojen hoitaminen.

- 4) XXIV:n artikkelin mukaan asetettujen karanteenilaitosten valvominen.

- 5) Yleiseen purjehduspalvelukseen kuuluvain asiamiesten sekä omien virkamiestensä nimittäminen.

Alapäällysmiesten asettaminen jonkun vallan hallussa oleville joen osille tapahtuu paikkakunnallisen vallan kautta, vaan muille joen osille kansainkeskisen toimikunnan kautta.

Rannikkovaltion tulee ilmoittaa asettamiensa alapäällysmiesten nimitys kansainkeskiselle toimikunnalle ja omasta puolestaan pitää huolta heidän palkkaamisestaan. Tässä luetellun ja rajoitetun valtansa harjoituksessa on kansainkeskinen toimikunta riippumaton paikkakunnallisista valloista.

ARTIKKELI XXI.

Tehtävänsä suorittaessaan saa kansainkeskinen toimikunta hätätilassa kutsua avukseen niiden valtain sotalaivoja, jotka ovat tämän kirjan allekirjoittaneet ja samoin niiden, jotka siihen vastedes yhtyvät, pitämättä lukua ohjeista, joita laivain päälliköille omat hallituksensa ehkä ovat antaneet.

ARTIKKELI XXII.

Tämän kirjan allekirjoittajavaltain sotalaivat ovat Kongolle saapuessaan vapaat neljännentoista artikkelin 3:ssa kohdassa määrättyjen purjehdusmaksujen suorittamisesta. Niiden on kuitenkin suoritettava mahdolliset luotsi- ja satamamaksut, ell'ei kansainkeskinen toimikunta tai sen asiamiehet ole edellisen artikkelin mukaan pyytäneet niitä välittämään.

ARTIKKELI XXIII.

Teknillisiin ja hallitustoimiin kuluvia menoja varten saa XVII:ssä artikkelissa asetettu kansainkeskinen toimikunta ottaa omassa nimessään lainoja, joiden takaukseksi pantattakoon yksin- omaan niitä tuloja, joita on ajateltu tälle toimikunnalle.

Lainaa ottaessa tehdyt toimikunnan päätökset pitää olla tehdyt kahden kolmannenosan äänien enemmistöllä. Kaikissa tapauksissa poistetaan kerrassaan se oletus, että toimikunnassa edustetut hallitukset sitoutuisivat puheina olevan lainan suhteen mihinkään takaukseen tai vakuutukseen, paitsi milloin eri sopi- mus sitä varten tehdään.

XIV:nen artikkelin 3:ssa kohdassa mainitut tulot on en- sinnä käytettävä aiottujen lainojen koron maksuun ja niiden kuo- letukseen sen mukaan, kuin lainaajien kanssa milloinkin sovitaan.

ARTIKKELI XXIV.

Kongon suille on joko rannikkovaltioiden alkuunpanosta taikka kansainkeskisen toimikunnan välityksestä perustettava karanteenilaitos, jonka tehtävänä on tulevien ja lähtevien laivojen tarkastaminen.

Vallat pidättävät itselleen oikeuden myöhemmin päättää, onko ja millä ehdoilla on pantava toimeen laivojen terveyden- tarkastus myöskin varsinaisen jokipurjehduksen alalla.

ARTIKKELI XXV.

Tämän purjehdusjulistuksen määräykset pysyvät voimassa myöskin sodan aikana. Sen mukaan on Kongolla, sen haaroilla ja suilla sekä niiden vastassa olevalla rannikkomerellä kaikkien kansakuntain sekä puolueettomien että sotivain purjehdus oleva aina vapaa kaupan harjoitusta varten.

Kauppa on samoin sodasta huolimatta pysyvä vapaana XV:ssä ja XVI:ssa artikkelissa mainituilla teillä, rautateillä, jär- villä ja kanavilla.

Tästä perusaatteesta sietävät poikkeuksen ainoastaan ne esineet, jotka ovat matkalla sotivalle vallalle ja joita on kan- sainoikeuden mukaan katsottava sotatarpeiksi.

Kaikki tätä kirjaa toimeenpannessa tehdyt työt ja laitokset, varsinkin ylöskantopaikat ja niiden kassat sekä niissä laitoksissa

pysyväisesti palvelevat henkilöt ovat puolueettomuuslakien alaiset, niin että sotivien puolueiden tulee niitä pitää kunniaassa ja suojella.

V LUKU.

NIGERIN PURJEHDUSJULISTUS.

ARTIKKELI XXVI.

Purjehdus Nigerillä, erottamatta mitään sen joen haaraa tai salmeketta, on oleva vapaa ja pysyvä vapaana kaikkien kansain kauppalaivoille, kulkekootpa ne sitte lastissa taikka tyhjinä tavarain tai matkustajain kuljetusta varten. Sen on noudatettava tämän purjehdusjulistuksen määräyksiä ja sitä toimeenpannessa säädettäviä lisäyksiä.

Tätä purjehdusta harjoittaessa on kaikkien kansakuntain jäseniä ja lippuja kaikin puolin kohdeltava joella täydellisen tasa-arvoisuuden mukaan sekä suorassa purjehduksessa aukealta mereltä Nigerin sisäsatamiin ja päin vastoin että rannikkopurjehduksessa suurilla tai pienillä aluksilla ja ruuhipurjehduksessa pitkin koko jokea.

Sen mukaan ei saa koko Niger-joella eikä sen suilla olla mitään erotusta rannikkovaltioiden ja sisävaltioiden alammaisten välillä eikä mitään yksinomaista purjehdusetua saa antaa kellekään yhtiölle tai kunnalle eikä yksityishenkilölle.

Allekirjoittaneet valtat hyväksyvät nämä määräykset, jotka vast'edes tulevat olemaan kansainkeskisen valtio-oikeuden osana.

ARTIKKELI XXVII.

Purjehdus ei ole Nigerillä kärsivä mitään rajoitusta eikä suorittava maksuja, jotka yksinomaan perustuisivat itse purjehdukseen.

Sen ei pidä oleman minkään asema-, tapuli-, varasto-, muutto- tai oleskelumaksujen alainen.

Pitkin koko Niger-jokea ovat sitä kulkevat laivat ja tavarat vapaat kaikesta kauttakulikutullista ihan katsomatta siihen mistä ne ovat kotoisin ja mihin ne ovat matkalla.

Ei saa kantaa mitään meri- tai jokimaksuja, jotka yksinomaan perustuvat itse purjehdukseen, eikä mitään tullia tava-

roista, jotka ovat laivoissa. Ainoastaan semmoisia maksuja saadaan kantaa, jotka ovat luonteeltaan korvausta purjehdukselle itselleen tehdystä avusta. Niiden maksujen taksoissa ei pidä oleman mitään erilaista kohtelua.

ARTIKKELI XXVIII.

Nigerin sivujoet ovat kaikissa suhteissa samain lakien alaiset kuin pääjoki.

ARTIKKELI XXIX.

Tiet, rautatiet tai sivukanavat, jotka rakennetaan vesiväylien puutteiden tai vaikeakulkuisuuden poistamiseksi muutamilla Nigerin, sen sivujokien, haarojen ja suiden osilla, on kulkuteinää katsottava siihen jokeen kuuluviksi ja samoin avattava kaikkien kansakuntain kaupalle.

Samoin kuin joella, voidaan myöskin teillä, rautateillä ja kanavilla ottaa ainoastaan semmoisia maksuja, jotka rakennus-, ylläpito- ja liikekulunkeihin ynnä rakentajille tulevaan voittoon riittävät.

Näiden maksujen suuruutta määrätessä on vieraita ja kunkin alueen asujamia kohdeltava aivan yhtäläisesti.

ARTIKKELI XXX.

Suurbritannia sitoutun XXVI:ssa, XXVII:ssä, XXVIII:ssa ja XXIX:ssä artikkelissa purjehdusvapaudesta lausutut perusaatteet panemaan toimeen, mikäli Nigerin, sen sivujokien, haarojen tai suiden vedet nyt tai vast'edes ovat Britannian vallassa tai suojeleuksessa.

Määräykset, jotka säädetään purjehduksen turvaamista ja tarkastusta varten, kirjoitetaan niin, että kauppalaivojen vapaa liike tulee niin paljon kuin mahdollista helpotetuksi.

Tietysti ei mitään täten päällensä otettua sitoumusta voida selittää siihen suuntaan, että ne estäisivät tai voisivat estää Suurbritanniaa tekemästä mielensä mukaisia määräyksiä purjehdukselle, jotka vain eivät ole vastoin näiden sitoumusten henkeä.

Suurbritannia sitoutuu kaikenkansaisia vieraita kauppiaita, jotka kauppaa harjoittavat nyt tai vast'edes sen vallassa tai suojeleuksessa olevilla Nigerin osilla, suojelemaan, kuin he olisivat

sen omia alamaisia, kuitenkin sillä ehdolla, että mainitut kaup-
piaat noudattavat tässä edellä lausuttujen perusaatteiden mukaan
säädettyjä tai vast'edes säädettäviä määräyksiä.

ARTIKKELI XXXI.

Ranska ottaa, mikäli Nigerin, sen sivujokien, haarakkeiden
ja suiden vedet nyt tai vast'edes ovat sen vallassa tai suojeluk-
sessa, päällensä edellisessä artikkelissa lausutut velvollisuudet
samoilla ehdoilla ja samoin sanoin.

ARTIKKELI XXXII.

Jokainen muu allekirjoittanut valta sitoutuu samoihin vel-
vollisuuksiin, jos he vast'edes saisivat haltuunsa tai suojeluk-
seensa jonkun osan Nigeristä, sen sivujoista, haaroista tai suista.

ARTIKKELI XXXIII.

Tämän purjehdusjulistuksen määräykset pysyvät voimassa
myöskin sodan aikana.

Sen mukaan on Nigerillä, sen haaroilla, sivujoilla ja suilla
sekä joen suiden vastassa olevilla rannikkomerien osilla kaikkien
kansakuntain, sekä puolueettomain että sotivain, purjehdus oleva
aina vapaa kaupan harjoitusta varten.

Kauppa on samoin sodasta huolimatta pysyvä vapaana
XXIX:ssä artikkelissa mainituilla teillä, rautateillä ja kanavilla.

Tästä perusaatteesta sietävät poikkeuksen ainoastaan ne
esineet, jotka ovat matkalla sotivalle vallalle ja joita on kansain-
oikeuden mukaan katsottava sotatarpeiksi.

VI LUKU.

JULISTUS VARSINAISISTA EHDOISTA, JOTKA OVAT TÄYTETTÄVÄT,
ETTÄ UUDET ALUEEN OMISTUKSET AFRIKAN MANTEREN RANNI-
KOILLA KATSOTAAN LAILLISIKSI.

ARTIKKELI XXXIV.

Se valta, joka vast'edes omistaa Afrikan manteren ranni-
kolla nykyisten maidensa ulkopuolelta alueen tai joka, ollen tä-

hän asti ilman maata, alueen hankkii ja samoin sekin valta, joka ottaa sieltä suojelusherruuden, lähettää muille tämän kirjan allekirjoittaja-valloille sen asiakirjan ynnä ilmoituksen, että he voisivat tehdä valituksensa jos, siihen on aihetta.

ARTIKKELI XXXV.

Tämän kirjan allekirjoittaja-vallat hyväksyvät velvollisuuden turvata heidän hallussaan olevilla Afrikan manteren rannikoiden alueilla jonkun viraston olemassa olon, joka riittää suojelemaan hankittuja oikeuksia ja tarpeen tullessa kaupan- ja kauttakulun vapautta niillä ehdoilla, jotka viimeinmainitusta on sovittu.

VII LUKU.

YLEISIÄ MÄÄRÄYKSIÄ.

ARTIKKELI XXXVI.

Tämän päätöskirjan allekirjoittaja-vallat pidättävät itselleen oikeuden tehdä siihen myöhemmin ja yhteisestä sopimuksesta ne muutokset tai parannukset, joiden hyödyllisyys kokemuksesta nähdään.

ARTIKKELI XXXVII.

Ne vallat, jotka eivät allekirjoita tätä päätöskirjaa, voivat siihen liittää määräyksensä eri kirjana.

Jokaisen uuden vallan tähän yhtyminen ilmoitetaan diplomatia-tietä Saksan valtakunnan hallitukselle, joka asian ilmoittaa kaikille niille valtioille, jotka tämän päätöskirjan allekirjoittavat tai siihen myöhemmin yhtyvät.

Se yhtyminen panee täyteen voimaan kaikkien velvollisuuksien hyväksymisen ja kaikkien etujen saamisen, joista tässä päätöskirjassa on sovittu.

ARTIKKELI XXXVIII.

Tämä päätöskirja on pikimmiten korkeintaan vuoden kuluessa vahvistettava.

Se tulee jokaiselle vallalle voimaan sinä päivänä jona se täyttää vahvistuksen.

Siihen asti sitoutuvat tämän päätöskirjan allekirjoittaja-valtat olemaan ryhtymättä mihinkään toimiin, jotka olisivat vastoin tämän kirjan määräyksiä.

Joka valta lähettää vahvistuksensa Saksan valtakunnan hallitukselle, jonka toimesta annetaan tieto kaikille muille tämän päätöskirjan allekirjoittaja-valloille.

Kaikkien valtain vahvistukset säilytetään Saksan valtakunnan hallituksen arkistoissa. Kun kaikki vahvistukset saapuvat, tehdään talteen panosta protokolla, jonka allekirjoittavat kaikkien Berliinin neuvottelukokouksessa osallisina olleiden valtain edustajat ja josta vahvistettu kopio lähetetään kaikille niille valloille.

Tämän vahvistukseksi ovat asianomaiset valtuutetut tämän päätöskirjan allekirjoittaneet ja siihen sinettinsä painaneet.

Näin tapahtunut Berliinissä kuudentenakolmatta päivänä helmikuuta kahdeksantoistasataa viisi yhdeksättä.

(Sinetti.) VON BISMARCK.

(Sinetti.) BUSCH.

(Sinetti.) VON KUSSEROW.

(Sinetti.) SZÉCHÉNYI.

(Sinetti.) Kreivi AUG. VAN DER STRATEN PONTHOZ.

(Sinetti.) Parooni LAMBERMONT.

(Sinetti.) E. VIND.

(Sinetti.) Kreivi DE BENOMAR.

(Sinetti.) JOHN A. KASSON.

(Sinetti.) H. S. SANFORD.

(Sinetti.) ALPH. DE COURCEL.

(Sinetti.) EDWARD B. MALET.

(Sinetti.) LAUNAY.

(Sinetti.) E. P. VAN DER HOEVEN.

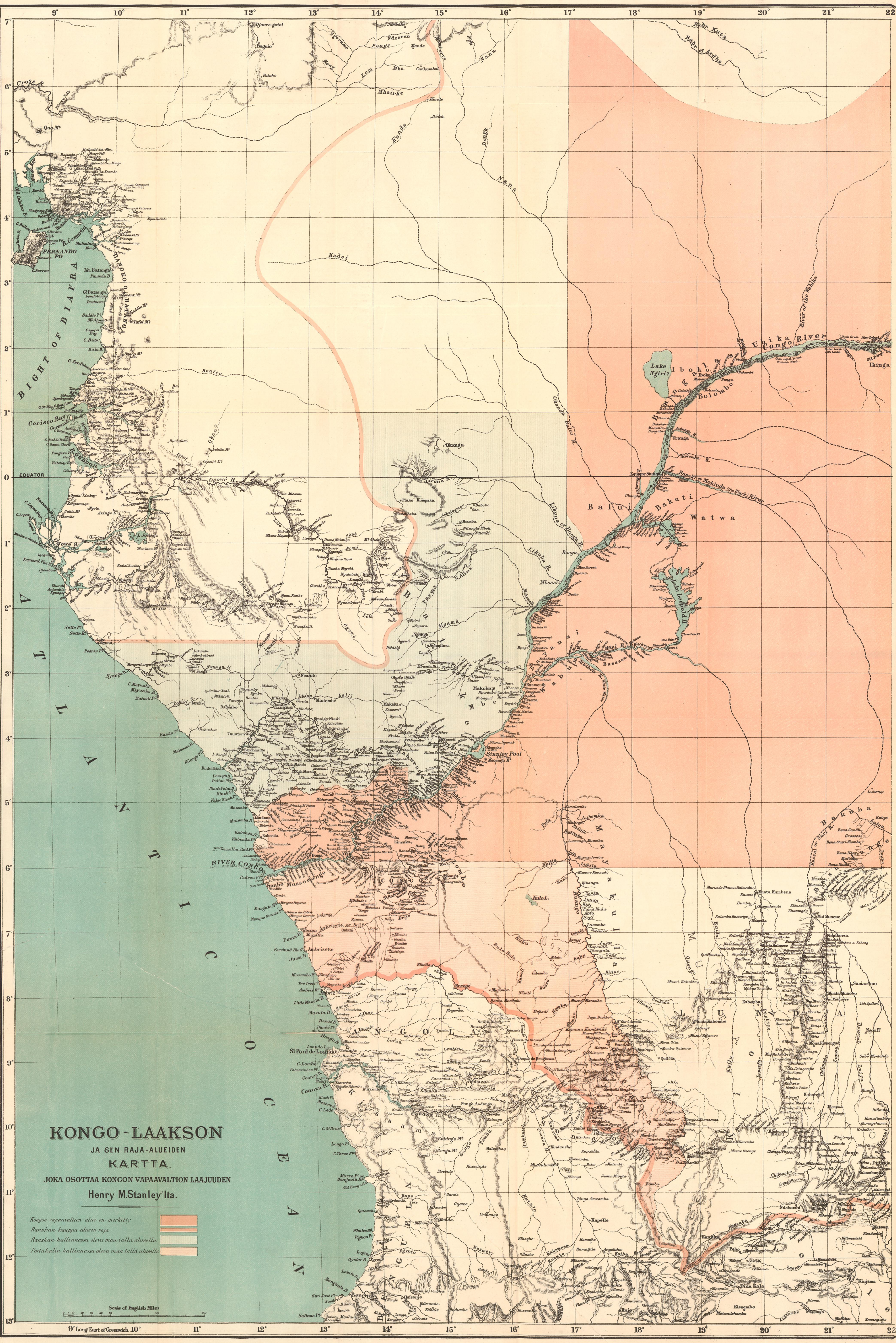
(Sinetti.) Markiisi DE PENAFIEL.

(Sinetti.) A. DE SERPA PIMENTEL.

(Sinetti.) Kreivi P. KAPNIST.

(Sinetti.) GILLIS BILDT.

(Sinetti.) SAÏD.

KONGO-LAAKSON

JA SEN RAJA-ALUEIDEN
KARTTA.

JOKA OSOTTAA KONGON VAPAAVALTION LAAJUUDEN

Henry M. Stanley lta.

- Kongon vapaa-alue on merkitty
- Ranskan kauppa-alueen raja
- Ranskan hallinnossa oleva maa täällä alueella
- Portugalin hallinnossa oleva maa täällä alueella

Scale of English Miles

